ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Α

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Α΄

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν
Τόμος πρῶτος
Μετάφραση Ἀντ. Γ. Γαλίτη

Α΄ ἔκδοση 1984
ΣΤ΄ ἔκδοση 2004

ISBN 960-7407-03-2
Set 960-7407-02-4

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασακάκη 9, 54622 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310231040, 2310283805, φάξ 2310241254
E-mail: bookstore@toperivoli.gr

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Μετάφραση
Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενικὴ ἐπιμέλεια
Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Εἰσαγωγὴ - Σχόλια
Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογικὴ ἐπιμέλεια
Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ παραδίδεται στὴν κυκλοφορία ὁ πρῶτος τόμος τῆς Φιλοκαλίας, σὲ μετάφραση τοῦ ἀειμνήστου πατέρα μου*, πρὸς ψυχικὴν ὠφέλεια τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν.

Οἱ «φιλοκαλικοὶ» πατέρες, τοὺς ὁποίους ἀνθολόγησε ὁ μέγας ἅγιος τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ Ἁγιορείτης Νικόδημος, ἀσχολοῦνται λιγότερο μὲ θέματα πίστεως καὶ περισσότερο καὶ κυρίως μὲ θέματα πνευματικῆς «θεωρίας», ἀσκητικά, ἡσυχαστικά, νηπτικά. Καὶ ἀπευθύνονται μὲν κυρίως τὰ θέματα αὐτὰ στοὺς μοναχούς, ἀφοροῦν ὅμως καὶ κάθε πιστό, ποὺ θέλει νὰ μορφώσει μέσα του τὸν Χριστὸ καὶ νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, «εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 4,13). Γι' αὐτὸ οἱ νηπτικοὶ πατέρες τῆς Φιλοκαλίας ὑπῆρξαν πάντοτε τὸ ἐντρύφημα καὶ οἱ αὐθεντικοὶ ὁδηγοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς γιὰ γενεὲς γενεῶν, καὶ διέπλασαν τὸ ἦθος τῶν θεουμένων, ὑποδεικνύοντάς τους τὶς πρακτικὲς μεθόδους καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ φτάσουν στὴν κάθαρση καὶ στὸ φωτισμὸ καὶ θὰ ἀξιωθοῦν νὰ ἀτενίσουν τὸ ἄκτιστο φῶς τῆς θείας δόξας. Καὶ ἐθεολόγησαν ἔτσι, ὄχι μιὰ στείρα σχολαστικὴ θεολογία, ἀποκομμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ γι' αὐτὸ νεκρή, ἀλλὰ μία θεολογία πυρπολουμένη ἀπὸ τὴ ζωή, μιὰ θεολογία νήψεως καὶ προσευχῆς: «Εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξῃ ἀληθῶς· καὶ εἰ ἀληθῶς προσεύχῃ, θεολόγος εἶ» (Εὐάγριος Ποντικός, PG 79, 1180B). Αὐτὴ τὴ θεολογία ἔχει σήμερα ὅσο ποτὲ ἄλλοτε ἀνάγκη ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἄγχους καὶ τῶν τεχνητῶν παραδείσων, ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατέκτησε τὴ σελήνη ἀλλὰ ἔχασε τὸν ἑαυτό του, ὁ «ἀπελευθερωμένος», κι ὅμως δοῦλος στὴν τεχνολογία καὶ στὶς ὅποιες θεωρίες ποὺ ἐπαγγέλλονται τὴ σωτηρία «ἀπ' ἀνθρώπων» καὶ «δι' ἀνθρώπων».

Ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ ἡ συνακόλουθη δυσκολία τῆς γλωσσικῆς προσπελάσεως, ἦταν ἕνα σημαντικότατο ἐμπόδιο γιὰ νὰ γίνει ἡ Φιλοκαλία κτῆμα τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ. Τὸ ἐμπόδιο αὐτὸ θέλησε νὰ ἐξομαλύνει ὁ μεταφραστής, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν παιδική του ἡλικία γαλουχήθηκε μὲ τοὺς νηπτικοὺς πατέρες καὶ τοὺς κατεῖχε ὅσο λίγοι. Γι' αὐτὸ ἀνέλαβε τὸν ἄθλο νὰ μεταφέρει ὅλη τὴ Φιλοκαλία στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ γλώσσα. Ἀπὸ τὸ 1974 μέχρι τὸ 1978 ἦταν ἡ μοναδική του ἀπασχόληση. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς τὸν ἄφησε νὰ ὁλοκληρώσει τὸ ἔργο τῆς μεταφράσεως πρὶν τὸν καλέσει κοντά Του. Ὁ Θεὸς θέλησε νὰ ἀναλάβει μετὰ ἔξη χρόνια ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας» τὸν μόχθο καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως. Ὁ διακεκριμένος φιλόλογος, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε. κ. Ἰγνάτιος Σακαλῆς εἶχε τὴ γενικὴ φιλολογικὴ ἐπιμέλεια καὶ ὁ σοφὸς γέροντας π.

* Ἡ Φιλοκαλία θὰ ὁλοκληρωθεῖ σὲ πέντε τόμους. (Σ.Ε.).

Θεόκλητος Διονυσιάτης προθυμοποιήθηκε νὰ γράψει τὴν εἰσαγωγὴ καὶ τὰ σχόλια.

Ὡς δεῖγμα τῆς διαθέσεως, μὲ τὴν ὁποία προσήγγιζε τὰ φιλοκαλικὰ κείμενα ὁ μεταφραστής, ἂς ἐπιτραπεῖ νὰ παραθέσομε ἀποσπάσματα ἀπὸ μιὰ προσευχή, ποὺ συνέταξε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσει τὴν ἐργασία αὐτή:

«Ἅγιε Θεέ, Τρισυπόστατε Δημιουργέ, φώτισον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου καὶ στρέψον με ὅλον πρὸς Σέ... Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ βοήθησόν μοι, ἵνα διαπλεύσω τὸ πέλαγος τῆς θεολογίας τῶν ἠγαπηκότων Σε καὶ διὰ γραφῆς παραδοσάντων ἡμῖν τὴν ἐξήγησιν τῶν δικαιωμάτων Σου. Ἡμῖν μόνον τὸ θέλειν παράκειται, οὐχὶ καὶ τὸ δύνασθαι. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν ἐκ Σοῦ τῆς ἀεννάου πηγῆς τῶν ἀγαθῶν πηγάζει. Ὁ ἐναρξάμενος καὶ τελείωσον. Ἁγία Τριὰς ὁ Θεός, ὁ δούς μοι τὴν ἔφεσιν, δὸς καὶ τὸ τέλος.

Μεγάλα, ἔνδοξα καὶ δυνατὰ τὰ τῶν ἁγίων Σου, Θεὲ Δημιουργέ. Καὶ τίς ἐκδιηγήσεται ταῦτα; Πῶς εἰς βάθη ὠκεανοῦ τῆς ὑψηλῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνθέου θεωρίας τῶν ἁγίων Σου νὰ διαπλεύσῃ τις;... Ἀλλὰ πάντα παρὰ Σοῦ καὶ παρὰ Σοί ἐστι. Λείπομαι σοφίας, δός μοι ταύτην, ἡ Πανένδοξος Σοφία. Λείπομαι δυνάμεως, ἔκτεινον ὦ Δυνατὲ τὴν ἄμαχόν Σου χεῖρα καὶ βοήθησον.

Κύριε Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὲ ἀληθινέ, ὄρεξόν μοι χεῖρα ἵνα ψελλίσω τὰ δικαιώματά Σου. Ἀειπάρθενε Πάναγνε Θεοτόκε Μαρία, ἀντιλαβοῦ μου ἐν τῷ ἐπιχειρεῖν τὰ τοῦ Υἱοῦ Σου διαλέγεσθαι. Ὅσιοι πατέρες καὶ ἅγιοι Μάρτυρες, οἵ τε παλαιοὶ καὶ οἱ ἐπ' ἐσχάτων τὸ αἷμα ὑμῶν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐκχέαντες, δότε ἰσχὺν τῇ ἀσθενείᾳ μου».

Τελειώνοντας πρέπει νὰ ὑπομνήσομε, πὼς κανένα ἔργο ἀνθρώπινο δὲν εἶναι τέλειο. Ἡ παρούσα μετάφραση δὲν μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτό. Παρὰ τὶς ὅποιες ἀτέλειές της ὅμως, ἕνα εἶναι βέβαιο: ὅτι ἔγινε ἀπὸ μιὰ καρδιὰ «νήφουσα» καὶ φλεγομένη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ καταστήσει τὴν ἐντρύφηση στὴ Φιλοκαλία δυνατὴ στὸ εὐρὺ κοινὸ καὶ τὴν ὁδὸ πρὸς τὴν νήψη προσιτή, μέσω τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας τῶν ἁγίων νηπτικῶν πατέρων, σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιθυμοῦν τὸν ἡσύχιο βίο, εἴτε ἔχοντας διαλέξει τὴν μακάρια ἐρημικὴ ζωὴ ποὺ πτεροῦται ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα, εἴτε ὄντας ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦνε μέσα στὴν ἀνήσυχη καὶ πολύβουη ματαιότητα τοῦ κόσμου, προκρίνοντας τὴ μωρία τοῦ κηρύγματος ἀπὸ τὴν ἄσοφη σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

Αὐτὴ τὴν ἱερὴ πρόθεση καὶ τὴ φλόγα ἂς δεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἂς ἀνταμείψει τὸ μόχθο τοῦ ἀειμνήστου μεταφραστῆ, ἀναπαύοντας τὴν ψυχή του «ἐν χώρᾳ ζώντων» καὶ «ἐν σκηναῖς δικαίων».

Γ. Ἀ. Γαλίτης
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

Εἰσαγωγὴ

Λέγουν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ὁ Θεὸς ἑτοιμάζει «πόρρωθεν» τὰ μεγάλα ἔργα Του. Πραγματικά, προνοεῖ καὶ παρασκευάζει τὴ γνωριμία δύο καταλλήλων «σκευῶν» τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ προσφέρει στὸ λαό Του τὴν ἀποθησαυρισμένη ἁγιοπνευματικὴ σοφία τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων Του, ποὺ κινδύνευε νὰ ἀφανιστεῖ μέσα στὶς «κονιοβριθεῖς» καὶ «σητόβρωτες» χειρόγραφες βιβλιοθῆκες τῶν ἱερῶν Μοναστηριῶν.

Πρόκειται γιὰ τὴ γνωριμία, φιλία καὶ συνεργασία μεταξὺ τοῦ ἁγίου Μακαρίου Κορίνθου καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς νήσου Νάξου ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτη, ποὺ ἀποτελεῖ εὐλογημένο σταθμὸ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία, χάρη στὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ πολυτίμων συγγραμμάτων, ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν συνεργασία τῆς ἱερῆς αὐτῆς «ξυνωρίδος».

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ βίο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου*, ὕστερα ἀπὸ διετὴ παραμονὴ στὴ Μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἀναχώρησε τὸ 1777 γιὰ τὶς Καρυὲς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου συναντήθηκε μὲ τὸν ἅγιο Μακάριο ἐπίσκοπο Κορίνθου, ἐκθρονισθέντα ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς βυζαντινῆς προελεύσεως οἰκογενείας του τῶν Νοταράδων, στὴν ἐξέγερση τοῦ 1770. Ἐκεῖ τοῦ παρέδωσε χειρόγραφα ἀπὸ ἀνθολογίες πατερικῶν κειμένων (μοναστικῶν, ἀσκητικῶν, ἡσυχαστικῶν, θεολογικῶν) γιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργαστεῖ πρὸς ἔκδοση.

Τὰ κείμενα ἀντεγράφησαν προφανῶς ἀπὸ χειρόγραφους κώδικες τῶν Μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα ποὺ νὰ διαφωτίζουν, ἂν ἀπὸ τὰ ἐπιλεγέντα ἀφαιρέθησαν ἢ προσετέθησαν ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο. Πάντως, ὁ θεῖος Νικόδημος, ἀφοῦ διόρθωσε φιλολογικῶς τὰ κείμενα, τὰ παρέβαλε κριτικῶς μὲ ἄλλους κώδικες, παρέθεσε στὰ παρασέλιδα μερικὲς παρατηρήσεις του, ἔγραψε τὸ Προοίμιο καὶ τὶς σύντομες βιογραφίες τῶν συγγραφέων καὶ παρέδωσε τὸ ὅλο ἔργο ὕστερα ἀπὸ μία διετία στὸν ἅγιο Μακάριο. Αὐτὸς στὴ συνέχεια, κατέφυγε στὸν γνωστὸ «καλὸν κἀγαθόν» πρίγκιπα τῆς Μολδοβλαχίας Ἰωάννη Μαυρογορδάτο, ποὺ συνάντησε στὴ Σμύρνη, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὶς δαπάνες τῆς ἐκδόσεως.

Στὰ κείμενα αὐτά, ποὺ στὸ σύνολό τους ἐκφράζουν τὴν ἀγάπη τοῦ καλοῦ μὲ πνευματικὴ ἔννοια, ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸ ἀγαθό, δόθηκε ὁ τίτλος «Φιλοκαλία», μὲ τὴν ἐπεξηγηματικὴ δήλωση, ὅτι ἡ φιλία αὐτὴ τοῦ καλοῦ, εἰς αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ πνευματικὰ ἐπίπεδα, ἀνήκει στοὺς «Ἱεροὺς Νηπτικούς»,

* «Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης —Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του», Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου. Β' ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1978, σελ. 92-93.

δηλαδὴ στοὺς ἀσκητικοὺς ἐκείνους ἁγίους Πατέρες, ποὺ ἔφτασαν στὴ θεία κατάσταση τῆς ἀδιάλειπτης νήψεως καὶ ἐγρηγόρσεως τοῦ θεωθέντος νοῦ τους. Καὶ σὲ ἕνα τόμο μεγάλου σχήματος εἶδε ἡ Φιλοκαλία τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στὴ Βενετία τὸ 1782, ποὺ ἔλαμψε σὰν τηλαυγὴς πνευματικὸς φάρος σὲ ὅλη τὴν ἑλληνόφωνη Ὀρθοδοξία.

Ἀργότερα, ὁ γνωστὸς Ρῶσος ἱερομόναχος Παΐσιος Βελιτσκόφσκυ μετέφρασε ὁλόκληρη τὴ Φιλοκαλία στὴ Σλαβονική, ποὺ ἔγινε τὸ ἐντρύφημα τῶν Ὀρθοδόξων Μοναχῶν καὶ Σλαυικῶν λαῶν. Τὸν Παΐσιο ἀκολούθησε ὁ Θεοφάνης τοῦ Ταμπώφ, κατὰ τὸ 1877, ἀλλὰ καινοτόμησε ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀσκητής, μὲ τὴν ἀφαίρεση ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου τοῦ ἱερομάρτυρος Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τῶν Κεφαλαίων τοῦ Καλλίστου Καταφυγιώτου καὶ τῶν Πρακτικῶν Κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τὴ θέση τῶν ὁποίων κάλυψε μὲ πρακτικότερα κείμενα τῶν ἁγίων Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, Βαρσανουφίου, Ἰωάννου τῆς Κλίμακος καὶ Κατηχήσεων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Τὴν Φιλοκαλία, βάσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1782, τύπωσε στὴν Ἀθήνα σὲ δύο τόμους ὁ Παναγ. Τζελάτης τὸ 1893, προσθέσας καὶ τὰ «περὶ Προσευχῆς Κεφάλαια» τοῦ πατριάρχου ἁγίου Καλλίστου. Μετὰ τὸν β΄ παγκόσμιο πόλεμο μεταφράζονται στὴ Δύση ἀποσπάσματα τῆς Φιλοκαλίας στὰ Γερμανικά, Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικά, ἐνῶ στὴ Ρουμανία μεταφράζεται ὁλόκληρο τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο ἀπὸ τὸν γνωστὸ θεολόγο π. Δ. Στανιλοάε, διανθίσαντα μὲ θεολογικὰ σχόλια τὰ μεταφρασθέντα κείμενα ποὺ τυπώθηκαν σὲ 10 τόμους.

Ἐπίσης, γιὰ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση, πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι ἐξέδωσαν στὴν Ἀγγλικὴ γλώσσα δύο τόμους ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἔκδοση, μὲ κατ' ἐπιλογὴν κείμενα ἀπὸ τὴ Φιλοκαλία οἱ **E. Kadloubovsky** καὶ **G.E.H. Palmer**, ὅπως παραλλήλως ὁ π. **Jean Gouillard** ἐξέδωσε ἀνθολογία, μὲ θέματα ἀναφερόμενα στὴ νοερὰ προσευχή, μᾶλλον καρδιακὴ προσευχή, στὴ Γαλλικὴ μὲ τὸν τίτλο «**Petite Philocalie de la Prière du coeur**», ὅλα παρμένα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο, ποὺ ἀπετέλεσαν ἀφορμὴ νὰ γίνει τόσο ἡ νοερὰ προσευχή, ὅσο καὶ ἡ ἀσκητικὴ καὶ μυστικὴ παράδοση τῆς Ὀρθοδοξίας πιὸ γνωστὲς στὸ Δυτικὸ κόσμο, ὥστε νὰ καλλιεργεῖται σήμερα θερμὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωή.

Στὶς ἐκδόσεις τῆς Φιλοκαλίας στὴν ἑλληνική, πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Ἀστήρ», τῶν ἀδελφῶν Ἀλ. καὶ Εὐαγ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀληθινὸ ἐκδοτικὸ ἆθλο ἀγάπης καὶ προσφορᾶς, ποὺ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς μία σημαντικὴ προσφορὰ πρὸς τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἑλληνόφωνης Ὀρθοδοξίας σὲ μιὰ ἐποχὴ γεμάτη πνευματικὴ σύγχυση ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ δυτικῶν ρευμάτων στὸν ὀρθόδοξο χῶρο.

Πρὸ εἰκοσαετίας σχεδὸν ὁ ἐν λόγω ἐκδοτικὸς οἶκος, ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ παράγοντες τῆς Ἐκκλησίας, ἀποφάσισε τὴν ἔκδοση, σύμφωνα μὲ τὰ κείμενα τῆς Βενετίας τοῦ 1782. Ἀλλὰ ἡ ἔκδοση ἐκείνη εἶχε ἀτέλειες, κυρίως στὴ στίξη, σὲ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀπαλλαγμένη καὶ ἀπὸ ἐλάχιστα συντακτικὰ καὶ λεκτικὰ λάθη. Ἐπιστρατεύθηκε ὁ τότε διάκονος π. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος καὶ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη τοῦ ἐπιμελητῆ τῆς ἐκδόσεως. Ἔτσι ἡ Φιλοκαλία ἀναδύθηκε «ἱματισμένη», ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ ποικίλα λάθη, ἀριθμήθηκαν τὰ κείμενα ποὺ δὲν εἶχαν παραγράφους καὶ τὸ κυριώτερο, ἀνιχνεύθηκαν μὲ πληρότητα σχεδὸν οἱ ἀναφορὲς στὶς θεῖες Γραφὲς καὶ καταχωρήθηκαν οἱ σχετικὲς παραπομπές. Ἡ Φιλοκαλία ἔκτοτε προσφέρεται σὲ πέντε κομψοὺς τόμους, καλαίσθητους, μὲ διχρωμία, ὡραῖα βυζαντινὰ κοσμήματα, βινιέττες, τοὺς ἁγίους συγγραφεῖς ἀποδιδομένους σὲ γραμμικὲς ἰχνογραφήσεις καὶ στὸν πέμπτο τόμο παρατίθεται ἐκτεταμένο εὑρετήριο. Ἤδη ἡ Φιλοκαλία τοῦ «Ἀστέρος» ἀριθμεῖ τέσσερες ἐκδόσεις, γεγονὸς ποὺ δίνει τὸ μέτρο τῆς ἀπηχήσεώς της στὸν ὀρθόδοξο λαό μας.

Ἀλλὰ ὁ χρόνος, οἱ συνθῆκες ἀκολουθοῦν τὴ νομοτέλειά τους, ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ ἀλλαγὲς καὶ μεταβολές. Εἰδικότερα, ἔντονες μεταβολὲς ἔχουν σημειωθεῖ στὴ γλώσσα. Ἑπόμενο λοιπὸν εἶναι, ἡ γλώσσα τῆς Φιλοκαλίας νὰ δημιουργεῖ πρόβλημα κατανοήσεώς της, ἠπιότερο πρὸ εἰκοσαετίας, ὀξύτερο τώρα καὶ ὀξύτατο ἀργότερα. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχε κατανοηθεῖ, ὅτι τὰ πατερικὰ κείμενα θὰ ἔπρεπε νὰ καταστοῦν προσιτὰ στὸν πολὺ ὀρθόδοξο λαό, μὲ μιὰ γλωσσικὴ ἁπλούστευση, πράγμα ποὺ συνεχίνησε ἀρκετοὺς γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο καὶ συγκεκριμένως γιὰ ὁλόκληρη τὴ Φιλοκαλία. Ἀλλὰ τὸ ἔργο ἀπαιτοῦσε καὶ χρόνο καὶ ἱκανότητα καὶ μιὰ συγγενὴ γεύση πρὸς τὶς πατερικὲς ἐμπειρίες. Ἐκεῖνος ποὺ ἀναδέχθηκε τὸν μόχθο τοῦ ἀθλήματος, ἦταν ὁ ἤδη μακαρίτης Ἐφέτης Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης, πατέρας τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ τῆς θεολογίας κ. Γεωργίου Γαλίτη, ὁ ὁποῖος μὲ αἴσθηση εὐθύνης, μὲ ἀγάπη καὶ γεύση τῶν ἁγιοπνευματικῶν κειμένων, ἔφερε σὲ αἴσιο πέρας τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο. Ὁ ὑποφαινόμενος εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ διαβάσει πρὸ ὀκταετίας τὴν θαυμάσια μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ, τὸν ὁποῖο καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισε, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξηγήσει, πῶς ἕνας λειτουργὸς τῆς Θέμιδος κατόρθωσε νὰ προσεγγίσει τὸν νοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ νὰ ἀποδώσει μὲ τόση ἀκρίβεια τὰ λεπτότατα ἐκ πνευματικῆς ἐμπειρίας νοήματά τους. Ὁ μακαρίτης ἦταν ἀπὸ τὴ νεότητά του φιλομόναχος καὶ ἐντρυφοῦσε πάντοτε στὴ Φιλοκαλία. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, μαζὶ μὲ τὴν δεδομένη ὀρθόδοξη αἴσθησή του, ποὺ τοῦ δωροφόρησε ὁ χριστιανικὸς πνευματικός του βίος, ἐξηγοῦν τὴν ἐπιτυχημένη ἀπόδοση τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων σὲ μιὰ σώφρονα ὁμιλουμένη γλώσσα, ποὺ ἐπιχείρησε ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς μεταδόσεως στὸ εὐρύτερο ὀρθόδοξο κοινὸ τῶν ἁγιοπνευματικῶν θησαυρῶν τῶν Πατέρων.

Ὁ Θεός, στὴ συνέχεια, οἰκονόμησε καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν πιστῶν,

διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς μεταφρασμένης σὲ ἁπλούστερο γλωσσικὸ ἰδίωμα Φιλοκαλίας. Τὴν ἕτοιμη πλέον γιὰ τὴν δημοσιότητα αὐτὴ ἐργασία, ἀνέλαβε ὁ σχετικῶς νέος ἐκδότης βιβλίων κ. Νικόλαος Χίτογλου. Ὁ ὁποῖος ἀπὸ θεῖο ζῆλο κινούμενος, θέλησε νὰ προσφέρει τὸ μνημειῶδες αὐτὸ ἀπαύγασμα τῶν ὑψηλοτέρων ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐμπειριῶν, στὸν ἑλληνόφωνο ὀρθόδοξο λαό μας, χωρὶς ἐμπορικὸ ὑπολογισμό. Κι ἔτσι τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο, ποὺ γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀδελφοὺς ἀποτελεῖ «κῆπον κεκλεισμένον καὶ πηγὴν ἐσφραγισμένην», λόγω γλώσσας, θὰ γίνει κτῆμα ἀπὸ τὸ εὐρύτερο κοινό.

* * *

Ὡς πρὸς τὴ σημασία τῶν ἀνθολογημένων ἔργων τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, θὰ ἐπαναλάβουμε, μαζὶ μὲ τὸν ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη, ὅτι ἡ Φιλοκαλία εἶναι «...ταμεῖο τῆς νήψεως, φυλακτήριο τοῦ νοῦ, μυστικὸ σχολεῖο τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἐξαίρετη ὑποτύπωση τῆς πρακτικῆς ἀγωγῆς, ἀπλανὴς ὁδηγὸς τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ὁ πατερικὸς Παράδεισος, ἡ χρυσὴ ἁλυσίδα τῶν ἀρετῶν, ἡ συνεχὴς ἐνασχόληση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ σάλπιγγα ποὺ ἐπαναφέρει τὴ χάρη καὶ τὸ μυριοπόθητο ὄργανο τῆς θεώσεως...».

Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ ἀναφέρονται κυρίως στὴ νοερὰ προσευχή. Καὶ ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ ὅλο τὸ Προοίμιο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, σκοπὸς τῶν ἐκδοτῶν τῆς Φιλοκαλίας ἦταν ἡ προβολὴ τῆς προσευχῆς αὐτῆς, πράγμα πιστούμενο ὄχι μόνον ἀπὸ ἄλλα ἔργα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχή, ποὺ ἀσκοῦσαν οἱ δύο αὐτοὶ Ὅσιοι σὲ ὅλο τὸ βίο τους. Ἔτσι βλέπουμε σὲ αὐθεντικὲς εἰκόνες τοῦ ἁγίου Μακαρίου, νὰ τὸν ἀποδίδουν, παρ' ὅτι ἦταν ἱεράρχης, μὲ μοναχικὴ ἀμφίεση, μὲ τὸ κομβοσχοίνι στὸ χέρι καὶ μὲ ἐλαφρῶς στραμμένη τὴν ὁσία κεφαλή του πρὸς τὰ ἀριστερά, ὅπως συνηθίζουν οἱ ἐργάτες τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ὁ δὲ ἅγιος Νικόδημος, στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἐπανελάμβανε τὴν μονολόγιστη εὐχὴ ἐκφώνως, γιατὶ δὲν μποροῦσε πλέον νὰ τὴν λέγει μυστικά, ἐπειδὴ ὁ νοῦς του εἶχε ἐξασθενήσει, ὅπως ἔλεγε.

Ὅμως ἡ Φιλοκαλία δὲν ἀποτελεῖ μόνο διδασκαλία τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῶν ἁγίων Πατέρων, σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῶν κινήσεων τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς. Καὶ ἀντιφεγγίζει τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπάνω στὶς καθαρὲς ψυχὲς τῶν Ἁγίων, ὡς «καρπὸς τοῦ Πνεύματος», ὅπως καὶ τὰ ἀπηχήματα τῶν πολέμων μὲ τοὺς ἀόρατους δαίμονες, τὰ ψεκτὰ πάθη καὶ τὶς γοητεῖες τοῦ κόσμου.

Ἂν ἡ Φιλοκαλία, ὡς συλλογὴ πατερικῶν κειμένων, δὲν ἐξαντλεῖ ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς πατερικῆς γραμματείας, γίνεται φανερό, ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα μόνο μέρος της καὶ ἀπὸ ὁρισμένους μόνον ἁγίους Πατέρες. Ἀλλὰ πάντως ἐκπροσωπεῖ σὲ ὅλη τὴν πληρότητά τους τὶς ποικίλες πνευματικές, ἀσκητικές, ἡσυχαστικὲς καὶ θεολογικὲς ἐμπειρίες τῶν θείων Πατέρων τῆς Ὀρθοδοξίας, ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴν ἑνότητα στὰ οὐσιώδη καὶ τὴν ἰδιοτυπία τους, χάρη στὴν ἰδιοπροσωπεία ἑκάστου· γι' αὐτὸ καὶ ἐμφανίζονται κάποιες ἰδιομορφίες στὰ ἀσκητικὰ μέσα, στοὺς τρόπους πνευματικῆς ἐργασίας, στὸν τονισμὸ ὁρισμένων ἀρετῶν καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ θεωρητικὴ ἐμβέλεια ἑκάστου.

Πραγματικά, στὸ χῶρο τῶν ἁγίων Πατέρων διαπιστώνουμε διακρίσεις, ὀφειλόμενες στὴ διαφορὰ φυσικῆς καταβολῆς, παιδείας, χαρακτήρα, δεκτικότητας χαρισμάτων, ποὺ προσδιορίζουν τὶς ἰδιοτυπίες, ἀφοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ὁμολογητὴς Μάξιμος, «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖ κατὰ τὴν ὑποκειμένη διάθεση στὴν ψυχή» καὶ ὅτι, «οὔτε σοφία ἐνεργεῖ, οὔτε λόγο στὸ μὴ δεκτικὸ σοφίας καὶ λόγου νοῦ», γεγονὸς ποὺ σημαίνει ὅτι ἀφήνει ἀνέπαφη τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς καὶ ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ ἀνάλογα πρὸς τὰ προϋπάρχοντα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα στοιχεῖα ἑκάστου.

Ἤδη αὐτὰ ἐξηγοῦν τὴν ποικιλία, τὶς ἰδιοτυπίες καὶ τὶς διαφόρου ἀποκλίσεως κινήσεις τοῦ νοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅπως καταφαίνεται στὴ Φιλοκαλία καὶ σὲ μὴ περιληφθέντα στὸ σῶμα αὐτὸ κείμενα. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμερίζει τὰ χαρίσματα κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς δεκτικότητας τῶν φορέων τους καὶ τῶν ἰδιοτυπιῶν τους, ὅπως ἐλέχθη, χωρὶς νὰ αἴρεται ἡ ἑνότητα τῆς διδασκαλίας τους στὰ οὐσιώδη, ἐνῶ παραλλήλως «ἀθλοῦν νομίμως», μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες καὶ προσευχές, μὲ βαθειὰ ταπείνωση, μὲ δάκρυα μετάνοιας καὶ ἀγάπης καὶ «τοῖς ἐκ βάθους στεναγμοῖς».

Ὁ γνησίως ὀρθόδοξος αὐτὸς τρόπος ἀσκητικῆς ἀγωγῆς καὶ πνευματικῆς ἀθλήσεως παράγει «γνώση» ἀληθινή, γιατὶ ἐπάνω στὴ καθαιρόμενη ψυχὴ ἀναλάμπει τὸ φῶς τῆς χάρης τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος καὶ σκηνώνει ὁ Παράκλητος, ποὺ ἐνεργεῖ τὶς ἐλλάμψεις καὶ τὴν μυστικὴ ἕνωση μετὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἑνοποιόν, «διαιροῦν τὰ χαρίσματα», ἡ ἑνότητα στὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ψηλαφητὴ καὶ διαφαίνεται καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν προσωπικῶν ἰδιοτυπιῶν.

Θὰ ἔπρεπε ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἑνότητα τῶν Ἁγίων, ἡ λεγόμενη «συμφωνία τῶν Πατέρων», ἀποτελεῖ τὸ ὑπέρτατο κριτήριο τῆς ἀλήθειας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλέγχονται οἱ παραχαράξεις, οἱ ἡμιαλήθειες, ποὺ εἰσάγουν στὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας «οἱ ἔχοντες τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι» (β΄ Τιμ. 3,5) καὶ προκαλοῦν σύγχυση μεταξὺ τῶν πιστῶν, ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν «τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ». Ἡ μεγάλη καὶ παντοτεινὴ πληγὴ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ὁ λανθάνων ὀρθολογισμός, οἱ αὐθαίρετες φαντασίες, οἱ ψυχικοὶ συλλογισμοί, ποὺ δὲν προῆλθαν ἀπὸ τὴν «νόμιμη ἄθληση», δηλαδὴ ἀπὸ τὴν «πράξη», ποὺ ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση τῆς «ἐπιβάσεως» στὴ θεωρία. Καὶ ἡ

«ἀχαλίνωτος θεωρία ὤσειεν ἂν κατὰ κρημνῶν» λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἡ Φιλοκαλία, σὰν κωδικοποιημένη διδασκαλία τῶν θείων Πατέρων σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ θεολογίας, εἶναι μία ἀληθινὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, γιατὶ φρονηματίζει θεοφρόνως, ἐλέγχει ὁσίως, δακτυλοδεικτεῖ τὸν «μετασχηματιζόμενον εἰς ἄγγελον φωτός», χαρίζει τὴν βεβαιότητα τῆς ἀλήθειας «ἐν χάριτι», ὁδηγεῖ στὴ μετάνοια, προκαλεῖ τὴν ταπείνωση, καλλιεργεῖ τὴ διπλὴ ἀγάπη, καθαρίζει τὴν ψυχή, ἐλλάμπει τὴν καρδιά, θεώνει τὸν νοῦ καὶ ἑνώνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεὸ σὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἀλληλοπεριχώρηση κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ· «ἐγὼ ἐν ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί» (Ἰω. 14, 20).

Ἴσως παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ Φιλοκαλία ἀπευθύνεται κυρίως σὲ μοναχούς, ἀλλὰ θὰ ἀντιπαρατηρήσουμε ὅτι εἶναι προσιτὴ καὶ ὠφέλιμη καὶ σὲ μὴ μοναχούς. Γιατὶ συντελεῖ στὴ διαμόρφωση τῆς ψυχῆς ὀρθοδόξως, κι ἑπομένως τὴν προστατεύει ἀπὸ ἠθικισμούς, ποὺ γεννοῦν αὐτάρκεια «ἐν τοῖς ἐλαχίστοις» καὶ μάταιη οἴηση· ἀλλὰ ἐπιπλέον παρέχει καὶ πλούσια πνευματικὰ στοιχεῖα γιὰ βίωση μέσα στὸ κόσμο, ἀφοῦ εἶναι δεδομένη ἡ ἱεράρχηση κατὰ τὸ «Φῶς μὲν μοναχοῖς ἄγγελοι· φῶς δὲ λαϊκοῖς μοναχοί».

Ἄξιο καὶ δίκαιο εἶναι νὰ κλείσουμε τὶς γραμμές αὐτὲς μὲ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Νικοδήμου: «...Ἐλᾶτε ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι, λαϊκοὶ καὶ μοναχοί, ὅσοι τρέχετε νὰ βρεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπάρχει μέσα σας, καὶ τὸν θησαυρό, ποὺ εἶναι στὸν ἀγρὸ τῆς καρδιᾶς σας, δηλαδὴ τὸν γλυκὺ Ἰησοῦ Χριστό· μὲ τὸ σκοπὸ ὅπως, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς σας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία στὰ γήινα καὶ ἀπὸ τὴν ἄτακτη περιφορά του καὶ καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη ἡ καρδιὰ μὲ τὴν ἀδιάλειπτη καὶ φοβερὴ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ συνέργεια τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ποὺ διδάσκονται στὸ βιβλίο αὐτό, ἑνωθεῖτε πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτό σας καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ σας μὲ τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὴν παράκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ποὺ εἶπε· «ἵνα ὦσιν ἕν, ὡς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν». Κι ἔτσι, ἑνωμένοι μὲ τὸ Θεὸ καὶ τελείως ἀλλοιωμένοι ἀπὸ τὴν ἐνέργεια καὶ ἔκσταση τοῦ θείου ἔρωτα, θεωθεῖτε στὸ πιὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο, μὲ νοερὴ αἴσθηση καὶ ἀδίστακτη βεβαιότητα, ἐπανερχόμενοι στὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ Θεοῦ —ποὺ ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου— νὰ δοξάζετε τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴ μία θεαρχικότατη Θεότητα, στὴν ὁποία πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Θεόκλητος Μοναχὸς Διονυσιάτης

Προοίμιο*

Ὁ Θεός, ἡ μακάρια φύση, ἡ ὑπερτέλεια τελειότητα, ὅλων τῶν καλῶν καὶ ὅλων τῶν ὡραίων ἡ Ποιητικὴ Ἀρχή, ἡ πάνω ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ πάνω ἀπὸ τὸ ὡραῖο, ἔχοντας προορίσει ἀπὸ πάντοτε κατὰ τὴ θεαρχικὴ Του ἰδέα νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο Θεὸ καὶ ἔχοντας θέσει γι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέσα στὸ νοῦ Του πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο αὐτὸν τὸ σκοπό, τὸν δημιούργησε ὅταν Ἐκεῖνος ἔκρινε καλό. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τοῦ ἔβαλε ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του ψυχή, φτιάχνει σὰν ἕνα κόσμο, μεγάλο στὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων καὶ στὴν ὑπεροχή μέσα στὸ μικρὸ σῶμα, νὰ βλέπει ἐποπτικὰ τὴν αἰσθητὴ κτίση καὶ νὰ διδάσκεται τὴ νοητή, κατὰ τὸν πολὺ στὴν θεολογικὴ γνώση Γρηγόριο. Τί ἄλλο βέβαια παρὰ πραγματικὸ ἄγαλμα καὶ θεόφτιαχτη εἰκόνα γεμάτη μὲ ὅλες τὶς χάρες; Κι ἔπειτα ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸ νόμο τῆς ἐντολῆς —σὰν μιὰ δοκιμασία τοῦ αὐτεξουσίου του— ἀποφάσισε ὅτι ἔπρεπε στὸ ἑξῆς νὰ ὑποχωρήσει σ' αὐτόν· καί, λέει ὁ Σειράχ, τὸν ἄφησε στὴ διάθεση τῆς κρίσεώς του[1] νὰ ἐκλέγει κατὰ τὴ γνώμη του ὅ,τι τοῦ παρουσιαζόταν. Ἔπαθλο γιὰ τὴν τήρηση τῆς ἐντολῆς θὰ ἔπαιρνε τὴν πραγματικὴ χάρη τῆς θεώσεως, θὰ γινόταν Θεὸς καὶ θὰ καταφωτιζόταν στοὺς αἰῶνες μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς. Ἀλλά, ὢ πονηρὴ ραδιουργία τοῦ φθόνου! Ὁ ἀρχικὸς εἰσηγητὴς τῆς κακίας δὲ βάσταξε νὰ τὰ δεῖ αὐτὰ πραγματοποιημένα. Γέμισε φθόνο κατὰ τοῦ Πλάστη καὶ τοῦ πλάσματος, ὅπως λέει ὁ ἱερὸς Μάξιμος. Τοῦ ἑνός, γιὰ νὰ μὴ γίνει καταφάνερη στὴν πράξη ἡ πανύμνητη δύναμη τῆς Ἀγαθότητας νὰ θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο· τοῦ ἄλλου, γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστεῖ μέτοχος αὐτῆς τῆς ὑπερφυσικῆς δόξας κατὰ τὴ θέωση. Ἀφοῦ μὲ τοὺς δόλους του ὁ δολερὸς καταεξαπάτησε τὸν δόλιο ἄνθρωπο, τὸν ἔκανε μὲ τὶς καλοπροαίρετες τάχα συμβουλές του νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολὴ ποὺ θὰ τὸν ἔκανε Θεό. Κι ἀφοῦ τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ θεία δόξα, φανταζόταν ὁ ἀντάρτης πὼς ἦταν κανένας Ὀλυμπιονίκης, ἐπειδὴ μπόρεσε νὰ διακόψει τὴν ἐκπλήρωση τῆς προαιώνιας βουλῆς τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά, γιὰ νὰ μιλήσω κατὰ τὶς θεῖες ἐξαγγελίες, τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως παραμένει στὸν αἰώνα καὶ οἱ βαθεῖς λογισμοί Του σὲ ὅλες τὶς γενεὲς ποὺ θὰ ἔρθουν[2]· οἱ λόγοι δηλαδὴ τῆς προνοίας καὶ τῆς κρίσεως ποὺ ἀποβλέπουν σ' αὐτὸ τὸ σκοπό, προχωροῦν ἀμετάβλητοι καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰώνα καὶ κατὰ τὸ μελλοντικό, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου. Γι' αὐτὸ εὐδόκησε στὶς ἔσχατες ἡμέρες ὁ ἴδιος ὁ θεαρχικότατος Λόγος τοῦ Πατέρα ἀπὸ εὐσπλαχνία νὰ ἀθετήσει τὰ θελή-

* Ἁγίου Νικοδήμου (μεταφρ. Ἰγν. Σακαλῆ).
1. Σ. Σειρ. 15, 14.
2. Ψαλμ. 32, 11.

ματα τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους, καὶ νὰ φέρει εἰς πέρας καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀρχαία καὶ ἀληθινὴ βουλὴ ποὺ εἶχε κάνει. Μὲ τὴν εὐαρέσκεια λοιπὸν τοῦ Πατέρα καὶ τὴ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σαρκώθηκε, προσέλαβε ὅλη τὴ δική μας φύση κι ἀφοῦ τὴ θέωσε, μᾶς ἔδωσε ἔπειτα καὶ τὶς σωτήριες καὶ θεοποιητικὲς ἐντολές Του. Μὲ τὸ βάπτισμα ἐγκατέσπειρε μέσα στὶς καρδιές μας σὰν θεϊκὸ σπόρο τὴν τέλεια χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματός Του καὶ μᾶς ἔδωσε, κατὰ τὸ θεῖο εὐαγγελιστή, ἐξουσία, ὥστε καὶ τὶς ζωοποιούς Του ἐντολὲς σύμφωνα μὲ τὶς ἀλλαγὲς τῆς πνευματικῆς μας ἡλικίας νὰ ἐφαρμόζομε καὶ μὲ τὴν ἐκτέλεσή τους νὰ διατηρήσομε ἄσβηστη μέσα μας τὴ χάρη. Τέλος νὰ δώσομε καρπούς, νὰ μᾶς κάνει τέκνα Θεοῦ[3] καὶ Θεοὺς καὶ νὰ καταντήσομε σὲ ἄνδρα τέλειο, στὴν πνευματικὴ ἡλικία γιὰ τὴν πληρότητα τῶν δωρεῶν τοῦ Χριστοῦ[4]. Τοῦτο ἦταν, συγκεφαλαιώνοντας, ἡ κατάληξη καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης οἰκονομίας γιὰ μᾶς τοῦ Λόγου.

Ἀλοίμονο! Εἶναι χρήσιμο ἐδῶ νὰ στενάξομε πικρά, κατὰ τὸ θεῖο Χρυσόστομο. Τόση χάρη ἀπολαύσαμε καὶ τόση εὐγένεια ἀξιωθήκαμε, ὥστε ἡ ψυχή μας καθαρμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸ Βάπτισμα νὰ λάμπει περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἥλιο, κι ἀφοῦ οἱ ἀνόητοι δεχτήκαμε αὐτὴ τὴ θεϊκότατη λαμπρότητα, τόσο ἀπὸ τὴν ἄγνοια καί, περισσότερο, σκοτισμένοι ἀπὸ τὴ ζάλη τῶν βιοτικῶν φροντίδων, παραχώσαμε σὲ τέτοιο βαθμὸ τὴ χάρη κάτω ἀπὸ τὰ πάθη, ὥστε κινδυνεύει νὰ σβήσει τελείως μέσα μας τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ θὰ πάθομε σχεδὸν ὅ,τι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀποκρίθηκαν στὸν Παῦλο καὶ τοῦ εἶπαν: «Ἀλλὰ οὔτε ἂν ὑπάρχει Πνεῦμα Ἅγιο ἀκούσαμε»[5], γιὰ νὰ συμβεῖ σ' ἐμᾶς στ' ἀλήθεια ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, κατὰ τὸν προφήτη[6], ὅταν δὲ μᾶς κυβερνοῦσε ἡ χάρη. Ἀλοίμονο στὴν ἀδυναμία μας· μακάρι νὰ ἐξαφανιζόταν ἡ κακία καὶ ὁ πέρα ἀπὸ τὸ πρέπον ἀγώνας μας γιὰ τὰ αἰσθητά. Καὶ τὸ ἄξιο ἀπορίας εἶναι τοῦτο· ἂν ἀκούσομε νὰ ἐνεργεῖ ἡ χάρη σὲ ἄλλους, τοὺς φθονοῦμε καὶ τοὺς διαβάλλομε καὶ οὔτε ποὺ πιστεύομε ἂν ὑπάρχει κἂν ἡ χάρη στὸν αἰώνα αὐτόν. Καὶ ἔπειτα; Τὸ Πνεῦμα φωτίζει τοὺς σοφοὺς στὰ θεῖα Πατέρες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀδιάκοπη νήψη καὶ τὴν προσοχὴ σὲ ὅλα καὶ τὴ φυλακὴ τοῦ νοῦ καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τρόπο γιὰ νὰ ξαναβροῦν τὴ χάρη, τρόπο ἀληθινὰ θαυμαστὸ καὶ ἐπιστημονικότατο. Αὐτὸς ἦταν ἡ ἀδιάκοπη προσευχὴ στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Ὄχι ἁπλῶς μὲ τὸ νοῦ μόνο καὶ τὰ χείλη (τοῦτο εἶναι προφανὲς σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως ὅσοι διάλεξαν τὴν εὐσέβεια καὶ εὔκολο στὸν πρῶτο ἀπὸ αὐτούς) ἀλλὰ στρέφοντας ὁλόκληρο τὸ νοῦ στὸν μέσα ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ θαυμαστό. Ἔτσι μέσα τους, στὰ ἴδια τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς ἐπικαλοῦνται τὸ πανάγιο ὄνομα τοῦ Κυρίου, ζητοῦν μ' ἐπιμονὴ τὸ ἔλεός Του, προσέχουν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ λόγια τῆς προσευχῆς, τίποτε ἄλλο δὲ δέχονται οὔτε ἀπὸ μέσα οὔ-

3. Ἰω. 1, 12. 4. Ἐφ. 4, 13. 5. Πράξ. 19, 2. 6. Ἡσ. 63, 16.

τε ἀπὸ ἔξω καὶ διατηροῦν τὴ διάνοιά τους ὁλότελα ἀσχημάτιστη καὶ καθαρή. Τῆς ἐργασίας αὐτῆς τὶς ἀφετηρίες καὶ —θὰ ἔλεγε κανείς— καὶ τὴν ὕλη, τὰ πῆραν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Κάπου μᾶς λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρίσκεται μέσα σας»[7]· κι ἀλλοῦ: «Ὑποκριτή, καθάρισε πρῶτα τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ποτηριοῦ καὶ τῆς πιατέλας, καὶ τότε θὰ εἶναι καθαρὸ καὶ τὸ ἐξωτερικό τους»[8]. Αὐτὰ δὲν λέγονται γιὰ τὸ αἰσθητὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀναφέρονται στὸν μέσα μας ἄνθρωπο. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει στοὺς Ἐφεσίους ἔτσι: «Γιὰ τοῦτο λυγίζω τὰ γόνατά μου ἐμπρὸς στὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· νὰ δώσει νὰ κραταιωθεῖτε μὲ τὸ Πνεῦμα Του στὸν μέσα ἄνθρωπο, γιὰ νὰ κατοικήσει ὁ Χριστὸς μὲ τὸ Πνεῦμα Του μέσα στὴ καρδιά σας»[9]. Τί θὰ μποροῦσε νὰ γίνει σαφέστερο ἀπὸ τὴ μαρτυρία αὐτή; Σὲ ἄλλο σημεῖο λέει: «Τραγουδώντας καὶ ψάλλοντας στὸν Κύριο μέσα στὴν καρδιά σας»[10]. Ἀκοῦς; Μέσα στὴν καρδιὰ λέει. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ κορυφαῖος Πέτρος, λέγοντας: «Ὥσπου νὰ φέξει ἡ μέρα καὶ ὁ αὐγερινὸς ἀνατείλει στὶς καρδιές σας»[11]. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ κάθε εὐσεβῆ, τὸ διδάσκει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο καὶ σὲ μύριες ὅσες ἄλλες σελίδες τῆς Νέας Διαθήκης. Αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ διαπιστώσουν ὅσοι σκύβουν σ' αὐτὲς προσεκτικά.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, συνοδευμένη καὶ μὲ τὴν ἐφικτὴ ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, ἐξαιτίας τῆς θέρμης ποὺ δημιουργεῖται στὴν καρδιὰ καὶ τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας ἀπὸ τὴν ἐπίκληση τοῦ παναγίου Ὀνόματος, τὰ πάθη καταναλίσκονται· γιατὶ ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ καὶ μάλιστα φωτιὰ ποὺ κατατρώει τὴν κακία[12]. Στὴ συνέχεια ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιὰ λίγο-λίγο καθαίρονται κι ἑνώνονται μεταξύ τους· κι ὅταν καθαρθοῦν κι ἑνωθοῦν τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀπὸ τότε κατορθώνονται εὐκολότερα οἱ σωστικὲς ἐντολές, ἀπὸ τότε ξαναανατέλλουν στὴν ψυχὴ οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος καὶ ἐπιδαψιλεύεται στὸν ἄνθρωπο ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπανέλθομε στὴν τέλεια χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ μᾶς δωρήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κατὰ τὸ Βάπτισμα, καὶ ποὺ ὑπάρχει βέβαια μέσα μας, ἀλλὰ τὰ πάθη τὴν ἔχουν καταχώσει, ὅπως ἡ στάχτη τὴ σπίθα· θὰ ξαναλάμψει σκορπώντας τὶς λάμψεις της ὡς πέρα, θὰ τὴ θεαστοῦμε, θὰ φωτιστοῦμε στὸ νοῦ καὶ στὴ συνέχεια θὰ τελειοποιηθοῦμε καὶ θὰ θεωθοῦμε μὲ κατάλληλο τρόπο.

Οἱ περισσότεροι τώρα Πατέρες ἀναφέρουν σποραδικὰ στὰ συγγράμματά τους τὴν ἐργασία αὐτή, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζουν τὸ πράγμα. Μερικοὶ ὅμως, ἐπειδὴ κατάλαβαν ἴσως τὴν ἄγνοια καὶ μαζὶ καὶ τὴν ἀδιαφορία τῆς γενεᾶς μας σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ σωτηριώδη

7. Λουκ. 17, 21.
8. Ματθ. 23, 26.
9. Ἐφ. 3, 14-17.
10. Ἐφ. 5, 19.
11. Β΄ Πέτρ. 1, 19.
12. Δευτ. 4, 24.

μελέτη, ἀφοῦ ἑρμήνευσαν λεπτομερῶς τὴν πρακτική της ἐφαρμογὴ μὲ κάποιες φυσικὲς μεθόδους, τὴν παράδωσαν πρόθυμα σ' ἐμᾶς τὰ παιδιά τους. Τὴν ἐπαίνεσαν μὲ πάμπολλους χαρακτηρισμούς, τὴν εἶπαν ἀρχὴ κάθε θεοφιλοῦς ἐργασίας, σωρεία τῶν ἀγαθῶν, ὁλοκάθαρο γνώρισμα μετάνοιας, νοερὴ πράξη ποὺ ἀποτελεῖ στεφάνωμα τῆς ἀληθινῆς θεωρίας· καὶ μᾶς προτρέπουν ὅλους στὸ χρησιμότατο αὐτὸ ἔργο. Ἀλλὰ τώρα θρηνῶ, καὶ τὸ πάθος διακόπτει τὸ λόγο μου. Ὅλα τὰ βιβλία ποὺ φιλοσοφοῦν γιὰ τὴν ἀληθινὰ καθαρτικὴ καὶ φωτιστικὴ καὶ τελειοποιητικὴ —γιὰ νὰ πῶ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρεοπαγίτη— ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Νηπτικά, ἐπειδὴ μιλοῦν γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ τὴ νήψη, ὅλα μαζὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι σὰν κάποια ἀπαραίτητα μέσα καὶ ὄργανα ποὺ συντελοῦν στὴν ἴδια ὑπόθεση κι ἔχουν ἕνα σκοπό, νὰ κάνουν δηλαδὴ Θεὸ τὸν ἄνθρωπο, ὅλα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν χαθεῖ ἐξαιτίας τῆς ἀπὸ χρόνια παλιὰ συγγραφῆς τους, τῆς σπανιότητας, ἀλλὰ —γιατὶ ὄχι;— κι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ποτὲ ἐκδοθεῖ μὲ τὸν τύπο. Ἂν ἔχουν ἀπομείνει κάπου μερικά, κι αὐτὰ εἶναι σκοροφαγωμένα κι ὁλότελα κατεστραμμένα καὶ ἴδια σὰν νὰ μὴν ἔχουν ὑπάρξει ποτέ. Θὰ προσθέσω καὶ τοῦτο· ἐπειδὴ καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας δείχνουν ἀμέλεια καὶ τυρβάζονται γιὰ τὰ πολλά, ἐννοῶ τὶς σωματικὲς καὶ πρακτικὲς ἀρετές, ἤ, γιὰ νὰ πῶ τὸ πιὸ ἀληθινό, μόνο γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν, καὶ ξοδεύουν σ' αὐτὰ τὴ ζωή τους, ἐνῶ γιὰ τὸ ἕνα, τὴ φυλακὴ δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τὴν καθαρὴ προσευχή, δὲν ξέρω πῶς, ἀδιαφοροῦν χωρὶς καμιὰ γνώση. Καὶ κινδυνεύει αὐτὴ ἡ σύντομη καὶ γλυκύτατη ἐργασία νὰ χαθεῖ ὁλότελα, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ θαμπώσει καὶ νὰ σβήσει ἡ χάρη καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νὰ διαφύγει καὶ ἡ ἕνωσή μας μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἡ θέωσή μας. Καὶ ἔχομε πεῖ πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶχε βάλει σ' ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ ὅλη τὴ θέλησή Του. Αὐτὸ εἶναι ἡ τελικὴ κατάληξη ὅπου ἀφοροῦν καὶ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ σχετικὴ μ' ἐμᾶς οἰκονομία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴ ζωή μας στὴν αἰωνιότητα καὶ γενικὰ ὅλα ὅσα ἔχουν γίνει μὲ θεϊκὸ τρόπο μέσα στὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Ὅπου πρωτύτερα πολλοί, καὶ κοσμικοὶ καὶ βασιλιάδες καὶ ἀπὸ ὅσους ζοῦσαν μέσα σὲ ἀνάκτορα καὶ κάθε μέρα ταλαιπωροῦνταν μὲ μύριες ἀσχολίες καὶ φροντίδες βιοτικές, εἶχαν ἕνα καὶ κύριο ἔργο τὴν ἀδιάλειπτη μέσα στὴν καρδιὰ προσευχὴ —καὶ συναντοῦμε πολλοὺς μέσα στὶς διηγήσεις—, τώρα ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἄγνοια, ὄχι μόνο ἀνάμεσα σὲ ὅσους ζοῦνε στὸν κόσμο ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς μοναχοὺς ποὺ μονάζουν στὴν ἡσυχία, τὸ πράγμα ἔγινε σπανιότατο, πρὸς μεγάλη ζημία, καὶ ἐξαιρετικὰ δυσεύρετο. Κι ἐπειδὴ στεροῦνται αὐτὸ τὸ ὅπλο, μολονότι ἀγωνίζεται κατὰ τὸ δυνατὸ καθένας τὸν ἀγώνα του καὶ ὑπομένει τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀρετή, δὲν κάνουν κανένα καρπό, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ καρποφορήσει κανένας χωρὶς τὴν ἀδιάλειπτη θύμηση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀπότοκό της καθαρότητα τῆς καρδιᾶς

καὶ τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε πονηρὴ σκέψη· «Χωρὶς ἐμένα, λέει, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε», καὶ ἀλλοῦ: «Ὅποιος μένει σ' ἐμένα, αὐτὸς κάνει πολὺ καρπό»[13].

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς συμπεραίνω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη αἰτία ποὺ τόσο πολὺ ἔλειψαν ὅσοι διαπρέπουν στὴν ἁγιότητα καὶ ζοῦνε καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους, καὶ τόσο πολὺ λιγόστεψαν ὅσοι μποροῦν νὰ σωθοῦν στὸν καιρό μας, παρὰ αὐτὴ μονάχα· ὅτι δηλαδὴ παραμελήσαμε αὐτὸ τὸ ἔργο ποὺ ἀνυψώνει στὴ θέωση· καὶ χωρὶς τὴ θέωση τοῦ νοῦ, εἶπε κάποιος, ὄχι ν' ἁγιαστεῖ, ἀλλὰ οὔτε νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο. Αὐτὸ καὶ στὸ ἄκουσμά του μόνο εἶναι φρικτότατο, γιατὶ ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ σωτηρία εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐξήγηση ποὺ δίνουν οἱ σοφοί. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἀκόμα ποὺ εἶναι καὶ τὸ κυριότερο, ὅτι ἔχομε ἔλλειψη ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ καθοδηγοῦν σ' αὐτό. Χωρὶς αὐτὰ ὅμως εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ ἐπιτύχομε τὸ σκοπό μας.

Νά, ὅμως, ὁ σὲ ὅλα καλὸς κἀγαθός, ὁ πραγματικὰ φίλος τοῦ Χριστοῦ κύριος Ἰωάννης Μαυρογορδᾶτος· σὲ κανένα ἀπολύτως δὲν παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα, ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐλευθεριότητα, στὴ φιλοπτωχία, στὴ φιλοξενία καὶ στὴν ὑπόλοιπη χορεία τῶν ἀρετῶν. Πυρπολεῖται πάντοτε ἀπὸ τὸν ἔνθεο ζῆλο νὰ ὠφελήσει τὸ κοινό.

Αὐτὸς λοιπόν, αὐτὸς ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ θέλει νὰ σωθοῦν καὶ νὰ θεωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, μεταβάλλει τὸ θρῆνο μας σὲ χαρὰ βγάζοντάς μας ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο. Ἐκθέτει μπροστὰ στὸ κοινὸ τὸ μέσο τῆς θεώσεως μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ καί, γιὰ νὰ πῶ ἔτσι, βοηθᾶ μὲ χέρια καὶ πόδια καὶ συνεργεῖ μὲ κάθε τρόπο, στὸ σημεῖο τοῦτο, στὸ προαιώνιο —ὅπως εἰπώθηκε— σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι δόξα καὶ μεγαλεῖο. Ἰδού, αὐτὰ ποὺ οὐδέποτε εἶχαν ἐκδοθεῖ στὰ προηγούμενα χρόνια. Ἰδού, αὐτὰ ποὺ κοίτονταν στὴ γωνιά, ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω, περιφρονημένα καὶ σκοροφαγωμένα, παραριγμένα καὶ σκορπισμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ. Ἰδού, αὐτὰ ποὺ μᾶς χειραγωγοῦν συστηματικὰ στὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, στὴ νήψη τοῦ νοῦ, στὴν ἀνάκληση τῆς μέσα μας χάρης, καὶ πρόσθεσε, καὶ τῆς θεώσεως, ἀφοῦ τὰ συγκέντρωσε ὅλα μαζὶ χωρὶς νὰ λογαριάσει καθόλου τὴ δαπάνη, τὰ παραδίνει στὸ μεγάλο καὶ περίλαμπρο φῶς τῆς τυπογραφίας. (Ἔπρεπε, ναί, αὐτὰ ποὺ μιλοῦν γιὰ τὸ θεῖο φωτισμό, νὰ ἀξιωθοῦν κι αὐτὰ τὸ φῶς τοῦ τύπου). Μ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀντιγραφῆς αὐτοὺς ποὺ γνωρίζουν καὶ διεγείρει συνάμα καὶ ὅσους δὲ γνωρίζουν στὸν ἔρωτα νὰ τὰ ἀποκτήσουν καὶ ἀκόμα νὰ τὰ ἐφαρμόσουν στὴν πράξη. Ἔχεις λοιπὸν στὸ ἑξῆς, φίλτατέ μου ἀναγνώστη, διὰ μέσου τοῦ σὲ ὅλα ἄριστου κυρίου Ἰωάννη ἄκοπα καὶ μὲ λίγα χρήματα αὐτὸ ἐδῶ τὸ πνευματικὸ βιβλίο. Βιβλίο ποὺ εἶναι τὸ ταμεῖο τῆς νήψεως, τὸ φυλαχτὸ τοῦ νοῦ, τὸ μυστικὸ σχολεῖο τῆς

13. Ἰω. 15, 5.

νοερῆς προσευχῆς. Βιβλίο ποὺ εἶναι ἡ ἐξαίρετη ὑποτύπωση τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἀλάθητη ὁδηγία τῆς θεωρίας, ὁ παράδεισος τῶν πατέρων, ἡ χρυσὴ σειρὰ τῶν ἀρετῶν. Βιβλίο ποὺ εἶναι ἡ πυκνὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, ἡ σάλπιγγα ποὺ ἀνακαλεῖ τὴ χάρη, καὶ μὲ δύο λόγια, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄργανο τῆς θεώσεως, τὸ πάνω ἀπὸ ὅλα μυριοπόθητο πράγμα, ποὺ χρόνια τὸ μελετούσαμε καὶ δὲν τὸ βρίσκαμε. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἦταν γιὰ σένα χρέος ἀναπόφευκτο καὶ ὀφειλὴ σύμφωνη μὲ κάθε ἀπαίτηση τοῦ δικαίου νὰ ἱκετεύεις τὸ Θεὸ μὲ μακρὲς προσευχὲς γιὰ χάρη τοῦ εὐεργέτη καὶ τῶν συνεργῶν, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν κι αὐτοὶ σὲ ἴσο βαθμὸ τὴ θέωση, καὶ ἐπειδὴ κοπίασαν γι' αὐτό, πρῶτοι νὰ ἀπολαύσουν καὶ τοὺς καρπούς.

Ἀλλὰ τώρα ποὺ ἔχομε φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦ λόγου, θὰ παρατηρήσει ἴσως κάποιος, λέγοντας ὅτι δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ κοινοποιοῦμε στὶς ἀκοὲς τῶν πολλῶν μερικὰ μυστικὰ τοῦ βιβλίου, ἐπειδὴ θὰ ἦταν παράξενα γι' αὐτές· γιατί, λέει, παραμονεύει καὶ κάποιος κίνδυνος ἀπὸ αὐτά. Τοῦ ἀπαντοῦμε μὲ λίγα λόγια: οὔτε ἐμεῖς, ἀγαπητὲ φίλε, δὲν ἀναλάβαμε αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα ἀκολουθώντας δικές μας σκέψεις, ἀλλὰ περισσότερο τὸ παράδειγμα ἄλλων. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, τῆς Ἱερῆς Γραφῆς ποὺ δίνει ἐντολὴ σ' ὅλους ἀπεριόριστα τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προσεύχονται χωρὶς διάλειμμα καὶ νὰ ἔχουν πάντοτε μπροστά τους τὸν Κύριο[14]· ἐνῶ εἶναι κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειο ἀσέβεια νὰ λέμε ὅτι περιέχεται κάτι ἀπαγορευμένο ἢ ἀδύνατο στὰ παραγγέλματα τοῦ Πνεύματος· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων. Ὁ Γρηγόριος π.χ. ὁ Θεολόγος δίνει σ' ὅλο τὸ λαὸ ποὺ ποιμαίνει τὴν ὑποθήκη μᾶλλον νὰ μνημονεύουν τὸ Θεὸ παρὰ νὰ ἀναπνέουν. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος γράφει τρεῖς ὁλόκληρους λόγους γιὰ τὴν ἀδιάλειπτη καὶ νοερὴ προσευχὴ καὶ σὲ ἄπειρα σημεῖα τῶν λοιπῶν λόγων του προτρέπει ὅλους μαζὶ στὴ συνεχὴ προσευχή. Καὶ ἀκόμη, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης γυρίζοντας σὲ διάφορες πόλεις, δίδασκε τὴν ἴδια σωτήρια ἐργασία. Ἀλλὰ κι αὐτὸς ὁ Θεὸς στέλνοντας τὸν Ἄγγελό του μὲ θαῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐπισφράγισε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ἀποστομώνοντας τὸ μοναχὸ ποὺ ἔφερνε ἀντιρρήσεις, ὅπως φαίνεται στὸ τέλος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ λόγους γι' αὐτό. Οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου κι αὐτοὶ ποὺ ζοῦνε στὰ ἀνάκτορα, ἔχοντας ὅπως εἴπαμε ἀδιάκοπο ἔργο τὴ μελέτη αὐτή, ἐπικυρώνουν ἀληθινὰ τὸ λόγο καὶ εἶναι ἱκανοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους ν' ἀποστομώσουν τοὺς ἀντίθετους. Ἂν τώρα μερικοὶ κάποτε ξέφυγαν λίγο, τί τὸ παράξενο; Αὐτὸ τὸ ἔπαθαν τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ἀπὸ οἴηση, κατὰ τὸ Γρηγόριο τὸ Σιναΐτη. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι τὸ βασικὸ καὶ κύριο αἴτιο τῆς παρεκκλίσεως αὐτῆς εἶναι τὸ ὅτι δὲν στοίχησαν ἀκριβῶς σὲ ὅλα τὰ σημεῖα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων γιὰ τὴν ἐργασία αὐτή, καὶ ὄχι παρὰ τὴν ἐργασία αὐτή, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἁγία ἡ ἐργασία αὐτὴ καὶ διὰ μέ-

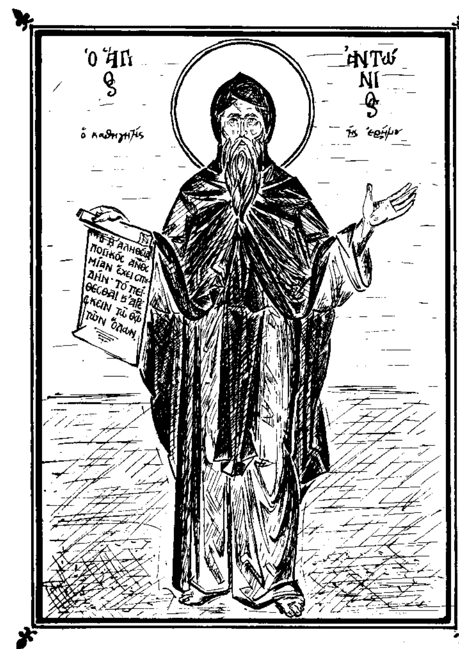
14. Α΄ Θεσ. 5, 17· Ψαλμ. 15, 8.

σου αὐτῆς ἔχομε μεγαλύτερη ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ ὅλη τὴν πλάνη, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ νόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωή, «βρέθηκε, λέει ὁ Παῦλος, νὰ κοστίζει γιὰ μερικοὺς τὸ θάνατο». Τοῦτο ὅμως δὲν ἔγινε ἐξαιτίας τῆς ἐντολῆς. Καὶ πῶς νὰ γίνει, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι καὶ ἁγία καὶ δίκαιη καὶ ἀληθινή[15]; Ἔγινε ἐξαιτίας τῆς μοχθηρίας ἐκείνων ποὺ τὴν ἔπραξαν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς ἁμαρτίας. Τί πρέπει νὰ γίνει γι' αὐτό; Νὰ καταδικάσομε τὴ θεία ἐντολὴ γιὰ τὴν ἁμαρτία μερικῶν; Καὶ νὰ παραμελήσομε καὶ μιὰ τέτοια σωτηριώδη ἐργασία ἐξαιτίας τῆς παρεκκλίσεως μερικῶν; Μὲ κανένα τρόπο. Οὔτε τὴ μιὰ οὔτε τὴν ἄλλη. Ἀλλὰ μᾶλλον ἔχοντας θάρρος σ' Ἐκεῖνον ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια»[16], μὲ κάθε ταπεινοφροσύνη καὶ διάθεση πένθους ἂς ἐπιχειρήσομε τὸ ἔργο. Γιατὶ μὲ ὁποιον εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν οἴηση καὶ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ἀκόμα κι ἂν ὁλόκληρη ἡ στρατιὰ τῶν δαιμόνων συγκρουστεῖ μαζί του, μήτε νὰ τὸν πλησιάσει δὲ θὰ μπορέσει, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων.

Ἔτσι εἶναι αὐτὰ καὶ τὸ βιβλίο αὐτό, ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, εἶναι φανερὸ ὅτι προβάλλει τὴν ἀψεγάδιαστη ἐργασία ἀπὸ κάθε σημεῖο, σὲ κάθε σημεῖο καὶ μὲ κάθε τρόπο. Θὰ ἦταν λοιπὸν ἐξαιρετικὰ ἐπίκαιρο νὰ χρησιμοποιήσομε τὴν πρόσκληση ἐκείνη τῆς Σοφίας[17] γιὰ τὸ δεῖπνο καὶ νὰ συγκαλέσομε μὲ ὑψηλόφωνο κήρυγμα στὸ πνευματικὸ τραπέζι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τοὺς πάντες, ὅσοι δὲν μισοῦν τὰ θεῖα δεῖπνα, οὔτε προβάλλουν ὡς προφάσεις τὰ χωράφια καὶ τὰ βόδια καὶ τὶς γυναῖκες κατὰ τοὺς εὐαγγελικοὺς καλεσμένους[18]. Ἐλάτε λοιπόν, ἐμπρὸς ἐλάτε, φᾶτε τὸ ψωμὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας καὶ πιεῖτε τὸ κρασὶ ποὺ εὐφραίνει νοητὰ τὴν καρδιὰ καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ ἐξαιτίας τῆς θεώσεως ποὺ προκαλεῖ αὐτὴ ἡ ἔκσταση καὶ μεθύσετε ἀπὸ μέθη πραγματικὰ νηφάλια. Ἐλάτε ὅλοι ὅσοι εἶστε μέτοχοι στὴν ὀρθόδοξη κλήση, μαζὶ λαϊκοὶ καὶ μοναχοί, ὅσοι ἐπιδιώκετε νὰ βρεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μέσα σας καὶ τὸ θησαυρὸ τὸν κρυμμένο στὸν ἀγρὸ τῆς καρδιᾶς σας[19]. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς Χριστός. Ἔτσι ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὴν περιπλάνηση τοῦ νοῦ σας καὶ μὲ καθαρμένη ἀπὸ τὰ πάθη τὴν καρδιά, μὲ τὴν ἀδιάκοπη φοβερὴ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὶς ἄλλες συνεργοὺς ἀρετές, ποὺ διδάσκει τὸ βιβλίο αὐτό, θὰ ἑνωθεῖτε μεταξύ σας κι ἔτσι ἑνωμένοι θὰ ἑνωθεῖτε ὅλοι μαζὶ μὲ τὸ Θεό, κατὰ τὴν παράκληση τοῦ Κυρίου μας πρὸς τὸν Πατέρα ποὺ ἔλεγε: «Γιὰ νὰ εἶναι ἕνα, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἕνα»[20]. Καὶ ἔτσι ἑνωμένοι μαζί Του καὶ ὁλότελα ἀλλαγμένοι ἀπὸ τὴν κατοχὴ καὶ τὴν ἔκσταση ποὺ δημιουργεῖ ὁ θεῖος ἔρωτας, νὰ θεωθεῖτε πλούσια μὲ αἴσθηση νοερὴ καὶ μὲ ἀσφαλὴ πληρότητα γνώσεως καὶ νὰ ἐπανέλθετε πρὸς τὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ Θεοῦ, δοξάζοντας τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ

15. Ρωμ. 7, 11-12.
16. Ἰω. 14, 6.
17. Παροιμ. 9, 1-6.
18. Λουκ. 14, 18-20.
19. Λουκ. 17, 21· Ματθ. 13, 44.
20. Ἰω. 17, 11.

Ἅγιο Πνεῦμα, τῇ μία θεαρχικότατη Θεότητα. Σ' Αὐτὴν ἁρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ μέγας πατέρας μας Ἀντώνιος, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἀσκητῶν, εἶχε ἀκμάσει ὅταν βασίλευε ὁ Μέγας Κωνσταντίνος, γύρω στὸ ἔτος 330 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγραψε λεπτομερῶς τὸ βίο του. Ἔφτασε στὸν ὕψιστο βαθμὸ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπάθειας, καὶ ἐνῶ ἦταν ἀγράμματος καὶ ἁπλὸς ἄνθρωπος, εἶχε οὐράνιο δάσκαλο τὴ σοφία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία φωτίζει τοὺς ἁλιεῖς καὶ τοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὸ φωτισμό της δίδαξε πολλὲς καὶ διάφορες ἱερὲς καὶ πνευματικὲς συμβουλὲς πάνω σὲ διάφορα θέματα καὶ ἔδωσε σοφότατες ἀπαντήσεις γεμάτες ψυχικὴ

ὠφέλεια σὲ ὅσους τὸν ἐρωτοῦσαν, ὅπως σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Γεροντικοῦ βλέπομε. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτές, ὁ ἀοίδιμος μᾶς ἄφησε καὶ τὰ 170 κεφάλαια ποὺ περιέχονται σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ὅτι αὐτὰ εἶναι γνήσιο γέννημα τῆς θεοειδοῦς διάνοιάς του, ἐπικυρώνει καὶ ὁ ἅγιος ὁσιομάρτυρας Πέτρος ὁ Δαμασκηνός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως διώχνει κάθε ἀμφιβολία καὶ σχεδὸν φωνάζει σ' ἐκείνους ποὺ μὲ προσοχὴ τὰ μελετοῦν, ὅτι ἀνήκουν στὴν ἱερὴ ἐκείνη ἀρχαιότητα.

Δὲν εἶναι θαυμαστὸ λοιπὸν ἂν ἡ ὁμιλία κλίνει πρὸς τὸ ἁπλούστερο καὶ ἀρχαιότροπο καὶ παραμελημένο τῆς φράσεως· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὅτι μὲ τόσην ἁπλότητα, τόση σωτηρία καὶ ὠφέλεια ἐπέρχεται σ' ἐκείνους ποὺ τὰ μελετοῦν, τὸ πόσο πειστικὰ εἶναι, πόση γλυκύτητα στάζουν. Καὶ γενικὰ πόσο πέφτει σὰν βροχὴ ἀπὸ αὐτά, τὸ ἐνάρετο ἦθος καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς. Θὰ γνωρίσουν δὲ πάντως τὴν πνευματικὴ ἡδονή, ὅσοι γευτοῦν τὰ κεφάλαια αὐτὰ μὲ τὸ νοητὸ φάρυγγα τῆς διάνοιάς τους.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Τὰ κεφάλαια ποὺ ἀποδίδονται στὸν Μ. Ἀντώνιο, ἀσφαλῶς ἀνήκουν σὲ ἄλλον πατέρα. Οἱ ἀνθολόγοι τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων, ἅγιοι Μακάριος Νοταρᾶς καὶ Νικόδημος Ἁγιορείτης, δὲν θὰ εἶχαν ἀντίρρηση νὰ δεχτοῦν τὴν ἄποψή μας, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀμφιβολία τῆς πατρότητάς των διατυπώνουν οἱ ἴδιοι, μὲ τὴν ἐπίκληση τῆς ἀσθενοῦς μαρτυρίας τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πρόκειται γιὰ κείμενα ποὺ ἀνήκουν στὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση, μὲ ἔξαρση τοῦ ἠθικοῦ καὶ λογικοῦ παράγοντα, γεγονὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι ἀνήκουν σὲ κάποιὸν χριστιανό, ποὺ θήτευσε στὴν κλασσικὴ γραμματεία καὶ συγκεκριμμένα στὴ στωικὴ φιλοσοφία.

Ὁ πατέρας τῶν παραινέσεων «περὶ ἤθους ἀνθρώπων καὶ χρηστῆς πολιτείας», κοσμημένος προφανῶς μὲ κλασσικὴ παιδεία, κατόρθωσε νὰ τὴν ἀναχωνεύσει στὶς ἐν Χριστῷ πνευματικὲς ἐμπειρίες του, χωρὶς νὰ ἀρνηθεῖ τελικὰ τὸν ἑαυτό του, σὰν μαθητὴ τῆς Στοᾶς, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη ἔχουν ἐντονότατα ἀποτυπωθεῖ στὰ κεφάλαια.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν κειμένων δὲν προκύπτει ἂν ὁ συγγραφέας ἦταν μοναχὸς ἢ λαϊκὸς ἢ καὶ κληρικός. Πιθανότερον εἶναι ὅτι ἔζησε στὸν κόσμο καὶ ἀπευθύνεται στὸν κόσμο, γι' αὐτὸ καὶ ἀσκητικὲς καὶ μοναχικὲς πράξεις καὶ ἀγωγὲς δὲν φαίνονται στὰ κείμενα, ἐνῶ συνεχῶς συνιστᾶται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ βίου καὶ ἡ ἔλλογη ζωή.

Ὁ λόγος, ἡ λογική, τὸ κατὰ λόγον, ἀποτελοῦν τὸν ρυθμιστικὸ κανόνα τῆς ἔνθεης ζωῆς καὶ θυμίζουν συνεχῶς τὰ συνθήματα τῆς Στοᾶς, «κατὰ λόγον ζῆν» καὶ «κατὰ φύσιν ζῆν». Ὁ λόγος εἶναι τὸ μοναδικὸ ὄργανο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλάθητο κριτήριο τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς, μὲ συνέπεια νὰ ἀποτελεῖ καὶ τεκμήριο εὐαρεστήσεως τοῦ Θεοῦ.

Φυσικὰ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα κακῶς ἐννοούμενο ρασιοναλισμό, ἕνα ὑλιστικὸ ὀρθολογισμὸ ἢ γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄγνωστος συγγραφέας εἶναι χριστιανὸς καὶ μάλιστα Ὀρθόδοξος, μὲ ὑψηλὴ πνευματικὴ αἴσθηση καὶ ψηλαφητὴ πίστη, ἐντάσσει τὶς «παραινέσεις» στὸ χῶρο τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θέλει τὰ τέκνα της λογοποιημένα, ζῶντα καὶ ἐνεργοῦντα «κατὰ λόγον», ἀλλὰ λόγο χριστιανικό, λόγο πνευματικό.

Ἡ διάκριση τοῦ χριστιανικοῦ λόγου ἀπὸ τὸν φιλοσοφικό, αὐτὸ κυρίως διασώζει τὴν χριστιανικότητα τῶν «παραινέσεων», ἀφοῦ ὅλοι οἱ χρησιμοποιούμενοι ὅροι, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἀρετολογία τους, εἶναι ἀποκλειστικῶς χριστιανικὰ ἄνθη. Κάθε κεφάλαιο ἀποτελεῖ καὶ μία ψηφίδα ἠθικῆς τάξεως, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ δέον τῆς ἔλλογης ζωῆς. Ὅλα μαζὶ τὰ ἑκατὸν ἑβδομήντα, συναρμολογοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ στὴ σκέψη, στὴν πράξη, στὸ δόγμα. Γι' αὐτὸ βλέπουμε τὰ πάντα νὰ ἀνακρίνονται μὲ τὸν λόγο, ἀλλὰ μέσα στὸ χῶρο τῆς πίστεως. Καὶ παρ' ὅτι ἀπουσιάζουν ἀσκητικὰ στοιχεῖα, ὅμως διαφαίνονται καὶ προϋποτίθενται, ἀφοῦ οἱ «παραινέσεις» δὲν ἔχουν στατικό, ἀλλὰ δυναμικὸ χαρακτήρα καὶ ὁδηγοῦν στὴν ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴ θέωση.

Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ πράξη. Δὲν γίνεται μὲν λόγος, ἀλλὰ ἐξυπακούονται, ἔστω καὶ ἀσθενῶς, ἀφοῦ ὁ ἄγνωστος συγγραφέας εἶναι χριστιανός, ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας, χωρὶς φυσικὰ τὶς δογματικὲς πλάνες τῆς εἱμαρμένης καὶ τοῦ πανθεϊσμοῦ. Ἀντιθέτως μάλιστα, ἡ μὲν ἠθική του εἶναι χριστιανική, ἡ δὲ δογματικὴ διδασκαλία του εἶναι ὀρθόδοξη, ὅσο καὶ ἄν, παρασυρόμενος ἀπὸ τὶς παλιὲς δοξασίες του, χρησιμοποιεῖ καὶ ὅρους φιλοσοφικοὺς καὶ ἀντὶ ἀναφορᾶς στὸν Σαρκωμένο Λόγο ἐπικαλεῖται συνεχῶς τὸν Θεό.

Τέλος, θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ ὅτι οἱ «παραινέσεις» εἶναι ἐξαιρετικὰ ὠφέλιμες, θέτουν τὸν χριστιανὸ σὲ μία διηνεκὴ δοκιμασία, ἐλέγχουν μὲ τὴν ἀνατομικὴ μάχαιρα τοῦ λόγου τὴ ζωή μας καὶ μᾶς ὁδηγοῦν —πάλι διὰ τοῦ λόγου— σὲ ἐπίπεδα ὑψηλῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Συμβουλὲς γιὰ τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐνάρετη ζωή, σὲ 170 κεφάλαια

Οἱ ἄνθρωποι λέγονται λογικοὶ καταχρηστικά. Δὲν εἶναι λογικοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμαθαν τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ἀλλὰ ὅσοι ἔχουν λογικὴ ψυχὴ καὶ μποροῦν νὰ διακρίνουν ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ κακό· καὶ ἔτσι ἀποφεύγουν τὰ κακὰ καὶ ψυχοβλαβῆ, μελετοῦν ὅμως σοβαρὰ τὰ καλὰ καὶ ψυχωφελῆ καὶ τὰ πράττουν μὲ μεγάλη εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό. Μόνο αὐτοὶ πρέπει ἀληθινὰ νὰ λέγονται λογικοὶ ἄνθρωποι.

2. Ὁ ἀληθινὰ λογικὸς ἄνθρωπος μιὰ μόνο φροντίδα ἔχει, νὰ ὑπακούει καὶ νὰ εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεό, τὸν Κύριο τῶν ὅλων, καὶ σὲ τοῦτο καὶ μόνο νὰ ἀσκεῖ τὴν ψυχή του, πῶς νὰ γίνει ἀρεστὸς στὸ Θεό, εὐχαριστώντας Τον γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ πρόνοιά Του καὶ τὴν κυβέρνηση ὅλου τοῦ κόσμου, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ θέση του στὴ ζωή. Γιατὶ εἶναι παράλογο, νὰ εὐχαριστοῦμε τοὺς γιατροὺς ὅταν μᾶς δίνουν τὰ πικρὰ καὶ ἀηδιαστικὰ φάρμακα γιὰ χάρη τῆς ὑγείας τοῦ σώματός μας, νὰ εἴμαστε ὅμως ἀχάριστοι στὸ Θεὸ γιὰ ὅσα φαίνονται σ' ἐμᾶς δυσάρεστα καὶ νὰ μὴν ἀναγνωρίζομε ὅτι τὰ πάντα γίνονται ὅπως πρέπει καὶ πρὸς τὸ συμφέρον μας σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοιά Του. Γιατὶ ἡ ἀναγνώριση αὐτὴ καὶ ἡ πίστη στὸ Θεὸ εἶναι ἡ σωτηρία καὶ ἡ τελειότητα τῆς ψυχῆς.

3. Ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀνεξικακία, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκαρτέρηση, ἡ ὑπομονὴ καὶ οἱ παρόμοιες μέγιστες καὶ ἐνάρετες δυνάμεις μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ εἶναι ἀντίθετες καὶ ἀντιστέκονται καὶ μᾶς βοηθοῦν στὶς ἀντίστοιχες πρὸς αὐτὲς κακίες. Ἂν γυμνάζομε αὐτὲς τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἔχομε πάντοτε πρόχειρες, τότε νομίζομε ὅτι δὲ μᾶς συμβαίνει πιὰ τίποτε δύσκολο ἢ θλιβερὸ ἢ ἀβάσταχτο· γιατὶ σκεφτόμαστε ὅτι ὅλα εἶναι ἀνθρώπινα καὶ τὰ νικοῦν οἱ ἀρετὲς ποὺ ἔχομε. Αὐτὰ δὲν τὰ ἔχουν ὑπόψη τους οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι. Οὔτε σκέφτονται ὅτι τὰ πάντα γίνονται σωστὰ καὶ ὅπως πρέπει γιὰ τὸ συμφέρον μας, γιὰ νὰ λάμψουν οἱ ἀρετές μας καὶ νὰ στεφανωθοῦμε ἀπὸ τὸ Θεό.

4. Τὴν ἀπόκτηση τῶν χρημάτων καὶ τὸ πλούσιο ξόδεμά τους νὰ τὰ θεωρεῖς μόνο σὰν φαντασία ποὺ δὲν κρατᾶ παρὰ λίγο καιρό, καὶ ξέροντας ὅτι ἡ ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωὴ διαφέρει ἀπὸ τὸν πλοῦτο. Ὅταν τὸ μελετᾶς αὐτὸ σταθερά, οὔτε θὰ ἀναστενάξεις, οὔτε θὰ κραυγάσεις, οὔτε θὰ κατηγορήσεις κανένα, ἀλλὰ θὰ εὐχαριστεῖς τὸ Θεὸ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ δίνει, βλέποντας ὅτι οἱ χειρότεροι ἀπὸ σένα στηρίζονται στὰ λόγια καὶ στὰ

χρήματα. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία, ἡ δόξα καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι τὰ πιὸ κακὰ πάθη τῆς ψυχῆς.

5. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, προσέχοντας ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του, ἐξετάζει τί πρέπει νὰ πράξει καὶ τί τὸν συμφέρει, καθὼς καὶ ποιὰ ταιριάζουν στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ὠφελοῦν καὶ ποιὰ δὲν τῆς ταιριάζουν. Καὶ ἔτσι ἀποφεύγει ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν τὴν ψυχή, ὡς ξένα καὶ γιατὶ τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωή.

6. Ὅσο πιὸ λίγη περιουσία ἔχει κανείς, τόσο εὐτυχέστερος εἶναι. Γιατὶ δὲν φροντίζει γιὰ πολλὰ πράγματα, γιὰ ὑπηρέτες, καλλιεργητές, ἀπόκτηση ζώων. Ὅταν ἀφοσιωνόμαστε σ' αὐτὰ κι ὕστερα μᾶς συμβαίνουν ἐξαιτίας αὐτῶν δυσκολίες, κατηγοροῦμε τὸ Θεό. Μὲ τὴν αὐθαίρετη ἐπιθυμία μας τρέφομε τὸ θάνατο καὶ ἔτσι μένομε στὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτωλῆς ζωῆς, μέσα στὴν πλάνη, χωρὶς ν' ἀναγνωρίζομε τὸν πραγματικὸ ἑαυτό μας.

7. Δὲν πρέπει κανένας νὰ λέει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατορθώσει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐνάρετη ζωή, ἀλλὰ νὰ λέει ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι εὔκολο. Οὔτε μποροῦν νὰ κατορθώσουν τὴν ἀρετὴ οἱ τυχόντες. Τὴν ἐνάρετη ζωὴ τὴν πραγματοποιοῦν ὅσοι ἄνθρωποι εἶναι εὐσεβεῖς καὶ ἔχουν νοῦ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό. Γιατὶ ὁ νοῦς τῶν πολλῶν εἶναι κοσμικὸς καὶ μεταβάλλεται· κάνει σκέψεις ἄλλοτε καλές, ἄλλοτε κακές· μεταβάλλεται στὴ φύση καὶ γίνεται ὑλικότερος. Ὁ νοῦς ὅμως ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, τιμωρεῖ τὴν κακία ἡ ὁποία ἔρχεται ἑκούσια στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀμέλειά τους.

8. Οἱ ψυχικὰ ἀκαλλιέργητοι καὶ ἀμαθεῖς θεωροῦν γελοῖο πράγμα τοὺς λόγους καὶ δὲν θέλουν νὰ τοὺς ἀκοῦν ἐπειδὴ ἐλέγχεται ἡ κατάστασή τους καὶ θέλουν νὰ εἶναι ὅλοι ὅμοιοι μὲ αὐτούς. Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι παραδομένοι σὲ σαρκικὰ ἁμαρτήματα φροντίζουν νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄλλοι χειρότεροί τους, νομίζοντας οἱ δυστυχεῖς ὅτι ἐπειδὴ θὰ εἶναι πολλοὶ οἱ ἁμαρτάνοντες, θὰ ἐξασφαλιστοῦν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὴν κατηγορία. Ἡ χαλαρὴ ψυχὴ χάνεται καὶ σκοτίζεται ἐξαιτίας τῆς κακίας, γιατὶ ἔχει μέσα της ἀσωτεία, ὑπερηφάνεια, ἀπληστία, θυμό, αὐθάδεια, μανία, φόνο, στενοχώρια, φθόνο, πλεονεξία, ἁρπαγή, πόνο, ψεῦδος, ἡδονή, ραθυμία, λύπη, δειλία, ἀσθένεια, μίσος, φιλοκατηγορία, ἀδυναμία, πλάνη, ἄγνοια, ἀπάτη, λησμοσύνη τοῦ Θεοῦ. Μὲ τέτοιες κακίες καὶ παρόμοιες τιμωρεῖται ἡ ἄθλια ψυχὴ ποὺ χωρίζεται ἀπὸ τὸ Θεό.

9. Ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν τὴν ἐνάρετη καὶ εὐλαβὴ καὶ τιμημένη ζωή, δὲν πρέπει νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἐπίπλαστους τρόπους καὶ τὴν ψεύτικη ζωή· ἀλλὰ ὅπως οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοί, νὰ δείχνουν καὶ αὐτοὶ μὲ τὰ ἔργα τους τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλὴ ζωή τους. Καὶ ὅλες τὶς κακὲς ἡδονὲς νὰ τὶς ἀποστρέφονται σὰν παγίδες.

10. Ὁ πλούσιος καὶ εὐγενὴς ποὺ δὲν ἔχει ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ ἐνάρετη ζωή, θεωρεῖται δυστυχὴς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κρίνουν ὀρθὰ τὰ πράγματα.

Ἀντίθετα ὁ φτωχὸς καὶ δοῦλος κατὰ τὴν τάξη, ἂν ἔχει ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ εἶναι στολισμένος μὲ ἀρετή, εἶναι εὐτυχής. Καὶ ὅπως οἱ ξένοι σὲ ἕναν τόπο χάνουν τὸ δρόμο τους, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲ φροντίζουν γιὰ τὴν ἐνάρετη ζωή, πλανιοῦνται ἐδῶ κι ἐκεῖ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὶς κακὲς ἐπιθυμίες τους καὶ χάνονται.

11. Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξημερώσει τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ ἀγαπήσουν τοὺς λόγους καὶ τὴν παιδεία, πρέπει νὰ λέγεται ἀνθρωποποιός. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεταστρέφουν τοὺς παραδομένους στὶς σαρκικὲς ἡδονὲς πρὸς τὴν ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωή, πρέπει νὰ λέγονται καὶ αὐτοὶ ἀνθρωποποιοί, ἐπειδὴ εἶναι σὰν νὰ ξαναπλάθουν τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἡ πραότητα καὶ ἡ ἐγκράτεια εἶναι εὐτυχία καὶ δίνουν καλὴ ἐλπίδα στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων.

12. Πρέπει πραγματικὰ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ ἤθη τους καὶ νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει. Ὅταν αὐτὸ τὸ κατορθώσουν, τότε εὔκολα μποροῦν νὰ γνωρίσουν καὶ τὰ θεῖα· γιατὶ ὅποιος μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν πίστη του σέβεται τὸ Θεό, ἔχει τὴ βοήθειά Του νὰ δαμάζει καὶ νὰ κρατεῖ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία του. Ἐπειδὴ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός.

13. Ἄνθρωπος λέγεται ἢ ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιεῖ ὀρθὰ τὸ λογικό του, ἢ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται συμβουλὴ γιὰ τὴ διόρθωσή του. Ὁ ἀδιόρθωτος δὲ λέγεται ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀπάνθρωπος. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῶν ἀπανθρώπων· καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πρέπει ν' ἀποφεύγονται. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν μὲ τὴν κακία δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀθάνατη ζωή.

14. Ὅταν κάνομε καλὴ χρήση τοῦ λογικοῦ μας, τότε εἴμαστε ἄξιοι νὰ λεγόμαστε ἄνθρωποι. Ἀντίθετα, ὅταν δὲν κάνομε καλὴ χρήση τοῦ λογικοῦ, τότε μόνον κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴ φωνὴ διαφέρομε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Ἂς ἀναγνωρίσει λοιπὸν ὁ συνετὸς ἄνθρωπος ὅτι εἶναι ἀθάνατος καὶ τότε θὰ μισήσει κάθε αἰσχρὴ ἐπιθυμία, ἡ ὁποία γίνεται αἰτία θανάτου στους ἀνθρώπους.

15. Ὅπως κάθε τέχνη διαμορφώνοντας τὴν ὕλη φανερώνει τὴν ἀξία της, π.χ. ὁ ἕνας δουλεύει τὸ ξύλο κι ὁ ἄλλος τὸ χαλκὸ κι ἄλλος τὸ χρυσὸ καὶ τὸ ἀσήμι, ἔτσι κι ἐμεῖς ἀκούοντας γιὰ τὴν καλὴ καὶ ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωή, ὀφείλομε νὰ φαινόμαστε ὅτι εἴμαστε πραγματικὰ ἄνθρωποι γιὰ τὴ λογικὴ ψυχή μας καὶ ὄχι γιὰ τὴ διάπλαση μόνο τοῦ σώματός μας. Ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ λογικὴ καὶ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, γνωρίζει ἀμέσως ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωή. Καὶ ἐξιλεώνει τὸ Θεὸ μὲ διάθεση ἀγάπης καὶ Τὸν εὐχαριστεῖ πραγματικά, κατευθύνοντας πρὸς Αὐτὸν ὅλη τὴν ὁρμὴ καὶ τὸ νοῦ της.

16. Οἱ καπετάνιοι κατευθύνουν μὲ προσοχὴ τὸ πλοῖο γιὰ νὰ μὴ προσκρούσει πάνω σὲ σκόπελο ἢ σὲ ὕφαλο. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ζήσουν τὴν ἐνάρετη ζωή, ἂς ἐξετάζουν μὲ ἐπιμέλεια ποιὰ πρέπει νὰ κάνουν καὶ ποιὰ πρέπει νὰ ἀποφεύγουν καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι οἱ ἀληθινοὶ καὶ θεῖοι νόμοι τοὺς συμφέρουν, κόβοντας τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιθυμίες ἀπὸ τὴν ψυχή τους.

17. Ὅπως οἱ πλοίαρχοι καὶ οἱ ἁμαξηλάτες μὲ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐπιμέλεια πετυχαίνουν τὸ σκοπό τους, ἔτσι πρέπει καὶ ὅσοι φροντίζουν νὰ ζοῦν τὴ σωστὴ καὶ ἐνάρετη ζωή, νὰ μελετοῦν καὶ νὰ φροντίζουν πῶς νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει καὶ ἀρέσει στὸ Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ζήσει ἔτσι καὶ ἔχει καταλάβει ὅτι μπορεῖ, μὲ τὴν πίστη προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀφθαρσία.

18. Ἐλεύθερους νόμιζε ὄχι ὅσους ἔτυχε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς τρόπους ἐλεύθερους. Δὲν πρέπει πράγματι νὰ ὀνομάζομε ἐλεύθερους τοὺς ἄρχοντες ποὺ εἶναι πονηροὶ καὶ ἀκόλαστοι, γιατὶ εἶναι δοῦλοι τῶν παθῶν καὶ τῆς ὕλης. Ἐλευθερία καὶ εὐτυχία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ πραγματικὴ καθαρότητα καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν προσκαίρων.

19. Νὰ ὑπενθυμίζεις στὸν ἑαυτό σου ὅτι πρέπει ἀκατάπαυστα νὰ ἀποδεικνύεις τὸν χρηστὸ καὶ ἐνάρετο βίο σου ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα σου· ἔτσι καὶ οἱ ἄρρωστοι ὀνομάζουν καὶ ἀναγνωρίζουν σωτῆρες καὶ εὐεργέτες τοὺς γιατρούς, ὄχι ἀπὸ τὰ λόγια τους ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τους.

20. Ἡ λογικὴ καὶ ἐνάρετη ψυχὴ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ βλέμμα, τὸ βάδισμα, τὴ φωνή, τὸ γέλιο, ἀπὸ τὸ ποῦ συχνάζει καὶ μὲ ποιοὺς συναναστρέφεται. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀλλάξει σ' αὐτὴν καὶ ἔγιναν κοσμιότερα. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, σὰν προσεχτικὸς θυρωρὸς ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδο στὶς κακὲς καὶ αἰσχρὲς ἐνθυμήσεις.

21. Ἂν παρακολουθεῖς τὸν ἑαυτό σου καὶ τὸν δοκιμάζεις, θὰ δεῖς ὅτι οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ ἀφεντικὰ ἔχουν ἐξουσία μόνο τοῦ σώματος, ὄχι καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ νὰ τὸ θυμᾶσαι αὐτὸ πάντοτε. Γι' αὐτό, ἂν διατάζουν φόνους ἢ τίποτε ἄτοπα ἢ ἄδικα καὶ ψυχοβλαβή, δὲν πρέπει νὰ ὑπακοῦμε σ' αὐτοὺς καὶ ἂν μᾶς βασανίζουν ἀκόμη. Γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴν ψυχὴ ἐλεύθερη καὶ αὐτεξούσια σὲ ὅλα ὅσα κάνει, καλὰ ἢ κακά.

22. Ἡ λογικὴ ψυχὴ φροντίζει μὲ κάθε τρόπο νὰ ξεφύγει ἀπὸ ὅσα δὲν ὁδηγοῦν πουθενά, τὴν οἴηση, τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν ἀπάτη, τὸ φθόνο, τὴν ἁρπαγὴ καὶ τὰ παρόμοια, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἔργα δαιμονικὰ καὶ κακῆς προαιρέσεως. Ὅλα κατορθώνονται μὲ ἐπιμέλεια καὶ ἐπίμονη προσοχὴ καὶ μελέτη ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιθυμία δὲν τρέχει στὶς κακὲς ἡδονές.

23. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν μετρημένη καὶ περιορισμένη ζωή, καὶ ἀπὸ κινδύνους γλυτώνουν, καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φύλακες. Μὲ τὸ νὰ νικοῦν τὴν ἐπιθυμία σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις, βρίσκουν τὸ δρόμο πρὸς τὸ Θεὸ εὔκολα.

24. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ τὸ λογικό, δὲν χρειάζεται νὰ μοιράζουν τὴν προσοχή τους σὲ πολλὲς συντροφιές, ἀλλὰ μόνο στὶς ὠφέλιμες καὶ

μάλιστα σ' ἐκεῖνες ὅπου πρυτανεύει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι προχωροῦν πάλι στὴν κατὰ Θεὸ ζωὴ καὶ τὸ αἰώνιο φῶς.

25. Πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλὴ ζωή, νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ οἴηση καὶ κάθε κούφια ματαιοδοξία καὶ νὰ φροντίζουν μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ διορθώνουν τὴ ζωή τους καὶ τὴν ἐσωτερική τους διάθεση πρὸς τὸ καλύτερο. Ἐπειδὴ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ δὲν μεταβάλλεται ἀπὸ τὴν καλὴ κατάστασή του, εἶναι ἀνύψωση καὶ δρόμος πρὸς τὸ Θεό.

26. Καμιὰ ὠφέλεια δὲν προκύπτει ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὰ θεῖα λόγια, ἂν ἀπουσιάζει ἡ εὐσεβὴς ζωὴ ποὺ ἀρέσει στὸ Θεό. Αἰτία ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ πλάνη, ἡ ἀπάτη τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ.

27. Ἡ σπουδὴ τοῦ ἀρίστου βίου καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς δημιουργεῖ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ζητᾶ τὸ Θεό, Τὸν βρίσκει, ἂν νικᾶ τὴν ἐπιθυμία σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις καὶ ἂν δὲν σταματᾶ τὴν προσευχή. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν φοβᾶται τοὺς δαίμονες.

28. Ὅσοι ξεγελιοῦνται ἀπὸ τὶς ἐλπίδες τους σὲ βιοτικὰ πράγματα καὶ περιορίζουν τὴ γνώση τους γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἀρίστου βίου μόνο στὰ λόγια, μοιάζουν μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν φάρμακα καὶ ἰατρικὰ ὄργανα ἀλλὰ δὲν ξέρουν οὔτε φροντίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν. Ἑπομένως γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ἂς μὴν κατηγοροῦμε τὸν τρόπο ποὺ ἔγιναν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀλλὰ τοὺς ἑαυτούς μας. Γιατὶ ἂν ἡ ψυχὴ ἀδιαφορήσει μὲ δική της θέληση, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀνίκητη.

29. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει νὰ ξεχωρίζει ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ κακό, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνει τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακούς. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ γνωρίζει τὸν Θεὸ εἶναι ἀγαθός. Ἂν ὅμως δὲν εἶναι ἀγαθός, οὔτε γνωρίζει τὸ Θεό, οὔτε θὰ Τὸν γνωρίσει ποτέ· γιατὶ ὁ τρόπος νὰ γνωρίσει κανεὶς τὸ Θεό, εἶναι τὸ ἀγαθό.

30. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό, ἐλέγχουν τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὶς κακὲς πράξεις τους κατὰ πρόσωπο ὅταν εἶναι παρόντες. Ὅταν ὅμως δὲν εἶναι παρόντες δὲν τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ στοὺς ἄλλους ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς κατηγορήσουν.

31. Στὶς συναναστροφὲς μὲ τοὺς ἄλλους, μακριὰ κάθε βαναυσότητα. Γιατὶ οἱ λογικοὶ καὶ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι εἶναι στολισμένοι μὲ ντροπὴ καὶ φρόνηση περισσότερο ἀπὸ τὶς παρθένες. Καὶ τοῦτο, γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ εἶναι φῶς ποὺ τυλίγει μὲ τὴ λάμψη του τὴν ψυχή, ὅπως ὁ ἥλιος περιλάμπει τὸ σῶμα.

32. Πάντοτε ὅταν σὲ προσβάλλει κανένα πάθος τῆς ψυχῆς, νὰ θυμᾶσαι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ὀρθοφρονοῦν καὶ θέλουν νὰ ἐξασφαλίσουν σωστὰ τὴ ζωή τους, δὲν θεωροῦν εὐχάριστη τὴν πρόσκαιρη ἀπόκτηση χρημάτων, ἀλλὰ τὶς ὀρθὲς καὶ ἀληθινὲς ἰδέες. Αὐτὲς τοὺς κάνουν εὐτυχεῖς. Γιατὶ ὁ πλοῦτος καὶ κλέβεται καὶ ἀπὸ δυνατότερους ἁρπάζεται· ἡ ἀρετὴ ὅμως τῆς ψυχῆς, αὐτὴ μόνο εἶναι ἀπόκτημα καὶ ἀσφαλισμένο καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κλαπεῖ, καὶ μετὰ τὸ θάνατο παρέχει τὴν σωτηρία σὲ ὅσους τὴν ἔχουν ἀποκτήσει. Ἔτσι οἱ φρόνιμοι δὲν παρασύρονται ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν.

33. Δὲν πρέπει οἱ ἄστατοι καὶ ἀπαίδευτοι νὰ αὐθαδιάζουν σὲ ἀξιόλογους ἀνθρώπους. Καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀρέσει στὸ Θεὸ καὶ ποὺ συνήθως σωπαίνει ἢ λέει λίγα καὶ ἀναγκαῖα καὶ ἀρεστὰ στὸ Θεό.

34. Ἐκεῖνοι ποὺ προσπαθοῦν νὰ ζοῦν τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλὴ ζωή, φροντίζουν γιὰ τὶς ἀρετὲς σὰν κτήματά τους καὶ σὰν ἀφορμὴ αἰώνιας ἀπολαύσεως. Τὰ πρόσκαιρα τὰ ἀπολαμβάνουν ὅπως τύχει καὶ ὅπως δίνει καὶ θέλει ὁ Θεός, καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ εἶναι μετριότατα. Γιατὶ οἱ πολυποίκιλες τροφὲς τρέφουν τὰ σώματα ὡς ὑλικά, ἐνῶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀγαθότητα, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ πραότητα θεώνουν τὴν ψυχή.

35. Ὅσοι ἄρχοντες ἐξαναγκάζουν νὰ διαπραχθοῦν ἄτοπες καὶ ψυχοβλαβεῖς πράξεις, δὲ γίνονται ὡστόσο κύριοι καὶ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθεῖ αὐτεξούσια. Δεσμεύουν τὸ σῶμα, ὄχι ὅμως καὶ τὴν προαίρεση ποὺ κύριός της εἶναι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ἐξαιτίας τοῦ δημιουργοῦ του Θεοῦ, ὁ Ὁποῖος εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ κάθε ἐξουσία καὶ ἀνάγκη καὶ κάθε δύναμη.

36. Ἐκεῖνοι ποὺ νομίζουν δυστυχία τὸ νὰ χάσουν χρήματα ἢ παιδιὰ ἢ δούλους ἢ ἕνα ἄλλο στοιχεῖο τῆς περιουσίας τους, ἂς γνωρίζουν ὅτι πρῶτα πρέπει νὰ ἀρκοῦνται σ' ἐκεῖνα ποὺ δίνει ὁ Θεός. Καὶ ὅταν πρέπει νὰ τὰ δώσουν πίσω, νὰ εἶναι πρόθυμοι καὶ νὰ τὸ κάνουν μὲ ἀγαθὴ γνώμη καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται διόλου γιὰ τὴ στέρηση ἢ μᾶλλον γιὰ τὴν ἐπιστροφή τους. Γιατὶ ἀφοῦ ἔκαναν χρήση ξένων πραγμάτων, τὰ ἔδωσαν πάλι πίσω.

37. Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ πουλᾶ τὴν ἐλεύθερη γνώμη του προσέχοντας πόσα χρήματα θὰ πάρει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολλὰ ὅσα τοῦ δίνουν. Γιατὶ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι ὅμοια μὲ ὄνειρο, καὶ ἡ φαντασία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ἄγνωστο εἶναι ποῦ θὰ καταλήξει καὶ λίγο καιρὸ μόνο κρατάει.

38. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀληθινοὶ ἄνθρωποι, ἂς φροντίζουν μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ ζοῦν μὲ ἀγάπη Θεοῦ καὶ μὲ ἀρετή, ὥστε νὰ λάμπει ἡ ἐνάρετη ζωή τους μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ὅπως γίνεται μὲ τὴν πορφύρα: ἕνα μικρὸ κομμάτι μπαίνει πάνω στὰ λευκὰ φορέματα καὶ τὰ στολίζει. Ἔτσι κι αὐτοὶ νὰ λάμπουν καὶ νὰ ξεχωρίζουν, γιατὶ ἔτσι καλλιεργοῦν ἀσφαλέστερα τὶς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς.

39. Οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐξετάζουν τὴ δύναμή τους καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἀρετῆς τους καὶ ἔτσι νὰ προετοιμάζονται καὶ ν' ἀντιστέκονται

στὰ πάθη, σύμφωνα μὲ τὴν κατὰ φύση δύναμη ποὺ τοὺς ἔχει χαρίσει ὁ Θεός. Δύναμη γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς σωματικῆς ὀμορφιᾶς καὶ κάθε κακῆς ἐπιθυμίας εἶναι ἡ ἐγκράτεια· τῶν θλίψεων καὶ τῆς φτώχειας, ἡ καρτερία· τῶν ὕβρεων καὶ τοῦ θυμοῦ, ἡ ἀνεξικακία. Ἔτσι καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα.

40. Τὸ νὰ γίνει κανεὶς ἀγαθὸς καὶ σοφὸς ξαφνικά, εἶναι ἀδύνατο. Γίνεται ὡστόσο μὲ τὴν κοπιαστικὴ μελέτη, μὲ τὴ συναναστροφὴ μὲ ἐνάρετους ἀνθρώπους, μὲ τὴν πείρα, μὲ τὸν καιρό, μὲ τὴν ἄσκηση καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν καλῶν ἔργων. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ Τὸν γνωρίζει ἀληθινά, δὲν παύει νὰ κάνει πλούσια ὅλα ὅσα ἀρέσουν σ' Αὐτόν. Ἀλλά τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι σπάνιοι.

41. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι προικισμένοι μὲ εὐφυΐα, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζονται καὶ νὰ ἀμελοῦν τὴ θεοφιλὴ καὶ ἐνάρετη ζωὴ καὶ νὰ τὴν καταφρονοῦν, σὰν νὰ εἶναι τάχα ἀκατόρθωτη γι' αὐτοὺς καὶ ἀκατανόητη. Ἀντίθετα, πρέπει νὰ ἐξασκοῦν ὅση δύναμη ἔχουν καὶ νὰ ἐπιμελοῦνται τὸν ἑαυτό τους· γιατὶ κι ἂν ἀκόμη δὲν μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν τέλεια ἀρετὴ καὶ τὴ σωτηρία, ἐντούτοις μὲ τὴν προσπάθεια καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ γίνονται καλύτεροι ἢ τουλάχιστον δὲν χειροτερεύουν. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς.

42. Ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικὸς ποὺ εἶναι, συγγενεύει μὲ τὴν ἄρρητη καὶ θεία δύναμη, τὸ Θεό. Ὡς πρὸς τὸ σωματικὸ πάλι μέρος, συγγενεύει μὲ τὰ ζῶα. Εἶναι ὅμως λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ὄντας τέλειοι καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι, φροντίζουν νὰ διατηροῦν τὸ φρόνημα καὶ τὴ συγγένειά τους σύμφωνη μὲ τὸ Θεὸ καὶ Σωτήρα, καὶ νὰ τὸ ἀποδεικνύουν αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα τους καὶ τὴν ἐνάρετη ζωή τους. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, μὲ τὴν ἀνόητη ψυχή τους, ἔχουν ἐγκαταλείψει τὴ θεϊκὴ καὶ ἀθάνατη υἱικὴ σχέση μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν στραφεῖ πρὸς τὴ νεκρὴ καὶ δύστυχη καὶ σύντομη συγγένεια τοῦ σώματος· σὰν ἄλογα ζῶα κυβερνιοῦνται μόνο ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα καὶ ἐρεθιζόμενοι ἀπὸ τὶς ἡδονὲς χωρίζονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κατεβάζουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς στὸν ὄλεθρο ἐξαιτίας τῶν κακῶν θελημάτων της.

43. Ὁ λογικὸς ἄνδρας ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴ μέθεξη καὶ τὴ συνάφειά του μὲ τὸ Θεό, οὐδέποτε θὰ ἀγαπήσει τίποτε τὸ ἐπίγειο καὶ χαμηλό, ἀλλὰ ἔχει τὸ νοῦ του στὰ οὐράνια καὶ αἰώνια. Καὶ γνωρίζει ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν καλῶν καὶ πηγὴ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

44. Ὅταν σοῦ τύχει κανεὶς ποὺ φιλονεικεῖ καὶ πολεμᾶ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ προφανές, πάψε τὴν φιλονεικία καὶ ἄφησέ τον, γιατὶ ἔχει ἀπολιθωθεῖ ἡ διάνοιά του. Ὅπως καὶ τὸ καλύτερο κρασὶ τὸ διαφθείρει τὸ βλαβερότατο νερό, ἔτσι καὶ οἱ κακὲς συναναστροφὲς διαφθείρουν τοὺς ἐνάρετους κατὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα.

45. Ἂν μεταχειριζόμαστε κάθε φροντίδα καὶ μέσο γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὸν θάνατο τοῦ σώματος, πολὺ περισσότερο ὀφείλομε νὰ φροντίζομε ν' ἀποφύγομε τὸ θάνατο τῆς ψυχῆς. Γιατὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σωθεῖ, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἐμπόδιο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴν ὀκνηρία τῆς ψυχῆς.

46. Ὅσοι δυσκολεύονται νὰ ἐννοοῦν τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς τους καὶ ὅσα ὀρθὰ τοὺς λέγονται, αὐτοὶ θεωροῦνται ἄρρωστοι. Ἐνῶ ὅσοι ἐννοοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ ἐντούτοις χωρὶς ντροπὴ τὴν ἀμφισβητοῦν καὶ φιλονεικοῦν, αὐτῶν ἡ διάνοια ἔχει νεκρωθεῖ καὶ ἁρμόζει σὲ θηρία ἡ συμπεριφορά τους· δὲν γνωρίζουν τὸ Θεὸ καὶ ἡ ψυχή τους δὲν ἔχει φωτιστεῖ.

47. Τὰ διάφορα γένη τῶν ζώων τὰ δημιούργησε ὁ Θεὸς γιὰ διάφορες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ λόγο Του· ἄλλα γιὰ τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλα γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Τὸν ἄνθρωπο ὅμως τὸν δημιούργησε θεατὴ τῶν ζώων καὶ τῶν ἔργων τους καὶ εὐγνώμονα ἑρμηνευτὴ ὅλων αὐτῶν. Γι' αὐτὸ ἂς φροντίζουν οἱ ἄνθρωποι μήπως χωρὶς ν' ἀντικρύσουν καὶ χωρὶς νὰ ἐννοήσουν τὸ Θεὸ καὶ τὰ ἔργα Του, πεθάνουν ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἀντίθετο σ' Αὐτόν· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία ὅσα θέλει δημιούργησε καὶ δημιουργεῖ μὲ τὸ λόγο Του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

48. Τὰ ἐπουράνια εἶναι ἀθάνατα ἐξαιτίας τῆς ἀγαθότητάς τους, ἐνῶ τὰ ἐπίγεια ἔγιναν θνητά, γιατὶ φωλιάζει μέσα τους ἡ κακία ποὺ τὴ διάλεξαν καὶ ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀνόητους ἐξαιτίας τῆς ὀκνηρίας τους καὶ τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ.

49. Ὁ θάνατος, ὅταν κατανοηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀθανασία. Δὲν τὸν κατανοοῦν ὅμως οἱ ἀμαθεῖς· γι' αὐτοὺς εἶναι θάνατος. Καὶ ὁπωσδήποτε δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε τοῦτο τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερὸ γιὰ τὴν ψυχή.

50. Ἡ κακία εἶναι πάθος ποὺ ὀφείλεται στὴ φύση τῆς ὕλης. Ἐπομένως δὲ γίνεται νὰ ὑπάρξει σῶμα χωρὶς κακία. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ποὺ τὸ ἐννοεῖ αὐτό, ἀποβάλλει τὸ βάρος τῆς ὕλης, δηλαδὴ τὴν κακία· καὶ καθὼς ἐλευθερώνεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάρος, γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων καὶ προφυλάγεται ἀπὸ τὸ σῶμα σὰν ἀπὸ ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλο καὶ δὲν ὑποτάσσεται σ' αὐτό. Καὶ ἔτσι στεφανώνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἡ ψυχὴ ὡς νικήτρια τῶν παθῶν τῆς κακίας καὶ τῆς ὕλης.

51. Ὅταν ἡ ψυχὴ γνωρίσει τὴν κακία, τὴ μισεῖ σὰν βρωμερότατο θηρίο. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς δὲν τὴν γνωρίζει, τὴν ἀγαπᾶ· καὶ αὐτὴ τὸν παίρνει αἰχμάλωτό της καὶ μεταχειρίζεται σὰν σκλάβο τὸν ἐραστή της. Καὶ ὁ δυστυχισμένος καὶ ἄθλιος ἄνθρωπος οὔτε τὸ συμφέρον του βλέπει, οὔτε τὸ καταλαβαίνει, ἀλλὰ νομίζει γιὰ στόλισμά του τὴν κακία καὶ χαίρεται γι' αὐτό.

52. Ἡ καθαρὴ ψυχή, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθή, φωτίζεται μὲ μεγάλη λάμψη ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ τότε ὁ νοῦς νοεῖ τὸ ἀγαθὸ καὶ γεννᾶ λόγια θεάρεστα. Ὅ-

ταν ὅμως ἡ ψυχὴ γεμίσει ἀπὸ τὴ βρωμερὴ λάσπη τῆς κακίας, τότε ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὴν ἀποστρέφεται ἢ μᾶλλον ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ χωρίζεται μόνη της ἀπὸ τὸ Θεό, πονηροὶ δαίμονες μπαίνουν στὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρακινοῦν τὴν ψυχὴ σὲ βδελυρὲς πράξεις: μοιχεῖες, φόνους, ἁρπαγές, ἱεροσυλίες καὶ ὅλα τὰ παρόμοια δαιμονικὰ ἔργα.

53. Ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν τὸ Θεό, γεμίζουν ἀπὸ κάθε καλὴ ἔννοια καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν τὰ οὐράνια, καταφρονοῦν τὰ βιοτικά. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἀρέσουν στοὺς πολλούς, οὔτε καὶ αὐτοὶ ἀρέσκονται μὲ τοὺς πολλούς. Καὶ γι' αὐτὸ ὄχι μόνο τοὺς μισοῦν ἀλλὰ καὶ τοὺς περιγελοῦν οἱ πιὸ πολλοὶ ἀνόητοι. Ὑπομένουν ὅσα τοὺς φέρνει ἡ φτώχεια ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι ἐκεῖνα ποὺ οἱ πολλοὶ θεωροῦν κακά, σ' αὐτοὺς εἶναι καλά. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ στοχάζεται τὰ ἐπουράνια, πιστεύει στὸν Θεὸ γνωρίζοντας ὅτι ὅλα εἶναι ἔργα τῆς θελήσεώς Του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲ τὰ στοχάζεται, δὲν πιστεύει ποτὲ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δημιουργήθηκε γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

54. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ κακία καὶ μεθοῦν ἀπὸ τὴν ἄγνοια, δὲν γνωρίζουν τὸ Θεό· ἡ ψυχή τους εἶναι ζαλισμένη καὶ δὲν ἔχουν ξεκάθαρο μυαλό. Τὸ Θεὸ μπορεῖ νὰ τὸν ἐννοήσει κανείς. Καὶ ναὶ μὲν δὲν εἶναι ὁρατός, εἶναι ὅμως φανερότατος μέσα στὰ ὁρατά, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ψυχὴ μέσα στὸ σῶμα μας. Καὶ ἂν σῶμα χωρὶς ψυχὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει, ἔτσι καὶ ὅλα τὰ ὄντα καὶ βλεπόμενα εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχουν χωρὶς τὸ Δημιουργὸ Θεό.

55. Γιὰ ποιὸ λόγο δημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος; Γιὰ νὰ βλέπει τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ μέσω αὐτῶν νὰ γνωρίσει τὸ Θεὸ καὶ νὰ Τὸν δοξάσει ποὺ τὰ δημιούργησε γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νοῦς ποὺ ἑλκύει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἕνα ἀόρατο ἀγαθὸ ποὺ τὸ χαρίζει ὁ Θεὸς στοὺς ἄξιους γιὰ τὴν διαγωγή τους ποὺ τὴν κυβερνᾶ ἡ χρηστότητα.

56. Ἐλεύθερος εἶναι ὅποιος δὲν σκλαβώνεται στὶς ἡδονὲς ἀλλὰ κυριαρχεῖ μὲ φρόνηση καὶ ἐγκράτεια πάνω στὸ σῶμα του καὶ ἀρκεῖται μὲ μεγάλη εὐχαριστία σὲ ὅ,τι τοῦ δίνει ὁ Θεός, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πολὺ λίγα. Γιατὶ ὅταν βρεθοῦν σύμφωνοι ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ ἡ ψυχή, τότε εἰρηνεύει ὅλο τὸ σῶμα, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ θέλει. Ὅταν ἡ ψυχὴ θέλει, τότε κάθε ἁμαρτωλὴ σωματικὴ κίνηση σβήνεται.

57. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀρκοῦνται σ' αὐτὰ ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ζοῦν ἀλλὰ ἐπιθυμοῦν περισσότερα, ὑποδουλώνουν τὸν ἑαυτό τους στὰ πάθη ποὺ ταράζουν τὴν ψυχὴ καὶ τῆς φέρνουν λογισμοὺς καὶ φαντασίες ὅτι τὸ νὰ θέλουν λίγα ἢ πολλὰ εἶναι τὸ ἴδιο. Καὶ ὅπως τὰ ροῦχα ποὺ εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ σῶμα ἐμποδίζουν ἐκείνους ποὺ τρέχουν στὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ὅσα πρέπει, ἐμποδίζει τὶς ψυχὲς καὶ δὲν τὶς ἀφήνει νὰ ἀγωνίζονται ἢ νὰ σωθοῦν.

58. Ὅταν βρίσκεται κανεὶς ἀκουσίως καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει κάπου, τὸ αἰσθάνεται σὰν φυλακὴ καὶ τιμωρία. Νὰ εἶσαι λοιπὸν εὐχαριστημένος μὲ τὴν κατάστασή σου· γιατὶ ἂν τὴν ὑπομένεις μὲ δυσαρέσκεια, θὰ τιμωρήσεις χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνεσαι τὸν ἑαυτό σου. Ἕνας δρόμος ὑπάρχει γι' αὐτό, ἡ καταφρόνηση τῶν βιοτικῶν πραγμάτων.

59. Ὅπως ἔχομε τὴν ὅραση ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ βλέπομε τὰ ὁρατὰ καὶ νὰ ξεχωρίζομε ποιὸ εἶναι τὸ ἄσπρο καὶ ποιὸ εἶναι τὸ μαῦρο, ἔτσι μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τὸ λογικὸ γιὰ νὰ διακρίνομε ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν στὴν ψυχή μας. Ἡ ἐπιθυμία, ὅταν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, γεννᾶ ἡδονὴ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴν ψυχὴ νὰ σωθεῖ ἢ νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὸ Θεό.

60. Ἁμαρτήματα δὲν εἶναι ὅσα γίνονται κατὰ φύση, ἀλλὰ πονηρὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ γίνονται ἀπὸ τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου. Π.χ. δὲν εἶναι ἁμαρτία τὸ νὰ τρώει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν τρώει μὲ εὐχαριστία, κοσμιότητα καὶ ἐγκράτεια ὥστε νὰ κρατᾶ τὸ σῶμα του στὴ ζωὴ χωρὶς κανένα πονηρὸ ὑπολογισμό. Οὔτε τὸ νὰ βλέπεις ἀθῶα εἶναι ἁμαρτία, ἀλλὰ τὸ νὰ βλέπεις μὲ φθόνο, ὑπερηφάνεια καὶ ἀπληστία. Ἐπίσης τὸ νὰ μὴν ἀκοῦς ὑπομονετικά, ἀλλὰ μὲ ὀργὴ καὶ θυμό· τὸ νὰ μὴν καθοδηγεῖς τὴ γλώσσα σου σὲ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ προσευχή, ἀλλὰ νὰ κατηγορεῖς τοὺς ἄλλους· καὶ τὸ νὰ μὴν ἀπασχολεῖς τὰ χέρια σου στὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ σὲ φόνους καὶ ἁρπαγές. Ἔτσι κάθε μέλος τοῦ σώματος ἁμαρτάνει μὲ τὸ νὰ ἐργάζεται παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου τὰ πονηρά.

61. Ἂν ἀμφιβάλλεις ὅτι κάθε τὶ ποὺ κάνομε τὸ βλέπει ὁ Θεός, τότε παρατήρησε ὅτι ἐσὺ ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ φτιαγμένος ἀπὸ χῶμα, μπορεῖς σὲ μιὰ στιγμὴ νὰ σκέφτεσαι καὶ νὰ συλλογίζεσαι πολλοὺς καὶ διάφορους τόπους συγχρόνως. Πόσο μᾶλλον ὁ Θεὸς ποὺ βλέπει τὰ πάντα σὰν ἕνα σπόρο σιναπιοῦ, ποὺ δίνει ζωὴ στὰ πάντα καὶ τὰ τρέφει ὅπως Ἐκεῖνος θέλει;

62. Ὅταν κλείσεις τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ εἶσαι μόνος, νὰ γνωρίζεις ὅτι εἶναι μαζί σου ὁ ἄγγελος ποὺ ἔχει ὁριστεῖ γιὰ κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεό· αὐτὸς ποὺ οἱ Ἕλληνες ὀνόμαζαν «οἰκεῖο δαίμονα». Αὐτός, ὁ ὁποῖος δὲν κοιμᾶται ποτὲ καὶ δὲν κάνει ποτὲ λάθος, εἶναι πάντοτε κοντά σου· βλέπει τὰ πάντα χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει τὸ σκοτάδι. Μαζὶ μὲ αὐτὸν εἶναι σὲ κάθε τόπο καὶ ὁ Θεός, γιατὶ δὲν ὑπάρχει τόπος ἢ πρᾶγμα ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁ Θεός, ἀφοῦ εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' ὅλα καὶ κρατᾶ ὅλους μέσα στὸ χέρι Του.

63. Ἂν οἱ στρατιῶτες μένουν πιστοὶ στὸν Καίσαρα ἐπειδὴ τοὺς δίνει τὶς τροφές, πόσο μᾶλλον πρέπει νὰ φροντίζομε νὰ εὐχαριστοῦμε ἀκατάπαυστα μὲ ἀσίγητα στόματα τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἴμαστε ἀρεστοὶ σ' Αὐτόν, ὁ Ὁποῖος τὰ πάντα δημιούργησε γιὰ τὸν ἄνθρωπο;

64. Ἡ εὐγνωμοσύνη στὸ Θεὸ καὶ ἡ ἐνάρετη ζωὴ εἶναι καρποφορία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἀρεστὴ στὸ Θεό. Οἱ καρποὶ τῆς γῆς δὲν γίνονται μέσα

σὲ μία ὥρα, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρό, μὲ βροχὲς καὶ μὲ καλλιέργεια. Ὅμοια καὶ ἡ καρποφορία τῶν ἀνθρώπων στολίζεται μὲ τὴν ἄσκηση, μὲ τὴ μελέτη, μὲ τὸ χρόνο, μὲ τὴν καρτερία, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή. Καὶ ἂν μὲ αὐτὰ μερικοὶ σὲ θεωροῦν εὐλαβῆ, ἐσὺ μὴν ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό σου ὅσο βρίσκεσαι στὴ ζωὴ καὶ μὴ νομίζεις γιὰ κανένα ἀπ' ὅσα κάνεις ὅτι ἀρέσει στὸ Θεό. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶναι εὔκολο στὸν ἄνθρωπο νὰ φυλάξει μέχρι τὸ τέλος τὴν ἀναμαρτησία.

65. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ πολύτιμο στὸν ἄνθρωπο, ὅσο ὁ λόγος. Ὁ λόγος εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε μὲ τὸν λόγο καὶ τὴν εὐχαριστία μας λατρεύομε τὸ Θεό, ἐνῶ μὲ τὸν ἄχρηστο καὶ δυσφημιστικὸ λόγο προκαλοῦμε τὴν καταδίκη τῆς ψυχῆς μας. Εἶναι ἀναίσθητος ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατηγορεῖ τὴ γέννησή του ἢ κάτι ἄλλο γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, ἀφοῦ μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησή του μεταχειρίζεται λόγο ἢ ἔργο πονηρό.

66. Ἂν φροντίζομε νὰ θεραπεύομε τὶς σωματικὲς ἀτέλειες γιὰ νὰ μὴ μᾶς εἰρωνεύονται ὅσοι μᾶς βλέπουν, πολὺ περισσότερο εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ φροντίζομε νὰ θεραπεύομε τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ μέλλομε νὰ κριθοῦμε μπροστὰ στὸ Θεό· μὴ βρεθοῦμε ἄτιμοι ἢ καταγέλαστοι. Ἔχοντας τὸ αὐτεξούσιο, μποροῦμε νὰ μὴν πραγματοποιήσομε τὶς πονηρὲς πράξεις ποὺ ἐπιθυμοῦμε, ἂν τὸ θελήσομε· εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ ζοῦμε μὲ τρόπο ποὺ ἀρέσει στὸ Θεό· καὶ κανεὶς ποτὲ δὲ θὰ μᾶς ἐξαναγκάσει νὰ κάνομε χωρὶς τὴ θέλησή μας κάτι κακό. Ἔτσι ἂν ἀγωνιζόμαστε, θὰ εἴμαστε ἄνθρωποι ἄξιοι τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ζήσομε σὰν ἄγγελοι στοὺς οὐρανούς.

67. Ἂν θέλεις, εἶσαι δοῦλος τῶν παθῶν· ἂν θέλεις, εἶσαι ἐλεύθερος καὶ δὲν θὰ ὑποκύψεις στὰ πάθη. Γιατὶ ὁ Θεὸς σὲ ἔκανε αὐτεξούσιο. Καὶ ὅποιος νικᾶ τὰ πάθη τῆς σάρκας στεφανώνεται μὲ τὴν ἀφθαρσία. Ἂν δὲν ὑπῆρχαν τὰ πάθη, δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἀρετές, οὔτε στεφάνια ποὺ χαρίζονται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἄξιους.

68. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν βλέπουν τὸ συμφέρον τους ἂν καὶ γνωρίζουν τὸ ἀγαθό, ἔχουν τυφλὴ τὴν ψυχή τους καὶ ἔχει πωρωθεῖ ἡ διακριτικὴ δύναμή τους. Αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς προσέχομε, γιὰ νὰ μὴν πέσομε κι ἐμεῖς στὰ πάθη τους ἀπὸ ἀπρονοησία μας, σὰν τυφλοί.

69. Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν δὲν πρέπει νὰ θυμώνομε καὶ ἂν ἀκόμη διαπράττουν ἐγκλήματα ἄξια τιμωρίας. Γιὰ χάρη τοῦ ἴδιου τοῦ δικαίου ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναφέρομε ὅσους σφάλλουν καὶ νὰ τοὺς τιμωροῦμε ἂν τύχει, εἴτε μόνοι μας εἴτε μέσω ἄλλων, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὀργιζόμαστε, γιατὶ ἡ ὀργὴ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὸ πάθος· δὲν κρίνει σωστὰ καὶ δὲ βλέπει τὸ δίκαιο. Γι' αὐτὸ οὔτε κι ἐκείνους ποὺ δείχνουν ὑπερβολικὴ εὐσπλαχνία πρὸς ὅσους σφάλλουν πρέπει νὰ τοὺς παραδεχόμαστε· ἀλλὰ οἱ κακοὶ πρέπει νὰ τιμωροῦνται γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ πάθος μας τῆς ὀργῆς.

70. Μόνο ὅ,τι ἀποκτᾶ ἡ ψυχὴ εἶναι σίγουρο καὶ ἀναφαίρετο. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἐνάρετη καὶ ἀρεστὴ στὸ Θεὸ ζωὴ καὶ ἡ γνώση καὶ τὰ καλὰ ἔργα. Ἐνῶ ὁ πλοῦτος εἶναι τυφλὸς ὁδηγὸς καὶ ἀνόητος σύμβουλος· ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια τὴν ἀναίσθητη ψυχή του ἐκεῖνος ποὺ μεταχειρίζεται τὸν πλοῦτο μὲ κακὸ καὶ φιλήδονο τρόπο.

71. Πρέπει οἱ ἄνθρωποι ἢ τίποτε τὸ περιττὸ νὰ μὴν ἀποκτοῦν, ἢ ἂν ἔχουν, νὰ γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα ὅτι ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους φθαρτὰ καὶ εὔκολα ἀφαιροῦνται καὶ πετιοῦνται καὶ κομματιάζονται. Ἑπομένως δὲν πρέπει νὰ θλίβονται μὲ ὅσα συμβαίνουν.

72. Γνώριζε ὅτι οἱ σωματικοὶ πόνοι εἶναι φυσικοὶ γιὰ τὸ σῶμα, ἀφοῦ εἶναι φθαρτὸ καὶ ὑλικό. Πρέπει λοιπὸν σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ παιδαγωγημένη ψυχὴ νὰ προβάλλει εὐχαρίστως καρτερία καὶ ὑπομονὴ καὶ νὰ μὴ κατηγορεῖ τὸ Θεὸ γιατὶ ἔπλασε τὸ σῶμα.

73. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται στοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες δὲν παίρνουν τὸ στεφάνι ὅταν νικήσουν τὸν πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο ἢ τὸν τρίτο, ἀλλὰ ὅταν νικήσουν ὅλους τοὺς συναγωνιζομένους. Ἔτσι καὶ ὅποιος θέλει νὰ στεφανωθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, πρέπει νὰ γυμνάζει τὴν ψυχή του στὴ σωφροσύνη· ὄχι μόνο σὲ ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ στὰ σχετικὰ μὲ τὰ κέρδη καὶ τὶς ἁρπαγὲς καὶ τὸ φθόνο καὶ τὶς τροφὲς καὶ τὴ ματαιοδοξία καὶ τὶς κατηγορίες καὶ τοὺς θανάτους καὶ ὅλα τὰ παρόμοια.

74. Νὰ μὴν ἀκολουθοῦμε τὴν ἐνάρετη καὶ θεάρεστη διαγωγὴ γιὰ νὰ μᾶς ἐπαινέσουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς ἂς προτιμήσομε τὴν ἐνάρετη ζωή. Γιατὶ κάθε ἡμέρα ὁ θάνατος εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια μας καὶ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἀβέβαια καὶ σκοτεινά.

75. Στὴν ἐξουσία μας εἶναι νὰ ζήσομε μὲ σωφροσύνη· τὸ νὰ γίνομε ὅμως πλούσιοι δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ καταδικάσομε τὴν ψυχή μας γιὰ χάρη μιᾶς λιγόχαιρης φαντασίας τοῦ πλούτου ποὺ δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ ἀποκτήσομε; Καὶ νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος τὸ μόνο ποὺ ἐπιθυμοῦμε; Πόσο ἀνόητα τρέχομε χωρὶς νὰ γνωρίζομε ὅτι πρώτη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, ὅπως καὶ πρῶτο ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη εἶναι ἡ γαστριμαργία καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὑλικῶν πραγμάτων!

76. Πρέπει νὰ ἔχομε ὑπόψη ἀκατάπαυστα οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ὅτι μὲ τὸ νὰ ὑποφέρομε μικροὺς καὶ λιγόκαιρους κόπους στὴ ζωή, πολὺ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση ἀπολαμβάνομε μετὰ τὸ θάνατο. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾶ κατὰ τῶν παθῶν του καὶ θέλει νὰ στεφανωθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, ἂν πέσει σὲ ἁμαρτία, ἂς μὴ χάσει τὸ θάρρος του καὶ μείνει στὴν πτώση του ἀπελπισμένος, ἀλλὰ νὰ σηκωθεῖ καὶ ν' ἀρχίσει πάλι νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ φροντίσει νὰ στεφανωθεῖ. Καὶ ἂν ξαναπέσει, πρέπει μέχρι τὴν τελευταία ἀναπνοὴ νὰ σηκώνεται. Γιατὶ οἱ σωματικοὶ κόποι εἶναι ὅπλα καὶ μέσα γιὰ ν' ἀποκτήσομε τὶς ἀρετὲς καὶ σώζουν τὴν ψυχή.

77. Οἱ θλίψεις καὶ τὰ λυπηρὰ ποὺ συμβαίνουν στὴ ζωή, γίνονται ἀφορμὴ στοὺς ἀνδρείους καὶ ἄξιους ἀγωνιστὲς νὰ στεφανωθοῦν ἀπὸ τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ πρέπει στὴ ζωή τους νὰ γίνουν σὰν νεκροὶ γιὰ ὅλα τὰ βιοτικὰ πράγματα· γιατὶ ὁ νεκρὸς δὲν θὰ φροντίσει ποτὲ γιὰ τίποτε αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

78. Δὲν πρέπει ἡ λογικὴ καὶ ἀγωνιζόμενη ψυχή, εὐθὺς ἀμέσως νὰ φοβᾶται καὶ νὰ δειλιάζει ἀπέναντι στὰ πάθη, γιατὶ ἔτσι θὰ θεωρηθεῖ δειλὴ καὶ θὰ περιφρονηθεῖ. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ταράζεται ἀπὸ τὶς φαντασίες τῆς ζωῆς, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ πρέποντα. Στὰ αἰώνια ἀγαθὰ προηγοῦνται οἱ ἀρετὲς τῆς ψυχῆς μας, ἐνῶ στὶς αἰώνιες κολάσεις αἰτία εἶναι οἱ θεληματικὲς κακίες τῶν ἀνθρώπων.

79. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος πολεμεῖται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τὰ ψυχικὰ πάθη. Πέντε εἶναι οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος: ὅραση, ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση, ἀφή. Ὑποκύπτοντας μέσω τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν στὰ τέσσερα πάθη αἰχμαλωτίζεται ἡ ἄθλια ψυχή. Κι εἶναι αὐτὰ τὰ τέσσερα πάθη τῆς ψυχῆς: κενοδοξία, χαρά, θυμός, δειλία. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ φρόνηση καὶ τὴν ἐπανειλημμένη σκέψη σὰν καλὸς στρατηγὸς γίνει κύριος τῶν παθῶν καὶ τὰ νικήσει, δὲν πολεμεῖται πλέον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ἔχει εἰρήνη στὴν ψυχή του καὶ στεφανώνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς νικητής.

80. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διανυκτερεύουν στὰ πανδοχεῖα, μερικοὶ βρίσκουν κρεβάτια· ἄλλοι δὲν ἔχουν κρεβάτι· κοιμοῦνται στὸ πάτωμα καὶ ἐντούτοις ροχαλίζουν ὅπως κι ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται σὲ κρεβάτι. Κι ὅταν περάσει ἡ νύχτα, πρωὶ-πρωὶ ἀφήνουν τὸ κρεβάτι τους καὶ τὸ πανδοχεῖο καὶ φεύγουν ὅλοι μαζί, ἔχοντας μόνο τὰ πράγματά τους. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὅλοι ὅσοι γεννιοῦνται σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, καὶ οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι καὶ ἐπίσημοι, βγαίνουν ἀπὸ τὴ ζωὴ σὰν ἀπὸ πανδοχεῖο, χωρὶς νὰ παίρνουν μαζί τους τίποτε ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ βίου καὶ ἀπὸ τὰ πλούτη τους, παρὰ μόνον τὰ ἔργα τους, καλὰ ἢ κακά, ὅσα ἔκαναν στὴ ζωή τους.

81. Ἂν κατέχεις καμιὰ ὑψηλὴ ἐξουσία, μὴ φοβερίσεις εὔκολα κανέναν μὲ θάνατο, ἔχοντας ὑπόψη σου ὅτι καὶ σὺ φυσικῶς εἶσαι ὑποκείμενος στὸ θάνατο καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ βγάζει ἀπὸ πάνω της τὸ σῶμα σὰν τελευταῖο ἔνδυμα. Αὐτὸ ἔχοντας ὑπόψη σου νὰ ἐξασκεῖσαι πάντοτε στὴν πραότητα καὶ νὰ εὐεργετεῖς, εὐχαριστώντας πάντοτε τὸ Θεό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν εὐσπλαχνίζεται τοὺς ἄλλους δὲν ἔχει ἀρετὴ πάνω του.

82. Τὸ θάνατο, εἶναι ἀδύνατο καὶ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τὸν ἀποφύγομε. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ πραγματικὰ στοχαστικοὶ ἄνθρωποι καὶ γυμνασμένοι στὶς ἀρετὲς καὶ στὶς θεάρεστες σκέψεις, καὶ δέχονται τὸ θάνατο χωρὶς στεναγμοὺς καὶ φόβο καὶ ὑπερβολικὴ λύπη, ἔχοντας ὑπόψη ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τὸν ἀποφύγουν καὶ ὅτι μ' αὐτὸν γλυτώνουν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ δυσάρεστα τοῦ βίου.

83. Ἐκείνους ποὺ ἔχουν λησμονήσει ὁλότελα τὴν ἐνάρετη ζωὴ ποὺ εἶναι ἀρεστὴ στὸ Θεὸ καὶ δὲν πιστεύουν τὶς σωστὲς καὶ θεάρεστες διδασκαλίες, δὲν πρέπει νὰ τοὺς μισοῦμε ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς συμπονοῦμε, γιατὶ εἶναι βλαμμένη ἡ διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς τους καὶ εἶναι τυφλὴ ἡ καρδιὰ καὶ ἡ διάνοιά τους. Αὐτοὶ χάνονται γιατὶ ἀπὸ ἄγνοια δέχτηκαν τὸ κακὸ ὡς καλὸ καὶ δὲν γνωρίζουν τὸ Θεὸ οἱ τρισάθλιοι καὶ μωροί.

84. Νὰ ἀποφεύγεις νὰ μιλᾶς γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐσέβεια στοὺς πολλούς. Δὲν τὸ λέω αὐτὸ ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ γιατὶ κατὰ τὴν γνώμη μου θὰ φανεῖς γελοῖος στοὺς ἀνόητους. Τὸ ὅμοιο χαίρεται μὲ τὸ ὅμοιό του. Οἱ λόγοι γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐσέβεια ἔχουν λίγους ἀκροατὲς καὶ ἴσως ἐντελῶς μετρημένους. Καλύτερα νὰ μὴν μιλᾶς, παρεκτὸς μόνο ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

85. Ἡ ψυχὴ πάσχει μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ σῶμα δὲν πάσχει μαζὶ μὲ τὴν ψυχή. Λόγου χάρη, ὅταν κόβεται τὸ σῶμα, ὑποφέρει καὶ ἡ ψυχή. Ὅταν τὸ σῶμα εἶναι δυνατὸ καὶ γερό, συνευχαριστεῖται τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως σκέφτεται ἡ ψυχή, δὲν σκέφτεται καὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει μόνο του κατὰ μέρος, γιατὶ ἡ σκέψη εἶναι ἰδιότητα τῆς ψυχῆς. Ὅπως καὶ ἡ ἄγνοια, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπιστία, ἡ πλεονεξία, τὸ μίσος, ὁ φθόνος, ἡ ὀργή, ἡ ἀδιαφορία, ἡ κενοδοξία, ἡ ἐπιθυμία τῆς τιμῆς, ἡ διχόνοια καὶ ἡ αἴσθηση τοῦ καλοῦ· αὐτὰ ὅλα τὰ ἐνεργεῖ ἡ ψυχή.

86. Ἔχοντας τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, νὰ εἶσαι εὐσεβής, δηλαδὴ χωρὶς φθόνο, ἀγαθός, ἐγκρατής, πράος, νὰ δίνεις ὅσο μπορεῖς, νὰ εἶσαι κοινωνικός, εἰρηνικὸς καὶ τὰ παρόμοια. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀναφαίρετη περιουσία τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ εἶσαι ἀρεστὸς στὸ Θεὸ μὲ τὶς παραπάνω ἀρετές· μὲ τὸ νὰ μὴν κρίνεις κανένα, οὔτε νὰ λὲς ὅτι ὁ τάδε εἶναι κακὸς καὶ ἁμάρτησε, ἀλλὰ καλύτερα νὰ ἀναζητεῖς τὰ δικά σου ἁμαρτήματα καὶ νὰ ἐξετάζεις τὴ ζωή σου ἂν εἶναι ἀρεστὴ στὸ Θεό. Τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν ὁ ἄλλος εἶναι κακός;

87. Ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος φροντίζει νὰ εἶναι εὐσεβής. Καὶ εὐσεβὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα πράγματα. Ξένα γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ὅλα τὰ κτίσματα, καὶ σὰν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι, ὅλα τὰ περιφρονεῖ. Γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὅταν ζεῖ ὀρθὰ καὶ θεάρεστα. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει, ἂν δὲν ἀπομακρυνθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς μέριμνες τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει νοῦ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, γνωρίζει πόση ψυχικὴ ὠφέλεια καὶ εὐλάβεια προέρχεται ἀπὸ αὐτό. Ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος δὲν κατηγορεῖ κανένα γιὰ τὶς ἁμαρτίες του παρὰ μόνο τὸν ἑαυτό του. Καὶ αὐτὸ εἶναι σημάδι σωτηρίας τῆς ψυχῆς.

88. Ὅσοι φροντίζουν νὰ ἀποκτήσουν τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ ἀκόμη καὶ μὲ τὴ βία, καὶ ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς κακίας ἀψηφώντας τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς τους, χωρὶς νὰ βλέπουν οἱ ἄθλιοι τὸ συμφέρον τους, τοῦτοι δὲ λογαριάζουν τί ὑποφέρουν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν κακία.

89. Ἡ κακία εἶναι πάθος ποὺ βρίσκεται στὴν ὕλη. Τῆς κακίας ὅμως δὲν εἶναι αἴτιος ὁ Θεός. Αὐτὸς ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους γνώση καὶ ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν ἰδιότητα νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ αὐτεξουσιότητα. Αὐτὸ ποὺ γεννᾶ ὅλα τὰ πάθη τῆς κακίας εἶναι ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ὀκνηρία τῶν ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς δὲν φταίει διόλου σ' αὐτό. Ἀπὸ τὴν κακή τους προαίρεση οἱ δαίμονες ἔγιναν πονηροί, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι.

90. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν εὐσέβεια, δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσχωρήσει κρυφὰ ἡ κακία στὴν ψυχή του. Ὅταν ἀπουσιάζει ἡ κακία, τότε ἡ ψυχὴ οὔτε κίνδυνο ἔχει, οὔτε βλάπτεται ἀπὸ τίποτε. Τέτοιους ἀνθρώπους οὔτε ἀπαίσιος δαίμονας, οὔτε κακὴ μοίρα τοὺς κυριεύει, γιατὶ ὁ Θεὸς τοὺς γλυτώνει ἀπὸ κινδύνους καὶ ζοῦν χωρὶς νὰ ὑποστοῦν βλάβη, θεῖοι καὶ ἔξοχοι. Καὶ ἂν κανεὶς ἐπαινέσει ἕνα τέτοιον ἄνθρωπο, αὐτὸς γελᾶ μέσα του γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπαινοῦν. Καὶ ἂν κανεὶς τὸν κατηγορεῖ, δὲν δικαιολογεῖται σὲ ὅσους τὸν κατηγοροῦν· οὔτε κἂν ἀγανακτεῖ γιὰ ὅ,τι τοῦ λένε.

91. Ἡ κακία ἀκολουθεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση ὅπως ἡ σκουριὰ τὸ χαλκὸ καὶ ἡ ἀκαθαρσία τὸ σῶμα. Ἀλλὰ οὔτε ὁ χαλκουργὸς ἔκανε τὴ σκουριά, οὔτε οἱ γονεῖς τὴν ἀκαθαρσία. Ἔτσι οὔτε τὴν κακία τὴν ἔκανε ὁ Θεός. Ἔδωσε γνώση στὸν ἄνθρωπο καὶ δύναμη νὰ διακρίνει γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸ κακό, γνωρίζοντας ὅτι βλάπτεται ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ τιμωρεῖται. Πρόσεχε λοιπὸν μήπως δεῖς κανένα νὰ εἶναι εὐτυχὴς μέσα σὲ ἐξουσία καὶ πλοῦτο καὶ τὸν καλοτυχίσεις, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν δαίμονα. Ἀλλὰ εὐθὺς νὰ βάλεις τὸ θάνατο μπροστὰ στὰ μάτια σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἐπιθυμήσεις κανένα κακὸ ἢ γήινο.

92. Ὁ Θεός μας στὰ ἐπουράνια χάρισε τὴν ἀθανασία καὶ τὰ ἐπίγεια τὰ ἔβαλε μέσα στὴ μεταβολή. Στὸ σύμπαν δώρισε ζωὴ καὶ κίνηση. Ὅλα αὐτὰ γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ νὰ μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τοῦ βίου ποὺ ὑποβάλλει στὸ νοῦ σου ὁ διάβολος —γιατὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ ὑποβάλλει στὴν ψυχὴ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις—, ἀλλὰ εὐθὺς νὰ θυμᾶσαι τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ νὰ λὲς στὸν ἑαυτό σου: «Ἂν θέλω, μπορῶ νὰ νικήσω κι αὐτὸ τὸ πάθος. Δὲ θὰ νικήσω ὅμως ἂν θέλω νὰ πετύχω τὴ δική μου ὄρεξη». Ἔτσι λοιπὸν νὰ ἀσκεῖσαι, γιατὶ ἔτσι μπορεῖς νὰ σώσεις τὴν ψυχή σου.

93. Ζωὴ εἶναι ἡ ἕνωση καὶ σχέση τοῦ νοῦ, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ὁ θάνατος δὲν εἶναι καταστροφὴ αὐτῶν ποὺ ἑνώθηκαν, ἀλλὰ διάλυση τῆς γνώσεώς τους. Γιατὶ μέσα στὸ Θεὸ διατηροῦνται ὅλα καὶ μετὰ τὴ διάλυσή τους.

94. Ὁ νοῦς δὲν εἶναι ψυχή, ἀλλὰ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ σώζει τὴν ψυχὴ καὶ προηγεῖται καὶ τὴ συμβουλεύει — δηλαδὴ ὁ νοῦς ποὺ εἶναι εὐάρεστος στὸ Θεό. Τὴ συμβουλεύει λοιπόν, τὰ πρόσκαιρα καὶ ὑλικὰ καὶ φθαρτὰ νὰ τὰ καταφρονήσει καὶ νὰ ἐρωτευθεῖ τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα καὶ ἄυλα ἀγαθά. Καὶ ἐνῶ θὰ ζεῖ μὲ τὸ σῶμα στὴ γῆ, νὰ κατανοεῖ μὲ τὸ νοῦ καὶ νὰ θεωρεῖ ὅλα τὰ οὐράνια καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Θεό. Ὁ θεοφιλὴς νοῦς λοιπὸν εἶναι εὐεργέτης καὶ σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

95. Ἡ ψυχὴ ὅταν ἑνωθεῖ μὲ τὸ σῶμα, εὐθὺς ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὴν ἡδονὴ σκοτίζεται καὶ χάνεται. Καὶ εἶναι ἡ λύπη καὶ ἡ ἡδονὴ σὰν τοὺς χυμοὺς τοῦ σώματος. Ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ κάνει τὸ ἀντίθετο· στενοχωρεῖ τὸ σῶμα καὶ σώζει τὴν ψυχή, σὰν γιατρὸς ποὺ κατακόβει καὶ καυτηριάζει τὰ σώματα.

96. Ὅσες ψυχὲς δὲν ἔχουν ἡνίοχο τὸ λογικὸ καὶ δὲν κυβερνιοῦνται ἀπὸ τὸ νοῦ, γιὰ νὰ σφίγγει καὶ νὰ ἀναχαιτίζει καὶ νὰ κυβερνᾶ τὰ πάθη τους, δηλ. τὴ λύπη καὶ τὴν ἡδονή, αὐτὲς οἱ ψυχὲς χάνονται σὰν τὰ ἄλογα ζῶα, μὲ τὸ νὰ παρασύρεται ἡ λογικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ πάθη σὰν τὸν ἡνίοχο ποὺ νικήθηκε ἀπὸ τὰ ἄλογα τοῦ ἁμαξιοῦ.

97. Πολὺ μεγάλη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ ἀφανισμὸς καὶ καταστροφὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γνωρίζει τὸ Θεό, ποὺ ὅλα τὰ δημιούργησε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τοῦ δώρισε τὸ νοῦ καὶ τὸ λογικό, μὲ τὰ ὁποῖα πετώντας ὁ ἄνθρωπος, ἑνώνεται μὲ τὸ Θεὸ καὶ Τὸν ἐννοεῖ καὶ Τὸν δοξάζει.

98. Ἡ ψυχὴ βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ βρίσκεται ὁ νοῦς καὶ μέσα στὸ νοῦ βρίσκεται τὸ λογικό. Μὲ αὐτὰ στοχαζόμαστε καὶ δοξολογοῦμε τὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος παρέχει στὴν ψυχὴ τὴν ἀθανασία, τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν αἰώνια ἀπόλαυση. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σὲ ὅλα τὰ ὄντα, μόνο ἀπὸ ἀγαθότητα, χάρισε τὴν ὕπαρξη.

99. Ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἔκανε τὸν ἄνθρωπο αὐτεξούσιο, ὡς πλουσιόδωρος καὶ ἀγαθὸς ποὺ εἶναι, τοῦ ἔδωσε καὶ τὴ δύναμη, ἂν θέλει, νὰ γίνεται ἀρεστὸς σ' Αὐτόν. Καὶ ἀρέσει στὸ Θεὸ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχει κακία στοὺς ἀνθρώπους. Ἂν τώρα οἱ ἄνθρωποι ἐπαινοῦν τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς ἁγίας ψυχῆς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ κατηγοροῦν τὶς αἰσχρὲς καὶ πονηρὲς πράξεις, πόσο μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος θέλει τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου;

100. Τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ τὰ παίρνει ὁ ἄνθρωπος· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό. Τὰ κακὰ ἐπισύρει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του ἐξαιτίας τῆς κακίας, τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀναισθησίας του.

101. Ἡ ἀσυλλόγιστη ψυχή, ἐνῶ εἶναι ἀθάνατη καὶ κυριαρχεῖ πάνω στὸ σῶμα, γίνεται δούλη τοῦ σώματος μὲ τὶς ἡδονὲς καὶ δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ σωματικὴ ἀπόλαυση εἶναι βλάβη τῆς ψυχῆς. Πέφτοντας σὲ ἀναισθησία καὶ μωρία, φροντίζει μόνο γιὰ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ σώματος.

102. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πονηρός. Κανένα κακὸ δὲν ὑπάρχει στὸν οὐρανό, κανένα καλὸ δὲν ὑπάρχει πάνω στὴ γῆ. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος διαλέγει τὸ καλύτερο καὶ γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων καὶ Τὸν εὐχαριστεῖ καὶ Τὸν ὑμνεῖ· καὶ ὅσο ζεῖ ἀποστρέφεται τὸ σῶμα του καὶ δὲν

ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του νὰ ἐκτελέσει τὶς πονηρὲς ἐπιθυμίες του, γιατὶ γνωρίζει ὅτι ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀπώλεια.

103. Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἀγαπᾶ τὴν πλεονεξία καὶ περιφρονεῖ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀρετή· καὶ οὔτε τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν ἀκαταστασία καὶ τὸ λιγόχρονο τῆς ζωῆς συλλογίζεται, οὔτε τὸν θάνατο ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς μὲ δῶρα νὰ τὸν δελεάσει. Ἂν εἶναι γέροντας αἰσχρὸς καὶ ἀσυλλόγιστος, τότε εἶναι σὰν τὸ σάπιο ξύλο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὲ τίποτε.

104. Ὅταν ἔχομε πρῶτα δοκιμάσει ἐκεῖνα ποὺ μᾶς λυποῦν καὶ μᾶς στενοχωροῦν, τότε αἰσθανόμαστε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἡδονή. Λόγου χάρη, δὲν πίνει κανεὶς εὐχάριστα ἂν δὲν διψάσει, οὔτε τρώει εὐχάριστα ἂν δὲν πεινάσει, οὔτε κοιμᾶται μ' εὐχαρίστηση ἂν δὲ νυστάξει πάρα πολύ, οὔτε χαίρεται πραγματικὰ ἂν πρωτύτερα δὲ λυπηθεῖ. Ἔτσι οὔτε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσομε ἂν δὲν καταφρονήσομε τὰ πρόσκαιρα καὶ λιγόκαιρα.

105. Τὸ λογικὸ εἶναι ὑπηρέτης τοῦ νοῦ. Ὅ,τι θέλει ὁ νοῦς, ἐξηγεῖ καὶ ἐκφράζει τὸ λογικό.

106. Ὁ νοῦς βλέπει τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ τὰ ἐπουράνια· τίποτε δὲν τὸν σκοτεινιάζει παρὰ μόνο ἡ ἁμαρτία. Στὸν καθαρὸ νοῦ τίποτε δὲν εἶναι ἀκατανόητο, ὅπως καὶ γιὰ τὸν λόγο τίποτε δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὸ ἐκφράσει.

107. Ὁ ἄνθρωπος ἐξαιτίας τοῦ σώματος εἶναι θνητός, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ εἶναι ἀθάνατος. Ἐνῶ σωπαίνεις σκέφτεσαι, κι ὅταν σκεφτεῖς μιλᾶς, γιατὶ μέσα στὴ σιωπὴ ὁ νοῦς γεννᾶ τὸ λόγο. Εὐχάριστος λόγος ποὺ προσφέρεται στὸ Θεό, εἶναι σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

108. Ἐκεῖνος ποὺ μιλάει τὰ ἀσυλλόγιστα δὲν ἔχει νοῦ, γιατὶ δὲ μιλᾶ ἔπειτα ἀπὸ σκέψη. Ἀλλὰ σκέψου καὶ κοίταξε τί συμφέρει νὰ κάνεις γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς σου.

109. Ὁ λόγος ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ νοῦ ἔπειτα ἀπὸ σκέψη καὶ εἶναι ψυχωφελής, εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα, ὁ λόγος ποὺ εἶναι γεμάτος φλυαρία καὶ συζητεῖ γιὰ τὸ μέγεθος καὶ τὶς διαστάσεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα, εἶναι ἐφεύρημα ἀνθρώπου ποὺ ματαιοπονεῖ. Γιατὶ ζητᾶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὠφελοῦν, κομπάζοντας μάταια, σὰν νὰ θέλει νὰ ἀντλήσει νερὸ μὲ τὸ κόσκινο. Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ βροῦν οἱ ἄνθρωποι.

110. Κανένας δὲ βλέπει τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοήσει ὅσα αὐτὸς περιέχει, παρὰ μόνο ὁ ἄνθρωπος ποὺ φροντίζει νὰ ζεῖ ἐνάρετα καὶ συλλογίζεται καὶ δοξάζει Ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔπλασε γιὰ νὰ τὸν σώσει καὶ νὰ τοῦ χαρίσει τὴ ζωή. Γιατὶ γνωρίζει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ ὅτι χωρὶς τὸ Θεὸ τίποτε δὲν ὑπάρχει. Ὁ Θεὸς εἶναι σὲ κάθε τόπο καὶ σὲ κάθε πρᾶγμα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεριόριστος.

111. Ὅπως βγαίνει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, ἔτσι βγαίνει γυμνὴ καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἄλλη καθαρὴ καὶ φωτεινή, ἄλλη λερωμένη ἀπὸ τὰ σφάλματα καὶ ἄλλη μαύρη ἀπὸ τὶς πολλὲς ἁμαρτίες της. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ ποὺ χρησιμοποιεῖ ὀρθὰ τὸ λογικό της καὶ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, βάζει στὸ νοῦ της καὶ συλλογίζεται τὰ μετὰ θάνατον κακὰ καὶ ζεῖ μὲ εὐσέβεια γιὰ νὰ μὴν καταδικαστεῖ καὶ πέσει μέσα σ' αὐτά. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀπιστοῦν, ζοῦν μὲ ἀσέβεια καὶ ἁμαρτάνουν, περιφρονώντας οἱ ἀνόητοι τὰ μετὰ θάνατον.

112. Ὅπως ὅταν βγεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του δὲν θυμᾶται τίποτε ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ εἶχε ἐκεῖ, ἔτσι καὶ ὅταν βγεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα δὲν θυμᾶσαι τὰ τοῦ σώματος.

113. Ὅπως ὅταν βγεῖς ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας σου, γίνεται καλύτερο καὶ μεγαλύτερο τὸ σῶμα σου, ἔτσι ὅταν βγεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα καθαρὸς καὶ χωρὶς κηλίδες, θὰ εἶσαι καλύτερος καὶ ἄφθαρτος διαμένοντας στοὺς οὐρανούς.

114. Ὅπως ὅταν τελειοποιηθεῖ τὸ ἔμβρυο μέσα στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας, εἶναι ἀνάγκη νὰ γεννηθεῖ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν συμπληρώσει μέσα στὸ σῶμα τὸ ὅριο ποὺ ἔχει θέσει ὁ Θεός, εἶναι ἀνάγκη νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα.

115. Ὅπως μεταχειριστεῖς τὴν ψυχή σου ὅσο βρίσκεται στὸ σῶμα σου, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ σὲ μεταχειριστεῖ καὶ αὐτὴ ὅταν βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ περιποιήθηκε τὸ σῶμα του πλούσια καὶ τρυφηλά, προξενεῖ κακὸ στὸν ἑαυτό του μετὰ τὸ θάνατο, γιατὶ καταδίκασε τὴν ψυχή του ὡς ἀνόητος.

116. Ὅπως τὸ ἔμβρυο ὅταν βγεῖ ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του πρόωρα δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβιώσει, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα χωρὶς νὰ ἔχει φτάσει στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐνάρετη ζωή της, δὲν μπορεῖ νὰ σωθεῖ ἢ νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὸ Θεό.

117. Τὸ σῶμα ὅταν ἑνώνεται μὲ τὴν ψυχή, βγαίνει ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς κοιλιᾶς στὸ φῶς. Καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν ἑνώνεται μὲ τὸ σῶμα, δεσμεύεται στὸ σκοτάδι τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μισοῦμε καὶ νὰ παιδεύομε τὸ σῶμα σὰν ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλο τῆς ψυχῆς. Γιατὶ τὰ ἄφθονα καὶ ὀρεκτικὰ φαγητὰ διεγείρουν τὰ πάθη τῆς κακίας στοὺς ἀνθρώπους· ἐνῶ ἡ ἐγκράτεια στὸ φαγητὸ μετριάζει τὰ πάθη καὶ σώζει τὴν ψυχή.

118. Ἡ ὅραση τοῦ σώματος εἶναι τὰ μάτια ἐνῶ ἡ ὅραση τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ νοῦς. Καὶ ὅπως τὸ σῶμα χωρὶς μάτια εἶναι τυφλὸ καὶ δὲ βλέπει τὸν ἥλιο ποὺ φωτίζει τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἔχει καλὸ καὶ φρόνιμο νοῦ καὶ ἐνάρετη ζωή, εἶναι τυφλὴ καὶ δὲν κατανοεῖ τὸ Θεό, τὸ δημιουργὸ καὶ εὐεργέτη τῶν ὅλων, οὔτε Τὸν δοξάζει, οὔτε μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει τὴν ἀφθαρσία Του καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθά.

119. Ἀναισθησία καὶ μωρία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ

τὸ κακὸ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἄγνοια, ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ σώζει τὴν ψυχή. Ἂν λοιπὸν δὲν προσπαθεῖς νὰ πραγματοποιεῖς τὰ δικά σου θελήματα, ἀλλὰ παραμένεις ἄγρυπνος καὶ γνωρίζεις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε ἔχεις τὸ νοῦ σου προσηλωμένο στὶς ἀρετές. Ἂν ὅμως φροντίζεις νὰ κάνεις τὶς κακές σου ἐπιθυμίες γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς, τότε εἶσαι σὰν μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ καὶ χάνεσαι σὰν τὰ ἄλογα ζῶα, γιατὶ δὲν συλλογίζεσαι τὶς μετὰ θάνατον τιμωρίες.

120. Πρόνοια εἶναι ἐκεῖνα ποὺ γίνονται κατὰ θεία φυσικὴ αἰτία, ὅπως ἡ ἀνατολὴ καὶ δύση τοῦ ἡλίου καθημερινὰ καὶ ἡ καρποφορία τῆς γῆς. Ἔτσι καὶ νόμος λέγεται ἐκεῖνο ποὺ γίνεται σύμφωνα μὲ μία ἀνθρώπινη φυσικὴ ἀνάγκη. Ὅλα ἔγιναν γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

121. Ὅσα κάνει ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, τὰ κάνει γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσα κάνει ὁ ἄνθρωπος εἴτε καλὰ εἴτε κακά, τὰ κάνει γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ γιὰ νὰ μὴ θαυμάζεις τὴν εὐτυχία τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἔχε ὑπόψη σου ὅτι καὶ οἱ πόλεις διατηροῦν καὶ τρέφουν τοὺς δήμιους χωρὶς νὰ τοὺς ἐπαινοῦν γιὰ τὴν κακή τους ἰδιότητα, ἀλλὰ μὲ αὐτοὺς τιμωροῦν τοὺς κακοποιούς. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει στοὺς κακοὺς νὰ φέρονται δυναστικὰ στοὺς ἄλλους, ὥστε μὲ αὐτοὺς νὰ τιμωροῦνται οἱ ἀσεβεῖς. Στὸ τέλος κι αὐτοὺς τοὺς καταδικάζει, ἐπειδὴ τυράννησαν τοὺς ἀνθρώπους ὄχι ὡς ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὡς δοῦλοι τῆς δικῆς τους κακίας.

122. Ἂν οἱ εἰδωλολάτρες γνώριζαν τί σέβονται, δὲν θὰ πλανιόνταν οἱ ἄθλιοι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πίστη, ἀλλὰ βλέποντας τὴν εὐπρέπεια καὶ τὴν τάξη καὶ τὴν πρόνοια ἐκείνων ποὺ ἔκανε καὶ κάνει συνεχῶς ὁ Θεός, θὰ γνώριζαν Ἐκεῖνον ποὺ ἔκανε ὅλα αὐτὰ γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

123. Ὁ ἄνθρωπος σὰν κακὸς καὶ ἄδικος ποὺ εἶναι, μπορεῖ καὶ νὰ σκοτώσει ἄνθρωπο. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν παύει νὰ χαρίζει ζωὴ στοὺς ἀνάξιους. Ὡς πλουσιόδωρος καὶ ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση Του, θέλησε νὰ γίνει ὁ κόσμος καὶ ἔγινε. Καὶ αὐτὸ γίνεται γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴ σωτηρία του.

124. Ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐννόησε τί εἶναι τὸ σῶμα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι φθαρτὸ καὶ λιγόχρονο. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἐννοεῖ καὶ τὴν ψυχὴ ὅτι ἔχει θεϊκὴ καταγωγή, ὅτι εἶναι ἀθάνατη καὶ πνοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι γιὰ δοκιμασία καὶ θέωση συνδέθηκε μὲ τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ ἐννόησε τί εἶναι ἡ ψυχή, ζεῖ μὲ σωστὸ καὶ θεάρεστο τρόπο καὶ δὲν ὑπακούει στὸ σῶμα του, ἀλλὰ βλέποντας νοερὰ τὸ Θεό, σκέφτεται καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ποὺ χαρίζει ὁ Θεὸς στὴν ψυχή.

125. Ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς καὶ πλουσιόδωρος, ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐλευθερία νὰ κάνει τὸ καλὸ ἢ τὸ κακό. Τοῦ ἔδωσε ἀκόμη καὶ γνώση γιὰ νὰ παρατηρεῖ τὸν κόσμο καὶ τὰ δημιουργήματα καὶ νὰ γνωρίσει Ἐκεῖνον ποὺ ὅλα τὰ δημιούργησε γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ βέβηλο ὅμως καὶ ἀσεβῆ, ἐπιτρέπεται νὰ θέλει καὶ νὰ μὴν ἐννοεῖ τὸ Θεό. Μπορεῖ δηλαδὴ καὶ νὰ ἀπιστεῖ καὶ νὰ μὴν κατορθώνει νὰ μάθει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ φρονεῖ ἀντίθετα πρὸς αὐτή. Τόση ἐξουσία ἔχει ὁ ἄνθρωπος πάνω στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό.

126. Προσταγὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι, ὅσο μεγαλώνει τὸ σῶμα, νὰ γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ νοῦ, γιὰ νὰ βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ καὶ νὰ διαλέξει. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ δὲν διαλέγει τὸ καλό, δὲν ἔχει νοῦ. Ἑπομένως ὅλα τὰ σώματα ἔχουν ψυχή, ὅλες οἱ ψυχὲς ὅμως δὲν ἔχουν νοῦ. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ ὑπάρχει στοὺς φρόνιμους καὶ ὅσιους καὶ δίκαιους καὶ καθαροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἐλεήμονες καὶ εὐσεβεῖς. Καὶ ἡ παρουσία τέτοιου νοῦ βοηθᾶ τὸν ἄνθρωπο νὰ πλησιάσει τὸ Θεό.

127. Ἕνα πράγμα μόνο δὲν εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο, τὸ νὰ εἶναι ἀθάνατος (δηλαδὴ κατὰ τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν θὰ γίνει ἀθάνατο). Νὰ ἑνωθεῖ ὅμως μὲ τὸ Θεὸ τοῦ εἶναι δυνατό, ἂν καταλάβει ὅτι μπορεῖ νὰ ἑνωθεῖ. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ θέλει καὶ στοχάζεται καὶ πιστεύει καὶ ἀγαπᾶ, μὲ τὴν ἐνάρετη ζωή του γίνεται ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Θεοῦ.

128. Τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου μόνο τὰ φαινόμενα καὶ ὁρατὰ βλέπει. Ὁ νοῦς παρατηρεῖ καὶ ἐννοεῖ τὰ ἀόρατα. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς· καὶ ὅποιος ἔχει νοῦ θεοφιλῆ, εἶναι φωτισμένη ἡ καρδιά του καὶ βλέπει τὸ Θεὸ νοερά.

129. Κανένας ἀγαθὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἰσχρός. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι καλός, εἶναι ὁπωσδήποτε κακὸς καὶ φίλος τοῦ σώματος. Πρώτη ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ περιφρόνηση τῆς σάρκας. Γιατὶ ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ καὶ ὑλικά, ποὺ γίνεται μὲ τὴ θέλησή μας καὶ ὄχι ἐξαιτίας τῆς φτώχειας, μᾶς κάνει κληρονόμους τῶν αἰωνίων καὶ ἀθανάτων ἀγαθῶν.

130. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει νοῦ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του τί εἶναι, ὅτι δηλαδὴ ὡς ἄνθρωπος εἶναι φθαρτός. Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, γνωρίζει ὅτι ὅλα εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργήθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐννοήσει τὰ πάντα καὶ νὰ πιστέψει σωστά. Καὶ γνωρίζει ἀσφαλῶς ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὰ βιοτικὰ πράγματα ἐλάχιστα κοπιάζουν, ἐνῶ κερδίζουν ἀπόλαυση καὶ ἀνάπαυση αἰώνια ἀπὸ τὸ Θεὸ μετὰ τὸ θάνατο.

131. Ὅπως τὸ σῶμα χωρὶς τὴν ψυχὴ εἶναι νεκρό, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ χωρὶς τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ νοεῖ, εἶναι ἀκαλλιέργητη καὶ ἄχρηστη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κληρονόμος τοῦ Θεοῦ.

132. Ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα ὁ Θεὸς ἀκούει μόνο τὸν ἄνθρωπο, μόνο στὸν ἄνθρωπο φανερώνεται. Φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεὸς ὅπου καὶ ἂν εἶναι καὶ φέρεται πάντοτε ὡς Θεός. Μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀντάξιος προ-

σκυνητὴς τοῦ Θεοῦ. Γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς μεταμορφώνεται.

133. Ὁ Θεὸς γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου ἔπλασε τὰ πάντα, τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ οὐράνια σώματα ποὺ τὸν στολίζουν, ὅπως καὶ τὴ γῆ ποὺ οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν αἰσθάνονται τὴν τόσο μεγάλη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀνόητοι.

134. Τὸ καλὸ δὲ φαίνεται, ὅπως καὶ τὰ οὐράνια. Τὸ κακὸ εἶναι φανερό, ὅπως καὶ τὰ ἐπίγεια. Καλὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν συγκρίνεται μὲ τίποτε. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει φρόνηση διαλέγει τὸ καλύτερο. Γιατὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐννοήσει τὸ Θεὸ καὶ τὰ δημιουργήματά Του.

135. Ὁ νοῦς φανερώνεται μέσα στὴν ψυχή, ἐνῶ ἡ ὑλικὴ φύση φανερώνεται στὸ σῶμα. Ὁ νοῦς φέρνει σὲ θέωση τὴν ψυχή, ἐνῶ ἡ ὑλικὴ φύση τοῦ σώματος διαλύεται. Καὶ σὲ κάθε σῶμα ὑπάρχει ὑλικὴ σύσταση, δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ σὲ κάθε ψυχὴ φρόνηση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ δὲν σώζεται κάθε ψυχή.

136. Ἡ ψυχὴ εἶναι στὸν κόσμο, γιατὶ εἶναι γεννημένη, ἐνῶ ὁ νοῦς εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο, γιατὶ εἶναι ἀγέννητος. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ σωθεῖ, κάθε στιγμὴ ἔχει ἕνα νόμο ἀπαράβατο καὶ συλλογίζεται ὅτι τώρα εἶναι ὁ ἀγώνας, τώρα δίνει ἐξετάσεις καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διακόψει τὸν κριτή· σκέφτεται ὅτι ἡ ψυχὴ σώζεται ἢ χάνεται γιὰ μιὰ μικρὴ καὶ αἰσχρὴ ἡδονή.

137. Στὴ γῆ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ γέννηση καὶ θάνατος, ἐνῶ στὸν οὐρανὸ πρόνοια καὶ τὸ ἀμετάβλητο. Καὶ ὅλα ἔγιναν γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴ σωτηρία του. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἐνῶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, δημιούργησε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, προσπαθώντας νὰ τοὺς ἐξασφαλίσει μ' αὐτὰ τὴν ἀπόλαυση κάθε ἀγαθοῦ.

138. Τὰ θνητὰ εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὰ ἀθάνατα. Ἀλλὰ τὰ ἀθάνατα ὑπηρετοῦν τὰ θνητά· μὲ ἄλλα λόγια τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔγιναν γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς φυσικῆς ἀγαθότητας τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ.

139. Ὅποιος ἔγινε φτωχὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλάψει, δὲν λογαριάζεται ὡς εὐσεβὴς στὴν πράξη. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ μπορεῖ νὰ βλάψει καὶ ὅμως τὴ δύναμή του δὲν τὴν μεταχειρίζεται γιὰ τὸ κακό, ἀλλὰ λυπᾶται τοὺς ἀνθρώπους ποὺ στέκουν χαμηλότερα, ἐξαιτίας τῆς εὐσέβειάς του πρὸς τὸ Θεό, αὐτὸς δέχεται ἀμοιβὲς ὠφέλιμες στὴ ζωὴ καὶ μετὰ τὸ θάνατο.

140. Πολλοὶ εἶναι οἱ δρόμοι τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γίνονται δρόμοι ἐπιστροφῆς τῶν ψυχῶν ποὺ τὶς ἀνεβάζουν στοὺς οὐρανούς. Καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων παίρνουν μετὰ τὸ θάνατο ἀμοιβὲς γιὰ τὴν ἀρετή τους καὶ τιμωρίες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους.

141. Ὁ Υἱὸς εἶναι μέσα στὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα μέσα στὸν Υἱὸ καὶ ὁ

Πατέρας μέσα στὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ μὲ τὴν πίστη γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅλα τὰ ἀόρατα καὶ νοητά. Πίστη εἶναι ἡ θεληματικὴ συγκατάθεση τῆς ψυχῆς.

142. Ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ κάποιους λόγους ἢ δύσκολες περιστάσεις ἀναγκάζονται νὰ κολυμπήσουν καὶ στὰ μεγαλύτερα ποτάμια, ἂν εἶναι προσεκτικοὶ σώζονται· γιατὶ κι ἂν τὰ ρεύματα τυχαίνει νὰ εἶναι ὁρμητικὰ καὶ μποροῦν νὰ τοὺς καταπιοῦν, πιάνονται ἀπὸ ὁ,τιδήποτε φυτρώνει στὴν ὄχθη καὶ σώζονται. Ὅσοι ὅμως βρέθηκαν μεθυσμένοι (ὅταν παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ πέσουν στὸ ποτάμι), ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν σπουδάσει ἄπειρες φορὲς στὴν ἐντέλεια τὸ κολύμπι, βουλιάζουν κάτω ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ζωντανῶν. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν πέσει μέσα στὸν παρασυρμὸ καὶ τὸν παραδαρμὸ τῶν ρευμάτων τοῦ βίου, ἂν δὲν ξεζαλιστεῖ ἀπὸ τὴν κακία τῶν ὑλικῶν πραγμάτων καὶ δὲ σκεφτεῖ καλὰ ὅτι ἐνῶ εἶναι θεϊκὴ καὶ ἀθάνατη συνδέθηκε μὲ τὸ λιγόχρονο καὶ πολυπαθὲς καὶ θνητὸ σῶμα γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ, τραβιέται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὶς σωματικὲς ἡδονὲς στὴν ἀπώλεια. Καὶ περιφρονώντας τὸν ἑαυτό της καὶ μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἔχοντας συναίσθηση τοῦ ἑαυτοῦ της, χάνεται καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸν κύκλο ἐκείνων ποὺ σώζονται. Γιατὶ τὸ σῶμα πολλὲς φορὲς σὰν ποτάμι μᾶς συμπαρασύρει σὲ ἄτοπες ἡδονές.

143. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ποὺ εἶναι στερεωμένη πάνω στὴν καλή της προαίρεση, διευθύνει σὰν καλὸς ἡνίοχος τὸ συναίσθημα καὶ τὴν ἐπιθυμία, τὰ παράλογα πάθη της, καὶ ἀφοῦ τὰ νικήσει καὶ τὰ συγκρατήσει καὶ κυριαρχήσει πάνω σ' αὐτά, στεφανώνεται καὶ ἀξιώνεται τοῦ ἐπουράνιου τρόπου ζωῆς, παίρνοντάς τον ὡς ἀμοιβὴ τῆς νίκης ἀπὸ τὸ Δημιουργό της Θεό.

144. Ἡ πραγματικὰ λογικὴ ψυχή, ὅταν βλέπει ὅτι οἱ πονηροὶ εἶναι εὐτυχεῖς καὶ οἱ ἀνάξιοι καλοπερνοῦν, δὲν θορυβεῖται ὅπως κάνουν οἱ ἀπερίσκεπτοι ἄνθρωποι. Γιατὶ γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ τύχη εἶναι ἄστατη καὶ ὁ βίος εἶναι ἀβέβαιος καὶ σκοτεινὸς καὶ ἡ ζωὴ λιγόχρονη καὶ ἡ θεία δίκη ἀδωροδόκητη. Καὶ πιστεύει μιὰ τέτοια ψυχὴ ὅτι δὲν τὴν ἔχει παραμελήσει ὁ Θεός, ἀλλὰ τῆς χορηγεῖ τὴν τροφὴ ποὺ χρειάζεται.

145. Ἡ σωματικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀπόλαυση τοῦ βίου μὲ ἐξουσία καὶ πολὺ πλοῦτο, γίνονται θάνατος τῆς ψυχῆς. Ἐνῶ ὁ κόπος καὶ ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ στέρηση μὲ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ σώματος, εἶναι ζωὴ καὶ αἰώνια ἀπόλαυση τῆς ψυχῆς.

146. Ἡ λογικὴ ψυχὴ περιφρονεῖ τὰ ὑλικὰ καὶ τὴν λιγόχρονη ζωὴ καὶ στὴ θέση τους προτιμᾶ τὴν οὐράνια ἀπόλαυση καὶ τὴν αἰώνια ζωή, ποὺ τὴν παίρνει ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνάρετη ζωή.

147. Ὅσοι φοροῦν ροῦχα λερωμένα μὲ βρωμερὴ λάσπη, λερώνουν ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησιάζουν. Παρόμοια οἱ κακοπροαίρετοι ἄνθρωποι ποὺ δὲ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, ὅταν συναναστρέφονται μὲ ἁπλοὺς καὶ ἄκακους ἀνθρώ-

πους, μολύνουν τὴν ψυχή τους μὲ τὰ βρωμερὰ καὶ ἄπρεπα λόγια τους.

148. Ἀρχὴ τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡ ἐπιθυμία, μὲ τὴν ὁποία χάνεται ἡ λογικὴ ψυχή. Καὶ ἀρχὴ σωτηρίας καὶ βασιλείας οὐρανῶν εἶναι ἡ ἀγάπη.

149. Ὁ χαλκὸς ὅταν τὸν παραμελήσομε, ἐξαιτίας τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀχρησίας σαπίζει ἀπὸ τὴ σκουριὰ καὶ γίνεται ἄχρηστος καὶ ἄσχημος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν μένει ἀργὴ καὶ δὲν φροντίζει γιὰ ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἐπιστροφὴ στὸ Θεό, χωρίζεται μὲ τὶς κακὲς πράξεις ἀπὸ τὴ φύλαξη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξαιτίας τῆς κακίας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴ φροντίδα ποὺ ἔχει μόνο γιὰ τὸ σῶμα, σὰν τὸ χαλκὸ καταστρέφεται ἀπὸ τὴ σκουριὰ καὶ γίνεται ἄσχημη καὶ ἄχρηστη καὶ ἀκατάλληλη γιὰ σωτηρία.

150. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμετάβλητος. Ἂν κανεὶς αὐτὸ τὸ θεωρεῖ εὔλογο καὶ ἀληθές, ἀπορεῖ ὅμως πῶς ὁ Θεὸς γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς χαίρεται ἐνῶ τοὺς κακοὺς τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν ὀργίζεται, ἐνῶ ὅταν ὑπηρετεῖται καὶ λατρεύεται γίνεται εὐμενής, πρέπει νὰ τοῦ ποῦμε ὅτι ὁ Θεὸς οὔτε χαίρεται οὔτε ὀργίζεται· γιατὶ ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ εἶναι πάθη· οὔτε μὲ δῶρα κολακεύεται, γιατὶ αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι νικιέται ἀπὸ τὴν ἡδονή. Δὲν πρέπει νὰ κρίνομε τὸ Θεὸ μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια. Ἐκεῖνος εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὠφελεῖ μόνο καὶ οὐδέποτε βλάπτει, ἀλλὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος ἀπαθής. Ἐνῶ ἐμεῖς ἐφόσον εἴμαστε ἀγαθοὶ ἑνωνόμαστε μὲ τὸ Θεό. Κι ὅταν εἴμαστε κακοὶ χωριζόμαστε ἀπὸ Αὐτόν, ἐπειδὴ εἴμαστε ἀνόμοιοι. Ὅταν ζοῦμε μὲ ἀρετὴ ἀκολουθοῦμε τὸ Θεό, ὅταν ὅμως γινόμαστε κακοί, κάνομε ἐχθρό μας Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὀργίζεται χωρὶς λόγο· γιατὶ τὰ ἁμαρτήματα δὲν ἀφήνουν τὸ Θεὸ νὰ μᾶς φωτίζει ἐσωτερικά, ἀλλὰ μᾶς ἑνώνουν μὲ τιμωροὺς δαίμονες. Ἂν μὲ προσευχὲς καὶ ἐλεημοσύνες κερδίζομε τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας, δὲν κολακεύομε καὶ δὲ μεταβάλλομε τὸ Θεό, ἀλλὰ μὲ τὰ καλὰ ἔργα μας καὶ τὴν ἐπιστροφή μας σ' Αὐτὸν γιατρεύομε τὴν κακία μας καὶ ἀπολαμβάνομε πάλι τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὥστε τὸ νὰ λέμε ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τοὺς κακοὺς εἶναι σὰν νὰ λέμε ὅτι ὁ ἥλιος κρύβει τὸ φῶς του ἀπὸ τοὺς τυφλούς.

151. Ἡ εὐσεβὴς ψυχὴ γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων. Ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ εὐσέβεια παρὰ νὰ κάνει κανεὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (καὶ αὐτὸ εἶναι γνώση τοῦ Θεοῦ), νὰ μὴν ἔχει δηλ. φθόνο, νὰ ἔχει σωφροσύνη, νὰ εἶναι πρᾶος, εὐεργετικὸς ὅσο μπορεῖ, κοινωνικός, εἰρηνικὸς καὶ ὅλα ὅσα ἀρέσουν στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

152. Ἡ γνώση καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ θεραπεύουν τὰ πάθη ποὺ προξενεῖ στὴν ψυχὴ ἡ ὕλη. Ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν γνωρίζει τὸ Θεό, τὰ πάθη μένουν ἀθεράπευτα καὶ προκαλοῦν τὸ σάπισμα τῆς ψυχῆς. Σὰν νὰ ἔχει χρόνια ἀγιάτρευτη πληγὴ ἡ ψυχὴ σαπίζει ἀπὸ τὴν κακία, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνεύθυνος ὁ Θεός, γιατὶ ἔχει δώσει γνώση, ἐμπειρία καὶ ἐπιτηδειότητα στοὺς ἀνθρώπους.

153. Τὸν ἄνθρωπο τὸν ἔχει γεμίσει ὁ Θεὸς ἀπὸ γνώση, ἐμπειρία καὶ ἐπιτηδειότητα, γιατὶ φροντίζει νὰ τὸν καθαρίσει ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴ θεληματικὴ κακία καὶ ἐπειδὴ θέλει νὰ μεταβάλει τὴ θνητότητα σὲ ἀθανασία λόγω τῆς ἀγαθότητάς Του.

154. Ὁ νοῦς ποὺ κατοικεῖ μέσα στὴν καθαρὴ καὶ φιλόθεη ψυχὴ βλέπει τὸ Θεὸ πραγματικά, τὸν ἀγέννητο καὶ ἀόρατο, τὸν ἀνέκφραστο, τὸν μόνο καθαρὸ γιὰ ὅσους εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά.

155. Στεφάνι ἀθανασίας καὶ ἀρετὴ καὶ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὑποφέρει μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία τὶς συμφορὲς ποὺ τοῦ τυχαίνουν. Τὸ νὰ κυριαρχεῖ στὸ θυμό, τὴ γλῶσσα, τὴν κοιλιά καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ ἡδονές, αὐτὰ γίνονται μεγάλη βοήθεια στὴν ψυχή.

156. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ποὺ συγκρατεῖ τὸν κόσμο. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας τόπος στὸν κόσμο ἀπ' ὅπου νὰ ἀπουσιάζει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Πρόνοια εἶναι αὐτοδύναμος λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος διαμορφώνει τὴν ὕλη ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμο καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης ὅλων ὅσων γίνονται. Γιατὶ ἡ ὕλη δὲν μπορεῖ νὰ τακτοποιηθεῖ χωρὶς τὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ λόγου, ποὺ εἶναι εἰκόνα καὶ νοῦς καὶ σοφία καὶ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

157. Ἡ ἐπιθυμία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐνθυμήσεις εἶναι ἡ ρίζα τῶν σκοτεινῶν παθῶν. Καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν εἶναι μέσα στὴν κακὴ ἐπιθυμία ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό της, ὅτι εἶναι «πνοὴ» τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι ὁδηγεῖται στὴν ἁμαρτία, χωρὶς νὰ συλλογίζεται ἡ ἀνόητη τὶς μετὰ θάνατον τιμωρίες.

158. Πολὺ μεγάλη καὶ ἀγιάτρευτη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ καταστροφή της, εἶναι ἡ ἀθεΐα καὶ ἡ φιλοδοξία. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κακοῦ στερεῖ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ ἀγαθό. Ἀγαθὸ εἶναι τὸ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος πλουσιοπάροχα ὅλα τὰ καλά, ὅσα εἶναι ἀρεστὰ στὸ Θεὸ τῶν ὅλων.

159. Μόνο ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸ νὰ δεχτεῖ τὸ Θεό. Ἐπειδὴ μόνο στὸν ἄνθρωπο μιλᾶ ὁ Θεός, τὴ νύχτα μὲ ὄνειρα, τὴν ἡμέρα μὲ τὸ νοῦ. Καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα προλέγει καὶ προμηνύει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι ἄξιοί Του.

160. Τίποτε δὲν εἶναι δύσκολο σ' ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει καὶ θέλει νὰ ἐννοήσει τὸ Θεό. Ἂν τώρα θέλεις ἐπιπλέον νὰ Τὸν δεῖς, βλέπε τὴν εὐπρέπεια καὶ εὐταξία καὶ τὴν πρόνοια ὅλων ὅσα ἔγιναν καὶ γίνονται διὰ μέσου τοῦ λόγου Του. Καὶ ὅλα γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

161. Ἅγιος ὀνομάζεται ἐκεῖνος ποὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κακίες καὶ ἁμαρτήματα. Γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο κατόρθωμα τῆς ψυχῆς καὶ ἀρέσει στὸ Θεό, νὰ μὴν ὑπάρχει κακία στὸν ἄνθρωπο.

162. Ὄνομα εἶναι τὸ διακριτικὸ σημεῖο ἑνὸς ἀπὸ τὰ πολλά. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνοησία νὰ νομίζομε ὅτι ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι Ἕνας καὶ μόνος, ἔχει καὶ ἄλλο ὄνομα. Γιατὶ ἡ λέξη Θεὸς σημαίνει τὸν Ἄναρχο, ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

163. Ἂν γνωρίζεις ὅτι ἔχεις κάνει πονηρὲς πράξεις, ἀπόκοψέ τις ἀπὸ τὴν ψυχή σου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κάνεις καλὲς πράξεις. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος.

164. Γνωρίζει τὸ Θεὸ καὶ γνωρίζεται ἀπὸ τὸ Θεό, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ἀχώριστος τοῦ Θεοῦ γίνεται αὐτὸς ποὺ εἶναι σὲ ὅλα ἐνάρετος καὶ ἀπέχει ἀπὸ κάθε ἡδονή, ὄχι γιατὶ δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τὴν ἀπολαύσει, ἀλλὰ γιατὶ τὸ θέλει ὁ ἴδιος ἀπὸ ἐγκράτεια.

165. Κάνε καλὸ σ' ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀδικεῖ καὶ θὰ ἔχεις φίλο τὸ Θεό. Σὲ κανένα μὴν κατηγορεῖς τὸν ἐχθρό σου. Κάνε πράξη μὲ ἐπιμέλεια τὴν ἀγάπη, τὴ σωφροσύνη, τὴν ὑπομονή, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὰ παρόμοια. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ· νὰ Τὸν ἀκολουθεῖς μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ τὰ ὅμοια. Αὐτὰ δὲν εἶναι ἔργα τῶν τυχόντων ἀλλὰ τῶν στοχαστικῶν ψυχῶν.

166. Γιὰ ἐκείνους ποὺ τολμοῦν μὲ ἀσέβεια νὰ λένε ἔμψυχα τὰ φυτὰ καὶ τὰ λάχανα, γράφω τὸ παρὸν κεφάλαιο, γιὰ τοὺς ἁπλούστερους πρὸς πληροφορία τους. Τὰ φυτὰ ἔχουν ζωὴ φυσική, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ψυχή. Λογικὸ ζῶο λέγεται ὁ ἄνθρωπος, γιατὶ ἔχει νοῦ καὶ μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ γνώση. Τὰ ἄλλα ζῶα, ὅσα ζοῦν στὴ γῆ ἢ στὸν ἀέρα, ἔχουν φωνή, γιατὶ ἀναπνέουν, καὶ ἔχουν ζωή. Καὶ ὅλα ὅσα μεγαλώνουν, πεθαίνουν· εἶναι ζῶα, ἐπειδὴ ζοῦν καὶ μεγαλώνουν, ἀλλὰ ψυχὴ δὲν ἔχουν. Τέσσερα εἴδη ζώων ὑπάρχουν. Ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀθάνατα καὶ ἔμψυχα, ὅπως οἱ Ἄγγελοι. Ἄλλα ἔχουν νοῦ καὶ ψυχὴ καὶ πνοή, ὅπως οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλα ἔχουν πνοὴ καὶ ψυχή, ὅπως τὰ ζῶα. Ἄλλα ἔχουν μόνο ζωή, ὅπως τὰ φυτά. Καὶ ἡ ζωὴ προκειμένου γιὰ φυτὰ νοεῖται χωρὶς ψυχὴ καὶ πνοὴ καὶ νοῦ καὶ ἀθανασία. Ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα χωρὶς ζωὴ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν. Κάθε ψυχὴ ἀνθρώπινη κινεῖται ἀδιάκοπα ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

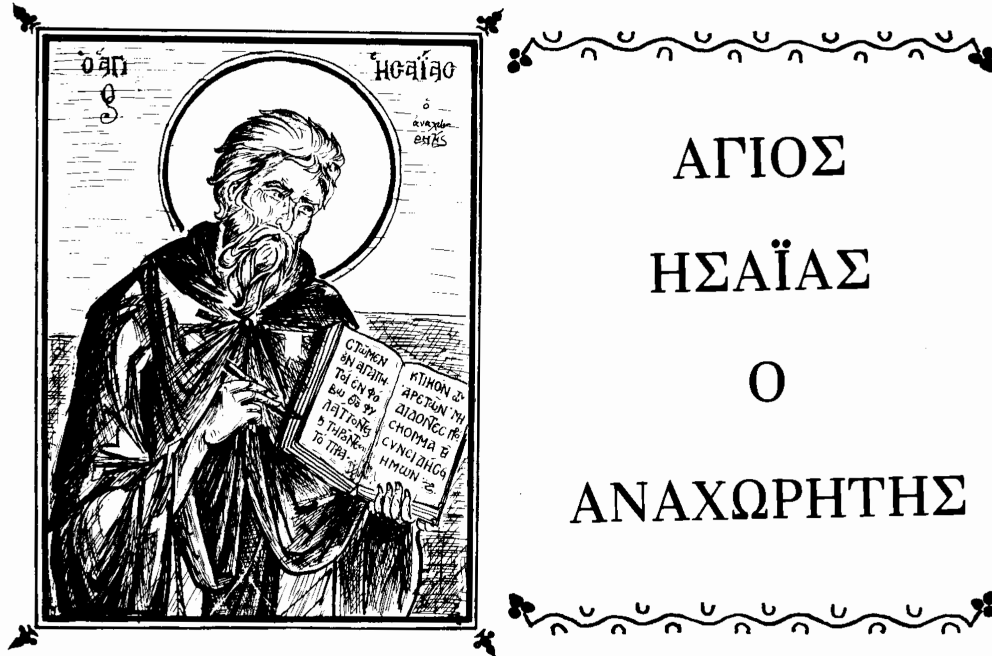
167. Ὅταν σοῦ ἔρθει στὸ νοῦ μιὰ φαντασία ἡδονῆς, πρόσεχε νὰ μὴ σὲ παρασύρει ἀμέσως· κάνε μιὰ μικρὴ ἀναβολὴ καὶ θυμήσου τὸ θάνατο καὶ ὅτι καλύτερο εἶναι νὰ ἔχεις τὴ συνείδηση ὅτι νίκησες αὐτὴ τὴν ψεύτικη ἡδονή.

168. Ὅπως ἡ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου συνοδεύεται ἀπὸ τὸ πάθος —γιατὶ ὅ,τι γίνεται στὴ ζωὴ συνοδεύεται ἀπὸ τὴ φθορά— ἔτσι καὶ στὸ πάθος ὑπάρχει ἡ κακία. Μὴν πεῖς λοιπὸν ὅτι δὲ μποροῦσε ὁ Θεὸς νὰ κόψει τὴν κακία. Αὐτὰ τὰ λένε οἱ ἀναίσθητοι καὶ μωροί. Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἀποκόψει ὁ Θεὸς τὴν ὕλη· γιατὶ τὰ πάθη αὐτὰ εἶναι πάθη τῆς ὕλης. Καὶ ὁ Θεὸς ἀποβλέποντας στὸ συμφέρον ἀπέκοψε τὴν κακία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ

δώρισε τὸ νοῦ καὶ τὴ σοφία καὶ γνώση καὶ διάκριση τοῦ καλοῦ, γιὰ νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ κακία μᾶς ζημιώνει καὶ νὰ τὴν ἀποφεύγομε. Ὁ ἀσυλλόγιστος ὅμως ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὴν κακία καὶ καυχιέται γι' αὐτὴν καὶ ἀγωνίζεται πιασμένος ἀπὸ αὐτὴν ὅπως σὲ δίχτια. Ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ σηκώσει πάνω τὸ κεφάλι του καὶ νὰ δεῖ καὶ νὰ γνωρίσει τὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος τὰ πάντα δημιούργησε γιὰ τὴ σωτηρία καὶ θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

169. Τὰ θνητὰ λυποῦνται ἐπειδὴ προγνωρίζουν ὅτι θὰ πεθάνουν. Καὶ ἡ ἀθανασία, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθό, πηγαίνει στὶς ὅσιες καὶ ἐνάρετες ψυχές. Ἐνῶ ὁ θάνατος, ἐπειδὴ εἶναι κακό, πηγαίνει στὴν ἀνόητη καὶ ἄθλια ψυχή.

170. Ὅταν μὲ εὐχαριστία πλαγιάσεις στὸ στρῶμα σου, τότε φέρνοντας μπροστά σου τὶς εὐεργεσίες καὶ τὴν τόση πρόνοια τοῦ Θεοῦ, γεμίζεις ἀπὸ καλὲς σκέψεις καὶ χαίρεσαι περισσότερο καὶ εὐφραίνεσαι. Καὶ γίνεται ὁ ὕπνος τοῦ σώματος, νηφαλιότητα καὶ ἀγρυπνία τῆς ψυχῆς· καὶ τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν σου, ἀληθινὴ ὅραση τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ σιωπή σου, κυοφορώντας τὸ ἀγαθό, προσφέρει ὁλόψυχα, μὲ πνευματικὴ αἴσθηση, δόξα ποὺ ἀνυψώνεται στὸ Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ ὅταν λείπει ἡ κακία, ἡ εὐχαριστία καὶ μόνη της ἀρέσει στὸ Θεὸ παραπάνω ἀπὸ κάθε πολυτελὴ θυσία. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΗΣΑΪΑΣ Ο ΑΝΑΧΩΡΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Ἠσαΐας ὁ Ἀναχωρητὴς ἔζησε γύρω στὸ 370 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Μεγάλου. Μελετώντας νύχτα καὶ ἡμέρα τὶς θεῖες Γραφές, ἄντλησε ἀπὸ τὶς σωτήριες πηγές τους πλούσιο τὸ νερὸ τῆς πνευματικῆς σοφίας καὶ ἔγραψε πολλοὺς καὶ πάρα πολὺ καλοὺς λόγους πάνω σὲ διάφορα ψυχωφελῆ θέματα, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ὁλόκληρο βιβλίο. Ἀπὸ αὐτοὺς παραθέτομε ἐδῶ αὐτὸν τὸν μικρὸ λόγο, γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ προσέχουν καὶ νὰ φυλάγουν τὸ νοῦ τους. Ὁ λόγος αὐτὸς διδάσκει μὲ συντομία πῶς νὰ ἀποκρούομε τὶς προσβολὲς τῶν πονηρῶν λογισμῶν,

γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγορεῖ ἡ συνείδηση, πῶς νὰ μελετοῦμε τὰ θεῖα καὶ πῶς νὰ διατηροῦμε καθαρὰ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς μὲ κάθε ἀταραξία καὶ ἐπιτηδειότητα.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ἀσκητὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ πρωτογενοῦς μοναχισμοῦ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὅσιος Ἠσαΐας ὁ Ἀναχωρητής, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του παρήγαγε καὶ τὰ εἴκοσι ἑπτὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας, ὡς ὠφελιμότατα, ἐνσωμάτωσαν σ' αὐτήν.

Πρόκειται γιὰ μιὰ δέσμη πνευματικῶν καὶ ἀσκητικῶν ἐμπειριῶν ἑνὸς μεγάλου ἡσυχαστῆ, ποὺ ἡ ἀξία τους αὐξάνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς πρωτοτυπίας τους, ἀφοῦ ἀποτελοῦν ἄνθη τοῦ πρώιμου μοναχισμοῦ καὶ ἔχουν γραφεῖ χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ἀνύπαρκτης ἀκόμη ἡσυχαστικῆς παραδόσεως.

Βέβαια, τοῦ ὁσίου Ἠσαΐα προηγήθηκαν ἐλάχιστα μέν, πλὴν μεγάλα ἀναστήματα τῆς Ἐρήμου, πού, ὡς ταπεινός, ἐπωφελήθηκε τῆς πείρας τους καὶ διασταύρωσε τὴν πνευματική του γνώση. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος συνεισέφερε τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν προσωπική του ἐμπειρία, κατὰ τοὺς πολέμους μὲ τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Γραφῶν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργο του καὶ τὰ κεφάλαια «περὶ τηρήσεως τοῦ νοός», μὲ τὶς συχνὲς ἀναφορὲς στὶς ἱερὲς Γραφές.

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀπευθύνεται σὲ μοναχούς, κυρίως ἡσυχαστές, ἀλλὰ εἶναι ὠφελιμότατο καὶ γιὰ τοὺς λαϊκοὺς χριστιανούς, ἀφοῦ καὶ τὰ ψεκτὰ πάθη εἶναι κοινά, κοινὴ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σύνθεση, κοινὴ ἡ πίστη, κοινὴ ἡ χάρη καὶ κοινοὶ οἱ πόλεμοι ἀπὸ τὸν κόσμο, τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη.

Στὰ εἴκοσι ἑπτὰ κεφάλαια γίνεται αἰσθητὴ ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ Ὁσίου, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ βασικὸ κριτήριο τῆς διδασκαλίας του, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς Γραφικὲς μαρτυρίες. Ἐξαίρει, σὰν παράγοντα ἀντιστάσεως στὶς προκλήσεις τῶν παθῶν καὶ στὶς προσβολὲς τῶν δαιμόνων, τὸν θυμό. Δηλαδὴ τὴν ἐξέγερση τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς, προκειμένου νὰ κινηθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ ἀνδρεία κατὰ τῆς ἐπιτιθεμένης ἁμαρτίας. Καὶ εἶναι γνωστό, ἀπ' ὅλη τὴν ἀσκητικὴ γραμματεία, ὅτι ὁ κυρίως σκοπὸς τοῦ θυμοειδοῦς εἶναι ἡ ρωμαλέα ἀντίσταση καὶ ἡ ὁρμητικὴ ἐπίθεση μόνο κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

Στὴ συνέχεια ἀποκαλύπτει τὶς μεθοδικὲς ἀπάτες τῶν δαιμόνων, τὶς ὁποῖες ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζει μὲ τὴν προσοχή, τὶς ἀσκητικὲς πράξεις καὶ τὴν προσευχή. Κι αὐτὰ ὅλα εἶναι ὅσα ὀφείλονται νὰ γίνουν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη πλευρά. Τὴ νίκη ὅμως μόνον ὁ Κύριος θὰ δώσει στὴν ταπεινὴ ψυχή, τὴν ὁποία συνεχῶς βοηθεῖ, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι διαμένει στὴν ταπείνωση καὶ τὴν αὐτομεμψία της.

Βέβαια, εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ὁ ὅσιος Ἠσαΐας θέλει τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς σὲ συνεχὴ κατάσταση ἐγρηγόρσεως, ἀφοῦ ἡ σύσταση τοῦ Κυρίου: «Γρηγορεῖτε», ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴδιο καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐγρήγορση εἶναι ἀπαραίτητη ὅσο ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἐνεργεῖται ἀ-

πὸ τὰ πάθη. Ὅταν ὅμως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, νικήσει τὰ πάθη καὶ φθάσει στὴν μακάρια ἀπάθεια, διὰ τῆς ἑνοποιήσεως ψυχῆς, σώματος καὶ πνεύματος, τότε ἡ «ἀπάθεια ἀπολέμητός ἐστιν». Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ἄποψη ποὺ διατυπώνει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ, γιὰ τὴν εἰρήνη «τῆς ἐν σοὶ τριάδος», καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ποὺ λέγει· «Ὅταν τὸ ἑνιαῖον τῆς ψυχῆς γένηται τρισσὸν μένον ἑνιαῖον...». Ἀλλὰ τοῦ τελευταίου ἡ ἄποψη εἶναι κάπως διαφορετική, ἀφοῦ «τρισσόν» ἐννοεῖ τὴν οὐσία τοῦ νοῦ, τὴν ἐνέργειά του καὶ τὴν βούληση. Πάντως πρόκειται περὶ κοινῶν ἐμπειριῶν μὲ διαφορετικὴ διατύπωση.

Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ ὁσίου Ἠσαΐα ἀποτελεῖ μιὰ ἀσκητικὴ ὑποτύπωση μὲ προσωπικὴ γεύση τῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔργα του, τὸν ἀνέδειξε σ' ἕνα σημαντικὸ Γέροντα τοῦ ἀρχαίου μοναχισμοῦ, ποὺ ἐπηρέασε ἀποφασιστικὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἀσκητικῆς καὶ ἡσυχαστικῆς παραδόσεως. Μὲ τὰ κεφάλαια τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ἀγωνιστῆ τῶν Ἐρήμων, βεβαιώνεται ὅτι ἡ «νόμιμη ἄθληση» ὁδηγεῖ στὶς κοινές, ὅσο καὶ ἰδιότυπες, σὰν προσωπικές, ἐμπειρίες καὶ ἔτσι πραγματοποιεῖται ἡ ἀκαταμάχητη «συμφωνία τῶν Πατέρων», ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστο κριτήριο ἀλήθειας καὶ τὴν ὁποία ἀπεργάζεται τὸ ἕνα καὶ ἑνοποιὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

27 κεφάλαια περὶ τηρήσεως τοῦ νοῦ

Ἡ ὀργὴ εἶναι φυσικὴ ἰδιότητα τοῦ νοῦ. Καὶ χωρὶς ὀργὴ οὔτε στὴν καθαρότητα φτάνει ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ὀργιστεῖ ἐναντίον ὅλων τῶν πονηρῶν λογισμῶν ποὺ σπέρνει μέσα του ὁ διάβολος. Καὶ ὅταν τὸν βρῆκε ὁ Ἰώβ, ἔβρισε τοὺς ἐχθρούς του μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἄτιμοι καὶ ἐξαχρειωμένοι, ποὺ δὲν ἔχετε κανένα καλὸ πάνω σας, ποὺ δὲν σᾶς θεωρῶ οὔτε σὰν τοὺς σκύλους τῶν ποιμνίων μου»[1]. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ φτάσει στὴ φυσικὴ ὀργὴ (δηλ. σ' ἐκείνη ποὺ στρέφεται ἐναντίον τοῦ διαβόλου καὶ τῶν παθῶν), κόβει ὅλα τὰ θελήματά του μέχρις ὅτου φτάσει στὴν κατάσταση τοῦ νοῦ του, ὅπως τὴ δημιούργησε ὁ Θεός.

2. Ἂν ἀντιστέκεσαι στὴν καταδρομὴ τοῦ διαβόλου καὶ δεῖς ὅτι ἐξασθένησε καὶ ὑποχωρεῖ, μὴ χαρεῖς, γιατὶ ἡ κακία τῶν πονηρῶν πνευμάτων δὲν ἐξαντλήθηκε ἀκόμη, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ πίσω ἀπὸ αὐτά. Ἑτοιμάζουν πόλεμο χειρότερο ἀπὸ τὸν πρῶτο, τὸν ἔχουν ἀφήσει πίσω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τοῦ ἔδωσαν ἐντολὴ νὰ μὴ κινηθεῖ. Καὶ ἂν ἀντισταθεῖς σ' αὐτούς, φεύγουν νικημένοι. Ἂν ὅμως ὑπερηφανευτεῖς ὅτι τοὺς ἔδιωξες καὶ ἀφήσεις ἀφύλαχτη τὴν πόλη, τότε ἄλλοι ἔρχονται ἀπὸ πίσω καὶ ἄλλοι στέκονται ἐμπρός, καὶ ἡ ταλαίπωρη ψυχὴ ἀνάμεσά τους δὲ βρίσκει καταφύγιο πουθενά. Πόλη εἶναι ἡ προσευχή. Ἀντίσταση εἶναι ἡ ἀντίκρουση των πονηρῶν λογισμῶν στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βάση εἶναι ὁ θυμός.

3. Λοιπόν, ἀγαπητοί, ἂς σταθοῦμε μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἂς φυλάγομε τὴν ἄσκηση τῶν ἀρετῶν καὶ ἂς μὴ βάζομε ἐμπόδιο στὴ συνείδησή μας· ἂς προσέχομε τὸν ἑαυτό μας μὲ φόβο Θεοῦ, μέχρις ὅτου ἡ συνείδησή μας ἐλευθερωθεῖ καὶ μαζί της κι ἐμεῖς καὶ πραγματοποιηθεῖ ἕνωση ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ σ' ἐμᾶς. Καὶ τότε ἡ συνείδηση γίνεται φύλακάς μας καὶ μᾶς δείχνει ποῦ σφάλλομε. Ἂν ὅμως δὲν ὑπακούσομε σ' αὐτήν, θὰ φύγει ἀπὸ μᾶς καὶ θὰ μᾶς ἐγκαταλείψει καὶ τότε πέφτομε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν μᾶς ἀφήνουν πλέον. Ὅπως μᾶς δίδαξε ὁ Κύριός μας: «Ἄκουσε τὸν ἀντίδικό σου ἕως ὅτου βρίσκεσαι μαζί του στὸ δρόμο γιὰ τὸ δικαστήριο»[2]. Ἀντίδικος, ἐννοοῦν μερικοὶ ὅτι εἶναι ἡ συνείδηση, ἡ ὁποία ἀντιστέκεται στὸν ἄνθρωπο ποὺ θέλει νὰ κάνει τὸ ἁμαρτωλό του θέλημα. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀκούσει τὴ συνείδησή του, τότε αὐτὴ τὸν παραδίνει στοὺς ἐχθρούς του.

4. Ἂν ὁ Θεὸς δεῖ ὅτι ὑποτάχθηκε σ' Αὐτὸν ὁ νοῦς μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ δὲν ἔχει ἄλλη βοήθεια παρὰ Αὐτὸν μόνο, τότε τὸν ἐνδυναμώνει καὶ λέει· «Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου Ἰακώβ, ὀλιγάριθμε Ἰσραήλ»[3]. Καὶ πάλι λέει· «Μὴ φοβᾶσαι, γιατὶ σὲ λύτρωσα. Σοῦ ἔδωσα τὸ ὄνομά μου, σὺ εἶσαι

1. Ἰὼβ 30, 1,4. 2. Ματθ. 5, 25. 3. Ἠσ. 41, 13.

δικός μου. Καὶ ἂν περνᾶς ἀπὸ νερό, εἶμαι μαζί σου, ποτάμια ὁλόκληρα δὲν θὰ σὲ παρασύρουν, κι ἂν περάσεις ἀνάμεσα ἀπὸ φωτιὰ δὲ θὰ καεῖς καὶ ἡ φλόγα δὲν θὰ σὲ κατακάψει, γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ σὲ σώζω»[4].

5. Ἂν λοιπὸν ὁ νοῦς ἀκούσει αὐτὰ τὰ ἐνθαρρυντικὰ λόγια, ἀψηφᾶ τοὺς δαίμονες λέγοντας· «Ποιὸς εἶναι ποὺ μὲ πολεμᾶ; Ἂς σταθεῖ ἀπέναντί μου. Ποιὸς ἀντιδικεῖ μ' ἐμένα; Ἂς μὲ πλησιάσει. Ὁ Κύριος εἶναι βοηθός μου, ποιὸς θὰ μοῦ κάνει κακό; Ὅλοι ἐσεῖς θὰ παλιώσετε ὅπως τὰ ροῦχα ποὺ τρώει ὁ σκόρος»[5].

6. Ἂν ἡ καρδιά σου ἔφτασε νὰ ἀποκτήσει σὰν φυσικὸ τὸ μίσος κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τότε νίκησε καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ γεννοῦν τὴν ἁμαρτία καὶ ἔβαλε στὴ μνήμη σου τὴν κόλαση. Καὶ γνώριζε ὅτι Ἐκεῖνος ποὺ σὲ βοηθεῖ μένει κοντά σου· καὶ σὺ νὰ μὴ Τὸν λυπεῖς μὲ καμία ἁμαρτία, ἀλλὰ κλαῖε ἐμπρός Του καὶ λέγε: «Ἐσὺ Κύριε ἔχεις τὸ ἔλεος γιὰ νὰ μὲ γλυτώσεις ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τοὺς δαίμονες, γιατὶ ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ ξεφύγω ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς χωρὶς τὴ βοήθειά Σου». Καὶ πρόσεχε νὰ μὴν παραδεχτεῖς πονηρὲς σκέψεις, καὶ Αὐτὸς σὲ φυλάγει ἀπὸ κάθε κακό.

7. Ὀφείλει ὁ μοναχὸς νὰ κλείσει ὅλες τὶς πόρτες τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὶς αἰσθήσεις του, γιὰ νὰ μὴν πέσει ἐξαιτίας τους στὴν ἁμαρτία. Καὶ ὅταν δεῖ ὁ νοῦς ὅτι δὲν κυριεύεται ἀπὸ κανένα πάθος, ἑτοιμάζεται γιὰ τὴν ἀθανασία καὶ μαζεύει τὶς αἰσθήσεις του ὅλες κοντὰ καὶ τὶς κάνει ἕνα σῶμα.

8. Ἂν ἀπαλλαγεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε ἐλπίδα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ὅτι πέθανε μέσα σου ἡ ἁμαρτία.

9. Ἂν ὁ νοῦς μείνει ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, τότε ἐκείνη ἡ ἀπόσταση ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ, χάνεται.

10. Ἂν ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του, δηλ. ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ἀναπαυτεῖ, τότε βρίσκεται σὲ καινούργια ζωὴ καὶ σκέφτεται καινούργια πράγματα, θεϊκὰ καὶ ἄφθαρτα. Ὅπου βρίσκεται τὸ πτῶμα, ἐκεῖ θὰ μαζευτοῦν οἱ ἀετοί[6], (δηλ. ὅπου ἡ ἠρεμία ἀπὸ τὰ πάθη, ἐκεῖ καὶ οἱ θεϊκὲς καὶ ἄφθαρτες σκέψεις).

11. Οἱ δαίμονες συνηθίζουν νὰ ἀποτραβιοῦνται μὲ δόλο προσωρινά, γιὰ νὰ ξεθαρρευτεῖ ὁ ἄνθρωπος νομίζοντας ὅτι ἔγινε ἀπαθὴς καὶ νὰ ἀφήσει τὸν ἑαυτό του χωρὶς προσοχή. Καὶ τότε ξαφνικὰ πηδοῦν πάνω στὴν ταλαίπωρη ψυχή του καὶ τὴν ἁρπάζουν σὰν σπουργίτι. Καὶ ἂν τὴ νικήσουν, τὴ ρίχνουν χωρὶς οἶκτο σὲ κάθε ἁμάρτημα, χειρότερο ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ζητοῦσε πρωτύτερα συγχώρηση. Ἂς σταθοῦμε λοιπὸν μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἂς φυλάξομε τὴν καρδιά μας, ἐκτελώντας τὴν ἄσκησή μας. Καὶ ἂς κρατοῦμε τὶς ἀρετές, ποὺ ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στὴν κακία τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων.

4. Ἡσ. 43, 1-3. 5. Ἡσ. 50, 8. 6. Λουκ. 17, 37.

12. Ὁ δάσκαλός μας Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ γνωρίζει τὴν ἀσπλαχνία τῶν δαιμόνων καὶ σπλαχνίζεται τὸ ἀνθρώπινο γένος, μᾶς ἔδωσε αὐστηρὴ ἐντολὴ λέγοντας· «Νὰ εἶστε ἕτοιμοι γιὰ κάθε ὥρα, γιατὶ δὲν γνωρίζετε ποιὰ ὥρα ἔρχεται ὁ ληστής, μήπως ἔρθει καὶ σᾶς βρεῖ νὰ κοιμᾶστε»[7]. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος λέει· «Προσέχετε μὴ βαρύνουν οἱ καρδιές σας ἀπὸ τὴν κραιπάλη καὶ τὴ μέθη καὶ τὶς βιοτικὲς μέριμνες καὶ ἔρθει ξαφνικὰ ἡ ὥρα γιὰ σᾶς»[8]. Στάσου λοιπὸν καλὰ καὶ πρόσεχε τὶς αἰσθήσεις σου. Καὶ ἂν κρατεῖς εἰρηνικὰ στὸ νοῦ σου τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, τότε βλέπεις τοὺς ληστὲς δαίμονες ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀφαιρέσουν κρυφά. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προσέχει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λογισμούς του, ἀντιλαμβάνεται ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μποῦν καὶ νὰ τὸν μολύνουν. Οἱ κακοὶ λογισμοὶ ταράζουν τὸ νοῦ γιὰ νὰ γίνει μετέωρος, φουσκωμένος καὶ ἀργός. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν τὴν κακία τους, μένουν ἀτάραχοι, προσευχόμενοι στὸν Κύριο.

13. Ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν μισήσει τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύσει τὸ Θεό. Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ; Τὸ νὰ μὴν ἔχει κανεὶς τίποτε ξένο στὸ νοῦ του, ὅταν προσεύχεται σ' Αὐτόν· νὰ μὴ νιώθει ἄλλη ἡδονή, ὅταν Τὸν δοξολογεῖ· νὰ μὴ διατηρεῖ καμιὰ κακία, ὅταν ψάλλει σ' Αὐτόν· νὰ μὴν ἔχει μίσος ἐναντίον κανενός, ὅταν προτιμᾶ Αὐτόν· οὔτε νὰ ὑπάρχει καμιὰ ζηλοφθονία πονηρὴ ποὺ νὰ μᾶς ἐμποδίζει ὅταν ἀπευθυνόμαστε σ' Αὐτὸν συνεχῶς καὶ Τὸν θυμόμαστε πάντοτε. Γιατὶ τὰ παραπάνω σκοτεινὰ ἐμπόδια εἶναι τεῖχος ποὺ περικυκλώνει τὴ δυστυχισμένη ψυχὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύσει καθαρὰ τὸ Θεό, ἐφόσον τὰ ἔχει αὐτά. Γιατὶ τῆς γίνονται ἐμπόδια στὸ δρόμο της πρὸς τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ Τὸν συναντήσει καὶ νὰ Τὸν δοξολογήσει μέσα της καὶ νὰ προσευχηθεῖ σ' Αὐτὸν μὲ γλυκύτητα στὴν καρδιὰ γιὰ νὰ φωτιστεῖ ἀπὸ Αὐτόν. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς σκοτίζεται πάντοτε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προκόψει κατὰ Θεόν, γιατὶ δὲν φροντίζει νὰ τὰ κόψει ὅλα αὐτὰ μὲ πνευματικὴ γνώση.

14. Ὅταν ὁ νοῦς σώσει τὶς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς σάρκας καὶ τὶς ὁδηγήσει στὴν ἀπάθεια καὶ ξεχωρίσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς σάρκας, τότε ἂν δεῖ ὁ Θεὸς τὴν ἀδιαντροπιὰ τῶν παθῶν, ὅτι ὁρμοῦν πάνω στὴν ψυχὴ γιὰ νὰ φέρουν τὶς αἰσθήσεις στὴν ἁμαρτία, καὶ φωνάξει ὁ νοῦς κρυφὰ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀκατάπαυστα, στέλνει τὴ βοήθειά Του καὶ ὅλα αὐτὰ ἀμέσως τὰ καταστρέφει.

15. Σὲ παρακαλῶ, ἐφόσον βρίσκεσαι στὴ ζωή, μὴν ἀφήσεις ἐλεύθερη τὴν καρδιά σου. Γιατὶ ὅπως ὁ γεωργὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σίγουρος γιὰ τοὺς καρπούς του, ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει τί μπορεῖ νὰ συμβεῖ μέχρις ὅτου τοὺς μαζέψει, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσει ἀφύλαχτη τὴν καρδιά του ὅσο ἀναπνέει. Ὅπως δὲν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ποιὸ πάθος θὰ τοῦ ἔρθει ὡς τὴν τελευταία του πνοή, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀφήσει ἐλεύθερη τὴν

7. Ματθ. 24, 42-44. 8. Λουκ. 21, 34.

καρδιά του μέχρι τὴν ὥρα ἐκείνη, ἀλλὰ πρέπει πάντοτε νὰ φωνάζει πρὸς τὸ Θεὸ νὰ τὸν βοηθήσει καὶ νὰ τὸν ἐλεήσει.

16. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν βρίσκει βοήθεια σὲ καιρὸ πολέμου, οὔτε στὴν εἰρήνη μπορεῖ νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη.

17. Ὅταν χωριστεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἁμαρτωλὴ ζωή, θὰ γνωρίσει μὲ ἀκρίβεια ὅλα τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἁμάρτησε στὸ Θεό. Γιατὶ δὲν βλέπει τὶς ἁμαρτίες του πρὶν χωριστεῖ ἀπὸ αὐτές, πράγμα ποὺ θὰ τοῦ φανεῖ πικρὸ καὶ δύσκολο. Ὅσοι φτάνουν σ' αὐτὸ τὸ μέτρο, κλαῖνε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους καὶ παρακαλοῦν καὶ ντρέπονται μπροστὰ στὸ Θεό, φέρνοντας στὸ νοῦ τὶς πονηρὲς φιλίες ποὺ εἶχαν μὲ τὰ πάθη. Ἂς ἀγωνιστοῦμε λοιπὸν ἀδελφοὶ κατὰ τὴ δύναμή μας καὶ ὁ Θεὸς μᾶς βοηθᾶ κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους Του. Καὶ ἂν δὲ φυλάξαμε καθαρὴ τὴν καρδιά μας, τουλάχιστον ἂς βάλομε τὰ δυνατά μας νὰ φυλάξομε τὰ σώματά μας, ὅπως ζητάει ὁ Θεός, ἀναμάρτητα καὶ ἂς πιστεύομε ὅτι κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πνευματικῆς πείνας ποὺ μᾶς βρῆκε, μᾶς ἐλεεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους Του.

18. Ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τὴν καρδιά του στὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ μὲ ἀληθινὴ εὐσέβεια, δὲν μπορεῖ νὰ σκέφτεται ὅτι εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεό. Ἐπειδὴ ὅσο τὸν ἐλέγχει ἡ συνείδησή του γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ ἔκανε, δὲν ἀπόκτησε τὴν ἐλευθερία. Ἐφόσον ὑπάρχει ὁ ἔλεγχος, ὑπάρχει καὶ ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ· καὶ ἐφόσον ὑπάρχει κατηγορία, δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἂν λοιπὸν στὴν προσευχή σου δεῖς ὅτι δὲν σὲ κατηγορεῖ κανένα εἶδος κακίας, ἄρα εἶσαι ἐλεύθερος καὶ μπῆκες στὴν ἁγία ἀνάπαυση τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά Του. Ἂν δεῖς ὅτι ὁ καλὸς καρπὸς δυνάμωσε καὶ δὲν τὸν πνίγουν πλέον τὰ ζιζάνια τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ὅτι δὲν ἔφυγαν μόνοι τους οἱ ἐχθροὶ καὶ ἔπαψαν ἀπὸ πανουργία νὰ πολεμοῦν πλέον μὲ τὶς αἰσθήσεις σου· καὶ ἂν ἡ νεφέλη ἔριξε τὴ σκιά της πάνω στὴ σκηνὴ καὶ ὁ ἥλιος δὲν σὲ ἔκαψε τὴν ἡμέρα, οὔτε ἡ σελήνη τὴ νύχτα[9]· καὶ ἂν βλέπεις ὅτι ἑτοίμασες τὴ σκηνὴ νὰ τὴ στήσεις καὶ νὰ τὴ φυλάξεις κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἔχεις νικήσει. Καὶ τότε Αὐτὸς θὰ ρίξει τὴ σκιά Του πάνω στὴ σκηνὴ γιατὶ εἶναι δική Του. Καὶ ἕως ὅτου γίνεται πόλεμος, ὁ ἄνθρωπος ἔχει φόβο καὶ τρόμο, ἢ νὰ νικήσει σήμερα, ἢ νὰ νικηθεῖ· ἢ νὰ νικηθεῖ αὔριο ἢ νὰ νικήσει· γιατὶ ὁ ἀγώνας σφίγγει τὴν καρδιὰ ὁλόγυρα. Ἡ ἀπάθεια ὅμως εἶναι ἀκαταμάχητη, γιατὶ ἔλαβε πιὰ τὸ βραβεῖο καὶ ἔπαψε πιὰ νὰ μεριμνᾶ γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ τρία μέρη, ἐπειδὴ εἰρήνευσαν μεταξύ τους καὶ μὲ τὸ Θεό. Τὰ τρία αὐτὰ μέρη εἶναι ψυχή, σῶμα καὶ πνεῦμα. Ὅταν λοιπὸν τὰ τρία αὐτὰ γίνουν ἕνα μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν μποροῦν πλέον νὰ χωριστοῦν. Μὴ νομίζεις λοιπὸν τὸν ἑαυτό σου ὅτι εἶσαι νεκρὸς ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, ὅσο στενοχωρεῖσαι καὶ πολεμεῖσαι μὲ ὁρμὴ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου τοὺς δαίμονες, εἴτε ξυπνητός, εἴτε στὸν ὕπνο σου. Ὅσο ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος βρίσκεται στὸ στάδιο τοῦ ἀγώνα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀσφαλής.

9. Ψαλμ. 120, 6.

19. Ἂν ὁ νοῦς ἀποκτήσει πνευματικὴ δύναμη καὶ ἑτοιμάσει τὸν ἑαυτό του νὰ ἀκολουθήσει τὴν ἀγάπη ποὺ σβήνει ὅλα τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ ποὺ δὲν ἀφήνει μὲ τὴ δύναμή της καμιὰ κακία νὰ ἐξουσιάζει τὴν καρδιά, τότε ὁ νοῦς ἀντιστέκεται ἐναντίον τῆς κακίας μέχρις ὅτου τὴν χωρίσει ἀπὸ τὶς καλὲς διαθέσεις τῆς ψυχῆς.

20. Ἐξέταζε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μὲ μεγάλη προσοχὴ τὸν ἑαυτό σου, ἀδελφέ, κάθε ἡμέρα, καὶ βλέπε τὴν καρδιά σου, ποιὸ πάθος βρίσκεται μέσα σ' αὐτήν. Καὶ πέταξέ το μακριὰ ἀπὸ τὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ μὴ σοῦ γίνει ἀφορμὴ καταδίκης.

21. Πρόσεχε λοιπὸν ἀδελφέ μου τὴν καρδιά σου καὶ ἀγρύπνα γιὰ ν' ἀντιμετωπίσεις τοὺς ἐχθρούς σου. Γιατὶ εἶναι πανοῦργοι καὶ μὲ κάθε εἶδος κακίας. Καὶ πίστεψε μέσα σου βαθιὰ ὅτι εἶναι ἀδύνατο ὁ ἄνθρωπος ποὺ πράττει τὸ κακό, νὰ πράξει καλά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρας μας μᾶς δίδαξε νὰ εἴμαστε προσεχτικοὶ καὶ ἄγρυπνοι, λέγοντας· «Ὅτι εἶναι στενὴ ἡ πύλη καὶ δύσκολος ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ καὶ εἶναι λίγοι ὅσοι τὸν βρίσκουν»[10].

22. Πρόσεχε λοιπὸν στὸν ἑαυτό σου μήπως κάτι ἀπ' ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἀπώλεια σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ φύλαγε τὴν καρδιά σου καὶ μὴν ἀμελήσεις καὶ πεῖς: «Πῶς νὰ φυλάξω τὴν καρδιά μου, ἀφοῦ εἶμαι ἄνθρωπος ἁμαρτωλός;» Γιατὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείψει τὶς ἁμαρτίες του καὶ ἐπιστρέψει στὸ Θεὸ μετανοιωμένος, ἡ μετάνοια τὸν ξαναγεννᾶ καὶ τὸν κάνει ὅλον καινούργιο.

23. Παντοῦ ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Καινή, μιλᾶ γιὰ τὴν φύλαξη τῆς καρδιᾶς. Ὁ Δαβὶδ λέει· «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς πότε θὰ ἔχετε βαριὰ καρδιά;»[11], καὶ πάλι· «Ἡ καρδιά τους εἶναι κούφια»[12]. Γιὰ ἐκείνους πάλι ποὺ σκέφτονται μάταια, λέει· «Εἶπε μέσα στὴ καρδιά του, θὰ μείνω ἀμετακίνητος»[13]. Καὶ πάλι· «Εἶπε μέσα στὴν καρδιά του, ξεχάστηκε ὁ Θεός»[14], καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια. Ὀφείλει λοιπὸν ὁ μοναχὸς νὰ ἐννοεῖ τὸ σκοπὸ τῆς Γραφῆς, γιὰ ποιὸν καὶ πότε μιλάει, καὶ νὰ κρατᾶ συνεχῶς τὸν ἀγώνα τῆς ἀσκήσεως· νὰ προσέχει τὶς ἐπιθέσεις τοῦ διαβόλου καὶ σὰν καλὸς πλοίαρχος νὰ ξεπερνᾶ τὰ κύματα, καθὼς θὰ τὸν κυβερνᾶ ἡ χάρη, χωρὶς νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὸ δρόμο του καὶ νὰ προσέχει μόνο στὸν ἑαυτό του· καὶ νὰ πλησιάζει τὸ Θεό, χωρὶς νὰ πλανιέται ἡ σκέψη του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ χωρὶς περιέργεια τοῦ νοῦ του.

24. Ὁ καιρὸς τῶν ἀγώνων ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς τὴν προσευχή, ὅπως τὸν πλοίαρχο οἱ ἄνεμοι καὶ οἱ τρικυμίες καὶ οἱ φουρτοῦνες. Γιατὶ δεχόμαστε

10. Ματθ. 7, 14.
11. Ψαλμ. 4, 3.
12. Ψαλμ. 5, 10.
13. Ψαλμ. 9, 27.
14. Ψαλμ. 9, 32.

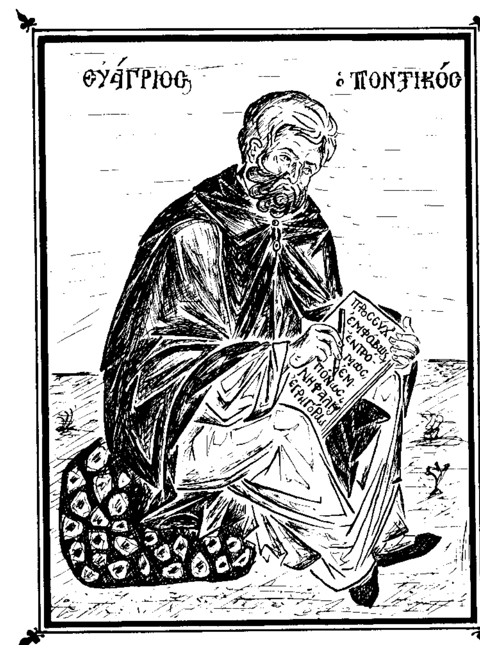
προσβολὴ λογισμῶν καὶ ἐναρέτων καὶ κακῶν. Κύριος τῶν παθῶν εἶναι ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος λογισμός. Πρέπει ἐμεῖς οἱ ἡσυχαστὲς μὲ σύνεση νὰ διακρίνομε καὶ νὰ ξεχωρίζομε καὶ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς κακίες· καὶ ποιὲς ἀρετὲς νὰ ἐργαζόμαστε μπροστὰ στοὺς ἀδελφούς μας καὶ ποιὲς μόνοι μας· καὶ ποιὰ εἶναι ἡ πρώτη ἀρετή, ποιὰ ἡ δεύτερη καὶ ποιὰ ἡ τρίτη· καὶ ποιὸ πάθος εἶναι ψυχικὸ καὶ ποιὸ σωματικό, καὶ ποιὰ ἀρετὴ ψυχικὴ καὶ ποιὰ σωματική· καὶ ἀπὸ ποιὰ ἀρετὴ ἡ ὑπερηφάνεια χτυπᾶ τὸ νοῦ, ἀπὸ ποιὰ ἔρχεται ἡ κενοδοξία, ἀπὸ ποιὰ πλησιάζει ὁ θυμὸς καὶ ἀπὸ ποιὰ ἔρχεται ἡ γαστριμαργία. Γιατὶ ὀφείλομε νὰ ἀνατρέπομε τὶς πονηρὲς σκέψεις καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνη ποὺ ὑψώνεται καὶ ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν τὸ Θεό[15].

25. Πρώτη ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀμεριμνία, δηλ. θάνατος σὲ σχέση μὲ κάθε ἄνθρωπο καὶ κάθε πράγμα. Αὐτὴ γεννᾶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτὴ πάλι γεννᾶ τὴ φυσικὴ ὀργή, ἡ ὁποία ἀντιστέκεται σὲ κάθε πειρασμὸ τοῦ διαβόλου. Τότε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ βρίσκει κατοικία στὸν ἄνθρωπο καὶ διὰ μέσου τοῦ φόβου φανερώνεται ἡ ἀγάπη.

26. Πρέπει τὴν προσβολὴ τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ νὰ τὴν ἀνατρέπομε ἀπὸ τὴν καρδιά μας μὲ εὐσεβὴ ἀντιλογία κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, μήπως καὶ βρεθοῦμε νὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸ μὲ τὰ χείλη, ἐνῶ στὴν καρδιὰ νὰ σκεφτόμαστε τὰ ἄτοπα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δέχεται ἀπὸ τὸν ἡσυχαστὴ προσευχὴ θολὴ καὶ περιφρονητική. Σὲ ὅλα τὰ μέρη της ἡ Γραφὴ συνιστᾶ ἔντονα νὰ φυλάγομε τὶς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς. Ἂν ὑποταχθεῖ τὸ θέλημα τοῦ μοναχοῦ στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ νόμο αὐτὸ θὰ κυβερνήσει καὶ ὁ νοῦς ὅσα ἐξαρτῶνται ὡς ὑπήκοοί του ἀπὸ αὐτόν, δηλ. ὅλες τὶς ψυχικὲς κινήσεις καὶ ἰδιαίτερα τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὑπήκοοι τοῦ νοῦ. Ἀρετὴ ἐργαστήκαμε καὶ κάναμε τὸ σωστό, στρέψαμε τὴν ἐπιθυμία στὸ Θεὸ καὶ τὰ θελήματά Του, καὶ τὸ θυμὸ κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖται ἀπὸ μᾶς; Ἡ ἐσωτερικὴ μελέτη.

27. Ἂν ὁ σπόρος τῆς αἰσχρότητας σπαρεῖ στὴν καρδιά σου, ὅταν κάθεσαι στὸ κελί σου, πρόσεξε. Ἀντιστάσου κατὰ τῆς κακίας, μήπως σὲ κυριεύσει. Θυμήσου τὸ Θεὸ ὅτι εἶναι παρὼν καὶ σὲ προσέχει, καὶ ὅ,τι ἔχεις στὴν καρδιά σου εἶναι φανερὸ μπροστά Του. Πὲς λοιπὸν στὴν ψυχή σου: Ἂν φοβᾶσαι ὅμοιούς σου ἀνθρώπους ἁμαρτωλοὺς νὰ μὴ δοῦν τὶς ἁμαρτίες σου, πόσο μᾶλλον τὸ Θεὸ ποὺ ὅλα τὰ βλέπει; Καὶ ἀπὸ αὐτὸ φανερώνεται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχή σου. Καὶ ἂν μείνεις μαζί του, μένεις ἀκίνητος ὡς πρὸς τὰ πάθη, ὅπως εἶναι γραμμένο· «Ὅσοι στηρίζονται στὸν Κύριο εἶναι σὰν τὸ ὄρος Σιών· δὲν θὰ σαλευτεῖ στὸν αἰώνα ὅποιος κατοικεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ»[16]. Καὶ σὲ κάθε πράγμα ποὺ κάνεις, νὰ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς βλέπει κάθε σκέψη σου καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσεις ποτέ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

15. Β' Κορ. 10, 5. 16. Ψαλμ. 124, 1.

ΕΥΑΓΡΙΟΣ Ο ΠΟΝΤΙΚΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ σοφὸς καὶ λόγιος Εὐάγριος εἶχε ἀκμάσει γύρω στὸ ἔτος 380. Χειροτονήθηκε ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ Μ. Βασίλειο, καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Μ. Βασιλείου, τὸ Γρηγόριο Νύσσης, χειροτονήθηκε διάκονος. Διδάχτηκε τὰ ἱερὰ γράμματα ἀπὸ τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο, τοῦ ὁποίου ἔγινε Ἀρχιδιάκονος, ὅταν ἦταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα μὲ τὴν πληροφορία τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου (βιβλίο ια', κεφάλ. μβ'). Κατόπιν ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸν κόσμο, ἀσπάστηκε τὸ μοναχικὸ βίο[1]. Προικισμένος μὲ ὀξύτητα νοῦ καὶ μὲ δεινότητα διατυπώσεως, μᾶς ἄφησε πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα. Ἀπὸ αὐτά, ὁ

1. Βλ. καὶ στὴ Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.

παρὼν λόγος πρὸς τοὺς ἡσυχάζοντες καὶ τὰ κεφάλαιά του σχετικὰ μὲ τὴ διάκρισῃ τῶν παθῶν καὶ λογισμῶν, ἐπειδὴ προβάλλουν πολλὰ καὶ ὠφέλιμα διδάγματα, κρίθηκαν ἄξια καὶ κατάλληλα νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ Φιλοκαλία.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὕστερα ἀπὸ μιὰ ρομαντικὴ περιπέτεια καὶ κατὰ σύσταση τῆς ἁγίας Μελάνης τῆς Ρωμαίας, ὁ Εὐάγριος ἀπὸ τὸν Πόντο, γι' αὐτὸ καὶ Ποντικὸς καλούμενος, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἔρημο τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑποτάχθηκε στὸν ἅγιο Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀρχιδιάκονο ποὺ χειροτόνησε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ὑπηρέτησε τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸ Θεολόγο ὅταν πατριάρχευσε γιὰ λίγο διάστημα στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο στοιχειώθηκε στὰ θεολογικὰ γράμματα. Ἄνδρας μὲ ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα, ποὺ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης τὸν ἀναγνωρίζει ὡς «λεπτὸν εἰς τὸ νοῆσαι καὶ δεινὸν εἰς τὸ φράσαι».

Ἔγινε περιβόητος σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολὴ καὶ θεωρεῖται ὅτι ἄσκησε ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση στὴν διαμόρφωση τῆς ἀσκητικῆς παραδόσεως καὶ ἴσως συγκαταλεγόταν μεταξὺ τῶν ὁσίων τῆς Ἐρήμου, ἂν τὰ ὠριγενιστικά του φρονήματα δὲν τὸν καθιστοῦσαν ἀμφίβολο, ποὺ γι' αὐτὸ τὸν λόγο τὸν καταδίκασε ἡ Ε΄ οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πολλαπλὰ ἔργα του βρίσκονται μέσα στὴν πνευματικὴ παράδοση, δίνει τὸ μέτρο τῆς ἀξίας του· γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἔχουν συμπεριλάβει τὴ «Μοναχικὴ Ὑποτύπωση», «Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν», ὅπως καὶ πέντε Κεφάλαια ἀπὸ τὰ Νηπτικά του, ποὺ τὸ περιεχόμενο, ἡ δομή τους, οἱ ὀξεῖες πνευματικὲς παρατηρήσεις του καὶ οἱ λεπτὲς διακρίσεις του ἐπάνω στὰ ψεκτὰ πάθη, τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς ἀρετές, τὸν ἔχουν καταστήσει διάσημο στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση.

Ὅπως ὅλοι οἱ ἀσκητικοὶ καὶ νηπτικοὶ Πατέρες, ἔτσι καὶ ὁ Εὐάγριος, ἀναχωρώντας ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς μέχρι τότε πνευματικῆς παραδόσεως, στρέφεται συνεχῶς γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν λογισμῶν, τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν. Ἡ διδασκαλία του ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς ἡσυχαστὲς καὶ κατ' ἐπέκταση πρὸς ὅλους τοὺς μοναχοὺς καὶ ὑποδεικνύει τρόπους ἀσκήσεως, ἀποκαλύπτει τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων, ἀναλύει τὴν φύση τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ προτείνει τὰ μέσα ἀντιμετωπίσεώς τους.

Ὁ λόγος του σαφής, βαθύς, κοφτερός, διεισδυτικός, μὲ αἰσθητὴ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν ἔχει ἀναδείξει σὲ κορυφαῖο δάσκαλο τῆς ἀσκητικῆς καὶ ἡσυχαστικῆς παραδόσεως, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὁ διάσημος σύγχρονός μας Ρῶσος θεολόγος, μακαρίτης ἤδη, Γεώργιος Φλωρόφσκυ νὰ τὸν θεωρεῖ ὡς ὑπόδειγμα ἐμπειρίας καὶ σκέψεως τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Ὅλη ἡ μέχρι σήμερα ἡσυχαστικὴ παράδοση παρουσιάζει μιὰ θαυμαστὴ ἑνότητα, φυσικὰ μὲ τὶς παραλλαγές της, μέσα στὴν ὁποία εἶναι ἐνσωματωμένη ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγρίου. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁρισμένα ἀκραῖα σημεῖα της δὲν γίνονται δεκτὰ ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, ὅμως στὴν Κλίμακά του μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει Εὐαγριακὲς θέσεις καὶ ἐκφράσεις, ἔστω καὶ ἂν τὸν ἀποκαλεῖ «θεήλατο», ἴσως περισσότερο γιὰ τὰ καταδικασθέντα ὠριγενικά του φρονήματα.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι τὰ ἀποδιδόμενα στὸν ἅγιο Νεῖλο τὸν Ἀσκητὴ «153 Κεφάλαια περὶ προσευχῆς», ἀνήκουν, ὑπὸ τὴν πίεση ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν στοιχείων, στὸν Εὐάγριο τὸν Ποντικό, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν πλήρη σχεδὸν ἐναρμόνιση μὲ τὴ ρωμαλέα καὶ κάπως ἑλληνικὴ σκέψη του. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος παραπέμπει στὰ 153 κεφάλαια μὲ τὴ φράση: «Τίς δὲ καὶ ἡ αἰτία τοῦ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων χρονίζοντα, διαφθείρειν τὴν γνῶσιν, ἐν τοῖς περὶ Προσευχῆς Κεφαλαίοις ἐλέχθη». Ἄλλα κεφάλαια περὶ προσευχῆς δὲν ἔγραψε πλὴν τῶν 153.

Σὰν ἀσκητὴς μὲ πλούσιες ἡσυχαστικὲς καὶ πνευματικὲς ἐμπειρίες, ὁ Εὐάγριος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς αὐτὸς ποὺ ἀνέπτυξε περισσότερο τὴ δαιμονολογία τῶν Ἐρήμων καὶ ἀποκάλυψε τὶς πιὸ καταπληκτικὲς καὶ πιὸ ἀπίθανες μεθοδεῖες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, γιὰ τὴν περιγραφὴ τῶν ὁποίων, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, αἰσχύνεται.

Ὅπως ἤδη σημειώσαμε, ὁ Εὐάγριος ἔχει ἀσκήσει σημαντικὴ ἐπιρροὴ στὴ διαμόρφωση τῆς μεταγενέστερης ἡσυχαστικῆς γραμματείας ποὺ ἀναφέρεται στὰ θεμελιώδη πάθη, ὥστε συγγράμματα μεταγενεστέρων ἀσκητικῶν πατέρων νὰ θεωροῦνται μεταγραφὴ ἀπὸ τὰ ἔργα του, κατὰ τὴν κρίση συγχρόνων καλῶν θεολόγων.

Τὰ περιληφθέντα στὴ Φιλοκαλία ἀνθολογήματα ἀπὸ τὰ ἔργα του, μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ τῶν βαθυτάτων πνευματικῶν ἐμπειριῶν του, τῆς εὐρύτατης σκέψεώς του καὶ τῶν θαυμαστῶν καὶ καθαρῶν συλλήψεών του, ποὺ θὰ ἦταν ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν κατατάξουν μεταξὺ τῶν Πατέρων τῆς Ἐρήμου, ἄν, ὅπως ἤδη σημειώσαμε, δὲν παγιδευόταν ἀπὸ τὰ γοητεύοντα τὴν ἑλληνικὴ σκέψη του ὠριγενικὰ φρονήματα.

Πηγὲς τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγρίου ἀποτελοῦν οἱ Γραφές. Οἱ ἀναφορὲς στὸ τετραυάγγελο, στοὺς Ἀποστόλους, στὸ ψαλτήρι καὶ στοὺς Προφῆτες εἶναι πυκνότατες, γιὰ νὰ θεμελιώσει τὶς πνευματικὲς καὶ ἀσκητικὲς ἐμπειρίες του, ποὺ ἀνακεφαλαιώνονται στὶς θεμελιώδεις ἀσκητικὲς πράξεις νηστείας, ἀγρυπνίας, προσευχῆς, στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀκάθαρτους λογισμοὺς καὶ στὴ μελέτη τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ «τότε, λέει, θὰ ἀνατείλει στὴν καρδιά σου ἀπάθεια καὶ θὰ δεῖς στὴν προσευχή σου νοῦ ἀστεροειδῆ».

Μοναχική ὑποτύπωση
ποὺ διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ἐκτελεῖται
ἡ ἄσκηση καὶ ἡ ἡσυχία

Στὸ βιβλίο τοῦ προφήτη Ἱερεμία λέγεται τὸ ἑξῆς· «Νὰ μὴν πάρεις γυναίκα σ' αὐτὸν τὸν τόπο, γιατὶ λέει ὁ Θεὸς γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια ποὺ γεννιοῦνται σ' αὐτὸν τὸν τόπο, ὅτι θὰ ἀρρωστήσουν καὶ θὰ πεθάνουν»[2]. Τοῦτο εἶναι ἔνδειξη ἐκείνου ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος· «Ἐκεῖνος ποὺ ἦρθε σὲ γάμο φροντίζει γιὰ τὰ κοσμικὰ καὶ πῶς νὰ ἀρέσει στὴ γυναίκα καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄγαμο· καὶ ἡ γυναίκα ποὺ παντρεύτηκε φροντίζει τὰ τοῦ κόσμου καὶ πῶς νὰ ἀρέσει στὸν ἄνδρα»[3]. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν προφήτη Ἱερεμία, τὸ ὅτι δηλ. «θὰ ἀρρωστήσουν καὶ θὰ πεθάνουν», δὲν τὸ εἶπε μόνο γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ τὸ γάμο, ἀλλὰ ὅτι καὶ οἱ σαρκικοὶ λογισμοὶ καὶ οἱ ἐπιθυμίες, ποὺ γεννιοῦνται μέσα στὴ καρδιά, μέσα στὸ νοσηρὸ καὶ ἄρρωστο καὶ διεφθαρμένο φρόνημα τοῦ κόσμου τούτου, θὰ πεθάνουν καὶ αὐτοὶ καὶ δὲ θὰ κληρονομήσουν τὴν ἐπουράνια ζωή. «Ἐνῶ ὁ ἄγαμος», λέει ὁ Ἀπόστολος, «μεριμνᾶ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς θ' ἀρέσει στὸν Κύριο» καὶ πῶς νὰ γεννήσει τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀθάνατους καρποὺς τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Τέτοιος εἶναι ὁ μοναχός. Καὶ τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι. Νὰ ἀπέχει ἀπὸ γυναίκα, νὰ μὴ γεννᾶ γιὸ ἢ θυγατέρα μὲ τὴν ἔννοια ποὺ εἴπαμε, ἀλλὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἀσώματος καὶ ἀμέριμνος, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀνάμιξη σὲ σκέψεις ἢ ὑποθέσεις τοῦ κόσμου, ὅπως λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Κανένας ποὺ στρατολογεῖται δὲν μπλέκει στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ ἀρέσει σ' αὐτὸν ποὺ τὸν στρατολόγησε»[4]. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση νὰ βρίσκεται ὁ μοναχός, ἀφοῦ μάλιστα ἐγκατέλειψε ὅλα τὰ ὑλικὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ τρέχει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ὡραῖα τρόπαια τῆς ἡσυχίας. Γιατὶ ἡ ἄσκηση τῆς ἡσυχίας εἶναι πολὺ ὡραία καὶ καλή. Πράγματι πολὺ ὡραία καὶ καλή. Ὁ ζυγός της εἶναι χρηστὸς καὶ τὸ φορτίο της ἐλαφρό[5]. Γλυκὸς ὁ βίος τῆς ἡσυχίας, ἡ πράξη τερπνή.

Θέλεις λοιπὸν ἀγαπητέ, νὰ ἀναλάβεις τὸ ζυγὸ τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ νὰ σπεύδεις πρὸς τὰ τρόπαια τῆς ἡσυχίας; Ἄφησε τὶς φροντίδες τοῦ κόσμου, τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες, δηλαδὴ φύγε ἀπὸ τὴν ὕλη, γίνε ἀπαθής, ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία, γιὰ νὰ μπορέσεις ἔξω ἀπὸ αὐτὰ τὰ περισπαστικὰ νὰ ἡσυχάσεις ὅπως πρέπει. Γιατὶ ἂν δὲ βγάλει κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἔξω ἀπὸ αὐτά, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ τὴν πολιτεία. Καὶ ἂν γιὰ χάρη τῆς φιλοξενίας

2. Ἱερ. 16, 1-4. 3. Α' Κορ. 7, 32-34. 4. Β' Τιμ. 2, 4. 5. Ματθ. 11, 30.

σοῦ ἔρθει λογισμὸς γιὰ πολυτελῆ φαγητά, ἄφησέ τον κατὰ μέρος καὶ μὴ πεισθεῖς διόλου σ' αὐτόν, γιατὶ σοῦ στήνει ἐνέδρα ὁ διάβολος· σοῦ στήνει ἐνέδρα γιὰ νὰ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἡσυχία. Ἔχεις τὸν Κύριο Ἰησοῦ ποὺ κατηγορεῖ τὴν ψυχὴ ποὺ φροντίζει γιὰ τέτοια, τὴ Μάρθα, καὶ λέει· «Φροντίζεις καὶ κοπιάζεις γιὰ πολλά, ἐνῶ ἕνα εἶναι ἀναγκαῖο», δηλαδὴ ἡ ἀκρόαση τοῦ θείου λόγου. Γι' αὐτὸ καὶ λέει στὴ συνέχεια· «Ἐνῶ ἡ Μαρία διάλεξε τὸ καλὸ μερίδιο ποὺ δὲ θ' ἀφαιρεθεῖ ἀπ' αὐτήν»[6]. Ἔχεις καὶ τὸ παράδειγμα τῆς χήρας στὰ Σαρεφθά, μὲ τί φιλοξένησε τὸν προφήτη[7]. Καὶ ἂν ἔχεις μόνον ψωμί, καὶ ἂν ἔχεις μόνον ἀλάτι, καὶ ἂν μόνο νερό, μπορεῖς μὲ αὐτὰ νὰ ἔχεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Καὶ ἂν δὲν ἔχεις οὔτε αὐτά, καὶ μόνον μὲ καλὴ καρδιὰ ὑποδεχτεῖς τὸν ξένο καὶ τὸν ὠφελήσεις μὲ τὰ λόγια σου, μπορεῖς ἐπίσης νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Ἔχει λεχθεῖ, ὅτι· «Ὁ λόγος εἶναι καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ δῶρο»[8]. Τέτοια πρέπει νὰ φρονεῖς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐλεημοσύνης. Μὴν ἐπιθυμήσεις πλοῦτο γιὰ νὰ κάνεις ἐλεημοσύνη στοὺς φτωχούς. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπάτη τοῦ πονηροῦ ποὺ ἔρχεται ἀπὸ κενοδοξία καὶ βάζει τὸ νοῦ νὰ ἀνακατεύεται μὲ πολλὰ πράγματα. Ἡ χήρα τοῦ Εὐαγγελίου, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, μόνο μὲ δυὸ λεπτὰ ξεπέρασε τὴν προαίρεση καὶ τὴ δύναμη τῶν πλουσίων, γιατὶ ἐκεῖνοι ἔριχναν στὸ γαζοφυλάκιο (χρηματοκιβώτιο) γιὰ τοὺς φτωχοὺς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοὺς περίσσευαν, ἐνῶ ἡ χήρα ἔριξε ὅλα ὅσα εἶχε[9]. Ὅσον ἀφορᾶ στὰ ροῦχα, μὴν ἐπιθυμήσεις νὰ ἔχεις πολλά. Προνόησε μόνο γιὰ ὅσα χρειάζονται στὸ σῶμα.

Ἄφησε στὸν Κύριο τὴ μέριμνά σου[10] καὶ Αὐτὸς θὰ φροντίσει γιὰ σένα· γιατὶ Αὐτὸς νοιάζεται γιὰ μᾶς[11]. Ἂν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τροφὲς ἢ ροῦχα, μὴν ντραπεῖς νὰ δεχτεῖς ὅ,τι οἱ ἄλλοι σοῦ προσφέρουν. Τὸ νὰ μὴ τὰ δεχτεῖς εἶναι εἶδος ὑπερηφάνειας. Καὶ ἂν καὶ σὺ ἔχεις περισσεύματα, δίνε σ' ἐκεῖνον ποὺ στερεῖται. Ἔτσι θέλει ὁ Θεὸς νὰ οἰκονομοῦνται τὰ τέκνα Του, νὰ δίνει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος γράφει· «Τὸ περίσσευμά σας νὰ συμπληρώνει τὸ ὑστέρημα ἐκείνων, ὥστε καὶ τὸ περίσσευμα ἐκείνων νὰ συμπληρώσει τὸ δικό σας ὑστέρημα καὶ νὰ γίνει ἰσότητα, ὅπως εἶναι γραμμένο: Ὅποιος εἶχε πολλά, δὲν περίσσεψε· κι ὅποιος εἶχε λίγα, δὲν στερήθηκε»[12]. Ἔχοντας λοιπὸν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὸν παρόντα καιρό, μὴ μεριμνᾶς γιὰ τὸ μέλλον· οὔτε γιὰ μιὰ ἡμέρα ἢ ἑβδομάδα ἢ μῆνες. Ὅταν ξημερώσει ἡ αὐριανὴ ἡμέρα, θὰ σοῦ δώσει αὐτὴ τὰ ἀπαραίτητα, ὅταν μάλιστα ἐσὺ ζητᾶς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ Κύριος· «Ζητεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπλέον»[13].

6. Λουκ. 4, 41-42.
7. Γ' Βασ. 17, 9.
8. Σ. Σειρ. 18, 17.
9. Μάρκ. 12, 42.
10. Ψαλμ. 54, 23.
11. Α' Πέτρ. 5, 7.
12. Β' Κορ. 8, 13.
13. Ματθ. 6, 33.

Μὴν ἀποκτήσεις δοῦλο, μὴν τυχὸν ὁ ἐχθρὸς μέσω αὐτοῦ προκαλέσει σκανδαλισμὸ καὶ θορυβήσει τὸ πνεῦμα σου καὶ ζητήσεις πολυτελέστερες τροφές. Τότε δὲ θὰ μπορέσεις νὰ φροντίζεις μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ ἂν ἀκόμη παρακινηθεῖς σὲ τέτοιο λογισμὸ γιὰ χάρη τῆς σωματικῆς ἀναπαύσεως, ἐσὺ νὰ σκέφτεσαι τὸ καλύτερο· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυση. Ἐπειδὴ πράγματι ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυση εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ σωματική. Καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ ἔρθει ἡ σκέψη νὰ πάρεις δοῦλο γιὰ νὰ τὸν ὠφελήσεις, μὴν πεισθεῖς σὲ ἕνα τέτοιο λογισμό. Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δικό μας ἔργο, ἀλλὰ τῶν κοινοβιατῶν πατέρων. Μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό σου νὰ φροντίζεις καὶ ν' ἀγωνίζεσαι στὴ ζωὴ τῆς ἡσυχίας. Μὴ θελήσεις νὰ συγκατοικήσεις μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ὑλικὸ φρόνημα καὶ βρίσκονται σὲ περισπασμούς· ἢ μόνος σου νὰ κατοικεῖς, ἢ μαζὶ μὲ ἀδελφοὺς ποὺ δὲν φρονοῦν τὰ ὑλικά, ἀλλὰ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα μὲ σένα. Ἐκεῖνος ποὺ κατοικεῖ μὲ ἀνθρώπους ὑλόφρονες καὶ πολυάσχολους, ὁπωσδήποτε θὰ λάβει μέρος στὶς ἀσχολίες τους καὶ θὰ γίνει δοῦλος ἀνθρωπίνων διαταγῶν, κι ἀκόμη θὰ λάβει ὁπωσδήποτε μέρος σὲ ματαιολογίες καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα δεινά τους, ὀργή, λύπη, μανία γιὰ τὰ ὑλικὰ καὶ φόβο τῶν σκανδάλων. Καὶ μὴ συμπαρασυρθεῖς σὲ μέριμνες γονέων καὶ συγγενικὲς φιλίες, ἀλλὰ καὶ τὶς συνεχεῖς συναναστροφὲς μαζί τους νὰ ἀποφεύγεις μήπως σὲ ἁρπάξουν καὶ σὲ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὴν ἡσυχία τοῦ κελιοῦ σου καὶ σὲ φέρουν στὶς δικές τους ὑποθέσεις καὶ περισπασμούς. Γιατὶ ὁ Κύριος λέει· «Ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκρούς τους καὶ σὺ ἀκολούθησέ με»[14].

Ἂν τὸ κελί σου εἶναι σὲ τέτοιο μέρος ὥστε νὰ τὸ φτάνουν εὔκολα, φύγε ἀπὸ αὐτὸ καὶ μὴν τὸ λυπηθεῖς καὶ μὴν παρασυρθεῖς ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτό. Ὅλα κάνε τα καὶ κατόρθωνέ τα, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ ἡσυχάσεις καὶ νὰ εὐκαιρεῖς καὶ νὰ φροντίζεις νὰ βρεθεῖς μέσα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ στὸν ἀγώνα κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἂν δὲν μπορεῖς εὔκολα νὰ ἡσυχάσεις στὰ μέρη σου, τότε πάρε τὴν ἀπόφαση νὰ πᾶς ἀλλοῦ ὅπου θὰ εἶσαι ἄγνωστος, καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ σκέψη νὰ παρορμᾶς τὸ λογισμό σου. Γίνε σὰν ἕνας ἄριστος ἔμπορος, δοκιμάζοντας τὰ πάντα γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ ὅσα εἶναι ἥσυχα καὶ χρήσιμα, αὐτὰ νὰ τὰ κρατᾶς μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη. Ἀλλὰ σοῦ λέω, ἀγάπα τὸν ξενιτεμό, γιατὶ αὐτὸς σὲ γλυτώνει ἀπὸ τὰ δεινὰ περιστατικὰ τῆς πατρίδας σου καὶ σὲ κάνει νὰ ἀπολαμβάνεις μόνο τὰ καλὰ τῆς ἡσυχίας. Ἀπόφευγε τὴ διαμονὴ στὶς πόλεις καὶ ἐγκαρτέρησε στὴ διαμονὴ στὴν ἔρημο. Γιατὶ λέει ὁ ἅγιος Δαβίδ· «Νά, ἔφυγα μακριά· ἐγκαταστάθηκα στὴν ἔρημο»[15]. Ἂν εἶναι δυνατό, διόλου μὴν πατήσεις σὲ πόλη. Γιατὶ δὲ θὰ δεῖς ἐκεῖ τίποτε τὸ καλό, τίποτε τὸ χρήσιμο, τίποτε ποὺ νὰ σὲ ὠφελήσει στὴν ἀσκητική σου ζωή. Γιατὶ λέει πάλι ὁ ἅγιος: «Εἶδα νὰ ἐπικρατεῖ στὴν πόλη παρανομία καὶ ἀντιλογία»[16].

14. Ματθ. 8, 22. 15. Ψαλμ. 54, 8. 16. Ψαλμ. 54, 10.

Νὰ ἐπιζητεῖς λοιπὸν τοὺς ἐρημικοὺς καὶ χωρὶς περισπασμοὺς τόπους. Μὴ δειλιάσεις ἀπὸ τὸ βούισμά τους. Ἂν δεῖς ἐκεῖ καὶ φαντασίες δαιμόνων, μὴ φοβηθεῖς, οὔτε νὰ ἀποφύγεις τὸ στάδιο τῆς ψυχικῆς μας ὠφέλειας. Ὑπόμεινε χωρὶς φόβο καὶ θὰ δεῖς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴ βοήθεια, τὴν φροντίδα Του, καὶ ὅλη τὴν πληροφορία περὶ τῆς σωτηρίας σου. «Περίμενα ὑπομονετικά —λέει ὁ μακάριος ἄνθρωπος (Δαβίδ)— αὐτὸν ποὺ θὰ μ' ἔσωζε ἀπὸ λιποψυχία καὶ ἀπὸ καταιγίδα»[17]. Μὴ νικήσει τὴν προαίρεσή σου ἐπιθυμία ρεμβασμοῦ, γιατὶ ἡ περιπλάνηση μὲ ἐπιθυμία μεταβάλλει τὸν ἄκακο νοῦ[18]. Ἀπὸ τὸν ρεμβασμὸ πολλοὶ πειρασμοὶ προκύπτουν. Νὰ φοβᾶσαι τὸ σφάλμα καὶ νὰ εἶσαι στέρεος καὶ ἀμετακίνητος στὸ κελί σου. Ἂν ἔχεις φίλους, ἀπόφευγε τὶς συχνὲς συναντήσεις τους. Γιατὶ ἂν τοὺς συναναστρέφεσαι ἀραιά, θὰ εἶσαι πιὸ ὠφέλιμος σ' αὐτούς. Ἂν καταλάβεις ὅτι θὰ σὲ βλάψουν, καθόλου μὴν πλησιάσεις. Φίλους πρέπει νὰ ἔχεις αὐτοὺς ποὺ ὠφελοῦν καὶ βοηθοῦν στὸν ἡσυχαστικό σου βίο. Ἀπόφευγε τὶς συναναστροφὲς τῶν πονηρῶν καὶ φιλόνεικων ἀνθρώπων καὶ μὴ συγκατοικήσεις μὲ κανένα ἀπὸ αὐτούς. Μένε μακριὰ ἀπὸ τὶς πονηρὲς προθέσεις τους, γιατὶ οὔτε τοῦ Θεοῦ γίνονται, οὔτε κἂν παραμένουν κοντά. Οἱ φίλοι σου νὰ εἶναι ἄνδρες εἰρηνικοί, ἀδελφοὶ πνευματικοί, πατέρες ἅγιοι. Γιατὶ καὶ ὁ Κύριος ἔτσι ὀνομάζει τοὺς φίλους αὐτούς· «Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»[19]. Μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀπασχολοῦνται ἐδῶ κι ἐκεῖ, μὴ συναναστρέφεσαι. Μὴν πᾶς μαζί τους σὲ συμπόσιο, μὴν τυχὸν καὶ σὲ τραβήξουν στὶς ἀπατηλὲς ἀσχολίες τους καὶ σὲ ὁδηγήσουν μακριὰ ἀπὸ τὴν προσήλωσή σου στὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας. Γιατὶ μποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτό. Μὴ βάζεις τὸ αὐτί σου στὰ λόγια τους, καὶ μὴν παραδεχτεῖς τὶς γνῶμες τους, γιατὶ εἶναι πράγματι ἐπιζήμιες. Ὁ πόνος καὶ ὁ πόθος τῆς καρδιᾶς σου νὰ στρέφονται πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ ζηλέψεις τὸ πένθος τους. «Τὰ μάτια μου στρέφονται στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ καθήσουν μαζί μου»[20], λέει ὁ Δαβίδ. Καὶ ἂν κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ σὲ προσκάλεσε νὰ φᾶτε μαζί, καὶ θέλεις νὰ πᾶς, πήγαινε, ἀλλὰ γύρισε τὸ ταχύτερο στὸ κελί σου. Ἂν εἶναι δυνατό, μὴ κοιμηθεῖς ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου γιὰ νὰ μείνει γιὰ πάντα μαζί σου ἡ χάρη τῆς ἡσυχίας καὶ θὰ ἐκτελεῖς τὴν ἡσυχαστικὴ ἐργασία στὸ κελί σου χωρὶς ἐμπόδια.

Μὴν ἐπιθυμεῖς τὰ καλὰ καὶ δαπανηρὰ φαγητά· «ὅποια σπαταλᾶ, πέθανε ἂν καὶ εἶναι ζωντανή»[21], γράφει ὁ Ἀπόστολος. Μὴ χορτάσεις μὲ ξένα φαγητά, γιὰ νὰ μὴν τὰ ἐπιθυμεῖς καὶ σοῦ ἔρθει πόθος γιὰ τὰ ξένα τραπέζια, γιατὶ εἶναι γραμμένο· «Μὴν ξεγελαστεῖς ἀπὸ τὸ χόρτασμα τῆς κοιλιᾶς σου»[22]. Ἂν δεῖς ὅτι σὲ προσκαλοῦν συνεχῶς ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου, ἀπόφευγε νὰ πηγαίνεις, γιατὶ εἶναι ἐπιζήμια ἡ παραμονὴ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου· ἀφαι-

17. Ψαλμ. 54, 9.
18. Σ. Σολ. 4, 12.
19. Ματθ. 12, 49.
20. Ψαλμ. 100, 6.
21. Α' Τιμ. 5, 6.
22. Παροιμ. 24, 15.

ρεῖ τὴ χάρη, σκοτίζει τὸ φρόνημα, μαραίνει τὸ θεῖο πόθο. Παρατήρησε ἕνα κεραμικὸ σκεῦος γεμάτο κρασί· ὅταν μείνει πολὺ καιρὸ σὲ ἕνα μέρος ἀσάλευτο, κάνει τὸ κρασὶ καθαρὸ καὶ εὐωδιαστό, ὅταν ὅμως μετακινεῖται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τότε τὸ κρασὶ γίνεται στυφὸ καὶ ἀηδιαστικό. Παρομοίασε τὸν ἑαυτό σου λοιπὸν μὲ τὸ κρασὶ καὶ ὠφελήσου ἀπὸ τὸ παράδειγμα αὐτό. Κόβε τὶς σχέσεις μὲ τοὺς πολλούς, μήπως ὁ νοῦς σου περιπέσει σὲ δεινὰ περιστατικὰ καὶ ταράξει τὴν ἡσυχαστική σου κατάσταση.

Φρόντιζε νὰ ἐργάζεσαι ἂν εἶναι δυνατὸν ἡμέρα καὶ νύχτα, γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνεις κανέναν ἢ μᾶλλον καὶ γιὰ νὰ δίνεις σὲ ἄλλους, ὅπως συμβουλεύει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος[23], γιὰ νὰ νικήσεις ἔτσι καὶ τὸν δαίμονα τῆς ἀκηδίας καὶ νὰ ἀποδιώξεις καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες τοῦ ἐχθροῦ. Γιατὶ στὴν ἀργία εἶναι προσαρμοσμένος ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας, καὶ ὅπως λένε, περικυκλώνεται ἀπὸ ἐπιθυμίες ὅποιος δέν ἔχει ἐργασία[24]. Ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ δοσοληψία δὲν θὰ διαφύγεις τὴν ἁμαρτία. Εἴτε λοιπὸν πουλᾶς, εἴτε ἀγοράζεις, ζημιώσου λίγο ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ πράγματος μήπως μὲ τὸ νὰ ἀπαιτεῖς τὴν ἀκριβὴ τιμή, φτάσεις στοὺς τρόπους τῆς φιλοκέρδειας καὶ καταντήσεις σ' ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν τὴν ψυχή, δηλαδὴ σὲ φιλονειχίες, ψεύτικους ὅρκους, σὲ ἀλλαγὴ τῶν λόγων σου, καὶ μ' αὐτὰ γίνεις πρόξενος ἀτιμίας καὶ καταισχύνης στὴν ἔντιμη ἀξία τοῦ μοναχικοῦ βίου. Γι' αὐτὸ πρόσεχε στὶς δοσοληψίες σου. Ἂν προτιμᾶς τὸ καλύτερο, καὶ σοῦ εἶναι δυνατόν, ἄφησε αὐτὴ τὴν φροντίδα τῆς δοσοληψίας σὲ ἄλλον ἔμπιστο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ μένεις καλόκαρδος καὶ νὰ ἔχεις χαρούμενες καὶ ἀγαθὲς τὶς ἐλπίδες σου. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἡσυχία.

Καὶ τώρα θὰ σοῦ πῶ καὶ ὅσα ἐπακολουθοῦν στὴν ἡσυχία, καὶ σὺ ἄκουε καὶ κάνε ἐκεῖνα ποὺ σοῦ λέω. Ἀφοῦ καθίσεις στὸ κελί σου, συμμάζεψε τὸ νοῦ σου καὶ θυμήσου τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου, δὲς τὸ σῶμα σου νεκρό, ἐννόησε τὴ συμφορά, πόνεσε, παρατήρησε καλὰ καὶ ἀποστρέψου τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου· ἐννόησε τόσο τὴ μετριοπάθεια ὅσο καὶ τὸ ζῆλο, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ μένεις γιὰ πάντα στὸ σκοπὸ τῆς ἡσυχίας καὶ νὰ μὴν ἐξασθενήσεις. Θυμήσου τὴν κατάσταση στὸν ἅδη. Σκέψου, πῶς ἄραγε εἶναι οἱ ψυχὲς στὸν ἅδη; Σὲ ποιὰ πικρότατη σιωπή; Σὲ ποιὸν φοβερότατο στεναγμό; Σὲ πόσο μεγάλο φόβο καὶ ἀγωνία; Σὲ ποιὰ ἀναμονή; Θυμήσου τὴν ἀκατάπαυστη ὀδύνη, τὸ ψυχικὸ καὶ ἀτελεύτητο δάκρυ. Ἀλλὰ θυμήσου καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία καὶ τὸ πῶς θὰ παρασταθοῦμε ἐμπρὸς στὸ Θεό. Νὰ φαντάζεσαι τὸ φοβερὸ καὶ φρικῶδες ἐκεῖνο δικαστήριο. Φέρε στὸ νοῦ σου τί περιμένει ὅσους ἁμαρτάνουν· τὴν αἰσχύνη καὶ τὴ ντροπὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ Του, ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅλες τὶς κολάσεις, τὸ αἰώνιο πῦρ, τὸν ἀτελεύτητο σκώληκα[25], τὸν τάρταρο, τὸ σκότος, τὸ τρίξιμο

23. Α' Θεσ. 2, 9. 24. Παροιμ. 13, 4. 25. Μάρκ. 9, 46.

τῶν δοντιῶν[26], τοὺς φόβους καὶ τὰ βασανιστήρια. Φέρε τώρα στὸ μέσο καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν ἑτοιμαστεῖ γιὰ τοὺς δικαίους. Παρρησία μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ Χριστό, μὲ ὅλους τοὺς χοροὺς ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν καὶ τῶν λοιπῶν, βασιλεία οὐρανῶν καὶ τὰ χαρίσματά της, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀπόλαυση. Ἔχε στὴ μνήμη σου καὶ τὶς δύο καταστάσεις. Καὶ γιὰ τὴν κρίση τῶν ἁμαρτωλῶν στέναζε καὶ δάκρυζε. Βάλε ἐπάνω σου τὰ σημεῖα τοῦ πένθους ἀπὸ φόβο μήπως καὶ σὺ εἶσαι μὲ τοὺς ἁμαρτωλούς. Γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς δίκαιους νὰ χαίρεσαι, νὰ ἀγαλλιᾶς καὶ νὰ εὐφραίνεσαι. Καὶ φρόντισε αὐτὰ νὰ τὰ ἀπολαύσεις κι ἀπὸ ἐκεῖνα νὰ ἀποξενωθεῖς. Κοίταξε μὴν τὰ λησμονήσεις ποτέ, εἴτε μέσα στὸ κελί σου εἶσαι, εἴτε ἔξω, μὴν ἀπομακρύνεις ἀπὸ αὐτὰ τὸ νοῦ σου, γιὰ ν' ἀποφύγεις τουλάχιστον μὲ αὐτὰ τοὺς ἀκάθαρτους καὶ βλαβεροὺς λογισμούς.

Νὰ νηστεύεις μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ θὰ καθαρίσει τὶς ἀνομίες σου καὶ τὶς ἁμαρτίες σου[27], αὐτὸ λαμπρύνει τὴν ψυχή, ἁγιάζει τὸ φρόνημα, διώχνει τοὺς δαίμονες καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο κοντὰ στὸν Θεό. Ἀφοῦ φᾶς μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα, μὴν ἐπιθυμήσεις καὶ δεύτερη φορά, γιὰ νὰ μὴ γίνεις πολυδάπανος καὶ ταράξεις τὸ φρόνημά σου. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορέσεις νὰ ἐξοικονομεῖς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ ἔργα ἀγαθοεργίας καὶ νὰ νεκρώσεις τοῦ ἴδιου τοῦ σώματός σου τὰ πάθη. Ἂν γίνει συνάντηση ἀδελφῶν καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ φᾶς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές, μὴ λυπηθεῖς καὶ μὴ σκυθρωπάσεις. Νὰ χαίρεσαι μᾶλλον γιατὶ ὑποχώρησες σὲ μιὰ ἀνάγκη καὶ νὰ εὐχαριστεῖς τὸ Θεὸ ποὺ τήρησες τὸν νόμο τῆς ἀγάπης καὶ θὰ ἔχεις ὁπωσδήποτε τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ οἰκονόμο τῆς ζωῆς σου. Καμιὰ φορὰ ἐξαιτίας ἀσθένειας συμβαίνει νὰ πρέπει νὰ φᾶς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς καὶ περισσότερες φορές. Καὶ τότε πάλι νὰ μὴ λυπᾶσαι, γιατὶ στὶς ἀρρώστιες δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κρατᾶς τοὺς σωματικοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως, ἀλλὰ νὰ ὑποχωρεῖς σὲ μερικά, γιὰ νὰ ἔχεις τὴ δύναμη νὰ γυμνάζεσαι στοὺς ἴδιους κόπους τῆς ἀσκήσεως. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς τροφές, δὲν ἐμπόδισε τίποτε ὁ θεῖος λόγος, ἀλλὰ εἶπε· «Σᾶς ἔδωσα τὰ πάντα σὰν νὰ εἶναι χόρτα καὶ λάχανα, τρῶτε χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε»[28], καί· «Δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπο ὅ,τι τρώει»[29]. Τὸ νὰ ἀπέχομε λοιπὸν ἀπὸ τροφές, αὐτὸ εἶναι τῆς δικῆς μας προαιρέσεως καὶ κόπος τῆς ψυχῆς.

Τὴν ἀγρυπνία, τὴν χαμαικοιτία καὶ τὶς ἄλλες κακοπάθειες, εὐχαρίστως νὰ ὑπομένεις, ἀποβλέποντας στὴ μέλλουσα δόξα ἡ ὁποία πρόκειται νὰ σοῦ δοθεῖ μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους, γιατὶ τὰ παθήματα τῆς ζωῆς αὐτῆς δὲν ἔχουν καμιὰ ἀξία σὲ σύγκριση μὲ τὴ μέλλουσα δόξα[30]. Ἂν ἔχεις μικροψυχία, νὰ προσεύχεσαι, ὅπως λέει ἡ Γραφή[31]. Νὰ προσεύχεσαι μὲ φόβο, μὲ τρόμο, μὲ πόνο, προσεκτικά, στοχαστικά, ἄγρυπνα. Ἔτσι πρέπει νὰ προσευχόμα-

26. Ματθ. 8, 12.
27. Ἠσ. 6, 7.
28. Γεν. 9, 3· Α' Κορ. 10, 26.
29. Ματθ. 15, 11.
30. Ρωμ. 8, 18.
31. Ἰακ. 5, 13.

στε, καὶ μάλιστα γιατὶ ἔχουμε δόλιους καὶ διεστραμμένους ἐχθρούς. Γιατὶ ὅταν μᾶς βλέπουν νὰ προσευχόμαστε, τότε καὶ αὐτοὶ ἐπιτίθενται δραστήρια ἐναντίον μας καὶ ὑποβάλλουν στὸ νοῦ μας ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει νὰ θυμόμαστε ἢ νὰ ἐννοοῦμε τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸ νοῦ μας καὶ νὰ κάνουν ἀργή, μάταιη καὶ ἀνωφελὴ τὴν δέηση καὶ ἱκεσία μας. Γιατὶ πράγματι εἶναι μάταιη καὶ ἀνωφελὴς ἡ προσευχή, ἡ δέηση καὶ ἡ ἱκεσία ὅταν δὲν γίνεται μὲ φόβο καὶ τρόμο, προσεκτικὰ καὶ ἄγρυπνα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ὅταν παρουσιαστεῖ κανεὶς σὲ ἄνθρωπο βασιλιά, μὲ φόβο καὶ τρόμο καὶ προσοχὴ ὑποβάλλει τὴν αἴτησή του· πόσο μᾶλλον στὸ Θεὸ τὸν Κύριο τῶν πάντων καὶ στὸ Χριστὸ τὸ Βασιλιὰ τῶν βασιλευόντων καὶ Ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων, πρέπει ὅμοια νὰ στεκόμαστε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ κάνομε τὴν ἱκεσία καὶ δέησή μας; Πολὺ περισσότερο βέβαια. Γιατὶ Αὐτὸν καὶ ὅλο τὸ νοερὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων καὶ οἱ χοροί, μὲ φόβο Τὸν ὑπηρετοῦν καὶ μὲ τρόμο δοξολογοῦν, ψάλλοντας ἀκατάπαυστα ὕμνο, μαζὶ μὲ τὸν Ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ Πανάγιο καὶ Συναΐδιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν

Πρῶτοι δαίμονες ποὺ ἀντιστέκονται καὶ πολεμοῦν στὴν πρακτικὴ ἄσκηση τῆς ἀρετῆς εἶναι οἱ δαίμονες ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ νὰ πειράζουν τοὺς ἀνθρώπους στὴ γαστριμαργία καὶ τὴ φιλαργυρία κι ἐκεῖνοι ποὺ παρακινοῦν στὴ φιλοδοξία. Οἱ ἄλλοι δαίμονες ἔρχονται πίσω τους καὶ παραλαμβάνουν ἐκείνους ποὺ προσβάλλουν οἱ πρῶτοι. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ δαίμονα τῆς πορνείας, ἂν δὲν πέσει πρωτύτερα στὴ γαστριμαργία. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ταράξει ὁ θυμός, ἂν αὐτὸς δὲν πολεμᾶ πρῶτα γιὰ φαγητά, ἢ χρήματα, ἢ δόξα. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιπέσει κανεὶς στὸν δαίμονα τῆς λύπης, ἂν δὲν ὑποστεῖ πρωτύτερα τὴ στέρηση ὅλων αὐτῶν. Οὔτε θὰ διαφύγει κανεὶς τὴν ὑπερηφάνεια, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο γέννημα τοῦ διαβόλου, ἂν δὲν ἐξορίσει τὴ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, τὴ φιλαργυρία, ἀφοῦ κατὰ τὸν Σολομώντα, «ἡ φτώχεια κάνει τὸν ἄνθρωπο ταπεινό»[32]. Καὶ γενικά, δὲν μπορεῖ νὰ περιπέσει ὁ ἄνθρωπος σὲ δαίμονα ἂν δὲν καταπληγωθεῖ ἀπὸ τοὺς παραπάνω πρωτοστάτες καὶ ἀρχηγοὺς δαίμονες, δηλ. τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιλοδοξίας.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ διάβολος μὲ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς λογισμοὺς πολέμησε τότε τὸν Σωτῆρα στὴν ἔρημο. Πρῶτα Τοῦ πρότεινε νὰ μεταβάλει τὶς πέτρες σὲ ψωμιά. Ἔπειτα, Τοῦ ὑποσχέθηκε τὸν κόσμο ἂν ἔπεφτε καὶ τὸν προσκυνοῦσε· καὶ τρίτο, Τοῦ εἶπε ὅτι ἂν τὸν ἀκούσει, θὰ δοξαστεῖ ἐπειδὴ δὲν θὰ πάθει τίποτε ἀπὸ τὸ πέσιμο[33]. Ὁ Κύριος ἀναδείχτηκε ἀνώτερος σὲ ὅλα καὶ διέταξε τὸ διάβολο νὰ φύγει πίσω· διδάσκοντας μὲ αὐτὰ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀποκρούσομε τὸ διάβολο, ἂν δὲν καταφρονήσομε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λογισμούς.

2. Ὅλοι οἱ δαιμονικοὶ λογισμοὶ εἰσάγουν στὴν ψυχὴ ἰδέες τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, τὶς ὁποῖες ὁ νοῦς, ἀφοῦ δώσει μορφὴ τὶς στριφογυρίζει μέσα του. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζει τὸ δαίμονα ποὺ τὸν πλησίασε. Παραδείγματος χάρη, ἂν ἔρθει στὸ νοῦ μου τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ μὲ ζημίωσε ἢ μὲ ἔβρισε, τότε εἶναι φανερὸ πὼς ἦρθε ὁ λογισμὸς τῆς μνησικακίας. Ἂν πάλι μᾶς γίνει κάποια ὑπόμνηση χρημάτων ἢ δόξας, ἀπὸ αὐτὸ γίνεται γνωστὸς ὁ δαίμονας ποὺ μᾶς στενοχωρεῖ. Καὶ στοὺς ἄλλους λογισμοὺς ἐπίσης ἀπὸ τὸ πράγμα ποὺ σοῦ ὑποβάλλει στὸ νοῦ θὰ καταλάβεις ποιὸς δαίμονας βρίσκεται δίπλα σου καὶ σοῦ ὑποβάλλει τὸ λογισμό.

Ἀλλὰ δὲν λέω ὅτι ὅλες οἱ μνῆμες τῶν πραγμάτων αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς ὅταν μπαίνει σὲ κίνηση ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ξαναφέρνει τὶς παραστάσεις τῶν γεγονότων. Ἀλλὰ ὅσες μνῆ-

32. Παροιμ. 10, 4.

33. Ματθ. 4, 1-10.

μες τραβοῦν μαζί τους θυμὸ ἢ ἐπιθυμία ἔξω ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἀνάγκες, ἐκεῖνες εἶναι ὁπωσδήποτε ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴ ποὺ προκαλοῦν αὐτὲς οἱ δυνάμεις, ὁ νοῦς ἁμαρτάνει μὲ τὴ διάνοια καὶ πολεμᾶ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴ φαντασία τοῦ νομοθέτη Θεοῦ. Ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ λαμπρότητα παρουσιάζεται στὸ λογικὸ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, ὅταν ἀπουσιάζουν τὰ νοήματα τῶν ὑλικῶν πραγμάτων.

3. Δὲν θὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνει τὶς ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις, ἂν δὲν φροντίσει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ θυμό. Καὶ τὴν ἐπιθυμία θὰ τὴν ἐξαντλήσεις μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες καὶ χαμαικοιτίες. Ἐνῶ τὸ θυμὸ θὰ τὸν ἐξημερώσεις μὲ μακροθυμίες, ἀνεξικακίες, ἀμνησικακίες καὶ ἐλεημοσύνες. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πάθη ἀποτελοῦνται ὅλοι σχεδὸν οἱ δαιμονικοὶ λογισμοί, οἱ ὁποῖοι ρίχνουν τὸν νοῦ στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ νικήσει κανεὶς αὐτὰ τὰ πάθη, ἂν δὲ γίνει ἀνώτερος ἀπὸ φαγητὰ καὶ χρήματα καὶ δόξα καὶ ἂν δὲν περιφρονήσει αὐτά, καὶ δὲν περιφρονήσει ἀκόμα καὶ τὸ σῶμα του, μὴ ἀντιστεκόμενος σὲ κείνους ποὺ ἐπιχειροῦν πολλὲς φορὲς νὰ τὸ ραπίσουν.

Εἶναι πολὺ ἀναγκαῖο νὰ μιμηθοῦμε ἐκείνους ποὺ κινδυνεύουν στὴ θάλασσα καὶ πετοῦν τὰ σκεύη στὸ πέλαγος λόγῳ τῆς βίας τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων. Ἀλλὰ σ' αὐτὸ ἂς προσέξομε μήπως πετάξομε τὰ σκεύη γιὰ νὰ μᾶς δοῦν οἱ ἄνθρωποι (καὶ μᾶς ἐπαινέσουν), ἐπειδὴ ἔτσι στερούμαστε τὸ μισθό μας. Καὶ θὰ πάθομε ἄλλο ναυάγιο χειρότερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, ἀπὸ τὸ δαιμονικὸ ἄνεμο τῆς κενοδοξίας. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Κύριός μας στὰ Εὐαγγέλια, διδάσκοντας τὸν κυβερνήτη νοῦ, λέει: «Προσέχετε νὰ μὴν κάνετε τὴν ἐλεημοσύνη σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, μὲ σκοπὸ νὰ σᾶς δοῦν. Ἂν τὴν κάνετε ἔτσι, δὲν ἔχετε μισθὸ ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα σας». Καὶ πάλι· «Ὅταν προσεύχεστε, δὲ θὰ εἶστε ὅπως οἱ ὑποκριτές. Αὐτοὶ ἀγαποῦν νὰ προσεύχονται στὶς συναγωγὲς καὶ στὶς πλατεῖες, γιὰ νὰ φανοῦν στοὺς ἀνθρώπους. Σᾶς λέω, ναί, ἔχουν λάβει τὸ μισθό τους. Καὶ ὅταν νηστεύετε, μὴ γίνεστε σκυθρωποὶ καθὼς οἱ ὑποκριτές. Ἀφανίζουν τὰ πρόσωπά τους γιὰ νὰ φανοῦν στοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύουν. Σᾶς λέω, ναί, ἔχουν λάβει τὸ μισθό τους»[34]. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέξομε ἐδῶ τὸ Γιατρὸ τῶν ψυχῶν, πῶς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη θεραπεύει τὸ θυμὸ καὶ μὲ τὴν προσευχὴ καθαρίζει τὸ νοῦ, ἐνῶ μὲ τὴ νηστεία καταμαραίνει τὴν ἐπιθυμία. Ἀπὸ αὐτὰ ἀποκτᾶ ὕπαρξη ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ Ἀδὰμ ποὺ ξανακαινουργώνεται καὶ γίνεται ὅμοιος μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του, τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο λόγῳ τῆς ἀπάθειας δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, καὶ ἐξαιτίας τῆς μιᾶς πίστεως στὸ Χριστό, δὲν ὑπάρχει εἰδωλολάτρης καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος. Ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα ὁ Χριστός[35].

34. Ματθ. 6, 1-18.

35. Κολ. 3, 10-11.

4. Ἂς ἐξετάσομε μὲ ποιὸ τρόπο στὸν ὕπνο μας οἱ δαίμονες σχηματίζουν καὶ ἀποτυπώνουν στὸ νοῦ μας διάφορες φαντασίες. Αὐτὸ κανονικὰ συμβαίνει στὸ νοῦ ἢ μὲ τὸ νὰ βλέπει μὲ τὰ μάτια, ἢ μὲ τὸ ν' ἀκούει μὲ τ' αὐτιά, ἢ μὲ οἱαδήποτε ἄλλη αἴσθηση, ἢ διὰ μέσου τῆς μνήμης ἡ ὁποία ἀποτυπώνει στὸ νοῦ ἀνακινώντας ὅσα ἔλαβε μέσῳ τοῦ σώματος. Μοῦ φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ δαίμονες θέτουν σὲ κίνηση τὴ μνήμη καὶ παρουσιάζουν μορφὲς στὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ βέβαια τὸ σῶμα εἶναι ἀνενέργητο στὸν ὕπνο. Πῶς λοιπὸν κινοῦν τὴν μνήμη, θέλομε νὰ μάθομε. Μᾶλλον διὰ μέσου τῶν παθῶν. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ καθαροὶ καὶ ἀπαθεῖς δὲν παθαίνουν τέτοιο πράγμα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάποια κίνηση τῆς μνήμης φυσικὴ ποὺ κινεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ ἀπὸ τὶς ἅγιες (ἀγγελικὲς) δυνάμεις, κατὰ τὴν ὁποία συναντιόμαστε καὶ συναναστρεφόμαστε μὲ ἁγίους. Ἀλλὰ ἂς προσέξομε, ἐπειδὴ ἐκεῖνες τὶς εἰκόνες ποὺ δέχεται ἡ ψυχὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, αὐτὲς κινεῖ ἡ μνήμη χωρὶς τὸ σῶμα. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι πολλὲς φορὲς τὸ παθαίνομε αὐτὸ στὸν ὕπνο, ὅπου τὸ σῶμα εἶναι ἤρεμο. Γιατὶ ὅπως μποροῦμε νὰ βάλομε στὸ νοῦ μας νερὸ καὶ μὲ δίψα καὶ χωρὶς δίψα, ἔτσι μποροῦμε νὰ βάλομε στὸ νοῦ μας χρυσὸ μὲ πλεονεξία καὶ χωρὶς πλεονεξία. Καὶ στὰ ἄλλα ἰσχύει τὸ ἴδιο. Νὰ βρίσκομε ὅμως τέτοιες ἢ τέτοιες διαφορὲς φαντασιῶν εἶναι γνώρισμα τῆς πανουργίας τῶν δαιμόνων. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τοῦτο ἂς γνωρίζομε, ὅτι καὶ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα χρησιμοποιοῦν οἱ δαίμονες στὰ ὄνειρα, ὅπως τὸν ἦχο τῶν κυμάτων ὅταν ταξιδεύει κανείς.

5. Πολὺ βοηθάει στοὺς σκοποὺς τῶν δαιμόνων ὁ θυμός μας ὅταν κινεῖται ἀντίθετα πρὸς τὴ φύση, καὶ εἶναι χρησιμότατος σ' αὐτοὺς γιὰ κάθε πανουργία καὶ ἐφεύρεση κακοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν παύουν οἱ δαίμονες νὰ ἀναταράζουν τὸ θυμὸ ἡμέρα καὶ νύχτα. Ἀλλὰ ὅταν δοῦν ὅτι δεσμεύσαμε τὸ θυμὸ μὲ τὴν πραότητα, τότε τὸν ἐξαπολύουν μὲ εὐλογοφανεῖς δικαιολογίες. Ἔτσι τὸν κάνουν ὀξύτατο γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν γιὰ τοὺς θηριώδεις λογισμούς τους. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴν τὸν ἐρεθίζομε μήτε γιὰ δίκαιες μήτε γιὰ ἄδικες ὑποθέσεις καὶ νὰ μὴ δίνομε κακὸ ξίφος στοὺς δαίμονες· πράγμα ποὺ γνωρίζω ὅτι πολλοὶ κάνουν, καὶ ἀνάβουν ἀπὸ θυμὸ γιὰ μικρὲς καὶ μηδαμινὲς ἀφορμές. Πές μου, γιὰ ποιὸ πράγμα τόσο γρήγορα φιλονεικεῖς, ἀφοῦ περιφρόνησες καὶ φαγητὰ καὶ χρήματα καὶ δόξα; Καὶ γιατὶ τρέφεις τὸ σκύλο (θυμό), ἀφοῦ ὑποσχέθηκες ὅτι δὲν θὰ ἔχεις τίποτα; Ἂν αὐτὸς γαυγίζει καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι φανερὸ ὅτι κάτι κατέχει καὶ τὸ φυλάει. Ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχή, γιατὶ γνωρίζω ὅτι ὁ θυμὸς εἶναι ἀφανιστὴς τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς προσευχῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, θαυμάζω ὅτι ὁ θυμώδης λησμονεῖ τοὺς ἁγίους ποὺ συμβουλεύουν σχετικά. Ὁ Δαβίδ, λόγου χάρη, λέει· «Πάψε νὰ ὀργίζεσαι καὶ ἄφησε τὸ θυμό»[36]. Ὁ Ἐκκλησιαστὴς πάλι

36. Ψαλμ. 36, 8.

παραγγέλλει· «Ἀπομάκρυνε τὸ θυμὸ ἀπὸ τὴν καρδιά σου καὶ βγάλε τὴν κακία ἀπὸ πάνω σου»[37]. Καὶ ὁ Ἀπόστολος προστάζει· «Νὰ ὑψώνεις σὲ προσευχὴ κάθε στιγμὴ καὶ σὲ κάθε τόπο καθαρὰ χέρια, χωρὶς ὀργὴ καὶ κακὲς σκέψεις»[38]. Γιατί δὲν διδασκόμαστε ἀπὸ τὴν παλιὰ καὶ συμβολικὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, ποὺ διώχνουν τοὺς σκύλους ἀπὸ τὰ σπίτια τους κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς; Αὐτὸ φανερώνει ὅτι δὲν πρέπει ὅσοι προσεύχονται νὰ ἔχουν στὴν ψυχή τους τὸ θυμό. Καὶ (εἶναι γραμμένο): «Τὸ κρασί τους εἶναι σὰν τὸ θυμὸ τῶν δρακόντων»[39]. Οἱ Ναζιραῖοι ὅμως δὲν ἔπιναν κρασί.

Γιὰ τὸ θέμα τοῦ νὰ μὴ μεριμνοῦμε γιὰ ἐνδύματα καὶ φαγητά, περιττὸ νομίζω νὰ γράφω, γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας στὰ Εὐαγγέλια τὸ ἀπαγορεύει λέγοντας· «Μὴν ἀφήσετε τὴν ψυχή σας νὰ ἀπασχοληθεῖ μὲ τὸ τί θὰ φᾶτε ἢ τί θὰ πιεῖτε ἢ τί θὰ φορέσετε»[40]. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν ἀπίστων καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὴν πρόνοια τοῦ Κυρίου καὶ ἀρνοῦνται τὸ Δημιουργό. Καὶ εἶναι τελείως ξένο γιὰ Χριστιανούς, ἀφοῦ πιστεύουν ὅτι καὶ τὰ δύο σπουργίτια ποὺ πουλιοῦνται ἕνα ἀσσάριο[41] βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιστασία τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ἀλλὰ κι αὐτὸ εἶναι συνήθεια τῶν δαιμόνων: μετὰ τοὺς ἀκάθαρτους λογισμοὺς νὰ εἰσάγουν στὸ πνεῦμα μας καὶ τὶς σκέψεις γιὰ ἀνήσυχη φροντίδα, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴ συρροὴ τοῦ ὄχλου[42] τῶν σκέψεων στὸν τόπο τῆς διάνοιας, καὶ νὰ μείνει χωρὶς καρπὸ ὁ λόγος, πνιγμένος μέσα στὶς σκέψεις τῆς ἀνήσυχης φροντίδας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπορρίψομε αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, ὅλη τὴν φροντίδα γιὰ τὴ συντήρησή μας ἂς τὴν ἀναθέσομε στὸν Κύριο[43], ἀρκούμενοι στὰ παρόντα· καὶ ζώντας φτωχικὴ ζωὴ καὶ φορώντας πενιχρὴ ἐνδυμασία, ἂς ξεντυθοῦμε ὅλα ὅσα μᾶς ὁδηγοῦν στὴν κενοδοξία. Κι ἂν κανεὶς νομίζει ὅτι εἶναι ἄσχημο τὸ νὰ φορᾶ πενιχρὰ ροῦχα, ἂς παρατηρεῖ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, πῶς ὑποφέροντας μὲ λιγοστὰ ροῦχα στὴν παγωνιά[44], περίμενε τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης[45]. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ὀνόμασε αὐτὸν τὸν κόσμο θέατρο καὶ στάδιο[46], ἂς δοῦμε ἂν εἶναι δυνατόν, γεμάτος μὲ λογισμοὺς ἀνήσυχης φροντίδας, νὰ τρέξει κανεὶς γοργὰ γιὰ νὰ πάρει τὸ βραβεῖο γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς καλεῖ ἀπὸ ψηλὰ ὁ Θεός[47], ἢ νὰ παλέψει μὲ τὶς ἀρχές, μὲ τὶς ἐξουσίες, μὲ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ κόσμου τούτου[48]. Ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω αὐτό, παραδειγματιζόμενος κι ἀπὸ αὐτὴ τὴ χειροπιαστὴ εἰκόνα· δηλαδὴ ὁ δρομέας θὰ ἐμποδιστεῖ ἂν φορᾶ χιτώνα καὶ θὰ περιτυλιχτεῖ, ὅπως ὁ νοῦς ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς μέριμνας, ἂν εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὁ λόγος ποὺ λέει ὅτι ὁ νοῦς μένει κοντὰ στὸν θησαυρό του. «Ὅπου —λέει— εἶναι ὁ θησαυρός σας, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σας»[49].

37. Ἐκκλ. 11, 10.
38. Α΄ Τιμ. 2, 8.
39. Δευτ. 32, 33.
40. Ματθ. 6, 25,31,32.
41. Ματθ. 10, 29.
42. Ἰω. 5, 13.
43. Α΄ Πέτρ. 5, 7.
44. Β΄ Κορ. 11, 27.
45. Β΄ Τιμ. 4, 8.
46. Α΄ Κορ. 9, 24.
47. Φιλιπ. 3, 14.
48. Ἐφ. 6, 12.
49. Ματθ. 6, 21.

6. Οἱ λογισμοί, ἄλλοι διακόπτουν καὶ ἄλλοι διακόπτονται. Διακόπτουν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ τοὺς ἀγαθούς. Καὶ διακόπτονται ἀπὸ τοὺς ἀγαθούς, οἱ πονηροὶ λογισμοί. Λοιπόν, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα προσέχει στὸν λογισμὸ ποὺ θὰ κυριαρχήσει καὶ σύμφωνα μ' ἐκεῖνον μᾶς κατακρίνει ἢ μᾶς δέχεται. Γιὰ παράδειγμα· ἔχω ἕνα λογισμὸ φιλοξενίας γιὰ τὸν Κύριο, ἀλλὰ ὁ λογισμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ διαβόλου διακόπτεται, γιατὶ ὁ πονηρὸς μοῦ ὑποβάλλει νὰ φιλοξενήσω γιὰ χάρη τῆς φιλοδοξίας. Ἀντίθετα, ἔχω λογισμὸ φιλοξενίας γιὰ νὰ ἐπιδειχθῶ στοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ ἔρχεται καλύτερος λογισμὸς καὶ τὸν διακόπτει κατευθύνοντας τὴν ἀρετὴ τῆς φιλοξενίας στὸν Κύριο, χωρὶς νὰ μὲ ἀναγκάζει νὰ φιλοξενῶ γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώπων.

7. Οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν ἀγγελικῶν, τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν δαιμονικῶν λογισμῶν, ἀφοῦ μελετήσαμε πολὺ καὶ παρατηρήσαμε, καταλάβαμε ὅτι εἶναι οἱ ἑξῆς: Οἱ ἀγγελικοὶ ἐξετάζουν τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων καὶ ἐρευνοῦν καὶ ἐξιχνιάζουν τοὺς πνευματικοὺς λόγους τους. Γιὰ παράδειγμα· γιὰ ποιὸ λόγο ἔγινε ὁ χρυσὸς καὶ γιατί εἶναι σπαρμένος σὰν ἄμμος βαθιὰ μέσα στὴ γῆ καὶ βρίσκεται μὲ πολὺ κόπο. Καὶ πῶς, ἀφοῦ βρεθεῖ πλένεται μὲ νερό, μπαίνει στὴ φωτιὰ καὶ τότε παραδίνεται στοὺς τεχνίτες γιὰ νὰ κατασκευάσουν τὴ λυχνία τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸ θυμιατήριο καὶ τὰ μικρὰ θυμιατήρια καὶ τὶς κοῦπες[50], ἀπὸ τὶς ὁποῖες μετὰ τὴ χάρη τοῦ Σωτήρα σ' ἐμᾶς, δὲν πίνει πλέον ὁ βασιλιὰς τῆς Βαβυλώνας[51]. Ἐνῶ τοῦ Κλεόπα ἡ καρδιὰ καίγεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ μυστήρια[52].

Ὁ δαιμονικὸς λογισμὸς οὔτε τὰ γνωρίζει αὐτά, οὔτε τὰ καταλαβαίνει. Φέρνει μὲ ἀναίδεια στὸ νοῦ μόνη τὴν ἀπόκτηση τοῦ χρυσοῦ καὶ προλέγει τὴν τροφὴ καὶ τὴ δόξα ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτόν. Ὁ ἀνθρώπινος πάλι λογισμὸς οὔτε τὴν ἀπόκτηση τοῦ χρυσοῦ ζητάει, οὔτε ἐξετάζει τίνος σύμβολο εἶναι ὁ χρυσός, ἀλλὰ ἁπλῶς φέρνει στὸ νοῦ τὴ μορφή του, χωρὶς πάθος καὶ πλεονεξία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα, ὅπου τὸ λογικό, σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν κανόνα, γυμνάζεται μυστικά.

8. Ὑπάρχει ἕνας δαίμονας ποὺ λέγεται πλάνος καὶ ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τὴν αὐγή. Αὐτὸς περιπλανᾶ τὸ νοῦ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, γιὰ νὰ κάνει ἀθῶες τάχα συναντήσεις. Μὲ κάποιους γνώριμους κάνει συναπαντήματα μακρότερα καὶ καταστρέφει τὴν πνευματική του κατάσταση ἐξαιτίας αὐτῶν ποὺ συναντᾶ. Καὶ λίγο-λίγο ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ φτάνει σὲ λησμοσύνη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μοναχικῆς ὑποσχέσεως. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀναχωρητὴς νὰ παρατηρεῖ αὐτὸν τὸ δαίμονα ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ καταλήγει. Γιατὶ βέβαια δὲν κάνει μάταια οὔτε τυχαῖα τὸ μεγάλο αὐτὸ κύκλο, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ καταστρέφει τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀναχωρητῆ, καὶ ἀφοῦ πάρει φωτιὰ ὁ νοῦς καὶ μεθύσει ἀπὸ τὶς πολλὲς φανταστικὲς συ-

50. Ἐξ. 24, 22-39.
51. Δαν. 5, 23.
52. Λουκ. 24, 32.

ναντήσεις, νὰ πέσει κατευθείαν στὸν δαίμονα τῆς πορνείας ἢ τῆς ὀργῆς ἢ τῆς λύπης, οἱ ὁποῖοι καταστρέφουν τελείως τὴν λαμπρότητα τῆς πνευματικῆς του καταστάσεως.

Ἐμεῖς ὅμως, ἂν ἔχομε σκοπὸ νὰ μάθομε λεπτομερῶς τὴν πανουργία αὐτοῦ τοῦ δαίμονα, ἂς μὴν τοῦ ἀποκριθοῦμε ἀμέσως, οὔτε νὰ τοῦ ἀναγγείλομε ὅτι γνωρίζομε τοὺς σκοπούς του, πῶς κανονίζει διανοητικὰ τὶς συναντήσεις αὐτὲς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ὁδηγεῖ σιγά-σιγὰ τὸν νοῦ πρὸς τὸν πνευματικὸ θάνατο, ἐπειδὴ θὰ φύγει ἀπὸ μᾶς. Δὲν καταδέχεται νὰ κάνει τὶς πανουργίες του ἐνῶ ἐμεῖς γνωρίζομε περὶ τίνος πρόκειται. Καὶ δὲ θὰ μάθομε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θέλαμε νὰ μάθομε. Ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσομε καὶ ἄλλη μία ἡμέρα ἢ καὶ δεύτερη ἀκόμη, γιὰ νὰ ὁλοκληρώσει τὴ σκευωρία του, γιὰ νὰ μάθομε καλὰ τὴν πανουργία του καὶ ὕστερα ἀφοῦ τὸν ἐλέγξομε μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα, νὰ τὸν ἀναγκάσομε νὰ φύγει. Ἐπειδὴ ὅμως στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ συμβαίνει νὰ εἶναι θολὸς ὁ νοῦς καὶ νὰ μὴ βλέπει μὲ ἀκρίβεια ὅσα γίνονται, ἂς γίνει τοῦτο μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ δαίμονα. Ἀφοῦ καθίσεις, θυμήσου μόνος σου τί σοῦ συνέβη, ἀπὸ ποῦ ἄρχισες καὶ ποῦ πῆγες, σὲ ποιὸν τόπο σὲ συνέλαβε τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας ἢ τῆς λύπης ἢ τῆς ὀργῆς καὶ πάλι πῶς συνέβησαν αὐτά. Μάθε τα καλὰ αὐτὰ καὶ παράδωσέ τα στὴ μνήμη σου, γιὰ νὰ ἔχεις ὑλικὸ νὰ τὸν ἐλέγχεις ὅταν σὲ πλησιάζει, καὶ κατηγόρησε τὸν κρυφὸ σκοπό του, καὶ δὲ θὰ τὸν ἀκολουθήσεις τοῦ λοιποῦ. Ἂν θέλεις νὰ τὸν φέρεις σὲ κατάσταση μανίας, ἔλεγξέ τον εὐθὺς μόλις ἔρθει καὶ φανέρωσέ του μὲ λόγια καὶ τὸν πρῶτο τόπο ποὺ μπῆκες καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸν τρίτο. Γιατὶ πολὺ ὀργίζεται, μὴ ὑποφέροντας τὴ ντροπή. Κι ἂς εἶναι ἀπόδειξη ὅτι τοῦ μίλησες ὅπως πρέπει, τὸ ὅτι ἔφυγε ἀπὸ σένα ὁ λογισμός. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ σταθεῖ ὅταν ἐλέγχεται φανερά. Κι ἀφοῦ νικηθεῖ αὐτὸς ὁ δαίμονας, τότε ἔρχεται ὕπνος πολὺ βαρὺς καὶ νέκρωση μὲ μεγάλη ψυχρότητα τῶν βλεφάρων καὶ πάρα πολλὰ χασμουρητὰ καὶ βάρος στοὺς ὤμους, τὰ ὁποῖα ὅλα διαλύει μὲ συνεχὴ καὶ δυνατὴ προσευχὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο.

9. Πάρα πολὺ βοηθᾶ τὸ μίσος κατὰ τῶν δαιμόνων στὴ σωτηρία μας καὶ εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς. Κι ὅμως αὐτὸ τὸ μίσος, δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἀνατρέφομε καὶ νὰ τὸ αὐξάνομε μέσα μας σὰν ἕνα καλὸ γέννημα, ἐπειδὴ τὰ φιλήδονα πονηρὰ πνεύματα τὸ διασκορπίζουν καὶ προσκαλοῦν πάλι τὴν ψυχὴ σὲ φιλία καὶ οἰκειότητα μαζί τους. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φιλία ἢ μᾶλλον τὴ δυσκολοθεράπευτη γάγγραινα, ὁ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν τὴ θεραπεύει μὲ τὴν ἐγκατάλειψη· ἐπιτρέπει νὰ πάθομε κάτι φοβερὸ ἀπὸ αὐτοὺς νύχτα καὶ ἡμέρα. Καὶ ἔπειτα ἡ ψυχὴ ξαναγυρίζει στὸ ἀρχικὸ μίσος κατὰ τῶν δαιμόνων, μαθαίνοντας νὰ λέει πρὸς τὸν Κύριο ὅπως ὁ Δαβίδ· «Τοὺς μισοῦσα μὲ μίσος τέλειο, ἔγιναν ἐχθροί μου»[53]. Γιατὶ μισεῖ μὲ τέλειο

53. Ψαλμ. 138, 22.

μίσος τοὺς δαίμονες, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μήτε μὲ πράξη μήτε μὲ τὴ διάνοια ἁμαρτάνει, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλάνθαστο γνώρισμα τῆς μέγιστης καὶ πρώτου βαθμοῦ ἀπάθειας.

10. Ὅσον ἀφορᾶ στὸ δαίμονα ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ ἀναίσθητη στὰ πνευματικά, τί νὰ πῶ; Ἐγὼ φοβοῦμαι νὰ γράφω γι' αὐτόν: Πῶς ἡ ψυχὴ βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν πνευματική της κατάσταση ὅταν ἔρχεται ὁ δαίμονας αὐτός, καὶ ξεντύνεται τὸν φόβο τοῦ Κυρίου καὶ τὴν εὐλάβεια. Καὶ τὴν ἁμαρτία δὲν τὴν λογαριάζει γιὰ ἁμαρτία, καὶ τὴν παρανομία δὲν τὴ νομίζει παρανομία, καὶ τὴν κόλαση καὶ τὴν αἰώνια κρίση καὶ καταδίκη τὰ θυμᾶται σὰν ἁπλὰ λόγια, καὶ γελᾶ περιφρονητικὰ ὅταν ἀκούει γιὰ τὸ αἰώνιο πῦρ. Καὶ τάχα ὁμολογεῖ τὸ Θεό, τὶς ἐντολές Του ὅμως δὲν τὶς γνωρίζει. Ὅταν παρακινεῖται ἡ ψυχὴ στὴν ἁμαρτία, χτυπᾶς τὰ στήθη σου, ἀλλ' αὐτὴ δὲν τὸ αἰσθάνεται. Τῆς ὁμιλεῖς ἀπὸ τὶς Ἅγιες Γραφές, καὶ αὐτὴ ἔχει πωρωθεῖ καὶ δὲν ἀκούει. Τῆς παριστάνεις πόσο ντροπὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτὴ δὲν τὸ λογαριάζει, σὰν τὸ χοῖρο ποὺ ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ ἔσπασε τὸ φραγμό.

Τὸν δαίμονα αὐτὸν τῆς ἀναισθησίας τὸν φέρνουν λογισμοὶ κενοδοξίας ποὺ πολυκαίρισαν στὴν ψυχή. Τοῦ ὁποίου ἂν δέ λιγόστευε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, δὲν θὰ σωζόταν κανένας ἄνθρωπος[54]· γιατὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονται σπάνια στοὺς ἀδελφούς. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι φανερή. Γιατὶ στὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων καὶ στὰ βάσανά τους ἀπὸ ἀσθένειες ἢ στὶς ταλαιπωρίες ὅσων εἶναι στὶς φυλακὲς ἢ στὸν αἰφνίδιο θάνατο ἄλλων, ἐξορίζεται ὁ δαίμονας αὐτὸς τῆς ἀναισθησίας· γιατὶ ἡ ψυχὴ συγκινεῖται καὶ κατανύγεται σιγὰ—σιγὰ καὶ ἔρχεται σὲ συμπάθεια, καὶ διαλύεται τὸ πέτρωμα τῆς ψυχῆς ποὺ ἐπιφέρει αὐτὸ τὸ δαιμόνιο. Αὐτὰ τὰ πράγματα ἐμεῖς δὲν τὰ ἔχομε, ἐξαιτίας τῆς ἐρήμου καὶ τῆς σπανιότητας τῶν ἀσθενῶν ἀπὸ ἀνάμεσά μας. Αὐτὸν τὸν δαίμονα θέλοντας νὰ ἐξορίσει ὁ Κύριος, διέταξε στὰ Εὐαγγέλια νὰ ἐπισκεπτόμαστε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς φυλακισμένους· «Ἤμουν ἄρρωστος, λέει, καὶ ἤρθατε σὲ μένα»[55]. Ὅμως ἂς γνωρίζομε καὶ τοῦτο: Ὁποιος ἀναχωρητὴς ἔπεσε σ' αὐτὸν τὸν δαίμονα καὶ ὅμως δὲν δέχτηκε λογισμοὺς πορνείας, οὔτε ἐγκατέλειψε τὸ κελί του ἀπὸ ἀκηδία, αὐτὸς δέχτηκε ὑπομονὴ καὶ σωφροσύνη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ εἶναι μακάριος γιὰ τὴν ἀπάθεια αὐτή. Ὅσοι ὑποσχέθηκαν νὰ ἀσκοῦν τὴ θεοσέβεια, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ συναναστρέφονται μὲ κοσμικούς, ἂς φυλάγονται ἀπὸ αὐτὸν τὸ δαίμονα τῆς ἀναισθησίας. Γιατὶ ἐγὼ ντρέπομαι καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέω καὶ νὰ γράφω γι' αὐτὸν περισσότερα.

11. Ὅλοι οἱ δαίμονες διδάσκουν στὴν ψυχὴ τὴ φιληδονία καὶ μόνο ὁ δαίμονας τῆς λύπης δὲν καταδέχεται νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἀλλὰ σ' ὅσους μπαίνει, διαφθείρει τοὺς λογισμούς τους, κόβοντας κάθε ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ

54. Ματθ. 24, 22.

55. Ματθ. 25, 36.

ξεραίνοντάς την μὲ τὴ λύπη, ἀφοῦ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λυπημένου ξεραίνονται τὰ ὀστά[56]. Καὶ ὅταν τὸν πολεμᾶ μέτρια, κάνει τὸν ἀναχωρητὴ δόκιμο καὶ ἄξιο, γιατὶ τὸν πείθει νὰ μὴν πλησιάζει κανένα πράγμα τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἀποφεύγει κάθε ἡδονή. Ὅταν ἐπιμείνει πολὺ αὐτὸς ὁ δαίμονας γεννᾶ λογισμοὺς ποὺ συμβουλεύουν τὴν αὐτοκτονία ἢ ἀναγκάζουν σὲ φυγὴ μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ βρίσκεται κανείς. Πράγμα ποὺ νομίζω ἔπαθε ὁ ἅγιος Ἰώβ, ὅταν τὸν ἐνοχλοῦσε ὁ δαίμονας αὐτός, γιατὶ λέει· «Μακάρι νὰ μποροῦσα νὰ φονεύσω τὸν ἑαυτό μου ἢ νὰ παρακαλέσω ἄλλον νὰ τὸ κάνει αὐτό»[57]. Αὐτοῦ τοῦ δαίμονα σύμβολο εἶναι ἡ ὀχιά, τῆς ὁποίας τὸ δηλητήριο ὅταν δίνεται μὲ μέτρο γίνεται ἀντίδοτο στὰ δηλητήρια τῶν ἄλλων θηρίων, ὅταν ὅμως δίνεται πολὺ φονεύει καὶ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο. Σ' αὐτὸ τὸ δαιμόνιο παρέδωσε ὁ Παῦλος αὐτὸν ποὺ ἁμάρτησε στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτὸ ξαναγράφει, λέγοντας στοὺς Κορίνθιους νὰ δείξουν σ' αὐτὸν ἀγάπη, μήπως ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη τὸν καταπιεῖ ὁ διάβολος[58]. Ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμη μετάνοια προξενεῖ αὐτὸ τὸ πνεῦμα μὲ τὸ νὰ θλίβει τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἐκείνους ποὺ τοὺς κεντοῦσε αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ κατέφευγαν στὸ Θεό, τοὺς ὀνόμαζε «γεννήματα ἐχιδνῶν» καὶ ἔλεγε· «Ποιὸς σᾶς ἔδειξε νὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ ὀργή; Δῶστε λοιπὸν καρποφορία ἄξια τῆς μετάνοιας καὶ μὴ θαρρέψετε λέγοντας, πατέρας μας εἶναι ὁ Ἀβραάμ»[59]. Ὅμως ὁ καθένας ποὺ μιμήθηκε τὸν Ἀβραὰμ καὶ ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του[60], αὐτὸς ἔγινε δυνατότερος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν δαίμονα τῆς λύπης.

12. Ὅποιος νίκησε τὸ θυμό, αὐτὸς νίκησε τοὺς δαίμονες. Ὅποιος εἶναι δοῦλος τοῦ θυμοῦ, αὐτὸς εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ μοναχικὸ βίο καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ Σωτήρα μας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅπως λέει ἡ Γραφή, «διδάσκει στοὺς πράους ἀνθρώπους τοὺς δρόμους Του»[61]. Γι' αὐτὸ καὶ δύσκολα κυριεύεται ὁ νοῦς τῶν ἀναχωρητῶν ὅταν καταφεύγει στὴν πεδιάδα τῆς πραότητας, ἐπειδὴ χαμιὰ ἀρετὴ σχεδὸν δὲν φοβοῦνται οἱ δαίμονες, ὅσο τὴν πραότητα. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὴν εἶχε ὁ μέγας Μωυσῆς καὶ ὀνομάστηκε «πράος περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»[62]. Καὶ ὁ ἅγιος Δαβὶδ ἔκρινε ὅτι ἡ πραότητα εἶναι ἄξια νὰ τὴν θυμᾶται καὶ ὁ Θεός· «Θυμήσου, ἔλεγε, τὸ Δαβὶδ καὶ ὅλη τὴν πραότητά του»[63]. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτήρας μας διέταξε νὰ γίνομε μιμητὲς τῆς πραότητάς Του, λέγοντας· «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ταπεινὸς καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὴν ψυχή σας»[64]. Ὅποιος νηστεύει ἀπὸ φαγητὰ καὶ ποτά, ἐρεθίζει ὅμως τὸν θυμὸ μὲ πονηροὺς λογισμούς, αὐτὸς εἶναι ὅμοιος μὲ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει στὸ πέλαγος καὶ ἔχει δαίμονα γιὰ πλοίαρχο. Γι' αὐτὸ ἂς προσέξομε τὸν σκύλο μας, δηλαδὴ τὸ θυμό, καὶ ἂς τὸν διδάξομε νὰ σκοτώνει μόνο τοὺς λύκους καὶ ὄχι νὰ τρώει τὰ πρόβατα, ἀλλὰ νὰ δείχνει πραότητα πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

56. Παροιμ. 17, 22.
57. Ἰώβ 30, 24.
58. Β' Κορ. 2, 7.
59. Ματθ. 3, 8.
60. Γεν. 12, 1.
61. Ψαλμ. 24, 9.
62. Ἀριθ. 12, 3.
63. Ψαλμ. 131, 1.
64. Ματθ. 11, 29.

13. Ἀπ' ὅλους τοὺς λογισμούς, μόνο ὁ λογισμὸς τῆς κενοδοξίας ἔχει ἀφθονία ὑλικοῦ καὶ περιλαμβάνει ὁλόκληρο σχεδὸν τὸν κόσμο καὶ ἀνοίγει κρυφὰ τὶς πόρτες σ' ὅλους τοὺς δαίμονες, σὰν πονηρὸς προδότης κάποιας πόλεως. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ ἐξευτελίζει τὸ νοῦ τοῦ ἀναχωρητῆ γεμίζοντάς τον μὲ πολλὰ λόγια καὶ ἀσχολίες καὶ καταστρέφει τὶς προσευχές του μὲ τὶς ὁποῖες προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσει τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς του. Αὐτὸν τὸ λογισμὸ τὸν μεγαλώνουν μὲ τὴν ἥττα τους ὅλοι μαζὶ οἱ δαίμονες καὶ μέσω αὐτοῦ εἰσέρχονται καὶ πάλι στὶς ψυχές, κι ἔτσι κάνουν τὴν τελευταία κατάσταση χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη[65]. Ἀπὸ αὐτὸν τὸ λογισμὸ γεννιέται καὶ ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας, ὁ λογισμὸς ποὺ κατακρήμνισε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ τὸ σατανᾶ ποὺ εἶχε πρὶν τὴ σφραγίδα τῆς ὁμοιώσεως μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸ στεφάνι τῆς ὀμορφιᾶς. Νὰ ξεφύγεις λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν τὸν λογισμὸ τῆς κενοδοξίας καὶ νὰ μὴν ἀργοπορήσεις, γιὰ νὰ μὴ παραδώσομε τὴ ζωή μας σὲ ἄλλους καὶ τὸ βίο μας σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἔλεος[66], δηλ. στοὺς δαίμονες. Αὐτὸν τὸν δαίμονα τὸν διώχνει ἡ ἐπίμονη προσευχὴ καὶ τὸ νὰ μὴν κάνει κανεὶς θεληματικὰ ἢ νὰ λέει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βοηθοῦν στὴν καταραμένη κενοδοξία.

14. Μόλις ὁ νοῦς τοῦ ἀναχωρητῆ νιώσει λίγη ἀπάθεια, τότε ἀποκτώντας ἄλογο κενοδοξίας τρέχει μὲ αὐτὸ στὶς πόλεις κουβαλώντας μέσα του καθαρὴ ἐπιθυμία γιὰ δόξα καὶ ἔπαινο. Τότε, κατὰ θεία οἰκονομία, ἀφοῦ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον του τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας καὶ ἀφοῦ τὸν ἀποκλείσει σὲ μία μάντρα τῶν χοίρων, τὸν μαθαίνει νὰ μὴν ἀφήνει τὸ κρεβάτι του πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ὑγεία, οὔτε νὰ μιμεῖται τοὺς ἄτακτους ἀρρώστους, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἔχουν ἀκόμη ὑπολείμματα τῆς ἀσθένειάς τους, βγαίνουν στὸ δρόμο καὶ πηγαίνουν παράκαιρα σὲ λουτρὰ καὶ παθαίνουν ὑποτροπὴ τῆς ἀσθένειάς τους. Γι' αὐτὸ ἂς καθόμαστε στὸ κελί μας καὶ ἂς προσέχομε τοὺς ἑαυτούς μας μᾶλλον, γιὰ νὰ προκόβομε στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ γινόμαστε δυσκίνητοι πρὸς τὴν κακία. Καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὴ γνώση τῶν θείων, νὰ δεχόμαστε πλῆθος ἱερῶν σκέψεων. Καὶ καθὼς θ' ἀνυψωνόμαστε πάλι, ν' ἀξιωνόμαστε νὰ βλέπομε καθαρότερα τὸ φῶς τοῦ Σωτήρα μας.

15. Δὲν μπορῶ νὰ γράφω ὅλες τὶς κακουργίες τῶν δαιμόνων. Καὶ ὅσα κακὰ μηχανεύονται, ντρέπομαι νὰ τὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς, ἐπειδὴ φοβοῦμαι νὰ μὴν ὑποστοῦν βλάβη οἱ πιὸ ἄδολοι καὶ ἄκακοι ποὺ θὰ τὰ διαβάσουν. Πλὴν ὅμως θὰ διηγηθῶ τὶς πανουργίες τοῦ δαίμονα τῆς πορνείας καὶ ἄκουσέ τις. Ὅταν κανεὶς ἀποκτήσει τὴν ἀπάθεια τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς του καὶ οἱ αἰσχροὶ λογισμοὶ γίνουν ψυχρότεροι, τότε παρουσιάζει ἄν-

65. Ματθ. 12, 45.
66. Παροιμ. 5, 9.

δρες καὶ γυναῖκες νὰ παίζουν μεταξύ τους καὶ κάνει τὸν ἀναχωρητὴ νὰ γίνει θεατὴς αἰσχρῶν πραγμάτων καὶ σχημάτων. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ πειρασμὸς δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πολυχαιρίζουν. Ἐπειδὴ ἡ ἐπίμονη προσευχὴ καὶ ὁ πολὺ περιορισμένος τρόπος ζωῆς μὲ νηστεία, ἀγρυπνία καὶ γύμναση σὲ πνευματικὲς θεωρίες, διώχνουν αὐτὸν τὸν πειρασμὸ σὰν ἄνυδρο σύννεφο. Συμβαίνει ἀκόμη καὶ ἀγγίζει τὶς σάρκες γιὰ νὰ τὶς ξεσηκώσει στὴν παράλογη διέγερση, καὶ ἄλλα πάρα πολλὰ ἐπινοεῖ αὐτὸς ὁ πονηρός, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ φανερώσομε καὶ νὰ τὰ γράψομε. Πολὺ βοηθάει ἐναντίον τῶν λογισμῶν αὐτῶν ὁ ὑπερβολικὸς θυμὸς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ δαίμονα. Αὐτὸν τὸ θυμὸ τὸν φοβᾶται πολὺ ὅταν ξεσηκώνεται σφοδρὸς ἐναντίον τῶν λογισμῶν καὶ καταστρέφει τὰ σχέδιά του. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «νὰ θυμώνετε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»[67]. Αὐτὸς ὁ θυμὸς εἶναι χρήσιμο φάρμακο στὴ ψυχὴ κατὰ τῶν πειρασμῶν.

Μιμεῖται αὐτὸν τὸ δαίμονα καὶ ὁ δαίμονας τῆς ὀργῆς, μὲ τὸ νὰ δημιουργεῖ πλαστὲς φαντασίες γιὰ γονεῖς ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς ὅτι βρίζονται ἀπὸ ἀνάξια πρόσωπα, καὶ ξεσηκώνει τὸ θυμὸ τοῦ ἀναχωρητῆ νὰ πεῖ ἢ νὰ κάνει κάτι κακὸ ἐναντίον τους. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσέχομε, καὶ νὰ ἀπομακρύνομε γρήγορα τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὶς φαντασίες αὐτές, γιὰ νὰ μὴν πολυχαιρίσουν καὶ γίνουν ἀναμμένος δαυλὸς στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Σ' αὐτοὺς τοὺς πειρασμοὺς πέφτουν περισσότερο οἱ θυμώδεις καὶ εὐέξαπτοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ καὶ τὴν γνώση τοῦ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

16. Τὰ νοήματα αὐτοῦ τοῦ αἰώνα, ὁ Κύριος, ὅπως τὰ πρόβατα στὸν καλὸ βοσκό, τὰ παρέδωσε στὸν ἄνθρωπο. Καὶ εἶναι γραμμένο· «Ἔδωσε σὲ κάθε ἄνθρωπο τὸ νόημα μέσα στὸ νοῦ του»[68], ἀφοῦ ἕνωσε μὲ τὸν ἄνθρωπο τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ὀργὴ γιὰ βοήθειά του, γιὰ νὰ ἐξορίζει μὲ τὸ θυμὸ τὰ νοήματα τῶν λύκων δαιμόνων, καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀγαπᾶ τὰ πρόβατα ἂν καὶ πολλὲς φορὲς τὸν χτυποῦν βροχὲς καὶ ἄνεμοι. Τοῦ ἔδωσε ἀκόμη ὁ Κύριος καὶ νομὴ γιὰ νὰ βόσκει τὰ πρόβατα, καὶ τόπο χλόης καὶ νερὸ ἀναπαύσεως[69], καὶ ἅρπα καὶ κιθάρα καὶ ραβδὶ καὶ στήριγμα, γιὰ νὰ τραφεῖ καὶ νὰ ντυθεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νοητὸ ποίμνιο καὶ νὰ μαζέψει χορτάρι τοῦ βουνοῦ. Γιατὶ λέει· «Ποιὸς βόσκει ἕνα κοπάδι καὶ δὲν τρώει ἀπὸ τὸ γάλα του;»[70]

Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀναχωρητὴς νὰ φυλάγει νύχτα καὶ ἡμέρα αὐτὸ τὸ ποίμνιο, μήπως κανένα πρόβατο τὸ φᾶνε τὰ θηρία ἢ πέσει στοὺς ληστές. Κι ἂν συμβεῖ τίποτα τέτοιο στὸ δασῶδες φαράγγι, εὐθὺς νὰ τὸ ἁρπάξει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ καὶ τῆς ἀρκούδας[71]. Καὶ τρώγεται ἀπὸ τὰ θηρία ἡ σκέψη γιὰ τὸν ἀδελφό μας, ἂν βόσκει μέσα μας μὲ μίσος· καὶ ἡ σκέψη τῆς γυναίκας, ἂν γυρίζει στὸ μυαλὸ μὲ αἰσχρὴ ἐπιθυμία· καὶ ἡ σκέψη τοῦ ἀσημιοῦ καὶ τοῦ χρυσαφιοῦ, ἂν κατοικεῖ μέσα μας ἑνωμένη μὲ τὴν πλεονεξία· καὶ τὰ νοήματα τῶν θείων χαρισμάτων, ἂν βόσκουν στὴ διάνοιά μας ἑνωμένα μὲ τὴν κενοδοξία. Καὶ στὰ ὑπόλοιπα νοήματα τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ, ὅταν κλέβονται ἀπὸ τὰ πάθη. Καὶ δὲν πρέπει νὰ φυλάγομε τοὺς λογισμούς μας μόνο τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα, ἀγρυπνώντας. Γιατὶ μπορεῖ μὲ τὴν αἰσχρὴ καὶ πονηρὴ φαντασία νὰ χάσεις τὸ πρόβατο. Καὶ αὐτὸ ἐννοοῦν τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Ἰακώβ: «Δὲν σοῦ ἔφερα πρόβατο σκοτωμένο ἀπὸ θηρία. Ἐγὼ ἀναπλήρωνα τὰ κλεμμένα τῆς ἡμέρας καὶ τὰ κλεμμένα τῆς νύχτας. Καὶ κατάντησα νὰ μὲ καίει ὁ ἥλιος τὴν ἡμέρα καὶ νὰ ὑποφέρω τὴν παγωνιὰ τῆς νύχτας. Κι ἔφευγε ὁ ὕπνος ἀπὸ τὰ μάτια μου»[72]. Ἂν τώρα ἀπὸ τὸν πολὺ κόπο ἔρθει ἀκηδία, τότε ἂς πᾶμε λίγο στὴν πέτρα τῆς θείας γνώσεως, ἂς πάρομε τὴν ἅρπα κι ἂς χτυπήσομε μὲ τὶς ἀρετὲς τὶς χορδὲς τῆς γνώσεως. Ἂς βοσκήσομε πάλι τὰ πρόβατα κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, γιὰ νὰ μᾶς καλέσει κι ἐμᾶς ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας ἀπὸ τὴ βάτο[73] καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὴ γνώση τῶν ὑπερφυσικῶν Του ἐνεργειῶν.

17. Τὴ λογικὴ φύση ποὺ θανατώθηκε ἀπὸ τὴν κακία, τὴν ἀνασταίνει ὁ Χριστὸς μὲ τὴ θεωρία τῆς αἰωνιότητας. Καὶ ὁ Πατέρας Του, τὴν ψυχὴ ποὺ πέθανε τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀνασταίνει διά μέσου τῆς γνώσεώς Του. Καὶ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Ἂν ἔχομε πεθάνει μαζὶ μὲ τὸ Χριστό, πιστεύομε ὅτι καὶ θὰ ζήσομε μαζί Του»[74].

18. Ὅταν ὁ νοῦς ξεντυθεῖ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ ντυθεῖ τὸν ἄνθρωπο τῆς χάρης, τότε θὰ δεῖ καὶ τὴν κατάστασή του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ὅμοια μὲ σάπφειρο ἢ μὲ οὐράνιο χρῶμα. Αὐτὴ τὴν κατάσταση τὴν ὀνομάζει ἡ Γραφὴ «τόπο Θεοῦ» ποὺ τὸν εἶδαν οἱ πρεσβύτεροι πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ[75].

19. Οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ἄλλοι πειράζουν τὸν ἄνθρωπο ὡς ἄνθρωπο· ἄλλοι τὸν πειράζουν σὰν ἄλογο ζῶο. Οἱ πρῶτοι ἔρχονται καὶ μᾶς βάζουν σκέψεις κενοδοξίας ἢ ὑπερηφάνειας ἢ φθόνου ἢ κατηγορίας, οἱ ὁποῖες δὲν ἐνοχλοῦν τὰ ζῶα. Ἐνῶ οἱ δεύτεροι μᾶς κινοῦν παρὰ φύση τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία. Αὐτὰ τὰ πάθη εἶναι κοινὰ σ' ἐμᾶς καὶ τ' ἄλογα ζῶα καὶ τὰ καλύπτει ἡ λογικὴ φύση μας. Γι' αὐτὸ λέει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα πρὸς τοὺς λογισμοὺς ποὺ συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους· «Ἐγὼ εἶπα, εἶστε θεοὶ καὶ ὅλοι σας γιοὶ τοῦ Ὑψίστου· ἐσεῖς πεθαίνετε σὰν ἄνθρωποι καὶ πέφτετε σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες»[76]. Πρὸς τοὺς λογισμοὺς ποὺ κινοῦνται παράλογα τί λέει; «Μὴ γίνεστε σὰν τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἡμίονο, ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σύνεση. Μὲ γκέμια καὶ χαλινάρι θὰ σφίξεις τὰ σαγόνια αὐτῶν ποὺ δὲ σὲ πλησιάζουν»[77]. Ἂν τώρα ἡ ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει πρέπει νὰ πεθάνει[78], φανερὸ εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὡς ἄνθρωποι πεθαίνουν καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους θάβονται, ἐνῶ

67. Ψαλμ. 4, 5.
68. Ἑβρ. 10, 16.
69. Ψαλμ. 22, 2.
70. Α' Κορ. 9, 7.
71. Α' Βασ. 17, 35.

72. Γεν. 31, 39.
73. Γεν. 3.
74. Β' Τιμ. 2, 11.
75. Ἐξ. 24, 10.
76. Ψαλμ. 81, 6.
77. Ψαλμ. 31, 9.
78. Ἰεζ. 18, 4.

οἱ ἄλογοι, ὅταν θανατωθοῦν, δηλ. καταπέσουν, θὰ φαγωθοῦν ἀπὸ γύπες καὶ κοράκια. Τὰ νεογέννητα αὐτῶν, ἄλλα ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο[79], ἄλλα ἀνακατώνονται μέσα στὸ αἷμα τῶν πτωμάτων[80]. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτιὰ γιὰ νὰ ἀκούει, ἂς ἀκούει.

20. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς σὲ πλησιάσει καὶ σὲ πληγώσει καὶ θέλεις, ὅπως λέει ἡ Γραφή, νὰ γυρίσεις τὸ μαχαίρι στὴν καρδιά του[81], κάνε ὡς ἑξῆς· ἀνάλυσε μέσα σου τὸ λογισμὸ ποὺ σοῦ ὑπέβαλε, ποιὸς εἶναι, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται καὶ ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ποὺ στεναχωρεῖ περισσότερο τὸν νοῦ. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ἂς ὑποθέσομε ὅτι σοῦ ἦρθε λογισμὸς φιλαργυρίας. Διαίρεσε αὐτὸν τὸ λογισμὸ σὲ τέσσερα μέρη: στὸ νοῦ ποὺ δέχτηκε τὸ λογισμό, στὴν ἔννοια τοῦ χρυσοῦ, στὸν ἴδιο τὸ χρυσὸ καὶ στὸ φιλάργυρο πάθος. Καὶ τότε ρώτησε: Ποιὸ ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἁμαρτία; Ὁ νοῦς; Μὰ αὐτὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἔννοια τοῦ χρυσοῦ; Κανεὶς ποὺ ἔχει νοῦ δὲ θὰ πεῖ τέτοιο πράγμα. Ὁ χρυσός; Καὶ τότε γιατί ἔγινε; Ἕπεται λοιπὸν ὅτι αἰτία τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ φιλάργυρο πάθος, τὸ ὁποῖο στὴν οὐσία του δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἔννοια πράγματος εἶναι, ἀλλὰ εἶναι μιὰ μισάνθρωπη ἡδονὴ ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸ αὐτεξούσιο καὶ ἀναγκάζει τὸ νοῦ νὰ κάνει κακὴ χρήση τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ· τὴν ἡδονὴ αὐτὴ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προστάζει νὰ τὴν ἀποκόπτομε. Καὶ μὲ τὴν ἔρευνά σου αὐτὴ θὰ καταστραφεῖ ὁ λογισμός, καθὼς θὰ ἀναλύεται στὴ θεωρητική του βάση, ἀλλὰ θὰ φύγει ἀπὸ σένα καὶ τὸ δαιμόνιο, ἀφοῦ θὰ ὑψωθεῖ ἡ διάνοιά σου ἀπὸ τὴ γνώση αὐτή.

Ἂν δὲν θέλεις νὰ μεταχειριστεῖς τὸ δικό του μαχαίρι ἐναντίον του καὶ ἔχεις πόθο νὰ τὸν καθυποτάξεις μὲ τὴ δική σου σφεντόνα, τότε πάρε πέτρα μέσα ἀπὸ τὸ τσομπάνικο σακούλι σου καὶ ἐξέταζε τὴ θεωρία τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ. Πῶς δηλαδὴ ἄγγελοι καὶ δαίμονες πλησιάζουν τὸ δικό μας κόσμο, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν πλησιάζομε στοὺς κόσμους τους; Γιατὶ οὔτε τοὺς ἀγγέλους μποροῦμε νὰ ἑνώσομε μὲ τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ ὅτι εἶναι ἑνωμένοι, οὔτε τοὺς δαίμονες θέλομε νὰ τοὺς κάνομε πιὸ ἀκάθαρτους ἀπ' ὅ,τι εἶναι. Καὶ πῶς ξέπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωὶ καὶ τσακίστηκε στὴ γῆ;[82] Αὐτὸς θεώρησε τὴ θάλασσα σὰν λεκάνη καὶ τὸν τάρταρο τῆς ἀβύσσου σὰν αἰχμάλωτό του· ἀναβράζει τὴν ἄβυσσο ὅπως τὸ φυσερὸ τὴ φωτιὰ στὸ χαλκουργεῖο[83], καὶ ταράζει ὅλους ἀπὸ τὴν κακία του θέλοντας νὰ ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Ἡ θεωρία αὐτῶν τῶν πραγμάτων πληγώνει πάρα πολὺ τὸ δαίμονα καὶ τρέπει σὲ φυγὴ τὸ στράτευμά του. Ἀλλὰ αὐτὰ συμβαίνουν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἤρεμα καθαριστεῖ ἀπὸ τὰ πάθη τους καὶ βλέπουν σ' ἕνα βαθμὸ τὶς αἰτίες καὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων. Οἱ ἀκάθαρτοι ὅμως δὲν γνωρίζουν τὴ θεωρία αὐτή, οὔτε καὶ ἂν τὴ μάθουν ἀπὸ ἄλλους καὶ τὴ λένε καὶ τὴν ξαναλένε θ' ἀκουστοῦν, ἐξαιτίας τῆς σκόνης καὶ τοῦ θορύ-

79. Ψαλμ. 146, 9.
80. Ἰώβ 39, 30.
81. Ψαλμ. 36, 15.
82. Ἡσ. 14, 12.
83. Ἰώβ 41, 23.

βου ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ πάθη τους κατὰ τὸν πόλεμο τῶν δαιμόνων. Γιατὶ πρέπει τὸ στράτευμα τῶν ἀλλοφύλων νὰ ἠρεμήσει, γιὰ νὰ βγεῖ μόνος ὁ Γολιὰθ καὶ νὰ συμπλακεῖ μὲ τὸ Δαβὶδ μας[84]. Παρόμοια ἂς χρησιμοποιήσομε καὶ τὴ διαίρεση τοῦ πολέμου καὶ τὴν τακτικὴ γιὰ ὅλους τοὺς ἀκάθαρτους λογισμούς.

21. Ὅταν οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ φυγαδευτοῦν γρήγορα, ἂς ἀναζητήσομε τὴν αἰτία, ἀπὸ ποῦ δηλαδὴ προέρχεται αὐτό. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει· ἐπειδὴ σπανίζει τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἀκάθαρτου λογισμοῦ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ προμηθευτοῦμε τὸ ὑλικό, ἢ ἐξαιτίας τῆς ἀπάθειάς μας δὲν ὑπερίσχυσε ὁ ἐχθρός; Παράδειγμα· ἂν κανένας ἀναχωρητὴς βάλει στὸ νοῦ του νὰ γίνει ἐπίσκοπος, δὲν φαντάζεται πολὺ καιρὸ αὐτὸν τὸ λογισμὸ (γιατὶ εἶναι ἀπραγματοποίητος), καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι συμβαίνει τὸ πρῶτο. Ἂν ὅμως κάποιος γίνει ἐπίσκοπος μίας τυχαίας πόλεως καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ σκέφτεται ὅπως πρίν, αὐτὸς εἶναι μακάριος γιὰ τὴν ἀπάθειά του. Ἂν ἐξετάσομε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους λογισμούς, θὰ δοῦμε ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἔχει ὅμοια ἐφαρμογή. Αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ γνωρίζομε, γιὰ νὰ ἔχομε προθυμία καὶ δύναμη· γιὰ νὰ ξέρομε ἂν διαπεράσαμε τὸν Ἰορδάνη[85] καὶ εἴμαστε κοντὰ στὶς φοινικιὲς ἢ μήπως εἴμαστε ἀκόμα στὴν ἔρημο καὶ μᾶς χτυποῦν οἱ ἀλλόφυλοι.

Πολὺ πανοῦργος μοῦ φαίνεται ὁ δαίμονας τῆς φιλαργυρίας καὶ δεινὸς στὸ νὰ ἐξαπατᾶ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἀπὸ τὴν τέλεια ἀπάρνηση τοῦ κόσμου (ἐκ μέρους τοῦ μοναχοῦ) βρεθεῖ στὰ στενά, ὑποκρίνεται ἀμέσως τὸν οἰκονόμο καὶ φίλο τῶν φτωχῶν· ὑποδέχεται μὲ τὴ γνησιότερη φιλοξενία τοὺς ξένους, ποὺ ποτὲ δὲν τὸν ἐπισκέπτονται, στέλνει βοήθεια σὲ ἄλλους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ἐπισκέπτεται τὶς φυλακὲς τῆς πόλεως καὶ ἐξαγοράζει δῆθεν ἐκείνους ποὺ πουλήθηκαν ὡς δοῦλοι· ὑποδεικνύει ἐπίσης τὴν προσκόλληση σὲ πλούσιες γυναῖκες. Ἄλλους πάλι τοὺς συμβουλεύει νὰ ὑποταχθοῦν σὲ κάποιους ποὺ ἔχουν γεμάτο πουγγί. Καὶ ἔτσι ἀφοῦ ἐξαπατήσει λίγο—λίγο τὴν ψυχή, τὴν τυλίγει μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς φιλαργυρίας καὶ τὴν παραδίνει στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας. Αὐτὸς φέρνει τότε στὸ νοῦ ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ δοξάζουν τὸν Κύριο γιὰ τὰ καλὰ αὐτὰ ἔργα ποὺ (κατὰ φαντασία) ἔγιναν, καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο τοῦ παρουσιάζει καὶ ἄλλους νὰ συνομιλοῦν ὅτι πρέπει αὐτὸς νὰ δεχτεῖ τὴν ἱερωσύνη. Τοῦ προμαντεύει ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἱερέας θὰ πεθάνει καὶ δὲν θὰ ξεφύγει τὸν θάνατο ὅ,τι καὶ νὰ κάνει. Κι ἔτσι ὁ ταλαίπωρος νοῦς ἀφοῦ δεθεῖ μέσα σὲ τέτοιους λογισμούς, φιλονεικεῖ μ' ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν παραδέχονται· ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν παραδέχονται, χαρίζει δῶρα μὲ προθυμία καὶ τοὺς δέχεται μὲ εὐγνωμοσύνη. Μερικοὺς ἄλλους ποὺ διαφωνοῦν, τοὺς παραδίνει στοὺς δικαστὲς καὶ παραγγέλλει νὰ ἐξοριστοῦν ἀπὸ τὴν πόλη. Ὅταν λοιπὸν μποῦν καὶ ἀρχίσουν νὰ στριφογυρίζουν

84. Α' Βασ. 17.
85. Ἰ. Ναυῆ 3.

στὸ μυαλό του ὅλοι αὐτοὶ οἱ λογισμοί, εὐθὺς παρουσιάζεται ὁ δαίμονας τῆς ὑπερηφάνειας, ὁ ὁποῖος στέλνει ἐναντίον του ἀστραπὲς συνεχεῖς στὸν ἀέρα τοῦ κελιοῦ καὶ φτερωτὰ θηρία καὶ τελευταῖα προξενεῖ στέρηση τοῦ λογικοῦ. Ἐμεῖς ὅμως ἀφοῦ παρακαλέσομε νὰ λείψουν καὶ νὰ χαθοῦν αὐτοὶ οἱ λογισμοί, ἂς ζήσομε φτωχικὰ μὲ εὐχαριστία. Γιατὶ τίποτε δὲ φέραμε στὸν κόσμο κι εἶναι φανερὸ ὅτι οὔτε νὰ πάρομε τίποτε μαζί μας μποροῦμε. Κι ὅταν ἔχομε τροφὴ καὶ σκεπάσματα, σ' αὐτὰ ἂς ἀρκεστοῦμε[86]· κι ἂς θυμόμαστε τὸν Παῦλο ποὺ λέει· «Ρίζα ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»[87].

22. Ὅλοι οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ ὅταν πολυκαιρίσουν ἐξαιτίας τῶν παθῶν μέσα μας, ρίχνουν τὸ νοῦ στὴν καταστροφὴ καὶ τὸν ἀφανισμό. Ὅπως ἡ σκέψη τοῦ ψωμιοῦ πολυκαιρίζει μέσα στὸ μυαλὸ τοῦ πεινασμένου λόγω τῆς πείνας του καὶ ἡ σκέψη τοῦ νεροῦ στὸν διψασμένο λόγω τῆς δίψας του, ἔτσι καὶ οἱ σκέψεις τῶν χρημάτων ἢ τῶν αἰσχρῶν λογισμῶν ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὰ φαγητά, χρονίζουν στὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιτίας τῆς ἐμπάθειάς του. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅσον ἀφορᾶ στὶς σκέψεις τῆς κενοδοξίας καὶ τὶς διάφορες ἄλλες. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ὅταν ὁ νοῦς πνίγεται μέσα σὲ ἐμπαθεῖς σκέψεις, νὰ παρασταθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ στεφανωθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς παρασυρμένος ὁ τρισάθλιος νοῦς, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ δεῖπνο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται στὰ Εὐαγγέλια[88]. Καὶ πάλι ἐκεῖνος ποὺ δέθηκε χέρια καὶ πόδια καὶ ρίχτηκε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο[89], ἀπὸ τέτοιους λογισμοὺς εἶχε ὑφασμένο τὸ ἔνδυμά του· καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ὁ Βασιλιὰς ποὺ τὸν κάλεσε, ἔκρινε ὅτι δὲν ἦταν ἄξιος νὰ γίνει δεκτὸς στὸ γάμο. Λοιπόν, ἔνδυμα γάμου εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀρνήθηκε τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες. Ποιὰ εἶναι τώρα ἡ αἰτία ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ὅταν πολυκαιρίσουν, διαφθείρουν τὴν πνευματικὴ γνώση, τὸ ἔχομε πεῖ στὰ κεφάλαια περὶ προσευχῆς.

23. Ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ ἀντιστέκονται στὴν πρακτικὴ ἄσκηση τῶν ἀρετῶν, τρεῖς εἶναι ἀρχηγοί, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ ἡ στρατιὰ τῶν ἀλλοφύλων, δηλ. τῶν δαιμόνων· καὶ αὐτοὶ οἱ τρεῖς, πρῶτοι κάνουν πόλεμο καὶ μὲ ἀκάθαρτους λογισμοὺς διεγείρουν τὴν ψυχὴ στὴν κακία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ δαίμονες τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιλοδοξίας. Ἂν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς καθαρὴ προσευχή, κράτησε τὸ θυμό. Καὶ ἂν ἀγαπᾶς τὴ σωφροσύνη, κράτησε τὴν κοιλιά σου καὶ μὴν τῆς δώσεις ψωμὶ μέχρι τὸν τέλειο χορτασμὸ καὶ βασάνιζέ την μὲ τὴ δίψα. Ἀγρύπνα στὴν προσευχὴ καὶ διῶξε μακριά σου τὴ μνησικακία. Λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ μὴ λείπουν ἀπὸ τὸ στόμα σου, καὶ κτύπα τὶς πόρτες τῶν Γραφῶν μὲ τὰ χέρια τῶν ἀρετῶν. Τότε θὰ ἀνατείλει ἡ ἀπάθεια τῆς καρδιᾶς καὶ θὰ δεῖς τὸ νοῦ σου στὴν προσευχή σου σὰν ἀστέρι, δηλαδὴ γεμάτον ἀπὸ θεῖο φῶς.

86. Α΄ Τιμ. 6, 7-8. 87. Α΄ Τιμ. 6, 10. 88. Λουκ. 14, 18. 89. Ματθ. 22, 13.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ νηπτικὰ κεφάλαια τοῦ Εὐαγρίου

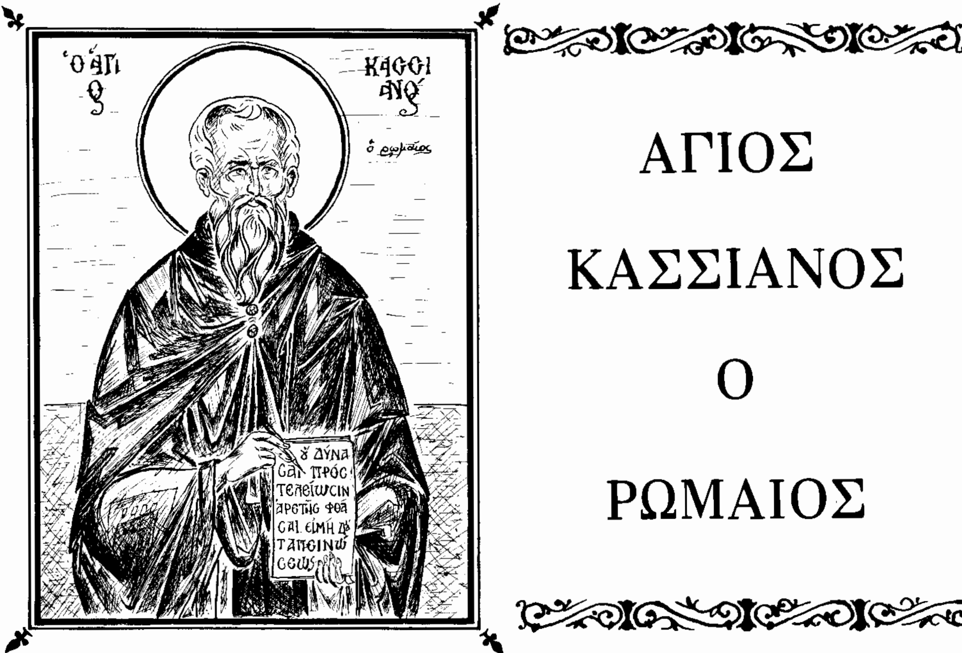
1. Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ ζεῖ πάντοτε σὰν νὰ πρόκειται αὔριο νὰ πεθάνει. Καὶ πάλι νὰ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα σὰν νὰ ἔχει νὰ ζήσει πολλὰ χρόνια. Γιατὶ τὸ πρῶτο ἀπομακρύνει τὴν ἀκηδία καὶ τὸν κάνει προθυμότερο, ἐνῶ τὸ δεύτερο φυλάει σωστὸ καὶ ἀκέραιο τὸ σῶμα καὶ διατηρεῖ ἰσορροπημένη τὴν ἐγκράτεια.

2. Ἐκεῖνος ποὺ πλησίασε καὶ ἄγγιξε τὴ θεία γνώση καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτή, δὲν θὰ πεισθεῖ ποτὲ στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, καὶ ἂν τοῦ προσφέρει ὅλες τὶς ἡδονὲς τοῦ κόσμου. Γιατὶ τί μεγαλύτερο μπορεῖ νὰ τοῦ ὑποσχεθεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θεωρία; Ὅσο ὅμως δὲν ἔχομε γευτεῖ τὴν πνευματικὴ γνώση, ἂς ἐργαζόμαστε πρόθυμα τὴν πρακτικὴ ἀρετή, καὶ μὲ αὐτὸ δείχνομε στὸ Θεό, ὅτι ὅλα τὰ κάνομε γιὰ νὰ Τὸν γνωρίσομε.

3. Ἀνάγκη νὰ ἐκθέσομε καὶ τοὺς δρόμους ποὺ ἀκολούθησαν ἐκεῖνοι οἱ μοναχοὶ ποὺ πρόκοψαν καὶ νὰ τείνομε σ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους. Γιατὶ πολλὰ καλὰ ἔπραξαν καὶ εἶπαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦτο ποὺ λέει κάποιος ἀπὸ αὐτούς: ὅτι ἡ σκληρότερη καὶ ἰσορροπημένη δίαιτα, ὅταν ἑνωθεῖ μὲ τὴν ἀγάπη, φέρνει γρηγορότερα τὸ μοναχὸ στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας.

4. Πῆγα κάποτε τὸ καταμεσήμερο στὸν ἅγιο Μακάριο καὶ ἐπειδὴ καιγόμουν ἀπὸ τὴ δίψα, ζήτησα νερὸ νὰ πιῶ. Αὐτὸς μοῦ εἶπε: «Ἀρκέσου στὴ σκιά, γιατὶ πολλοὶ αὐτὴ τὴ στιγμὴ βρίσκονται σὲ ὁδοιπορία ἢ πλέουν στὴ θάλασσα καὶ στεροῦνται καὶ τὴ σκιά». Κατόπιν, καθὼς συζητούσαμε γιὰ τὴν ἐγκράτεια, μοῦ εἶπε: «Ἔχε θάρρος παιδί μου· γιατὶ ἐγὼ εἴκοσι χρόνια τώρα, οὔτε τὸ ψωμί, οὔτε τὸ νερό, οὔτε τὸν ὕπνο χόρτασα, ἀλλὰ τὸ ψωμί μου τὸ ἔτρωγα μὲ τὸ ζύγι, τὸ νερὸ τὸ ἔπινα μὲ τὸ μέτρο, καὶ ὅσο γιὰ ὕπνο, ἀκουμποῦσα λίγο στὸν τοῖχο καὶ κοιμόμουν λίγο στὰ κλεφτά.»

5. Τὸ νοῦ ποὺ περιπλανιέται τὸν σταματᾶ ἡ ἀνάγνωση, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ προσευχή. Τὴν ἐπιθυμία ὅταν ἀνάβει, τὴν μαραίνει πείνα καὶ κόπος καὶ ἀποτράβηγμα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ φρενιασμένο θυμὸ τὸν καταπαύει ἡ ψαλμωδία, ἡ μακροθυμία καὶ τὸ ἔλεος. Τὰ ὑπερβολικὰ καὶ παράκαιρα εἶναι λιγόκαιρα· βλάπτουν μᾶλλον καὶ δὲν ὠφελοῦν.

ΑΓΙΟΣ ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ Ο ΡΩΜΑΙΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος ζοῦσε ὅταν βασίλευε ὁ Θεοδόσιος ὁ Μικρός, γύρω στὸ ἔτος 451 μ.Χ. Ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἔγραψε, συμπεριλήφθηκαν ἐδῶ ὁ λόγος «Περὶ τῶν ὀχτὼ λογισμῶν» καὶ ὁ λόγος «Περὶ διακρίσεως», γιατὶ σταλάζουν κάθε λογῆς ὠφέλεια καὶ χάρη. Αὐτοὺς τοὺς λόγους τοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ σοφότατος Φώτιος, λέγοντας στὴν 157η ἀνάγνωσή του τὰ ἑξῆς: «Καὶ ὁ δεύτερος λόγος πρὸς τὸν ἴδιο (τὸν Κάστορα δηλαδὴ) ἀπευθύνεται καὶ ἐπιγράφεται «περὶ τῶν ὀχτὼ λογισμῶν», περὶ γαστριμαργίας, πορνείας, φιλαργυρίας, ὀργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας. Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι ὅσο κανένας ἄλλος γιὰ κείνους ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὸν ἀσκητικὸ ἀγώνα... Καὶ τρίτος μικρὸς λόγος διαβάστηκε... ποὺ διδάσκει τί εἶναι διάκριση καὶ ὅτι ἡ διάκριση εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετές, καὶ ἀπὸ τί γεννιέται αὐτή, καὶ ὅτι κυρίως εἶναι οὐράνια δωρεὰ κλπ.»

Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴ μνήμη του στὶς 29 Φεβρουαρίου, βραβεύοντάς τον μὲ τιμὲς καὶ ἐγκώμια.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Κασσιανός, ὁ ἐπικαλούμενος Ρωμαῖος, ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἀσκητικῶν συγγραφέων. Ἀφοῦ μόνασε στὰ μοναστικὰ κέντρα τῆς Αἰγύπτου, ἔγινε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἀργότερα ἔκτισε μοναστήρι στὴ Μασσαλία, στὸ ὁποῖο ἔγινε ἡγούμενος. Ἔλαβε μέρος στὶς ἀκραῖες ἀντιθέσεις μεταξὺ Αὐγουστίνου καὶ Πελαγίου, ὑποστηρίζοντας τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, κατὰ τὴν ὁποία ἀπορρίπτεται ἐξίσου τόσο ὁ ἀπόλυτος προορισμὸς τοῦ πρώτου, ὅσο καὶ ἡ αὐτάρκεια τῆς φύσεως τοῦ δευτέρου.

Ὁ ἅγιος Κασσιανὸς —τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἑορτάζεται στὶς 29 Φεβρουαρίου— ἔγραψε ἀρκετὰ ἔργα ἀσκητικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας ξεχώρισαν τὸ λόγο «περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς κακίας λογισμῶν», ποὺ ἀπέστειλε στὸν ἐπίσκοπο Κάστορα, καὶ τὸν λόγο «περὶ διακρίσεως», ποὺ ἔστειλε στὸ ἡγούμενο Λεόντιο. Τόσο ὁ ἕνας ὅσο καὶ ὁ ἄλλος λόγος εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι καὶ στάζουν χάρη, κατὰ τὸν ἅγιο Νικόδημο. Πράγματι πρόκειται γιὰ συστηματικὴ μελέτη τῶν «ὀκτὼ λογισμῶν τῆς κακίας», ὅπου συμπυκνώνονται ἡ ἐμπειρία τῶν ἀσκητῶν Ἁγίων ποὺ βίωσαν τὶς διάφορες φάσεις τῶν ἐνεργημάτων τῶν παθῶν αὐτῶν.

Οἱ «λογισμοὶ» κατὰ βάθος ἀποτελοῦν τὰ θανάσιμα λεγόμενα πάθη, ὅταν, ἀπὸ τὴν μὴ σωστὴ χρήση τους, σταδιακὰ γίνονται ἕξεις, ἀποκτοῦν δύναμη, στερεώνονται στὴν ψυχή, ἀναχωνεύονται μὲ τὴ νοερὴ οὐσία της καὶ μεταβάλλονται σὲ «σκληρὲς οὐσίες», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου.

Ὁ ἅγιος Κασσιανὸς προβαίνει στὴν ἀνάλυση τῶν «λογισμῶν» αὐτῶν, ἀκολουθῶντας ὁρισμένους ἁγίους Πατέρες ποὺ διακρίνουν τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας σὲ ὑπηρηφάνεια καὶ κενοδοξία καὶ ἀριθμοῦν τὰ θανάσιμα πάθη σὲ ὀκτώ, ἐνῶ ἄλλοι θεωροῦν τὴν κενοδοξία ὡς μιὰ ἐνέργεια τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τὰ ἀριθμοῦν σὲ ἑπτά, ὅπως ἔχει πλέον ἐπικρατήσει στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Τὸ περὶ παθῶν τῆς ψυχῆς θέμα ἀγνοεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ τὰ πάθη θεωροῦνται ὡς συμφυῆ μὲ τὴ φύση της, ἐνῶ πρόκειται γιὰ παραφυσικὲς καταστάσεις, ἡ ἀφετηρία τῶν ὁποίων εἶναι ὁ λογισμός. Καὶ εἶναι καταπληκτικὸ τὸ φαινόμενο, κατὰ τὸ ὁποῖο μιὰ νοερὴ οὐσία ἀγαθή, θεόπλαστη «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωση Θεοῦ», ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ (μαζὶ μὲ τὸ σῶμα), ἀποκτάει τὰ τυραννικὰ αὐτὰ πάθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς σφαλερῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας της.

Φαίνεται περίεργο τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ θανάσιμα πάθη, (θανάσιμα γιατὶ πεθαίνει

πνευματικῶς ἢ ψυχή), σχηματίζονται σταδιακὰ ἀπὸ ἔννοιες. Ὅμως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν κλασσικὴ φιλοσοφία, ὅτι εἶχε γίνει παραδεκτό, πὼς ἡ συνήθεια, ἡ ἕξη, δημιουργεῖ δεύτερη φύση. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὰ διάφορα πάθη ἀποτελοῦν στερεωμένους λογισμούς, ποὺ ἔχουν ἐπαναληφθεῖ καὶ ἔχουν βιωθεῖ. Κλασσικὸ εἶναι τὸ ἀπόφθεγμα: «ἐκ τοῦ ὁρᾶν τίκτεται τὸ ἐρᾶν». Ἡ ἐπανάληψη μιᾶς σκέψεως, μιᾶς ἰδέας, μιᾶς φαντασίας ἀποκτάει ἀνάλογη δύναμη, εἴτε πονηρὴ εἶναι εἴτε ἀγαθή.

Ἀλλὰ γιὰ τὰ ἀγαθὰ πάθη δὲν γίνεται λόγος ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Κασσιανό. Στὴν ὑπόψη πραγματεία προβαίνει σὲ μιὰ διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν ὡς πρὸς τὴ γένεσή τους καὶ τὴ θεραπεία τους, ἀκολουθώντας τὴν πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση ποὺ θεμελιώνεται στὶς θεῖες Γραφές, στὶς ὁποῖες συνεχῶς παραπέμπει. Μὲ τὶς λεπτὲς παρατηρήσεις του ἐπάνω στὰ πάθη, προσφέρει πολύτιμη ὑπηρεσία στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ δεύτερη πραγματεία του «Περὶ διακρίσεως», εἶναι ἐπίσης μιὰ θαυμάσια ἔκθεση τῆς σημασίας τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως. Μὲ ἀναφορὲς σὲ γεγονότα, σὲ γνῶμες τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ σὲ σχετικὰ χωρία τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὁ ἅγιος Κασσιανὸς θεμελιώνει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διακρίσεως γιὰ ὅλες τὶς ἐργασίες τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Πρόκειται γιὰ μιὰ χαρισματικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία ὄχι μόνον οἱ ἀρετὲς δὲν εἶναι ἀρετές, ἂν δὲν γίνονται μὲ διάκριση, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐργασίες πέφτουν στὸ κενὸ ἢ ὑπηρετοῦν τὸν ἐχθρό.

Ἡ διάκριση εἶναι βέβαια χάρισμα, ὡς φωτισμὸς τῆς ψυχῆς, ποὺ διακρίνει τὶς πλέον λεπτὲς πλευρὲς τῶν πνευματικῶν προβλημάτων. Ἀλλὰ ἂν δὲν ὑπάρχει τὸ χάρισμα, μπορεῖ ἡ σύνεση νὰ προφυλάξει τὸν ἀγωνιζόμενο, σύνεση ποὺ συνίσταται στὴ μετριοπάθεια καὶ τὴν ἄγρυπνη ἀνάκριση τῶν διαλογισμῶν ἢ τὴ δυσπιστία στοὺς οἰκείους λογισμούς, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐρώτηση τῶν ἐμπείρων. Εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ μεσότητας, κατὰ τὴν ὁποία ἐκκλίνει κανεὶς ἀπὸ τὶς ὑπερβολὲς καὶ τὶς ἐλλείψεις. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἔλεγε· «Ὀρθοδοξεῖν ἐστι τὸ ἀεὶ σχοινοβατεῖν». Πάντως ἐκεῖνο ποὺ σώζει πάντοτε, εἶναι ἡ ταπείνωση.

Πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κάστορα περὶ τῶν ὀχτὼ λογισμῶν τῆς κακίας

Ἀφοῦ πρωτύτερα συντάξαμε τὸν λόγο «περὶ διαμορφώσεως τῶν Κοινοβίων», ἔχοντας τὸ θάρρος στὶς προσευχές σου, ἐπιχειροῦμε πάλι νὰ γράψομε γιὰ τοὺς ὀχτὼ λογισμοὺς τῆς κακίας· τῆς γαστριμαργίας, λέω, καὶ πορνείας, φιλαργυρίας, ὀργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας.

1. Γιὰ τὴν ἐγκράτεια τῆς κοιλίας

Πρῶτα θὰ κάνω λόγο γιὰ τὴν ἐγκράτεια στὰ φαγητά, ἡ ὁποία εἶναι ἀντίθετη τῆς γαστριμαργίας, καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῶν νηστειῶν καὶ τὴν ποσότητα τῶν φαγητῶν. Καὶ αὐτά, ὄχι ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ καθὼς παραλάβαμε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Ἐκεῖνοι λοιπόν, δὲν ἔχουν παραδώσει ἕνα κανόνα νηστείας, οὔτε ἕνα τρόπο τῆς διατροφῆς, οὔτε τὸ ἴδιο μέτρο, γιατὶ δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια δύναμη, εἴτε λόγω ἡλικίας, εἴτε ἀσθένειας, εἴτε καλύτερης συνήθειας τοῦ σώματος. Ἔχουν ὅμως παραδώσει σὲ ὅλους ἕνα σκοπό, νὰ ἀποφεύγομε τὴν ἀφθονία καὶ νὰ ἀποστρεφόμαστε τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς. Ἔχουν δεῖ στὴν πράξη ὅτι εἶναι ὠφελιμότερο καὶ βοηθᾶ στὴν καθαρότητα τὸ νὰ τρώει κανεὶς μία φορὰ τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ νὰ τρώει κάθε τρεῖς ἢ τέσσερις ἢ ἑφτὰ ἡμέρες. Γιατὶ λένε, ἐκεῖνος ποὺ ἐπεκτείνεται ὑπέρμετρα στὴ νηστεία, ὑπέρμετρα κατόπιν τρώει. Καὶ ἀπὸ αὐτό, ἄλλοτε ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολῆς τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὴν τροφὴ ἀτονεῖ τὸ σῶμα καὶ γίνεται πιὸ ἀπρόθυμο γιὰ τὶς πνευματικὲς ἐργασίες, καὶ ἄλλοτε ὅταν γεμίσει ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τροφῶν προκαλεῖ ἀμέλεια καὶ ἐξασθένηση τῆς ψυχῆς. Καὶ πάλι οἱ ἅγιοι Πατέρες δοκίμασαν καὶ εἶδαν ὅτι δὲν εἶναι γιὰ ὅλους κατάλληλη ἡ διατροφὴ μὲ χόρτα, οὔτε μὲ ὄσπρια, οὔτε ὅλοι μποροῦν νὰ τρέφονται μόνο μὲ ξερὸ ψωμί. Καὶ ἄλλος, καθὼς εἶπαν, ἐνῶ τρώει δύο λίτρες ψωμί, πεινᾶ ἀκόμη, ἐνῶ ἄλλος τρώει μία λίτρα ἢ ἓξ οὐγγιὲς καὶ χορταίνει. Σὲ ὅλους λοιπόν, ὅπως εἶπα, ἕνα κανόνα ἐγκράτειας ἔχουν παραδώσει, τὸ νὰ μὴν ξεγελιοῦνται μὲ τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς[1], οὔτε νὰ παρασύρονται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ λάρυγγα. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ διαφορὰ τῆς ποιότητας τῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότητα ποὺ ἀνάβει τὰ πυρωμένα βέλη[2] τῆς πορνείας. Γιατὶ μὲ ὁποιαδήποτε τροφὴ ὅταν γεμίσει ἡ κοιλιά, γεννᾶ τὸ σπόρο τῆς διαφθορᾶς. Καὶ πάλι δὲν εἶναι μόνο ἡ κραιπάλη τοῦ κρασιοῦ ποὺ φέρνει μέθη

1. Παροιμ. 24, 15. 2. Ἐφ. 6, 16.

στὴ διάνοια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ νεροῦ καὶ κάθε τροφῆς ἡ ὑπερβολικὴ χρήση, τὴ ζαλίζει καὶ φέρνει νύστα σ' αὐτήν. Αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδομιτῶν δὲν ἦταν ἡ κραιπάλη τοῦ κρασιοῦ καὶ τῶν διαφόρων φαγητῶν, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τοῦ ἄρτου, κατὰ τὸν προφήτη[3].

Ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος δὲν εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, ὅταν δώσομε στὸ σῶμα ἐκεῖνα ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀσθένεια, ὄχι ὅ,τι θέλει ἡ ἡδονή. Τὶς τροφὲς τὶς χρησιμοποιοῦμε τόσο ὥστε νὰ ζήσομε, ὄχι γιὰ νὰ σκλαβωθοῦμε στὶς ὁρμὲς τῆς ἐπιθυμίας. Ἡ μετρημένη καὶ μέσα σὲ λογικὰ ὅρια τροφὴ βοηθᾶ στὴν ὑγεία τοῦ σώματος, δὲν ἀφαιρεῖ τὴν ἁγιότητα. Ἀκριβὴς κανόνας ἐγκράτειας, ὅπως παρέδωσαν οἱ Πατέρες, εἶναι νὰ σταματοῦμε νὰ τρῶμε πρὶν χορτάσομε. Καὶ ὁ Ἀπόστολος ποὺ εἶπε: «Μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιήσετε τὶς ἐπιθυμίες της»[4], δὲν ἐμπόδισε τὴν ἀναγκαία κυβέρνηση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀπαγόρευσε τὴν φιλήδονη φροντίδα.

Ἄλλωστε, γιὰ τὴν τέλεια καθαρότητα τῆς ψυχῆς, δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἐγκράτεια στὰ φαγητά, ἂν δὲν συντρέχουν καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἀρετές. Λοιπόν, ἡ ταπείνωση μὲ τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν καταπόνηση τοῦ σώματος, ὠφελοῦν πολύ. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, ὄχι μόνον τὸ νὰ μὴν ἔχει κανεὶς χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴν τὰ ἐπιθυμεῖ, ὁδηγεῖ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ὀργή, ἀπὸ τὴ λύπη, ἀπὸ τὴν κενοδοξία, ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ὅλα αὐτὰ προξενοῦν τὴ γενικὴ καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Τὴ μερικὴ καθαρότητα τῆς ψυχῆς, μέσω τῆς σωφροσύνης, ἰδιαίτερα κατορθώνουν ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατον ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γεμάτη τὴν κοιλιά του, νὰ κάνει νοερὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας. Ὥστε λοιπὸν πρῶτος ἀγώνας μας ἂς εἶναι νὰ συγκρατοῦμε τὴν κοιλιά μας καὶ νὰ ὑποδουλώνομε τὸ σῶμα. Ὄχι μόνο μὲ νηστεία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγρυπνία καὶ κόπο καὶ πνευματικὰ ἀναγνώσματα καὶ μὲ τὸ νὰ μαζεύομε τὴν καρδιά μας πάνω στὸ φόβο τῆς κολάσεως καὶ στὸν πόθο τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

2. Περὶ τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας

Δεύτερος ἀγώνας ποὺ ἔχομε νὰ κάνομε εἶναι ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ἐπιθυμία ἀρχίζει ἀπὸ τὴ μικρὴ ἡλικία νὰ ἐνοχλεῖ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἀγώνας αὐτὸς εἶναι μεγάλος καὶ δύσκολος καὶ ἔχει δύο μέτωπα. Γιατὶ ἐνῶ τὰ ἄλλα ἐλαττώματα κάνουν τὴ μάχη μόνο μέσα στὴν ψυχή, ὁ σαρκικὸς πόλεμος εἶναι διπλός, καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναλάβομε διπλὸ πόλεμο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ σωματικὴ νηστεία γιὰ νὰ ἀποκτήσομε τὴν τέλεια σωφροσύνη καὶ ἀληθινὴ ἁγνεία, ἂν δὲν ἀκολουθεῖ καὶ συντριβὴ καρδιᾶς καὶ πυκνὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ συχνὴ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ κόπος καὶ ἐργασία τῶν χεριῶν, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἀναστέλλουν τὶς ἀκατάστατες ὁρμὲς τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀνακαλοῦν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὶς αἰσχρὲς φαντασίες. Προπάντων βοηθᾶ ἡ ταπείνωση τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία οὔτε τὴν πορνεία, οὔτε ἄλλο πάθος μπορεῖ κανεὶς νὰ νικήσει. Πρῶτα—πρῶτα λοιπὸν πρέπει μὲ κάθε προσοχὴ νὰ φυλάγει κανεὶς τὴν καρδιά του[5] ἀπὸ ρυπαροὺς λογισμούς. Γιατὶ ἀπὸ τὴν καρδιὰ βγαίνουν —ὅπως εἶπε ὁ Κύριος— διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖες, πορνεῖες καὶ τὰ λοιπά[6]. Καὶ ἡ νηστεία δὲν ἔχει διαταχθεῖ μόνον γιὰ κακοπάθεια τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ νηφαλιότητα τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ μὴ σκοτιστεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν πολυφαγία καὶ γίνει ἀδύνατος στὴν ἐπιτήρηση τῶν λογισμῶν. Πρέπει λοιπὸν ὄχι μόνο στὴ σωματικὴ νηστεία νὰ βάζομε ὅλη τὴν ἐπιμέλειά μας, ἀλλὰ καὶ στὴν προσοχὴ τῶν λογισμῶν καὶ στὴν πνευματικὴ μελέτη, χωρὶς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνέβομε στὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς ἁγνείας καὶ καθαρότητας. Πρέπει λοιπὸν νὰ καθαρίζομε πρῶτα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πιάτου καὶ τοῦ ποτηριοῦ, γιὰ νὰ γίνει καὶ τὸ ἐξωτερικὸ τους καθαρό[7].

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἂν ὑπάρχει μέσα μας ἡ φροντίδα νὰ πολεμήσομε νόμιμα καὶ νὰ στεφανωθοῦμε[8], ἀφοῦ νικήσομε τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα τῆς πορνείας, νὰ μὴν ἔχομε θάρρος στὴ δική μας δύναμη καὶ ἄσκηση, ἀλλὰ στὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας καὶ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν παύει ὁ ἄνθρωπος νὰ πολεμεῖται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, μέχρις ὅτου πιστέψει ἀληθινὰ ὅτι ὄχι μὲ τὴ δική του ἐπιμέλεια καὶ τὸ δικό του κόπο, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐλευθερώνεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια καὶ ἀνεβαίνει στὸ ὕψος τῆς ἁγνείας. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὑπόθεση πάνω ἀπὸ τὴ φύση· κατὰ κάποιο τρόπο ὑπερβαίνει τὸ σῶμα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὑποτάξει τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς σάρκας καὶ τὶς ἡδονές της. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος (γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι) μὲ τὰ δικά του φτερὰ νὰ πετάξει πρὸς τὸ ὑψηλὸ καὶ οὐράνιο βραβεῖο τῆς ἁγιοσύνης καὶ νὰ γίνει μιμητὴς τῶν Ἀγγέλων, ἂν δὲν τὸν σηκώσει ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴ λάσπη. Γιατὶ μὲ καμιὰ ἄλλη ἀρετὴ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ σάρκα ποὺ φέρουν δὲν ἐξομοιώνονται περισσότερο μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅσο μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης. Μὲ τὴν ἀρετὴ αὐτή, ἐνῶ βρίσκονται ἀκόμη στὴ γῆ, ἔχουν τὸ πολίτευμα στοὺς οὐρανούς, κατὰ τὸν Ἀπόστολο[9].

Δεῖγμα τοῦ ὅτι ἀποκτήσαμε τελείως αὐτὴ τὴν ἀρετὴ εἶναι νὰ μὴ προσηλώνεται ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν ὕπνο σὲ καμία εἰκόνα αἰσχρῆς φαντασίας. Γιατὶ

3. Ἰεζ. 16, 49.
4. Ρωμ. 13, 14.

5. Παροιμ. 4, 23.
6. Ματθ. 15, 19.
7. Ματθ. 23, 26.
8. Β' Τιμ. 2, 5.
9. Φιλιπ. 3, 20.

ἂν καὶ δὲν λογαριάζεται ὡς ἁμαρτία αὐτὴ ἡ κίνηση στὸν ὕπνο, εἶναι ὅμως γνώρισμα ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἄρρωστη καὶ δὲν ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ σαρκικὸ πάθος. Γι' αὐτὸ τὶς αἰσχρὲς φαντασίες ποὺ μᾶς ἔρχονται στὸν ὕπνο, πρέπει νὰ πιστεύομε ὅτι εἶναι ἔλεγχος τῆς προηγούμενης ἀμέλειας καὶ τῆς ἀσθένειάς μας, ἀφοῦ τὴν κρυμμένη μέσα στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς μας νόσο τὴν κάνει φανερὴ ἡ ρεύση κατὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ ὕπνου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν μας, στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς ἔβαλε τὸ φάρμακο, ὅπου γνώριζε ὅτι βρίσκονται καὶ οἱ αἰτίες τῆς ἀσθένειας, λέγοντας· «Καθένας ποὺ βλέπει γυναίκα μὲ σκοπὸ νὰ τὴν ἐπιθυμήσει, ἔκανε κιόλας μοιχεία μαζί της μέσα στὴν καρδιά του»[10]. Δὲ διορθώνει τόσο τοὺς περίεργους καὶ πορνικοὺς ὀφθαλμούς, ὅσο τὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει τὴν κατοικία της μέσα μας, ἡ ὁποία κακῶς μεταχειρίζεται τὰ μάτια τὰ ὁποῖα ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σοφὴ Παροιμία δὲ λέει· «Μὲ κάθε τρόπο νὰ προσέχεις τὰ μάτια σου», ἀλλά· «Μὲ κάθε τρόπο νὰ προσέχεις τὴν καρδιά σου»[11]. Ἔβαλε δηλαδὴ τὸ φάρμακο τῆς προσοχῆς στὴν καρδιὰ ποὺ μεταχειρίζεται τὰ μάτια γιὰ ὅ,τι θέλει.

Λοιπὸν αὐτὴ ἂς εἶναι ἡ φρουρὰ καὶ προφύλαξη τῆς καρδιᾶς μας· ὅταν ἔρθει στὸ νοῦ μας ἐνθύμηση γυναίκας ποὺ ξεφύτρωσε ἀπὸ διαβολικὴ δολιότητα, εἴτε μητέρας ἢ ἀδελφῆς ἢ ἄλλων εὐλαβῶν γυναικῶν, ἀμέσως νὰ τὴν διώξομε ἀπὸ τὴν καρδιά μας, μήπως ἐπιμένοντας πολὺ σ' αὐτὴ τὴν ἐνθύμηση, μᾶς κυλήσει ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἐξαπατᾶ στὸ κακό, ὁ διάβολος, καὶ μᾶς ρίξει μέσα στὸν γκρεμὸ τῶν αἰσχρῶν καὶ βλαβερῶν σκέψεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντολὴ ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸν πρωτόπλαστο διατάζει, νὰ συντρίβομε τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ[12], δηλαδὴ τὴν ἀρχὴ τῶν βλαβερῶν λογισμῶν, μέσω τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖ αὐτὸ νὰ συρθεῖ μέσα στὶς ψυχές μας. Ἀλλιῶς μὲ τὸ νὰ παραδεχτοῦμε τὸ κεφάλι, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ λογισμοῦ, θὰ παραδεχτοῦμε καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ φιδιοῦ, ποὺ εἶναι ἡ συγκατάθεση στὴν ἡδονή, καὶ αὐτὸ θὰ καταχρημνίσει τὴ διάνοιά μας στὴν παράνομη πράξη. Ἀλλὰ πρέπει κατὰ τὴν Γραφή, κάθε πρωὶ νὰ ἐξολοθρεύομε ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς[13], δηλαδὴ μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως νὰ διακρίνομε καὶ νὰ ἐξολοθρεύομε τοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὴ γῆ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καρδιά μας, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅσο εἶναι ἀκόμη νήπια οἱ γιοὶ τῆς Βαβυλώνας, δηλαδὴ οἱ πονηροὶ λογισμοί, νὰ τοὺς χτυπᾶμε στὸ ἔδαφος καὶ νὰ τοὺς τσακίζομε πάνω στὴν πέτρα[14], ἡ ὁποία πέτρα εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ ἂν οἱ νήπιοι λογισμοὶ μεγαλώσουν καὶ γίνουν ἄνδρες λόγω τῆς συγκαταθέσεώς μας σ' αὐτούς, τότε δὲν θὰ νικηθοῦν χωρὶς μεγάλο στεναγμὸ καὶ κόπο.

Μετὰ τὰ ὅσα εἴπαμε ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, καλὸ εἶναι νὰ θυμηθοῦμε

10. Ματθ. 5, 28.
11. Παροιμ. 4, 23.
12. Γεν. 3, 15.
13. Ψαλμ. 100, 8.
14. Ψαλμ. 136, 9.

καὶ λόγους ἁγίων Πατέρων. Εἶπε λοιπὸν ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας· «Καὶ γυναίκα δὲ γνωρίζω καὶ παρθένος δὲν εἶμαι». Τόσο πολὺ γνώριζε ὅτι τὸ δῶρο τῆς παρθενίας δέν κατορθώνεται μόνο μὲ ἀποχὴ ἀπὸ γυναίκα, ὅσο μὲ τὴν ἁγιοσύνη τῆς ψυχῆς καὶ τὴν καθαρότητα, ἡ ὁποία κατορθώνεται μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Λένε ἐπίσης καὶ τοῦτο οἱ Πατέρες, ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκτήσομε τελείως τὴν ἀρετὴ τῆς ἁγνείας, ἂν δὲν ἀποκτήσομε πρωτύτερα τὴν ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη μέσα στὴν καρδιά μας. Οὔτε μποροῦμε νὰ κριθοῦμε ἄξιοι ν' ἀποκτήσομε τὴν ἀληθινὴ θεία γνώση, ἂν μέσα στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς ἔχει θρονιαστεῖ τὸ πάθος τῆς πορνείας. Θὰ δείξομε καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς σωφροσύνης, καὶ ἀφοῦ ἀναφέρομε μιὰ φράση του μόνο, θὰ τελειώσομε: «Ἐπιδιώκετε νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμό, ποὺ χωρὶς αὐτὸν κανένας δὲν θὰ δεῖ τὸν Κύριο»[15]. Ὅτι ἀναφέρεται στὸ θέμα μας, εἶναι φανερὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λέει ἀμέσως παρακάτω: «Κανένας πόρνος καὶ βέβηλος ὅπως ὁ Ἠσαῦ»[16]. Ὅσο λοιπὸν οὐράνιο καὶ ἀγγελικὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς ἁγιοσύνης, τόσο μὲ βαρύτερες συνωμοσίες καὶ δόλους πολεμεῖται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες. Καὶ γι' αὐτὸ ὀφείλομε νὰ φροντίζομε νὰ ἔχομε ὄχι μόνον ἐγκράτεια σώματος, ἀλλὰ καὶ συντριβὴ καρδιᾶς καὶ πυκνὲς προσευχὲς μὲ στεναγμούς, ὥστε τὸ καμίνι τῆς σάρκας μας, τὸ ὁποῖο ὁ βασιλιὰς τῆς Βαβυλώνας ἀνάβει καθημερινὰ μὲ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς ἐπιθυμίας, νὰ τὸ σβήσομε μὲ τὴ δρόσο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[17].

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, μέγιστο ὅπλο γιὰ τὸν πόλεμο αὐτὸ εἶναι ἡ κατὰ Θεὸν ἀγρυπνία. Γιατὶ ὅπως ἡ προσοχὴ καὶ ἡ προφύλαξη τῆς ἡμέρας ἑτοιμάζει τὴ νυχτερινὴ ἁγιοσύνη, ἔτσι ἡ νυχτερινὴ κατὰ Θεὸν ἀγρυπνία ἑτοιμάζει καὶ διευκολύνει τὴν ψυχὴ στὴν καθαρότητα τῆς ἡμέρας.

3. Περὶ τῆς φιλαργυρίας

Τρίτος εἶναι ὁ ἀγώνας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς φιλαργυρίας, ἀγώνας ξένος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ποὺ βρίσκει ἀφορμὴ τὴν ἀπιστία τοῦ μοναχοῦ. Γιατὶ οἱ ἐρεθισμοὶ τῶν ἄλλων παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἔχουν τὶς ἀφορμὲς ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο εἶναι ἔμφυτα καὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴ γέννηση. Γι' αὐτὸ καὶ χρειάζεται πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ νικηθοῦν. Ἡ ἀρρώστια ὅμως τῆς φιλαργυρίας ἔρχεται ἀπὸ ἔξω καὶ μπορεῖ εὐκολότερα νὰ κοπεῖ ἂν καταβάλει κανεὶς ἐπιμέλεια καὶ προσοχή. Ἂν ὅμως παραμεληθεῖ, γίνεται πιὸ καταστρεπτικὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη καὶ δύσκολα φεύγει· γιατὶ εἶναι ρίζα ὅλων τῶν κακῶν[18], κατὰ τὸν Ἀπόστολο.

Ἂς σκεφτοῦμε ὡς ἑξῆς: οἱ φυσικὲς κινήσεις τοῦ σώματος ὑπάρχουν ὄχι

15. Ἑβρ. 12, 14.
16. Ἑβρ. 12, 16.
17. Δαν. 3, 19.
18. Α΄ Τιμ. 6, 10.

μόνο στὰ παιδιά, στὰ ὁποῖα κρίση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰ τὰ νήπια ποὺ τρῶνε γάλα, ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε ἴχνος ἡδονῆς, δίνουν ὅμως σημάδι ὅτι ἔχουν ἐκ φύσεως κίνηση στὴ σάρκα τους. Ἐπίσης καὶ τὸ κεντρὶ τοῦ θυμοῦ παρατηρεῖται στὰ νήπια, ὅταν τὰ βλέπομε νὰ διεγείρονται ζωηρὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὰ λύπησαν. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέω γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴ φύση σὰν αἰτία τῆς ἁμαρτίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω ὅτι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἂν καὶ γιὰ καλὸ ἐνώθηκαν μὲ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ καὶ εἶναι κάπως ἀπὸ τὰ φυσικὰ προσόντα τοῦ σώματος, ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας ξεπέφτουν σὲ πράξεις ἔξω ἀπὸ τὴ φύση. Γιατὶ ἡ κίνηση τοῦ σώματος δόθηκε ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ γιὰ τὴ γέννηση ἀπογόνων καὶ τὴν παράταση τῆς ἀνθρωπότητας κατὰ διαδοχὴ καὶ ὄχι γιὰ τὴν πορνεία. Καὶ ὁ θυμὸς ἔχει κατασπαρεῖ μέσα μας γιὰ τὴ σωτηρία μας, γιὰ νὰ θυμώνομε ἐναντίον τῆς κακίας καὶ ὄχι νὰ γινόμαστε θηρία ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Ἂν λοιπὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ κακὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, δὲν εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἁμαρτωλὴ οὔτε θὰ κατηγορήσομε τὸν Πλάστη, ὅπως δὲν κατηγοροῦμε ἐκεῖνον ποὺ ἔδωσε στὸν ἄλλον ἕνα σιδερένιο ἐργαλεῖο γιὰ μιὰ ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμη ἐργασία, καὶ αὐτὸς τὸ χρησιμοποίησε σὲ φόνο.

Αὐτὰ τὰ εἴπαμε γιὰ νὰ φανερώσομε ὅτι τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ πολὺ κακὴ καὶ διεφθαρμένη διάθεση. Γιατὶ ἡ ἀρρώστια αὐτὴ τῆς φιλαργυρίας, ὅταν βρεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς χλιαρὴ καὶ ἄπιστη τὴν ψυχή, τῆς ὑποβάλλει δίκαιες τάχα καὶ εὐλογοφανεῖς προφάσεις γιὰ νὰ κατακρατήσει μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει. Τοῦ λέει ὅτι θὰ ἔχει μακροχρόνια γηρατειὰ καὶ ἀσθένεια καὶ ὅτι ἐκεῖνα ποὺ δίνει γιὰ τὶς ἀνάγκες τὸ κοινόβιο δὲν εἶναι ἀρκετὰ ὄχι γιὰ ἄρρωστο, ἀλλὰ οὔτε γιὰ ὑγιή, καὶ ὅτι ἐδῶ δὲν φροντίζουν ὅπως χρειάζεται τοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ μὲ πολλὴ ἀμέλεια, καὶ ἂν δὲν ἔχει κρύψει χρυσάφι, θὰ πεθάνει ἄθλια. Τελευταῖα τοῦ ὑποβάλλει τὴ σκέψη, ὅτι οὔτε στὸ μοναστήρι μπορεῖ νὰ μείνει πολύ, λόγω τῆς βαριᾶς ἐργασίας καὶ τῆς αὐστηρότητας τοῦ ἡγουμένου. Καὶ ὅταν παραπλανήσει τὴ διάνοια μὲ τέτοιες σκέψεις, γιὰ νὰ ἀποκτήσει ἔστω καὶ ἕνα δηνάριο, τότε τὸν καταφέρνει καὶ ἐργασία τοῦ χεριοῦ νὰ μάθει κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἡγούμενο, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μπορέσει νὰ αὐξήσει τὸ χρῆμα ποὺ τόσο ἐπιθυμεῖ. Καὶ παραπέρα τὸν ἐξαπατᾶ τὸν ἄθλιο μὲ κρυφὲς ἐλπίδες καὶ τοῦ ψιθυρίζει τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχει ἀπὸ τὴν ἐργασία του καὶ τὴν ἀνάπαυση καὶ ἀμεριμνησία ποὺ θὰ ἀποκτήσει. Καὶ ἀφοῦ παραδοθεῖ ὁλόκληρος στὴ σκέψη τοῦ κέρδους, κανένα ἄλλο κακὸ δὲν προσέχει· οὔτε τὴν παραφορὰ τῆς ὀργῆς ἂν τοῦ συμβεῖ καμιὰ ζημιά, οὔτε τὸ σκοτάδι τῆς λύπης ἂν δὲν πετύχει τὸ κέρδος, ἀλλὰ ὅπως σὲ ἄλλους γίνεται θεὸς ἡ κοιλιά τους[19], ἔτσι καὶ σ' αὐτὸν γίνεται θεὸς ὁ χρυσός. Γι' αὐτὸ ὁ μακάριος Ἀπόστολος γνωρί-

19. Φιλιπ. 3, 19.

ζοντάς τα αὐτά, ὄχι μόνο ρίζα ὅλων τῶν κακῶν ὀνόμασε τὴ φιλαργυρία, ἀλλὰ καὶ εἰδωλολατρία τὴν εἶπε[20].

Ἂς δοῦμε λοιπὸν σὲ πόση κακία ἡ ἀρρώστια αὐτὴ σέρνει τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ τὸν ρίξει καὶ στὴν εἰδωλολατρία· γιατὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνει ὁ φιλάργυρος τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀγαπᾶ εἴδωλα, δηλ. ἀνάγλυφες εἰκόνες ἀνθρώπων ποὺ εἶναι χαραγμένες πάνω στὰ νομίσματα. Μὲ τέτοιους λογισμοὺς λοιπὸν ἀφοῦ σκοτισθεῖ ὁ μοναχὸς καὶ προχωρήσει στὸ χειρότερο, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει διόλου ὑπακοή, ἀλλὰ ἀγανακτεῖ, νομίζει ὅτι πάσχει ἄδικα, καὶ γιὰ τὴν κάθε ἐργασία γογγύζει, ἀντιλέγει καὶ χωρὶς διόλου εὐλάβεια σὰν ἄλογο σκληρότατο βαδίζει στὸ γκρεμό. Οὔτε στὴν καθημερινὴ τροφὴ ἀρκεῖται, καὶ διαμαρτύρεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει μέχρι τέλος. Καὶ λέει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖ, οὔτε ὅτι ἐκεῖ ἀποκλειστικὰ βρίσκεται ἡ σωτηρία του· καὶ ὅτι ἂν δὲν φύγει ἀπὸ τὸ μοναστήρι ἐκεῖνο, θὰ χαθεῖ. Καὶ ἔτσι ἔχοντας γιὰ συνεργὸ τῆς διεφθαρμένης γνώμης του τὰ χρήματα ποὺ φυλάει, τὰ αἰσθάνεται σὰν φτερὰ καὶ μὲ αὐτὰ μελετᾶ νὰ φύγει ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Καὶ λοιπὸν ἀπαντᾶ ὑπερήφανα καὶ ἄγρια σὲ ὅλες τὶς ἐντολὲς ποὺ τοῦ δίνουν, καὶ νομίζοντας τὸν ἑαυτό του ξένο καὶ ἐξωμερίτη, ἂν δεῖ στὸ μοναστήρι ὅτι κάτι ἔχει ἀνάγκη νὰ διορθωθεῖ, ἀμελεῖ καὶ περιφρονεῖ καὶ κατηγορεῖ ὅλα ὅσα γίνονται. Ἔπειτα ζητάει προφάσεις γιὰ νὰ ὀργιστεῖ καὶ νὰ λυπηθεῖ, γιὰ νὰ μὴν τὸν νομίσουν ἐπιπόλαιο καὶ ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ μοναστήρι χωρὶς αἰτία. Κι ἂν μπορέσει μὲ κρυφομιλήματα καὶ μάταια λόγια νὰ ἐξαπατήσει καὶ ἄλλον καὶ νὰ τὸν βγάλει ἀπὸ τὸ μοναστήρι, κι αὐτὸ τὸ κάνει, γιὰ νὰ ἔχει καὶ συνεργό. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ νὰ ἀνάβει ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῶν χρημάτων του ὁ φιλάργυρος, ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει στὸ μοναστήρι του οὔτε νὰ ζήσει κάτω ἀπὸ κανόνα. Κι ὅταν ὁ διάβολος σὰν λύκος τὸν ἁρπάξει ἀπὸ τὴν μάνδρα καὶ τὸν ξεχωρίσει ἀπὸ τὸ ποίμνιο καὶ τὸν πάρει γιὰ νὰ τὸν φάει, τότε τὸν φέρνει στὸ σημεῖο, τὰ ἔργα ποὺ βαριόταν νὰ κάνει τὶς ὁρισμένες ὧρες στὸ κοινόβιο, αὐτὰ νὰ τὰ κάνει στὸ κελί του μέρα καὶ νύχτα μὲ μεγάλη προθυμία. Καὶ οὔτε τὶς συνήθειες τῶν προσευχῶν, οὔτε τὶς νηστεῖες, οὔτε τὸν κανόνα τῶν ἀγρυπνιῶν ἐπιτρέπει νὰ τηρεῖ, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν δέσει μὲ τὴ μανία τῆς φιλαργυρίας, ὅλη του τὴν προθυμία τὸν πείθει νὰ τὴν δείξει στὸ ἐργόχειρό του.

Εἶναι τρεῖς τρόποι αὐτῆς τῆς ἀρρώστιας, τοὺς ὁποίους ἐξίσου ἀπαγορεύουν οἱ θεῖες Γραφὲς καὶ οἱ διδασκαλίες τῶν Πατέρων. Ἕνας εἶναι ποὺ κάνει ὅσους ἦταν φτωχοί, νὰ προσπαθοῦν ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶχαν στὸν κόσμο νὰ τὰ ἀποκτήσουν τώρα. Ἄλλος εἶναι ποὺ κάνει νὰ μετανοοῦν ὅσοι ἀρνήθηκαν μιὰ φορὰ τὰ χρήματα ὅταν ἔγιναν μοναχοὶ καὶ τοὺς βάζει νὰ ζητοῦν ἐκεῖνα ποὺ πρόσφεραν στὸ Θεό. Τρίτος εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δέσει τὸ μοναχὸ μὲ ἀπιστία καὶ χλιαρότητα, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ

20. Α' Τιμ. 6, 10.

ἀπαλλαγεῖ τελείως ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἀσχολίες, μὲ τὸ νὰ τοῦ ὑποβάλλει φόβο τῆς φτώχειας καὶ ἀπιστία στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὸν κάνει παραβάτη τῶν ὑποσχέσεών του ποὺ ἔδωσε, ὅταν ἀρνήθηκε τὸν κόσμο. Τὰ παραδείγματα αὐτῶν τῶν τριῶν τρόπων βρήκαμε ὅτι καταχρίνονται στὴν Ἁγία Γραφή. Ἔτσι ὁ Γιεζῆ, ἐπειδὴ ἐπιθύμησε νὰ ἀποκτήσει χρήματα ποὺ δὲν εἶχε πρωτύτερα, δὲν πέτυχε τὴν προφητικὴ χάρη, τὴν ὁποία ὁ διδάσκαλος ἤθελε νὰ τοῦ ἀφήσει ὡς κληρονομιά. Καὶ ἀντὶ εὐλογία, κληρονόμησε αἰώνια λέπρα μὲ τὴν κατάρα τοῦ Προφήτη[21]. Καὶ ὁ Ἰούδας ποὺ θέλησε νὰ πάρει χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε ἐγκαταλείψει προηγουμένως, ἀφοῦ ἀκολούθησε τὸ Χριστό, ὄχι μόνον γλύστρησε στὴν προδοσία τοῦ Κυρίου καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὸν χορὸ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὴ ζωή του τελείωσε μὲ βίαιο θάνατο[22]. Ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα, μὲ τὸ νὰ φυλάξουν μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν, τιμωροῦνται μὲ θάνατο ἀπὸ τὸ ἀποστολικὸ στόμα[23]. Ὁ μέγας Μωυσῆς στὸ Δευτερονόμιο παραγγέλλει μὲ μυστικὸ τρόπο σ' ἐκείνους ποὺ ὑπόσχονται νὰ ἀποταχθοῦν καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ ἀπὸ φόβο ἀπιστίας πάλι κρατιοῦνται ἀπὸ τὰ γήινα πράγματα: «Ἂν εἶναι κανεὶς φοβιτσιάρης καὶ δειλὸς νὰ μὴ βγεῖ στὸν πόλεμο, ἀλλὰ νὰ πάει στὸ σπίτι του καὶ νὰ καθήσει, μὴ τυχὸν κάνει καὶ τοὺς ἀδελφούς του νὰ φοβηθοῦν καὶ αὐτοί»[24]. Ὑπάρχει ἄλλη πιὸ σίγουρη καὶ καθαρὴ μαρτυρία; Δὲν μαθαίνομε ἀπ' αὐτὰ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμο, πρέπει τελείως νὰ τὰ ἀπαρνοῦνται ὅλα κι ἔτσι νὰ βγαίνουν στὸν πόλεμο, καὶ ὄχι μὲ τὸ νὰ κάνουν ἀρχὴ νωθρὴ καὶ διεφθαρμένη, νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ τελειότητα καὶ νὰ τοὺς φέρνουν σὲ δειλία; Αὐτὸ ποὺ λέει καλῶς ἡ θεία Γραφή· «Φέρνει μακαριότητα πιὸ πολὺ τὸ νὰ δίνεις παρὰ τὸ νὰ παίρνεις»[25], τὸ ἑρμηνεύουν κακῶς, καθὼς βιάζονται πρὸς ἐξαπάτησή τους καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῆς φιλαργυρίας, παρεξηγώντας τὴν ἔννοια τοῦ ρητοῦ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ποὺ λέει: «Ἂν θέλεις νὰ εἶσαι τέλειος, πήγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶστα στοὺς φτωχοὺς καὶ θ' ἀποκτήσεις θησαυρὸ στὸν οὐρανό, καὶ ἔλα ἀκολούθησέ με»[26]. Καὶ ἔτσι συμπεραίνουν ὅτι ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνη εἶναι ἀνώτερο τὸ νὰ ἐξουσιάζουν τὸν πλοῦτο τους καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ δίνουν σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη.

Ἂς μάθουν αὐτοὶ ὅτι δὲν ἀπαρνήθηκαν ἀκόμα τὸν κόσμο, οὔτε ἔφτασαν τὴ μοναχικὴ τελειότητα, ἀφοῦ ντρέπονται νὰ γίνουν φτωχοὶ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ σὰν τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ μὲ τὴν ἐργασία τῶν χεριῶν τους νὰ συντηροῦν καὶ τὸν ἑαυτό τους καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦν καὶ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη[27] καὶ μὲ ἔργα νὰ ἐκπληρώσουν τὴν μοναχικὴ ὑπόσχεση καὶ νὰ δοξαστοῦν μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο. Καὶ ἀφοῦ διασκορπίσουν τὸν παλιὸ πλοῦτο, νὰ ἀγωνίζονται μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο μὲ πείνα καὶ δίψα, μὲ κρύο καὶ γύμνια τὸν καλὸ

21. Δ' Βασ. 5, 25.
22. Ματθ. 27, 5.
23. Πράξ. 5, 1-10.
24. Δευτ. 20, 8.
25. Πράξ. 20, 35.
26. Ματθ. 19, 21.
27. Πράξ. 20, 34.

ἀγώνα[28]. Γιατὶ ἂν γνώριζε ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ παλιός του πλοῦτος ἦταν πιὸ χρήσιμος γιὰ τὴν τελειοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ τὸν περιφρονοῦσε, ἀφοῦ ἦταν καὶ διακεκριμένος Ρωμαῖος πολίτης[29]. Ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων πουλοῦσαν τὰ σπίτια καὶ τὰ χωράφια τους καὶ ἔβαζαν τὸ ἀντίτιμο καταγῆς κοντὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων[30]. Δὲν θὰ τὸ ἔκαναν αὐτὸ ἂν γνώριζαν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι θεωροῦσαν καλύτερο νὰ τρέφονται ἀπὸ τὰ δικά τους χρήματα καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν προσωπικό τους κόπο καὶ ἀπὸ τὶς προσφορὲς τῶν ἐθνικῶν. Ἀκόμα πιὸ καθαρὰ διδάσκει γι' αὐτὰ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μ' ἐκεῖνα ποὺ γράφει πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «Τώρα πηγαίνω στὴν Ἱερουσαλὴμ γιὰ νὰ διακονήσω τοὺς ἁγίους... Τὸ θέλησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλὰ ἦταν καὶ ὀφειλέτες τους»[31]. Καὶ ὁ ἴδιος, καθὼς ἦταν σὲ δεσμὰ καὶ φυλακὲς πολλὲς φορὲς καὶ ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία, πράγμα ποὺ τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐργάζεται ὅπως συνήθιζε μὲ τὰ χέρια του γιὰ νὰ προμηθεύεται τὰ ἀναγκαῖα, διδάσκει ὅτι αὐτὰ τὰ πῆρε ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία, λέγοντας· «Τὸ ὑστέρημά μου τὸ συμπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία»[32]. Καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους γράφει: «Ξέρετε καὶ σεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἀφοῦ ἀναχώρησα ἀπὸ τὴ Μακεδονία, καμία ἄλλη ἐκκλησία δὲ μὲ βοήθησε, παρὰ μόνο σεῖς, γιατὶ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ μιὰ καὶ δύο φορὲς μοῦ στείλατε τὰ ἀναγκαῖα»[33]. Ἂς εἶναι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴ γνώμη τῶν φιλαργύρων πιὸ εὐτυχεῖς ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους τοῦ χορήγησαν τὰ ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ δὲν θὰ φτάσει κανεὶς σὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἀνοησία, νὰ τὸ πεῖ αὐτό.

Ἂν λοιπὸν θέλομε νὰ ἀκολουθήσομε τὴν εὐαγγελικὴ ἐντολὴ καὶ ὅλη ἐκείνη τὴν Ἐκκλησία τὴ θεμελιωμένη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πάνω στοὺς Ἀποστόλους, νὰ μὴ στηριζόμαστε στὶς ὑποκειμενικὲς γνῶμες μας, οὔτε ὅσα ἔχουν καλὰ εἰπωθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσομε ἄσχημα. Ἀλλά, ἀφοῦ πετάξομε μακριὰ τὴ χλιαρὴ καὶ ἄπιστη γνώμη μας, νὰ ἐντυπώσομε καλὰ στὸ νοῦ μας τὴν ἀκρίβεια τοῦ Εὐαγγελίου. Ἔτσι θὰ μπορέσομε νὰ ἀκολουθήσομε καὶ τὰ ἴχνη τῶν Πατέρων καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ κοινοβίου καὶ τὸν κόσμο τοῦτο νὰ τὸν ἀπαρνηθοῦμε ἀληθινά. Καλὸ εἶναι λοιπὸν καὶ ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε τὸν λόγο κάποιου Ἁγίου. Ὁ ἅγιος Βασίλειος, λοιπόν, ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, σὲ κάποιον συγκλητικὸ ποὺ ἀπαρνήθηκε μὲ χλιαρότητα τὸν κόσμο καὶ κράτησε μερικὰ ἀπὸ τὰ χρήματά του, λέγεται ὅτι τοῦ εἶπε ἕνα τέτοιο λόγο: «Καὶ τὸν συγκλητικὸ ἔχασες καὶ μοναχὸς δὲν ἔγινες».

Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε ἐπιμέλεια νὰ ξεριζώνομε ἀπὸ τὴν ψυχή μας τὴ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, ποὺ εἶναι ἡ φιλαργυρία, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ὅταν μένει ἡ ρίζα, εὔκολα φυτρώνουν τὰ κλαδιά. Ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι δύ-

28. Β' Τιμ. 4, 7.
29. Πράξ. 22, 25.
30. Πράξ. 4, 34.
31. Ρωμ. 15, 27.
32. Β' Κορ. 11, 9.
33. Φιλιπ. 4, 15.

σκολο νὰ τὴν κατορθώσομε ἂν δὲν μένομε σὲ κοινόβιο· γιατὶ στὸ κοινόβιο δὲν ἔχομε φροντίδα οὔτε γιὰ τὶς ἀπαραίτητες ἀνάγκες μας. Ἔχοντας ἐμπρὸς στὰ μάτια μας τὴν καταδίκη τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας, νὰ μᾶς πιάνει φρίκη ἂν θέλομε νὰ ἀφήσομε τίποτε στὰ χέρια μας ἀπὸ τὴν παλιὰ περιουσία μας. Ἐπίσης ἂς φοβηθοῦμε τὸ παράδειγμα τοῦ Γιεζῆ, ὁ ὁποῖος ἐξαιτίας τῆς φιλαργυρίας του παραδόθηκε σὲ αἰώνια λέπρα, κι ἂς φυλαχτοῦμε μήπως μαζέψομε γιὰ τοὺς ἑαυτούς μας χρήματα τὰ ὁποῖα οὔτε στὸν κόσμο τὰ εἴχαμε. Κι ἀκόμη ἔχοντας στὸ νοῦ μας τὸ κρέμασμα τοῦ Ἰούδα, ἂς φοβηθοῦμε νὰ πάρουμε πίσω κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καταφρονήσαμε ὅταν γίναμε μοναχοί. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἂς ἔχομε πάντοτε ἐμπρός μας τὴν ἀδηλότητα τοῦ θανάτου, μήπως σὲ ὥρα ποὺ δὲν περιμένομε ἔρθει ὁ Κύριός μας[34] καὶ βρεῖ λερωμένη τὴ συνείδησή μας ἀπὸ φιλαργυρία καὶ μᾶς πεῖ ἐκεῖνα ποὺ εἶπε στὸ Εὐαγγέλιο πρὸς τὸν πλούσιο ἐκεῖνο: «Ἀνόητε, αὐτὴ τὴ νύχτα ἀπαιτοῦν ἀπὸ σένα τὴν ψυχή σου· σὲ ποιὸν θὰ πᾶνε αὐτὰ ποὺ ἑτοίμασες;»[35]

4. Περὶ τῆς ὀργῆς

Τέταρτος ἀγώνας εἶναι ἐμπρός μας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ὀργῆς· καὶ εἶναι ἀνάγκη, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸ θανατηφόρο δηλητήριο τῆς ὀργῆς νὰ τὸ κόψομε ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας. Γιατὶ ὅσο τὸ πονηρὸ τοῦτο πνεῦμα κάθεται στὴν καρδιά μας καὶ τυφλώνει μὲ τὶς σκοτεινὲς ἀναταραχὲς τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς μας, οὔτε τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς μας μποροῦμε νὰ διακρίνομε, οὔτε νὰ φτάσομε ποτὲ τὴν πνευματικὴ γνώση, οὔτε τὴν τελειότητα ἀγαθῆς σκέψεως νὰ πάρομε στὴν κατοχή μας, οὔτε νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς, οὔτε τὸ θεῖο καὶ ἀληθινὸ φῶς μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ὁ νοῦς μας· γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ταράχθηκαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὸ θυμό»[36]. Οὔτε θὰ γίνομε μέτοχοι τῆς θείας σοφίας, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄλλοι μᾶς νομίζουν γιὰ πολὺ σοφούς, γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Στὸν κόρφο τῶν ἀνόητων ἀναπαύεται ὁ θυμός»[37]. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τὶς σωτήριες σκέψεις τῆς διακρίσεως μποροῦμε νὰ ἀποκτήσομε καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι μᾶς νομίζουν γιὰ φρόνιμους, γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Ἡ ὀργὴ καταστρέφει καὶ τοὺς φρόνιμους»[38]. Ἀλλὰ οὔτε θὰ μπορέσομε νὰ ἀποδώσομε τὸ δίκαιο μὲ προσεκτικὴ καὶ νηφάλια καρδιά, καθὼς εἶναι γραμμένο: «Ὁ θυμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν πραγματοποιεῖ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»[39]· οὔτε τὴν κοσμιότητα καὶ σεμνότητα ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐπαινοῦν μποροῦμε νὰ ἀποκτήσομε, γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Ἄνθρωπος ποὺ θυμώνει δὲν εἶναι κόσμιος»[40]. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ φτάσει τὴν τελειότητα καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγωνιστεῖ νόμιμα τὸν πνευματικὸ ἀγώνα, ἂς εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα

34. Ματθ. 24, 44.
35. Λουκ. 12, 20.
36. Ψαλμ. 6, 8.
37. Ἐκκλ. 7, 9.
38. Παροιμ. 15, 1.
39. Ἰακ. 1, 20.
40. Παροιμ. 11, 25.

τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ ἂς ἀκούει τί παραγγέλλει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ Ἀπ. Παῦλος: «Κάθε ἔχθρα καὶ ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία, ἂς φύγει ἀπὸ σᾶς μαζὶ μὲ κάθε κακία»[41]. Λέγοντας τὴ λέξη «κάθε», δὲ μᾶς ἄφησε καμία πρόφαση θυμοῦ οὔτε σὰν ἀναγκαία, οὔτε σὰν εὔλογη. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ διορθώσει τὸν ἀδελφό του ὅταν ἁμαρτάνει ἢ νὰ τοῦ βάλει ἐπιτίμιο, ἂς φροντίζει νὰ παραμένει ἀτάραχος, μήπως θέλοντας νὰ θεραπεύσει ἄλλον, ἀρρωστήσει ὁ ἴδιος καὶ ἀκούσει τὰ εὐαγγελικὰ λόγια: «Γιατρέ, θεράπευσε πρῶτα τὸν ἑαυτό σου»[42]. Καὶ πάλι: «Γιατί βλέπεις τὸ ἄχυρο στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν παρατηρεῖς τὸ δοκάρι μέσα στὸ δικό σου μάτι;»[43] Γιατὶ ἂν ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία ἡ κίνηση τῆς ὀργῆς θερμανθεῖ πολύ, τυφλώνει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ δεῖ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης. Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ βάζει πάνω στὰ μάτια του χρυσὰ καλύμματα ἢ μολύβδινα, ἐμποδίζει ἐξίσου τὴν ὅραση καὶ καμιὰ διαφορὰ δὲν προκαλεῖ στὴ τύφλωση ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ, ἔτσι ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία, εὔλογη δῆθεν ἢ παράλογη, καὶ ἂν ἀνάψει ἡ ὀργή, σκοτίζεται ἡ πνευματικὴ ὅραση.

Τότε μόνο χρησιμοποιοῦμε κατὰ φύση τὸ θυμό, ὅταν τὸν στρέφομε ἐναντίον τῶν ἐμπαθῶν καὶ φιλήδονων λογισμῶν. Ἔτσι διδάσκει καὶ ὁ προφήτης: «Νὰ ὀργίζεστε καὶ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»· δηλαδὴ νὰ ὀργίζεστε κατὰ τῶν παθῶν σας καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ μὴν ἁμαρτάνετε ἐκτελώντας ὅσα αὐτοὶ σᾶς ὑπαγορεύουν. Κι αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ καὶ ἡ συνέχεια: «Γιὰ ὅσα λέτε μέσα στὶς καρδιές σας, πάνω στὸ κρεβάτι σας νὰ κατανύγεστε»[44], δηλαδὴ ὅταν ἔρθουν στὴν καρδιά σας οἱ πονηροὶ λογισμοί, ἀφοῦ τοὺς διώξετε μὲ τὴν ὀργή, τότε εὑρισκόμενοι στὴν ἡσυχία τῆς ψυχῆς σὰν σὲ κάποιο κρεβάτι, μετανοεῖτε μὲ κατάνυξη. Συμφωνεῖ σ' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ποὺ ἀνέφερε αὐτὸν τὸ στίχο καὶ πρόσθεσε: «Ὁ ἥλιος νὰ μὴ βασιλεύει ἀφήνοντάς σας θυμωμένους, οὔτε νὰ δίνετε τόπο στὸ διάβολο»[45], δηλ. μὴ διαθέτετε ἔτσι τὸν Κύριο Ἰησοῦ, τὸν Ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, παροργίζοντάς Τον μὲ τὴ συγκατάθεσή σας στοὺς κακοὺς λογισμούς, ὥστε νὰ δύει στὶς καρδιές σας καὶ νὰ φεύγει, γιὰ νὰ μὴ βρίσκει τόπο ὁ διάβολος μὲ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸν τὸν ἥλιο λέει καὶ ὁ Θεὸς διὰ μέσου τοῦ προφήτη: «Θ' ἀνατείλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ φτερά του θὰ φέρουν τὴ θεραπεία»[46]. Ἂν πάλι ἐννοήσομε τὸ ρητὸ κατὰ γράμμα, οὔτε μέχρι τὴ δύση τοῦ ἡλίου δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ διατηροῦμε τὴν ὀργή.

Τί λοιπὸν θὰ ποῦμε γι' αὐτά, ἐμεῖς ὅπου ἀπὸ ἀγριότητα καὶ μανία τῆς ἐμπαθοῦς ψυχικῆς καταστάσεώς μας, ὄχι μόνο μέχρι τὴ δύση τοῦ ἡλίου διατηροῦμε τὴν ὀργή, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὲς ἡμέρες τὴν κρατᾶμε; Καὶ δὲ μιλᾶμε ἐκφράζοντας τὴν ὀργὴ μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴ σιωπὴ μεταξύ μας αὐξά-

41. Ἐφ. 4, 31.
42. Λουκ. 4, 23.
43. Ματθ. 7, 3.
44. Ψαλμ. 4, 5.
45. Ἐφ. 4, 27.
46. Μαλ. 4, 2.

νομε τὸ δηλητήριο τῆς μνησικακίας γιὰ ψυχικὴ καταστροφή μας. Καὶ δὲν γνωρίζομε ὅτι πρέπει ὄχι μόνο νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ ὀργή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ διάνοια, γιὰ νὰ μὴ σκοτεινιάσει ὁ νοῦς μας ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς μνησικακίας καὶ ξεπέσει ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πνευματικῆς γνώσεως καὶ τῆς διακρίσεως, καὶ στερηθεῖ τὴν κατοίκηση μέσα του τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος στὰ Εὐαγγέλια παραγγέλλει νὰ ἀφήνομε τὸ δῶρο μας στὸ θυσιαστήριο καὶ νὰ μονιάζομε πρῶτα μὲ τὸν ἀδελφό μας[47], γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει εὐπρόσδεκτο, ἂν διατηροῦμε μέσα μας θυμὸ καὶ μνησικακία. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὸ ἴδιο μᾶς διδάσκει, λέγοντας: «Νὰ προσεύχεστε ἀδιάλειπτα»[48], καὶ «σὲ κάθε τόπο νὰ ὑψώνετε σὲ προσευχὴ ὅσια χέρια, χωρὶς ὀργὴ καὶ λογισμοὺς ἀπιστίας»[49]. Δὲν μένει λοιπόν, παρὰ ἢ νὰ μὴν προσευχόμαστε ποτέ, ὁπότε εἴμαστε ὑπεύθυνοι στὴν ἀποστολικὴ παραγγελία, ἢ νὰ φροντίζομε νὰ τηροῦμε τὴ διαταγὴ καὶ νὰ προσευχόμαστε χωρὶς ὀργὴ καὶ μνησικακία. Καὶ ἐπειδὴ πολλὲς φορὲς ἂν λυπηθοῦν ἢ ταραχθοῦν οἱ ἀδελφοί, ἀδιαφοροῦμε λέγοντας ὅτι δὲν λυπήθηκαν ἐξαιτίας μας, ὁ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν, θέλοντας νὰ ξεριζώσει τὶς προφάσεις, παραγγέλλει νὰ ἀφήσομε τὸ δῶρο καὶ νὰ συνδιαλλαγοῦμε ὄχι μόνο ἂν εἴμαστε ἐμεῖς λυπημένοι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μας, ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸς εἶναι λυπημένος ἐναντίον μας δίκαια ἢ ἄδικα, νὰ τὸν θεραπεύομε δίνοντας ἐξηγήσεις, καὶ τότε νὰ προσφέρομε τὸ δῶρο μας. Ἀλλὰ γιατὶ νὰ διατρίβομε πολὺ στὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὸν παλαιὸ νόμο μποροῦμε νὰ μάθομε, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ θεωρεῖται πιὸ συγκαταβατικός, λέει: «Μὴ νιώσεις μέσα σου μίσος γιὰ τὸν ἀδελφό σου»[50], καὶ ἀλλοῦ λέει: «Ὁ δρόμος τοῦ μνησίκακου ὁδηγεῖ στὸ θάνατο»[51]. Καὶ ἐδῶ ὄχι μόνον τὴν ἐνεργητικὴ μνησικακία τιμωρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ διάνοια.

Πρέπει λοιπόν, σύμφωνα μὲ τοὺς θείους νόμους, νὰ ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀρρώστιας ποὺ ἔχομε μέσα μας· καὶ ὄχι, ἐπειδὴ στρέφομε τὸ θυμὸ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιδιώκομε τὴν ἐρημία καὶ τὴν ἀπομόνωση, γιατὶ δῆθεν ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν ἀφορμὲς νὰ μᾶς παρακινοῦν στὴν ὀργή, καὶ στὴ μόνωση θὰ κατορθώσομε εὔκολα τὴν ἀρετὴ τῆς μακροθυμίας. Ἐπειδὴ εἴμαστε ὑπερήφανοι καὶ δὲν θέλομε νὰ κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτό μας καὶ νὰ ἀποδίδομε στὴ δική μας ἀμέλεια τὶς ἀφορμὲς τῆς ταραχῆς, ἐπιθυμοῦμε νὰ χωριστοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας. Ἐνόσω λοιπὸν ἀποδίδομε στοὺς ἄλλους τὶς ἀφορμὲς τῆς ἀσθένειάς μας, εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσομε τὴν τελειότητα τῆς μακροθυμίας.

Τὸ κυριότερο λοιπὸν μέρος τῆς διορθώσεώς μας καὶ τῆς εἰρήνης μας δὲν κατορθώνεται ἀπὸ τὴ μακροθυμία τῶν ἄλλων ἀπέναντί μας ἀλλὰ ἀπὸ τὴ

47. Ματθ. 5, 23.
48. Α' Θεσ. 5, 17.
49. Α' Τιμ. 2, 8.
50. Λευϊτ. 19, 17.
51. Παροιμ. 12, 28.

δική μας ἀνεξικακία πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὅταν ὅμως, ἀποφεύγοντας τὸν ἀγώνα τῆς μακροθυμίας, ἐπιδιώκομε τὴν ἔρημο καὶ τὴ μόνωση, τότε, ὅσα πάθη φέρνομε ἀθεράπευτα ἐκεῖ, εἶναι κρυμμένα μέσα μας καὶ δὲν χάθηκαν. Ἐπειδὴ ἡ ἐρημία καὶ ἡ ἀναχώρηση σὲ ὅσους δὲν ἔχουν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ πάθη τους, ξέρει ὄχι μόνο νὰ τὰ διατηρεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ σκεπάζει· καὶ οὔτε ἐπιτρέπει νὰ αἰσθάνονται σὲ ποιὸ πάθος νικιοῦνται. Ἀπεναντίας ἡ ἔρημος ὑποβάλλει σ' αὐτοὺς νὰ φαντάζονται ὅτι ἀπόκτησαν ἀρετὴ καὶ τοὺς πείθει νὰ πιστεύουν ὅτι κατόρθωσαν τὴ μακροθυμία καὶ τὴν ταπείνωση, ὅσο δὲν εἶναι παρὼν κάποιος ποὺ νὰ τοὺς ἐρεθίζει καὶ νὰ τοὺς φέρνει σὲ δοκιμασία. Καὶ ὅταν τύχει ἀφορμὴ θυμοῦ ποὺ τοὺς προκαλεῖ καὶ τοὺς δοκιμάζει, ἀμέσως τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα ἀποθηκευμένα καὶ λανθάνοντα, σὰν ἄλογα χωρὶς χαλινάρι ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἡσύχαζαν, θρεμμένα ἀπὸ τὴν μακρὰ ἡσυχία καὶ ἀργία, καὶ μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα καὶ ἀγριότητα σύρουν στὸν ὄλεθρο τὸν ἄνθρωπο ποὺ κάθεται πάνω σ' αὐτά. Γιατὶ περισσότερο ἐξαγριώνονται τὰ πάθη ὅταν στεροῦνται τὴ δοκιμασία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴ σκιὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, τὴν ὁποία φαινομενικὰ νομίζομε, ὅταν ἤμαστε μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς, ὅτι εἴχαμε, τὴ χάνομε ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῆς ἐκγυμνάσεως καὶ τῆς ἀπομονώσεως. Ὅπως τὰ φαρμακερὰ φίδια στὴν ἐρημιὰ ποὺ ἡσυχάζουν στὴ φωλιά τους, τότε δείχνουν τὴ μανία τους, ὅταν τὰ πλησιάσει κανείς, ἔτσι καὶ οἱ ἐμπαθεῖς ἄνθρωποι ποὺ ἡσυχάζουν ὄχι λόγω τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ ἐξαιτίας τῆς ἐρημιᾶς, τότε χύνουν τὸ δηλητήριό τους, ὅταν ἀρπάξουν κάποιον ποὺ τοὺς πλησιάζει καὶ τοὺς ἐρεθίζει. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιζητοῦν τὴν τελειότητα τῆς πραότητας, νὰ φροντίζουν ὅσο μποροῦν περισσότερο, ὄχι μόνο ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴν ὀργίζονται, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐναντίον τῶν ζώων, οὔτε κατὰ τῶν ἀψύχων. Γιατὶ θυμοῦμαι, ὅταν ἤμουν στὴν ἔρημο θύμωσα ἐναντίον καλαμιοῦ ποὺ δὲν μοῦ ἄρεσε τὸ πάχος ἢ ἡ λεπτότητά του. Ἐπίσης θύμωσα καὶ ἐναντίον ξύλου ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ τὸ κόψω ἀμέσως. Ἐπίσης καὶ ἐναντίον πέτρας ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ βγάζουν φωτιά, ὅταν προσπάθησα νὰ βγάλω φωτιὰ καὶ δὲν ἔβγαλε γρήγορα. Ἔτσι εἶχε δυναμώσει ἡ ὀργή, ὥστε νὰ στρέφεται καὶ κατὰ τῶν ἀναισθήτων πραγμάτων.

Ἂν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὸ μακαρισμὸ τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνον τὴν ἐνεργητικὴ ὀργή, ὅπως εἴπαμε, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ διάνοια πρέπει νὰ ἐμποδίσομε. Γιατὶ δὲν ὠφελεῖ τόσο πολὺ νὰ συγκρατοῦμε τὸ στόμα μας στὸν καιρὸ τοῦ θυμοῦ νὰ μὴ λέει λόγια μανιασμένα, ὅσο νὰ καθαρίζομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ μνησικακία καὶ νὰ μὴ στριφογυρίζομε μέσα στὸ μυαλό μας πονηροὺς λογισμοὺς ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ. Γιατὶ ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία παραγγέλλει νὰ κόβομε τὶς ρίζες τῶν ἁμαρτημάτων, παρὰ τοὺς καρπούς· ἐπειδὴ ὅταν κοπεῖ ἡ ρίζα τοῦ θυμοῦ ἀπὸ τὴν καρδιά, οὔτε μίσος

οὔτε φθόνος προχωρεῖ σὲ ἔργο. Ὅποιος μισεῖ τὸν ἀδελφό του, ἔχει ὀνομαστεῖ ἀνθρωποκτόνος[52], ποὺ φονεύει αὐτὸν μὲ τὴ διάθεση τοῦ μίσους κατὰ διάνοια· αὐτοῦ τὸ αἷμα δὲν τὸ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ δὲν χύθηκε μὲ χτύπημα ξίφους· ἀλλὰ ὅτι κατὰ διάνοια καὶ κατὰ διάθεση φονεύτηκε, τὸ βλέπει ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος ὄχι μόνο γιὰ τὶς πράξεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς προαιρέσεις ἀποδίδει στὸν καθένα στεφάνια ἢ τιμωρίες, καθὼς λέει ὁ Ἴδιος διὰ μέσου τοῦ προφήτη: «Ἰδού, ἔρχομαι γιὰ νὰ συγκεντρώσω τὰ ἔργα καὶ τὶς σκέψεις τους»[53]. Καὶ πάλι, ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ὅταν οἱ λογισμοί τους κατηγοροῦν ἀναμεταξύ τους ἢ καὶ ἀπολογοῦνται, κατὰ τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Θεὸς θὰ κρίνει τὰ κρυφὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων»[54]. Αὐτὸς ὁ Ἴδιος ὁ Κύριος διδάσκει νὰ ἀποβάλομε κάθε ὀργὴ καὶ λέει στὰ Εὐαγγέλια: «Ὅποιος ὀργίζεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, θὰ εἶναι ἔνοχος στὸ δικαστήριο»[55]. Τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα (τοῦ Εὐαγγελίου) ἔτσι περιέχουν αὐτὸ τὸ χωρίο. Γιατὶ ἡ λέξη «εἰκῆ» δηλ. χωρὶς λόγο, εἶναι μεταγενέστερη προσθήκη· κι αὐτὸ εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς. Ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου εἶναι νὰ κόβομε μὲ κάθε τρόπο τὴ ρίζα καὶ τὸ σπινθήρα τῆς ὀργῆς καὶ νὰ μὴν κρατᾶμε καμιὰ πρόφαση ὀργῆς· μήπως θυμώνοντας στὴν ἀρχὴ εὔλογα τάχα, ὕστερα πέσομε στὴ μανία τοῦ παράλογου θυμοῦ.

Ἡ τέλεια θεραπεία τῆς ἀσθένειας τῆς ὀργῆς εἶναι αὐτή: νὰ πιστέψομε ὅτι οὔτε γιὰ δίκαιες οὔτε γιὰ ἄδικες ἀφορμὲς ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ θυμώνομε. Ἐπειδὴ ὅταν ἡ ὀργὴ σκοτίσει τὴ διάνοια, οὔτε διάκριση, οὔτε σωστὴ σκέψη, οὔτε δικαιοσύνη θὰ βρεθεῖ μέσα μας· οὔτε καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μπορεῖ νὰ γίνει ἡ ψυχή μας, ἀλλὰ θὰ μᾶς κατακυριεύσει τὸ πνεῦμα τῆς ὀργῆς σκοτίζοντας τὴ διάνοιά μας. Τελευταῖο ἀπ' ὅλα, πρέπει νὰ ἔχομε ἐμπρὸς στὰ μάτια μας κάθε ἡμέρα, τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ὥρας τοῦ θανάτου μας, κι ἔτσι νὰ φυλαγόμαστε ἀπὸ τὴν ὀργή. Καὶ ἂς γνωρίζομε ὅτι οὔτε ἡ σωφροσύνη, οὔτε ἡ ἀπάρνηση τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, οὔτε οἱ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες θὰ μᾶς ὠφελήσουν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ἂν βρεθοῦμε ἔνοχοι ἐπειδὴ κατεχόμαστε ἀπὸ ὀργὴ καὶ μίσος.

5. Περὶ τῆς λύπης

Πέμπτος εἶναι ὁ ἀγώνας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, τὸ ὁποῖο σκοτίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ κάθε πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἐμποδίζει ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ πράξη. Ἐπειδὴ ὅταν τὸ πονηρὸ αὐτὸ πνεῦμα ἁρπάξει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν σκοτίσει ὁλόκληρη, δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ προσεύχεται μὲ προθυμία· δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἐγκαρτερεῖ στὴν ὠφέλεια τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων· δὲν ἀνέχεται νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος πράος καὶ νὰ κινεῖται εὔκολα σὲ κατάνυξη καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἀδελφούς· γιὰ ὅλες τὶς ἐργασίες καὶ ἐναντίον ἀκόμη

52. Α' Ἰω. 3, 15. 53. Σ. Σειρ. 35, 22. 54. Ρωμ. 2, 15. 55. Ματθ. 5, 22.

τῆς ὑποσχέσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου φέρνει μίσος. Καὶ γενικὰ ἡ λύπη, ἀφοῦ ἀνακατώσει ὅλες τὶς σωτήριες σκέψεις τῆς ψυχῆς καὶ παραλύσει τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν καρτερία της, τὴ φέρνει σὲ σημεῖο νὰ εἶναι σὰν ἀνόητη καὶ ἠλίθια, δένοντάς την μὲ τὸ λογισμὸ τῆς ἀπελπισίας. Γι' αὐτό, ἂν ἔχομε σκοπὸ νὰ ἀγωνιστοῦμε τὸν πνευματικὸ ἀγώνα καὶ νὰ νικήσομε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅσο μποροῦμε μὲ μεγαλύτερη προσοχὴ ἂς φυλάξομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς λύπης. Γιατὶ ὅπως ὁ σκόρος τρώει τὸ ροῦχο καὶ τὸ σκουλήκι τὸ ξύλο, ἔτσι ἡ λύπη κατατρώγει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πείθει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀποφεύγει κάθε καλὴ πνευματικὴ συναναστροφὴ καὶ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε ἀπὸ γνήσιους φίλους νὰ δέχεται συμβουλή, οὔτε καλὴ καὶ εἰρηνικὴ ἀπάντηση νὰ δίνει σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἀφοῦ καταλάβει ὅλη τὴν ψυχή, τὴ γεμίζει μὲ δυσαρέσκεια, πλήξη καὶ μελαγχολία. Καὶ τότε τὴ βάζει νὰ ἀποφεύγει τοὺς ἀνθρώπους, γιατὶ γίνονται σ' αὐτὴν αἴτιοι ταραχῆς. Καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴν ψυχὴ νὰ ἐννοήσει ὅτι ὄχι ἀπέξω, ἀλλὰ μέσα της ἔχει τὴν ἀρρώστια, ἡ ὁποία τότε φανερώνεται, ὅταν ἔρθουν οἱ πειρασμοὶ καὶ μὲ τὴν δοκιμασία τὴ φέρουν στὴν ἐπιφάνεια. Γιατὶ ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ βλαφτεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἄλλον, ἂν δὲν ἔχει μέσα του ἀποθηκευμένες τὶς ἀφορμὲς τῶν παθῶν. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ Δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν, ὁ Θεός, ὁ μόνος ποὺ γνωρίζει ἀκριβῶς τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς, δὲν παραγγέλλει νὰ ἀποφεύγομε τὶς συναναστροφὲς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ κόβομε τὶς αἰτίες τῆς κακίας ποὺ εἶναι μέσα μας, καὶ νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς δὲν κατορθώνεται μὲ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὴν διαμονὴ καὶ ἐξάσκηση μὲ τοὺς ἐνάρετους ἀνθρώπους. Ὅταν λοιπὸν γιὰ προφάσεις ποὺ τὶς νομίζομε δῆθεν εὔλογες, ἐγκαταλείπομε τοὺς ἀδελφούς, δὲν κόψαμε τὶς ἀφορμὲς τῆς λύπης ἀλλὰ μόνον κάναμε ἐναλλαγή τους, γιατὶ ἡ ἀρρώστια ποὺ ἔχομε μέσα μας τὶς ἀνακινεῖ πάλι ἐξαιτίας ἄλλων πραγμάτων.

Γι' αὐτό, ὅλος ὁ πόλεμός μας ἂς εἶναι ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ εἶναι μέσα μας, γιατὶ ἂν αὐτά, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, βγοῦν ἀπὸ τὴν καρδιά μας, ὄχι μόνο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἄγρια θηρία εὔκολα μποροῦμε νὰ ζήσομε, ὅπως λέει ὁ μακάριος Ἰώβ: «Τὰ ἄγρια θηρία θὰ γίνουν εἰρηνικὰ μαζί σου»[56]. Πρῶτα—πρῶτα λοιπὸν νὰ ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, ποὺ φέρνει τὴν ψυχὴ στὴν ἀπελπισία, γιὰ νὰ τὸ ἐξορίσομε ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Γιατὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα δὲν ἐπέτρεψε στὸν Κάιν νὰ μετανοήσει μετὰ τὴν ἀδελφοκτονία, οὔτε στὸν Ἰούδα μετὰ τὴν προδοσία τοῦ Κυρίου. Μιὰ μόνο λύπη νὰ ἔχομε, τὴν μετάνοια γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ἑνωμένη μὲ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη προξενεῖ μετάνοια ποὺ ὁδηγεῖ σὲ ὁριστικὴ σωτηρία»[57]. Κι αὐτό, γιατὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη τρέφοντας τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἐλπί-

56. Ἰὼβ 5, 23. 57. Β' Κορ. 7, 10.

δα ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ μετάνοια, εἶναι ἀνάμικτη μὲ χαρά. Γι' αὐτὸ καὶ πρόθυμο καὶ ὑπάκουο γιὰ κάθε καλὴ πράξη, εὐκολοπλησίαστο, ταπεινό, πράο, ἀνεξίκακο, ὑπομονετικὸ σὲ κάθε ἀγαθὸ κόπο καὶ κάθε συντριβὴ κάνει τὸν ἄνθρωπο ἡ λύπη αὐτή, ἀφοῦ εἶναι κατὰ Θεόν. Καὶ μὲ αὐτὸ λοιπὸν γίνονται οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φανεροὶ στὸν ἄνθρωπο, δηλαδὴ ἡ χαρά, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ ἀγαθότητα, ἡ πίστη, ἡ ἐγκράτεια[58]. Ἀπὸ τὴν ἀντίθετη λύπη εἶναι φανεροὶ οἱ καρποὶ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκηδία, ἀνυπομονησία, θυμός, μίσος, ἀντιλογία, ἀπελπισία, ὀκνηρία στὴν προσευχή. Αὐτὴ τὴ λύπη πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγομε, ὅπως καὶ τὴν πορνεία καὶ τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ θυμὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη. Αὐτὴ ἡ λύπη θεραπεύεται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ μὲ τὴ συναναστροφὴ μὲ εὐλαβεῖς ἀνθρώπους.

6. Περὶ τῆς ἀκηδίας

Ἔκτος εἶναι ὁ ἀγώνας μας ἐναντίον τῆς ἀκηδίας (ἀμέλεια, πλήξη) ποὺ ἑνώνεται καὶ βοηθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς λύπης. Δεινὸς καὶ βαρὺς δαίμονας αὐτός, πολεμᾶ πάντοτε τοὺς μοναχούς. Αὐτὸς ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ μεσημέρι, προκαλώντας του ἀτονία καὶ φόβο καὶ μίσος ἐναντίον τοῦ τόπου ὅπου ἀσκεῖται καὶ ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν ποὺ εἶναι μαζί του καὶ ἐναντίον κάθε ἐργασίας, ἀκόμη καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν. Τοῦ ὑποβάλλει ἀκόμη καὶ λογισμοὺς μεταβάσεως σὲ ἄλλο τόπο, καὶ ὅτι ἂν δὲν πάει ἀλλοῦ, μάταια κοπιάζει ἐδῶ καὶ χάνει τὸν καιρό του. Ἐπίσης τοῦ φέρνει κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ πείνα τόση, ὅση δὲν θὰ προξενοῦσε σ' αὐτὸν τριήμερη νηστεία ἢ μακρὰ ὁδοιπορία ἢ βαρύτατος κόπος. Ἔπειτα τοῦ ὑποβάλλει λογισμοὺς ὅτι μὲ κανένα ἄλλο τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτὴ καὶ τὸ βάρος της, παρὰ μὲ τὸ νὰ βγαίνει ἔξω συνεχῶς καὶ νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀδελφούς, τάχα γιὰ ὠφέλεια ἢ ἐπίσκεψη τῶν ἀσθενῶν. Κι ὅταν δὲν μπορέσει νὰ τὸν ἐξαπατήσει μὲ αὐτά, τότε ἀφοῦ τοῦ φέρει πολὺ βαρὺ ὕπνο, ἐπιτίθεται ἐναντίον του σφοδρότερος καὶ δυνατότερος, καὶ δὲν μπορεῖ διαφορετικὰ νὰ νικηθεῖ, παρὰ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἀργολογία καὶ μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ τὴν ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς. Γιατὶ ἂν δὲν τὸν βρεῖ ἀσφαλισμένο μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα, τότε ἀφοῦ τὸν κατατρυπήσει μὲ τὰ βέλη του, τὸν κάνει ἄστατο, ὀνειροπόλο, ράθυμο, ἄεργο καὶ τὸν ὁδηγεῖ νὰ ἐπισκέπτεται πολλὰ μοναστήρια καὶ νὰ μὴ φροντίζει γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ποῦ γίνονται τραπέζια καὶ συμπόσια. Γιατὶ ἡ διάνοια αὐτοῦ ποὺ ἔπεσε σὲ ἀκηδία τίποτε ἄλλο δὲν φαντάζεται παρὰ τὶς μάταιες σκέψεις ὅσων ἀναφέραμε. Ἀπὸ αὐτὰ τὸν δεσμεύει καὶ σὲ κο-

58. Γαλ. 5, 22.

σμικὰ πράγματα καὶ τὸν δελεάζει λίγο—λίγο σὲ ἐπιβλαβεῖς ἀσχολίες, μέχρις ὅτου καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μοναχικὴ ζωὴ τὸν διώξει.

Ὁ Ἀπόστολος, γνωρίζοντας πόσο βαριὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρρώστια καὶ ἐπειδὴ ἤθελε ὡς σοφὸς γιατρὸς νὰ τὴ βγάλει μαζὶ μὲ τὴ ρίζα ἀπὸ τὶς ψυχές μας, μᾶς φανερώνει τὶς αἰτίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιέται καὶ λέει: «Σᾶς παραγγέλλομε ἀδελφοί, στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἀποχωρίζεστε ἀπὸ κάθε ἀδελφὸ ποὺ συμπεριφέρεται ἄτακτα καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ποὺ παραλάβατε ἀπὸ μᾶς. Γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ μᾶς μιμεῖστε, ἐπειδὴ δὲ ζήσαμε ὡς ἄτακτοι ἀνάμεσά σας, οὔτε πήραμε ἀπὸ κανένα τὸ φαγητό μας δωρεάν, ἀλλὰ ἐργαζόμαστε ἡμέρα καὶ νύχτα μὲ κόπο καὶ μόχθο γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνομε κανένα σας· ὄχι γιατὶ δὲν εἴχαμε τέτοιο δικαίωμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς δώσομε παράδειγμα νὰ μᾶς μιμεῖστε. Καὶ ὅταν ἤμαστε κοντά σας, αὐτὴ τὴν ἐντολὴ σᾶς δίναμε, ὅτι ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, οὔτε νὰ τρώει. Γιατὶ μαθαίνομε ὅτι μερικοὶ ἀπὸ σᾶς δὲν ἐργάζονται, ἀλλὰ περιεργάζονται ξένες ὑποθέσεις. Σ' αὐτοὺς παραγγέλλομε, στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐργάζονται ἥσυχα γιὰ νὰ κερδίζουν τὸ ψωμί τους»[59]. Ἂς ἀκούσομε πόσο καθαρὰ φανερώνει τὶς αἰτίες τῆς ἀκηδίας ὁ Ἀπόστολος. Ἐκείνους ποὺ δὲν ἐργάζονται τοὺς ὀνομάζει ἄτακτους, φανερώνοντας μὲ μία λέξη πολλὴ κακία. Γιατὶ ὁ ἄτακτος, εἶναι καὶ ἀνευλαβὴς καὶ αὐθάδης στὰ λόγια καὶ πρόχειρος σὲ κατηγορίες καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ δοῦλος τῆς ἀκηδίας. Παραγγέλλει λοιπὸν νὰ ἀποχωριζόμαστε ἀπὸ αὐτοὺς σὰν νὰ ἔχουν κολλητικὴ ἀρρώστια. Μὲ τὴ φράση «καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ποὺ παραλάβατε ἀπὸ μᾶς», φανερώνει ὅτι αὐτοὶ εἶναι ὑπερήφανοι καὶ καταφρονητὲς καὶ ἀκυρώνουν τὶς ἀποστολικὲς παραδόσεις. Κατόπιν λέει: «Δὲν πήραμε τὸ φαγητό μας δωρεὰν ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ ἐργαζόμαστε νύχτα καὶ ἡμέρα μὲ κόπο καὶ μόχθο». Ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ἀνέβηκε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό, αὐτὸς ποὺ λέει ὅτι ὁ Κύριος διέταξε τοὺς κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συντηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ κηρύγματος[60], αὐτὸς ἐργάζεται ὁ ἴδιος νύχτα καὶ ἡμέρα μὲ κόπο καὶ μόχθο γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνει κανένα. Τί λοιπὸν θὰ κάνομε ἐμεῖς, ποὺ εἴμαστε στὴν ἐργασία ὀκνηροὶ καὶ ἐπιδιώκομε τὴ σωματικὴ ἀνάπαυση, ἐμεῖς ποὺ οὔτε κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ, οὔτε ἡ μέριμνα γιὰ τὶς ἐκκλησίες, ἀλλὰ μόνο ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχή μας; Κατόπιν γιὰ νὰ δείξει πιὸ καθαρὰ τὴ βλάβη ποὺ φέρνει ἡ ἀργία, καταλήγει: «Δὲν ἐργάζονται καθόλου ἀλλὰ περιεργάζονται». Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀργία γεννιέται ἡ περιέργεια, ἀπὸ τὴν περιέργεια ἡ ἀταξία καὶ ἀπὸ τὴν ἀταξία κάθε κακία. Γιὰ τὴ θεραπεία ὅλων αὐτῶν, συμπληρώνει: «Νὰ ἐργάζονται ἥσυχα γιὰ νὰ κερδίζουν τὸ ψωμί τους». Καὶ γιὰ

59. Β' Θεσ. 3, 6-12.

60. Α' Κορ. 9, 14.

νὰ τοὺς ἐπιπλήξει περισσότερο, λέει: «Ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, οὔτε νὰ τρώει».

Αὐτὲς τὶς ἀποστολικὲς διαταγὲς ἔχοντας ὑπόψη οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἀφήνουν ποτὲ νὰ μένουν ἀργοὶ οἱ μοναχοὶ καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι, ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι μὲ τὴν ὑπομονὴ τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀκηδία διώχνουν, καὶ τὴν τροφή τους προμηθεύονται, καὶ βοηθοῦν ὅσους ἔχουν ἀνάγκη. Γιατὶ δὲν ἐργάζονται μόνο γιὰ τὶς δικές τους ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ σὲ ξένους καὶ φτωχοὺς καὶ φυλακισμένους δίνουν ἀπὸ τὴν ἐργασία τους, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀγαθοεργία αὐτὴ εἶναι θυσία ἁγία καὶ εὐπρόσδεκτη στὸ Θεό. Καὶ λένε ἐπίσης οἱ πατέρες, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος πολεμᾶ μὲ ἕνα δαίμονα πολλὲς φορὲς καὶ στενοχωρεῖται ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἀργὸς αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ χιλιάδες πονηρὰ πνεύματα.

Καλὸ εἶναι ἀκόμα νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸ λόγο ποὺ μοῦ εἶπε ὁ ἀββὰς Μωυσῆς, ποὺ ἦταν πολὺ ἄξιος μεταξὺ τῶν πατέρων. Ἀφοῦ εἶχα καθήσει λίγο καιρὸ στὴν ἔρημο, μὲ πείραξε ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας. Τὸν ἐπισκέφτηκα τότε καὶ τοῦ εἶπα: «Χθὲς ἐνοχλήθηκα πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀκηδία καὶ ἐξασθένησα ὑπερβολικά· καὶ δὲ γλύτωσα ἀπὸ αὐτή, παρὰ ὅταν σηκώθηκα καὶ ἐπισκέφτηκα τὸν ἀββὰ Παῦλο». Σ' αὐτὰ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἀββὰς Μωυσῆς: «Ἔχε θάρρος· δὲν ἐλευθερώθηκες ἀπὸ τὴν ἀκηδία, ἀλλὰ μᾶλλον παραδόθηκες καὶ ὑποδουλώθηκες σ' αὐτή. Νὰ γνωρίζεις λοιπὸν ὅτι τώρα θὰ σὲ πολεμήσει περισσότερο ὡς λιποτάκτη, ἂν στὸ ἑξῆς δὲ φροντίσεις μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐργασία τῶν χεριῶν σου νὰ παλαίψεις ἐναντίον της καὶ νὰ τὴ νικήσεις».

7. Περὶ τῆς κενοδοξίας

Ἕβδομος εἶναι ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς κενοδοξίας. Αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι πολύμορφο καὶ πολὺ λεπτὸ καὶ δὲν τὸ ἐννοεῖ γρήγορα οὔτε ἐκεῖνος ποὺ πειράζεται ἀπὸ αὐτό. Ἐπειδὴ οἱ προσβολὲς τῶν ἄλλων παθῶν εἶναι πιὸ φανερὲς καὶ εὐκολότερα καταπολεμοῦνται, καθὼς ἡ ψυχὴ ἀναγνωρίζει τὸν ἐχθρὸ καὶ μὲ τὴν ἀντίρρηση στὶς προσβολές του καὶ τὴν προσευχή, ἀμέσως τὸν ἀνατρέπει. Ἡ κενοδοξία ὅμως, μὲ τὸ νὰ εἶναι πολύμορφη ὅπως εἴπαμε, δύσκολα νικιέται. Γιατὶ φανερώνεται σὲ κάθε πράξη καὶ σὲ φωνὴ καὶ σὲ λόγο καὶ σὲ σιωπὴ καὶ σὲ ἔργο καὶ σὲ ἀγρυπνία καὶ σὲ νηστεία καὶ σὲ προσευχὴ καὶ σὲ πνευματικὲς ἀναγνώσεις καὶ σὲ ἡσυχία καὶ σὲ μακροθυμία. Μὲ ὅλα αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ προσβάλλει τὸ στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ. Ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ ἀπατήσει στὴν κενοδοξία μὲ τὴν πολυτέλεια τῶν ρούχων, δοκιμάζει νὰ τὸν πειράξει μὲ τὸ φτωχικὸ ροῦχο. Ὅποιον δὲν μπόρεσε νὰ πολεμήσει μὲ τὴν τιμή, τὸν πολεμᾶ μὲ τὸ νὰ νομίζει ὅτι ὑπομένει τὴν ἀτιμία. Καὶ ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ καταφέρει στὴν κενοδοξία μὲ τὴ γνώση τῶν λόγων, τὸν δελεάζει μὲ τὴ σιωπή, νὰ κενοδοξεῖ δῆθεν ὡς ἥσυχος. Καὶ ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ φέρει σὲ χαλαρότητα μὲ τὴν πολυτέλεια τῶν τροφῶν, τὸν κάνει νὰ ἐπιζητεῖ τὸν ἔπαινο μὲ τὴ νηστεία. Καὶ γενικὰ κάθε ἔργο, κάθε ἀπασχόληση δίνει ἀφορμὴ στὸν πονηρὸ αὐτὸ δαίμονα.

Ἀκόμη αὐτὸς ὑποβάλλει ἐπιθυμία γιὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης. Θυμᾶμαι κάποιον γέροντα, ὅταν ἤμουν στὴ σκήτη, ποὺ πῆγε στὸ κελὶ ἑνὸς ἀδελφοῦ γιὰ ἐπίσκεψη, καὶ ἀφοῦ πλησίασε τὴν πόρτα, τὸν ἄκουσε νὰ μιλάει ἀπὸ μέσα. Ὁ γέροντας νόμισε ὅτι μελετᾶ κάτι ἀπὸ τὴν Γραφὴ καὶ στάθηκε γιὰ νὰ ἀκούσει. Κατάλαβε τότε ὅτι ὁ ἀδελφὸς εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὰ λογικά του ἀπὸ τὴν κενοδοξία καὶ χειροτονοῦσε τὸν ἑαυτό του διάκονο καὶ ἔκανε ἀπόλυση τῶν κατηχουμένων. Ὅταν λοιπὸν ὁ γέροντας τὰ ἄκουσε αὐτά, ἔσπρωξε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε. Ὁ ἀδελφὸς ἀφοῦ τὸν ὑποδέχτηκε, τὸν προσκύνησε κατὰ τὴ συνήθεια καὶ τὸν ἐρώτησε νὰ μάθει ἂν στεκόταν πολλὴ ὥρα ἐμπρὸς στὴν πόρτα. Ὁ γέροντας μὲ χαριτωμένο τρόπο τοῦ εἶπε: «Τώρα ἦρθα, ὅταν ἔκανες τὴν ἀπόλυση τῶν κατηχουμένων». Ὁ ἀδελφὸς μόλις τὸ ἄκουσε, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ γέροντα καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ προσευχηθεῖ γι' αὐτόν, γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλάνη. Αὐτὸ τὸ θυμήθηκα γιὰ νὰ δείξω σὲ πόση ἀναισθησία φέρνει τὸν ἄνθρωπο αὐτὸς ὁ δαίμονας.

Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ πολεμήσει τέλεια καὶ νὰ στεφανωθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ φροντίσει νὰ νικήσει τὸ πολύμορφο αὐτὸ θηρίο, ἔχοντας πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια του τὸ ρητὸ τοῦ Δαβίδ: «Ὁ Κύριος διασκόρπισε τὰ κόκκαλα τῶν ἀνθρωπαρέσκων»[61]. Καὶ νὰ μὴν κάνει τίποτε ἐπιδιώκοντας τὸν ἀνθρώπινο ἔπαινο, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητεῖ τὴν ἀμοιβὴ μόνο ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ἀποβάλλοντας πάντοτε τοὺς λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά του καὶ τὸν ἐπαινοῦν, νὰ ἐξουθενώνει τὸν ἑαυτό του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι θὰ μπορέσει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας.

8. Περὶ τῆς ὑπερηφάνειας

Ὄγδοος εἶναι ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς ὑπερηφάνειας. Φοβερότατος αὐτὸς ὁ ἀγώνας καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς προηγούμενους ἀγριότερος. Αὐτὸς πολεμᾶ προπάντων τοὺς τέλειους καὶ προσπαθεῖ νὰ καταστρέφει ἐκείνους ποὺ ἀνέβηκαν σχεδὸν στὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν. Καὶ ὅπως μία κολλητικὴ καὶ θανατηφόρα ἀρρώστια δὲν καταστρέφει ἕνα μέλος τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ὄχι μόνον ἕνα μέρος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ὁλόκληρη τὴν καταστρέφει. Καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ἂν καὶ ταράζει τὴν ψυχή, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ πολεμᾶ μιὰ μόνον ἀρετή, ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀντίθετή του, καὶ νὰ προσπαθεῖ αὐτὴ νὰ νικήσει, σκοτίζει καὶ ταράζει τὴν ψυχὴ ἐν μέρει.

61. Ψαλμ. 52, 6.

Ἐνῶ τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας σκοτίζει ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ρίχνει σὲ τέλεια πτώση.

Γιὰ νὰ ἐννοήσομε καλύτερα τὰ λεγόμενα, ἂς σκεφτοῦμε ὡς ἑξῆς: Ἡ γαστριμαργία προσπαθεῖ νὰ διαφθείρει τὴν ἐγκράτεια· ἡ πορνεία, τὴ σωφροσύνη· ἡ φιλαργυρία, τὴν ἀκτημοσύνη· ὁ θυμός, τὴν πραότητα· καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς κακίας, τὶς ἀντίθετες ἀρετές. Ἡ ὑπερηφάνεια ὅμως, ὅταν κυριεύσει τὴν ἄθλια ψυχή, σὰν φοβερότατος τύραννος ποὺ κατέλαβε μιὰ μεγάλη καὶ δοξασμένη πόλη, τὴν καταστρέφει ὁλόκληρη καὶ τὴν κατεδαφίζει ἀπὸ τὰ θεμέλια. Μάρτυρας γι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἄγγελος ἐκεῖνος ποὺ ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειάς του, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ στολίστηκε ἀπὸ Αὐτὸν μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ σοφία, δὲν θέλησε νὰ τὰ ἀποδίδει ὅλα αὐτὰ στὸν Κύριο, ἀλλὰ στὴ δική του φύση. Καὶ ἔτσι νόμιζε ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸ Θεό. Ἐλέγχοντας αὐτὴ τὴ σκέψη του, ὁ προφήτης ἔλεγε: «Σὺ εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου· θὰ καθήσω πάνω σὲ ψηλὸ βουνό, θὰ στήσω τὸ θρόνο μου πάνω στὰ σύννεφα, θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν Ὕψιστο. Καὶ ὅμως ἐσὺ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ὄχι θεός»[62]. Καὶ πάλι ἄλλος προφήτης λέει: «Γιατί καυχιέται μέσα στὴν κακία του ὁ δυνατός;»[63] Γνωρίζοντας αὐτά, ἂς φοβηθοῦμε καὶ μὲ κάθε προσοχὴ ἂς φυλάξομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὸ θανατηφόρο πνεῦμα τῆς ὑπερηφάνειας, λέγοντας πάντοτε στὸν ἑαυτό μας, ὅταν κατορθώσομε κάποια ἀρετή, τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου: «Ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου»[64], καὶ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου: «Ὅτι χωρὶς τὴ βοήθειά Μου, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»[65]. Ἐπίσης, τὸ λόγο τοῦ προφήτη: «Ἂν ἕνα σπίτι δὲν τὸ οἰκοδομήσει ὁ Κύριος, μάταια κουράστηκαν οἱ οἰκοδόμοι»[66], καὶ τό: «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ θέλει, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τρέχει, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ θὰ δείξει ἔλεος»[67]. Ἐπειδὴ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει κανεὶς ὁλόθερμη προθυμία καὶ ἀποφασισμένη προαίρεση, ἐφόσον εἶναι δεμένος μὲ σάρκα καὶ αἷμα, δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει τὴν τελειότητα, παρὰ μόνο μὲ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Ἰάκωβος λέει: «Κάθε ὠφέλιμη δωρεὰ προέρχεται ἀπὸ ψηλά»[68]. Καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος: «Τί ἔχεις ποὺ δὲν τὸ πῆρες ἀπὸ τὸ Θεό; Κι ἂν ἔχεις πάρει, γιατί καυχιέσαι σὰν νὰ μὴν πῆρες[69], ἀλλὰ ὑπερηφανεύεσαι σὰν νὰ εἶναι δικά σου;» Ὅτι μὲ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἡ σωτηρία, εἶναι μάρτυρας ἀληθινὸς ἐκεῖνος ὁ ληστής, ὁ ὁποῖος κέρδισε τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ὄχι ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς του, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ[70].

Γνωρίζοντας αὐτὰ οἱ Πατέρες μας ὅλοι, μὲ μιὰ γνώμη, μᾶς παρέδωσαν ὅτι δὲν μποροῦμε διαφορετικὰ νὰ φτάσομε στὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, παρὰ μόνο μὲ τὴν ταπείνωση, ἡ ὁποία ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν πίστη

62. Ἠσ. 14, 13.
63. Ψαλμ. 51, 1.
64. Α΄ Κορ. 15, 10.
65. Ἰω. 15, 5.
66. Ψαλμ. 126, 1.
67. Ρωμ. 9, 16.
68. Ἰακ. 1, 17.
69. Α΄ Κορ. 4, 7.
70. Λουκ. 23, 43.

καὶ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ τὴν τέλεια ἀκτημοσύνη. Μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτὲς κατορθώνεται καὶ ἡ τέλεια ἀγάπη, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Λόγος πρὸς τὸν ἡγούμενο Λεόντιο, γιὰ τοὺς ἁγίους πατέρες τῆς Σκήτης καὶ γιὰ τὴ διάκριση.

Ἀπὸ τὸ χρέος ποὺ ὑποσχέθηκα στὸν μακαριότατο ἀρχιεπίσκοπο Κάστορα γιὰ τὴ διήγηση τοῦ βίου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῆς διδασκαλίας τους, ἀπέδωσα ἕνα μέρος, ἁγιότατε Λεόντιε, μὲ ὅσα τοῦ ἔγραψα περὶ διαμορφώσεως τῶν κοινοβίων καὶ περὶ τῶν ὀχτὼ λογισμῶν τῆς κακίας· τώρα ἔβαλα σκοπὸ νὰ τὸ ἐξοφλήσω. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔμαθα ὅτι ὁ ἀρχιερέας ποὺ προανέφερα μᾶς ἄφησε καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸ Χριστό, ἔκρινα ἀναγκαῖο, σὲ σένα ποὺ διαδέχτηκες τὴν ἀρετή του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὴν φροντίδα τοῦ μοναστηριοῦ, νὰ σοῦ γράψω τὰ ὑπόλοιπα τῆς διηγήσεως.

Πήγαμε λοιπὸν στὴ ἔρημο τῆς σκήτης, ὅπου ζοῦσαν οἱ πιὸ δόκιμοι καὶ ἀξιόλογοι πατέρες, ἐγὼ καὶ ὁ ἅγιος Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἔγινε πνευματικός μου φίλος καὶ στὸ σχολεῖο καὶ στὸ στρατὸ καὶ στὴ μοναχικὴ ζωή. Ἐκεῖ εἴδαμε τὸν ἀββὰ Μωυσῆ, ἅγιον ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔλαμπε μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὄχι μόνο στὶς πρακτικὲς ἀρετὲς ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ θεωρία. Τὸν παρακαλούσαμε λοιπὸν μὲ δάκρυα νὰ μᾶς πεῖ ἕνα λόγο πνευματικῆς ὠφέλειας, μὲ τὸν ὁποῖο νὰ μπορέσομε νὰ φτάσομε στὴν τελειότητα. Καὶ ἀφοῦ πολὺ τὸν παρακαλέσαμε, μᾶς εἶπε: «Παιδιά μου, ὅλες οἱ ἀρετὲς καὶ τὰ ἔργα ἔχουν κάποιο σκοπό, κι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποβλέπουν σ' αὐτὸν τακτοποιοῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ φτάνουν στὸν ποθούμενο στόχο. Ὅπως ὁ γεωργὸς ὑποφέρει καὶ τὴ ζέστη καὶ τὸ κρύο, δουλεύοντας μὲ προθυμία τὴ γῆ, ἔχοντας σκοπὸ νὰ τὴν καθαρίσει ἀπὸ ἀγκάθια καὶ ξένα χόρτα καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τῶν καρπῶν. Καὶ ὁ ἔμπορος χωρὶς νὰ λογαριάζει τοὺς κινδύνους οὔτε τῆς θάλασσας, οὔτε τῆς ξηρᾶς, προχωρεῖ στὸ ἐμπόριο, ἔχοντας σκοπὸ τὸ ἐμπορικὸ κέρδος καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τοῦ κέρδους. Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνος ποὺ κατατάσσεται στὸ στρατό, οὔτε τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου λογαριάζει οὔτε τὴν ταλαιπωρία τῆς ξενητιᾶς, ἀλλὰ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀπόκτηση ἀξιωμάτων λόγω ἀνδραγαθίας καὶ στόχο τὸ κέρδος ἀπὸ τὸ ἀξίωμα. Ἔχει λοιπὸν καὶ ἡ δική μας προσπάθεια δικό της σκοπὸ καὶ στόχο, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ὑποφέρομε μὲ προθυμία κάθε κόπο καὶ κούραση. Γι' αὐτὸ ἡ ἀποχὴ τροφῶν κατὰ τὶς νηστεῖες δὲ μᾶς καταβάλλει· ὁ κόπος τῶν ἀγρυπνιῶν μᾶς εὐχαριστεῖ· ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν γίνεται μὲ προθυμία· καὶ ὁ κόπος τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ ἀπογύμνωση ἀπ' ὅλα τὰ γήινα πράγματα καὶ ἡ παραμονή μας στὴν ἔρημο, γίνονται μὲ εὐχαρίστηση. Ἀλλὰ καὶ σεῖς, ποὺ καταφρονήσατε καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειά σας καὶ ὅλο τὸν κόσμο καὶ ξενιτευτήκατε, καὶ ἤρθατε τώρα σὲ μένα

ποὺ εἶμαι ἄνθρωπος χωρικὸς καὶ ἀμαθής, πέστε μου ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός σας; Καὶ σὲ ποιὸ στόχο ἀποβλέπετε;»

Τότε τοῦ ἀποκριθήκαμε: «Στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» Σ' αὐτὸ ὁ ἀββὰς Μωυσῆς ἀπάντησε: «Ὀρθὰ ἀποκριθήκατε γιὰ τὸ στόχο σας. Ἀλλὰ δὲν μοῦ εἴπατε ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός, πρὸς τὸν ὁποῖον ἂν ἀποβλέπομε, χωρὶς νὰ ξεφεύγομε ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, μποροῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» Καὶ τότε, ἀφοῦ ὁμολογήσαμε ὅτι δὲν γνωρίζομε, ὁ γέροντας ἀποκρίθηκε: «Στόχος λοιπὸν τῆς μοναχικῆς μας ζωῆς, ὅπως εἴπατε, εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκοπὸς ἡ καθαρότητα τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσομε σ' ἐκεῖνο τὸ στόχο. Σ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ λοιπὸν νὰ εἶναι πάντοτε ὁ νοῦς μας. Καὶ ἂν ποτὲ συμβεῖ γιὰ λίγο νὰ ξεφύγει ἡ καρδιά μας ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, ἀμέσως νὰ τὴν ἐπαναφέρομε καὶ νὰ τὴν εὐθυγραμμίζομε, σὰν μὲ ἀλφάδι, μὲ τὸ σκοπό μας. Γνωρίζοντας αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος, λέει: «Λησμονῶ ὅσα ἔγιναν στὸ παρελθόν, κι ἁπλώνομαι διαρκῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τρέχω πρὸς τὸ τέρμα, γιὰ τὸ οὐράνιο βραβεῖο ποὺ μᾶς κάλεσε ὁ Θεός»[71]. Γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ λοιπὸν κι ἐμεῖς κάνομε τὰ πάντα, γι' αὐτὸν ὅλα τὰ περιφρονοῦμε, καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένεια καὶ τὰ χρήματα καὶ ὅλο τὸν κόσμο, γιὰ νὰ ἀποκτήσομε τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς. Ἂν λησμονήσομε αὐτὸ τὸ σκοπό, κατ' ἀνάγκην, καθὼς περπατοῦμε στὸ σκοτάδι καὶ βαδίζομε ἔξω ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, θὰ σκοντάφτομε συχνὰ καὶ πολὺ θὰ πλανιόμαστε. Αὐτὸ ἔγινε σὲ πολλούς, οἱ ὁποῖοι στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς τους καταφρόνησαν καὶ πλοῦτο καὶ χρήματα καὶ ὅλον τὸν κόσμο, ὕστερα ὅμως, γιὰ χάρη ἑνὸς δικελλιοῦ ἢ μιᾶς βελόνας ἢ γιὰ ἕνα καλάμι ἢ ἕνα βιβλίο, θύμωναν καὶ ὀργίζονταν, πράγμα ποὺ δὲν θὰ τὸ πάθαιναν ἂν θυμοῦνταν τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον καταφρόνησαν τὰ πάντα. Ἐπειδὴ γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον καταφρονοῦμε τὸν πλοῦτο, γιὰ νὰ μὴ φιλονεικοῦμε γι' αὐτὸν καί, μεγαλώνοντας τὴ διάθεση τῆς ὀργῆς, ξεπέσομε ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Ὅταν λοιπὸν γιὰ μηδαμινὰ πράγματα φανερώνομε στὸν ἀδελφὸ τὴ διάθεση τῆς ὀργῆς, ἔχομε ξεπέσει ἀπὸ τὸ σκοπό μας καὶ δὲν ἔχομε καμιὰ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀποταγή μας. Ὅπως λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Ἀκόμα κι ἂν παραδώσω τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καῶ, καὶ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε»[72]. Ἀπὸ αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ἡ τελειότητα δὲν ἔρχεται ἀμέσως μὲ τὴ γύμνωση καὶ τὴν ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἀφοῦ κατορθώσομε τὴν ἀγάπη, τῆς ὁποίας τὶς ἰδιότητες περιγράφει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος λέγοντας: «Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ζηλότυπη, δὲ φουσκώνει ἀπὸ ὑπερηφάνεια, δὲν ὀργίζεται, δὲν φθονεῖ, δὲν καυχιέται, δὲ σκέφτεται τὸ κακό»[73]. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς. Γι' αὐτὴν πρέπει νὰ κάνομε τὰ πάντα, καὶ τὰ χρήματα νὰ τὰ καταφρονοῦμε, καὶ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες εὐχαρίστως νὰ ὑπομένομε, καὶ μὲ ἀναγνώσματα καὶ ψαλμοὺς νὰ ἀσχολούμα-

71. Φιλιπ. 3, 14. 72. Α' Κορ. 13, 3. 73. Α' Κορ. 13, 4-5.

στε, χωρὶς νὰ τὴν παραμελοῦμε ὅμως, ἂν συμβεῖ ποτὲ ἐξαιτίας ἀναγκαίας καὶ κατὰ Θεὸν ἀπασχολήσεως νὰ ἐμποδιστοῦμε ἀπὸ τὴ συνηθισμένη νηστεία καὶ ἀνάγνωση. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι τόση ἡ ὠφέλεια τῆς νηστείας, ὅση ἡ βλάβη τῆς ὀργῆς· οὔτε τόση ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση, ὅση ἡ ζημία ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονήσομε τὸν ἀδελφὸ καὶ νὰ τὸν λυπήσομε. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, οἱ νηστεῖες, οἱ ἀγρυπνίες, ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ ἡ ἀπογύμνωση ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ἡ ἀπάρνηση ὅλου τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι ἡ τελειότητα, ἀλλὰ ἐργαλεῖα γιὰ τὴν τελειότητα, ἐπειδὴ δὲν βρίσκεται σ' αὐτὰ ἡ τελειότητα ἀλλὰ μὲ αὐτὰ κατορθώνεται. Μάταια λοιπὸν καυχιόμαστε γιὰ νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ἀκτημοσύνη καὶ ἀνάγνωση Γραφῶν, ὅταν δὲν κατορθώσομε τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὴν ἀγάπη, ἔχει μέσα του τὸ Θεό, καὶ ὁ νοῦς του εἶναι πάντοτε μαζὶ μὲ τὸ Θεό.»

Σ' αὐτὰ ἀπάντησε ὁ Γερμανός: «Καὶ ποιὸς μπορεῖ, ἑνωμένος μὲ τὴ σάρκα, νὰ ἔχει πάντοτε τὸ νοῦ του στὸ Θεό, ὥστε νὰ μὴν ἔχει στὸ νοῦ του τίποτε ἄλλο; Οὔτε ἐπίσκεψη ἀσθενῶν, οὔτε φιλοξενία ξένων, οὔτε ἐργόχειρο ἢ τὶς λοιπὲς ἀνάγκες τοῦ σώματος, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ἀπαραίτητες; Καὶ τὸ σπουδαιότερο, πῶς θὰ μπορέσει ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου νὰ βλέπει πάντοτε τὸν Ἀόρατο καὶ Ἀκατάληπτο Θεὸ καὶ νὰ εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ Αὐτόν;» Ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς εἶπε: «Τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ Αὐτόν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ νομίζετε, εἶναι ἀδύνατο σὲ ἄνθρωπο ποὺ φορεῖ σάρκα καὶ εἶναι ἑνωμένος μὲ τὴν ἀσθένεια. Μὲ ἄλλο ὅμως τρόπο μπορεῖ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ Θεό. Γιατὶ ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ μὲ πολλοὺς τρόπους γίνεται καὶ θεωρεῖται. Ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται μόνο κατὰ τὴν μακάρια καὶ ἀκατάληπτη οὐσία Του· αὐτὸ ἐπιφυλάσσεται στὸν μέλλοντα αἰώνα μόνο γιὰ τοὺς ἁγίους Του· ἀλλὰ γνωρίζεται καὶ ἀπὸ τὴ μεγαλειότητα καὶ ὡραιότητα τῶν δημιουργημάτων Του καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ διοίκηση καὶ πρόνοιά Του καὶ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη Του καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα φανερώνει σὲ κάθε γενεὰ στοὺς ἁγίους Του. Ὅταν λοιπὸν σκεφτοῦμε τὴν ἄπειρη δύναμή Του καὶ τὸν ἀκοίμητο ὀφθαλμό Του, ὁ ὁποῖος βλέπει καὶ τὰ κρυφὰ τῶν καρδιῶν καὶ ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ Τοῦ διαφύγει, τότε νιώθομε φόβο στὴν καρδιὰ καὶ Τὸν θαυμάζομε καὶ Τὸν προσκυνοῦμε. Ὅταν σκεφτοῦμε ὅτι εἶναι μετρημένες ἀπὸ Αὐτὸν οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς[74] καὶ ἡ ἄμμος στὴ θάλασσα καὶ τὰ ἄστρα στὸν οὐρανό, νιώθομε κατάπληξη γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως καὶ τῆς σοφίας. Ὅταν σκεφτοῦμε τὴν ἄρρητη καὶ ἀπερίγραπτη σοφία καὶ φιλανθρωπία Του καὶ τὴν ἀκατάληπτη μακροθυμία Του, ἡ ὁποία ὑπομένει τὰ ἀναρίθμητα σφάλματα ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν, Τὸν δοξάζομε. Ὅταν σκεφτοῦμε τὴ μεγάλη ἀγάπη Του πρὸς ἐμᾶς, ὅτι ἐνῶ κανένα καλὸ δὲν κάναμε, δὲν τὸ θεώρησε ἀνάξιό Του, παρόλο ποὺ εἶναι Θεός, νὰ γίνει

74. Ἰώβ 36, 27.

ἄνθρωπος γιὰ νὰ μᾶς σώσει ἀπὸ τὴν πλάνη, παρακινούμαστε νὰ Τὸν ποθοῦμε. Ὅταν σκεφτοῦμε ὅτι τὸν ἀντίδικό μας διάβολο[75], Αὐτὸς τὸν νικᾶ μέσα μας γιὰ χάρη μόνον τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ τῆς κλίσεως στὸ ἀγαθό, καὶ μᾶς χαρίζει αἰώνια ζωή, τότε Τὸν προσκυνοῦμε. Ὑπάρχουν καὶ ἀναρίθμητες ἄλλες ἀνάλογες θεωρίες, οἱ ὁποῖες ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐργασία καὶ τὴν κάθαρση γεννιοῦνται μέσα μας, καὶ μὲ τὶς ὁποῖες φανερώνεται καὶ ἐννοεῖται ὁ Θεός.»

Ρώτησε πάλι ὁ Γερμανός: «Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτό: πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ θέλομε, μᾶς παρενοχλοῦν πολλὲς ἐνθυμήσεις καὶ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ σχεδὸν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζομε, μᾶς ἐξαπατοῦν, μπαίνοντας κρυφὰ καὶ χωρὶς θόρυβο στὸ νοῦ μας, ὥστε ὄχι μόνο νὰ μὴ μποροῦμε νὰ τοὺς ἐμποδίσομε νὰ ἔρχονται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχομε μεγάλη δυσκολία στὸ νὰ τοὺς διακρίνομε ἀκριβῶς. Θέλομε νὰ μάθομε ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ μείνει ἡ διάνοια ἐντελῶς ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται διόλου.» Σ' αὐτὰ ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς ἀποκρίθηκε: «Τὸ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἡ διάνοια ἀπὸ τὶς ἐνθυμήσεις αὐτὲς εἶναι ἀδύνατο. Τὸ νὰ τὶς δέχεται ὅμως καὶ νὰ τὶς μελετᾶ ἢ νὰ τὶς ἀπορρίπτει, εἶναι δυνατὸ σ' ἐκεῖνον ποὺ προσπαθεῖ. Τὸ νὰ δημιουργοῦνται μέσα μας δὲν προέρχεται ἀπὸ μᾶς, τὸ διώξιμό τους ὅμως εἶναι στὴν ἐξουσία μας, καὶ ἡ διόρθωση τῆς διάνοιάς μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση καὶ τὴν ἐπιμέλειά μας. Ἐπειδὴ ὅταν μὲ σύνεση καὶ συνεχῶς μελετοῦμε τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ καταγινόμαστε σὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους, νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ θυμόμαστε συνεχῶς τὰ μέλλοντα, τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν κόλαση τοῦ πυρός, καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ λιγοστεύουν καὶ δὲν βρίσκουν τόπο. Ὅταν ὅμως ἀσχολούμαστε μὲ κοσμικὲς φροντίδες καὶ σαρκικὰ πράγματα καὶ παραδίνομε τοὺς ἑαυτούς μας σὲ μάταιες καὶ ἀνώφελες συναναστροφές, τότε πληθαίνουν μέσα μας οἱ πονηροὶ λογισμοί. Ὅπως ὁ νερόμυλος εἶναι ἀδύνατο νὰ σταματήσει ὅσο τρέχει τὸ νερό, καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ μυλωνᾶ νὰ ἀλέσει σιτάρι ἢ ζιζάνια, ἔτσι καὶ ἡ διάνοιά μας, ἐπειδὴ εἶναι ἀεικίνητη, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀργὴ ἀπὸ λογισμούς. Καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ τῆς δώσομε ἢ πνευματικὴ μελέτη ἢ σαρκικὴ ἐργασία.»

Βλέποντας ὁ ἀββᾶς ὅτι νιώθαμε θαυμασμὸ καὶ κατάπληξη γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ ὅτι εἴχαμε ἀχόρταγο πόθο γιὰ τὰ λόγια του, ἀφοῦ σώπασε λίγο, μᾶς εἶπε: «Ἐπειδὴ τράβηξε σὲ τόσο μάκρος τὸ λόγο ὁ δικός σας πόθος καὶ ἀκόμη εἴσαστε πρόθυμοι, ἀπὸ τοῦτο καταλαβαίνω ὅτι ἔχετε ἀληθινὴ δίψα νὰ ἀκούσετε διδασκαλία γιὰ τὴν τελειότητα· θὰ σᾶς μιλήσω λοιπὸν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ἀρετὴ τῆς διακρίσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἀκρόπολη καὶ βασίλισσα μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Καὶ θὰ σᾶς δείξω τὴν ὑπεροχὴ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ὕψος καὶ τὴν ὠφέλειά της, ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ δικά μου λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ

75. Α' Πέτρ. 5, 8.

ἀρχαῖες γνῶμες τῶν Πατέρων, σύμφωνα μὲ τὴ χάρη ποὺ παρέχει ὁ Κύριος, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία καὶ τὸν πόθο τῶν ἀκροατῶν, σ' ἐκείνους ποὺ ἐξηγοῦν τὸν λόγο Του. Γιατὶ εἶναι ἀρετὴ ὄχι μικρή, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πιὸ διακεκριμένα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Σὲ ἄλλον τὸ Πνεῦμα δίνει λόγο σοφίας· σὲ ἄλλον λόγο γνώσεως τὸ ἴδιο Πνεῦμα· σὲ ἄλλον τὸ ἴδιο Πνεῦμα δίνει πίστη· σὲ ἄλλον δίνει θεραπευτικὸ χάρισμα· σὲ ἄλλον τὸ χάρισμα νὰ διακρίνει τὰ πνεύματα»[76]. Τέλος, ἀφοῦ συμπληρώθηκε ὁ κατάλογος τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, λέει: «Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα». Βλέπετε λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι μικρό, οὔτε γήινο, τὸ δῶρο τῆς διακρίσεως, ἀλλὰ πολὺ μεγάλο δῶρο τῆς θείας χάρης, τὴν ὁποία διάκριση ἂν δὲν ἀκολουθήσει ὁ μοναχὸς μὲ ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴν προθυμία του καὶ δὲν ἀποκτήσει βέβαιη τὴ διάκριση τῶν νοημάτων ποὺ τοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ, κατ' ἀνάγκην, σὰν περιπλανώμενος μέσα στὴ νύχτα, ὄχι μόνο θὰ πέσει στὰ χειρότερα βάραθρα τῆς κακίας, ἀλλὰ θὰ σκοντάφτει καὶ στὰ ὁμαλὰ καὶ ἴσια ἀκόμη.

»Θυμᾶμαι ὅτι κάποτε, ὅταν ἤμουν νέος, πῆγα στὰ μέρη τῆς Θηβαΐδας, ὅπου ἔμενε ὁ μακάριος Ἀντώνιος. Εἶχαν μαζευτεῖ γέροντες κοντά του καὶ συζητοῦσαν γιὰ τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ποιὰ ἄραγε νὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς ἀρετὲς ποὺ μπορεῖ νὰ προφυλάξει τὸ μοναχὸ ἀπὸ τὰ δίχτια τοῦ διαβόλου καὶ τὴν ἀπάτη του χωρὶς νὰ βλαφτεῖ. Ὁ καθένας λοιπόν, ὅπως τὸ σκεφτόταν ὁ νοῦς του, ἔλεγε τὴ γνώμη του. Καὶ ἄλλοι ἔλεγαν, ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία, γιατὶ μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτὲς ὁ νοῦς γίνεται πιὸ λεπτὸς καὶ ἔρχεται ἡ ἁγνότητα καὶ μπορεῖ ἔτσι κανεὶς νὰ πλησιάζει εὐκολότερα τὸ Θεό. Ἄλλοι ἔλεγαν, ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν πραγμάτων ποὺ ἔχει κανεὶς δικά του, γιατὶ ἔτσι ἡ διάνοια ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ πολύπλοκα σχοινιὰ τῆς κοσμικῆς φροντίδας καὶ μπορεῖ εὐκολότερα νὰ προσεγγίζει τὸ Θεό. Ἄλλοι προτίμησαν τὴν ἀρετὴ τῆς ἐλεημοσύνης, γιατὶ ὁ Κύριος λέει στὰ Εὐαγγέλια: "'Ελᾶτε οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσετε τὴ βασιλεία ποὺ ἔχει ἑτοιμαστεῖ γιὰ σᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, γιατὶ πείνασα καὶ μοῦ δώσατε φαγητὸ κλπ."[77]. Καὶ ὁ καθένας ἔλεγε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο διάφορες ἀρετές, μὲ τὶς ὁποῖες κατὰ τὴ γνώμη του μποροῦσε νὰ προσεγγίσει ὁ ἄνθρωπος τὸ Θεό, καὶ πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς νύχτας μὲ τὴ συζήτηση αὐτή.

»Τελευταῖος ἀπὸ ὅλους ἀποκρίθηκε ὁ μακάριος Ἀντώνιος: "'Ὅλα αὐτὰ ποὺ εἴπατε, καὶ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ συμφέροντα γιὰ ἐκείνους ποὺ ζητοῦν τὸ Θεὸ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔρθουν σ' Αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ δώσομε σ' αὐτὲς τὶς ἀρετὲς τὰ πρωτεῖα, ἐπειδὴ ἔχομε δεῖ πολλοὺς ποὺ ἔκαναν μεγάλες νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ ἀποτραβήχτηκαν στὴν ἔρημο, καὶ εἶχαν τέλεια ἀκτημοσύνη, ὥστε μηδὲ τὴν καθημερινὴ τροφή τους νὰ κρατοῦν γιὰ

76. Α' Κορ. 12, 8.
77. Ματθ. 25, 35.

τὸν ἑαυτό τους, καὶ τὴν ἐλεημοσύνη κατόρθωσαν τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴ φτάνουν τὰ ὑπάρχοντά τους γιὰ νὰ δώσουν. Καὶ ὕστερα ξέπεσαν ἀξιολύπητα ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ γλύστρησαν στὴν κακία. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ πλανηθοῦν ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο; Ὄχι τίποτε ἄλλο, κατὰ τὸ δικό μου συμπέρασμα καὶ τὴ γνώμη μου, παρὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως. Γιατὶ ἡ διάκριση διδάσκει τὸν ἄνθρωπο ν' ἀφήνει τὶς ὑπερβολὲς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ βαδίζει τὸ βασιλικὸ δρόμο. Καὶ οὔτε ἐπιτρέπει μὲ τὴν ἄμετρη ἐγκράτεια νὰ ἐξαπατᾶται κανεὶς ἀπὸ τὰ δεξιά, οὔτε πάλι νὰ σέρνεται στὴν ἀδιαφορία καὶ χαλαρότητα ἀπὸ τ' ἀριστερά. Καὶ εἶναι ἡ διάκριση ἕνα μάτι τῆς ψυχῆς καὶ λυχνάρι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ λέει: 'Τὸ λυχνάρι τοῦ σώματος εἶναι τὸ μάτι. Ἂν λοιπὸν τὸ μάτι σου γίνει ἁπλό, θὰ εἶναι φωτεινὸ ὅλο τὸ σῶμα σου. Ἂν ὅμως τὸ μάτι σου εἶναι σκοτεινό, ὅλο τὸ σῶμα σου θὰ εἶναι σκοτεινό'[78]. Ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα. Ἐπειδὴ ἡ διάκριση, ἀφοῦ ἐξετάσει ὅλες τὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, διακρίνει καὶ ξεχωρίζει κάθε τὶ κακὸ καὶ μὴ ἀρεστὸ στὸ Θεὸ καὶ ἀπομακρύνει τὴν πλάνη. Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὰ ἐξιστορούμενα στὶς ἱερὲς Γραφές. Ὁ Σαούλ, ποὺ σ' αὐτὸν πρῶτο ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεὸς τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ[79], ἐπειδὴ δὲν εἶχε αὐτὸ τὸ μάτι τῆς διακρίσεως, σκοτίσθηκε ἡ διάνοιά του καὶ δὲν μπόρεσε νὰ διακρίνει ὅτι ἀπὸ τὸ νὰ προσφέρει θυσία, ἦταν πιὸ ἀρεστὸ στὸ Θεὸ νὰ ὑπακούσει στὴν παραγγελία τοῦ ἁγίου Σαμουήλ. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε ὅτι λατρεύει τὸ Θεό, ἀπὸ αὐτὸ ἔσφαλε καὶ διώχτηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία. Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ πάθαινε ἂν εἶχε τὸ φῶς τῆς διακρίσεως μέσα του. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν ὀνομάζει ἥλιο, λέγοντας: 'Ἂς μὴ βασιλεύει ὁ ἥλιος καὶ σᾶς ἀφήνει ὀργισμένους'[80]. Αὐτὴ λέγεται καὶ κυβέρνηση τῆς ζωῆς μας, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένο: 'Ὅσοι δὲν ἔχουν κυβέρνηση, πέφτουν ὅπως τὰ φύλλα'[81]. Αὐτὴ ὀνομάζεται καὶ προσεκτικὴ σκέψη ἀπὸ τὴ Γραφή, καὶ χωρὶς αὐτήν, διδασκόμαστε ἀπὸ τὴ Γραφὴ νὰ μὴν κάνομε τίποτε, ἔτσι ὥστε καὶ τὸ πνευματικὸ κρασὶ τὸ ὁποῖο εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου[82] δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πίνει κανεὶς χωρὶς διάκριση, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό: 'Νὰ πίνεις τὸ κρασὶ μὲ προσοχή'[83], καὶ 'Πόλη κατασκαμμένη καὶ ἀτείχιστη εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐνεργεῖ σὲ ὅλα μὲ προσεκτικὴ σκέψη'[84]. Μὲ τὴ διάκριση συγκροτεῖται ἡ σοφία, ἡ νόηση καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθηση, χωρὶς τὰ ὁποῖα οὔτε τὸ ἐσωτερικό μας σπίτι μπορεῖ νὰ χτιστεῖ, οὔτε ὁ πνευματικὸς πλοῦτος νὰ μαζευτεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό: 'Μὲ τὴ σοφία χτίζεται τὸ σπίτι, μὲ τὴ σύνεση ψηλώνει καὶ μὲ τὴ φρόνηση γεμίζουν πλούτη οἱ ἀποθῆκες'[85]. Αὐτὴ λέγεται καὶ στέρεη τροφὴ ἐκείνων ποὺ ἀπὸ τὴν ἄσκηση καὶ συνήθεια ἔχουν γυμνασμένα τὰ πνευματικὰ αἰσθη-

78. Ματθ. 6, 22.
79. Α' Βασ. 5, 17-23.
80. Ἐφ. 4, 26.
81. Παροιμ. 11, 14.
82. Ψαλμ. 103, 15.
83. Παροιμ. 24, 33.
84. Παροιμ. 25, 28.
85. Παροιμ. 24, 4.

τήρια καὶ διακρίνουν εὔκολα μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ[86]. Ἀπὸ αὐτὰ ἀποδεικνύεται φανερὰ ὅτι χωρὶς τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως δὲν συγκροτεῖται ἀρετὴ ἢ δὲ μένει σταθερὴ μέχρι τὸ τέλος, ἐπειδὴ ἡ διάκριση εἶναι μητέρα καὶ φύλακας ὅλων τῶν ἀρετῶν."

»Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ Ἀντωνίου, μὲ τὴν ὁποία συμφώνησαν οἱ λοιποὶ πατέρες. Γιὰ νὰ βεβαιώσομε τώρα καὶ μὲ σύγχρονα παραδείγματα τὴ γνώμη τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, θυμηθεῖτε καὶ σεῖς τὸν γέροντα Ἥρωνα καὶ τὸ ἐλεεινὸ κατρακύλισμα ποὺ ἔπαθε πρὶν λίγο καιρὸ μπροστὰ στὰ μάτια μας, μὲ ποιὸν τρόπο, ἀπὸ ἐμπαιγμὸ τοῦ διαβόλου ἔπεσε ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀσκήσεως, στὸ βάθος τοῦ θανάτου. Τὸν θυμόμαστε ὅτι ἔμεινε πενήντα χρόνια στὴν κοντινὴ ἔρημο μὲ μεγάλη σκληραγωγία καὶ συνεχὴ ἐγκράτεια, καὶ στὴν ἀκρότατη ἔρημο καὶ μόνωση περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐδῶ ἔμεινε καὶ τὴν ἐπιδίωξε. Αὐτὸς ὕστερα ἀπὸ τόσους κόπους καὶ ἀγῶνες, ἐμπαίχθηκε ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ ἔπεσε σὲ βαρύτατο σφάλμα καὶ ὅλους ὅσους ἔμεναν στὴν κοντινὴ ἔρημο πατέρες καὶ ἀδελφοὺς βύθισε σὲ πένθος ἀπαρηγόρητο. Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ πάθαινε ἂν ἦταν ἀσφαλισμένος μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς διακρίσεως, ἡ ὁποία θὰ τὸν δίδασκε νὰ μὴν πείθεται στὸ δικό του τὸ λογισμό, ἀλλὰ στὴ συμβουλὴ τῶν πατέρων καὶ τῶν ἀδελφῶν. Γιατὶ αὐτός, ἀκολουθώντας τὸ λογισμό του, τόσο πολὺ ἐξασκοῦσε τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε οὔτε κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα νὰ μὴν ἔρχεται στὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκαστεῖ ἂν ἐρχόταν μαζὶ μὲ τοὺς πατέρες καὶ ἀδελφούς, νὰ φάει ὄσπρια ἢ ἄλλο τίποτε ποὺ θὰ προσφερόταν στὴν τράπεζα καὶ νομίσει ὅτι ξέπεσε ἀπὸ τὸ σκοπὸ ποὺ εἶχε βάλει στὸ νοῦ του. Αὐτὸς λοιπόν, ἀπατημένος γιὰ πολὺ καιρὸ ἀπὸ τὸ δικό του θέλημα, ὑποδέχτηκε ἕναν ἄγγελο τοῦ Σατανᾶ καὶ ἀφοῦ τὸν προσκύνησε ὡς ἄγγελο φωτός, διατάχθηκε ἀπὸ αὐτὸν νὰ πέσει σὲ ἕνα βαθύτατο πηγάδι τὰ μεσάνυχτα, γιὰ νὰ γνωρίσει μὲ τὴν πεῖρα ὅτι στὸ ἑξῆς σὲ κανένα κίνδυνο δὲ θὰ βρεθεῖ, γιὰ τὴ μεγάλη του ἀρετὴ καὶ τοὺς κατὰ Θεὸν κόπους του. Αὐτὸς χωρὶς νὰ διακρίνει μὲ τὸ λογισμὸ ποιὸς τοῦ ἔδινε αὐτὲς τὶς συμβουλές, μὲ σκοτισμένο τὸ μυαλό, ρίχτηκε τὰ μεσάνυχτα στὸ πηγάδι. Σὲ λίγο, πῆραν εἴδηση οἱ ἀδελφοὶ καὶ μέ πολὺ κόπο μόλις καὶ μπόρεσαν καὶ τὸν ἔβγαλαν πάνω μισοπεθαμένο· καὶ ἀφοῦ ἔζησε δύο ἡμέρες, τὴν τρίτη ἡμέρα πέθανε, ἀφήνοντας στοὺς ἀδελφοὺς καὶ στὸν πρεσβύτερο Παφνούτιο πένθος ἀπαρηγόρητο. Αὐτὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη του φιλανθρωπία παρακινημένος καὶ ἐπειδὴ θυμόταν τοὺς μεγάλους κόπους του καὶ τὰ πολυάριθμα χρόνια ποὺ πέρασε στὴν ἔρημο, δὲν τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὰ μνημόσυνα καὶ τὶς προσφορὲς τῶν κεκοιμημένων, γιὰ νὰ μὴ συναριθμηθεῖ μὲ τοὺς αὐτόχειρες.

»Τί νὰ πῶ γιὰ τοὺς δύο ἀδελφοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν πέρα ἀπὸ τὴν ἔρημο Θηβαΐδα, ὅπου ἔμενε κάποτε ὁ μακάριος Ἀντώνιος; Αὐτοὶ οἱ

86. Ἑβρ. 5, 14.

δύο, σπρωγμένοι ἀπὸ λογισμὸ χωρὶς διάκριση, ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στὴ βαθύτερη ἔρημο ποὺ εἶναι μεγάλη καὶ ἀκαλλιέργητη καὶ ἐκεῖ νὰ μὴ δεχτοῦν τροφὴ ἀπὸ ἄνθρωπο, παρὰ μόνο ἂν τοὺς ἔδινε ὁ Θεὸς μὲ κάποιο θαῦμα. Καὶ ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ περιπλανιοῦνται στὴν ἔρημο ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τὴν πείνα, οἱ Μάζικες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄγρια ἔθνη τὸ ἀγριότερο καὶ σκληρότερο, μετέβαλαν ἀπὸ θεία πρόνοια τὴν ἀγριότητα ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει σὲ φιλανθρωπία, τοὺς συνάντησαν καὶ τοὺς πρόσφεραν ψωμί. Καὶ ὁ ἕνας ἀδελφός, στὸν ὁποῖον ἦρθε ἡ διάκριση, μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία δέχτηκε τὸ ψωμί, κάνοντας τὴ σκέψη ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ οἱ τόσο σκληροὶ καὶ ἄγριοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ποὺ χαίρονται μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, νὰ τοὺς συμπαθήσουν καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν τροφή, ἀφοῦ εἶχαν πλέον ἀποκάμει, ἂν δὲν τοὺς παρακινοῦσε ὁ Θεός. Ὁ ἄλλος ὅμως δὲ δέχτηκε τροφή, ἐπειδὴ τοῦ τὴν ἔδιναν ἄνθρωποι· ἐπέμεινε στὴν ἀδιάκριτη γνώμη του καὶ πέθανε ἀπὸ τὴν πείνα. Ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ καὶ οἱ δύο σκέφτηκαν ἄσχημα καὶ πῆραν ἀσυλλόγιστη καὶ καταστρεπτικὴ ἀπόφαση, ἐντούτοις ὁ ἕνας, ἐπειδὴ μπῆκε μέσα του ἡ διάκριση, ἐκεῖνο ποὺ μὲ αὐθάδεια καὶ χωρὶς προφύλαξη ἀποφάσισε, τὸ διόρθωσε· ἐνῶ ὁ ἄλλος, μὲ τὸ νὰ ἐπιμείνει στὴν ἀνόητη ἰδέα καὶ ἀφοῦ βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὴ διάκριση, προκάλεσε τὸν θάνατό του, τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος θέλησε νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτόν.

»Τί νὰ πῶ καὶ γιὰ ἐκεῖνον, ποὺ τὸ ὄνομά του δὲ θέλω νὰ ἀναφέρω, ἐπειδὴ εἶναι ἐδῶ τριγύρω; Αὐτὸς ὑποδέχτηκε πολλὲς φορὲς δαίμονα ὡς ἄγγελο καὶ δέχτηκε ἀπὸ αὐτὸν ἀποκαλύψεις καὶ ἔβλεπε φῶς λύχνου συνεχῶς στὸ κελί του. Τελευταῖα διατάχθηκε ἀπὸ τὸν δαίμονα νὰ θυσιάσει τὸν γιό του, ποὺ ἔμενε στὸ ἀσκητήριο μαζί του, ὡς θυσία στὸ Θεὸ καὶ ἔτσι νὰ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει τὴν τιμὴ τοῦ πατριάρχη Ἀβραάμ. Στὴ συμβουλή του τόσο ὑποτάχθηκε, ὥστε θὰ ἔσφαζε πράγματι τὸν γιό του, ἂν ὁ γιὸς δὲν τὸν ἔβλεπε νὰ ἀκονίζει μαχαίρι, πράγμα ποὺ δὲν τὸ συνήθιζε, καὶ νὰ ἑτοιμάζει σχοινιὰ νὰ τὸν δέσει σφιχτὰ ὡς ὁλοκαύτωμα, καὶ δὲν ἔσπευδε νὰ σωθεῖ μὲ τὴ φυγή.

»Θὰ μακρύνω πολὺ τὸ λόγο ἂν σᾶς διηγηθῶ καὶ τὴν ἐξαπάτηση ἀπὸ τὸ διάβολο τοῦ μοναχοῦ ἐκείνου ἀπὸ τὴν Μεσοποταμία, ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλη ἐγκράτεια καὶ ἔμεινε πολλὰ χρόνια κλεισμένος στὸ κελί του καὶ κατόπιν περιπαίχτηκε καὶ ἐξαπατήθηκε τόσο πολὺ μὲ διαβολικὲς ἀποκαλύψεις καὶ ὄνειρα, ὥστε ὕστερα ἀπὸ τόσους κόπους καὶ ἀρετές, μὲ τὶς ὁποῖες ξεπέρασε ὅλους τοὺς ἐκεῖ μοναχούς, ξέπεσε στὸν ἰουδαϊσμὸ καὶ δέχτηκε περιτομή. Γιατὶ θέλοντας ὁ διάβολος νὰ τὸν ἐξαπατήσει, τοῦ ἔδειχνε πολλὲς φορὲς ἀληθινὰ ὄνειρα, γιὰ νὰ τὸν κάνει μὲ αὐτὰ νὰ δεχτεῖ μὲ εὐκολία τὴν πλάνη στὴν ὁποία στὸ τέλος θὰ τὸν ἔριχνε. Τοῦ ἔδειξε λοιπὸν μιὰ νύχτα ὅλους τοὺς χριστιανοὺς μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς μάρτυρες, σκοτεινοὺς καὶ γεμάτους ἀπὸ κάθε ντροπὴ καὶ ἀτιμία καὶ βουτηγμένους στὴ λύπη καὶ

στὸ πένθος, ἐνῶ τοὺς Ἰουδαίους μαζὶ μὲ τὸ Μωυσῆ καὶ τοὺς Προφῆτες, καταφωτισμένους ἀπὸ λαμπρὸ φῶς καὶ γεμάτους χαρὰ καὶ φαιδρότητα· καὶ τὸν συμβούλευε ὁ ἀπατεώνας, ὅτι ἂν θέλει νὰ ἀπολαύσει τὴ μακαριότητα καὶ τὴ χαρὰ τῶν Ἰουδαίων, νὰ δεχτεῖ τὴν περιτομή. Καὶ πράγματι ἐξαπατήθηκε καὶ τὸ ἔκανε. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, ὅτι δὲν θὰ γίνονταν παίγνιο ὅλοι αὐτοὶ μὲ τέτοιο ἄθλιο καὶ ἐλεεινὸ τρόπο, ἂν εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως.»

Σ' αὐτὰ ὁ Γερμανὸς ἀπάντησε: «Καὶ μὲ νέα παραδείγματα καὶ μὲ ἑρμηνεῖες τῶν ἀρχαίων πατέρων, ἀποδείχτηκε ἀρκετὰ ὅτι ἡ διάκριση εἶναι πηγὴ καὶ ρίζα καὶ κεφαλὴ καὶ σύνδεσμος ὅλων τῶν ἀρετῶν. Θέλομε ὅμως νὰ μάθομε μὲ ποιὸ τρόπο μποροῦμε νὰ τὴν ἀποκτήσομε καὶ πῶς νὰ ξεχωρίζομε τὴν ἀπὸ Θεοῦ διάκριση ἀπὸ τὴν ψεύτικη καὶ πλαστὴ καὶ διαβολική;» Τότε ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς εἶπε: «Ἡ ἀληθινὴ διάκριση δὲν ἀποκτιέται, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση, μὲ τὸ νὰ φανερώνομε στοὺς πατέρες ὄχι μόνο ὅσα κάνομε, ἀλλὰ καὶ ὅσα σκεφτόμαστε· καὶ νὰ μὴν ἐμπιστευόμαστε σὲ τίποτε τὸ δικό μας λογισμό, ἀλλὰ σὲ ὅλα νὰ ἀκολουθοῦμε τοὺς λόγους τῶν γερόντων καὶ νὰ πιστεύομε ὅτι καλὸ εἶναι ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐγκρίνουν. Αὐτὸς ὁ τρόπος, ὄχι μόνο κάνει νὰ μένει ἀβλαβὴς ὁ μοναχός, μὲ τὴν ἀληθινὴ διάκριση καὶ τὴ σωστὴ στάση, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου ἀβλαβὴ τὸν διαφυλάγει. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο σ' ἐκεῖνον ποὺ ρυθμίζει τὴ ζωή του σύμφωνα μὲ τὴν κρίση καὶ τὴ γνώμη τῶν προχωρημένων πατέρων, νὰ πέσει σὲ ἀπάτη τῶν δαιμόνων. Ἐπειδὴ καὶ πρὶν νὰ ἀξιωθεῖ κανεὶς τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως, καὶ μόνη ἡ φανέρωση καὶ ἀποκάλυψη στοὺς πατέρες τῶν πονηρῶν σκέψεων, τὶς μαραίνει καὶ τὶς ἐξασθενίζει. Ὅπως τὸ φίδι ὅταν τὸ βγάλεις ἔξω ἀπὸ μιὰ σκοτεινὴ τρύπα, τρέχει γιὰ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ἐξαφανιστεῖ, ἔτσι καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ὅταν φανερωθοῦν μὲ τὴν ἀληθινὴ ὁμολογία καὶ ἐξομολόγηση, σπεύδουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

»Καὶ γιὰ νὰ μάθετε μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια καὶ μὲ παράδειγμα, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὸ ἔργο τοῦ ἀββᾶ Σεραπίωνα, τὸ ὁποῖο ἔλεγε σὲ ὅσους πήγαιναν κοντά του, γιὰ νὰ προφυλάγονται. Ἔλεγε λοιπόν: "Ὅταν ἤμουν πιὸ νέος, ἔμενα μαζὶ μὲ τὸν ἀββᾶ μου. Καὶ ὅταν τρώγαμε καὶ σηκωνόμαστε ἀπὸ τὸ τραπέζι, μὲ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου ἔκλεβα ἕνα παξιμάδι καὶ τὸ ἔτρωγα κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἀββᾶ μου. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔκανα πολὺ καιρό, κυριεύτηκα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τὸ νικήσω. Μὲ κατηγοροῦσε μονάχα ἡ συνείδησή μου, ἀλλὰ ντρεπόμουν νὰ τὸ πῶ στὸν γέροντα. Ἔτυχε κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, νὰ ἔρθουν ἀδελφοὶ στὸν γέροντα πρὸς ὠφέλειά τους. Καὶ εἶπε ὁ γέροντας ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν βλάπτει τοὺς μοναχοὺς καὶ δὲν χαροποιεῖ τοὺς δαίμονες, ὅσο τὸ νὰ κρύβει κανεὶς τοὺς λογισμούς του ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς πατέρες. Τοὺς μίλησε ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐγκράτεια. Κι ἐνῶ τὰ ἔλεγε αὐτά, ἦρθα στὸν ἑαυτό μου καὶ σκέφτηκα ὅτι ὁ Θεὸς φανέρωσε

στὸν γέροντα τὰ παραπτώματά μου, καὶ ἦρθα σὲ κατάνυξη κι ἄρχισα νὰ κλαίω. Ἔβγαλα τότε τὸ παξιμάδι ἀπὸ τὸν κόρφο μου, τὸ ὁποῖο κακῶς συνήθιζα νὰ κλέβω, καὶ ἀφοῦ ἔπεσα στὸ ἔδαφος, ζητοῦσα συγγνώμη γιὰ τὰ περασμένα καὶ προσευχὴ γιὰ νὰ μὴ τὸ ξανακάνω. Τότε λέγει ὁ γέροντας: 'Ὦ τέκνο, σὲ ἐλευθέρωσε, καὶ χωρὶς νὰ μιλήσω ἐγώ, ἡ ἐξομολόγησή σου, καὶ τὸ δαίμονα ποὺ σὲ τραυμάτιζε μὲ τὴ σιωπή σου, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκες, τὸν ἔσφαξες, αὐτὸν ποὺ σὲ κυρίευε μέχρι τώρα μὲ τὴ θέλησή σου, καθὼς οὔτε ἀντίρρηση τοῦ ἔφερνες οὔτε τὸν ἔλεγχες. Στὸ ἑξῆς δὲ θὰ ἔχει τόπο πλέον στὴν καρδιά σου, ἀφοῦ τὸν φανέρωσες.' Δὲν εἶχε τελειώσει ὁ γέροντας τὰ λόγια του καὶ βγῆκε ἡ δαιμονικὴ ἐνέργεια σὰν φωτιὰ ἀπὸ τὸ στῆθος μου καὶ γέμισε τὸ σπίτι ἀπὸ δυσωδία ὥστε νόμιζαν οἱ παρόντες ὅτι καίγεται θειάφι. Τότε λοιπὸν εἶπε ὁ γέροντας: 'Νά, ὁ Κύριος ἔδωσε μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀπόδειξη τῶν λόγων μου καὶ τῆς δικῆς σου ἐλευθερώσεως.' Καὶ ἔτσι λοιπὸν ἔφυγε ἀπὸ ἐμένα μὲ τὴν ἐξομολόγηση τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας καὶ ἡ διαβολικὴ ἐκείνη ἐνέργεια, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ μοῦ ἔρθει κλίση πρὸς ἐκείνη τὴν ἐπιθυμία."

»Βλέπετε λοιπόν, καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἀββᾶ Σεραπίωνα πληροφορούμαστε ὅτι τότε ἀξιωνόμαστε τοῦ χαρίσματος τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως, ὅταν δὲν ἐμπιστευόμαστε στὴ δική μας σκέψη καὶ κρίση ἀλλὰ στὴ διδασκαλία καὶ στοὺς κανονισμοὺς τῶν πατέρων. Γιατὶ ὁ διάβολος μὲ κανένα ἄλλο ἐλάττωμα δὲν ὁδηγεῖ τόσο στὸν γκρεμὸ τὸ μοναχό, ὅπως μὲ τὸ νὰ τὸν πείσει νὰ παραβαίνει τὶς συμβουλὲς τῶν πατέρων καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τὴ δική του γνώμη καὶ τὸ θέλημά του. Θὰ ἔπρεπε καὶ ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες τέχνες καὶ ἐπιστῆμες νὰ παίρνομε παραδείγματα καὶ νὰ διδασκόμαστε. Γιατὶ ἂν αὐτὰ τὰ πιάνομε μὲ τὰ χέρια μας καὶ τὰ βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας καὶ τὰ ἀκοῦμε μὲ τ' αὐτιά μας, δὲν μποροῦμε ὅμως μόνοι μας νὰ τὰ κατορθώσομε, ἀλλὰ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸν ποὺ θὰ μᾶς διδάξει σωστὰ τοὺς κανόνες τους, δὲν εἶναι ἀνόητο νὰ νομίζομε ὅτι ἡ πνευματικὴ τέχνη, ποὺ εἶναι ἀπ' ὅλες πιὸ δύσκολη, δὲν χρειάζεται δάσκαλο; Καὶ ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι ἀόρατη καὶ κρυμμένη καὶ θεωρεῖται μόνο μὲ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, καὶ ἡ ἀποτυχία σ' αὐτὴ δὲ γεννᾶ πρόσκαιρη ζημία, ἀλλὰ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς καὶ αἰώνιο θάνατο.»

Ὁ Γερμανὸς εἶπε: «Πρόφαση ντροπῆς καὶ πρόσχημα βλαβερῆς εὐλάβειας συνηθίζει νὰ μᾶς προκαλεῖ τὸ ὅτι μερικοὶ πατέρες, ἀφοῦ ἄκουσαν ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς λογισμούς τους, ὄχι μόνο δὲν τοὺς θεράπευσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέμφθηκαν καὶ τοὺς ἔριξαν στὴν ἀπελπισία, ὅπως καὶ ἐμεῖς ἔτυχε νὰ μάθομε ἕνα τέτοιο περιστατικὸ στὰ μέρη τῆς Συρίας. Ἕνας ἀδελφὸς ἐκεῖ ἐξομολογήθηκε σὲ ἕνα γέροντα τοὺς λογισμούς του μὲ ὅλη τὴν ἁπλότητα καὶ εἰλικρίνεια, καὶ ξεγύμνωσε χωρὶς ντροπὴ τὰ κρυφὰ τῆς καρδιᾶς του. Ὁ γέροντας μόλις τὰ ἄκουσε, ἄρχισε νὰ ἀγανακτεῖ καὶ νὰ θυμώνει κατὰ τοῦ

ἀδελφοῦ, κατηγορώντας τον γιὰ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις του. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό, πολλοὶ ποὺ τὸ ἔμαθαν, ντρέπονταν νὰ ἐξομολογηθοῦν τοὺς λογισμούς τους στοὺς γέροντες.»

Ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς ἀποκρίθηκε: «Καλὸ εἶναι, ὅπως προεῖπα, νὰ μὴν κρύβομε τοὺς λογισμούς μας ἀπὸ τοὺς πατέρες, ὄχι ὅμως νὰ τοὺς λέμε στοὺς τυχόντες, ἀλλὰ σὲ πνευματικοὺς γέροντες ποὺ ἔχουν διάκριση καὶ ὄχι σ' ἐκείνους ποὺ ἁπλῶς ἄσπρισαν ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἡλικία. Ἐπειδὴ πολλοί, ἀποβλέποντας στὴν ἡλικία, ἐξομολογήθηκαν τοὺς λογισμούς τους καὶ ἀντὶ νὰ βροῦν θεραπεία, ἔπεσαν σὲ ἀπελπισία ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας τῶν γερόντων. Ἦταν ἕνας ἀδελφὸς πολὺ πρόθυμος στὴν ἄσκηση. Ἐνοχλημένος ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸ δαίμονα τῆς πορνείας, πῆγε σὲ ἕνα γέροντα καὶ τοῦ εἶπε τοὺς λογισμούς του. Ἐκεῖνος τὸν ἄκουσε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε πείρα, ἀγανάκτησε καὶ ἔλεγε τὸ μοναχὸ ἄθλιο καὶ ἀνάξιο γιὰ τὸ μοναχικὸ σχῆμα γιατὶ δέχτηκε τέτοιους λογισμούς. Ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ ἀδελφὸς ἀπελπίστηκε, ἄφησε τὸν τόπο του καὶ πῆρε τὸ δρόμο νὰ ἐπιστρέψει στὸν κόσμο. Κατ' οἰκονομία τοῦ Θεοῦ τὸν συναντᾶ ὁ ἀββᾶς Ἀπολλώς, ὁ πιὸ δοκιμασμένος μεταξὺ τῶν γερόντων. Ὅταν τὸν εἶδε ταραγμένο καὶ πάρα πολὺ σκυθρωπό, τὸν ἐρώτησε: "Παιδί μου, ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης λύπης;" Αὐτὸς στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀπογοήτευση δὲν ἀποκρίθηκε. Κατόπιν ὅμως, ἀφοῦ τὸν παρακάλεσε πολὺ ὁ Ἀπολλώς, εἶπε τὰ δικά του: "Λογισμοὶ πολλὲς φορὲς μὲ ἐνοχλοῦν καὶ πῆγα καὶ τοὺς εἶπα στὸν τάδε γέροντα, καὶ ὅπως μοῦ εἶπε, δὲν ἔχω ἐλπίδα σωτηρίας. Ἀπελπίστηκα λοιπὸν καὶ πηγαίνω στὸν κόσμο." Ὅταν τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ πατὴρ Ἀπολλώς, τοῦ εἶπε πολλὰ παρηγορητικὰ λόγια καὶ συμβούλευε τὸν ἀδελφὸ λέγοντας: "Μὴ σοῦ φαίνεται παράξενο, παιδί μου, καὶ μὴν ἀπελπίζεσαι. Γιατὶ κι ἐγὼ σὲ τέτοια ἡλικία ποὺ βρίσκομαι μὲ ἄσπρα μαλλιά, πολὺ ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμούς. Μὴ χάνεις τὸ θάρρος σου γιὰ τὸ πύρωμα αὐτὸ τοῦ σώματος, ποὺ δὲ θεραπεύεται τόσο μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια, ὅσο μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Μονάχα χάρισέ μου τὴ σημερινὴ ἡμέρα καὶ γύρισε στὸ κελί σου". Ἔτσι ἔκανε ὁ ἀδελφός. Ἔφυγε κι ὁ ἀββᾶς Ἀπολλὼς καὶ πῆγε στὸ κελὶ τοῦ γέροντα ποὺ εἶχε ἀπελπίσει τὸν ἀδελφό. Καὶ ἀφοῦ στάθηκε ἔξω, παρακάλεσε μὲ δάκρυα τὸ Θεό, λέγοντας: "Κύριε, Σὺ ποὺ στέλνεις τοὺς πειρασμοὺς γιὰ τὸ συμφέρον μας, γύρισε τὸν πόλεμο ποὺ δοκίμασε ὁ ἀδελφός, σ' αὐτὸν τὸ γέροντα, γιὰ νὰ μάθει τώρα στὰ γηρατειά του μὲ τὴν πείρα, ὅσα δὲν ἔμαθε τόσα χρόνια, γιὰ νὰ συμπάσχει καὶ νὰ συμπαθεῖ ἐκείνους ποὺ πολεμοῦνται." Μόλις τελείωσε τὴν προσευχή, βλέπει ἕνα μαῦρο νὰ στέκεται κοντὰ στὸ κελὶ καὶ νὰ ρίχνει βέλη ἐναντίον τοῦ γέροντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς χτυπήθηκε καὶ ἀμέσως γύριζε σὰν μεθυσμένος ἐδῶ κι ἐκεῖ. Μὴ μπορώντας πλέον νὰ ὑποφέρει μέσα στὸ κελί του, βγῆκε ἔξω καὶ τράβηξε κατὰ τὸν κόσμο πάνω στὸν ἴδιο δρόμο ποὺ εἶχε πάει καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός. Ὁ ἀββᾶς Ἀπολλὼς ἐννόησε

τὸ συμβὰν καὶ τὸν συνάντησε καὶ τοῦ εἶπε: "Ποῦ πηγαίνεις; Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ταραχῆς ποὺ σὲ κατέχει;" Ἐννόησε αὐτὸς ὅτι φανερώθηκε τὸ πράγμα στὸν ἅγιο ἀββά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ντροπή του δὲν ἔλεγε τίποτε. Καὶ τοῦ εἶπε ὁ ἀββᾶς Ἀπολλώς: "Γύρισε στὸ κελί σου καὶ στὸ ἑξῆς νὰ γνωρίζεις καλὰ τὴν ἀσθένειά σου. Καὶ νὰ πιστεύεις, ἢ ὅτι σὲ ξέχασε ὁ διάβολος ἢ ὅτι σὲ περιφρόνησε καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀξιώθηκες νὰ παλέψεις μαζί του. Τί λέω νὰ παλέψεις; Δὲν μπόρεσες νὰ ὑποφέρεις ἐπίθεση τοῦ διαβόλου οὔτε γιὰ μιὰ ἡμέρα. Αὐτὸ σοῦ συνέβη ἐπειδὴ ὅταν δέχτηκες ἕνα νεώτερο ἀδελφὸ ποὺ τὸν πολεμοῦσε ὁ κοινὸς ἐχθρός, ἀντὶ νὰ τὸν ἐνισχύσεις στὸν ἀγώνα, ἐσὺ τὸν ἔριξες στὴν ἀπελπισία, χωρὶς νὰ λάβεις ὑπόψη σου τὸ σοφὸ παράγγελμα ποὺ λέει: 'Γλύτωσε ἐκείνους ποὺ ὁδηγοῦνται γιὰ νὰ θανατωθοῦν, καὶ μὴ λυπᾶσαι νὰ ἐξαγοράζεις ὅσους πηγαίνουν νὰ φονευτοῦν'[87]· ἀλλὰ οὔτε τὴν παραβολὴ τοῦ Σωτήρα μας ποὺ λέει νὰ μὴ συντρίβομε τὸ τσακισμένο καλάμι καὶ νὰ μὴ σβήνομε τὸ φυτίλι ποὺ καπνίζει ἀκόμη[88]. Ἐπειδὴ κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὑπομείνει τὶς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, οὔτε καὶ νὰ σβήσει τὸ βρασμὸ τῆς φύσεως ποὺ ζεματάει, ἂν ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲ φύλαγε τὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια. Λοιπὸν ἀφοῦ ὁλοκληρώθηκε ἡ οἰκονομία αὐτὴ γιὰ τὴ σωτηρία σου, ἂς παρακαλέσομε μαζὶ τὸ Θεὸ νὰ ἀποτραβήξει τὴ μάστιγα ποὺ σοῦ ἦρθε. Γιατὶ Αὐτὸς μᾶς κάνει νὰ πονοῦμε καὶ Αὐτὸς μᾶς θεραπεύει· χτυπᾶ καὶ μὲ τὰ χέρια Του μᾶς γιατρεύει πάλι[89]· ταπεινώνει καὶ ἀνυψώνει· θανατώνει καὶ δίνει ζωή· κατεβάζει στὸν ἅδη καὶ ἀνεβάζει[90]." Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ ἀββᾶς Ἀπολλώς, προσευχήθηκε καὶ ἀμέσως τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν πόλεμο τῆς πορνείας καὶ τὸν συμβούλεψε νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τοῦ δοθεῖ γλῶσσα φωτισμένη ποὺ νὰ λέει τὰ κατάλληλα λόγια ὅταν χρειαστεῖ[91].

»Ἀπ' ὅλα λοιπὸν ὅσα εἴπαμε, μαθαίνομε ὅτι δὲ θὰ βρεθεῖ ἄλλη ὁδὸς σωτηρίας ἀσφαλής, ὅσο τὸ νὰ ἐξομολογούμαστε τοὺς λογισμούς μας στοὺς πατέρες ποὺ ἔχουν πολὺ μεγάλη διάκριση, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ παίρνομε ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μὴν ἀκολουθοῦμε τὴ δική μας κρίση καὶ τὸ λογισμό μας. Ἀκόμη καὶ ἂν τύχει κανείς, ὅπως συμβαίνει κάποτε, νὰ συναντήσει ἕνα γέροντα ἁπλοϊκό, ἢ μερικοὺς ἄλλους χωρὶς πείρα, δὲν πρέπει ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀποφεύγει νὰ φανερώνει τοὺς λογισμούς του στοὺς πολὺ δοκιμασμένους πατέρες καὶ νὰ καταφρονεῖ τὴν παράδοση τῶν προγόνων. Ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν κινήθηκαν ἀπὸ τὴ δική τους θέληση, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπὸ τὶς θεόπνευστες Γραφὲς γιὰ νὰ τὸ παραδώσουν αὐτὸ στοὺς μεταγενέστερους, τὸ νὰ συμβουλεύονται δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ εἶναι προοδευμένοι στὴν ἀρετή, μποροῦμε νὰ τὸ μάθομε ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ἁγίου Σαμουήλ. Αὐτὸς ἂν καὶ ἀφιερώθηκε ἀπὸ νήπιο στὸ Θεὸ ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ ἀξιώθηκε νὰ συνομι-

87. Παροιμ. 24, 11.
88. Ματθ. 12. 20.
89. Ἰώβ 5, 18.
90. Α' Βασ. 2. 6-7.
91. Ἠσ. 50, 4.

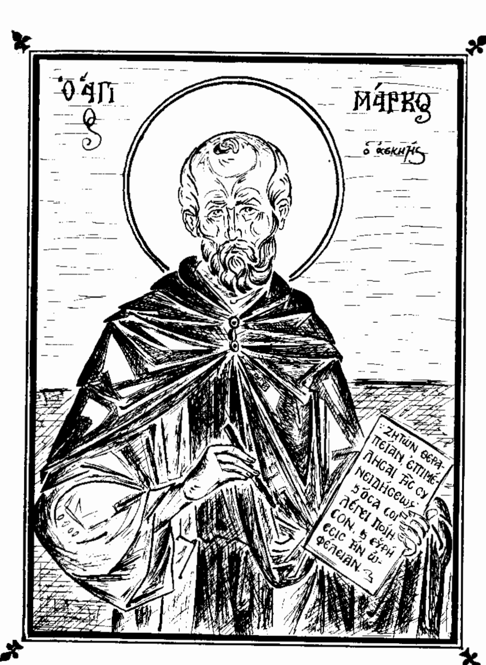
λεῖ μὲ τὸ Θεό, δὲν πίστεψε στὸ λογισμό του, ἀλλὰ μία καὶ δύο φορὲς ἂν καὶ τὸν κάλεσε ὁ Θεός, τρέχει πρὸς τὸν γέροντα Ἠλεί, παίρνει ὁδηγίες ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν συμβουλεύεται πῶς νὰ ἀποκρίνεται στὸ Θεό[92]. Καὶ ἐκεῖνος, ποὺ τὸν διάλεξε ὁ Θεὸς ὡς ἄξιό Του, θέλει μὲ τὸν κανονισμὸ καὶ τὴ διαταγὴ τοῦ γέροντα νὰ καθοδηγεῖται, γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ταπείνωση. Μὰ καὶ τὸν Παῦλο, ποὺ τὸν κάλεσε ὁ Ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ συνομίλησε μαζί του, ἐνῶ μποροῦσε εὐθὺς νὰ ἀνοίξει τὰ μάτια του καὶ νὰ τοῦ δείξει τὴν ὁδὸ τῆς τελειότητας, τὸν στέλνει στὸν Ἀνανία καὶ τὸν διατάζει νὰ μάθει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ὁδὸ τῆς ἀλήθειας, λέγοντας: "Σήκω καὶ μπὲς στὴν πόλη· ἐκεῖ θὰ σοῦ ποῦν τί πρέπει νὰ κάνεις"[93]. Μᾶς διδάσκει μὲ αὐτὸ νὰ ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδηγία τῶν προοδευμένων, μήπως στὴν ἀντίθετη περίπτωση, αὐτὸ ποὺ θὰ γινόταν καλῶς γιὰ τὸν Παῦλο, τὸ παρεξηγοῦσαν οἱ μεταγενέστεροι καὶ τὸ ἔπαιρναν ὡς παράδειγμα γιὰ νὰ αὐθαδιάζουν καὶ νὰ θέλει ὁ καθένας σὰν τὸν Παῦλο νὰ ὁδηγεῖται στὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὄχι διὰ μέσου τῶν πατέρων. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, μποροῦμε νὰ τὸ μάθομε ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἔδειξε στὴν πράξη ὁ Ἀπόστολος, ποὺ γράφει: «Ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ δῶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰάκωβο καὶ ἀνακοίνωσα σ' αὐτοὺς τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ κηρύττω, μήπως ἄδικα τρέχω ἢ ἔτρεξα»[94], καίτοι τὸν συνόδευε ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν θαυμάτων ποὺ ἔκανε. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἀλαζόνας καὶ ὑπερήφανος, ὥστε νὰ ἀκολουθεῖ τὴ δική του γνώμη καὶ κρίση, ὅταν τὸ "σκεῦος τῆς ἐκλογῆς" ὁμολογεῖ ὅτι εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ συμβουλὴ τῶν παλαιοτέρων του Ἀποστόλων;

»Ὁλοφάνερα λοιπὸν ἀποδεικνύεται μὲ αὐτὰ ὅτι σὲ κανέναν ὁ Κύριος δὲν ἀποκαλύπτει τὸ δρόμο τῆς τελειότητας, παρὰ σ' ἐκείνους ποὺ καθοδηγοῦνται σ' αὐτὸν ἀπὸ πνευματικοὺς πατέρες. Ὅπως λέει καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη· "Ρώτησε τὸν πατέρα σου καὶ θὰ σοῦ πεῖ, τοὺς γεροντότερους καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσουν"[95]. Μὲ ὅλη μας λοιπὸν τὴ δύναμη καὶ μὲ κάθε ἐπιμέλεια, ὀφείλομε νὰ ἀποκτήσομε μέσα μας τὸ ἀγαθὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως, τὸ ὁποῖο θὰ μπορέσει νὰ μᾶς διαφυλάξει ἀβλαβεῖς ἀπὸ κάθε ὑπερβολή. Γιατὶ ὅπως λένε οἱ πατέρες, οἱ ἀκρότητες καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη βλάπτουν. Καὶ ἡ ὑπερβολικὴ νηστεία καὶ ὁ χορτασμὸς τῆς κοιλιᾶς· καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἀγρυπνία καὶ ὁ χορτασμὸς τοῦ ὕπνου· καθὼς καὶ οἱ ὑπόλοιπες ὑπερβολές. Ἐπειδὴ γνωρίζομε μερικούς, οἱ ὁποῖοι δὲν νικήθηκαν ἀπὸ τὴ γαστριμαργία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία καταβλήθηκαν καὶ ξέπεσαν στὸ ἴδιο πάθος τῆς γαστριμαργίας, ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία. Καὶ ἐγὼ θυμοῦμαι ὅτι ἔπαθα ἕνα τέτοιο· τόσο πολὺ νήστεψα, ὥστε ξέχασα τὴν ὄρεξη τῆς τροφῆς, καὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες ἔμενα νηστικὸς καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσα διόλου τροφή, ἐκτὸς ἂν ἄλλοι μὲ παρακινοῦσαν γι' αὐτήν.

92. Α' Βασ. 3, 9. 93. Πράξ. 9, 6. 94. Γαλ. 2, 2. 95. Δευτ. 32, 7.

Καὶ πάλι, μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ διαβόλου, ἔφυγε τόσο ὁ ὕπνος ὥστε γιὰ πολλὲς νύχτες νὰ μένω ἄυπνος καὶ νὰ παρακαλῶ τὸν Κύριο νὰ μοῦ δώσει λίγο ὕπνο. Καὶ κινδύνεψα περισσότερο μὲ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία καὶ ἀυπνία παρὰ μὲ τὴ γαστριμαργία καὶ τὸ χορτασμὸ τοῦ ὕπνου.»

Μὲ τέτοιες καὶ τόσες διδασκαλίες ὁ ἅγιος Μωυσῆς μᾶς εὐχαρίστησε, ὥστε ὠφελημένοι νὰ δοξάζομε τὸν Κύριο, ὁ Ὁποῖος παρέχει τόσο μεγάλη σοφία σὲ ὅσους Τὸν φοβοῦνται. Σ' Αὐτὸν πρέπει τιμὴ καὶ κράτος στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Μάρκος ὁ Ἀσκητής, εἶχε ἀκμάσει κατὰ τὸ ἔτος 430· χρημάτισε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὸ Νικηφόρο Κάλλιστο (τόμ. ΙΙ΄, βιβλ. 14, κεφ. 53), καὶ ἦταν σύγχρονος τοῦ ἁγίου Νείλου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη, οἱ ὁποῖοι ἦταν περιβόητοι ἀσκητές. Φιλόπονος στὴ μελέτη τῶν Γραφῶν, συνέγραψε πολλοὺς λόγους γεμάτους ἀπὸ ἄφθονη μάθηση καὶ πνευματικὴ ὠφέλεια. Ἀπὸ αὐτούς, 32 ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Κάλλιστο, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν ὅλο τὸ δρόμο τοῦ ἀσκητικοῦ βίου καὶ οἱ ὁποῖοι τώρα δὲν σώζονται. Σώζονται μόνο ὀχτὼ λόγοι του, διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς παραπάνω, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ὁ Κάλλιστος καὶ ὁ κριτικὸς Φώτιος (ἀνάγν. 200).

Ἀπὸ αὐτούς, ὁ λόγος «περὶ πνευματικοῦ νόμου» εἶναι πρῶτος, καὶ ὁ «περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι» τρίτος, διαιρεμένοι καὶ οἱ δύο σὲ σύντομα κεφάλαια, καὶ ὁ «πρὸς μοναχὸν Νικόλαον» εἶναι ὄγδοος. Οἱ λόγοι αὐτοὶ καταχωρήθηκαν ἐδῶ ὡς πιὸ χρήσιμοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ γιατὶ ἀνήκουν καὶ οἱ τρεῖς στὸν πνευματικὸ νόμο.

Ἀναφέρει τὰ συγγράμματά του καὶ ὁ ὁσιομάρτυρας Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Θεσσαλονίκης καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης καὶ ὁ ἁγιότατος πατριάρχης Κάλλιστος καὶ ὁ Παῦλος ὁ Εὐεργετινὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι πατέρες. Ὅλοι αὐτοὶ μελέτησαν τὰ ἔργα του καὶ προτρέπουν καὶ μᾶς νὰ τὰ μελετοῦμε.

Ἡ ἁγία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τιμᾶ τὴν μνήμη του στὶς 5 Μαρτίου καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς ἀσκητικούς του ἀγῶνες, τὴ σοφία τῶν λόγων του καὶ τὴ χάρη ποὺ τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεό.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος Μάρκος ὁ Ἀσκητὴς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἐπιφανεῖς ἀσκητικοὺς συγγραφεῖς τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων καὶ ὁ δημοφιλέστερος δάσκαλος τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, ὥστε οἱ βυζαντινοὶ ἀσκητικοὶ χριστιανοὶ νὰ λένε· «πώλησον πάντα καὶ ἀγόρασον Μᾶρκον».

Γεννήθηκε τὸν 5ο αἰώνα, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ σὲ μεγάλη ἡλικία κατέφυγε σὲ μιὰ Ἔρημο, ὅπου καὶ κοιμήθηκε ἐν Κυρίῳ σὲ βαθύτατο γῆρας. Τὰ ἔργα του ὅμως ἐπέζησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες καὶ ἐπηρέασαν ἀποφασιστικὰ τὴ μοναχικὴ σκέψη καὶ ἐμπειρία.

Τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του χάθηκαν καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα μέχρι τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰώνα, οἱ συντάκτες τῆς Φιλοκαλίας ἐξέλεξαν τρία ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ ὁσίου Μάρκου: «Περὶ πνευματικοῦ νόμου», «Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι» καὶ μία «ἐπιστολὴ πρὸς Νικόλαον μονάζοντα». Μία δὲ πραγματεία του «Περὶ τῶν αἰτίων τῶν πειρασμῶν» εἶχε πρὸ πολλοῦ περιληφθεῖ στὸν γ΄ τόμο τοῦ «Εὐεργετινοῦ» (33η ὑπόθ.).

Ὁ ὅσιος Μάρκος καὶ οἱ ἄλλοι ὅσιοι Πατέρες, δὲν μιλοῦσαν, οὔτε ἔδιναν μονιμότητα στὶς σκέψεις τους μὲ τὴν ἐγγραφή τους, ἂν δὲν ζοῦσαν τὶς ἀλήθειες τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἂν δὲν εἶχαν τὴν καθολικὴ μαρτυρία τῆς πνευματικῆς παραδόσεως. Ἔτσι, ὁ ἅγιος αὐτὸς ἐρημίτης ἔγραφε τὶς ἐμπειρίες του στηριζόμενος στὶς ἅγιες Γραφὲς καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν προσωπική του ἰδιοτυπία, ποὺ συνίσταται στὸν τονισμὸ τῆς λειτουργίας τοῦ πνευματικοῦ νόμου.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀναλύει τὰ διάφορα θέματα φαίνεται μὲν πρωτότυπος, ἀλλὰ κατὰ βάση βρίσκεται στὸ νοῦ τῶν Πατέρων. Πρόκειται, ὅπως εἴπαμε, γιὰ τὴ

λειτουργία τοῦ πνευματικοῦ νόμου, δηλαδὴ γιὰ τὴ σταθερὴ σχέση δύο πραγμάτων ἢ δύο ἐνεργειῶν: τὴν ἀνθρώπινη ἐλεύθερη καὶ ὑπεύθυνη πράξη καὶ τὴν ἐκ προνοίας, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλάσματος, ἀπόκριση τοῦ Θεοῦ. Δηλαδὴ κάνεις τὴν ἄλφα πράξη ἢ δέχεσαι τὸν τάδε λογισμό; Θὰ ἀκολουθήσουν ἀνάλογες παιδαγωγικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ὅσιος Μάρκος στηρίζει τὶς ἀπόψεις του ὄχι μόνο στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀγάπη Του. Αὐτὸ ποὺ βρίσκεται μέσα στὴ σκέψη καὶ στὰ χείλη τῶν ἀσκητῶν: «ἐν ἄλλοις πταίομεν καὶ ἐν ἄλλοις παιδευόμεθα» —ἀπὸ τὸν ἀγαπῶντα Θεό—, ὁ ἅγιος Μάρκος τὸ ἀναλύει διεξοδικότατα, εἰσάγοντας στὴ σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου μιὰ νομικὴ σκέψη, ποὺ προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη καὶ λειτουργία ὄχι μόνον τῆς ἀγάπης Του, ἀλλὰ καὶ τῆς δικαιοσύνης Του.

Πέραν ὅμως τῆς σχέσεως Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου πιστοῦ, ποὺ ἐκδηλώνεται σταθερά, ὁ πνευματικὸς νόμος λειτουργεῖ καὶ πνευματικῶς. Δηλαδὴ καὶ χωρὶς νὰ παρέμβει ὁ Θεός, οἱ λογισμοὶ καὶ οἱ πράξεις ποικίλης ποιότητας ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀνάλογα ἐσωτερικὰ ἐνεργήματα καὶ ἀλλοιώσεις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπουσιάζει τελείως ἢ ὁ Θεὸς ἢ ὁ διάβολος. Πρόκειται γιὰ μιὰ μυστηριώδη πραγματικότητα, ἡ ὁποία δὲν ἐμπίπτει στὴν προσοχή μας, ἀλλὰ ὅμως τὴν πιστεύουμε. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θὰ συνιστοῦσα καὶ τὸ διάβασμα τῆς πραγματείας τοῦ ὁσίου Μάρκου «Περὶ τῶν αἰτίων τῶν πειρασμῶν», ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα διαφωτιστικὸ κείμενο γιὰ τοὺς πειρασμούς, ἀτομικοὺς καὶ γενικούς, σὰν «θεομηνίες».

Ἡ ἄλλη πραγματεία του εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν πρώτη, ἀλλὰ μὲ ἔμφαση στὴν πίστη πρὸς τὸν Χριστό, σὰν μέτρο τῆς ἀξίας τῶν ἔργων. Τὰ ἔργα, τὶς ἐντολές, τὶς κάνομε κατὰ τὸν Ὅσιο αὐτόν, ὄχι γιὰ ἀνταπόδοση, ἀλλὰ σὰν φανέρωμα τῆς πίστεώς μας καὶ γιὰ νὰ διατηρήσουμε τὴν καθαρότητα τοῦ βαπτίσματος. Γιατὶ «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν εἶναι μισθὸς ἔργων, ἀλλὰ χάρη τοῦ Κυρίου ἑτοιμασμένη στοὺς πιστοὺς δούλους Του».

Τὰ 226 κεφάλαια ποὺ ἀναφέρονται σ' ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι σώζονται ἀπὸ τὰ ἔργα τους, εἶναι ὁμολογουμένως ἕνα σύνολο παρατηρήσεων μὲ ὀξυδερκὴ πνευματικὸ ὀφθαλμὸ στὶς ποικίλες ἐνέργειες καὶ πράξεις τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβλέπουν στὴ μόρφωση ταπεινοῦ καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος. Κι ἔτσι, οὔτε ὁ Καθολικισμὸς ἀποδεικνύεται ὅτι βρίσκεται σὲ σωστὸ δρόμο, τονίζοντας τὴν ἀξία καθ' ἑαυτὴ τῶν ἔργων, οὔτε ὁ Προτεσταντισμὸς ὀρθοποδεῖ, ποὺ φρονεῖ ὅτι ἡ σωτηρία συντελεῖται μὲ μόνη τὴν πίστη.

Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο ἀποτελεῖ μιὰ σύνοψη ὑποδείξεων μεθόδων καὶ τρόπων πνευματικῆς ἀθλήσεως, μὲ ἀφετηρία τὴ μελέτη τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀδιάλειπτη εὐγνωμοσύνη γι' αὐτές. Προτρέπει σὲ συνεχῆ πνευματικὴ μελέτη καὶ προσευχὴ καὶ ἐπισημαίνει τὸν κίνδυνο τῶν πτώσεων ἀπὸ τὴν ραθυμία, τὴ λήθη τῶν θείων καὶ τὴν ἀκολουθοῦσα ἄγνοια, ποὺ τὶς ὀνομάζει «τρεῖς γίγαντες». Γενικῶς τὰ ἔργα τοῦ ὁσίου Μάρκου εἶναι κοσμημένα μὲ θεϊκὴ σοφία, γεμάτη χάρη καὶ κλασσικὴ ὀμορφιὰ στὴ φράση καὶ στὴ διατύπωση, ἀφοῦ τὴν πλούσια παιδεία του τὴν εἶχε ὑποτάξει στὶς χαριτωμένες ἐμπειρίες του.

Τὰ 200 κεφάλαια περὶ τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου

Ἐπειδὴ πολλὲς φορὲς θελήσατε νὰ μάθετε πῶς ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς[1] κατὰ τὸν Ἀπόστολο, καὶ τί πρέπει νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ τὸν φυλάξουν, πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ σᾶς πῶ κατὰ τὴ δύναμή μου.

2. Πρῶτα-πρῶτα γνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ κάθε καλοῦ καὶ μεσότητα καὶ τέλος. Τὸ καλὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πράττεται ἢ νὰ πιστεύεται, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἕνωση μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μὲ τὴν ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. Κάθε ἀγαθό, κατ' οἰκονομίαν ἔχει χαριστεῖ στοὺς ἀνθρώπους. Κι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει ἔτσι δὲν θὰ τὸ χάσει ποτέ.

4. Ἡ βέβαιη πίστη εἶναι ἕνας πύργος. Ὁ Χριστὸς γίνεται τὰ πάντα στὸν πιστεύοντα.

5. Σὲ κάθε προσπάθειά σου, βάλε ἀρχὴ τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ κάθε ἀγαθοῦ, γιὰ νὰ γίνει κατὰ Θεὸν ἐκεῖνο ποὺ ἀποφάσισες νὰ κάνεις.

6. Ὅποιος ἔχει ταπεινοφροσύνη καὶ ἐργασία πνευματική, ὅσα διαβάζει στὶς θεῖες Γραφές, ὅλα θὰ τὰ ἐννοήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι γιὰ ἄλλον.

7. Νὰ παρακαλεῖς τὸ Θεὸ νὰ ἀνοίξει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, γιὰ νὰ δεῖς τὴν ὠφέλεια τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης ἐκείνης ποὺ ἐφαρμόζεται στὴν πράξη.

8. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει κάποιο πνευματικὸ χάρισμα καὶ συμπαθεῖ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν, μὲ τὴ συμπάθεια φυλάγει τὸ χάρισμα. Ὁ ἀλαζόνας καὶ ὑπερήφανος θὰ τὸ χάσει ἀπὸ τοὺς ἀλαζονικοὺς λογισμούς του.

9. Τὸ στόμα τοῦ ταπεινόφρονα λέει τὴν ἀλήθεια. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιλέγει στὴν ἀλήθεια εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ὑπηρέτη ἐκεῖνον ποὺ ράπισε τὸν Κύριο στὸ πρόσωπο[2].

10. Μὴ γίνεις μαθητὴς ἐκείνου ποὺ ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ μὴ μάθεις ὑπερηφάνεια ἀντὶ ταπείνωση.

11. Μὴν ὑψηλοφρονήσεις ἐπειδὴ ἐννοεῖς τὶς Γραφές, γιὰ νὰ μὴν περιπέσεις στὸ πνεῦμα τῆς βλασφημίας.

12. Μὴν προσπαθεῖς νὰ λύσεις κάποιο δύσκολο πρόβλημα μὲ φιλονεικία, ἀλλὰ μὲ τὰ μέσα ποὺ ἐπιβάλλει ὁ πνευματικὸς νόμος, δηλαδὴ μὲ τὴν ὑπομονή, τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ἐλπίδας.

13. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται σωματικὰ χωρὶς νὰ ἔχει ἀκόμη γνώση πνευματική, εἶναι τυφλὸς ποὺ φωνάζει: «Υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησόν με»[3].

14. Ὁ ἄλλοτε τυφλὸς ὅταν θεραπεύτηκε ἡ τύφλωσή του καὶ εἶδε τὸν

1. Ρωμ. 7, 14. 2. Ἰω. 18, 22. 3. Λουκ. 18, 38.

Κύριο, δὲν Τὸν ἀποκάλεσε πλέον υἱὸ τοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ ἀφοῦ Τὸν ὁμολόγησε «Υἱὸ Θεοῦ»[4], Τὸν προσκύνησε.

15. Μὴν ὑπερηφανευτεῖς ἂν χύνεις δάκρυα στὴν προσευχή σου. Εἶναι ὁ Χριστὸς ποὺ ἄγγιξε τὰ μάτια σου καὶ θεράπευσε τὴν τύφλωση τοῦ νοῦ σου.

16. Ἐκεῖνος ποὺ μιμήθηκε τὸν τυφλὸ καὶ ἔβγαλε τὸ ροῦχο του καὶ πλησίασε τὸν Κύριο[5], ἔγινε ἀκόλουθός Του καὶ κήρυκας τῶν τελειοτέρων δογμάτων.

17. Ἡ κακία, ὅταν τὴ μελετᾶ κανεὶς μὲ τὴ σκέψη του, ἀποθρασύνει τὴν καρδιά. Ἐκεῖνος ποὺ σκοτώνει τὴν κακία μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἐλπίδα, δίνει στὴν καρδιά του συντριβή.

18. Ὑπάρχει συντριβὴ καρδιᾶς ἤρεμη καὶ ὠφέλιμη ποὺ φέρνει κατάνυξη σ' αὐτή. Καὶ ὑπάρχει καὶ ἄλλη συντριβὴ ἀνώμαλη καὶ ἐπιβλαβής, ποὺ πληγώνει τὴν καρδιά.

19. Ἀγρυπνία καὶ προσευχὴ καὶ ὑπομονὴ τῶν θλιβερῶν, φέρουν συντριβὴ ἀσφαλὴ καὶ ὠφέλιμη στὴν καρδιά, ἀρκεῖ νὰ μὴ διαλύσομε τὴν ἰσορροπία τῶν τριῶν αὐτῶν μὲ τὴν πλεονεξία. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει σ' αὐτά, θὰ λάβει βοήθεια καὶ στὰ ἄλλα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὰ ἀμελεῖ καὶ διασκορπίζεται ἐδῶ κι ἐκεῖ, θὰ νιώσει ἀνυπόφορη ὀδύνη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

20. Ἡ καρδιὰ ποὺ ἀγαπᾶ τὶς ἡδονὲς γίνεται φυλακὴ καὶ ἁλυσίδα στὴν ψυχὴ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου· ἐνῶ ἡ φιλόπονη καρδιὰ εἶναι πόρτα ἀνοιχτή.

21. Σιδερένια πόρτα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πόλη εἶναι ἡ σκληρὴ καρδιά. Σ' ἐκεῖνον ὅμως ποὺ κακοπαθεῖ καὶ εἶναι θλιμμένος, ἀνοίγεται ἀπὸ μόνη της, ὅπως καὶ στὸν Πέτρο[6].

22. Πολλοὶ εἶναι οἱ τρόποι τῆς προσευχῆς καὶ διαφέρει ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ κανένας τρόπος προσευχῆς δὲν εἶναι ἐπιβλαβής, ἐκτὸς ἂν δὲν εἶναι προσευχή, ἀλλὰ σατανικὴ ἐργασία.

23. Κάποιος ἄνθρωπος θέλησε νὰ κάνει κακό, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια προσευχήθηκε προηγουμένως. Καὶ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἐμποδίστηκε καὶ ὕστερα πολὺ εὐχαρίστησε τὸ Θεό.

24. Ὁ Δαβὶδ θέλοντας νὰ φονεύσει τὸν Νάβαλ τὸν Καρμήλιο θυμήθηκε τὴ θεία ἀνταπόδοση καὶ παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ σκοπό του· εὐχαρίστησε πολὺ τὸ Θεὸ γι' αὐτό[7]. Γνωρίζομε πάλι τί ἔκανε ὅταν λησμόνησε τὸ Θεό, καὶ δὲ σταματοῦσε τὴν ἁμαρτία, μέχρις ὅτου ὁ προφήτης Νάθαν τὸν ἔφερε στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ[8].

25. Ὅταν θυμᾶσαι τὸ Θεό, πολλαπλασίασε τὴ δέησή σου, γιὰ νὰ σοῦ θυμίσει ὁ Κύριος, ὅταν Τὸν λησμονήσεις.

26. Ὅταν διαβάζεις τὶς θεῖες Γραφές, νὰ ἐννοεῖς τὰ κρυμμένα σ' αὐτὲς

4. Ἰω. 9, 38.
5. Μάρκ. 10, 50.
6. Πράξ. 12, 10.
7. Α' Βασ. 25.
8. Β' Βασ. 12.

νοήματα· γιατὶ ὅσα γράφτηκαν στὸ παρελθόν, ὅλα ἔχουν γραφτεῖ γιὰ διδασκαλία μας[9].

27. Ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὴν πίστη «ὑπόσταση ὅσων ἐλπίζομε»[10] καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν αἰσθάνονται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μέσα τους, τοὺς ὀνομάζει «ἀδόκιμους»[11], δηλαδὴ ἄξιους ἀποδοκιμασίας.

28. Ὅπως μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια φανερώνεται ὁ στοχασμός, ἔτσι μὲ τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ ποὺ δέχεται ἡ καρδιά, φανερώνεται ἡ μελλοντικὴ ἀνταπόδοση.

29. Ἡ καρδιὰ ποὺ οἰκτίρει τοὺς ἄλλους, θὰ οἰκτιρηθεῖ· εἶναι φανερὸ καὶ τὸ ἀντίθετο.

30. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας (δηλ. τοῦ Εὐαγγελίου) διδάσκει ὅλη τὴν ἀλήθεια. Καὶ οἱ πολλοὶ τὸν διαβάζουν μόνο γιὰ νὰ λάβουν μιὰ γνώση του· λίγοι ὅμως τὸν ἐννοοῦν, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν.

31. Μὴ ζητᾶς τὴν τελειότητα αὐτοῦ τοῦ νόμου σὲ ἀνθρώπινες ἀρετές, γιατὶ τέλειος σ' αὐτὲς δὲν ὑπάρχει· ἡ τελειότητά του εἶναι κρυμμένη στὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ.

32. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας, μὲ τὴν ἀληθινὴ γνώση διαβάζεται, μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν γίνεται ἀντιληπτός, ἡ πλήρωσή του ὅμως γίνεται μὲ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Χριστοῦ.

33. Ὅταν βιάσομε τὸν ἑαυτό μας νὰ κατορθώσομε ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ ἐννοήσομε ὅτι ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀψεγάδιαστος[12], κι ὅτι ἐμεῖς τὸν ἐκτελοῦμε μὲ τὰ ἀγαθά μας ἔργα, χωρὶς ὅμως τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ τηρηθεῖ τέλεια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

34. Ὅσοι δὲ λογαριάζουν ὅτι εἶναι ὑπόχρεοι νὰ τηροῦν ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ διαβάζουν σωματικὰ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐννοοῦν μήτε ἐκεῖνα ποὺ λένε, μήτε ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα δίνουν διαβεβαιώσεις[13]. Γι' αὐτὸ καὶ νομίζουν ὅτι τάχα ἐκπληρώνουν τὸ νόμο μὲ τὰ ἔργα τους.

35. Ὑπάρχει πράξη ποὺ φαίνεται καλή, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς ἐκείνου ποὺ τὴν κάνει δὲν εἶναι καλός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη πράξη ποὺ φαίνεται κακὴ καὶ ὁ σκοπὸς ἐκείνου ποὺ τὴν κάνει εἶναι ἀγαθός. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει ὄχι μόνο σὲ ἔργα ἀλλὰ καὶ σὲ λόγια. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ἄλλοτε ὀφείλεται σὲ ἀπειρία ἢ ἄγνοια, ἄλλοτε σὲ πονηρὴ πρόθεση, ἄλλοτε ὅμως σὲ εὐσεβὴ σκοπό.

36. Ἐκεῖνος ποὺ μέσα στοὺς ἐπαίνους κρύβει κατηγορία καὶ μομφή, δὲ φανερώνεται εὔκολα στοὺς πιὸ ἁπλοὺς ἀνθρώπους. Ὅμοιος μ' αὐτὸν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κενοδοξεῖ ἐνῶ ἐκδηλώνεται μὲ ταπεινὸ σχῆμα. Αὐτοὶ κρύβοντας γιὰ πολὺ καιρὸ τὴν ἀλήθεια μέσα στὸ ψεῦδος, ὕστερα φανερώνονται ἀπὸ τὰ πράγματα.

9. Ρωμ. 15, 4.
10. Ἑβρ. 11, 1.
11. Β' Κορ. 13, 5.
12. Ψαλμ. 18, 8.
13. Α' Τιμ. 1, 7.

37. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ κάνει κάτι φαινομενικὰ καλό, στὴν πραγματικότητα ὅμως γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ κατὰ τοῦ πλησίον. Καὶ ὑπάρχει ἄλλος ποὺ μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ κάνει αὐτό, ὠφελεῖται πνευματικά.

38. Ὑπάρχει ἔλεγχος ποὺ γίνεται ἀπὸ κακία ἢ ἀπὸ ἄμυνα, καὶ ἄλλος ποὺ γίνεται ἀπὸ φόβο Θεοῦ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀλήθεια.

39. Ἐκεῖνον ποὺ ἔπαψε νὰ ἁμαρτάνει καὶ ἤδη μετανοεῖ, μὴν τὸν ἐλέγχεις πλέον. Ἂν ἰσχυρίζεσαι ὅτι τὸν ἐλέγχεις κατὰ Θεόν, φανέρωσε πρῶτα τὶς δικές σου ἁμαρτίες.

40. Κάθε ἀρετῆς προέλευση εἶναι ὁ Θεός, ὅπως τοῦ καθημερινοῦ φωτὸς ὁ ἥλιος.

41. Ὅταν κατορθώσεις κάποια ἀρετή, θυμήσου τὸ Χριστὸ ποὺ εἶπε: «Χωρὶς τὴ βοήθειά μου δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»[14].

42. Τὰ αἰώνια ἀγαθὰ θὰ δοθοῦν στοὺς ἀνθρώπους ἀφοῦ θὰ ὑποστοῦν θλίψεις[15]. Ὁμοίως καὶ τὰ κακὰ σὲ ὅσους περνοῦν μὲ κενοδοξία καὶ ἡδονή.

43. Ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γλυτώνει ἁμαρτίες καὶ βρίσκει βοήθεια ἀνάλογη μὲ τὴ θλίψη.

44. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸ Χριστὸ ποὺ μιλάει γιὰ ἀνταπόδοση, ὑποφέρει κάθε ἀδικία πρόθυμα, ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του.

45. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδικοῦν, χτυπᾶ μὲ ὁρμὴ τοὺς δαίμονες. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιστέκεται σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδικοῦν, πληγώνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες.

46. Καλύτερα νὰ σὲ ἀδικοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὄχι οἱ δαίμονες. Ἐκεῖνος ποὺ εὐαρεστεῖ τὸν Κύριο, τοὺς νίκησε καὶ τοὺς δύο.

47. Κάθε καλὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κύριο κατ' οἰκονομίαν. Αὐτὸ διαφεύγει μὲ τρόπο μυστικὸ ἀπὸ τοὺς ἀχάριστους καὶ ἀγνώμονες καὶ ὀκνηρούς.

48. Κάθε κακία καταλήγει στὴν ἀπαγορευμένη ἡδονή, καὶ κάθε ἀρετὴ σὲ πνευματικὴ παρηγοριά. Ὅταν ἐπικρατήσει ἡ πρώτη, ἐρεθίζει τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν· ἀντίστοιχα γίνεται καὶ μὲ τὴ δεύτερη.

49. Κατηγορία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους φέρνει θλίψη στὴν καρδιά, ἐξαγνίζει ὅμως ὅποιον τὴν ὑπομένει.

50. Ἡ ἄγνοια κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀντιλέγει στὰ ὠφέλιμα. Καὶ ὅταν ἀποθρασύνεται, αὐξάνει τὴν προϋπάρχουσα κακία.

51. Ὅταν δὲν σοῦ συμβαίνει καμιὰ ζημία, περίμενε θλίψη· καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ δώσεις λόγο[16], διῶξε τὴν πλεονεξία σου.

52. Ὅταν ἁμαρτήσεις κρυφά, μὴν προσπαθεῖς νὰ κρυφτεῖς, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ ξεσκεπασμένα στὰ μάτια τοῦ Κυρίου[17], πρὸς τὸν Ὁποῖο θὰ δώσομε λόγο γιὰ τὶς πράξεις μας.

14. Ἰω. 15, 5. 15. Πράξ. 14, 22. 16. Ἑβρ. 13, 17. 17. Ἑβρ. 4, 13.

53. Φανέρωνε νοερὰ τὸν ἑαυτό σου στὸν Κύριο. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος βλέπει στὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς στὴν καρδιά[18].

54. Τίποτε νὰ μὴν σκέφτεσαι οὔτε νὰ κάνεις, χωρὶς σκοπὸ σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει ἄσκοπα, ματαιοπονεῖ.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει χωρὶς κάποια ἀνάγκη, δύσκολα μετανοεῖ, γιατὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν κάνει λάθος.

56. Κάθε λυπηρὸ περιστατικὸ φέρνει τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ στὸν φρόνιμο ἄνθρωπο καὶ προκαλεῖ ἀνάλογη θλίψη σ' ἐκεῖνον ποὺ λησμονεῖ τὸ Θεό.

57. Κάθε ἀθέλητη θλίψη νὰ σοῦ γίνεται ἀφορμὴ νὰ θυμᾶσαι τὸ Θεό, καὶ ποτὲ δὲ θὰ σοῦ λείψει ἀφορμὴ πρὸς μετάνοια.

58. Ἡ λησμοσύνη μόνη της δὲν ἔχει καμιὰ δύναμη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἀμέλεια ἰσχυροποιεῖται ἀνάλογα.

59. Μὴ λές· «Τί νὰ κάνω; Ἐγὼ δὲν θέλω κι ὅμως (ἡ λησμοσύνη) ἔρχεται.» Ἐπειδὴ ὅταν θυμόσουν τὸ Θεό, δὲν ἔκανες ὅ,τι ὄφειλες.

60. Κάνε τὸ καλὸ ποὺ θυμᾶσαι· τὸ καλὸ ποὺ δὲ θυμᾶσαι θὰ σοῦ φανερωθεῖ. Καὶ μὴν παραδώσεις τὸ νοῦ σου σὲ ἄκριτη λησμοσύνη.

61. «Ὁ ᾅδης καὶ ἡ ἀπώλεια εἶναι φανερὰ στὸν Κύριο»[19], λέει ἡ Γραφή. Αὐτὰ ἀναφέρονται στὴν ἄγνοια καὶ τὴ λησμοσύνη ποὺ ἀναπτύσσονται στὴν καρδιά μας.

62. Ἅδης εἶναι ἡ ἄγνοια, γιατὶ καὶ τὰ δύο δὲ φαίνονται. Ἀπώλεια εἶναι ἡ λησμοσύνη, γιατὶ χάσαμε κάτι ποὺ εἴχαμε.

63. Ἐξέταζε τὶς δικές σου ἁμαρτίες καὶ ὄχι τοῦ πλησίον σου, καὶ δὲν θὰ διαρπαγεῖ ἀπὸ τοὺς δαίμονες τὸ νοερό σου ἐργαστήριο.

64. Ἡ ἀμέλεια στὸ νὰ κάνομε ὅλα τὰ κατὰ τὴ δύναμή μας καλὰ δύσκολα συγχωρεῖται· ἡ ἐλεημοσύνη ὅμως καὶ ἡ προσευχὴ ἐπανορθώνουν ὅσους ἀμέλησαν νὰ κάνουν τὸ καλό.

65. Κάθε θλίψη κατὰ Θεόν, εἶναι ἔργο εὐσέβειας πραγματικό. Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη δοκιμάζεται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα.

66. Μὴν πεῖς ὅτι ἀπόκτησες ἀρετὴ χωρὶς θλίψη· γιατὶ εἶναι ἀδοκίμαστη ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀπόκτησες μὲ ἄνεση.

67. Κάθε ἀθέλητης θλίψεως νὰ ἀναλογίζεσαι τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ θὰ βρεῖς σ' αὐτὸ τὸ σβήσιμο κάποιας ἁμαρτίας.

68. Πολλὲς συμβουλὲς τῶν ἄλλων μᾶς προσφέρονται γιὰ τὸ συμφέρον μας. Γιὰ τὸν καθένα ὅμως τίποτε δὲν εἶναι καταλληλότερο ἀπὸ τὴ δική του γνώμη.

69. Ἂν ζητᾶς νὰ θεραπευτεῖς, φρόντισε τὴ συνείδησή σου καὶ κάνε ὅ,τι σοῦ λέει, καὶ πολὺ θὰ ὠφεληθεῖς.

18. Α΄ Βασ. 16, 7. 19. Παροιμ. 15, 11.

70. Τὰ κρυφὰ τοῦ ἀνθρώπου τὰ γνωρίζει ὁ Θεὸς καὶ ἡ συνείδηση, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο ἂς διορθώνεται ὁ καθένας.

71. Ὁ ἄνθρωπος ὅσα μπορεῖ, προσπαθεῖ κατὰ τὸ θέλημά του. Ὁ Θεὸς ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου τὸ φέρνει κατὰ τὸ δίκαιο.

72. Ἂν θέλεις νὰ ἐπαινεῖσαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ ἔχεις εὐθύνη, ἀγάπησε πρῶτα νὰ ἐλέγχεσαι γιὰ τὶς ἁμαρτίες σου.

73. Ὅση ντροπὴ δεχτεῖ κανεὶς μ' εὐχαρίστηση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ, ἑκατονταπλάσια θὰ δοξαστεῖ ἀπὸ πολλούς. Καὶ εἶναι καλύτερο κάθε ἀγαθὸ νὰ τὸ ἐνεργεῖ ὁ ἄνθρωπος γιὰ χάρη τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

74. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὠφελήσει ἄνθρωπο μὲ λόγια ἢ μὲ πράξεις, νὰ σκέφτονται καὶ οἱ δύο ὅτι εἶναι Θεοῦ δωρεά. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸ ἐννοεῖ αὐτό, θὰ ἐξουσιαστεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἐννοεῖ.

75. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπαινεῖ τὸν πλησίον του ὑποκριτικά, θὰ τὸν κατηγορήσει κάποτε καὶ αὐτὸς θὰ ντραπεῖ.

76. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἐνέδρα τῶν ἐχθρῶν, εὔκολα σφάζεται· κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὶς αἰτίες τῶν παθῶν, εὔκολα πέφτει.

77. Ἀπὸ τὴ φιληδονία ἔρχεται ἡ ἀμέλεια καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια ἡ λησμοσύνη τῶν καλῶν. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔχει χαρίσει σὲ ὅλους τὴ γνώση ἐκείνων ποὺ μᾶς συμφέρουν.

78. Ὁ ἄνθρωπος συμβουλεύει τὸν πλησίον του, καθὼς γνωρίζει. Ὁ Θεὸς πάλι ἐνεργεῖ σ' αὐτὸν ποὺ ἀκούει κατὰ τὴν πίστη του.

79. Εἶδα ἀμαθεῖς καὶ ἁπλοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἦταν ταπεινόφρονες στὴν πράξη, καὶ ἔγιναν πιὸ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς σοφούς.

80. Ἄλλος ἀμαθής, ὅταν ἄκουσε νὰ ἐπαινοῦνται οἱ προηγούμενοι, δὲ μιμήθηκε τὴν ταπεινοφροσύνη τους, ἀλλὰ κενοδόξησε γιὰ τὴν ἀμάθειά του κι ἀπόκτησε ὑπερηφάνεια.

81. Ἐκεῖνος ποὺ ἐξευτελίζει τὴ φρόνηση καὶ καυχιέται γιὰ ἀμάθεια, δὲν εἶναι μόνον ἀμαθὴς κατὰ τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ γνώση[20].

82. Ὅπως ἄλλο εἶναι σοφία λόγου καὶ ἄλλο φρόνηση, ἔτσι ἄλλο εἶναι ἀμάθεια καὶ ἄλλο ἀφροσύνη.

83. Δὲν βλάπτει διόλου ἡ ἀμάθεια τῶν λόγων τὸν εὐλαβέστατο, ὅπως οὔτε ἡ σοφία τῶν λόγων βλάπτει τὸν ταπεινόφρονα.

84. Μὴ λές, δὲν γνωρίζω τὸ πρέπον καὶ ἑπομένως δὲν ἁμαρτάνω ποὺ δὲν τὸ πράττω. Γιατὶ ἂν ἔκανες ὅσα καλὰ γνώριζες, θὰ σοῦ φανερώνονταν στὴ συνέχεια καὶ τὰ λοιπά, ὅπως βλέπεις καθὼς προχωρεῖς τὸ ἕνα σπίτι μετὰ τὸ ἄλλο. Δὲν σὲ συμφέρει πρὶν ἐργαστεῖς τὰ πρῶτα, νὰ μάθεις τὰ δεύτερα. Ἐπειδὴ ἡ γνώση φουσκώνει, δηλαδὴ φέρνει ὑπερηφάνεια ἐξαιτίας τῆς ἀργίας, ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, γιατὶ ὑπομένει τὰ πάντα[21].

20. Β' Κορ. 11, 6.

21. Α' Κορ. 8, 1· 13, 7.

85. Μελέτα τὰ λόγια τῆς θείας Γραφῆς μὲ τὴν πράξη καὶ μὴν ἐπεκτείνεσαι σὲ πολυλογία, ὑπερηφανευόμενος γιὰ σκέψεις θεωρητικές.

86. Ἐκεῖνος ποὺ ἄφησε τὴν πράξη καὶ βασίζεται σὲ μιὰ ἁπλὴ γνώση, ἀντὶ γιὰ δίκοπο μαχαίρι κρατᾶ καλαμένιο ραβδί, τὸ ὁποῖο σὲ καιρὸ πολέμου, κατὰ τὴν Γραφή, θὰ τοῦ τρυπήσει τὸ χέρι καὶ θὰ μπεῖ μέσα σ' αὐτὸ καὶ θὰ τοῦ βάλει τὸ φυσικὸ δηλητήριο προτοῦ τοῦ τὸ βάλουν οἱ ἐχθροί[22].

87. Ὁ Θεὸς κρίνει καὶ ζυγίζει κάθε διαλογισμό μας. Μπορεῖ τὸ ἴδιο πράγμα νὰ τὸ σκεφτεῖ κανεὶς ἢ ἁπλά, ἢ μὲ ἐμπάθεια.

88. Ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ κάποια ἐντολή, ἂς περιμένει τὸν πειρασμὸ ποὺ ἐπισύρει. Γιατὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστὸ μὲ τὰ ἀντίθετα δοκιμάζεται.

89. Μὴν καταφρονήσεις ποτὲ καὶ ἀμελήσεις τοὺς λογισμούς σου. Γιατὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει χωρὶς λάθος κάθε λογισμό.

90. Ὅταν ἔχεις λογισμὸ ποὺ σὲ προτρέπει νὰ ζητήσεις ἀνθρώπινη δόξα, νὰ ξέρεις καλά, ὅτι σοῦ προετοιμάζει αἰσχύνη.

91. Γνωρίζει ὁ ἐχθρὸς τὸ δίκαιο τοῦ πνευματικοῦ νόμου καὶ γι' αὐτὸ ζητᾶ μόνο τὴ νοερὴ συγκατάθεση. Ἔτσι ἢ θὰ ἀναγκάσει αὐτὸν ποὺ νικήθηκε νὰ ὑποβληθεῖ στοὺς κόπους τῆς μετάνοιας, ἢ ἂν δὲν μετανοεῖ, θὰ τὸν θλίψει μὲ ἀκούσιες συμφορές. Κάποτε τὸν κάνει νὰ γογγύζει ἐξαιτίας τῶν συμφορῶν, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ πολλαπλασιάσει τὶς ὀδύνες, καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου νὰ τὸν ἀποδείξει ἄπιστο ἐξαιτίας τῆς ἀνυπομονησίας του.

92. Ἐναντίον τῶν θλίψεων πολλοὶ πολλὰ ἀντέταξαν. Ἀλλὰ χωρὶς προσευχὴ καὶ μετάνοια κανεὶς δὲν διέφυγε τὶς συμφορές.

93. Τὰ κακὰ παίρνουν δύναμη τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐπίσης καὶ τὰ καλὰ αὐξάνονται τὸ ἕνα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἄλλου, καὶ τὸν ἄνθρωπο ποὺ μετέχει σ' αὐτὰ τὸν προτρέπουν περισσότερο πρὸς τὰ ἐμπρός.

94. Τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα ὁ διάβολος τὰ δείχνει μηδαμινὰ ἐπειδὴ διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὸν ἄνθρωπο στὰ μεγαλύτερα κακά.

95. Ρίζα τῆς αἰσχρῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὁ ἀνθρώπινος ἔπαινος, ὅπως καὶ τῆς σωφροσύνης ὁ ἔλεγχος τῆς κακίας, ὄχι ὅταν τὸν ἀκοῦμε μόνο, ἀλλὰ ὅταν τὸν παραδεχόμαστε.

96. Τίποτε δὲν ὠφελήθηκε ἐκεῖνος ποὺ ἐγκατέλειψε τὸν κόσμο καὶ ζεῖ μὲ ἡδυπάθεια, ἐπειδὴ ἐκεῖνο ποὺ ἔχανε μὲ τὰ χρήματα τὸ κάνει καὶ τώρα ποὺ δὲν ἔχει τίποτε.

97. Παρομοίως ὁ ἐγκρατής, ἂν ἀποκτᾶ χρήματα, εἶναι ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου κατὰ τὴ διάνοια. Ἔχει τὴν ἴδια μητέρα μὲ αὐτόν, δηλ. τὴν νοερὴ ἡδονή, πατέρα ὅμως διαφορετικό, γιατὶ πρόκειται γιὰ ἄλλο πάθος.

98. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ κόβει ἕνα πάθος γιὰ χάρη μεγαλύτερης ἡδυπάθειας, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγνοοῦν τὸ σκοπό του ἐπαινεῖται. Ἴσως

22. Δ' Βασ. 18, 21.

καὶ ὁ ἴδιος ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἐργάζεται ἀνώφελα.

99. Αἰτία κάθε κακίας εἶναι ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἡδονή. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὰ μίσησε αὐτά, δὲν νικᾶ κανένα πάθος.

100. Ρίζα ὅλων τῶν κακῶν ὀνομάστηκε ἡ φιλαργυρία[23], ἀλλὰ αὐτὴ σαφῶς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκεῖνες (δηλ. τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή).

101. Τυφλώνεται ὁ νοῦς μὲ τὰ τρία αὐτὰ πάθη, τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή.

102. Τρεῖς θυγατέρες τῆς βδέλλας εἶναι αὐτὲς κατὰ τὴν Γραφή, ποὺ τὶς ἀγαπᾶ ἡ μητέρα τους ἡ ἀφροσύνη[24].

103. Ἡ γνώση καὶ ἡ πίστη ποὺ εἶναι σύντροφοι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω κακίες ἐξασθένησαν.

104. Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ κακὰ γι' αὐτὲς τὶς τρεῖς κακίες πολὺ ἔχουν δυναμώσει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

105. Πρέπει λοιπὸν νὰ μισήσομε τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή, ὡς μητέρες τῶν κακῶν καὶ μητρυιὲς τῶν ἀρετῶν.

106. Γι' αὐτὲς τὶς κακίες ἔχομε προσταγὴ νὰ μὴν ἀγαποῦμε τὸν κόσμο μηδὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου[25]. Ὄχι γιὰ νὰ μισήσομε χωρὶς διάκριση τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ περικόψομε τὶς ἀφορμὲς τῶν τριῶν αὐτῶν κακιῶν.

107. Κανένας ποὺ παίρνει μέρος σὲ ἐκστρατεία δὲν μπλέκεται σὲ βιοτικὲς ὑποθέσεις[26]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ νικήσει τὰ πάθη ἐνῶ εἶναι μπλεγμένος στὰ βιοτικά, μοιάζει μ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σβήσει τὴ φωτιὰ μὲ ἄχυρα.

108. Ἐκεῖνος ποὺ ἐξαιτίας χρημάτων ἢ δόξας ἢ ἡδονῆς ὀργίζεται κατὰ τοῦ πλησίον, δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς διοικεῖ τὰ πάντα μὲ δικαιοσύνη.

109. Ὅταν ἀκούσεις τὸν Κύριο νὰ λέει: «Καθένας ποὺ δὲν ἀπαρνιέται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ μένα»[27], μὴν ἐννοήσεις ὅτι λέει μόνο γιὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλες τὶς πράξεις τῆς κακίας.

110. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, οὔτε μπορεῖ νὰ πιστεύει ἀληθινά. Γιατὶ ἡ γνώση, φυσικὰ προηγεῖται τῆς πίστεως.

111. Ὅπως σὲ κάθε πράγμα ποὺ βλέπομε, ὁ Θεὸς ἔδωσε κατάλληλες φυσικὲς ἰδιότητες, ἔτσι ἔκανε καὶ στοὺς ἀνθρώπινους λογισμοὺς εἴτε θέλομε εἴτε δὲν θέλομε.

112. Ὅποιος ἁμαρτάνει φανερὰ χωρὶς νὰ μετανοεῖ καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε μέχρι τὸ θάνατό του, γι' αὐτὸν νὰ πιστεύεις ὅτι ἡ κρίση θὰ εἶναι χωρὶς ἔλεος.

113. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται μὲ φρόνηση, ὑπομένει τὰ συμβαίνοντα θλιβερά. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μνησικακία, δὲν προσευχήθηκε ἀκόμη καθαρά.

23. Α' Τιμ. 6, 10.
24. Παροιμ. 24, 50.
25. Α' Ἰω. 2, 15.
26. Β' Τιμ. 2, 4.
27. Λουκ. 14, 33.

114. Ἂν ζημιωθεῖς ἢ ὑβριστεῖς ἢ ἐκδιωχτεῖς ἀπὸ κάποιον, μὴ λογαριάσεις τὸ παρόν, ἀλλὰ περίμενε τὸ μέλλον· καὶ θὰ βρεῖς ὅτι σοῦ ἔγινε πρόξενος πολλῶν καλῶν, ὄχι μόνο στὸν παρόντα, ἀλλὰ καὶ στὸν μέλλοντα αἰώνα.

115. Ὅπως μερικοὺς ἀρρώστους τοὺς ὠφελεῖ ἡ πικρὴ ἀψιθιά, ἔτσι τοὺς διεστραμμένους τοὺς συμφέρει νὰ ὑποφέρουν συμφορές. Γιατὶ στοὺς πρώτους τὰ φάρμακα δίνουν εὐεξία, ἐνῶ τοὺς δεύτερους τοὺς κάνουν νὰ μετανοοῦν.

116. Ἂν δὲ θέλεις νὰ κακοπαθεῖς, μὴ θέλεις νὰ κακοποιεῖς. Γιατὶ τὸ ἕνα ἀκολουθεῖ ἀναπόφευκτα τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ ὅ,τι σπείρει ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θὰ θερίσει[28].

117. Ὅταν σπείρομε μὲ τὴ θέλησή μας τὰ κακὰ καὶ ἔπειτα ἀκούσια τὰ θερίζομε, πρέπει νὰ θαυμάζομε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

118. Ἐπειδὴ μεταξὺ σπορᾶς καὶ θερισμοῦ μεσολαβεῖ καιρός, γι' αὐτὸ ἀπιστοῦμε γιὰ τὴν ἀνταπόδοση.

119. Ἂν ἁμαρτήσεις, μὴν κατηγορεῖς τὴν πράξη ἀλλὰ τὴν ἰδέα. Γιατὶ ἂν δὲν πήγαινε μπροστὰ ὁ νοῦς, δὲν θὰ ἀκολουθοῦσε τὸ σῶμα.

120. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦν φανερά, πιὸ πονηρὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖ κρυφά. Γι' αὐτὸ καὶ σκληρότερα κολάζεται.

121. Ἐκεῖνος ποὺ δολοπλοκεῖ καὶ κάνει κακὸ στὰ κρυφὰ εἶναι φίδι, κατὰ τὴ Γραφή, ποὺ κάθεται στὸ δρόμο καὶ δαγκώνει τὸ ἄλογο στὴ φτέρνα[29].

122. Ἐκεῖνος ποὺ συγχρόνως ἐπαινεῖ καὶ κατηγορεῖ τὸν ἄλλον, αὐτὸς κατέχεται ἀπὸ κενοδοξία καὶ φθόνο. Καὶ μὲ τοὺς ἐπαίνους προσπαθεῖ νὰ κρύψει τὸ φθόνο, ἐνῶ μὲ τὶς κατηγορίες συνιστᾶ τὸν ἑαυτό του ὡς καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνον.

123. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βόσκουν μαζὶ πρόβατα καὶ λύκοι, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ τύχει ἔλεος ἐκεῖνος ποὺ δολιεύεται τὸν πλησίον του.

124. Ἐκεῖνος ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ἐντολὴ ἀνακατώνει κρυφὰ τὸ δικό του θέλημα, εἶναι μοιχὸς καθὼς δηλώνεται στὴ Σοφία[30], καὶ ἀπὸ ἔλλειψη φρενῶν ὑποφέρει λύπες καὶ ἀτιμίες.

125. Ὅπως εἶναι ἀδύνατη ἡ συνύπαρξη φωτιᾶς καὶ νεροῦ, ἔτσι εἶναι ἐνάντιες ἡ δικαιολογία καὶ ἡ ταπείνωση.

126. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ ἄφεση, ἀγαπᾶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Ἐκεῖνος ποὺ κατακρίνει τὸν ἄλλον, ἐπισφραγίζει τὶς ἁμαρτίες του.

127. Μὴν ἀφήσεις ἁμαρτία χωρὶς νὰ τὴν ἐξαλείψεις, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι πολὺ μικρή, γιὰ νὰ μὴ σὲ παρασύρει κατόπιν σὲ μεγαλύτερα κακά.

128. Ἂν θέλεις νὰ σωθεῖς, ἀγάπησε τὸν ἀληθινὸ λόγο καὶ μὴν ἀποστραφεῖς ποτὲ ἀδιάκριτα ἔλεγχο ἀπὸ ἄλλον.

28. Γαλ. 6, 7.
29. Γεν. 49, 17.
30. Παροιμ. 6, 32.

129. Λόγος ἀληθινός, δηλ. ἔλεγχος, μετέβαλε τὰ «γεννήματα ἐχιδνῶν» καὶ ὑπέδειξε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν «μέλλουσα ὀργή»[31].

130. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται λόγους ἀλήθειας, ὑποδέχεται τὸ Θεὸ Λόγο. Γιατὶ λέει· «Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»[32].

131. Παραλυτικὸς ποὺ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὸ δῶμα στὸν Ἰησοῦ εἶναι ὁ ἁμαρτωλός, ποὺ ἐλέγχεται κατὰ Θεὸν ἀπὸ πιστοὺς καὶ γιὰ τὴν πίστη ἐκείνων λαμβάνει τὴν ἄφεση[33].

132. Καλύτερα νὰ προσεύχεσαι μὲ εὐλάβεια γιὰ τὸν πλησίον σου, παρὰ νὰ τὸν ἐλέγχεις γιὰ κάθε ἁμάρτημα.

133. Ἐκεῖνος ποὺ μετανοεῖ σωστά, περιπαίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνόητους ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὸ εἶναι σημάδι ὅτι εὐαρεστεῖ τὸ Θεό.

134. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται, ἐγκρατεύεται ἀπ' ὅλα καὶ δὲν σταματᾶ νὰ ἐγκρατεύεται, μέχρις ὅτου ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος τὸ σπέρμα ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα[34].

135. Πὲς πὼς εἶναι δώδεκα τὰ πάθη. Ἂν ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἀγαπήσεις μὲ τὸ θέλημά σου, εἶναι ἱκανὸ νὰ ἀναπληρώσει καὶ τὰ ἄλλα ἕντεκα.

136. Φωτιὰ ποὺ καίει εἶναι ἡ ἁμαρτία. Ὅσο λοιπὸν κόψεις τὸ ὑλικὸ ποὺ τὴν τροφοδοτεῖ, τόσο καὶ θὰ σβηστεῖ. Καὶ ὅσο ὑλικὸ ρίξεις μέσα στὴ φωτιά, τόσο περισσότερο θὰ φουντώσει.

137. Ἂν σὲ ἐπαινέσουν καὶ ὑπερηφανευτεῖς, περίμενε ἀτιμία. Γιατὶ λέει: «Ὅποιος ὑψώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ταπεινωθεῖ»[35].

138. Ὅταν διώξομε ἀπὸ τὸ νοῦ μας κάθε ἑκούσια κακία, τότε θὰ πολεμήσομε καὶ ἐναντίον τῶν παθῶν, στὰ ὁποῖα πέφτομε ἀπὸ πρόληψη.

139. Πρόληψη εἶναι, τῶν προηγουμένων ἁμαρτιῶν ἀθέλητη μνήμη. Καὶ στὸν ἀγωνιστὴ ἐμποδίζεται νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ πάθος, ὁ νικητὴς ὅμως μὲ τὴν πρώτη προσβολὴ τὴν ἀνατρέπει.

140. Προσβολὴ εἶναι κίνηση καρδιᾶς χωρὶς ἁμαρτωλὸ ὁμοίωμα ἢ φαντασία, σὰν μιὰ κλεισούρα ποὺ τὴν ἔχουν καταλάβει οἱ ἔμπειροι προηγουμένως. (Κλεισούρα = στενὸ πέρασμα μεταξὺ δύο βουνῶν).

141. Ὅπου ὑπάρχουν εἰκόνες ἀπὸ τὸ λογισμό, ἐκεῖ ἔχει γίνει συγκατάθεση. Μόνον ἡ χωρὶς εἰκόνα προσβολὴ εἶναι ἀναμάρτητη. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ φεύγει ἀπὸ αὐτὰ σὰν δαυλὸς ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὴ φωτιά[36], καὶ ὑπάρχει κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γυρίζει πίσω μέχρις ὅτου φουντώσει ἡ φλόγα.

142. Μὴ λὲς ὅτι ἔρχεται ὁ πειρασμὸς χωρὶς νὰ θέλω. Γιατὶ ὁπωσδήποτε καὶ ἂν δὲν ἀγαπᾶς τὴν ἁμαρτωλὴ πράξη, ἀγαπᾶς ὅμως τὶς αἰτίες της.

143. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ ἔπαινο, βρίσκεται μέσα σὲ πάθος. Κι ἐκεῖνος ποὺ ὀδύρεται γιὰ θλίψη ποὺ τοῦ ἦρθε, ἀγαπᾶ τὴν ἡδονή.

144. Σὰν νὰ εἶναι πάνω σὲ ζυγαριὰ εἶναι ἄστατη ἡ σκέψη τοῦ φιλήδονου. Ἄλλοτε κλαίει καὶ θρηνεῖ γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, ἄλλοτε πολεμᾶ καὶ ἀντιλέγει κατὰ τοῦ πλησίον ἐπιδιώκοντας τὶς ἡδονές.

31. Ματθ. 3, 7.
32. Ματθ. 10, 40.
33. Μάρκ. 2, 4.
34. Ἱερ. 27, 16.
35. Λουκ. 14, 11.
36. Ζαχ. 3, 2.

145. Ἐκεῖνος ποὺ ὅλα τὰ ἐλέγχει[37] καὶ κατέχει ὅ,τι καλὸ εὕρει, στὴ συνέχεια θὰ ἀποφύγει καὶ κάθε πονηρό.

146. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχει πολλὴ φρόνηση[38]. Ὅμοιος μὲ αὐτὸν εἶναι ὅποιος τεντώνει τὸ αὐτί του γιὰ νὰ ἀκούει λόγους πνευματικῆς σοφίας.

147. Χωρὶς μνήμη Θεοῦ, ἀληθινὴ γνώση δὲν ὑπάρχει. Ἡ πνευματικὴ γνώση χωρὶς τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ εἶναι νόθος.

148. Τὸν σκληρόκαρδο ὠφελεῖ λόγος πιὸ λεπτῆς γνώσεως, ποὺ νὰ τὸν φέρνει σὲ φόβο. Γιατὶ χωρὶς φόβο δὲν δέχεται εὐχαρίστως τοὺς κόπους τῆς μετάνοιας.

149. Τὸν πράο ἄνθρωπο ὠφελοῦν λόγοι περὶ πίστεως, γιατὶ δὲν ἐνοχλεῖ τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν τὸν κατηγορεῖ ἡ συνείδησή του γιὰ συχνὲς παραβάσεις.

150. Ἄνθρωπο μὲ σημαντικὴ δύναμη μὴ τὸν ἐλέγξεις γιὰ κενοδοξία, ἀλλὰ ὑπόδειξέ του τὴν ἐπιδρομὴ τῆς μελλοντικῆς ἀτιμίας. Γιατὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐλέγχεται ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος.

151. Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὸν ἔλεγχο[39] ἔχει παραδοθεῖ θεληματικὰ στὸ πάθος. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὸν ἔλεγχο, εἶναι φανερὸ ὅτι παρασύρεται στὸ πάθος ἀπὸ προηγούμενη κακὴ συνήθεια.

152. Μὴ θέλεις νὰ ἀκοὺς ξένες πονηριές, γιατὶ ἔτσι σοῦ ἐντυπώνονται καὶ τὰ περιστατικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ τῶν ξένων πονηριῶν.

153. Ὅταν ἀκούσεις κακὰ λόγια, νὰ ὀργίζεσαι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὄχι ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὰ εἶπε. Γιατὶ ἂν πονηρὰ ἀκούσεις, πονηρὰ θ' ἀποκριθεῖς.

154. Ἂν κανεὶς συναπαντηθεῖ μὲ ἀνθρώπους ποὺ μιλοῦν μάταια, νὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του ὑπεύθυνο γιὰ τοὺς ματαίους αὐτοὺς λόγους· κι ἂν δὲν εἶναι ἀπὸ πρόσφατη, εἶναι χρεώστης ἀπὸ παλιὰ ἁμαρτία.

155. Ἂν κανεὶς σὲ ἐπαινεῖ ὑποκριτικά, περίμενε κάποια ὥρα καὶ κατηγορία ἀπὸ τὸν ἴδιο.

156. Τὶς θλίψεις τοῦ παρόντος νὰ τὶς ἀνταλάσσεις προκαταβολικὰ μὲ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθά, καὶ ποτὲ δὲ θὰ ἀτονήσει ὁ ἀγώνας σου ἀπὸ ἀμέλεια.

157. Ὅταν σὲ βοηθήσει κανεὶς ὑλικῶς καὶ τὸν ἐπαινέσεις ὡς ἀγαθό, χωρὶς νὰ λογαριάσεις τὸ Θεό, ὕστερα ὁ ἴδιος θὰ σοῦ φανεῖ πονηρός.

158. Κάθε καλὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κύριο κατ' οἰκονομίαν καὶ ἀπὸ θεία συγκατάβαση. Κι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ φέρνουν εἶναι ὑπηρέτες τῶν καλῶν.

159. Τὶς ἐναλλαγὲς τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν νὰ τὶς δέχεσαι μὲ ἠρεμία. Ἔτσι ἀνατρέπει ὁ Θεὸς τὶς ἀνωμαλίες τῶν πραγμάτων.

37. Α' Θεσ. 5, 21.
38. Παροιμ. 14, 29.
39. Παροιμ. 12, 1.

160. Αὐτὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν, ὀφείλονται στοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμούς μας. Γιατὶ ὁ Θεὸς τὰ ἀθέλητα τὰ ἀπέδωσε ταιριασμένα στὰ ἑκούσια.

161. Τὰ αἰσθητὰ εἶναι γεννήματα τῶν νοερῶν καὶ ἀποδίδουν τὸ πρέπον μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ.

162. 'Απὸ καρδιὰ ποὺ τρυφᾶ καὶ ζεῖ ἡδονικά, γεννιοῦνται λογισμοὶ καὶ λόγοι πονηροὶ καὶ θανατηφόροι. Καὶ ἀπὸ τὸν καπνὸ καταλαβαίνομε τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καίγεται.

163. Νὰ παραμένεις μὲ νήψη μέσα στὸ νοῦ σου καὶ δὲν θὰ κοπιάσεις σὲ ὥρα πειρασμῶν. "Αν φύγεις ἀπὸ ἐκεῖ, ὑπόμενε τὶς ἐπερχόμενες θλίψεις.

164. Νὰ προσεύχεσαι νὰ μὴ σοῦ ἔρθει πειρασμός[40]. "Οταν ὅμως ἔρθει, δέξου τον σὰν δικό σου καὶ ὄχι σὰν ξένο.

165. Πάψε νὰ σκέφτεσαι ὁποιαδήποτε πλεονεξία, καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς τὶς ἀπάτες καὶ τὶς πανουργίες τοῦ διαβόλου.

166. 'Εκεῖνος ποὺ λέει ὅτι γνωρίζει ὅλες τὶς τέχνες καὶ τὶς ἀπάτες τοῦ διαβόλου, μᾶς δείχνει ὅτι δὲ γνωρίζει τέλεια τὸν ἑαυτό του.

167. "Οταν ὁ νοῦς ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς σωματικὲς φροντίδες, βλέπει ἀνάλογα τὶς πανουργίες τῶν ἐχθρῶν.

168. 'Εκεῖνος ποὺ παρασέρνεται ἀπὸ τοὺς λογισμούς του, τυφλώνεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐνῶ βλέπει τὶς ἐνέργειες τῆς ἁμαρτίας, τὶς αἰτίες τους δὲν μπορεῖ νὰ τὶς δεῖ.

169. 'Υπάρχει ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος φανερὰ ἐκτελεῖ θεϊκὴ ἐντολή, ἐνῶ δουλεύει σὲ πάθος, καὶ μὲ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καταστρέφει τὴν ἀγαθὴ πράξη.

170. "Οταν βρίσκεσαι στὴν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, μὴν πεῖς: «Δὲ θὰ μὲ νικήσει». Γιατὶ ὅσο βρίσκεσαι μέσα στὸ κακό, τόσο ἔχεις ἤδη νικηθεῖ.

171. Κάθε πράγμα ἀπὸ λίγο ἀρχίζει, καὶ σιγά-σιγὰ ἀναπτύσσεται καὶ μεγαλώνει.

172. Δίχτυ πολύπλοκο εἶναι ἡ μέθοδος τῆς κακίας, κι ἐκεῖνος ποὺ ἔμπλεξε λίγο, ἂν ἀμελήσει, σφίγγεται ἐξ ὁλοκλήρου.

173. Μὴ θέλεις νὰ ἀκοῦς τὴ δυστυχία τῶν ἐχθρῶν σου. 'Εκεῖνος ποὺ ἀκούει τὴ διήγηση αὐτή, μαζεύει τοὺς καρποὺς τῆς κακῆς του προθέσεως.

174. Μὴ νομίζεις ὅτι κάθε θλίψη ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν. 'Υπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ εὐαρεστοῦν τὸ Θεὸ καὶ ὅμως ἔχουν θλίψεις· γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Θὰ διωχτοῦν οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἐξολοθρευτοῦν»[41]. 'Αλλ' ἐπίσης λέει: «"Ολοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, θὰ ὑποστοῦν διωγμούς»[42].

175. Στὸν καιρὸ τῆς θλίψεως νὰ προσέχεις τὴν προσβολὴ τῆς ἡδονῆς, γιατὶ εὔκολα γίνεται παραδεκτή, ἐπειδὴ παρηγορεῖ τὴ θλίψη.

40. Ματθ. 6, 18. 41. Ψαλμ. 36, 28. 42. Β' Τιμ. 3, 12.

176. Μερικοὶ λέγουν φρόνιμους ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ διακρίνουν καὶ νὰ ἀναλύουν τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Φρόνιμοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐξουσιάζουν τὰ κακά τους θελήματα.

177. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῶν κακῶν, μὴν ὑπακούσεις στὴν καρδιά σου. Γιατὶ ὅ,τι τῆς βάλεις, ἀπὸ αὐτὸ τὸ πράγμα ζητᾶ κι ἄλλο.

178. "Οπως ὑπάρχουν φίδια στὰ δασώδη φαράγγια καὶ ἄλλα ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ σπίτια, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ πάθη ποὺ διαμορφώνονται μὲ τὴν σκέψη καὶ ἄλλα ποὺ γίνονται μὲ τὴν πράξη, ἂν καὶ ἀπὸ ἄλλες εἰκόνες, μεταμορφώθηκαν σὲ ἄλλες.

179. "Οταν δεῖς ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται μέσα σου σταθερά, νὰ κινοῦνται καὶ νὰ προκαλοῦν τὸν νοῦ, ποὺ εἶναι ἥσυχος, σὲ κάποιο πάθος, νὰ γνωρίζεις ὅτι ὁ νοῦς σου κάποτε προηγήθηκε καὶ ἔφερε σὲ πράξη καὶ τὰ ἔβαλε μέσα στὴν καρδιά.

180. Δὲν γίνεται σύννεφο χωρὶς νὰ πνεύσει λίγος ἄνεμος, καὶ δὲ γεννιέται πάθος χωρὶς λογισμό.

181. "Αν δὲν πράττομε πλέον τὰ σαρκικὰ θελήματα κατὰ τὴν Γραφή[43], εὔκολα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου θὰ σβήσουν αὐτά, τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἴχαμε μέσα μας.

182. Οἱ εἰκόνες ποὺ βρίσκονται χαραγμένες μέσα στὸ νοῦ εἶναι πονηρότερες καὶ δυνατότερες. Οἱ εἰκόνες ποὺ διαμορφώνονται μὲ τὴ σκέψη εἶναι αἰτίες αὐτῶν καὶ ἔχουν προηγηθεῖ (δηλ. πρῶτα τὶς σκέφτηκε ὁ νοῦς, δὲν τὶς ἔδιωξε καὶ τότε ἐγκαταστάθηκαν στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς ὡς νοσηροὶ λογισμοὶ καὶ πάθη).

183. 'Υπάρχει κακία ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὴν καρδιὰ ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας συνήθειας. Καὶ ὑπάρχει κακία ποὺ πολεμᾶ μὲ λογισμοὺς μέσω τῶν καθημερινῶν πραγμάτων.

184. 'Ο Θεὸς τὶς πράξεις μας τὶς λογαριάζει σύμφωνα μὲ τὶς προθέσεις μας. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Νὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος κατὰ τὴν καρδιά σου»[44].

185. 'Εκεῖνος ποὺ δὲν καρτερεῖ στὴ μελέτη καὶ ἐξέταση τῆς συνειδήσεως, οὔτε τοὺς σωματικοὺς κόπους γιὰ τὴν εὐσέβεια δέχεται εὐχάριστα.

186. 'Η συνείδηση εἶναι ἕνα βιβλίο ποὺ τὸ ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας. 'Εκεῖνος ποὺ τὸ μελετᾶ στὴν πράξη, δέχεται θεία βοήθεια.

187. 'Εκεῖνος ποὺ δὲν προτιμᾶ τοὺς κόπους γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας θεληματικά, παιδεύεται σκληρότερα ἀπὸ τοὺς ἀθέλητους κόπους.

188. 'Εκεῖνος ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴ δύναμή του τὸ ἐκτελεῖ, μὲ μικροὺς κόπους θὰ ἀποφύγει τοὺς μεγάλους.

189. 'Εκεῖνος ποὺ θέλει νὰ νικήσει τοὺς πειρασμοὺς χωρὶς προσευχὴ καὶ ὑπομονή, δὲν θὰ τοὺς διώξει, ἀλλὰ θὰ περιπλακεῖ περισσότερο.

43. 'Εφ. 2, 3. 44. Ψαλμ. 19, 5.

190. Ὁ Κύριος εἶναι κρυμμένος μέσα στὶς ἐντολές Του, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ Τὸν ζητοῦν, βρίσκεται ἀνάλογα μὲ τὴν προθυμία καὶ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

191. Μὴν πεῖς: «Ἔκανα τὶς ἐντολὲς καὶ δὲν βρῆκα τὸν Κύριο». Γιατὶ γνώση καὶ ἀρετή, κατὰ τὴν Γραφή, πολλὲς φορές βρῆκες. Καὶ ὅποιοι ὀρθὰ Τὸν ζητοῦν, θὰ εὕρουν εἰρήνη[45].

192. Εἰρήνη εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ ὁποία χωρὶς τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν βρίσκεται.

193. Ἄλλο εἶναι ἐκτέλεση ἐντολῆς καὶ ἄλλο ἀρετή, ἂν καὶ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη παίρνει τὴν ἀφορμή.

194. Ἐκτέλεση ἐντολῆς εἶναι τὸ νὰ κάνει κανεὶς τὸ διαταγμένο ἀπὸ τὸ θεῖο νόμο. Ἀρετή, τὸ νὰ ἀρέσκεται κανεὶς πραγματικὰ στὴν ἐκτέλεση τῆς θείας ἐντολῆς.

195. Ὅπως ἕνας εἶναι ὁ ὑλικὸς πλοῦτος, ἀλλὰ ἀποκτιέται μὲ διάφορους τρόπους, ἔτσι μία εἶναι ἡ ἀρετή, ἀλλὰ εἶναι πολλῶν εἰδῶν οἱ ἐργασίες της.

196. Ἐκεῖνος ποὺ ἐφευρίσκει καὶ λέει λόγους εὐσεβεῖς χωρὶς νὰ ἔχει ἔργα, πλουτίζει ἀπὸ ἀδικία καὶ οἱ κόποι του, κατὰ τὴ Γραφή, μπαίνουν σὲ ξένα σπίτια[46].

197. Ὅλα ὑπακούουν στὸ χρυσό, λέει ἡ παροιμία. Καὶ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅλες οἱ σκέψεις τακτοποιοῦνται καὶ διορθώνονται.

198. Συνείδηση ἀγαθὴ βρίσκεται μὲ τὴν προσευχή· καὶ προσευχὴ πάλι καθαρή, μὲ τὴ συνείδηση. Γιατὶ τὸ ἕνα ἔχει ἀνάγκη τὸ ἄλλο ἐκ φύσεως.

199. Ὁ Ἰακὼβ ἔραψε γιὰ τὸν Ἰωσὴφ πολύχρωμο φόρεμα[47]. Καὶ ὁ Κύριος χαρίζει στὸν πράο τὴν γνώση τῆς ἀλήθειας, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Θὰ διδάξει ὁ Κύριος στοὺς πράους τοὺς δρόμους Του»[48].

200. Πάντοτε νὰ πράττεις τὸ ἀγαθὸ κατὰ δύναμη, καὶ στὸν καιρὸ ποὺ χρειάζεται τὸ μεγαλύτερο, μὴν προτιμᾶς τὸ μικρότερο, γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Κανένας ποὺ ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ ἄροτρο καὶ κοιτάει πίσω δὲν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν»[49].

45. Παροιμ. 16, 8. 46. Παροιμ. 5, 10. 47. Γεν. 37, 3. 48. Ψαλμ. 24, 9. 49. Λουκ. 9, 62.

Τὰ 226 κεφάλαια περὶ αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπὸ τὰ ἔργα τους

Ἡ παρανομία τῶν κοσμικῶν θὰ ἐλεγχθεῖ μὲ ὅσα γράφονται παρακάτω, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν σταθερὴ πίστη καὶ γνώρισαν τὴν ἀλήθεια.

2. Ὁ Κύριος, θέλοντας νὰ φανερώσει ὅτι κάθε ἐντολὴ ἀποτελεῖ χρέος μας καὶ ὅτι ἡ υἱοθεσία εἶναι δωρεά Του, μὲ τὸ Αἷμα Του χαρισμένη στοὺς ἀνθρώπους, λέει: «Ὅταν κάνετε ὅλα τὰ διαταγμένα σ' ἐσᾶς, νὰ λέτε, εἴμαστε δοῦλοι τιποτένιοι καὶ κάναμε ὅτι χρωστούσαμε νὰ κάνομε»[50]. Γι' αὐτό, ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δὲν εἶναι μισθὸς γιὰ ἔργα, ἀλλὰ χάρη τοῦ Κυρίου ποὺ ἔχει ἑτοιμαστεῖ γιὰ τοὺς πιστοὺς δούλους Του.

3. Δὲν ἀπαιτεῖ ὁ δοῦλος σὰν μισθὸ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ εὐαρεστεῖ τὸν Κύριο σὰν χρεώστης καὶ τὴν περιμένει κατὰ χάρη.

4. Ὁ Χριστὸς πέθανε σύμφωνα μὲ τὶς Γραφὲς γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας[51], καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν καλῶς, χαρίζει ἐλευθερία. Γιατὶ λέει: «Εὖγε δοῦλε ἄξιε καὶ πιστέ· στάθηκες πιστὸς στὰ λίγα, θὰ σοῦ ἐμπιστευθῶ τὰ πολλά. Ἔλα μέσα στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»[52].

5. Δὲν εἶναι ἀκόμα δοῦλος πιστός, ἐκεῖνος ποὺ βασίζεται στὴν ψιλὴ γνώση τῶν θείων, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δείχνει τὴν πίστη του μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

6. Ἐκεῖνος ποὺ τιμᾶ τὸν Κύριο, ἐκτελεῖ ἐκεῖνα ποὺ Αὐτὸς διατάζει. Ὅταν σφάλλει ἢ παρακούσει, ὑπομένει τὶς συνέπειες, ἀφοῦ ὀφείλονται σ' αὐτόν.

7. Ἂν εἶσαι φιλομαθής, νὰ γίνεις καὶ πρόθυμος ἐκτελεστὴς τῶν θείων ἐντολῶν, γιατὶ ἡ ψιλὴ γνώση τῶν θείων «φουσκώνει»[53] τὸν ἄνθρωπο.

8. Οἱ πειρασμοὶ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀναπάντεχα, εἶναι θεία οἰκονομία καὶ μᾶς διδάσκουν νὰ εἴμαστε φιλόπονοι στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλομε μᾶς ἑλκύουν στὴ μετάνοια.

9. Οἱ θλίψεις ποὺ ἔρχονται στοὺς ἀνθρώπους εἶναι γεννήματα τῶν ἁμαρτιῶν καὶ κακιῶν τους. Ἂν τὶς ὑπομένομε μὲ προσευχή, τότε βλέπομε νὰ ἔρχονται πάλι τὰ καλά.

10. Μερικοὶ ποὺ τοὺς παίνεψαν γιὰ ἀρετὴ εὐχαριστήθηκαν, καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς κενοδοξίας τὴν νόμισαν γιὰ θεία παρηγοριά. Ἄλλοι ποὺ ἐλέγχθηκαν γιὰ ἁμαρτία πόνεσαν, καὶ τὸν ὠφέλιμο πόνο τὸν νόμισαν ὅτι εἶναι ἐνέργεια τῆς κακίας.

50. Λούκ. 17, 10. 51. Α' Κορ. 15, 3. 52. Ματθ. 25, 21. 53. Α' Κορ. 8, 1.

11. Ὅσοι μὲ πρόφαση τοὺς ἀγῶνες τους ὑπερηφανεύονται σὲ βάρος τῶν πιὸ ἀμελῶν, αὐτοὶ νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπὸ τὰ σωματικά τους ἔργα. Ὅσοι, βασιζόμενοι στὴν ψιλὴ καὶ χωρὶς ἔργα γνώση, περιφρονοῦμε ὅσους δὲν γνωρίζουν τὰ θεῖα, εἴμαστε πολὺ πιὸ ἀνόητοι ἀπὸ αὐτούς.

12. Ἂν δὲν ἔχομε ἔργα, δὲν εἶναι ἀκόμη βέβαιη ἡ γνώση μας καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀληθινή. Γιατὶ σὲ κάθε περίπτωση τὴν ἐπιβεβαίωση τὴν ἀποτελεῖ τὸ ἔργο.

13. Πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴν ἀμέλεια γιὰ τὴν πράξη, σκοτίζεται καὶ ἡ γνώση. Γιατὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παραμέλησαν τελείως τὴν πνευματικὴ ἐργασία, αὐτῶν καὶ οἱ ἐνθυμήσεις θὰ σβήσουν μὲ τὸ χρόνο.

14. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφὴ συμβουλεύει νὰ ἀποκτήσομε πλήρη γνώση γιὰ τὸ Θεό, γιὰ νὰ Τὸν ὑπηρετοῦμε ὀρθὰ μὲ τὰ ἔργα μας.

15. Ὅταν μὲ τρόπο φανερὸ ἐκτελοῦμε τὶς ἐντολές, παίρνομε τὴν ἀνάλογη ἀμοιβή μας ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ὠφελούμαστε ψυχικὰ ἀνάλογα μὲ τὸ σκοπὸ τῆς προαιρέσεως.

16. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ κάνει κάτι καὶ δὲν μπορεῖ, εἶναι σὰν νὰ τὸ ἔκανε, ἀπέναντι στὸν καρδιογνώστη Θεό. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ καλὰ καὶ γιὰ τὰ κακά.

17. Ὁ νοῦς, καὶ χωρὶς τὸ σῶμα πολλὰ πράττει, καλὰ καὶ κακά. Τὸ σῶμα ὅμως χωρὶς τὸ νοῦ, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει, γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη ἀναγνωρίζεται ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀποφασίζει ὁ νοῦς τί νὰ πράξει καὶ τί νὰ μὴν πράξει.

18. Μερικοί, ἐνῶ δὲν τηροῦν τὶς ἐντολές, νομίζουν ὅτι πιστεύουν ὀρθά. Μερικοὶ πάλι ποὺ τὶς τηροῦν, περιμένουν τὴν Βασιλεία σὰν μισθὸ ποὺ τοὺς τὸν χρεωστεῖ ὁ Θεός. Καὶ οἱ δύο βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

19. Ἀπὸ τὸν κύριο ἑνὸς δούλου, δὲν ὀφείλεται μισθὸς στὸν δοῦλο, οὔτε πάλι ἐλευθερώνονται ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ὑπηρετοῦν σωστά.

20. Ἂν ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς[54], σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ δὲ ζοῦμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ γιὰ Ἐκεῖνον ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς καὶ ἀναστήθηκε[55], εἶναι φανερὸ ὅτι χρεωστοῦμε νὰ Τὸν ὑπηρετοῦμε μέχρι θανάτου. Πῶς λοιπὸν θὰ σκεφτοῦμε ὅτι μᾶς χρεωστεῖ ὁ Χριστὸς τὴν υἱοθεσία;

21. Ὁ Χριστὸς εἶναι Κύριος οὐσιαστικὰ καὶ Κύριος κατ' οἰκονομίαν, ἐπειδὴ καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχομε μᾶς ἔπλασε, καὶ ἀφοῦ πεθάναμε ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, μᾶς ἐξαγόρασε μὲ τὸ Αἷμα Του, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὸ δώρισε τὴ χάρη.

22. Ὅταν ἀκούσεις τὴ Γραφὴ ποὺ λέει ὅτι «θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του»[56], μὴ σκεφτεῖς ἔργα ἄξια τῆς κολάσεως ἢ τῆς Βασιλείας, ἀλλὰ ἔργα τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀπιστίας σ' Αὐτόν, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἀνταποδίδει στὸν καθένα, ὄχι σὰν νὰ κάνει δοσοληψία ἐμπορικὴ ἀλλὰ ὡς Θεὸς δημιουργὸς καὶ ἀγοραστής μας (μὲ τὸ Αἷμα Του).

54. Ρωμ. 5, 8. 55. Β' Κορ. 5, 15. 56. Ματθ. 16, 27.

23. Ὅσοι ἀξιωθήκαμε καὶ βαπτισθήκαμε, τὰ καλὰ ἔργα δὲν τὰ προσφέρομε στὸ Θεὸ γιὰ νὰ λάβομε ἀνταπόδοση γι' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ νὰ φυλάξομε τὴν καθαρότητα τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος.

24. Κάθε καλὸ ἔργο ποὺ κάνομε, μᾶς κάνει νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὸ ἀντίθετό του κακό, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προσθέσει ἁγιασμὸ χωρὶς τὴ θεία χάρη.

25. Ὁ ἐγκρατὴς ἀπέχει ἀπὸ τὴ λαιμαργία. Ὁ ἀκτήμονας, ἀπὸ τὴν πλεονεξία. Ὁ ἥσυχος ἀπὸ τὴν πολυλογία. Ὁ ἁγνὸς ἀπὸ τὴ φιληδονία. Ὁ σεμνὸς ἀπὸ τὴν πορνεία. Ὁ αὐτάρκης ἀπὸ τὴ φιλαργυρία. Ὁ πρᾶος ἀπὸ τὴν ταραχή. Ὁ ταπεινὸς ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Ὁ ὑποτακτικὸς ἀπὸ τὴ φιλονεικία. Ὁ ἐλεγκτικὸς ἀπὸ τὴν ὑποκρισία. Ἐπίσης, ὁ προσευχόμενος ἀπὸ τὴν ἀπελπισία, ὁ φτωχὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα, ὁ ὁμολογητὴς ἀπὸ τὴν ἄρνηση, ὁ μάρτυρας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία. Βλέπεις πῶς κάθε ἀρετὴ ποὺ γίνεται μέχρι θανάτου, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία εἶναι φυσικὸ ἔργο καὶ ὄχι ἀντάλλαγμα τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

26. Ὁ ἄνθρωπος μόλις καὶ μπορεῖ νὰ φυλάξει ὅσα ἐπιβάλλει ἡ φύση του. Ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Σταυροῦ χαρίζει τὴν υἱοθεσία.

27. Ὑπάρχει ἐντολὴ μερικὴ (ποὺ ἀφορᾶ στὸ μέρος), καὶ ἄλλη ποὺ τὰ συμπεριλαμβάνει ὅλα. Μὲ τὴν μερικὴ διατάζει νὰ δίνει κανεὶς σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει[57], μὲ τὴν ἄλλη διατάζει νὰ ἀπαρνεῖται κανεὶς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του[58].

28. Ὑπάρχει ἐνέργεια τῆς χάρης τὴν ὁποία ἀγνοεῖ ὁ νήπιος πνευματικά, καὶ ὑπάρχει ἄλλη ἐνέργεια τῆς κακίας ποὺ μοιάζει μὲ τὴν ἀλήθεια. Καλὸ εἶναι νὰ μὴν τὰ παρατηροῦμε αὐτά, γιὰ νὰ μὴν πέσομε σὲ πλάνη, οὔτε νὰ τὰ ἀναθεματίζομε, μὴν τυχὸν καὶ εἶναι ἀληθινά, ἀλλὰ ὅλα νὰ τὰ ἀναφέρομε μὲ ἐλπίδα στὸ Θεό. Γιατὶ Αὐτὸς γνωρίζει τὴν χρησιμότητα καὶ τῶν δύο.

29. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ περάσει τὴ νοητὴ θάλασσα τῶν παθῶν, μακροθυμεῖ, ταπεινοφρονεῖ, ἀγρυπνεῖ, ἐγκρατεύεται. Ἂν προσπαθήσει νὰ περάσει χωρὶς αὐτὰ τὰ τέσσερα, ταράζει μόνο τὴν καρδιά, νὰ περάσει ὅμως δὲν μπορεῖ.

30. Ἡ ἡσυχία εἶναι ἀποκοπὴ τῶν κακῶν. Ἂν πάρει καὶ τὶς προηγούμενες τέσσερις ἀρετὲς μαζὶ μὲ προσευχή, δὲν ὑπάρχει συντομότερη βοήθεια πρὸς ἀπόκτηση τῆς ἀπάθειας.

31. Δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει ὁ νοῦς, ἂν δὲν ἡσυχάσει τὸ σῶμα. Οὔτε νὰ

57. Λουκ. 3, 11. 58. Λουκ. 14, 33.

καταργήσει τὸν τοῖχο ποὺ τὰ χωρίζει, χωρὶς ἡσυχία καὶ προσευχή.

32. Ἡ κατώτερη φύση μας ποὺ δουλεύει στὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, ἐπιθυμεῖ ἐναντίον τῆς πνευματικῆς φύσεώς μας ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐκεῖνοι ποὺ συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ τὶς ἐμπνεύσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἐκτελοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας[59].

33. Δὲν ὑπάρχει τέλεια προσευχὴ χωρὶς νοερὴ ἐπίκληση. Ὅταν χωρὶς περισπασμὸ φωνάζει δυνατὰ ὁ νοῦς, θὰ ἐπακούσει ὁ Κύριος.

34. Ὁ νοῦς ὅταν προσεύχεται χωρὶς περισπασμό, προσεκτικὰ καὶ ἐπίμονα, πιέζει καὶ συντρίβει τὴν καρδιά. Μιὰ καρδιὰ γεμάτη συντριβὴ καὶ ταπείνωση, ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὴν ἐξουδενώσει[60].

35. Καὶ ἡ προσευχὴ ἀρετὴ λέγεται, ἂν καὶ εἶναι μητέρα τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ γεννᾶ τὶς ἀρετὲς διὰ μέσου τῆς ἑνώσεως μὲ τὸν Χριστό.

36. Ὅ,τι κάνομε χωρὶς προσευχὴ καὶ καλὴ ἐλπίδα, ὕστερα ἀποδεικνύεται βλαβερὸ καὶ ἀτελές.

37. Ὅταν ἀκούσεις ὅτι «θὰ εἶναι οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι»[61], νὰ σκεφτεῖς μετόχους ἀρετῶν καὶ μετόχους ἀγάπης. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι τελευταία μεταξὺ τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν τάξη, πρώτη ὅμως στὴν ἀξία· καὶ ὅλες τὶς ἀρετὲς ποὺ πραγματοποιήθηκαν πρὶν ἀπὸ αὐτή, τὶς ἀποδεικνύει τελευταῖες.

38. Ἂν πάνω στὴν προσευχή σου σὲ καταλάβει ἀκηδία, ἢ στενοχωρηθεῖς μὲ διάφορους τρόπους ἀπὸ τὴν κακία, θυμήσου τὸν θάνατό σου καὶ τὶς φοβερὲς κολάσεις. Καλύτερα νὰ προσκολλᾶσαι στὸ Θεὸ μὲ προσευχὴ καὶ ἐλπίδα[62], παρὰ νὰ ἔχεις ἐξωτερικὲς ἐνθυμήσεις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὠφέλιμες.

39. Καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς δὲν μπορεῖ ν' ἀνοίξει ἀπὸ μόνη της τὸ δρόμο πρὸς τὸ Θεό, ἂν δὲν ἐξαρτῶνται ὅλες μὲ ἀκολουθία ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

40. Δὲν εἶναι ἐγκρατὴς ἐκεῖνος ποὺ τρέφεται μὲ λογισμούς. Ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμοι, δὲν εἶναι πιὸ ὠφέλιμοι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα.

41. Θανάσιμη ἁμαρτία εἶναι ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία δὲν μετανοεῖ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἅγιος ἂν προσευχηθεῖ γι' αὐτὴν γιὰ ἄλλον, δὲν εἰσακούεται.

42. Ἐκεῖνος ποὺ μετανοεῖ σωστά, δὲν βάζει ἀντιμέτρημα στὶς παλιὲς ἁμαρτίες τὸν κόπο, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν ἐξιλεώνει τὸ Θεό.

43. Ἂν ἔχομε χρέος νὰ κάνομε κάθε ἡμέρα ὅσα καλὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος, τί λοιπὸν θὰ ἀνταποδώσομε στὸ Θεὸ γιὰ τὶς προηγούμενες ἁμαρτίες μας;

44. Ὅσο ὑπερβολικὴ ἀρετὴ ἂν πραγματοποιήσομε σήμερα, αὐτὸ δὲν ἐπιφέρει ἀνταπόδοση, ἀλλὰ εἶναι ἔλεγχος ὅτι στὸ παρελθὸν ἤμαστε ἀμελεῖς.

45. Ἐκεῖνος ποὺ θλίβεται νοερὰ καὶ ἀναπαύεται σαρκικά, εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον ποὺ θλίβεται σωματικὰ καὶ διασκορπίζεται νοερά.

59. Γαλ. 5, 16-17. 60. Ψαλμ. 50, 19. 61. Ματθ. 19, 30. 62. Ψαλμ. 72, 28.

46. Ἡ θεληματικὴ θλίψη καὶ ἀπὸ τὰ δύο, συνεργεῖ καὶ στὸ ἕνα καὶ στὸ ἄλλο: ἡ διανοητικὴ συνεργεῖ στὴ σαρκική, καὶ ἡ σαρκικὴ στὴ διανοητική, γιατὶ ἡ σύνθεσή τους γίνεται πιὸ κοπιαστικά.

47. Μεγάλη ἀρετὴ εἶναι νὰ ὑπομένει κανεὶς τὶς ἐπερχόμενες θλίψεις, καὶ νὰ ἀγαπᾶ τὸν πλησίον ποὺ τὸν μισεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου[63].

48. Δεῖγμα ἀγάπης χωρὶς ὑποκρισία εἶναι ἡ συγχώρηση τῶν ἀδικημάτων. Γιατὶ καὶ ὁ Κύριος ἔτσι ἀγάπησε τὸν κόσμο.

49. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συγχωρήσει κανεὶς μὲ τὴν καρδιά του τὰ παραπτώματα τῶν ἄλλων, ἂν δὲν ἔχει ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση, γιατὶ αὐτὴ φανερώνει τὶς θλίψεις στὸν καθένα σὰν δικές του.

50. Τίποτε δὲ θὰ χάσεις ἀπὸ ὅσα ἀφήσεις συγχωρώντας γιὰ τὸν Κύριο. Γιατὶ στὸν ἴδιο καιρὸ θὰ ἔρθουν πολλαπλάσια.

51. Ὅταν λησμονήσει κανεὶς ὅτι σκοπός του εἶναι ἡ εὐσέβεια, τότε τὸ φανερὸ ἔργο τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀνώφελο.

52. Ἂν σὲ κάθε ἄνθρωπο ἡ στραβὴ κατεύθυνση τοῦ νοῦ εἶναι βλαβερή, πολὺ περισσότερο εἶναι σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν σὰν κανόνα τῆς ζωῆς τους τὴν ἀκρίβεια σὲ λόγους, σὲ πράξεις καὶ σὲ λογισμούς.

53. Νὰ φιλοσοφεῖς ἔμπρακτα σχετικὰ μὲ τὴ βούληση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνταπόδοση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τὰ λόγια δὲν εἶναι ὠφελιμότερα ἢ σοφότερα ἀπὸ τὰ ἔργα.

54. Στοὺς κόπους γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας ἐπακολουθεῖ ἡ θεία βοήθεια. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὸ θεῖο νόμο καὶ τὴ συνείδηση.

55. Ἕνας δέχτηκε μιὰ γνώμη καὶ ἀπρόσεκτα τὴν κράτησε. Ἄλλος τὴ δέχτηκε καὶ ἔκανε τὴ σύγκρισή της μὲ τὴν ἀλήθεια. Ἐρωτᾶται, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἐνήργησε μὲ μεγαλύτερη εὐσέβεια;

56. Γνώση ἀληθινὴ εἶναι ἡ ὑπομονὴ τῶν θλίψεων καὶ τὸ νὰ μὴν κατηγορεῖς τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὶς συμφορές σου.

57. Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὸ καλὸ καὶ ζητεῖ ἀνταπόδοση, δὲν ὑπηρετεῖ τὸ Θεό, ἀλλὰ τὸ θέλημά του.

58. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ ἁμάρτησε νὰ ξεφύγει, παρὰ μὲ τὴ μετάνοια ποὺ ἁρμόζει στὸ σφάλμα του.

59. Μερικοὶ λένε, δὲν μποροῦμε νὰ πράξομε τὸ ἀγαθό, ἂν δὲ δεχτοῦμε ἐνεργῶς τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος.

60. Πάντοτε ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μὲ τὴν προαίρεσή τους προσηλωμένοι στὶς ἡδονές, δὲ φροντίζουν νὰ κάνουν ὅ,τι μποροῦν, νομίζοντας ὅτι στὸν ἀγώνα τους μένουν ἀβοήθητοι ἀπὸ τὸ Θεό.

61. Ἡ χάρη δόθηκε μυστικὰ σὲ ὅσους βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐνεργεῖ ὅμως σ' αὐτοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Καὶ

63. Ματθ. 5, 44.

κρυφὰ ἡ χάρη δὲν παύει νὰ μᾶς βοηθεῖ, ἀπὸ ἐμᾶς ὅμως ἐξαρτᾶται νὰ πράττομε τὸ ἀγαθὸ κατὰ δύναμη.

62. Στὴν ἀρχὴ ἡ χάρη κατὰ τρόπο ποὺ ἁρμόζει στὸ Θεό, ἀνασηκώνει τὴν πεσμένη συνείδηση. Γι' αὐτὸ καὶ κακοποιοὶ ποὺ μετανόησαν εὐαρέστησαν τὸ Θεό.

63. Ἄλλοτε ἡ χάρη εἶναι κρυμμένη στὴ διδασκαλία τοῦ πλησίον μας. Κάποτε ἀκολουθεῖ τὴν ἀνάγνωση καὶ μὲ φυσικὴ ἀκολουθία διδάσκει τὴ δική της ἀλήθεια. Ἂν λοιπὸν τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἀκολουθίας δὲν κρύψομε τὸ τάλαντο (ποὺ λάβαμε μ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους), στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου ἐνεργῶς θὰ εἰσέλθομε[64].

64. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρὶν ἐργαστεῖ τὶς ἐντολὲς ζητεῖ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, εἶναι ὅμοιος μὲ δοῦλο ποὺ τὸν ἀγόρασαν καὶ ὁ ὁποῖος μόλις ἀγοράστηκε, μαζὶ μὲ τὸ τίμημα, ζητεῖ νὰ τοῦ δώσουν γραμμένο καὶ τὸ χαρτὶ τῆς ἐλευθερίας.

65. Ἐκεῖνος ποὺ βρίσκει ὅτι οἱ θλίψεις του ἔρχονται ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἀναζητώντας τὸν Κύριο βρῆκε γνώση μαζὶ μὲ δικαιοσύνη[65].

66. Ἂν ἐννοήσεις κατὰ τὴ Γραφὴ ὅτι «σὲ ὅλη τὴ γῆ βρίσκονται οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου»[66], τότε κάθε συμφορὰ σοῦ γίνεται δάσκαλος θεογνωσίας.

67. Ἀνάλογα μὲ τὴ σκέψη κάθε ἀνθρώπου, τοῦ ἔρχεται αὐτὸ ποὺ πρέπει. Τὴν ποικιλία τοῦ πειρασμοῦ ποὺ χρειάζεται, τὴ γνωρίζει μόνο ὁ Θεός.

68. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι σοῦ κάνουν κάποια ἀτιμία, εὐθὺς σκέψου ὅτι θὰ σοῦ ἔρθει κάποια δόξα ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ γιὰ τὴν ἀτιμία δὲ θὰ νιώσεις λύπη καὶ ταραχή, ἀλλὰ καὶ στὴ δόξα θὰ μείνεις πιστὸς καὶ δὲν θὰ καταχριθεῖς ὅταν σοῦ ἔρθει.

69. Ὅταν ἐπαινεῖσαι ἀπὸ τὸ πλῆθος κατ' εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ, μὴν ἀνακατέψεις καμιὰ ἐπίδειξη σὲ ὅ,τι οἰκονόμησε ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξουν τὰ πράγματα καὶ πέσεις στὸ ἀντίθετο.

70. Ὁ σπόρος δὲν αὐξάνεται χωρὶς γῆ καὶ νερό· καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ὠφεληθεῖ χωρὶς ἑκούσιους κόπους καὶ θεία βοήθεια.

71. Δὲ γίνεται νὰ πέσει βροχὴ χωρὶς σύννεφο· οὔτε χωρὶς ἀγαθὴ ἐσωτερικὴ μαρτυρία (συνείδηση), νὰ εὐαρεστήσει κανεὶς τὸ Θεό.

72. Μὴν ἀρνεῖσαι νὰ μαθαίνεις, καὶ ἂς τυχαίνει νὰ ξέρεις πάρα πολλά. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ οἰκονομήσει ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ πιὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὴ δική μας φρόνηση.

73. Ὅταν ἀπὸ κάποια ἡδονή, ἡ καρδιὰ ξεγλιστρήσει ἀπὸ τὸν τόπο τῆς φιλοπονίας της, τότε σὰν πέτρα πολὺ βαριὰ ποὺ κυλάει πρὸς τὰ κάτω, δὲν μπορεῖ εὔκολα νὰ συγκρατηθεῖ.

64. Ματθ. 25, 14-30. 65. Παροιμ. 16, 8. 66. Α' Παρ. 16, 14.

74. Ὅπως ἕνα μοσχάρι ἄπειρο ποὺ ψάχνοντας γιὰ χορτάρι ἔφτασε σὲ ἀπόκρημνο τόπο, ἔτσι ἡ ψυχὴ ἀποπλανᾶται λίγο-λίγο ἀπὸ τοὺς λογισμούς.

75. Ὅταν ὁ νοῦς, μὲ ἀνδρεία ποὺ δίνει ὁ Κύριος, ἀποσπᾶ τὴν ψυχὴ ἀπὸ χρόνια συνήθεια ἁμαρτίας, τότε ἡ καρδιὰ εἶναι σὰν νὰ κολάζεται ἀπὸ δημίους ποὺ τὴν σέρνουν ὁ ἕνας ἀπὸ δῶ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, ὁ νοῦς δηλαδὴ καὶ τὸ πάθος.

76. Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ταξιδεύουν στὴ θάλασσα γιὰ χάρη τῆς ἐλπίδας τοῦ κέρδους, εὐχαρίστως ὑποφέρουν τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ μισοῦν τὴν κακία, ἀγαποῦν τὸν ἔλεγχο. Γιατὶ ἡ κάψα τοῦ ἡλίου εἶναι ἀντίθετη στοὺς ἀνέμους κι ὁ ἔλεγχος ἀντίθετος στὰ πάθη.

77. Ὅπως τὸ νὰ ταξιδεύεις χειμώνα ἢ σάββατο[67] εἶναι πόνος στὴ σάρκα καὶ βεβήλωση στὴν ψυχή, ἔτσι εἶναι ἡ ἐπανάσταση τῶν παθῶν σὲ γηραλέο σῶμα καὶ σὲ ψυχὴ ἀφιερωμένη στὸ Θεό.

78. Κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικὸς ὅσο ὁ Κύριος. Κι ὅμως ἐκεῖνον ποὺ δὲν μετανοεῖ, οὔτε Αὐτὸς τὸν συγχωρεῖ.

79. Πολλοὶ λυπόμαστε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, τὶς αἰτίες τους ὅμως τὶς δεχόμαστε μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση.

80. Ὁ τυφλοπόντικας ποὺ σέρνεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, εἶναι τυφλὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ ἄστρα. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει γιὰ τὰ πρόσκαιρα, οὔτε γιὰ τὰ αἰώνια μπορεῖ νὰ πιστεύει.

81. Χάρη πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, ἡ ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση ἔχει δωρηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους. Προπάντων διδάσκει ἐκείνους ποὺ τὴ δέχτηκαν νὰ πιστεύουν στὸν δωρητὴ Θεό.

82. Ὅταν μιὰ ἁμαρτωλὴ ψυχὴ δὲν δέχεται εὐχαρίστως τὶς θλίψεις ποὺ τῆς ἔρχονται, τότε οἱ Ἄγγελοι λέγουν γι' αὐτήν: «Θεραπεύσαμε τὴ Βαβυλώνα ἀλλὰ δὲν ἔγινε καλά»[68].

83. Ἐκεῖνος ποὺ λησμονεῖ τὴν ἀληθινὴ γνώση, ἀγωνίζεται γιὰ χάρη τῶν ἀντιθέτων σὰν νὰ ἦταν αὐτὰ ποὺ συμφέρουν στοὺς ἀνθρώπους.

84. Ὅπως ἡ φωτιὰ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει μέσα στὸ νερό, ἔτσι καὶ λογισμὸς αἰσχρὸς δὲ ζεῖ μέσα σὲ ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, γιατὶ κάθε φιλόθεος ἀγαπᾶ τοὺς κόπους. Καὶ ὁ ἑκούσιος κόπος εἶναι ἐκ φύσεως ἐχθρὸς τῆς ἡδονῆς.

85. Τὸ πάθος ὅταν στὴν πράξη ἐπικρατήσει μὲ θέλησή μας, ὕστερα καὶ χωρὶς νὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς βίας τὸν κατακυριεύει.

86. Τῶν ἀκουσίων λογισμῶν ἀγαποῦμε τὶς αἰτίες καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἐπιτίθενται· τῶν ἑκουσίων λογισμῶν βέβαια, ἀγαποῦμε καὶ τὰ ἀντικείμενα.

87. Ἡ οἴηση καὶ ἡ ἀλαζονεία εἶναι αἴτια τῆς βλασφημίας. Ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ κενοδοξία εἶναι αἴτια τῆς ἀσπλαχνίας καὶ τῆς ὑποκρισίας.

67. Ματθ. 24, 20. 68. Ἱερ. 28, 9.

88. Ὅταν δεῖ ὁ διάβολος ὅτι ὁ νοῦς προσευχήθηκε μὲ τὴν καρδιά του, τότε ἐπιτίθεται μὲ μεγάλους καὶ δόλιους πειρασμούς. Γιατὶ μικρὲς ἀρετὲς δὲν θέλει νὰ τὶς ἀνατρέπει μὲ μεγάλες ἐφόδους.

89. Λογισμὸς ποὺ πολυχαιρίζει στὸν ἄνθρωπο, φανερώνει ὅτι ἔχει ἐμπαθὴ ἀγάπη πρὸς τὸ πράγμα. Ἂν ἐξαφανίζεται γρήγορα, φανερώνει πόλεμο καὶ ἀντίπραξη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ.

90. Τρεῖς νοερὲς περιοχὲς ὑπάρχουν ὅπου μπαίνει ὁ ἄνθρωπος ἔπειτα ἀπὸ μεταβολή, τὸ «κατὰ φύσιν», τὸ «ὑπὲρ φύσιν» καὶ τὸ «παρὰ φύσιν». Ὅταν βρίσκεται στὸ «κατὰ φύσιν», βρίσκει τὸν ἑαυτό του αἴτιο τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ ἐξομολογεῖται στὸ Θεὸ τὶς ἁμαρτίες του, ἀναγνωρίζοντας τὶς αἰτίες τῶν παθῶν. Ὅταν ἔρθει στὸ «παρὰ φύσιν», λησμονεῖ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ φιλονεικεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι τάχα τὸν ἀδικοῦν. Ὅταν φτάσει στὸ «ὑπὲρ φύσιν», βρίσκει τοὺς καρποὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶπε ὁ Ἀπόστολος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη κτλ.[69]. Καὶ ξέρει ὅτι ἂν προτιμᾶ τὶς σωματικὲς φροντίδες δὲν μπορεῖ νὰ παραμένει ἐκεῖ. Κι ἐκεῖνος ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτή, δηλ. ἀπὸ τὸ «ὑπὲρ φύσιν», πέφτει στὴν ἁμαρτία καὶ στὶς φοβερὲς δοκιμασίες ποὺ ἐπακολουθοῦν, ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ στὸν καιρό τους, καθὼς γνωρίζει ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

91. Τόσο ἀληθινὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ γνώση κάθε ἀνθρώπου, ὅσο τὴν βεβαιώνουν ἡ πραότητα, ἡ ταπείνωση καὶ ἡ ἀγάπη.

92. Κάθε βαπτισμένος ὀρθόδοξος ἔλαβε μυστικὰ ὅλη τὴ χάρη. Πληροφορεῖται γι' αὐτὸ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

93. Ἐντολὴ Χριστοῦ ποὺ ἐκτελεῖται συνειδητά, ἀνάλογα μὲ τὶς λύπες τῆς καρδιᾶς, χαρίζει παρηγοριά. Ἀλλὰ κάθε τὶ ἀπὸ αὐτὰ ἔρχεται στὸν καιρό του.

94. Νὰ κάνεις σταθερὴ καὶ ἐπίμονη δέηση γιὰ κάθε πράγμα, ὥστε τίποτε νὰ μὴν κάνεις χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

95. Κανένα ἄλλο πράγμα δὲν εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴν προσευχή. Καὶ γιὰ καλὴ διάθεση καὶ εὐμένεια τοῦ Θεοῦ, κανένα ἄλλο πιὸ ὠφέλιμο.

96. Κάθε ἐργασία ἐντολῶν περικλείεται στὴν προσευχή. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀνώτερο δὲν ὑπάρχει.

97. Προσευχὴ προσεκτικὴ ποὺ δὲν περισπᾶται ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι σημάδι φιλοθεΐας ἐκείνου ποὺ τὴν κρατεῖ καὶ τὴ συνεχίζει. Ἀμέλεια τῆς προσευχῆς αὐτῆς καὶ περιπλάνηση τοῦ νοῦ εἶναι τεκμήριο φιληδονίας.

98. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγρυπνεῖ καὶ μακροθυμεῖ καὶ προσεύχεται χωρὶς νὰ στενοχωρεῖται, προφανῶς εἶναι μέτοχος Πνεύματος Ἁγίου. Ἐκεῖνος ποὺ στενοχωρεῖται σ' αὐτὰ ἀλλὰ ὑπομένει ἑκουσίως, καὶ αὐτὸς γρήγορα λαμβάνει βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεό.

69. Γαλ. 5, 22.

99. Ἐντολὴ ἀπὸ ἐντολὴ διαφέρει. Γι' αὐτὸ καὶ πίστη ἀπὸ πίστη διαφέρει καὶ εἶναι ἡ μία πιὸ ἀσφαλὴς καὶ ἀκλόνητη ἀπὸ τὴν ἄλλη.

100. Ὑπάρχει πίστη ποὺ γεννιέται ἀπὸ ὅσα ἀκούσαμε[70], καὶ πίστη ποὺ κάνει χειροπιαστὰ ὅσα ἐλπίζομε[71].

101. Εἶναι καλὸ νὰ ὠφελοῦμε μὲ λόγια ὅσους ἐρωτοῦν, καλύτερο ὅμως εἶναι νὰ τοὺς βοηθοῦμε μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀρετή. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει τὸν ἑαυτό του στὸ Θεὸ μὲ αὐτές, βοηθεῖ καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν πλησίον.

102. Ἂν θέλεις μὲ λίγα λόγια νὰ βοηθήσεις τὸν φιλομαθή, ὑπόδειξέ του προσευχὴ καὶ ὀρθὴ πίστη καὶ ὑπομονὴ στὶς θλίψεις. Γιατὶ ὅλα τὰ ἄλλα καλὰ μὲ αὐτὰ τὰ ἀποκτοῦμε.

103. Γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζει κανεὶς στὸ Θεό, δὲν φιλονεικεῖ πλέον γι' αὐτὰ μὲ τοὺς ἄλλους.

104. Ἂν κάθε ἀκούσιο ἔχει τὴν αἰτία του ἀπὸ τὰ ἑκούσια, κατὰ τὴ Γραφή, κανεὶς δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο εἶναι ὁ ἴδιος τοῦ ἑαυτοῦ του.

105. Ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ πρώτη εἶναι ἡ ἄγνοια, δεύτερη ἡ ἀπιστία.

106. Ν' ἀποφεύγεις τὸν πειρασμὸ μὲ ὑπομονὴ καὶ προσευχή. Ἂν ἀντιστέκεσαι χωρὶς αὐτά, ὁ πειρασμὸς ἐπιτίθεται δυνατότερα.

107. Ὁ κατὰ Θεὸν πράος εἶναι σοφότερος ἀπὸ τοὺς σοφούς, καὶ ὁ ταπεινὸς στὴν καρδιὰ εἶναι δυνατότερος ἀπὸ τοὺς δυνατούς. Ἐπειδὴ τὸν ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ βαστάζουν[72] μὲ πνευματικὴ γνώση.

108. Ὅσα λέμε ἢ κάνομε χωρὶς προσευχή, ὕστερα βγαίνουν ἢ σφαλερὰ ἢ ἐπιβλαβή, καὶ μᾶς ἐλέγχουν ἐμπράκτως.

109. Ἐξαιτίας ἔργων καὶ λόγων καὶ σκέψεως, ἕνας γίνεται δίκαιος. Ἐξαιτίας πίστεως καὶ χάρης καὶ μετάνοιας, πολλοὶ γίνονται δίκαιοι.

110. Ὅπως εἶναι ἀσυμβίβαστο στὸν μετανοοῦντα νὰ ὑψηλοφρονεῖ, ἔτσι σ' ἐκεῖνον ποὺ ἁμαρτάνει θεληματικὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ταπεινοφρονεῖ.

111. Ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι καταδίκη συνειδήσεως, εἶναι χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκριβὴς πληροφορία τῆς συμπάθειάς Του.

112. Ὅτι εἶναι τὸ σπίτι γιὰ τὸν ἀέρα, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ νοῦς γιὰ τὴ θεία χάρη. Ὅσο βγάζεις ὑλικὰ πράγματα μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι, τόσο ἔρχεται ὁ ἀέρας· καὶ ὅσο βάζεις πράγματα μέσα στὸ σπίτι, τόσο φεύγει ὁ ἀέρας.

113. Ὑλικὰ τοῦ σπιτιοῦ εἶναι τὰ σκεύη καὶ φαγητά. Ὑλικὰ τοῦ νοῦ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἡδονή.

114. Εὐρυχωρία τῆς καρδιᾶς εἶναι ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἐκεῖνο ποὺ τὴν στενοχωρεῖ εἶναι ἡ σωματικὴ φροντίδα.

115. Μία καὶ ἀμετάβλητη εἶναι ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος· ἐνεργεῖ ὅμως στὸν καθένα ὅπως θέλει[73].

70. Ρωμ. 10, 17. 71. Ἑβρ. 11, 1. 72. Ματθ. 11, 29. 73. Α' Κορ. 12, 11.

116. Ὅπως ἡ βροχὴ ποὺ πέφτει στὴ γῆ, δίνει στὰ φυτὰ τὴν ἀνάλογη μὲ αὐτὰ ποιότητα, γλυκιὰ στὰ γλυκά, στυφὴ στὰ πιὸ στυφά, ἔτσι καὶ ἡ χάρη ποὺ πέφτει στὶς καρδιὲς τῶν πιστῶν χαρίζει στὶς ἀρετὲς τὶς ἁρμόζουσες καὶ πρέπουσες ἐνέργειες.

117. Ἡ χάρη ὅταν πέσει στὴν ψυχή, σ' ἐκεῖνον ποὺ πεινᾶ γιὰ τὸ Χριστό, γίνεται τροφή· στὸν διψασμένο, γλυκύτατο νερό· σ' ἐκεῖνον ποὺ κρυώνει, ἔνδυμα· καὶ στὸν κοπιάζοντα, ἀνάπαυση· σ' ἐκεῖνον ποὺ προσεύχεται γίνεται πληροφορία· καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ πενθεῖ γίνεται παρηγοριά.

118. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις τὴ Γραφὴ νὰ λέει γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅτι «κάθησε σὲ καθένα ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους»[74] ἢ ὅτι «ὅρμησε πάνω στὸν προφήτη»[75] ἢ «ἐνεργεῖ»[76] ἢ «λυπεῖται»[77] ἢ «σβέννυται»[78] ἢ «παροξύνεται»[79]· καὶ πάλι νὰ λέει ὅτι «ἄλλοι ἔχουν τοὺς πρώτους καρπούς»[80], ἐνῶ ἄλλοι «εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα»[81], ἐσὺ νὰ μὴ νομίσεις μερισμὸ ἢ μετατροπὴ ἢ ἀλλοίωση τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ πίστευε μὲ τὸν τρόπο ποὺ προείπαμε, ὅτι εἶναι ἀμετάβλητο καὶ ἀναλλοίωτο καὶ παντοδύναμο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἐνεργεῖ, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι μένει, καὶ στὸν καθένα παρέχει τὸ πρέπον θεοπρεπῶς, δηλ. ὅπως ἁρμόζει σὲ Θεό. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα σὰν ἥλιος ἔχει χυθεῖ ἐντελῶς ἐπάνω στοὺς βαπτισμένους. Ὁ καθένας μας πάλι στὸ μέτρο ποὺ ἔχει μισήσει τὰ πάθη ποὺ τὸν σκοτίζουν καὶ τὰ ἔχει βγάλει ἀπὸ τὴ μέση, ἀνάλογα φωτίζεται. Καὶ κατὰ τὸ μέτρο ποὺ τὰ ἀγαπᾶ, σκοτίζεται.

119. Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὰ πάθη, βγάζει ἀπὸ τὴ μέση τὶς ἀφορμές τους. Ἐκεῖνος ποὺ περικυκλώνεται ἀπὸ τὶς ἀφορμές, πολεμεῖται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ χωρὶς νὰ θέλει.

120. Ὅταν μᾶς πολεμοῦν πονηροὶ λογισμοί, νὰ κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ὄχι τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία.

121. Ρίζες τῶν πονηρῶν λογισμῶν εἶναι οἱ ὁλοφάνερες κακίες τὶς ὁποῖες μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια καὶ μὲ τὸ στόμα ὑπερασπιζόμαστε κάθε φορά.

122. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀσχολούμαστε μὲ οἰκειότητα μὲ κάποιο πάθος κατὰ διάνοια, ἂν δὲν ἀγαποῦμε τὶς αἰτίες του.

123. Γιατί, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέχεται τὸ ντρόπιασμα, καὶ ἀσχολεῖται διανοητικὰ μὲ τὴν κενοδοξία; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ἐξουθένωση, καὶ ταράζεται ὅταν τὸν βρίσουν; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καρδιὰ γεμάτη συντριβὴ καὶ ταπείνωση[82], καὶ παραδέχεται σαρκικὴ ἡδονή; Ἢ ποιὸς πιστεύει στὸ Χριστό, καὶ φροντίζει γιὰ πρόσκαιρα καὶ φιλονεικεῖ;

124. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποδοκιμάζεται ἀπὸ ἄλλον καὶ δὲν φιλονεικεῖ μήτε

74. Πράξ. 2, 3.
75. Α' Βασ. 11, 6· 16, 13.
76. Α' Κορ. 12, 11.
77. Ἐφ. 4, 30.
78. Α' Θεσ. 5, 19.
79. Ἠσ. 63, 10.
80. Ρωμ. 8, 23.
81. Πράξ. 2, 4 κ.ἀ.
82. Ψαλμ. 50, 19.

μὲ λόγια, μήτε νοερὰ μ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀποδοκιμάζει, αὐτὸς ἔχει ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση, καὶ πίστη βέβαιη παρουσιάζει στὸν Κύριο.

125. Ἐξαπατοῦν οἱ ἄνθρωποι στὸ ζύγι γιὰ νὰ ἀδικήσουν[83], ὁ Θεὸς ὅμως στὸν καθένα ἀποδίδει τὸ δίκαιο.

126. Ἂν οὔτε στὸν ἀδικοῦντα περισσεύουν, οὔτε ὁ ἀδικούμενος ὑστερεῖται, ἄρα ὁ ἄνθρωπος περνάει ἀπὸ τὸν κόσμο σὰν μιὰ εἰκόνα ὀνείρου, καὶ συνεπῶς μάταια ταράζεται[84].

127. Ὅταν δεῖς κανένα καὶ στενοχωρεῖται ἐπειδὴ τὸν πρόσβαλαν πολύ, νὰ ξέρεις ὅτι ἀφοῦ γέμισε μὲ λογισμοὺς κενοδοξίας, τώρα μὲ ἀηδία καὶ ἀποστροφὴ θερίζει ὅ,τι ἔσπειρε στὴν καρδιά του.

128. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόλαυσε τὶς ἡδονὲς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, μὲ ἑκατονταπλάσιες θλίψεις καὶ στενοχώριες θὰ πληρώσει τὴν ἀφθονία τῶν ἡδονῶν.

129. Ὁ προϊστάμενος ὀφείλει νὰ λέει στὸν ὑποτακτικὸ τὸ χρέος του, ὅταν ὅμως τὸν παρακούει, νὰ τοῦ προαναγγέλλει τὴν ἐπιδρομὴ τῶν κακῶν.

130. Ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖται ἀπὸ κάποιον καὶ δὲν ζητεῖ τὸ δίκιο του ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸν ἀδικεῖ, δείχνει ὅτι πιστεύει στὸν Χριστὸ καὶ ἑκατονταπλάσια λαμβάνει στὴν παροῦσα ζωὴ καὶ ζωὴ αἰώνια[85] κληρονομεῖ.

131. Μνήμη Θεοῦ εἶναι πόνος τῆς καρδιᾶς γιὰ χάρη τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ Θεό. Ὁ καθένας ποὺ λησμονεῖ τὸ Θεό, στρέφεται στὶς ἡδονὲς τοῦ βίου καὶ γίνεται ἀναίσθητος.

132. Μὴ λὲς ὅτι ὅποιος δὲν ἔχει πάθη δὲν μπορεῖ νὰ θλίβεται. Γιατὶ ἂν δὲν θλίβεται γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὀφείλει νὰ θλίβεται γιὰ τὸν πλησίον.

133. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς κρατήσει στὰ χέρια του πολλοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἁμαρτημάτων ποὺ παραδόθηκαν στὴ λήθη, τότε ἀναγκάζει τὸν χρεωφειλέτη νὰ κάνει τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ στὴν μνήμη, χρησιμοποιώντας εὔλογα τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας[86].

134. Ἂν θέλεις ἀκατάπαυστα νὰ θυμᾶσαι τὸ Θεό, μὴν ἀποκρούεις ὡς ἄδικες τὶς θλίψεις ποὺ σοῦ ἔρχονται, ἀλλὰ ὑπόμενέ τις συλλογιζόμενος ὅτι δίκαια ἔρχονται. Γιατὶ ἡ ὑπομονή, μὲ κάθε θλίψη ξαναθέτει σὲ κίνηση τὴ μνήμη, ἐνῶ ἡ χαύνωση λιγοστεύει τὸ νοερὸ φρόνημα τῆς καρδιᾶς καὶ μὲ τὴν ἀνάπαυση φέρνει τὴ λησμοσύνη τοῦ Θεοῦ.

135. Ἂν θέλεις νὰ σκεπαστοῦν οἱ ἁμαρτίες σου ἀπὸ τὸν Κύριο[87], μὴ φανερώσεις στοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἔχεις ἀρετές. Γιατὶ ὅ,τι κάνομε γι' αὐτές, αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς κάνει γιὰ ἐκεῖνες.

136. Ἂν κρύψεις τὴν ἀρετή σου, μὴν ὑπερηφανεύεσαι ὅτι τάχα κάνεις ἀρετή. Γιατὶ ἀρετὴ δὲν εἶναι μόνο νὰ κρύβομε τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ σκεφτόμαστε τίποτε ἀπὸ ὅσα ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει.

137. Μὴ χαίρεσαι ὅταν εὐεργετήσεις κανέναν, ἀλλὰ ὅταν χωρὶς μνησι-

83. Ψαλμ. 61, 10.
84. Ψαλμ. 38, 7.
85. Μάρκ. 10, 30.
86. Ρωμ. 7, 23.
87. Ψαλμ. 31, 1.

κακία ὑποφέρεις τὴν ἔχθρα γιὰ τὸ καλὸ ποὺ ἔκανες. Γιατὶ ὅπως οἱ νύχτες διαδέχονται τὶς ἡμέρες, ἔτσι καὶ οἱ κακίες διαδέχονται τὶς εὐεργεσίες.

138. Ἡ κενοδοξία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἡδονή, δὲν ἀφήνουν τὴν εὐεργεσία νὰ μείνει καθαρή, ἂν οἱ κακίες αὐτὲς δὲν καταπέσουν πρῶτα μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

139. Στὶς ἀκούσιες θλίψεις εἶναι κρυμμένο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο τραβᾶ σὲ μετάνοια ἐκεῖνον ποὺ δείχνει ὑπομονὴ καὶ τὸν γλυτώνει ἀπὸ τὴν αἰώνια κόλαση.

140. Μερικοὶ ποὺ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές, περιμένουν νὰ τὶς ἰσορροπήσουν στὴ ζυγαριὰ μὲ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἄλλοι ἐξιλεώνουν Ἐκεῖνον ποὺ πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Ἂς ἀναζητήσομε, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἔχει ὀρθὸ τὸ φρόνημα;

141. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως καὶ ὁ ἔρωτας τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν παράγουν τὴν ὑπομονὴ στὶς θλίψεις. Καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει τὶς σκέψεις μας.

142. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὰ μελλοντικά, ἀπομακρύνεται ἀπροφάσιστα ἀπὸ τὰ παρόντα εὐχάριστα. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει, γλυκαίνεται στὰ παρόντα καὶ γίνεται ἀναίσθητος.

143. Μὴν πεῖς, πῶς θὰ ζήσει ἡδονικὰ ὁ φτωχός, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὶς προϋποθέσεις; Γιατὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ζεῖ ἡδονικὰ ἀκόμα καὶ μὲ τὶς σκέψεις του κατὰ τρόπο ἀθλιότερο.

144. Ἄλλο εἶναι γνώση τῶν πραγμάτων καὶ ἄλλο βαθιὰ γνώση τῆς θείας ἀλήθειας. Ὅσο διαφέρει ὁ ἥλιος ἀπὸ τὴ σελήνη, τόσο ἡ δεύτερη εἶναι πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ τὴν πρώτη.

145. Ἡ γνώση τῶν πραγμάτων προστίθεται στοὺς ἀνθρώπους ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ἡ βαθιὰ γνώση τῆς θείας ἀλήθειας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐλπίδα στὸ Χριστό.

146. Ἂν θέλεις νὰ σωθεῖς καὶ νὰ ἔρθεις σὲ πλήρη γνώση τῆς ἀλήθειας[88], νὰ προσπαθεῖς πάντοτε νὰ ξεπερνᾶς τὰ αἰσθητὰ καὶ νὰ προσκολλᾶσαι στὸ Θεὸ μὲ μόνη τὴν ἐλπίδα. Γιατὶ ἂν παρασύρεσαι χωρὶς νὰ θέλεις, θὰ σὲ πολεμοῦν μὲ προσβολὲς οἱ δαιμονικὲς ἀρχὲς καὶ ἐξουσίες. Ὅταν ὅμως τὶς νικᾶς μὲ τὴν προσευχὴ καὶ κρατώντας τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, θὰ ἀποκτήσεις τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θὰ σὲ γλυτώσει ἀπὸ τὴ μέλλουσα ὀργή.

147. Ἐκεῖνος ποὺ ἐννόησε ὅ,τι εἶπε ὁ Παῦλος μὲ τρόπο μυστικό, ὅτι δηλαδὴ ἡ πάλη μας γίνεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων[89], αὐτὸς θὰ καταλάβει καὶ τὴν παραβολὴ τοῦ Κυρίου ποὺ ἔλεγε ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμαστε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρυνόμαστε[90].

148. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος διατάζει ἓξ ἡμέρες νὰ ἐργάζονται καὶ τὴν ἕβδομη νὰ ἀναπαύονται[91]. Αὐτὸ προτυπώνει ὅτι ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ

88. Α´ Τιμ. 2, 4. 89. Ἐφ. 6, 12. 90. Λουκ. 18, 1. 91. Ἐξ. 20, 9.

ἀγαθοεργία μὲ χρήματα καὶ μὲ πράγματα, ἀργία δὲ καὶ ἀνάπαυση εἶναι τὸ νὰ πουλήσει κανεὶς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ τὰ δώσει στοὺς φτωχοὺς σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου[92], καὶ ἀφοῦ ἀναπαυθεῖ μὲ τὴν ἀκτημοσύνη, νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ νοερὴ ἐλπίδα. Σ' αὐτὴν τὴν ἀνάπαυση καὶ ὁ Παῦλος μᾶς προτρέπει νὰ φροντίσομε νὰ μποῦμε[93].

149. Αὐτὰ τὰ λέμε, ὄχι γιατὶ ἀποκλείομε τὰ μέλλοντα, οὔτε καὶ γιατὶ ἐδῶ εἶναι ἡ καθολικὴ ἀνταπόδοση, ἀλλὰ γιατὶ πρέπει πρῶτα νὰ ἔχομε τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ ἐνεργεῖ μέσα στὴν καρδιά μας καὶ ἔτσι κατὰ ἀναλογία νὰ μποῦμε στὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Τοῦτο φανερώνοντας καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε: «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»[94]. Αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε: «Ἡ πίστη εἶναι ἡ πραγματικότητα αὐτῶν ποὺ ἐλπίζομε»[95], καί: «Ἔτσι καὶ σεῖς τρέχετε γιὰ νὰ κερδίσετε»[96] καὶ πάλι: «Νὰ δοκιμάζετε τὸν ἑαυτό σας ἂν στέκεστε στὴν πίστη· ἢ δὲν γνωρίζετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατοικεῖ μέσα σας; Ἂν ὄχι, τότε εἶστε ἄξιοι ἀποδοκιμασίας»[97].

150. Ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε τὴν ἀλήθεια δὲν ἀντιστέκεται στὰ θλιβερὰ περιστατικά, γιατὶ γνωρίζει ὅτι ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

151. Οἱ παλιὲς ἁμαρτίες, ὅταν τὶς φέρνει κανεὶς στὸ νοῦ του μία πρὸς μία, βλάπτουν ἐκεῖνον ποὺ ἔχει καλὴ ἐλπίδα στὸ Θεό. Γιατὶ ὅταν ξαναγυρίσουν μὲ λύπη, ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα. Ὅταν μᾶς ἔρθουν οἱ εἰκόνες τους χωρὶς λύπη, βάζουν μέσα στὴ ψυχὴ τὸν παλιὸ μολυσμό.

152. Ὅταν ὁ νοῦς ἀρνηθεῖ ὁλότελα τὸν ἑαυτό του καὶ κρατήσει σταθερὰ τὴν ἐλπίδα, τότε ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν πρόφαση δῆθεν τῆς ἐξομολογήσεως παριστάνει μὲ εἰκόνες ἀκριβῶς τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διαπράχθηκαν, μὲ σκοπὸ νὰ ξαναζωντανέψει τὰ πάθη ποὺ λησμονήθηκαν μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βλάψει κρυφὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸς καὶ μισεῖ τὰ πάθη, κατ' ἀνάγκην θὰ σκοτιστεῖ καὶ θὰ πέσει σὲ σύγχυση γιὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά του. Ἂν μάλιστα εἶναι ἀκόμη στὴν καταχνιὰ καὶ στὴν ἀγάπη τῆς ἡδονῆς, θὰ μεταφερθεῖ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἐμπάθεια μὲ τὶς προσβολὲς τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε ἡ μνήμη αὐτὴ θ' ἀποδειχτεῖ σύνδεσμος μὲ τὰ προηγούμενα καὶ ὄχι ἐξομολόγηση.

153. Ἂν θέλεις νὰ προσφέρεις στὸ Θεὸ ἀκαταδίκαστη ἐξομολόγηση, μὴν ἀναφέρεις ἕνα-ἕνα τὰ παραστρατήματα, ἀλλὰ νὰ ὑπομένεις μὲ γενναιότητα τὶς συνέπειές τους.

154. Τὰ λυπηρὰ καὶ δυσάρεστα ἔρχονται ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ κάναμε πρωτύτερα καὶ φέρνουν μαζί τους ὅ,τι πρέπει γιὰ κάθε ἁμαρτία.

155. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γνώση καὶ γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, ἐξομολογεῖται στὸ Θεὸ ὄχι μὲ τὴν ἀνάμνηση ἐκείνων ποὺ ἔπραξε, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν θλιβερῶν ποὺ τοῦ ἔρχονται.

92. Ματθ. 18, 21. 94. Λουκ. 17, 21. 96. Α´ Κορ. 9, 24.
93. Ἑβρ. 4, 11. 95. Ἑβρ. 11, 1. 97. Β´ Κορ. 13, 5.

156. Ὅταν ἀποβάλλεις τοὺς σωματικοὺς κόπους καὶ τὴν ἐξουδένωση, μὴ λὲς ὅτι θὰ μετανοήσεις μὲ ἄλλες ἀρετές. Γιατὶ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀναισθησία, ἀπὸ τὴ φύση τους δουλεύουν στὴν ἁμαρτία ἀκόμη καὶ μὲ εὔλογες προφάσεις.

157. Ὅπως τὶς ἀρετὲς τὶς γεννοῦν κόποι καὶ καταφρονήσεις καὶ ὕβρεις, ἔτσι καὶ τὶς κακίες τὶς γεννοῦν ἡδονὲς καὶ κενοδοξίες.

158. Κάθε σωματικὴ ἡδονὴ προέρχεται ἀπὸ προηγούμενη ἀνάπαυση. Τὴν ἀνάπαυση πάλι τὴ γεννᾶ ἡ ἀπιστία.

159. Ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, δὲν μπορεῖ μόνος του νὰ νικήσει τὸ σαρκικὸ φρόνημα, γιατὶ ἔχει τὸν ἐρεθισμὸ ἀκατάπαυστο καὶ ἐγκατεστημένο μέσα στὰ μέλη του.

160. Ὅσοι εἶναι ἐμπαθεῖς πρέπει νὰ προσεύχονται καὶ νὰ ὑποτάσσονται, ἐπειδὴ μόλις μποροῦν μὲ βοήθεια νὰ πολεμήσουν τὶς κακὲς συνήθειες τῶν περασμένων ἁμαρτιῶν τους.

161. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται μὲ ὑποταγὴ καὶ προσευχὴ ἐναντίον τοῦ σαρκικοῦ θελήματος, εἶναι ἀγωνιστὴς ποὺ μεταχειρίζεται καλὴ μέθοδο, ἐκδηλώνοντας τὸ νοητὸ πόλεμο μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

162. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐγκαταλείπει τὸ θέλημά του γιὰ χάρη τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, πεδικλώνεται στὰ δικά του ἔργα καὶ γίνεται ὑπόδουλος τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων.

163. Ὅταν δεῖς δύο κακοὺς νὰ ἔχουν ἀγάπη ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, νὰ γνωρίζεις ὅτι ὁ ἕνας βοηθεῖ στὰ κακὰ θελήματα τοῦ ἄλλου.

164. Ὁ ὑπερήφανος καὶ ὁ κενόδοξος εὐχαρίστως κάνουν ἀνταλλαγὴ μεταξύ τους. Ὁ ὑπερήφανος ἐπαινεῖ τὸν κενόδοξο ἐπειδὴ τοῦ φέρεται δουλικά, ἐνῶ ὁ κενόδοξος ἐκθειάζει τὸν ὑπερήφανο ποὺ τὸν ἐπαινεῖ συνεχῶς.

165. Ὁ ἀκροατὴς ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη προμηθεύεται ὠφέλεια. Ὅταν ἀναγνωρίζεται γιὰ τὸ ἀγαθό, γίνεται προθυμότερος. Ὅταν ἐλέγχεται γιὰ τὸ κακό, ἀναγκάζεται νὰ μετανοεῖ. Πρέπει σύμφωνα μὲ τὴν πρόοδό μας νὰ ἔχομε τὸ βίο, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ βίο ὀφείλομε νὰ προσφέρομε στὸ Θεὸ τὶς προσευχές μας.

166. Καλὸ εἶναι νὰ τηροῦμε τὴν κυριότερη ἐντολὴ καὶ γιὰ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ φροντίζομε ἢ νὰ προσευχόμαστε, ἀλλὰ μόνο νὰ ζητοῦμε τὴ Βασιλεία καὶ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ[98]. Ἂν ὅμως ἀκόμη φροντίζομε γιὰ κάθε μία ἀνάγκη, ὀφείλομε καὶ γιὰ κάθε μία νὰ προσευχόμαστε. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ χωρὶς προσευχὴ κάνει κάτι ἢ φροντίζει, δὲν εὐδοκιμεῖ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ εἶπε ὁ Κύριος: «Δίχως ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»[99].

167. Ἐκεῖνον ποὺ παραβλέπει τὴν ἐντολὴ τῆς προσευχῆς, χειρότερες παρακοὲς τὸν περιμένουν, καὶ ἡ μιὰ στὴν ἄλλη τὸν παραδίνει σὰν δεσμώτη.

168. Ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται τὰ παρόντα θλιβερὰ γιὰ χάρη τῆς ἀναμονῆς τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἔχει βρεῖ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας. Καὶ εὔκολα θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ ἀπὸ τὴ λύπη.

98. Ματθ. 6, 33. 99. Ἰω. 15, 5.

169. Ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾶ τὴν κακουχία καὶ τὴν περιφρόνηση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, βαδίζει τὸν ἀποστολικὸ δρόμο, σηκώνοντας τὸν σταυρὸ καὶ δεμένος μὲ ἁλυσίδα[100]. Ἐκεῖνος ποὺ χωρὶς αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ προσέχει στὴν καρδιά του, πλανᾶται καὶ πέφτει σὲ παγίδες τοῦ διαβόλου[101].

170. Οὔτε τοὺς κακοὺς λογισμοὺς χώρια ἀπὸ τὶς αἰτίες τους, οὔτε τὶς αἰτίες χώρια ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς μποροῦμε νὰ νικήσομε. Γιατὶ ὅταν τὸ ἕνα μόνον μέρος ἀποβάλομε, σὲ λίγο, μέσω τοῦ ἄλλου, πηγαίνομε καὶ στὰ δύο.

171. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ φόβο νὰ μὴ κακοπαθήσει ἢ ἐξαιτίας ὀνειδισμοῦ φιλονεικεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἐδῶ μὲ συμφορὲς περισσότερο κακοπαθεῖ ἢ στὸν μέλλοντα αἰώνα κολάζεται ἀνελέητα.

172. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀποκλείσει κάθε κακὸ συμβάν, ὀφείλει μὲ τὴν προσευχὴ νὰ κάνει μιὰ σχετικὴ συναλλαγὴ μὲ τὸ Θεό. Νὰ κρατᾶ μέσα στὸ νοῦ του τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμη νὰ παραβλέπει τὴ φροντίδα τῶν αἰσθητῶν.

173. Ὅταν ὁ διάβολος βρεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀσχολεῖται χωρὶς ἀνάγκη μὲ τὰ σωματικά, πρῶτα τοῦ ἀφαιρεῖ τὴ γνώση τῶν θείων. Κατόπιν καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, τὴν κόβει σὰν κεφάλι.

174. Ἂν ποτὲ ἀξιωθεῖς καὶ πάρεις ὀχυρὸ τόπο τῆς προσευχῆς, τότε μὴν παραδέχεσαι τὴ γνώση τῶν πραγμάτων ποὺ σοῦ προσφέρει ὁ ἐχθρός, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὸ μεγαλύτερο καλό. Ἐπειδὴ εἶναι καλύτερο μὲ τὰ βέλη τῆς προσευχῆς νὰ τὸν κατατοξεύσεις ἀποκλεισμένο στὰ χαμηλά, παρὰ νὰ συναναστρέφεσαι αὐτὸν ποὺ μᾶς προσφέρει τὰ φαῦλα καὶ μηχανεύεται νὰ μᾶς ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν ἐναντίον του δέηση.

175. Ἡ γνώση τῶν πραγμάτων, σὲ ὧρες πειρασμοῦ ἢ ἀκηδίας ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπο, σὲ ὧρες ὅμως προσευχῆς συνήθως τὸν βλάπτει.

176. Ἂν σοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ διδάσκεις καὶ δὲ σὲ ἀκοῦνε, νὰ θλίβεσαι νοερὰ χωρὶς νὰ ταράζεσαι φανερά. Γιατὶ ὅταν θλίβεσαι, δὲ θὰ καταδικαστεῖς μαζὶ μὲ αὐτὸν ποὺ παρακούει. Ἂν ὅμως ταράζεσαι, θὰ ἔχεις πειρασμὸ στὸ ἴδιο πράγμα.

177. Ὅταν διδάσκεις καὶ ἐξηγεῖς, μὴν κρύψεις τὰ πρέποντα ἀπὸ τοὺς παρόντες. Τὰ κόσμια καὶ εὐπρεπῆ νὰ τὰ πεῖς καθαρότερα, τὰ σκληρὰ μὲ ὑπαινιγμούς.

178. Ἐκείνου ποὺ δὲν εἶναι στὴν ὑποταγή σου μὴν τοῦ πεῖς τὸ σφάλμα κατὰ πρόσωπο. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δικαίωμα ἐξουσίας μᾶλλον, παρὰ συμβουλῆς.

179. Ἐκεῖνα ποὺ λέγονται στὸν πληθυντικό, γίνονται σὲ ὅλους ὠφέλι-

100. Πράξ. 28, 20. 101. Α' Τιμ. 6, 9.

μα, γιατὶ παρουσιάζονται στὸν καθένα σὰν τὸ περιεχόμενο τῆς συνειδήσεώς του.

180. Ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ ὀρθά, ὀφείλει νὰ πιστεύει ὅτι παραλαμβάνει ἀπὸ τὸ Θεὸ τὰ λόγια. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι αὐτοῦ ποὺ μιλᾶ, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐνεργεῖ.

181. Μ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχεις ὁμολογία ὑποταγῆς τους, μὴ φιλονεικεῖς μαζί τους, ὅταν ἀντιστέκονται στὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ διεγείρεις μίσος, ὅπως λέει ἡ Γραφή[102].

182. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποχωρεῖ στὸν ὑποτακτικό του ὅταν φέρνει ἀντιρρήσεις ποὺ δὲν πρέπει, τὸν παραπλανᾶ σ' αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ τὸν προετοιμάζει νὰ παραβαίνει τὶς ὑποσχέσεις τῆς ὑποταγῆς.

183. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ φόβο Θεοῦ συμβουλεύει ἢ τιμωρεῖ ὅποιον ἁμαρτάνει, προξενεῖ στὸν ἑαυτό του τὴν ἀντίθετη ἀπὸ τὸ σφάλμα ἀρετή. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μνησικακεῖ καὶ ἀπὸ κακία ἐπιπλήττει καὶ ὑβρίζει, περιπίπτει στὸ ἴδιο πάθος σύμφωνα μὲ τὸν πνευματικὸ νόμο.

184. Ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε καλὰ τὸ νόμο, φοβᾶται τὸ νομοθέτη. Κι ἐπειδὴ τὸν φοβᾶται, ἀποφεύγει κάθε κακό.

185. Μὴ γίνεις διπρόσωπος, ἀλλιῶς δηλ. στὰ λόγια καὶ ἀλλιῶς στὴ συνείδηση. Τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν ἡ Γραφὴ τὸν θέτει κάτω ἀπὸ κατάρα[103].

186. Ὑπάρχει ὁ εἰλικρινὴς ποὺ λέει τὴν ἀλήθεια καὶ οἱ ἀνόητοι τὸν μισοῦν, κατὰ τὸν Ἀπόστολο[104]. Καὶ ὑπάρχει ἄλλος ποὺ ὑποκρίνεται καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἀγαποῦν. Ὅμως καμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀνταποδόσεις δὲν κρατάει πολὺ καιρό, γιατὶ ὁ Κύριος ἀποδίδει στὴν ὥρα του στὸν καθένα τὸ πρέπον.

187. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀποφύγει τὰ μελλοντικὰ λυπηρά, ὀφείλει νὰ ὑποφέρει μ' εὐχαρίστηση τὰ παρόντα. Καὶ ἔτσι ἀνταλλάσσοντας νοερὰ τὸ ἕνα πράγμα μὲ τὸ ἄλλο, μὲ μικρὲς θλίψεις θὰ ξεφύγει μεγάλες τιμωρίες.

188. Βάλε ἀσφάλεια στὰ λόγια σου γιὰ νὰ μὴν καυχηθεῖς καὶ φύλαγε τὸ νοῦ σου νὰ μὴ νομίσεις ὅτι εἶσαι κάτι, γιὰ νὰ μὴν παραχωρήσει ὁ Θεὸς καὶ πράξεις τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ τὸ ἀγαθὸ δὲν κατορθώνεται ἀπὸ μόνον τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Παντεπόπτη Θεοῦ.

189. Ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος τὰ πάντα ἐπιβλέπει, ὅπως μᾶς δίνει τὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ ἀξίζουν τὰ ἔργα μας, τὸ ἴδιο κάνει καὶ γιὰ τοὺς λογισμούς μας καὶ γιὰ τὶς ἑκούσιες σκέψεις μας.

190. Οἱ ἀκούσιοι λογισμοὶ ξεφυτρώνουν ἀπὸ προηγούμενη ἁμαρτία, οἱ ἑκούσιοι ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη θέλησή μας. Λοιπόν, αἴτιοι τῶν πρώτων εἶναι οἱ δεύτεροι.

191. Στὶς κακὲς σκέψεις ποὺ μᾶς ἔρχονται χωρὶς νὰ θέλομε, ἀκολουθεῖ λύπη. Γι' αὐτὸ καὶ σύντομα ἐξαφανίζονται. Σ' αὐτὲς ὅμως ποὺ μᾶς ἔρχονται μὲ τὴν πρόθεσή μας, ἀκολουθεῖ χαρά, γι' αὐτὸ καὶ δύσκολα γλυτώνομε ἀπὸ αὐτές.

102. Παροιμ. 9, 8.
103. Σ. Σειρ. 28, 13.
104. Γαλ. 4, 16.

192. Ὁ φιλήδονος λυπᾶται στὶς κατηγορίες καὶ τὶς κακοπάθειες. Ὁ φιλόθεος στοὺς ἐπαίνους καὶ τὶς πλεονεξίες.

193. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὶς τιμωρίες τοῦ Θεοῦ, βαδίζει νοερὰ ἕνα δρόμο ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη γκρεμνοὺς καὶ ἀπὸ κάθε ἄνεμο εὔκολα ἀναποδογυρίζεται. Ὅταν ἐπαινεῖται, χαμαρώνει καὶ φουσκώνει· ὅταν τὸν κατηγοροῦν, πικραίνεται. Ὅταν τρώει καλά, γίνεται ἀσελγής· ὅταν κακοπαθεῖ, ὀδύρεται. Ὅταν ἐννοεῖ, ἐπιδεικνύεται· ὅταν δὲν ἐννοεῖ, προσποιεῖται. Ὅταν πλουτεῖ, ἀλαζονεύεται· ὅταν φτωχαίνει, ὑποκρίνεται. Ὅταν φάει ἄφθονα καὶ χορτάσει, γίνεται θρασύς· ὅταν νηστεύει, γίνεται κενόδοξος. Μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐλέγχουν, φιλονεικεῖ· ἐκείνους ποὺ τοῦ δίνουν συγγνώμη, τοὺς θεωρεῖ ἀνόητους.

194. Ἂν λοιπὸν δὲν λάβει ἀπὸ τὸν Χριστὸ κάποιος τὴ χάρη Του γιὰ νὰ ἀποκτήσει γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ φόβο Θεοῦ, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν, τραυματίζεται σοβαρά.

195. Ὅταν θέλεις νὰ βρεῖς λύση σὲ πρόβλημα περίπλοκο, ψάξε γι' αὐτό, τί ἀρέσει στὸ Θεό, καὶ θὰ βρεῖς τὴ λύση του τὴν ὠφέλιμη.

196. Σ' ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, σ' αὐτὰ καὶ ὅλη ἡ κτίση ὑπηρετεῖ. Σ' ἐκεῖνα ποὺ ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, καὶ ἡ κτίση ἀντιστέκεται.

197. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιστέκεται στὰ λυπηρὰ συμβάντα, πολεμᾶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει τὴ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ παραδέχεται, γνωρίζοντας καλὰ γιατί ἔρχονται καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προέρχονται, αὐτός, κατὰ τὴν Γραφή, ὑπομένει τὸν Κύριο[105].

198. Ὅταν σοῦ ἔρθει πειρασμός, θλίψη καὶ συμφορά, μὴ ζητᾶς γιατί καὶ μέσω τίνος ἦρθε. Ζήτησε νὰ τὸν ὑποφέρεις μ' εὐχαρίστηση, χωρὶς λύπη καὶ χωρὶς μνησικακία.

199. Ξένο κακὸ δὲν μᾶς προσθέτει ἁμαρτία, ἂν ἐμεῖς δὲν τὸ παραδεχτοῦμε μὲ κακὲς σκέψεις.

200. Ἂν δὲ μποροῦμε νὰ βροῦμε εὔκολα ἄνθρωπο ποὺ εὐαρέστησε τὸ Θεὸ χωρὶς πειρασμούς, πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ γιὰ ὅ,τι μᾶς συμβαίνει.

201. Ἂν δὲν ἀποτύγχανε ὁ Πέτρος στὸ νυχτερινὸ ψάρεμα[106], δὲ θὰ πετύχαινε στὸ ψάρεμα τῆς ἡμέρας. Καὶ ἂν δὲν πάθαινε τύφλωση στὰ μάτια ὁ Παῦλος[107], δὲν θὰ ἀνέβλεπε στὸ νοῦ. Καὶ ἂν ὁ Στέφανος δὲ δεχόταν συκοφαντία ὡς βλάσφημος, δὲ θὰ ἄνοιγαν οἱ οὐρανοὶ γιὰ νὰ δεῖ τὸ Θεό[108].

105. Ψαλμ. 26, 14.
106. Λουκ. 5, 5.
107. Πράξ. 9, 8.
108. Πράξ. 6, 13· 7, 56.

202. Ὅπως ἡ κατὰ Θεὸν ἐργασία λέγεται ἀρετή, ἔτσι καὶ ἡ ἀναπάντεχη θλίψη ὀνομάζεται πειρασμός.

203. Ὁ Θεὸς πείραζε τὸν Ἀβραάμ, δηλαδὴ τὸν στενοχωροῦσε πρὸς τὸ συμφέρον του κι ὄχι γιὰ νὰ μάθει τί εἴδους ἦταν, γιατὶ τὸν γνώριζε Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὕπαρξή τους· ἤθελε νὰ τοῦ δώσει ἀφορμὲς γιὰ τὴν τέλεια πίστη.

204. Κάθε θλίψη ἐλέγχει τὴν κλίση τοῦ θελήματος, ἂν κλίνει στὰ δεξιὰ ἢ στὰ ἀριστερά. Γι' αὐτὸ ἡ θλίψη ποὺ μᾶς συμβαίνει λέγεται πειρασμός, ἐπειδὴ παρέχει πεῖρα, δηλαδὴ φανερώνει στὸν θλιβόμενο τὰ κρυφὰ θελήματά του.

205. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀναγκάζει νὰ πολεμοῦμε τὴν κακία. Ὅταν ἐμεῖς πολεμοῦμε, τὴν πολεμεῖ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀφανίζει.

206. Σοφία δὲν εἶναι μόνο νὰ γνωρίζομε μὲ φυσικὴ συνέπεια τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπομένομε σὰν δική μας τὴν πονηρία ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀδικοῦν. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμειναν στὴν πρώτη περίπτωση, φούσκωσαν ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἔφτασαν στὴ δεύτερη, ἀπόκτησαν ταπεινοφροσύνη.

207. Ἂν θέλεις νὰ μὴν πειράζεσαι ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμούς, νὰ καταδέχεσαι ἐξουδένωση τῆς ψυχῆς σου καὶ θλίψη τῆς σάρκας του. Κι αὐτὸ ὄχι σὲ μερικά, ἀλλὰ σὲ κάθε καιρὸ καὶ τόπο καὶ πράγμα.

208. Ἐκεῖνος ποὺ γυμνάζεται μὲ τὴ θέλησή του στὶς θλίψεις, δὲ θὰ κατακυριευτεῖ ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους πονηροὺς λογισμούς. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταδέχεται τὰ πρῶτα, αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ δεύτερα καὶ χωρὶς νὰ θέλει.

209. Ὅταν ἀδικεῖσαι καὶ σκληραίνει ἡ καρδιά σου καὶ τὰ σπλάχνα σου, μὴ λυπᾶσαι, ἐπειδὴ αὐτὸ ἔγινε κατ' οἰκονομίαν, ἀλλὰ μὲ χαρὰ νὰ ἀνατρέπεις τοὺς λογισμοὺς ποὺ ξεσηκώνονται, γνωρίζοντας ὅτι μὲ τὸν ἀφανισμὸ τῶν λογισμῶν, μόλις αὐτοὶ ἐμφανιστοῦν, ἀφανίζεται καὶ τὸ κακό. Ἂν ὅμως οἱ λογισμοὶ ἐξακολουθοῦν ἀδιάκοπα, τότε καὶ τὸ κακὸ μεγαλώνει.

210. Χωρὶς συντριβὴ καρδιᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν κακία. Δίνει συντριβὴ στὴν καρδιὰ ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τὰ τρία αὐτά: ὕπνο, τροφὴ καὶ σωματικὴ ἀνάπαυση. Ἡ ἀφθονία αὐτῶν φέρνει τρυφὴ καὶ ἡδονικὴ ζωή, καὶ αὐτὰ δέχονται τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ εἶναι ἀντίθετα στὴν προσευχὴ καὶ στὴν πρέπουσα διακονία.

211. Ἂν σοῦ ἔλαχε νὰ διατάζεις ἀδελφούς, φύλαγε τὴν τάξη σου καὶ μὴ σωπάσεις καὶ δὲν πεῖς τὰ δέοντα, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀντιλέγοντες. Καὶ ἂν ὑπακούουν, θὰ ἔχεις μισθὸ γιὰ τὴν ἀρετή τους. Ἂν παρακούουν, πάντως νὰ τοὺς συγχωρήσεις καὶ θὰ λάβεις τὰ ἴσα ἀπὸ Αὐτὸν ποὺ εἶπε: «Συγχωρεῖστε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»[109].

109. Ματθ. 6, 14.

212. Μὲ πανήγυρη μοιάζει κάθε θλίψη. Ἐκεῖνος ποὺ ξέρει νὰ ἐμπορεύεται, θὰ κερδίσει πολλά. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει, ζημιώνεται.

213. Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπακούει μὲ τὸ πρῶτο, μὴν τὸν βιάζεις μὲ φιλονεικία, ἀλλὰ τὸ κέρδος ποὺ ἔχασε ἐκεῖνος, κέρδισέ το ἐσύ· γιατὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ διόρθωση ἐκείνου, θὰ σὲ ὠφελήσει ἡ ἀνεξικακία σου.

214. Ὅταν ἡ βλάβη τοῦ ἑνὸς ἀφορᾶ σὲ πολλούς, τότε δὲν πρέπει νὰ μακροθυμεῖς οὔτε νὰ ζητεῖς τὸ συμφέρον σου, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀφορᾶ σὲ πολλοὺς εἶναι πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ποὺ ἀφορᾶ σὲ ἕναν.

215. Ἂν κανεὶς πέσει σὲ ὁποιαδήποτε ἁμαρτία καὶ δὲν λυπηθεῖ ἀνάλογα μὲ τὸ σφάλμα, εὔκολα πάλι πέφτει στὸ ἴδιο δίχτυ.

216. Ὅπως τὸ λιοντάρι δὲν πλησιάζει μὲ φιλικὰ αἰσθήματα τὸ δαμάλι, ἔτσι ἡ ἀναισχυντία δὲ δέχεται εὐχάριστα τὴ λύπη γιὰ τὶς ἁμαρτίες.

217. Ὅπως λύκος μὲ πρόβατο δὲν συνέρχονται γιὰ νὰ τεκνοποιήσουν, ἔτσι ὁ χορτασμὸς δὲ συνέρχεται μὲ τὸν πόνο τῆς καρδιᾶς γιὰ νὰ γεννήσουν ἀρετές.

218. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πόνο καὶ λύπη κατὰ Θεόν, ἂν δὲν ἀγαπήσει πρωτύτερα τὶς αἰτίες τους.

219. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἔλεγχος γιὰ τὰ σφάλματά μας προξενοῦν λύπη. Ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγρυπνία συντροφιάζουν μὲ τὸν πόνο.

220. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν διδάσκεται ἀπὸ τὶς ἐντολὲς καὶ τὶς συμβουλὲς τῆς Γραφῆς θὰ χτυπηθεῖ μὲ μάστιγα ἀλόγου καὶ κεντρὶ τοῦ ὄνου[110]. Ἂν δὲν τὰ δεχτεῖ κι αὐτά, τότε μὲ φίμωτρο καὶ χαλινάρι θὰ σφιχτεῖ ἀπὸ τὸ λαιμό[111].

221. Ἐκεῖνος ποὺ εὔκολα νικιέται ἀπὸ τὰ μικρά, ἐξ ἀνάγκης ἔχει ὑποδουλωθεῖ καὶ στὰ μεγάλα. Ἐκεῖνος ποὺ καταφρονεῖ τὰ μικρά, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου θὰ ἀντισταθεῖ στὰ μεγάλα.

222. Μὴν προσπαθεῖς μὲ ἐλέγχους νὰ ὠφελήσεις ἐκεῖνον ποὺ καυχιέται γιὰ ἀρετές. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾶ καὶ τὴν ἐπίδειξη καὶ τὴν ἀλήθεια.

223. Κάθε λόγος τοῦ Χριστοῦ φανερώνει ἔλεος καὶ δικαιοσύνη καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ· τούτων τὴ δύναμη βάζει μέσω τῆς ἀκοῆς στὶς ψυχὲς ὅσων ἀκοῦν μ' εὐχαρίστηση. Γι' αὐτό, οἱ ἀνελεήμονες καὶ ἄδικοι ποὺ τὸν ἄκουσαν μὲ δυσαρέσκεια, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐννοήσουν τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ Διδάσκαλο τὸν σταύρωσαν. Ἂς προσέξομε λοιπὸν κι ἐμεῖς ἂν ἀκοῦμε μ' εὐχαρίστηση. Γιατὶ ὁ Ἴδιος εἶπε: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾶ θὰ φυλάξει τὶς ἐντολές μου· θὰ τὸν ἀγαπήσει ὁ Πατέρας μου, θὰ τὸν ἀγαπήσω κι ἐγὼ καὶ θὰ τοῦ φανερώσω τὸν ἑαυτό μου»[112]. Βλέπεις πῶς ἔκρυψε μέσα στὶς ἐντολές τὴ

110. Παροιμ. 26, 3. 111. Ψαλμ. 31, 9. 112. Ἰω. 14, 21.

φανέρωσή Του; Ἀπ' ὅλες λοιπὸν τὶς ἀρετές, ἐκείνη ποὺ τὶς περιλαμβάνει ὅλες εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὴν ἡσυχία τῶν λογισμῶν.

224. Τὸ γνωρίζει αὐτὸ ὁ Κύριος καὶ μᾶς παραγγέλλει: «Μὴ φροντίσετε γιὰ τὸ αὔριο»[113]. Καὶ εἶναι σωστό· γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν μέριμνα τῆς ὕλης, πῶς θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμούς; Κι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ λογισμούς, πῶς θὰ δεῖ πραγματικὴ τὴν ἁμαρτία ποὺ σκεπάζουν οἱ λογισμοί; Αὐτὴ εἶναι σκοτάδι καὶ ὁμίχλη τῆς ψυχῆς, ποὺ προῆλθε ἀπὸ πονηρὲς σκέψεις καὶ πράξεις. Ὁ διάβολος πειράζει μὲ προσβολὲς πονηρῶν λογισμῶν, δὲ βιάζει ὅμως ἀλλὰ ὑποδεικνύει τὴν ἀρχή. Ὁ ἄνθρωπος μὲ φιληδονία καὶ κενοδοξία εὐχαρίστως ἀνταποκρίνεται· γιατὶ ἂν καὶ δὲν ἤθελε ἀπὸ διάκριση, ἀλλὰ στὴν πράξη εὐχαριστιόταν καὶ παραδεχόταν. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶδε τὴν καθολικὴ (γενικὴ) ἁμαρτία, πότε θὰ παρακαλέσει νὰ ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ αὐτήν; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καθαρίστηκε, πῶς θὰ βρεῖ τὸν τόπο τῆς καθαρῆς φύσεως; Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν βρῆκε, πῶς θὰ δεῖ τὸν ἐσωτερικότερο οἶκο τοῦ Χριστοῦ; Ἀφοῦ εἴμαστε οἶκος Θεοῦ κατὰ τὸν προφητικὸ καὶ εὐαγγελικὸ λόγο καὶ τὸν ἀποστολικό[114].

225. Πρέπει λοιπὸν ἀκολουθώντας αὐτὰ ποὺ εἴπαμε παραπάνω, νὰ ζητήσομε νὰ βροῦμε τὸν οἶκο, καὶ μὲ προσευχὴ νὰ ἐπιμένομε νὰ «κρούομε», ὥστε ἢ τώρα ἢ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας νὰ μᾶς ἀνοίξει ὁ Κύριος καὶ νὰ μὴ μᾶς πεῖ ἐπειδὴ ἀμελήσαμε, «Δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῦ εἶστε»[115]. Ὄχι μόνο χρεωστοῦμε νὰ ζητήσομε καὶ νὰ λάβομε, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι λάβομε νὰ φυλάξομε. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τὸ ἔχασαν, ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν. Γι' αὐτό, τῶν πραγμάτων ποὺ προείπαμε, ψιλὴ γνώση ἢ καὶ τυχαία πεῖρα, ἴσως καὶ ὀψιμαθεῖς καὶ νέοι κατέχουν. Τὴν ἐργασία ὅμως τὴν ὑπομονετικὴ κι ἐπίμονη, μόλις διαθέτουν οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολύπειροι γέροντες, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἀπροσεξία πολλὲς φορὲς τὴν ἔχασαν καὶ μὲ ἑκούσιους κόπους τὴν ἀναζήτησαν καὶ τὴν βρῆκαν. Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς νὰ μὴν παύομε νὰ κάνομε μέχρις ὅτου τὴν ἀποκτήσομε μόνιμα.

226. Αὐτὲς τὶς λίγες ἐντολὲς τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου ξεχωρίσαμε ἀπὸ τὶς πολλές. Αὐτὲς καὶ ὁ μέγας Ψαλμωδὸς[116] προτρέπει ἀκατάπαυστα νὰ μαθαίνομε καὶ νὰ πράττομε ὅσοι συνεχῶς ψάλλομε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνηση, τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

113. Ματθ. 6, 34.
114. Ἰω. 14, 23· Α' Κορ. 3, 16· Ἑβρ. 3, 6.
115. Λουκ. 13, 25.
116. Ψαλμ. 1, 2 κ.ἀ.

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο

Ἐπειδὴ ἀπὸ καιρὸ ἤσουν πολὺ ἀπασχολημένος μὲ τὴ σωτηρία σου καὶ ἡ φροντίδα σου ἦταν πολλὴ γιὰ τὴ ζωὴ τὴ σύμφωνη μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἦρθες σὲ μένα καὶ μοῦ ἔλεγες τὰ δικά σου, μὲ ποιοὺς κόπους καὶ πόθο φλογερὸ εἶχες σκοπὸ νὰ προσκολληθεῖς στὸν Κύριο, μὲ ζωὴ αὐστηρή, μὲ ἐγκράτεια καὶ κάθε κακοπάθεια, ἀγωνιζόμενος μὲ ἀγρυπνία πολλὴ καὶ ἐπίμονη καὶ συνεχὴ προσευχή. Καὶ ποιοὶ πόλεμοι, μοῦ ἔλεγες, καὶ σμήνη ἀπὸ σαρκικὰ πάθη ἀνασυντάσσονται μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ξεσηκώνονται κατὰ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας[117] ποὺ ἐναντιώνεται καὶ μάχεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μας. Περισσότερο ἀπ' ὅλα θρηνοῦσες γιατὶ σ' ἐνοχλοῦσε τὸ πάθος τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ζητοῦσες ἀπὸ μένα κάποια μέθοδο καὶ συμβουλή, μὲ ποιοὺς ἀγῶνες καὶ κόπους θὰ μποροῦσες νὰ κατανικήσεις τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη. Καὶ τότε, ὅσο ἦταν δυνατό, συμβούλεψα προσωπικὰ τὴν ἀγάπη σου, ἐκθέτοντάς σου τὰ ψυχωφελὴ νοήματα, τὶς σκέψεις καὶ τὰ φρονήματα. Καὶ σοῦ εἶπα τότε μὲ ποιοὺς κόπους καὶ ἐπιμονὴ ἀσκητικὴ καὶ σύνεση καὶ γνώση λογικὴ σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο ἂν ζήσει ἡ ψυχή, μὲ πίστη καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάρης, μπορεῖ νὰ νικήσει τὶς κακίες ποὺ ἀναβλύζουν μέσα μας καὶ μάλιστα τὶς κακίες ποὺ εἴπαμε παραπάνω.

Ἐναντίον ἐκείνων τῶν παθῶν ποὺ ἔδωσαν ἀπὸ τὴν προηγούμενη συνήθεια σ' αὐτὰ τὴν ποιότητά τους στὴν ψυχὴ ποὺ ὅπως εἶναι ἑπόμενο παρασύρεται περισσότερο ἀπὸ αὐτά, ἐναντίον αὐτῶν τῶν παθῶν ὀφείλει ἡ ψυχὴ νὰ ἀγωνιστεῖ μὲ μεγαλύτερη ἔνταση καὶ ἀκατάπαυστα, ἕως ὅτου ὑποτάξει τὶς σαρκικὲς καὶ παράλογες ἐπιθυμίες τῆς καρδιᾶς, στὶς ὁποῖες προηγουμένως παρασυρόταν καὶ ὑποτασσόταν καὶ γινόταν αἰχμάλωτή τους μὲ τὴ συνεχὴ ὑπενθύμιση καὶ κακὴ μελέτη τῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴ συγκατάθεση τῶν σκέψεων. Σωματικὰ λοιπὸν ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ σένα στὸ πρόσωπο μόνο, ὄχι ὅμως καὶ στὴν καρδιά[118], καὶ πῆγα στὴν ἔρημο κοντὰ στοὺς ἀληθινοὺς ἐργάτες καὶ πολεμιστὲς τοῦ Χριστοῦ, μὲ σκοπὸ καὶ ἐγώ, ἔστω καὶ λίγο, νὰ ἀγωνιστῶ καὶ νὰ συμπολεμήσω μὲ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων σαρκικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀντιπαρατάσσονται γενναῖα ἐναντίον τῶν παθῶν, καὶ νὰ ἀποβάλω τὴν ὀκνηρία καὶ ν' ἀπορρίψω τὴν ἀμέλεια ἀπὸ πάνω μου καὶ νὰ πάρω ἐπάνω μου κάθε φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια, ἐπειδὴ βιαζόμουνα νὰ εὐαρεστήσω τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ μὲ προθυμία στέλνω γραπτὴ ψυχωφελὴ νουθεσία σ' ἐσένα ποὺ εἶσαι ἀληθινὸς καὶ γνήσιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸ σκοπό, ὅσα σοῦ ἔλεγα τότε πρόσωπο μὲ πρόσω-

117. Ρωμ. 7, 23.
118. Α' Θεσ. 2, 17.

πο, διατυπωμένα τώρα πιὸ σύντομα στὴ μικρὴ συμβουλευτικὴ ἐπιστολή, νὰ τὰ διαβάσεις μ' ἐπιμέλεια σὰν νὰ εἶμαι παρὼν καὶ νὰ ὠφεληθεῖς πνευματικά.

Λοιπὸν τὴν ἀρχὴ τῆς κατὰ Θεὸν ὠφέλειάς σου, παιδί μου, ὀφείλεις νὰ τὴν κάνεις ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο: πρέπει νὰ μελετᾶς καὶ νὰ συλλογίζεσαι ἀκατάπαυστα χωρὶς ποτὲ νὰ ξεχνᾶς, ὅλες τὶς οἰκονομίες (τὶς διευθετήσεις καὶ τοὺς μυστηριώδεις τρόπους τῆς θείας βουλῆς) καὶ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε κι ἐξακολουθεῖ νὰ σοῦ κάνει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς σου· ὄχι τυλιγμένος ἀπὸ τὴ λήθη ποὺ προκαλεῖ ἡ κακία ἢ ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας νὰ ξεχνᾶς τὶς πολλὲς καὶ μεγάλες πρὸς ἐσένα εὐεργεσίες Του, καὶ ἔτσι νὰ περνᾶς τὸν ὑπόλοιπο καιρό σου χωρὶς ὠφέλιμα ἔργα καὶ χωρὶς εὐχαριστία. Ἐπειδὴ οἱ ἀκατάπαυστες αὐτὲς ἐνθυμήσεις τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, κεντοῦν σὰν τὸ σουβλὶ τὴν καρδιὰ καὶ τὴν παρακινοῦν σὲ ἐξομολόγηση καὶ δοξολογία, σὲ ταπείνωση, σὲ εὐχαριστία μὲ συντριβὴ ψυχῆς, σὲ κάθε ἀγαθὴ ἀπασχόληση, σὲ προθυμία γιὰ νὰ ἀνταποδώσει τὶς εὐεργεσίες πρὸς τὸ Θεὸ μὲ τρόπους καὶ ἤθη ἀγαθὰ καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀρετὴ ποὺ εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ θέλημά Του· καὶ τὴν κάνουν νὰ μελετᾶ πάντοτε τὸν προφητικὸ λόγο: «Τί θὰ ἀνταποδώσω στὸν Κύριο γιὰ ὅλα, μὲ ὅσα μ' ἔχει εὐεργετήσει;»[119]

Ἂς ἀναλογιστεῖ ὁ ἄνθρωπος τὶς εὐεργεσίες τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς γεννήσεως, ἢ ἀπὸ πόσους κινδύνους γλύτωσε, σὲ πόσες ἁμαρτίες ἔπεσε καὶ σὲ πόσες παραβάσεις γλίστρησε θεληματικά, καὶ ἐντούτοις δὲν τὸν παρέδωσε γιὰ ἀπώλεια καὶ θάνατο, σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο, στὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ τὸν ἐξαπάτησαν, ἀλλὰ τὸν διαφύλαξε μακρόθυμα ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, παραβλέποντας τὶς ἁμαρτίες του, περιμένοντας τὴν ἐπιστροφή του. Καὶ ἐνῶ ἡ ψυχή του δούλευε μὲ τὰ πάθη της θεληματικὰ στὰ ἐχθρικὰ καὶ πονηρὰ πνεύματα, Αὐτὸς τὸν διέτρεφε, τὸν σκέπαζε καὶ τὸν προστάτευε, προνοώντας μὲ κάθε τρόπο γι' αὐτόν. Καὶ τέλος ἔβαλε μέσα του ἀγαθὴ κλίση καὶ τὸν ὁδήγησε σὲ ὁδὸ σωτηρίας καὶ ἔβαλε στὴν καρδιά του ἔρωτα ἀσκητικοῦ βίου καὶ τὸν δυνάμωσε, ὥστε ν' ἀφήσει μὲ χαρὰ τὸν κόσμο καὶ ὅλη τὴν ἀπάτη τοῦ κόσμου καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ τὸν καταστόλισε μὲ τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα τῆς ἀσκητικῆς τάξεως, καὶ προετοίμασε τὰ πράγματα ὥστε νὰ γίνει δεκτὸς σὲ ἀδελφότητα ἁγίων ἀνδρῶν.

Ποιὸς λοιπόν, ἂν εἶναι εὐσυνείδητος καὶ τὰ συλλογίζεται αὐτά, δὲ θὰ βρίσκεται πάντοτε σὲ συντριβὴ καρδιᾶς; Καὶ ἀφοῦ ἔχει τόσες προηγούμενες εὐεργεσίες σὰν ἐνέχυρα, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχει πράξει κανένα ἀγαθό, δὲν θὰ ἔχει πάντοτε βέβαιη ἐλπίδα; Θὰ ἔχει βέβαιη ἐλπίδα, γιατὶ θὰ σκέφτεται: «Ἐγὼ κανένα καλὸ δὲν ἔκανα ἀλλὰ ἀντίθετα ἔχω ἁμαρτήσει πολὺ ἐνώπιόν Του μὲ σαρκικὲς ἁμαρτίες καὶ πολλὲς ἄλλες κακίες· ὡστόσο δὲ μοῦ φέρθηκε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνομίες μου, οὔτε μοῦ ἀνταπέδωσε ἀνάλογα μὲ τὶς

119. Ψαλμ. 115, 3.

ἁμαρτίες μου[120], ἀλλὰ τόσες δωρεὲς καὶ εὐεργεσίες οἰκονόμησε γιὰ μένα. Ἂν τώρα δώσω ὁλότελα τὸν ἑαυτό μου νὰ Τὸν ὑπηρετῶ στὸ ἑξῆς, μὲ ἁγνὴ διαγωγὴ καὶ ἐνάρετες πράξεις, γιὰ πόσα ἀγαθὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα θὰ μὲ κρίνει ἄξιο καὶ θὰ μὲ δυναμώσει καὶ θὰ μὲ κατευθύνει καὶ θὰ μὲ κατευοδώσει σὲ κάθε καλὸ ἔργο; Γι' αὐτό, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πάντοτε τέτοιες σκέψεις καὶ δὲ λησμονεῖ τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ντρέπεται τὸν ἑαυτό του καὶ τόν διορθώνει καὶ τὸν βιάζει γιὰ κάθε καλὴ ἄσκηση ἀρετῆς καὶ γιὰ κάθε ἐργασία ἐνάρετη καὶ εἶναι πάντοτε πρόθυμος, πάντοτε ἕτοιμος στὸ νὰ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Λοιπόν, ἀγαπητό μου παιδί, ἐπειδὴ ἔχεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ φυσικὴ σύνεση, αὐτὴ τὴν ἀγαθὴ μελέτη νὰ τὴν ἔχεις διαρκῶς στὸ νοῦ σου καὶ νὰ φροντίζεις νὰ μὴν τὴν σκεπάζει ἡ καταστρεπτικὴ λησμοσύνη, οὔτε ἡ ἀμέλεια ποὺ ματαιώνει καὶ ἀπομακρύνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ζωὴ νὰ τὴν ἐμποδίζει· οὔτε νὰ σκοτίζεται ὁ νοῦς σου ἀπὸ τὴν ἄγνοια ποὺ εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, οὔτε ἀπὸ σαρκικὴ ἡδονὴ νὰ δελεάζεσαι, οὔτε νὰ νικιέσαι ἀπὸ τὴ λαιμαργία. Νὰ μὴν αἰχμαλωτίζεται ὁ νοῦς σου ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ὥστε νὰ μολύνεται ἀπὸ συγκατάθεση σὲ σκέψεις πορνικές. Νὰ μὴ σὲ νικοῦν ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μνησικακία ποὺ γεννοῦν τὸ μίσος ἐναντίον τῶν ἄλλων, καὶ μὲ μιὰ ἐλεεινὴ καὶ ἄθλια πρόφαση νὰ λυπᾶσαι καὶ νὰ λυπεῖς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μαζεύεις μνησικακία στὴν ψυχή σου κατὰ τοῦ πλησίον σου καὶ ἔτσι νὰ ξεπέφτεις ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ αἰχμάλωτος πιὰ στὸ νοῦ ν' ἀγριοκοιτάζεις τὸν ἀδελφὸ ποὺ ἔχει κι αὐτὸς τὴν ἴδια ψυχὴ μ' ἐσένα. Γιατὶ μὲ δεμένη τὴ συνείδηση ἀπὸ τὸ παράλογο σαρκικὸ φρόνημα, θὰ παραδοθεῖς ἀπὸ τὸ Θεὸ στὰ πονηρὰ πνεύματα στὰ ὁποῖα ὑπάκουσες, πρὸς τιμωρία σου γιὰ ἕνα ὁρισμένο διάστημα, ἕως ὅτου βρεθεῖ ὁ νοῦς σὲ τέλεια ἀπορία καὶ ἀπελπισία ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, σὰν νὰ τὸν ἔχουν καταπιεῖ ὅλα αὐτά, καὶ ἀφοῦ θὰ ἔχει χάσει τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴ ἀπὸ τὶς παραπάνω αἰτίες, θ' ἀρχίσει πάλι μὲ πολλὴ ταπείνωση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Καὶ ἀφοῦ κοπιάσει πολὺ σὲ προσευχὲς καὶ ὁλονύκτιες ἀγρυπνίες, θὰ καταργήσει τὶς αἰτίες μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἐξομολόγηση πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον.

Ἔτσι ἀρχίζει ὁ νοῦς πάλι νὰ ἔρχεται στὸν ἑαυτό του καὶ φωτιζόμενος μὲ φωτισμοὺς εὐαγγελικῆς γνώσεως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, μαθαίνει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲν παραδίνει τὸν ἑαυτό του αὐτοπροαιρέτως στὸ σταυρὸ μὲ φρόνημα ταπεινώσεως καὶ ἐξουδενώσεως καὶ δὲ ρίχνει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάτω ἀπ' ὅλους νὰ καταπατεῖται καὶ νὰ ἐξουδενώνεται καὶ νὰ καταφρονεῖται καὶ νὰ καταγελᾶται καὶ νὰ ἐμπαίζεται καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὑπομένει μὲ χαρὰ καὶ διόλου νὰ μὴν ἐπιδιώκει τὰ ἀνθρώπινα, δόξα ἢ τιμὴ ἢ ἔπαινο ἢ ἡδονὴ φαγητοῦ ἢ ποτοῦ ἢ ἐνδύματος, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀληθινὸς χριστιανός.

120. Ψαλμ. 102, 10.

Λοιπόν, ἀφοῦ εἶναι ἐμπρός μας τέτοιοι ἀγῶνες καὶ παλαίσματα καὶ βραβεῖα, μέχρι πότε θὰ μᾶς περιγελᾶ ἡ ὑποκριτικὴ μόρφωση εὐσέβειας γιὰ νὰ ὑπηρετοῦμε μὲ πανουργία τὸν Κύριο, ἄλλο νὰ μᾶς νομίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἄλλο νὰ φαινόμαστε σ' Ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει τὰ κρυφά; Γιατὶ ἐνῶ πολλοὶ μᾶς νομίζουν γιὰ ἁγίους, ἐμεῖς ἔχομε ἀκόμη ἄγριο χαρακτήρα καὶ φερσίματα, καὶ ἐνῶ ἔχομε τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς εὐσέβειας, ἀρνούμαστε τὴ δύναμή της[121]. Καὶ ἐνῶ μᾶς νομίζουν πολλοὶ παρθένους καὶ ἁγνούς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ποὺ γνωρίζει τὰ κρυφὰ τῆς καρδιᾶς μας εἴμαστε μολυσμένοι μέσα μας ἀπὸ συγκαταθέσεις σὲ πορνικοὺς λογισμοὺς καὶ λασπωμένοι ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῶν παθῶν καὶ ἀκάθαρτοι. Καὶ γιὰ τὴν ὑποκριτική μας ἀκόμη ἄσκηση καμαρώνομε μπροστὰ στοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων καὶ τυφλώνεται ὁλότελα ὁ νοῦς μας.

Ὡς πότε λοιπὸν θὰ βαδίζομε μὲ τὴν ματαιότητα τοῦ νοῦ μας χωρὶς νὰ πιάσομε γερὰ τὸ εὐαγγελικὸ φρόνημα καὶ χωρὶς νὰ φροντίζομε νὰ πληροφορηθοῦμε ποιὸς εἶναι ὁ ἀκριβὴς καὶ κατὰ συνείδηση βίος γιὰ νὰ ἐπιδιώξομε νὰ τὸν ἐφαρμόσομε καὶ νὰ βροῦμε τὴν ἀφοβία καὶ τὸ θάρρος τῆς συνειδήσεως; Ἀλλὰ ἀκόμη στηριζόμαστε στὴν ἐξωτερικὴ μόνο ἀρετή, κι αὐτὸ γιατὶ δὲν ἔχομε τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ ἀπατοῦμε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ θέλομε νὰ ἀρέσομε στοὺς ἀνθρώπους καὶ κυνηγοῦμε τὶς δόξες, τὶς τιμὲς καὶ τοὺς ἐπαίνους τους.

Θὰ ἔρθει ὁπωσδήποτε Ἐκεῖνος ποὺ φανερώνει τὰ κρυμμένα στὸ σκοτάδι καὶ τὰ θελήματα τῶν καρδιῶν[122], ὁ δικαστὴς ποὺ δὲν ξεγελιέται μὲ σοφίσματα, ποὺ μήτε τὸν πλούσιο ντρέπεται, μήτε τὸ φτωχὸ ἐλεεῖ. Ἐκεῖνος ποὺ ἀφαιρεῖ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα καὶ φανερώνει τὴν ἐσωτερικὰ κρυμμένη ἀλήθεια. Ἐκεῖνος ποὺ στεφανώνει ἐπὶ παρουσίᾳ Ἀγγέλων μπροστὰ στὸν Πατέρα Του τοὺς ἀληθινοὺς ἀγωνιστὲς καὶ ἀθλητὲς ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ συνείδησή τους. Ἐκεῖνος ποὺ σέρνει στὸ θρίαμβό του, μπροστὰ στὴν ἄνω Ἐκκλησία τῶν ἁγίων καὶ σὲ ὅλη τὴν ἐπουράνια στρατιά, τοὺς ὑποκριτὲς ποὺ φοροῦν μόνο τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς εὐσέβειας καὶ μόνο φαινομενικὴ ἁγιότητα ἐπιδεικνύουν στοὺς ἀνθρώπους καὶ στηρίζονται σ' αὐτὴν καὶ ἀπατοῦν τὸν ἑαυτό τους[123], καὶ ποὺ τοὺς ἀποστέλλει φοβερὰ ντροπιασμένους στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ὅπως τὶς μωρὲς παρθένες[124]. Αὐτὲς καὶ τὴν ἐξωτερικὴ παρθενία φύλαξαν, γιατὶ δὲν κατηγορήθηκαν ὅτι δὲν τὴν φύλαξαν, ἀλλὰ καὶ λάδι στὰ δοχεῖα τους εἶχαν ἐν μέρει, δηλαδὴ εἶχαν καὶ μερικὲς ἀρετὲς καὶ μερικὰ ἐξωτερικὰ κατορθώματα καὶ χαρίσματα, γι' αὐτὸ οἱ λαμπάδες τους μέχρις ἑνὸς σημείου ἄναβαν· ἀλλὰ ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἄγνοια καὶ ὀκνηρία, δὲν εἶχαν προνοήσει καὶ δὲν γνώρισαν μὲ ἀκρίβεια τὸ πλῆθος τῶν παθῶν ποὺ εἶχαν μέσα τους καὶ ποὺ τὰ ἐνεργοῦσαν καὶ τὰ κινοῦσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα· ἀλλὰ ἄφηναν νὰ διαφθείρονται οἱ σκέψεις τους ἀπὸ τὶς ἀντίθετες ἐνέργειες τῶν πονηρῶν πνευμάτων καθὼς μὲ τὴ συγκατάθεσή τους στοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἔπιαναν σχέση μὲ αὐτούς, ἔπαιρναν τὸ δόλωμα στὴν καρδιά τους καὶ ἔπεφταν νικημένες. Τὶς νικοῦσε δηλαδὴ ὁ κάκιστος φθόνος, ἡ ζήλεια ποὺ μισεῖ τὰ καλά, ἡ διχόνοια, ἡ φιλονεικία, τὸ μίσος, ἡ ὀργή, ἡ πικρία καὶ δυσαρέσκεια, ἡ μνησικακία, ἡ ὑποκρισία, ὁ θυμός, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ κενοδοξία, ἡ ἀνθρωπαρέσκεια, ἡ φιλαργυρία, ἡ ἀκηδία, ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία ἡ ὁποία ἐργάζεται νοερὰ τὴν ἡδυπάθεια, ἡ ἀπιστία, ἡ ἔλλειψη τοῦ θείου φόβου, ἡ δειλία, ἡ λύπη, ἡ ἀντιλογία, ἡ ἀτονία, ὁ ὕπνος, ἡ οἴηση, ἡ δικαιολογία, τὸ φούσκωμα τοῦ φρονήματος, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀπληστία, ἡ ἀσωτία, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀπελπισία ποὺ εἶναι τὸ χειρότερο ὅλων τῶν κακῶν, καὶ οἱ λεπτὲς ἐνέργειες τῆς κακίας. Οἱ ὁποῖες μωρὲς παρθένες καὶ τὴν ἐργασία τῶν καλῶν, τὴ σεμνὴ δηλ. πολιτεία τους, καὶ αὐτὴν ποὺ φαίνονταν ὅτι κάνουν στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπολάμβαναν τοὺς ἐπαίνους (μ' ὅλο ποὺ εἶχαν καὶ μερικὰ χαρίσματα, τὰ παρέδιναν στὰ πνεύματα τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρέσκειας), καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τῶν λοιπῶν παθῶν, ἀνακάτωναν τὰ καλὰ ἔργα μὲ τὰ πονηρὰ καὶ σαρκικὰ φρονήματα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔχαναν ἀπαράδεκτα καὶ ἀκάθαρτα ὅπως ἡ θυσία τοῦ Κάιν[125] καὶ ἔτσι ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ Νυμφίου καὶ τοῦ ἐπουράνιου νυμφώνα.

Αὐτὰ λοιπὸν ἂς σκεφτόμαστε καὶ ἂς ξεκαθαρίζομε καὶ ἂς δοκιμάζομε γιὰ νὰ ἐννοήσομε καὶ νὰ μάθομε σὲ ποιὰ κατάσταση βρισκόμαστε, μὲ τὸ σκοπό, ἐφόσον ἔχομε ἀκόμη καιρὸ μετάνοιας καὶ ἐπιστροφῆς στὸν Θεό, νὰ διορθώσομε τοὺς ἑαυτούς μας. Ἔτσι θὰ ἐκτελοῦμε τὰ καλὰ ἔργα μὲ καθαρὴ καρδιὰ κι ἔτσι θὰ εἶναι αὐτὰ ἀληθινὰ καὶ καθαρὰ καὶ ὄχι ἀνακατωμένα μὲ σαρκικὸ φρόνημα καὶ δὲ θὰ ἀπορριφθοῦν μακριὰ σὰν θυσία ἐπίμεμπτη, ἐξαιτίας ἀφοβίας καὶ ἀμέλειας καὶ ἐλλείψεως ἀληθινῆς γνώσεως. Φοβοῦμαι μήπως καὶ τὸν κόπο τῆς παρθενίας καὶ ἐγκράτειας καὶ ἀγρυπνίας καὶ νηστείας καὶ φιλοξενίας ὑποφέρομε καὶ ξοδέψομε τὶς ἡμέρες μας, καὶ γιὰ τὶς παραπάνω αἰτίες τῶν παθῶν ποὺ εἴπαμε, ἐκεῖνα ποὺ νομίζαμε γιὰ ἀρετὲς βρεθοῦν θυσία ἐπίμεμπτη καὶ γίνουν ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Ἱερέα Χριστό.

Αὐτὸς λοιπόν, παιδί μου, ποὺ θέλει νὰ σηκώσει τὸ σταυρό του καὶ νὰ ἀκολουθήσει τὸ Χριστὸ μὲ τὴν ἀκατάπαυστη ἐξέταση τῶν λογισμῶν του, πρέπει νὰ φροντίσει πρῶτα-πρῶτα νὰ ἔχει τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ τὴ φρόνηση· νὰ ἔχει πολλὴ μέριμνα γιὰ τὴν σωτηρία του, πολλὴ σύνεση καὶ πολλὴ σπουδὴ πρὸς τὸ Θεό· νὰ ἐρωτᾶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα μὲ αὐτόν, δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγωνίζονται τὸν ἴδιο ἀγώνα, γιὰ νὰ γνωρίζει

121. Β' Τιμ. 3, 5. 122. Α' Κορ. 4, 5. 123. Γαλ. 6, 3. 124. Ματθ. 25, 1-12.

125. Γεν. 4, 5.

ποῦ καὶ πῶς βαδίζει, μήπως ἀπὸ ἄγνοια βαδίζει στὸ σκοτάδι χωρὶς λύχνο νὰ τοῦ φέγγει. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἰδιόρρυθμος κι ἀκολουθεῖ δικό του τρόπο ζωῆς καὶ βαδίζει χωρὶς εὐαγγελικὴ γνώση καὶ χωρὶς ὁδηγία, σκοντάφτει συχνὰ καὶ πέφτει σὲ πολλοὺς λάκκους καὶ παγίδες τοῦ πονηροῦ καὶ πλανιέται πολύ, πέφτει σὲ πολλοὺς κινδύνους καὶ δὲν γνωρίζει τί τέλος θὰ ἔχει. Ἐπειδὴ πολλοὶ πέρασαν ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἄσκηση καὶ κακοπάθειες καὶ πολλοὺς μόχθους ὑπέφεραν γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἡ ἰδιορρυθμία, ἡ ἔλλειψη διακρίσεως καὶ ἡ ἔλλειψη τῆς πνευματικῆς βοήθειας τῶν ἄλλων ἔκαναν τοὺς τόσους καὶ τόσους κόπους τους ἀνίσχυρους καὶ μάταιους.

Σὺ λοιπόν, ἀγαπητό μου παιδί, ὅπως σοῦ γράφω καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ λόγου, μὴν ξεχνᾶς τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔχει κάνει ὁ προσκυνητὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεός· μὴ δελεάζεσαι ἀπὸ τὴν κακία καὶ ὀκνηρία, ἀλλὰ βάλε μπροστὰ στὰ μάτια σου ὅλες τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ γέννησή σου μέχρι τώρα, σωματικὲς καὶ πνευματικές, νὰ τὶς μελετᾶς καὶ νὰ τὶς σκέφτεσαι προσεκτικά, ὅπως λέει καὶ ἡ Γραφή: «Μὴν ξεχνᾶς ὅλες τὶς εὐεργεσίες Του»[126]. Ἔτσι θὰ παρακινεῖται ἡ καρδιά σου στὸ φόβο καὶ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅσο μπορεῖς νὰ Τοῦ ἀνταποδώσεις βίο προσεκτικό, ζωὴ ἐνάρετη, συνείδηση εὐσεβή, λόγο κατάλληλο, πίστη ὀρθή, φρόνημα ταπεινό, καὶ μὲ μιὰ λέξη νὰ ἀναθέσεις ὁλόκληρο τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεό, φιλοτιμημένος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλάνθρωπου Κυρίου. Κι ἔτσι κατὰ κάποιο τρόπο αὐτομάτως μὲ τὴ μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν Του, ἤ μᾶλλον καὶ μὲ τὴν βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανό, πληγώνεται ἡ καρδιά σου ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν πόθο πρὸς Αὐτόν, γιατὶ ἐκεῖνα τὰ θαυμάσια ποὺ δὲν ἔκανε σὲ ἄλλους ποὺ εἶναι πολὺ καλύτεροί σου, τὰ ἔκανε σὲ σένα λόγω τῆς ἄρρητης φιλανθρωπίας Του.

Νὰ προσπαθεῖς λοιπὸν νὰ θυμᾶσαι ἀδιάκοπα ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔχει κάνει ὁ Θεός. Ἐξαιρετικὰ καὶ ἰδιαίτερα νὰ θυμᾶσαι ἀδιάλειπτα ἐκείνη τὴ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ χάρη καὶ εὐεργεσία· ταξίδευες μαζὶ μὲ τὴν μητέρα σου ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Τόπους πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπως μᾶς διηγήθηκες, καὶ σηκώθηκε ἡ φοβερὴ καὶ ἀνυπόφορη ἐκείνη θαλασσοταραχὴ καὶ μεγάλη τρικυμία ἐκείνη τὴ νύχτα καὶ ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν στὸ πλοῖο μαζὶ μὲ τοὺς ναῦτες καὶ τὴν μητέρα σου χάθηκαν στὸ βυθό, καὶ ἀπὸ ἕνα παράδοξο θαῦμα τῆς θείας δυνάμεως, μόνον ἐσὺ καὶ δύο ἄλλοι σωθήκατε. Καὶ πῶς κατὰ θεία οἰκονομία, μᾶς εἶπες, ἦρθες στὴν Ἄγκυρα καὶ σὲ λυπήθηκε κάποιος μὲ πατρικὰ σπλάχνα· σὲ πῆρε κοντά του καὶ ἀπὸ συμπάθεια καὶ προαίρεση συνδέθηκες μὲ τὸν εὐλαβέστατο Ἐπιφάνιο, γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖτε καὶ οἱ δύο ἀπὸ ἕναν ὅσιο ἄνθρωπο καὶ νὰ ἔρθετε στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας καὶ νὰ γίνετε δεκτοὶ ἀπὸ ἁγίους δούλους τοῦ Θεοῦ, ὡς γνήσια τέκνα.

126. Ψαλμ. 102, 2.

Γιὰ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ καλὰ ποὺ σοῦ ἔκανε ὁ Θεός, τί ἄξιο ἔχεις νὰ ἀνταποδώσεις σ' Ἐκεῖνον ποὺ κάλεσε τὴν ψυχή σου στὴ ζωὴ τὴν αἰώνια; Ἄρα λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς δικαιοσύνης ὀφείλεις νὰ μὴ ζεῖς πιὰ γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ γι' Αὐτὸν ποὺ γιὰ σένα πέθανε κι ἀναστήθηκε[127]. Νὰ ζεῖς μὲ κάθε ἀρετή, νὰ κατορθώνεις κάθε ἐντολή, καὶ γενικὰ νὰ ἀπέχεις ἀπὸ κάθε κοσμικὸ φρόνημα καὶ νὰ ἀποκτᾶς χριστιανικὰ φρονήματα, ὥστε νὰ διακρίνεις ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο σ' Αὐτὸν καὶ τέλειο[128], καὶ μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ ἐπιδιώκεις νὰ τὸ ἐκπληρώσεις. Ἀλλὰ καὶ τὴ νεότητά σου ὑπόταξέ την στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ λόγος αὐτός, δηλαδὴ νὰ παραστήσεις τὸ σῶμα σου θυσία στὸ Θεὸ ζωντανή, ἁγία, εὐάρεστη στὸ Θεό, χρησιμοποιώντας τὰ μέλη σου ὡς ὄργανα πράξεων ἁγίων καὶ ὄχι ἁμαρτίας· αὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ λατρεία[129]. Κάθε ὑγρασία σαρκικῆς ἐπιθυμίας μὲ τὴ λίγη τροφὴ καὶ τὸ λίγο νερὸ καὶ μὲ ὁλονύκτιες ἀγρυπνίες σβῆσε καὶ μάρανέ την, γιὰ νὰ πεῖς καὶ σὺ σὰν τὸν Δαβίδ: «Τόσο πολὺ κακουχήθηκα, ὥστε ἔγινα κατάξερος σὰν ἀσκὸς ποὺ τὸν ξέρανε ἡ πάχνη καὶ ἡ παγωνιά, ἀλλὰ δὲν λησμόνησα τὰ δικαιώματά Σου καὶ τὶς ἐντολές Σου»[130]. Καὶ ἀφοῦ κατανοήσεις βαθιὰ ὅτι ἀνήκεις στὸ Χριστό, σταύρωσε τὴ σάρκα σου μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες της[131] καὶ νέκρωσε τὰ μέλη σου ποὺ ἐπιθυμοῦν τὶς γήινες ἡδονές[132], ὄχι μόνο τὴν πορνεία ἀλλὰ καὶ κάθε ἀκαθαρσία ποὺ ἐνεργεῖται στὴ σάρκα ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα.

Καὶ δὲ σταματᾶ μόνο ὡς ἐδῶ τὸν ἀγώνα ἐκεῖνος ποὺ περιμένει τὸ στεφάνι τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀμόλυντης καὶ ὁλοκληρωτικῆς παρθενίας, ἀλλὰ ἀκολουθώντας τὴν ἀποστολικὴ διδασκαλία, ἀγωνίζεται νὰ νεκρώσει καὶ αὐτοῦ τοῦ πάθους τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας τὴν ἔννοια καὶ τὴν κίνηση. Ὅμως οὔτε καὶ σ' αὐτὸ ἀναπαύεται, ἀπὸ τὸν σφοδρὸ ἔρωτα ποὺ ἔχει νὰ κατασκηνώσει ἐπάνω στὸ σῶμα του ἡ ἀγγελικὴ καὶ ἀμόλυντη παρθενία, ἀλλὰ προσεύχεται νὰ ἐξαφανιστεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἐνθύμηση τῆς ψιλῆς ἐπιθυμίας ποὺ ἔρχεται μὲ τὸ λογισμὸ στὸ νοῦ, χωρὶς κίνηση καὶ πάθος σωματικό, ἀλλ' ἁπλῶς σὰν παρεκτροπὴ τοῦ νοῦ. Αὐτὸ μόνο μὲ τὴν οὐράνια βοήθεια καὶ δύναμη καὶ πλούσια παροχὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι δυνατὸ νὰ κατορθωθεῖ, ἂν ἴσως καὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ γίνονται πράγματι ἄξιοι γι' αὐτὴ τὴ χάρη.

Ἔτσι λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ περιμένει τὸ στεφάνι τῆς καθαρῆς καὶ ἄυλης καὶ ἀμόλυντης παρθενίας, σταυρώνει τὴ σάρκα μὲ ἀσκητικοὺς πόνους, νεκρώνει τὰ γήινα μέλη του μὲ τὴν αὔξηση καὶ ἐπιμονὴ στὴν ἐγκράτεια, φθείρει τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο μὲ τὸ νὰ τὸν κάνει ἀδύνατο καὶ ζαρωμένο καὶ κατάξερο. Ἔτσι μὲ τὴν πίστη καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς θείας

127. Β' Κορ. 5, 15.
128. Ρωμ. 12, 2.
129. Ρωμ. 12, 1.
130. Ψαλμ. 118, 83.
131. Γαλ. 5, 24.
132. Κολ. 3, 5.

χάρης, ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, δηλαδὴ ἡ ψυχή, θὰ ἀνανεώνεται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα[133], προοδεύοντας στὸ καλύτερο μὲ τὸ νὰ μεγαλώνει στὴν ἀγάπη, νὰ στολίζεται μὲ πραότητα, νὰ εὐφραίνεται μὲ ἀγαλλίαση τοῦ πνεύματος, νὰ κυριαρχεῖ μέσα στὴν καρδιά του ὡς ἐπιβράβευση ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ[134], νὰ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὴν καλοσύνη, νὰ φυλάγεται μὲ τὴν ἀγαθότητα, νὰ κρατεῖται ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, νὰ φωτίζεται ἀπὸ φρόνηση καὶ πνευματικὴ γνώση, νὰ γίνεται λαμπρὸς ἀπὸ σοφία, νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη. Μὲ αὐτὲς καὶ παρόμοιες ἀρετὲς ὁ νοῦς ἀνανεώνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀναγνωρίζει πάνω του τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θείας εἰκόνας καὶ ἐννοεῖ πλήρως τὸ νοητὸ καὶ ἄρρητο κάλλος τῆς ὁμοιώσεως μὲ τὸν Κύριο καὶ κατακτᾶ τὸν πλοῦτο τῆς αὐτοδίδακτης κι αὐτομάθητης σοφίας ποὺ περιέχει ὁ ἐσωτερικὸς ἐνδιάθετος νόμος.

Λέπτυνε λοιπόν, παιδί μου, τὴ νεαρή σου σάρκα καὶ θρέψε μὲ τὰ προλεχθέντα τὴν ἀθάνατη ψυχὴ καὶ ἀνανέωσε τὸν νοῦ σου μὲ τὶς ἀρετὲς ποὺ εἴπαμε μὲ τὴν συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ νεανικὲς σάρκες ποὺ ἔχουν παχύνει μὲ διάφορα φαγητὰ καὶ κρασί, εἶναι σὰν χοῖρος ἕτοιμος γιὰ σφάξιμο, ἐνῶ μὲ τὸ ἄναμμα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν σφάζεται ἡ ψυχὴ καὶ μὲ τὸ βρασμὸ τῆς κακῆς ἐπιθυμίας αἰχμαλωτίζεται ὁ νοῦς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας. Γιατὶ εἴσοδος αἵματος φέρνει ἔξοδο πνεύματος. Ἰδιαιτέρως τὸ κρασὶ οὔτε νὰ τὸ μυρίζει ὁ νέος, μὴν τυχὸν ἀπὸ τὴ διπλὴ φωτιὰ ποὺ φανερώνεται μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἐνέργεια τοῦ πάθους καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ οἰνοποσία, ἡ ἡδονὴ τῆς σάρκας ἀνάψει πολύ, διώξει τὴν πνευματικὴ ἡδονὴ τοῦ πόνου τῆς κατανύξεως καὶ φέρει σύγχυση καὶ ἀπολίθωση στὴν καρδιά. Ἀλλὰ οὔτε τὸ νερὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ χορταίνει ὁ νέος, γιὰ χάρη τῆς πνευματικῆς ἐπιθυμίας. Ἐπειδὴ πάρα πολὺ βοηθεῖ στὴν ἀπόκτηση τῆς σωφροσύνης ἡ στέρηση τοῦ νεροῦ, πράγμα ποὺ ἂν τὸ δοκιμάσεις, θὰ τὸ πληροφορηθεῖς μὲ τὴν πεῖρα σου. Κι αὐτὸ δὲν σοῦ τὸ νομοθετῶ οὔτε τὸ ὁρίζω ἀναγκαστικά, ἀλλὰ ὡς ἐπινόηση καὶ καλὴ μέθοδο ποὺ βοηθεῖ στὴν ἀληθινὴ παρθενία καὶ ἀκριβὴ σωφροσύνη ἀπὸ ἀγάπη σὲ παρακινῶ καὶ σὲ συμβουλεύω, ἀφήνοντας στὴν αὐτεξούσια προαίρεσή σου νὰ κάνεις ὅ,τι θέλεις.

Ἔλα τώρα λοιπὸν νὰ ποῦμε μερικὰ καὶ γιὰ τὸ παράλογο πάθος τῆς ὀργῆς ποὺ ἐρημώνει καὶ συγχίζει καὶ σκοτίζει κάθε ψυχὴ καὶ ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπο ὅμοιο μὲ θηρίο, ὅταν ἐνεργεῖ καὶ μπαίνει σὲ κίνηση ὁ θυμὸς καὶ μάλιστα σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι εὐέξαπτος καὶ κλίνει πολὺ στὸ πάθος αὐτό. Αὐτὸ τὸ πάθος στηρίζεται ἰδιαίτερα στὴν ὑπερηφάνεια καὶ δυναμώνει μὲ αὐτὴ καὶ γίνεται ἀκατάλυτο. Ἐφόσον τὸ διαβολικὸ δένδρο τῆς ἔχθρας, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ ποτίζεται ἀπὸ τὸ πρόστυχο νερὸ τῆς ὑπερηφάνειας, ἀνθεῖ καὶ θάλλει καὶ φέρνει πολὺ καρπὸ ἀνομίας. Καὶ ἔτσι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πο-

133. Β' Κορ. 4, 16. 134. Κολ. 3, 15.

νηροῦ διαβόλου γίνεται ἀκατάλυτο, γιατὶ ἔχει στήριγμα καὶ ὀχύρωμα τὰ θεμέλια τῆς ὑπερηφάνειας. Ἂν λοιπὸν θέλεις τὸ δένδρο τῆς ἀνομίας, δηλαδὴ τὸ πάθος τῆς ἔχθρας, τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς νὰ ξεραθεῖ μέσα σου καὶ νὰ γίνει ἄκαρπο, καὶ νὰ ἔρθει ἡ ἀξίνη τοῦ Πνεύματος νὰ τὸ κόψει καὶ νὰ τὸ ρίξει στὴ φωτιὰ[135] καὶ νὰ τὸ σηκώσει μαζὶ μὲ κάθε κακία, καὶ ἂν θέλεις τὸ σπίτι τῆς ἀνομίας ποὺ κτίζει ὁ πονηρὸς μὲ κακία μέσα στὴν ψυχὴ μὲ πέτρες τὶς διάφορες εὔλογες ἢ παράλογες προφάσεις (ποὺ παρουσιάζονται κάθε φορὰ στοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὰ ὑλικὰ πράγματα ἢ λόγια καὶ κτίζει μὲ αὐτὰ οἰκοδομὴ κακίας μέσα στὴν ψυχὴ) βάζοντας ἀπὸ κάτω γιὰ στήριγμα καὶ ὀχύρωμα τοὺς λογισμοὺς τῆς ὑπερηφάνειας· ἂν λοιπὸν θέλεις νὰ κατεδαφιστεῖ καὶ νὰ κατασκαφτεῖ αὐτὴ ἡ οἰκοδομή, νὰ ἔχεις τὴν ταπείνωση τοῦ Κυρίου ἀλησμόνητη μέσα στὴν καρδιά σου.

Τί ἦταν δηλαδὴ ὁ Κύριος καὶ τί ἔγινε γιὰ μᾶς καὶ ἀπὸ ποιὰ φωτεινὰ ὕψη θεότητας ποὺ ἦταν ἀποκαλυμμένη ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῶν ἐπουράνιων οὐσιῶν καὶ ποὺ τὴ δόξαζε κάθε λογικὴ φύση, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, Ἀρχές, Ἐξουσίες, Χερουβεὶμ καὶ Σεραφεὶμ καὶ ὅσες ἄγνωστες νοερὲς Δυνάμεις, (ποὺ τὰ ὀνόματά τους δὲν ἔφτασαν σ' ἐμᾶς, ὅπως ὑπαινίσσεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος[136]), σὲ ποιὸ βάθος ταπεινώσεως ἀνθρώπων ἐξαιτίας τῆς ἄρρητης ἀγαθότητάς Του κατέβηκε καὶ ἔγινε σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ ἐμᾶς ποὺ καθόμαστε ἀπελπισμένοι στὸ σκοτάδι τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀσέβειας καὶ στὴ σκιὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου[137], ποὺ μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ γίναμε αἰχμάλωτοι καὶ μᾶς ἐξουσιάζει ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν. Σὲ τέτοια λοιπὸν φοβερὴ καὶ ἄγρια αἰχμαλωσία ἐνῶ βρισκόμαστε καὶ εἴχαμε κατακτηθεῖ ἀπὸ τὸν ἀόρατο καὶ πικρὸ θάνατο, δὲν ντράπηκε ὁ Κύριος κάθε ὁρατῆς καὶ ἀόρατης κτίσεως, ἀλλὰ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό Του καὶ ἀφοῦ ἀνέλαβε τὸν ἄνθρωπο, ποὺ εἶχε καταδικαστεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας μὲ τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση, ἔγινε ἄνθρωπος ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ ἐμᾶς χωρὶς ἁμαρτία[138], δηλαδὴ χωρὶς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Γιατὶ τὶς τιμωρίες ποὺ ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἁμαρτία τῆς παραβάσεως στοὺς ἀνθρώπους, τὴν τιμωρία τοῦ θανάτου, τὸν κόπο, τὴν πείνα, τὴ δίψα καὶ τὰ λοιπά, ὅλα τὰ πῆρε πάνω Του ὁ Κύριος Ἰησοῦς καὶ ἔγινε ὅ,τι εἴμαστε ἐμεῖς, γιὰ νὰ γίνομε ὅ,τι εἶναι Αὐτός. Ὁ Λόγος «σὰρξ ἐγένετο»[139] γιὰ νὰ γίνει ἡ σάρκα Λόγος. Ἦταν πλούσιος κι ἔγινε φτωχὸς γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ πλουτήσομε μὲ τὴ φτώχεια Ἐκείνου[140]. Ἔγινε ὅμοιος μὲ ἐμᾶς ἐξαιτίας τῆς πολλῆς φιλανθρωπίας, γιὰ νὰ γίνομε ἐμεῖς ὅμοιοι μὲ Αὐτόν, μέσω κάθε ἀρετῆς. Γιατὶ ἀφότου ἦρθε ὁ Χριστός, πράγματι ὁ ἄνθρωπος ποὺ πλάστηκε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή Του, ἀνανεώνεται μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ φτάνει στὰ μέτρα τῆς

135. Ματθ. 3, 10. 136. Ἐφ. 1, 21. 137. Ἠσ. 9, 2· Ματθ. 4, 16· Λουκ. 1, 79. 138. Ἑβρ. 4, 15. 139. Ἰω. 1, 14. 140. Β' Κορ. 8, 9.

τέλειας ἀγάπης, ἡ ὁποία βγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὸν φόβο[141] καὶ ἡ ὁποία δὲν ξεπέφτει ποτέ, γιατὶ «ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει»[142]. Ἡ ἀγάπη, ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης, εἶναι ὁ Θεός, κι ὅποιος μένει μέσα στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεό[143]. Σ' αὐτὸ τὸ μέτρο καταξιώθηκαν καὶ ἔφτασαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἄσκησαν τὴν ἀρετὴ σὰν τοὺς Ἀποστόλους καὶ παρουσίασαν τοὺς ἑαυτούς των τέλειους στὸν Κύριο καὶ ἀκολούθησαν σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ τέλειο πόθο τὸ Χριστό.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν τόσο μεγάλη ταπείνωση, τὴν ὁποία ἀνέλαβε ἐπάνω Του ὁ Κύριος γιὰ τὴν ἀγάπη Του πρὸς ἐμᾶς ἀπὸ ἀνέκφραστη φιλανθρωπία, νὰ σκέφτεσαι χωρὶς νὰ τὴν ξεχνᾶς, δηλαδὴ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ Λόγου στὴ μήτρα τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, τὸ ὅτι ἔλαβε ἀνθρώπινη μορφή, τὴν γέννησή Του ἀπὸ γυναίκα, τὴν αὔξησή Του σωματικά, τὶς ἀτιμίες, τὶς βρισιές, τὶς κατηγορίες, τὰ περιπαίγματα, τὶς κακολογίες, τὶς μάστιγες, τὰ φτυσίματα, τὰ γέλια, τὸν ἐμπαιγμό, τὴν κόκκινη χλαμύδα, τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, τὴν ἀπόφαση τῶν ἀρχόντων ἐναντίον Του, τὴ φωνὴ τῶν ἀνόμων Ἰουδαίων, ἂν καὶ ἦταν ὁμόφυλοί Του: «ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν»[144], τὸ σταυρό, τὰ καρφιά, τὴ λόγχη, τὸν ποτισμὸ μὲ ξύδι καὶ χολή, τὸν θρίαμβο τῶν ἐθνικῶν, τὰ περιφρονητικὰ γέλια ἐκείνων ποὺ περνοῦσαν κοντὰ στὸ σταυρὸ καὶ ἔλεγαν: «Ἂν εἶσαι γιὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ θὰ σὲ πιστέψομε»[145], καὶ τὰ λοιπὰ πάθη ποὺ ὑπέφερε γιὰ χάρη μας, τὴ σταύρωση, τὸ θάνατο, τὴν τριήμερη ταφή, τὴ κάθοδο στὸν ᾅδη. Ἔπειτα νὰ σκέφτεσαι τοὺς καρποὺς τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, τί λογῆς καὶ ποιοὶ εἶναι, δηλαδὴ τὴν ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τὴ λαφυραγώγηση τοῦ ᾅδη καὶ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὶς ψυχὲς ποὺ ἀνταμώθηκαν μὲ τὸν Κύριο, τὴν Ἀνάληψη στοὺς οὐρανούς, τὸ κάθισμά Του στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, τὴν παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα τιμημένο τιμὴ καὶ δόξα[146], τὴν προσκύνηση ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀγγέλους[147] τοῦ Πρωτότοκου τῶν νεκρῶν ἐξαιτίας τῶν παθημάτων Του, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ φωνὴ ποὺ λέει: «Ἂς ὑπάρχει μέσα σας τὸ φρόνημα τῆς ταπεινώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως ποὺ ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὁποῖος ἂν καὶ εἶχε τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση μὲ τὸ Θεὸ κι ἐνῶ ὑπῆρχε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, δὲ θεώρησε ὅτι ἦταν κάτι ποὺ εἶχε ἁρπάξει ἡ ἰσότητά Του μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀπογύμνωσε τὸν ἑαυτό Του καὶ μίκρυνε μόνος Του πρόσκαιρα τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς θεότητάς Του καὶ πῆρε μορφὴ δούλου κι ἔγινε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος, ἐνῶ ἦταν συγχρόνως καὶ Θεός. Καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό Του μὲ τὸ νὰ γίνει ὑπήκοος μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γιὰ τὴν ταπείνωσή Του αὐτὴ καὶ τὴν ὑπακοή, ὁ Θεὸς τὸν σήκωσε πάρα πολὺ ψηλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπο, καὶ

141. Α' Ἰω. 4, 18.
142. Α' Κορ. 13, 8.
143. Α' Ἰω. 4, 16.
144. Ἰω. 19, 15.
145. Ματθ. 27, 39-40.
146. Ἐφ. 1, 21.
147. Ἑβρ. 1, 6.

τοῦ χάρισε ὄνομα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα. Γιὰ νὰ λυγίσει ταπεινὰ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κάθε γόνατο καὶ νὰ προσκυνήσουν λατρευτικὰ Αὐτὸν τὸν Ἰησοῦ καὶ οἱ Ἄγγελοι στοὺς οὐρανούς, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὄντα ποὺ βρίσκονται στὰ καταχθόνια κτλ.»[148]. Νὰ λοιπὸν ποιὲς εἶναι οἱ αἰτίες οἱ ὁποῖες, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀνέβασαν τὸν Θεάνθρωπο σὲ τέτοια δόξα καὶ τέτοιο ὕψος.

Λοιπόν, ἂν μὲ πόθο καὶ καλὴ προαίρεση διατηρεῖς αὐτὰ ἀλησμόνητα μέσα στὴν καρδιά σου, δὲν θὰ σὲ κυριεύσει τὸ πάθος τῆς ἔχθρας, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ. Ἐπειδὴ ὅταν βγοῦν ἀπὸ κάτω τὰ θεμέλια τῆς ὑπερηφάνειας μὲ τὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ ποὺ θὰ συλλογίζεσαι, ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνομίας τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης εὔκολα καὶ ἀπὸ μόνο του κατεδαφίζεται. Γιατὶ ποιὰ σκληρὴ καὶ πέτρινη καρδιά, ἂν ἔχει διαρκῶς στὸ νοῦ της τὴν τόση μεγαλειότητα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ποὺ τόσο ταπεινώθηκε γιὰ μᾶς καὶ ἂν θυμᾶται τὰ πάθη ποὺ ἀπαρίθμησα παραπάνω, δὲν συντρίβεται; Δὲν ἔρχεται σὲ κατάνυξη; Δὲν ταπεινώνεται; Πῶς δὲν θὰ γίνει θεληματικὰ στάχτη καὶ χῶμα[149] νὰ τὴν πατοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν Γραφή; Καὶ ἔτσι ὅταν ταπεινώνεται καὶ συντρίβεται ἡ ψυχὴ ἀποβλέποντας στὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ, ποιὸς θυμὸς μπορεῖ νὰ τὴν νικήσει; Ποιὰ ὀργή; Ποιὰ πικρία μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσει;

Ἀλλὰ ὅπως φαίνεται, ἡ λησμοσύνη τῶν λογισμῶν αὐτῶν ποὺ μᾶς συμφέρουν καὶ μᾶς δίνουν ζωή, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς λησμοσύνης ὀκνηρία καὶ ἡ συνεργὸς καὶ ὁμότροπή τους ἄγνοια, δηλαδὴ τὰ πιὸ βαριὰ καὶ ἐσώτερα πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ δυσκολοεξιχνίαστα καὶ δυσκολονίκητα, ποὺ καλύπτουν καὶ σκοτίζουν τὴν ψυχὴ μὲ φοβερὴ πολυπραγμοσύνη, κάνουν νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ φωλιάζουν μέσα σ' αὐτὴ τὰ ὑπόλοιπα πάθη τῆς κακίας. Ἐπειδὴ προκαλοῦν ἀφοβία καὶ ἀμέλεια τῶν καλῶν καὶ προσφέρουν ἄφοβα καὶ εὔκολα ἐργασία γιὰ κάθε πάθος. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ τὴν πάγκακη λησμοσύνη καὶ ἀπὸ τὴν ὀλέθρια ἀμέλεια καὶ ἀπὸ τὴν ἄγνοια, τὴ μητέρα καὶ τὴν τροφὸ ὅλων τῶν κακῶν, εὔκολα δένεται ὁ ἄθλιος καὶ τυφλὸς νοῦς ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ βλέπομε ἢ σκεφτόμαστε ἢ ἀκοῦμε. Παράδειγμα· ἂν δεῖ ὄμορφη γυναίκα, εὐθὺς πληγώνεται ἀπὸ τὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία. Καὶ ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ δεχτοῦν οἱ μνῆμες ἐκεῖνο ποὺ εἶδε ἢ ἄκουσε ἢ ψηλάφησε, μὲ τὸ ξανατύπωμα τῶν σκέψεων καὶ τὴν κακὴ μελέτη ξαναζωγραφίζουν μέσα μας τὶς εἰκόνες, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μολύνουν τὸν ἐμπαθὴ καὶ ἄθλιο νοῦ, μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν πορνικῶν πνευμάτων. Τότε λοιπὸν καὶ ἡ σάρκα, ἂν εἶναι παχιὰ καὶ λιπαρὴ ἢ νέα ἢ ἐπιρρεπὴς στὰ σαρκικὰ πάθη, διεγείρεται εὔκολα πρὸς τὸ πάθος ἀπὸ τὶς μνῆμες αὐτὲς καὶ κάνει κινήσεις πρὸς τὴν ἐπιθυμία, ἢ ἐνίοτε στὸν ὕπνο ἢ καὶ στὸ ξύπνο ἐργάζεται τὴν ἀκαθαρσία, ἂν καὶ δὲν πλησίασε γυναίκα. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νομίζεται ἐγκρατὴς καὶ παρ-

148. Φιλιπ. 2, 5-10.
149. Γεν. 18, 27· Ἰὼβ 42, 6· Σ. Σειρ. 17, 32.

θένος καὶ ἁγνός — καὶ ἅγιος ἀκόμη νομίζεται —, ἐνώπιον ὅμως τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐπιβλέπει τὰ κρυφὰ τῶν καρδιῶν, κρίνεται ὡς ἀκάθαρτος καὶ ἄσωτος καὶ μοιχός. Καὶ δικαίως καταδικάζεται ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἂν δὲν θρηνεῖ καὶ δὲν πενθεῖ καὶ ἂν μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες καὶ ἀκατάπαυστες προσευχὲς δὲ μαράνει τὴν σάρκα· τὸ νοῦ ὅμως πρέπει μὲ ἅγιες ἐνθυμήσεις καὶ μελέτες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ νὰ θεραπεύσει καὶ νὰ διορθώσει· ἔτσι προσφέρει ἄξια μετάνοια στὸ Θεό, ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου σκέφτηκε ἢ ἔπραξε τὰ κακά. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὴ ἡ γλώσσα ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέω· καθένας ποὺ βλέπει γυναίκα μὲ βλέμμα ἐπιθυμίας, ἤδη ἔκανε μοιχεία μ' αὐτὴν μέσα στὴν καρδιά του»[150].

Γι' αὐτὸ συντελεῖ πολύ, καὶ μάλιστα στοὺς νέους, νὰ μὴ συναντιοῦνται μὲ γυναῖκες διόλου, ἂν εἶναι δυνατό, ἀκόμη καὶ ἂν νομίζονται ἅγιες. Ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ ζοῦν μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὁπότε περνᾶ κανεὶς ἐλαφρότερα τὸν πόλεμο καὶ αἰσθάνεται καθαρότερα τὴν προκοπή του, καὶ μάλιστα ἂν προσέχει μὲ ἀκρίβεια στὸν ἑαυτό του καὶ περνᾶ ἀγωνιζόμενος μὲ ὀλιγάρκεια, μὲ λίγη πόση νεροῦ καὶ ἀγρυπνία πολλὴ καὶ προσευχή, καὶ φροντίζει νὰ συναναστρέφεται καὶ νὰ εἶναι μαζὶ μὲ πεπειραμένους πνευματικοὺς πατέρες καὶ νὰ φροντίζει νὰ ὁδηγεῖται ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ ζεῖ κανεὶς μόνος του, ἰδιόρρυθμος καὶ ἀδέσποτος, ἢ νὰ ζεῖ μαζὶ μὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν πεῖρα τοῦ πνευματικοῦ πολέμου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κυριεύονται μὲ διαφορετικοὺς τρόπους πολέμου, γιατὶ εἶναι πολλὰ τὰ μηχανήματα τῆς κακίας καὶ πολλὲς οἱ κρυφὲς ἐνέδρες, καὶ διάφορες παγίδες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἔχουν στηθεῖ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ διάβολο. Γι' αὐτό, ἂν εἶναι δυνατόν, πρέπει κανεὶς νὰ φροντίζει καὶ νὰ ἀγωνίζεται νὰ εἶναι συνεχῶς μαζὶ μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν πνευματικὴ γνώση, μὲ σκοπό, ἂν ὁ ἴδιος δὲν ἔχει φωτισμὸ ἀληθινῆς γνώσεως, ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμη ἀτελὴς ἡ πνευματικὴ ἡλικία του καὶ εἶναι νήπιο, περπατώντας μαζὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει, νὰ μὴν περπατᾶ στὸ σκοτάδι, νὰ μὴν κινδυνεύει νὰ πέσει σὲ θηλειὲς καὶ παγίδες καὶ νὰ μὴν πέφτει πάνω στὰ νοητὰ θηρία ποὺ ζοῦν στὸ σκοτάδι κι ἁρπάζουν καὶ ἀφανίζουν ἐκείνους ποὺ περπατοῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι χωρὶς τὸ νοητὸ λύχνο τοῦ θείου λόγου.

Ἂν λοιπὸν θέλεις, παιδί μου, νὰ ἀποκτήσεις δικό σου λύχνο φωτὸς νοητοῦ καὶ πνευματικῆς γνώσεως μέσα σου, γιὰ νὰ μπορέσεις ἀνεμπόδιστα νὰ περπατήσεις μέσα στὸ βαθύτατο σκοτάδι αὐτοῦ τοῦ αἰώνα καὶ ἂν θέλεις νὰ καθοδηγοῦνται τὰ βήματά σου ἀπὸ τὸν Κύριο, μὲ σκοπὸ νὰ θελήσεις σφοδρὰ τὸ δρόμο τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὸν προφήτη[151], δηλαδὴ νὰ θελήσεις νὰ ζεῖς μέσα στὴ φλογερὴ πίστη πρὸς τὶς τελειότερες εὐαγγελικὲς ἐντολὲς καὶ νὰ συμμετέχεις στὰ πάθη τοῦ Κυρίου μὲ ἱερὴ ἐπιθυμία καὶ προσευχή, ἐγὼ σοῦ ὑποδεικνύω μιὰ θαυμαστὴ μέθοδο καὶ πνευματικὴ ἐπινόηση. Ἡ μέθοδος

150. Ματθ. 5, 28.

151. Ψαλμ. 36, 23.

αὐτὴ δὲν χρειάζεται σωματικὸ κόπο ἢ ἀγώνα, ἀλλὰ χρειάζεται πόνο ψυχικὸ καὶ γνώση τοῦ νοῦ καὶ διάνοια προσεχτικὴ ποὺ βοηθεῖται ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μπορέσεις εὔκολα νὰ τρέψεις σὲ φυγὴ τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, κατὰ τὸ μακάριο Δαβίδ, ὁ ὁποῖος σκότωσε ἕνα γίγαντα ἀλλόφυλο μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸ Θεὸ[152] καὶ ἔτσι τὶς μυριάδες τῶν ἐχθρῶν ἔτρεψε σὲ φυγὴ εὔκολα μαζὶ μὲ τὸ λαό.

Στὴ δική μας περίπτωση ὑπάρχουν τρεῖς δυνατοὶ καὶ ἰσχυροὶ γίγαντες, πάνω στοὺς ὁποίους στηρίζεται ὅλη ἡ ἐχθρικὴ δύναμη τοῦ νοητοῦ Ὀλοφέρνη[153] (τοῦ διαβόλου)· αὐτοὶ ὅταν πέσουν κάτω καὶ νεκρωθοῦν, εὔκολα θὰ ἐξασθενήσει ὅλη ἡ δύναμη τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς γίγαντες εἶναι ἡ ἄγνοια, μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, ἡ λησμοσύνη, ἀδελφή, βοηθὸς καὶ συνεργάτης τῆς ἄγνοιας, καὶ ἡ ραθυμία, ἡ ὁποία ὑφαίνει τὸ σκοτεινὸ καὶ μαῦρο σύννεφο γιὰ ἔνδυμα καὶ σκέπασμα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ὁποία στηρίζει καὶ δυναμώνει τὶς ἄλλες δύο καὶ τοὺς δίνει ὕπαρξη καὶ φυτεύει στὴν ἀμελέστατη ψυχὴ τὴν κακία καὶ τὴ στερεώνει. Ἀπὸ τὴν ραθυμία, τὴ λησμοσύνη καὶ τὴν ἄγνοια δυναμώνουν τὰ ὑποστυλώματα τῶν λοιπῶν παθῶν καὶ μεγαλώνουν. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι οἱ τρεῖς αὐτὲς κακίες βοηθοὶ ἡ μία στὴν ἄλλη, ἀποδεικνύονται ἰσχυρὲς δυνάμεις καὶ δυνατοὶ ἄρχοντες τοῦ πονηροῦ διαβόλου, μέσω τῶν ὁποίων ὁ στρατὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπιστρέφει καὶ ὑποστηρίζεται καὶ μπορεῖ νὰ ἐκτελεῖ τὶς πονηρὲς βουλές του, καὶ χωρὶς αὐτὲς ὅσα εἴπαμε πρὶν δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν.

Ἂν λοιπὸν θέλεις νὰ νικήσεις τὰ πάθη ποὺ ἀναφέραμε πρὶν καὶ νὰ κατατροπώσεις μὲ εὐκολία τὸ στρατὸ τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων, ἀφοῦ συμμαζευτεῖς στὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ βυθιστεῖς στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σου, ξετρύπωσε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς δυνατοὺς γίγαντες τοῦ διαβόλου, τὴ λησμοσύνη, τὴ ραθυμία καὶ τὴν ἄγνοια, ποὺ εἶναι ὑποστυλώματα τῶν δαιμόνων, μέσω τῶν ὁποίων ἐπιστρέφουν καὶ τὰ λοιπὰ πάθη τῆς κακίας καὶ ἐνεργοῦν καὶ ζοῦν καὶ δυναμώνουν μέσα στὶς ψυχὲς τῶν ἀμαθῶν καὶ φιληδόνων. Καὶ μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ νοῦ καὶ μὲ τὴ θεία βοήθεια, καὶ ἀφοῦ βρεῖς αὐτὲς τὶς μεγάλες κακίες ποὺ οἱ ἄλλοι τὶς ἀγνοοῦν καὶ οὔτε φαντάζονται ὅτι ὑπάρχουν, αὐτὲς ποὺ εἶναι πιὸ καταστρεπτικὲς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κακά, πολέμησέ τις μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης ποὺ εἶναι ἀντίθετα σ' αὐτές. Τὴ λησμοσύνη πολέμησέ την μὲ τὴν ἀγαθὴ μνήμη ποὺ εἶναι αἰτία ὅλων τῶν καλῶν· τὴν ἄγνοια πολέμησέ την μὲ τὴ φωτισμένη γνώση, μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ ξαναξυπνάει καὶ διώχνει ἀπὸ πάνω της τὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας· τὴν ραθυμία πολέμησέ την μὲ τὴν προθυμία ποὺ εἶναι ὅπλο ἄριστο νὰ βάλει σὲ τάξη καὶ νὰ σπρώξει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴ σωτηρία.

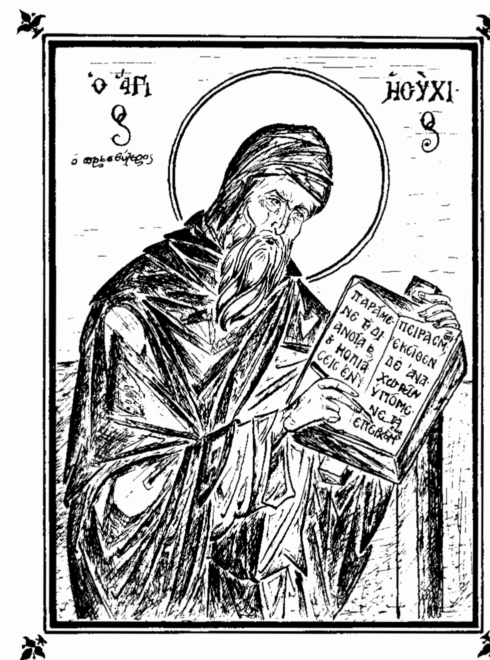
Ἀφοῦ ντυθεῖς αὐτὰ τὰ ὅπλα τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

152. Α' Βασ. 17, 45.

153. Ἰουδίθ 2, 4.

ματος, μὲ κάθε εἴδους προσευχὴ καὶ δέηση, μὲ γενναιότητα καὶ ἀνδρεία, θὰ κατανικήσεις τοὺς τρεῖς γίγαντες ποὺ ἀναφέραμε τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων. Μὲ τὴν ἄριστη μνήμη τοῦ Θεοῦ σκεπτόμενος πάντοτε ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα εἶναι σεμνὰ καὶ σεβαστά, ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο, ὅσα εἶναι ἀγνά, ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη, καὶ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀρετὴ καὶ ὁποιοδήποτε ἔργο ποὺ εἶναι ἄξιο ἐπαίνου[154] θὰ νικήσεις τὴν παγκάκιστη λησμοσύνη καὶ θὰ τὴ διώξεις μακριά σου. Μὲ τὴ φωτισμένη καὶ οὐράνια γνώση θὰ ἐξαφανίσεις τὴν καταστρεπτικὴ καὶ σκοτεινὴ ἄγνοια· μὲ τὴν κάλλιστη καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀρετὴ προθυμία θὰ διώξεις μακριὰ τὴν ἄθεη ραθυμία, ἡ ὁποία φυτεύει μέσα στὴν ψυχὴ τὸ κακό. Αὐτὲς τὶς ἀρετὲς ἀφοῦ τὶς ἀποκτήσεις ὄχι μὲ ψιλὴ προαίρεση μόνο, ἀλλὰ πραγματικὰ — μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ συνεργασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος —, μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ προσευχή, θὰ μπορέσεις νὰ γλυτώσεις ἀπὸ τοὺς τρεῖς δυνατοὺς γίγαντες τοῦ πονηροῦ ποὺ ἀναφέραμε. Γιατὶ ἡ συνύπαρξη γνώσεως ἀληθινῆς καὶ μνήμης λόγων Θεοῦ καὶ ἀγαθῆς προθυμίας, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῆς ζωντανῆς χάρης θὰ ἐγκατασταθεῖ μὲ ἀγώνα στὴν ψυχὴ καὶ θὰ διατηρηθεῖ μὲ ἐπιμέλεια, ἐξαφανίζει ἀπὸ αὐτὴ (τὴν ψυχὴ) καὶ καθιστᾶ ἀνύπαρκτο κάθε ἴχνος λησμοσύνης καὶ ἀγνοιας καὶ ραθυμίας. Καὶ λοιπόν, τότε βασιλεύει ἡ θεία χάρη μέσα στὴν ψυχή, στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας· σ' Αὐτὸν ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

154. Φιλιπ. 4, 8.

ΑΓΙΟΣ ΗΣΥΧΙΟΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Ἡσύχιος ἦταν πρεσβύτερος στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων. Ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Νέου καὶ φημιζόταν γιὰ τὸ διδακτικὸ περιεχόμενο τῶν λόγων του. Ἡ κοίμησή του ἔγινε γύρω στὸ ἔτος 433. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνο ὁ παρὼν λόγος ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 203 κεφάλαια ἔχει συμπεριληφθεῖ στὴν Φιλοκαλία. Θεωρήθηκε χρησιμότατος σχετικὰ μὲ τὴ νήψη καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ γιὰ τοὺς ἀρχάριους· ἀλλὰ καὶ στὴ φυλακὴ τῆς καρδιᾶς, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλον ὠφελιμότερος. Γι' αὐτόν, ὁ κριτικὸς Φώτιος λέει τὰ ἑξῆς κατὰ λέξη (Ἀνάγνωση 198):

«Καὶ μέσα στὰ ἄλλα περιέχει καὶ τὸ εἰκοστὸ δεύτερο (κεφάλαιο) τοῦ Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, μὲ τὸ ὁποῖο ὁλοκληρώνεται ὅλη ἡ διδασκαλία τοῦ βιβλίου, ἀπαραίτητη ὅσο τίποτε ἄλλο γιὰ ὅσους ἀσκοῦνται καὶ ἀποβλέπουν στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἶναι ἀκόμη καὶ στὴν ἀνάγνωση σαφὴς καὶ στὰ ἄλλα τέτοιος, ὅπως ἁρμόζει σὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου γιὰ τὸν ἀγώνα τῶν λόγων, ἀλλὰ ἔχουν ἀναδεχθεῖ ὅλο τὸν κόπο καὶ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἄσκηση στὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς...».

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Τὰ 202 κεφάλαια περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς, εἶναι ἔργο φωτεινῆς διάνοιας, ἁγιασμένης καρδιᾶς καὶ πολυμαθοῦς νοῦ. Ἂν ὅμως ἀνήκουν στὸν πρεσβύτερο Ἡσύχιο τῆς Ἱεροσολυμικῆς Ἐκκλησίας ἢ σ' ἄλλον μεταγενέστερο ὅσιο, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἔρευνας.

Τὸ ἐρώτημα τίθεται ἀπὸ τὸ δεδομένο, ὅτι ἐνῶ ὁ Ἡσύχιος τοποθετεῖται χρονικῶς στὰ μέσα τοῦ 4ου αἰώνα, στὸ ἔργο αὐτὸ περιλαμβάνονται ἀρκετὰ κεφάλαια ἀπὸ τὶς συγγραφὲς τοῦ ὁσίου Μάρκου τοῦ Ἀσκητῆ, ποὺ ἔζησε ἀργότερα, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἐνδείξεις ὅτι ἔχει ὑπόψη του τὰ «Γνωστικὰ κεφάλαια» τοῦ ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς, καὶ αὐτοῦ μεταγενεστέρου του.

Παρατρέχοντας τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ θέμα, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν πατρότητα τῶν 202 κεφαλαίων, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ σύνοψη ἁγιοπνευματικῶν ἐμπειριῶν καὶ ἕνα ἀριστούργημα τῆς νηπτικῆς καὶ φιλολογικῆς γραμματείας τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὁ συγγραφέας τους ἐπωφελεῖται τῆς πρὸ αὐτοῦ ἐμπειρίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐρήμου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος εἰσφέρει τὸ μέγιστο μέρος τῆς προσωπικῆς του, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, πείρας, ὥστε τὰ 202 κεφάλαια νὰ ἀπηχοῦν τὴν καθολικὴ διδασκαλία γιὰ τὴ νήψη, τὴν προσευχὴ καὶ γιὰ τὶς παραδοσιακὲς πράξεις τῆς ἀσκήσεως καὶ τὶς μεθόδους τῶν πνευματικῶν πολέμων.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπευθύνεται σὲ κάποιο Θεόδουλο, προφανῶς μοναχό, καὶ οἱ περισσότερες προτάσεις του στηρίζονται σὲ Γραφικὲς μαρτυρίες καὶ στὴν πείρα τῶν προγενεστέρων, ὅπως δηλώνει ὁ συγγραφέας, δίνοντας ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴ μονολόγιστη, ἢ τὴ νοερὴ προσευχή, μὲ ὑποδείξεις ψυχοτεχνικές, πράγμα ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βεβαιότητα ὅτι τὰ 202 κεφάλαια γράφηκαν μετὰ τὸν ἕκτο, τουλάχιστον, αἰώνα. Ἡ διδασκαλία τῆς νοερῆς προσευχῆς, ὡς ἰσχυροῦ μέσου ἄμυνας καὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀναδεικνύει τὸν Ἡσύχιο σὲ ἐγκρατέστατο καθηγητὴ τῆς νήψεως καὶ τῆς προσευχῆς καὶ προωθητὴ τῆς παραδόσεως.

Ἂν κανεὶς παραβάλει τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ πατερικὰ κείμενα, ἀναμφιβόλως θὰ τὸ τοποθετήσει μεταξὺ τῶν πρώτων, γιὰ τὶς λεπτὲς συλλήψεις τοῦ νοῦ τοῦ σ. καὶ τὴν θαυμάσια διατύπωση. Θὰ μποροῦσε δὲ νὰ λεχθεῖ ὅτι τὰ 202 κεφάλαια ἔχουν σὰν ἄξονες τὴ νήψη καὶ τὴ μονολόγιστη εὐχή, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, στὸ θεῖο φωτισμὸ καὶ στὴ μυστικὴ ἕνωση μὲ τὸν Χριστό.

Ἡ νήψη, ἡ ἐγρήγορση τοῦ νοῦ καὶ ἡ συνεχὴς ἐποπτεία του στοὺς λογισμοὺς καὶ στὶς φαντασίες καὶ ἡ κατόπιν ἐπιλογῆς τῶν καλῶν ἀποθησαύρισή τους καὶ ἡ ἀπόρριψη τῶν ἁμαρτωλῶν, βέβαια δὲν εἶναι ἔργο μονάχα τῶν μοναζόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν. Ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι δεδομένη γιὰ τὴν τήρησή της ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ μακαρίζει τοὺς καθαροὺς στὴν καρδιά. Ἀλλὰ ἡ νήψη μέσα στὸν κόσμο, μὲ τὶς συμβατικὲς μέριμνες, φαίνεται πὼς δὲν εἶναι καὶ τόσο δυνατή, τουλάχιστο σὲ ἕνα μέτρο πληρότητας. Ὅμως, βοηθούμενος ὁ λαϊκὸς καὶ ἀπὸ τὴ μονολόγιστη καὶ ἀδιάλειπτη εὐχή, μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει σὲ κάποιο βαθμὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς του.

Τὰ 202 κεφάλαια βοηθοῦν ἀποτελεσματικὰ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν νήψη, ἀφοῦ ἀποτελοῦν πολλαπλὲς ὑποδείξεις ἐπιτυχίας τῆς νήψεως, τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς. Ὁ ἴδιος ὁ σ. χαρακτηρίζει τὴ νήψη σὰν μιὰ πνευματικὴ μέθοδο, ποὺ ὅταν χρονίσει στὸν ἀγωνιζόμενο, τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ ἐμπαθὴ νοήματα, τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις, μὲ τὴ βοήθεια ὅμως τοῦ Θεοῦ. Σὲ δεύτερο στάδιο τοῦ ἀποκαλύπτει μυστήρια τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ἡ νήψη εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, στὴν ὁποία φανερώνεται ὁ Θεός.

Βέβαια ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιτυγχάνεται ἡ νήψη, τοὺς ὁποίους συνοπτικὰ ὑποδεικνύει ὁ σ. Ὁ ἕνας εἶναι ἡ ἀπόρριψη κάθε κακῆς φαντασίας, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ σατανᾶς δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει λογισμούς. Ἄλλος εἶναι τὸ νὰ ἔχει ἐσωτερικὴ ἑνότητα μέσα στὴν καρδιά του ὁ ἀγωνιζόμενος, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ εὔχεται ἀπερίσπαστα. Ἄλλος ἐπίσης τρόπος εἶναι νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ βαθιὰ ταπείνωση. Καὶ ὁ τελευταῖος εἶναι ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη θανάτου, ποὺ εἶναι ἰσχυρότατη καὶ ἀνασταλτικὴ τῶν ἀκαθάρτων φαντασιῶν.

Τὰ 202 κεφάλαια ἐντάσσονται στὴ μακρὰ πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας σὰν τεκμήρια τῆς συνεργίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τὶς καθαρμένες ὀρθοδόξως ψυχές.

Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια (τὰ λεγόμενα ἀντιρρητικὰ καὶ εὐκτικά)

Ἡ νήψη εἶναι μιὰ μέθοδος καὶ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο —μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ— τελείως ἀπὸ ἐμπαθεῖς σκέψεις καὶ λόγους καὶ ἀπὸ πονηρὰ ἔργα, ἂν ἐξακολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν πνευματικὴ αὐτὴ μέθοδο ἐπὶ πολὺν καιρὸ καὶ τὴν ἐφαρμόζει μὲ προθυμία. Ἡ νήψη χαρίζει ἐπίσης ἀσφαλὴ γνώση τοῦ ἀκαταλήπτου Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν, καὶ λύση θείων καὶ κρυπτῶν μυστηρίων. Ἐπίσης μὲ αὐτὴν κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκπληρώσει ὅλες τὶς ἐντολὲς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ αὐτὴ παρέχει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὐτὴ εἶναι κυρίως ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, ἡ ὁποία λόγω τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ὡραιότητάς της, ἤ, γιὰ νὰ κυριολεκτήσω, λόγω τῆς ἀμέλειάς μας εἶναι πάρα πολὺ σπάνια σήμερα στοὺς μοναχούς. Αὐτὴν ὁ Χριστὸς τὴν μακαρίζει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά· αὐτοὶ θ' ἀντικρύσουν τὸ Θεό»[1]. Τέτοια λοιπὸν ποὺ εἶναι, χρειάζεται καὶ μεγάλο τίμημα γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσεις. Ἡ νήψη, ὅταν πολυκαιρίσει στὸν ἄνθρωπο, γίνεται ὁδηγὸς σωστοῦ καὶ θεάρεστου βίου· αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἐπισφράγιση τῆς θεωρίας. Μᾶς διδάσκει νὰ κινοῦμε δίκαια καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς (τὸ λογιστικό, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικό), καὶ νὰ φυλάγομε μὲ ἀσφάλεια τὶς αἰσθήσεις μας· καὶ τὶς τέσσαρες γενικὲς ἀρετὲς (φρόνηση, ἀνδρεία, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη) τὶς μεγαλώνει κάθε μέρα σ' ἐκεῖνον ποὺ τὴν κατέχει.

2. Ὁ μέγας νομοθέτης Μωυσῆς, ἢ μᾶλλον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, θέλοντας νὰ φανερώσει πόσο ἄμεμπτη καὶ καθαρὴ καὶ γενικὴ καὶ ὑψοποιὸς εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς νήψεως, καὶ θέλοντας νὰ διδάξει πῶς νὰ τὴν ἀρχίζομε καὶ νὰ τὴν ἐκτελοῦμε, λέει: «Νὰ προσέχεις τὸν ἑαυτό σου μήπως ἕνας λόγος κρυμμένος στὴν καρδιά σου γίνει ἀνόμημα»[2]. Κρυμμένο λόγο ὀνομάζει τὴ μονολόγιστη ἐνθύμηση (παράσταση) ἑνὸς πονηροῦ πράγματος, τὸ ὁποῖο μισεῖ ὁ Θεός. Αὐτὸ οἱ Πατέρες τὸ ὀνομάζουν καὶ «προσβολή», ἡ ὁποία γίνεται στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸ διάβολο. Στὴν προσβολή, μόλις ἐμφανιστεῖ στὸ νοῦ μας, ἐπακολουθοῦν οἱ λογισμοί μας, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν καὶ συνομιλοῦν μαζί της μὲ πάθος.

3. Ἡ νήψη εἶναι δρόμος κάθε ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς Θεοῦ. Αὐτὴ λέγεται ἐπίσης καὶ ἡσυχία τῆς καρδιᾶς. Καὶ ὅταν φτάσει σὲ τελειότητα, χωρὶς δαιμονικὲς φαντασίες, λέγεται καὶ φυλακὴ τοῦ νοῦ.

1. Ματθ. 5, 8.

2. Δευτ. 15, 9.

4. Ἐκεῖνος ποὺ γεννήθηκε τυφλός, δὲ βλέπει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζεῖ μὲ τὴ νήψη, δὲ βλέπει τὶς πλούσιες ἀκτινοβολίες τῆς χάρης ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό. Οὔτε θὰ ἐλευθερωθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα καὶ λόγια καὶ σκέψεις ποὺ μισεῖ ὁ Θεός. Καὶ κατὰ τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὴ ζωὴ δὲ θὰ περάσει ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ σκοτεινοῦ ταρτάρου.

5. Προσοχὴ εἶναι μιὰ ἀδιάλειπτη ἡσυχία τῆς καρδιᾶς ἀπὸ κάθε πονηρὸ λογισμό· μόνον τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸ ἀκατάπαυστα ἀναπνέει καὶ ἐπικαλεῖται τὴ βοήθειά Του καὶ μαζί του ἀντιπαρατάσσεται μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Καὶ σ' Αὐτὸν ἐξομολογεῖται, γιατὶ μόνο ὁ Ἰησοῦς ἔχει ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες. Ἡ ψυχὴ μὲ τὴν ἐπίκλησή της ἐναγκαλίζεται ἀδιάκοπα τὸ Χριστό, ὁ Ὁποῖος μόνος γνωρίζει τί κρύβουν οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων· καὶ προσπαθεῖ νὰ διαφύγει μὲ κάθε τρόπο τὴν προσοχὴ τῶν ἀνθρώπων ἡ γλυκύτητά της καὶ ὁ ἐσωτερικός της ἀγώνας, μήπως ὁ πονηρὸς τὴν ἐξαπατήσει λαθραῖα, ἀνοίξει τὸ δρόμο στὴν κακία καὶ ἀφανίσει τὴν ὡραιότατη ἐργασία της.

6. Νήψη εἶναι μιὰ μόνιμη σταθεροποίηση τοῦ λογισμοῦ καὶ στάση του στὴν πύλη τῆς καρδιᾶς· βλέπει καὶ ἀκούει τοὺς κλέφτες λογισμοὺς νὰ ἔρχονται, δηλαδὴ τί λένε καὶ τί κάνουν οἱ ἀνθρωποκτόνοι δαίμονες. Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ μορφὴ ποὺ χάραξαν καὶ ὄρθωσαν οἱ δαίμονες καὶ ἡ ὁποία προσπαθεῖ μὲ τὴ φαντασία νὰ ἐξαπατήσει τὸν νοῦ. Αὐτὰ λοιπὸν ἂν μᾶς ἀπασχολοῦν φιλόπονα, μᾶς φανερώνουν, ἂν θέλομε, μὲ ἐξαιρετικὴ πληρότητα τὴν πείρα τοῦ νοητοῦ πολέμου.

7. Τὴ νήψη τὴ γεννᾶ ὁ διπλὸς φόβος: τόσο οἱ ἐγκαταλείψεις ἀπὸ τὸ Θεό, ὅσο καὶ οἱ πειρασμοὶ ποὺ ἔρχονται γιὰ παιδαγωγία. Καὶ εἶναι αὐτὴ μιὰ συνεχὴς παρουσία τῆς προσοχῆς μέσα στὴν ἡγεμονικὴ δύναμη (τὸ νοῦ) τοῦ ἀνθρώπου ποὺ προσπαθεῖ νὰ φράξει τὴν πηγὴ τῶν κακῶν λογισμῶν καὶ ἔργων. Γι' αὐτὸ ἔρχονται καὶ οἱ ἐγκαταλείψεις καὶ οἱ ἀναπάντεχοι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πειρασμοὶ πρὸς διόρθωση τοῦ βίου μας. Καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ γεύθηκαν τὴν ἀνάπαυση ποὺ δίνει τὸ ἀγαθὸ τῆς νήψεως καὶ κατόπιν πέφτουν στὴν ἀμέλεια. Ἡ νήψη ποὺ τηρεῖται συνεχῶς γεννᾶ τὴ συνήθεια. Ἡ συνήθεια προκαλεῖ κάποια φυσικὴ πυκνότητα στὴ νήψη. Κι αὐτὴ γεννᾶ ἤρεμη θεωρία τοῦ νοητοῦ πολέμου μὲ τὰ χαρακτηριστικά του· τὴ διαδέχεται ἐπίμονη εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔπειτα γλυκιὰ ἠρεμία τοῦ νοῦ χωρὶς φαντασίες καὶ μιὰ κατάσταση ἑνώσεως μὲ τὸν Ἰησοῦ.

8. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μένει σταθερὸς καὶ ἐπικαλεῖται τὸ Χριστὸ ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ καταφεύγει σ' Αὐτόν, μοιάζει μὲ ἕνα θηρίο ποὺ τὸ περικύκλωσαν πολλοὶ σκύλοι καὶ αὐτὸ ἔπιασε θέση σὲ ἕνα ὀχυρὸ τόπο καὶ ἀντιστέκεται. Βλέπει ἀπὸ μακριὰ νοερὰ τοὺς νοητοὺς λόχους τῶν ἐχθρῶν καὶ μὲ τὸ νὰ παρακαλεῖ συνεχῶς τὸν εἰρηνοποιὸ Ἰησοῦ νὰ πολεμᾶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μένει ἀπλήγωτος ἀπὸ αὐτούς.

9. Ἂν γνωρίζεις καὶ σοῦ δόθηκε ἡ χάρη τὸ πρωὶ νὰ στέκεσαι ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἐξετάζεσαι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξετάζεις τὸν ἑαυτό σου, ἐννοεῖς τί λέω γιὰ τὴ νήψη. Ἂν ὄχι, ἔχε νήψη καὶ θὰ λάβεις τὴ χάρη.

10. Τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν τ' ἀποτελεῖ πολὺ νερό. Σύστημα καὶ δύναμη τῆς νήψεως καὶ τῆς νηφαλιότητας καὶ τῆς βαθιᾶς ψυχικῆς ἡσυχίας, καὶ ἄβυσσος θεωριῶν φοβερῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ μετανοητικῆς ταπεινώσεως καὶ εἰλικρίνειας καὶ ἀγάπης, εἶναι ἡ τέλεια νήψη καὶ ἡ χωρὶς λογισμοὺς εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται μάλιστα ἀδιάκοπα καὶ πυκνὰ καὶ χωρὶς νὰ χάνει κανεὶς τὴν ὑπομονή του καὶ νὰ μικροψυχεῖ.

11. «Δὲ θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ λέει Κύριε, Κύριε, ἀλλ' ὅποιος κάνει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου»[3]. Θέλημα τοῦ Πατέρα εἶναι: «Σεῖς ποὺ ἀγαπᾶτε τὸ Θεὸ νὰ μισεῖτε τὰ πονηρά»[4]. Λοιπόν, μαζὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἂς μισήσομε καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς· καὶ νά, πράξαμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

12. Παράδειγμα τέλειο πρὸς μίμηση καὶ πρότυπο γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ ἀνάκληση τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος εἶναι ὁ Κύριός μας καὶ Θεὸς ποὺ ἔλαβε σάρκα καὶ ἔβαλε ἐμπρός μας σὰν ζωγραφικὸ πίνακα τὸν πανάρετο βίο Του. Μαζὶ μὲ ὅλα τὰ καλά, μᾶς ὑπέδειξε μετὰ τὴν βάπτισή Του, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὴν ἔρημο, καὶ τοῦτο· ἄρχισε μὲ νηστεία τὸν νοητὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ποὺ πῆγε πρὸς Αὐτὸν ὅπως θὰ πήγαινε σὲ ἁπλὸ ἄνθρωπο[5]. Καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸν νίκησε, ὁ Κύριος δίδαξε κι ἐμᾶς τοὺς ἀχρείους, πῶς νὰ παλεύομε ἐναντίον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, δηλαδὴ μὲ ταπείνωση καὶ νηστεία καὶ προσευχὴ καὶ νήψη. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά, ὡς Θεὸς καὶ Θεὸς τῶν θεῶν.

13. Τώρα, πόσοι τρόποι νήψεως ὑπάρχουν κατ' ἐμέ, ποὺ μποροῦν νὰ καθαρίζουν τὸν νοῦ ἀπὸ ἐμπαθεῖς λογισμούς, δὲ θὰ βαρεθῶ νὰ σοῦ τοὺς φανερώσω μὲ γλώσσα ἁπλὴ καὶ χωρὶς στολίδια. Ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔκρινα καλό, σὲ καιρὸ πολέμου πνευματικοῦ, νὰ κρύψω σ' αὐτὸ τὸ λόγο τὴν ὠφέλεια μέσω τῶν κομψῶν λόγων, καὶ μάλιστα μιλῶντας σὲ ἁπλουστέρους. «Καὶ σύ, παιδί μου Τιμόθεε —λέει— πρόσεχε αὐτὰ ποὺ διαβάζεις»[6].

14. Ἕνας τρόπος νήψεως εἶναι νὰ ἐξετάζεις συχνὰ καὶ προσεκτικὰ τὴν φαντασία (παράσταση) τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ, δηλ. τὴν «προσβολή», γιατὶ ὁ σατανᾶς δὲν μπορεῖ χωρὶς φαντασία νὰ δημιουργεῖ λογισμοὺς καὶ νὰ τοὺς παρουσιάζει στὸ νοῦ γιὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσει.

15. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ κρατᾶς τὴν καρδιά σου πάντοτε σὲ βαθιὰ σιωπὴ καὶ ἡσυχία ἀπὸ κάθε λογισμὸ καὶ νὰ προσεύχεσαι.

16. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ παρακαλεῖς συνεχῶς τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ ταπείνωση νὰ ἔρθει σὲ βοήθεια.

17. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ θυμᾶται κανεὶς ἀκατάπαυστα τὸ θάνατο.

3. Ματθ. 7, 21. 4. Ψαλμ. 96, 10. 5. Ματθ. 4, 3. 6. Α' Τιμ. 4, 13.

18. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐργασίες, ἀγαπητέ, ἐμποδίζουν τὶς πονηρὲς σκέψεις σὰν φοβεροὶ θυρωροί. Τὸ νὰ προσβλέπεις στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ νομίζεις ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶναι τίποτε, εἶναι καὶ αὐτὸ ὠφέλιμο καὶ ἀποτελεσματικὸ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, κι ἂν μοῦ δώσει ὁ Θεὸς λόγο, θὰ τὸ ἐκθέσω ἀλλοῦ πιὸ ἐκτεταμένα.

19. Ἂν κόψομε γιὰ λίγο τὶς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ ἀσχοληθοῦμε μὲ πνευματικὲς σκέψεις χωρὶς νὰ διατρίψομε σ' αὐτὲς καὶ χωρὶς νὰ τὸ κάνομε αὐτὸ ἔργο μας, τότε εὔκολα πάλι ξαναγυρίζομε στὰ πάθη τῆς σάρκας, χωρὶς νὰ κερδήσομε τίποτε ἀπὸ αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἐργασία μας, παρὰ μόνον τέλειο σκοτισμὸ τοῦ νοῦ καὶ παραστράτημα πρὸς τὰ ὑλικά.

20. Πρέπει ὁ ἀγωνιζόμενος τὸν ἐσωτερικὸ ἀγώνα νὰ ἔχει κάθε στιγμὴ τοῦ χρόνου αὐτὰ τὰ τέσσερα: ταπείνωση, ἄκρα προσοχή, ἀντίρρηση κατὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ προσευχή. Νὰ ἔχει ταπείνωση, γιατὶ ὁ ἀγώνας εἶναι ἐναντίον τῶν ὑπερηφάνων δαιμόνων, γιὰ νὰ ἔχει τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ πρόχειρη· ἐπειδὴ ὁ Κύριος μισεῖ τοὺς ὑπερήφανους[7]. Προσοχή, γιὰ νὰ μὴν ἔχει στὴν καρδιά του κανένα λογισμό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς φαίνεται ἀγαθός. Ἀντίρρηση, ὥστε μόλις μὲ ὀξύτητα ἐννοήσει ὅτι ἦρθε ὁ δαίμονας, εὐθὺς μὲ ὀργὴ νὰ φέρει ἀντιλογία στὸν πονηρό. «Θ' ἀπαντήσω, λέει, σὲ ὅσους μὲ κατηγοροῦν: δὲ θὰ ὑποταχθεῖ ἡ ψυχή μου στὸ Θεό;»[8] Προσευχή, γιὰ νὰ φωνάξει δυνατὰ πρὸς τὸν Χριστὸ μὲ στεναγμὸ ἀνέκφραστο[9], εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντίρρηση. Καὶ τότε ὁ ἀγωνιζόμενος ἄνθρωπος θὰ δεῖ τὸν ἐχθρὸ νὰ παραλύει ἢ νὰ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸ προσκυνητὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, σὰν σκόνη στὸν ἄνεμο, ἢ νὰ χάνεται σὰν καπνὸς μαζὶ μὲ τὸν πονηρὸ λογισμό του.

21. Ὅποιος δὲν ἔχει προσευχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πονηροὺς λογισμούς, αὐτὸς εἶναι σὰν νὰ πηγαίνει στὸν πόλεμο χωρὶς ὅπλο. Προσευχὴ ἐννοῶ ἐκείνη ποὺ γίνεται ἀκατάπαυστα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Χριστοῦ, ὁ σατανᾶς ποὺ πολεμᾶ κρυφά, νὰ μαστιγώνεται καὶ νὰ καίγεται.

22. Ἐσὺ ὀφείλεις, μὲ διαπεραστικὸ καὶ διαρκῶς τεταμένο μάτι τοῦ νοῦ, νὰ βλέπεις ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνεσαι ποιὸς μπαίνει· καὶ μόλις δεῖς ὅτι ἔρχεται νὰ μπεῖ πονηρὸς λογισμός, ἀμέσως μὲ τὴν ἀντίρρηση νὰ σπάζεις τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ[10]. Καὶ συγχρόνως μὲ στεναγμὸ φώναξε τὸ Χριστό, καὶ θὰ δοκιμάσεις τὴ θεϊκὴ καὶ ἀόρατη βοήθεια. Καὶ τότε θὰ δεῖς λαμπρὰ τὴν ἁπλότητα καὶ χρηστότητα τῆς καρδιᾶς.

23. Ἐκεῖνος ποὺ κρατᾶ ἕνα καθρέφτη στὸ χέρι του καὶ βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, βλέπει στὸν καθρέφτη τὸ δικό του πρόσωπο, ὅσο βλέπει καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἄλλων ποὺ σκύβουν στὸν καθρέφτη. Ἔτσι κι ἐκεῖνος ποὺ σκύβει μέσα στὴν καρδιά του, βλέπει τὴν δική του κατάσταση μέσα σ' αὐτήν, βλέπει ὅμως καὶ τὰ μαῦρα πρόσωπα τῶν νοητῶν αἰθιόπων, δηλαδὴ τῶν δαιμόνων.

7. Παροιμ. 3, 14. 8. Ψαλμ. 61, 1. 9. Ρωμ. 8, 26. 10. Γεν. 3, 15.

24. Δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς μόνος του νὰ νικήσει τὴν φαντασία τῶν δαιμόνων. Ἂς μὴν ἔχει ποτὲ κανεὶς τέτοιο θάρρος. Ἐπειδὴ εἶναι πανοῦργοι, ὑποκρίνονται ὅτι νικιοῦνται καὶ ἀνατρέπουν τὸν ἀγωνιστὴ μὲ τὴν κενοδοξία. Ἂν ὅμως ἐπικαλεῖσαι τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τότε δὲν μποροῦν οὔτε μιὰ στιγμὴ νὰ σταθοῦν καὶ νὰ σὲ δολιευθοῦν.

25. Πρόσεξε νὰ μὴν ὑπερηφανευτεῖς καὶ σύ, ὅπως παλιὰ ὁ Ἰσραήλ, καὶ παραδοθεῖς στοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ, ἀφοῦ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπενόησε γιὰ βοηθό του χυτὸ εἴδωλο[11].

26. Εἴδωλο χυτὸ νὰ ἐννοήσεις τὸν ἀσθενὴ νοῦ μας, ὁ ὁποῖος ἐνόσω παρακαλεῖ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εὔκολα τὰ καταδιώκει καὶ μὲ τεχνικὴ μέθοδο κατατροπώνει τὶς ἀόρατες καὶ ἐχθρικὲς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Ὅταν ὅμως ὁ νοῦς ἀποκτήσει ἀπερίσκεπτα θάρρος στὸν ἑαυτό του, τότε κατακρημνίζεται σὰν τὸ πουλὶ ποὺ λέγεται ὀξύπτερος. Λέει ἡ Γραφή: «Ἡ καρδιά μου ἤλπισε στὸ Θεό, πῆρα βοήθεια, καὶ ἡ σάρκα μου ἀναβλάστησε»[12]. «Καὶ ποιὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ μὲ ἀναστήσει καὶ θὰ συμπαραταχθεῖ μαζί μου ἐναντίον τῶν ἀμέτρητων λογισμῶν ποὺ τραβοῦν στὸ κακό;»[13] Ὅποιος ἔχει τὸ θάρρος στὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι στὸ Θεό, θὰ ἔχει πτώση τρομακτική.

27. Τῆς καρδιακῆς ἡσυχίας, ἀγαπητέ, πρότυπο καὶ παράδειγμα (ἂν θέλεις νὰ ἀγωνίζεσαι) νὰ ἔχεις τὸ μικρὸ ζωύφιο, τὴν ἀράχνη. Διαφορετικὰ δὲν θεωρεῖσαι ὅτι ἡσύχασες στὸ νοῦ ὅπως πρέπει. Ἡ ἀράχνη κυνηγᾶ τὶς μικρὲς μύγες· κι ἐσύ, ἂν ἡσυχάζεις κοπιάζοντας μέσα στὴν ψυχή σου, δὲ θὰ πάψεις νὰ σκοτώνεις πάντοτε τὰ μικρὰ νήπια τῆς Βαβυλώνας· μὲ τὸν φόνο αὐτὸν μακαρίζεσαι ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα διὰ τοῦ Δαβίδ[14].

28. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα νὰ φανεῖ στὸ στερέωμα ἀνάμεσα στ' ἀστέρια, οὔτε εἶναι δυνατόν, ἄνθρωπος ποὺ ζεῖ πάνω στὴ γῆ νὰ μὴν ἀναπνέει τὸν ἀέρα. Ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθαρίσομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις καὶ νὰ διώξομε τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς ἀπ' αὐτὴ χωρὶς συχνὴ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

29. Ἂν μὲ ταπεινὸ φρόνημα καὶ μνήμη θανάτου καὶ αὐτοκατηγορία καὶ ἀντίρρηση κατὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ μὲ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μένεις μέσα στὴν καρδιά σου καὶ ἂν τὸν στενὸ ἀλλὰ χαροποιὸ καὶ τερπνὸ δρόμο τῆς διάνοιας μὲ τὰ παραπάνω ὅπλα βαδίζεις καθημερινὰ ἔχοντας νήψη, θὰ φτάσεις σὲ ἅγιες θεωρίες Ἁγίων. Καὶ θὰ φωτιστεῖς σὲ βαθιὰ μυστήρια ἀπὸ τὸ Χριστό, στὸν Ὁποῖο βρίσκονται οἱ θησαυροὶ οἱ κρυμμένοι τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας[15], στὸν Ὁποῖο κατοικεῖ ὅλη ἡ θεότητα μὲ σωματικὴ μορφή[16]. Θὰ αἰσθανθεῖς δηλαδὴ ὅτι μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦ, πήδησε ὁρμητικὰ στὴν ψυχή σου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ Ὁποῖο ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου φωτίζεται νὰ βλέπει μὲ ξέσκεπο πρόσωπο[17]. «Κανείς —λέει ἡ Γραφή— δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ Κύριε Ἰησοῦ, παρὰ μόνο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»[18], δηλαδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα βεβαιώνει μυστικὰ ὅτι ἔχεις μέσα σου τὸν ζητούμενο Κύριο.

11. Ἐξ. 32, 4.
12. Ψαλμ. 27, 7.
13. Ψαλμ. 93, 16.
14. Ψαλμ. 136, 9.
15. Κολ. 2, 3.
16. Κολ. 2, 9.

30. Πρέπει νὰ γνωρίζουν καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ μαθαίνουν τὰ θεῖα· ὅτι οἱ φθονεροὶ δαίμονες πολλὲς φορὲς κρύβουν καὶ συμμαζεύουν ἀπὸ μᾶς τὸ νοητὸ πόλεμο, γιατὶ φθονοῦν οἱ ἄγριοι τὴν ἀπὸ τὸν πόλεμο προερχόμενη ὠφέλεια καὶ γνώση καὶ ἀνύψωση πρὸς τὸ Θεό. Θέλουν νὰ μᾶς κάνουν νὰ μὴ φροντίζομε καὶ τότε ξαφνικὰ ν' ἀρπάξουν τὸν νοῦ μας καὶ ν' ἀφαιρέσουν τὴν προσοχὴ τῆς διάνοιας. Γιατὶ ἀδιάκοπος σκοπὸς τῶν δαιμόνων καὶ ἀγώνας τους εἶναι νὰ μὴν ἀφήνουν διόλου τὴν καρδιά μας νὰ ζεῖ μὲ προσοχή, ἐπειδὴ γνωρίζουν τὸν πλοῦτο ποὺ μαζεύομε ἀπ' αὐτὸ στὴν ψυχή μας. Ἐμεῖς ὅμως τότε μάλιστα μὲ τὴν μνήμη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπεκτεινόμαστε σὲ πνευματικὲς θεωρίες καὶ ὁ πόλεμος θὰ γυρίζει πάλι στὸν νοῦ μας. Μόνο μὲ τὴν γνώμη —γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι— τοῦ Κυρίου καὶ μὲ ταπείνωση πολλὴ ἂς τὰ κάνομε ὅλα.

31. Ἐφόσον ζοῦμε σὲ κοινόβιο, πρέπει μὲ τὴν ἀβίαστη προαίρεσή μας καὶ μὲ πρόθυμη καρδιὰ νὰ κόβομε κάθε θέλημά μας ἀπέναντι στὸν ἡγούμενο. Καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, γινόμαστε εὐπειθεῖς, ἥμεροι καὶ χωρὶς δικό μας θέλημα. Αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ γίνεται μὲ τέχνη, γιὰ νὰ μὴν ταραζόμαστε ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ νὰ μὴν κινοῦμε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς παράλογα καὶ παρὰ φύση, καὶ βρεθοῦμε ἔτσι νὰ μὴν ἔχομε παρρησία στὸν ἀόρατο πόλεμο. Γιατί, ὅταν δὲν κόβομε τὸ θέλημά μας ἑκουσίως, συνήθως θυμώνομε ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ μᾶς τὸ κόψουν ἀκουσίως μας. Καὶ ἀπὸ αὐτό, ὁ θυμὸς ποὺ ἄναψε γαυγίζοντας ἄγρια, ἀφανίζει τὴ γνώση τῆς πάλης ποὺ μὲ πολλὴ δυσκολία μπορέσαμε ν' ἀποκτήσομε· γιατὶ ὁ θυμὸς ἐκ φύσεως εἶναι καταστρεπτικός. Ἂν κινηθεῖ ἐναντίον δαιμονικῶν λογισμῶν, τοὺς καταστρέφει καὶ τοὺς ἐξαφανίζει. Ἂν πάλι βράζει ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, καταστρέφει τοὺς ἀγαθοὺς λογισμούς μας. Λοιπὸν ὁ θυμός, βλέπω ὅτι εἶναι καταστρεπτικὸς κάθε λογισμοῦ, εἴτε πονηροῦ, εἴτε ἀκόμη καὶ ἀγαθοῦ· μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς ὅπλο καὶ τόξο, ἂν δὲν χρησιμοποιεῖται ἐναντίον καὶ τῶν δύο λογισμῶν. Ἂν ὅμως ἐνεργεῖ διαφορετικά, τότε εἶναι καταστρεπτικός. Γιατὶ ἐγὼ γνωρίζω καὶ σκύλο θρασύ, ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὰ πρόβατα ὅπως ὁ λύκος.

32. Πρέπει νὰ μισοῦμε τὴν ἐλευθεροστομία σὰν δηλητήριο τῆς ἔχιδνας καὶ νὰ ἀποφεύγομε τὶς πολλὲς συνομιλίες σὰν φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν[19], γιατὶ αὐτὲς μποροῦν τὸ ταχύτερο νὰ κάνουν τὸν ἀγωνιστὴ νὰ λησμονήσει τελείως τὸν ἐσωτερικὸ πόλεμο καὶ νὰ κατακρημνίσουν τὴν ψυχὴ

17. Β' Κορ. 3, 18.
18. Α' Κορ. 12, 3.
19. Ματθ. 3, 7.

ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ χαρὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς. Ἡ καταραμένη λησμοσύνη εἶναι ἀντίθετη στὴν καρδιακὴ προσοχή, ὅσο τὸ νερὸ στὴ φωτιά, καὶ κάθε στιγμὴ τῆς εἶναι ἰσχυρὸς ἀντίπαλος· ἀπὸ τὴν λησμοσύνη καταντοῦμε στὴν ἀμέλεια καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια στὴν καταφρόνηση τῶν θείων καὶ τὴ ραθυμία καὶ σὲ ἄτοπες ἐπιθυμίες. Κι ἔτσι πάλι γυρίζομε πίσω, ὅπως ὁ σκύλος γυρίζει στὸν ἐμετό του[20]. Ἂς ἀποφύγομε λοιπὸν τὴν ἐλευθεροστομία σὰν θανατηφόρο φαρμάκι. Τὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴ λησμοσύνη γιατρεύει μιὰ πολὺ αὐστηρὴ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ μιὰ ἀδιάκοπη ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δίχως Αὐτόν, τίποτε δὲν μποροῦμε νὰ κάνομε[21].

33. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πιάσεις φιλία μὲ τὸ φίδι καὶ νὰ τὸ βάλεις μέσα στὸν κόρφο σου· οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ χαϊδεύεις καὶ νὰ περιποιεῖσαι τὸ σῶμα σου μὲ κάθε τρόπο καὶ νὰ τὸ ἀγαπᾶς, ἐκτὸς ἀπ' ὅσο τοῦ εἶναι ἀναγκαῖο καὶ τοῦ χρειάζεται, καὶ συγχρόνως νὰ φροντίζεις γιὰ τὴν οὐράνια ἀρετή. Γιατί, ἐκ φύσεως, τὸ φίδι δαγκώνει, ἐνῶ τὸ σῶμα μολύνει μὲ τὴν ἡδονὴ ἐκεῖνον ποὺ τὸ περιποιεῖται. Σὲ ὅ,τι φταίει τὸ σῶμα, κτύπα το μὲ γροθιὲς χωρὶς νὰ τὸ λυπᾶσαι· σὰν μεθυσμένος δοῦλος ποὺ δραπέτευσε, ἂς λάβει τὴν πεῖρα τοῦ μαστιγώματος ἀπὸ τὸν κύριό του καὶ ἂς φύγει ἀπὸ τὰ καπηλειά. Ἂς μὴν ἀγνοεῖ τὴν ἄφθαρτη κυρία του, τὴν ψυχή, αὐτὸ ποὺ εἶναι φθαρτὴ λάσπη καὶ δοῦλος τῆς ψυχῆς ὅλο σκοτάδι. Μέχρι τὸ θάνατό σου μὴν ἐμπιστευτεῖς νὰ πάρεις θάρρος μὲ τὴ σάρκα σου. Λέει ἡ Γραφή: «Τὸ θέλημα τῆς σάρκας εἶναι ἔχθρα κατὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ σάρκα ἐπιθυμεῖ ἀντίθετα μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα ἀντίθετα μὲ τὴ σάρκα. Ὅσοι ζοῦνε ζωὴ σαρκικὴ δὲν μποροῦν ν' ἀρέσουν στὸ Θεό. Ἐμεῖς ὅμως δὲν εἴμαστε σαρκικοί, ἀλλὰ πνευματικοί»[22].

34. Ἔργο τῆς φρονήσεως εἶναι νὰ κινεῖ πάντοτε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ συνάπτομε τὴν ἐσωτερικὴ μάχη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμονικῶν προσβολῶν καὶ νὰ κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτό μας. Ἔργο τῆς σοφίας εἶναι νὰ παρακινεῖ τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς σὲ νήψη ἀκριβὴ καὶ ὁλοκληρωμένη καὶ σὲ πνευματικὴ θεωρία. Ἔργο τῆς δικαιοσύνης εἶναι νὰ διευθύνει τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὸ Θεό, ἐνῶ ἔργο τῆς ἀνδρείας εἶναι νὰ κυβερνᾶ καὶ νὰ κατέχει τὶς πέντε αἰσθήσεις γιὰ νὰ μὴ μολύνεται ἀπὸ αὐτὲς τόσο ὁ ἐσωτερικός μας ἄνθρωπος, δηλαδὴ ἡ καρδιά, ὅσο καὶ ὁ ἐξωτερικός, δηλαδὴ τὸ σῶμα.

35. «Πάνω στὸν Ἰσραὴλ λάμπει ἡ μεγαλοπρέπειά Του», δηλαδὴ πάνω στὸ νοῦ ποὺ βλέπει, ὅσο εἶναι δυνατό, τὸ κάλλος τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, «καί ἡ δύναμή Του φανερώνεται στὰ νέφη»[23], δηλαδὴ στὶς ψυχὲς τὶς ὁλοφώτεινες ποὺ ἀτενίζουν τὰ πρωινὰ Αὐτὸν ποὺ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα Του, νὰ

20. Β' Πέτρ. 2, 22.
21. Ἰω. 15, 5.
22. Ρωμ. 8, 6· Γαλ. 5, 17.
23. Ψαλμ. 67, 35.

φεγγοβολεῖ πρὸς αὐτές, σὰν τὸν ἥλιο ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ καθαρὰ σύννεφα, καὶ τὶς δείχνει ἀξιαγάπητες.

36. Ἕνας ποὺ ἁμαρτάνει, λέει ἡ θεία Γραφή, θὰ χάσει μεγάλη δικαιοσύνη καὶ ἀρετή[24]. Καὶ ὁ νοῦς ποὺ ἁμαρτάνει θὰ χάσει τὰ ἀθάνατα καὶ ἄφθαρτα ποτὰ καὶ φαγητὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἴδιο κεφάλαιο[25].

37. Δὲν εἴμαστε δυνατότεροι ἀπὸ τὸ Σαμψών, οὔτε σοφότεροι ἀπὸ τὸν Σολομῶντα, οὔτε ἔχομε μεγαλύτερη γνώση ἀπὸ τὸν Δαβίδ· οὔτε ἀγαποῦμε τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν κορυφαῖο Πέτρο. Ἂς μὴν ἔχομε λοιπὸν θάρρος στὸν ἑαυτό μας, γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος ἔχει θάρρος στὸν ἑαυτό του, θὰ ἔχει πτώση τρομακτική»[26].

38. Ἂς μάθομε ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ τὴν ταπείνωση καὶ ἀπὸ τὸν Πέτρο τὸ νὰ δακρύζομε γιὰ ὅσα συμβαίνουν· ἀλλὰ ἂς μὴν ἀπελπιζόμαστε, ὅπως ὁ Σαμψών, ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Σολομών, ποὺ ἦταν πάρα πολὺ σοφός.

39. Ὁ διάβολος, σὰν λιοντάρι ποὺ μουγκρίζει, περπατεῖ μαζὶ μὲ τὶς δυνάμεις του ζητώντας ποιὸν νὰ καταπιεῖ[27]. Ἡ καρδιακὴ λοιπὸν προσοχὴ καὶ νήψη καὶ ἀντίρρηση καὶ εὐχὴ πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸ Θεό μας, ἂς μὴν παύει ποτέ. Γιατὶ καλύτερη βοήθεια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, δὲν θὰ βρεῖς σὲ ὅλη τὴ ζωή σου. Μόνο Αὐτὸς ὁ Κύριος γνωρίζει, ὡς Θεὸς ποὺ εἶναι, τὶς πανουργίες καὶ τὶς μεθόδους καὶ τοὺς δόλους τῶν δαιμόνων.

40. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν ἂς ἔχει τὸ θάρρος της στὸ Χριστὸ καὶ ἂς τὸν παρακαλεῖ καὶ καθόλου ἂς μὴ δειλιάζει, γιατὶ δὲν πολεμεῖ μόνη της, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν φοβερὸ βασιλιὰ Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ εἶναι ὁ Κτίστης ὅλων τῶν ὄντων, ἀσωμάτων καὶ σωματικῶν, δηλαδὴ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων.

41. Ὅπως ἡ βροχὴ ὅσο περισσότερο πέφτει πάνω στὴ γῆ, τόσο τὴν μαλακώνει, ἔτσι καὶ τὴ γῆ τῆς καρδιᾶς μας χαροποιεῖ καὶ εὐφραίνει τὸ ἅγιο ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅσο περισσότερο τὸ φωνάζομε καὶ ὅσο συχνότερα τὸ ἐπικαλούμαστε.

42. Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ γνωρίζουν οἱ ἄπειροι ὅτι, ἐμεῖς οἱ παχεῖς ποὺ κλίνομε στὴ γῆ καὶ μὲ τὸ σῶμα μας καὶ μὲ τὸ φρόνημά μας, ἔχομε ἐχθροὺς ἀσώματους καὶ ἀόρατους, ποὺ θέλουν τὸ κακό μας καὶ ξέρουν καλὰ τὴν τέχνη νὰ μᾶς κακοποιήσουν καὶ εἶναι δραστήριοι καὶ εὐκίνητοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀδὰμ καὶ μέχρι τώρα· καὶ δὲν ἔχομε ἄλλο τρόπο νὰ τοὺς νικήσομε παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀκατάπαυστη νήψη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Δημιουργοῦ μας. Καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκόμη ἄπειροι, ἂς εἶναι τὰ παραπάνω, δηλ. ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ προτροπὴ νὰ δοκιμάσουν καὶ νὰ γνωρίσουν τὸ καλό. Γιὰ ὅσους ὅμως ἔχουν πεῖρα, ἡ πράξη καὶ ἡ δοκιμασία καὶ ἡ ἀνάπαυση ποὺ δίνει τὸ καλό, εἶναι ἄριστος τρόπος καὶ δάσκαλος.

24. Ἐκκλ. 9, 18. 25. Ἐκκλ. 9, 7. 26. Ἰὼβ 18, 12. 27. Α' Πέτρ. 5, 8.

43. Τὸ μικρό, δηλαδὴ τὸ ἀπονήρευτο παιδί, ὅταν βλέπει κάποιον ποὺ κάνει θεατρικὰ τεχνάσματα, εὐχαριστεῖται καὶ τὸν ἀκολουθεῖ ἀπὸ ἀκακία. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχή μας, ἐπειδὴ εἶναι ἁπλὴ καὶ ἀγαθή, γιατὶ ἔτσι πλάστηκε ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Κύριο, εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὶς προσβολὲς τοῦ διαβόλου ποὺ παριστάνει ψευδεῖς φαντασίες. Καὶ ἔτσι ἐξαπατᾶται καὶ τρέχει πρὸς τὸ κακὸ σὰν νὰ ἦταν καλό, ὅπως ἡ περιστέρα τρέχει πίσω ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ τῶν παιδιῶν της. Ἀνακατώνει ἡ ψυχὴ τοὺς λογισμούς της μὲ τὴ φαντασία τῆς δαιμονικῆς προσβολῆς, λ.χ. ἕνα πρόσωπο γυναίκας ὡραίας, ἢ κάτι ἄλλο ποὺ ἀπαγορεύεται τελείως ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ. Θέλει νὰ κάνει πραγματικότητα ὅ,τι ὡραῖο εἶδε στὴ φαντασία της. Καὶ τότε ἀφοῦ δώσει τὴ συγκατάθεσή της, πραγματοποιεῖ καὶ μὲ τὸ σῶμα ἐκείνη τὴν ἁμαρτία ποὺ εἶδε μὲ τὸ νοῦ της, μὲ συνέπεια τὴν ἴδια της τὴν κατάκριση.

44. Αὐτὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ πονηροῦ, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ βέλη δηλητηριάζει τὴν ψυχή. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσφαλές, πρὶν ἀποχτήσει ὁ νοῦς μεγάλη πολεμικὴ πείρα, νὰ ἀφήνει τοὺς λογισμοὺς νὰ μπαίνουν μέσα στὴν καρδιά μας καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή, ἐπειδὴ ἀκόμη ἡ ψυχή μας εὐχαριστεῖται στὶς δαιμονικὲς προσβολὲς καὶ τὶς ἀκολουθεῖ. Ἀλλὰ πρέπει μόνο νὰ τοὺς ἐννοεῖ καὶ νὰ τοὺς κόβει μόλις φανοῦν καὶ τὴν προσβάλουν. Ὅταν ὁ νοῦς πολυχαιρίσει σ' αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ ἔργο καὶ ἐξασκηθεῖ καὶ ἐννοήσει καλὰ καὶ τοῦ γίνει σταθερὴ συνήθεια ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀληθινὴ γνώση τῶν λογισμῶν του, κι ὅταν μπορεῖ, ὅπως λέει ὁ προφήτης, εὔκολα νὰ πιάνει τὶς νεαρὲς ἀλεποῦδες[28], τότε μὲ προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια, πρέπει νὰ τοὺς ἀφήνει νὰ ἔρχονται καὶ νὰ τοὺς ἐλέγχει.

45. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο, μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιο σωλήνα νὰ περάσουν φωτιὰ καὶ νερὸ μαζί, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ μπεῖ ἡ ἁμαρτία μέσα στὴν καρδιά μας, ἂν δὲν χτυπήσει πρῶτα τὴν πόρτα τῆς καρδιᾶς μὲ προσβολὴ μιᾶς ἁμαρτωλῆς φαντασίας.

46. Πρῶτα-πρῶτα, ὑπάρχει ἡ προσβολὴ τῆς κακῆς σκέψεως. Δεύτερο, ὁ συνδυασμός, ὅταν ἀνακατώνονται οἱ δικοί μας καὶ οἱ δαιμονικοὶ λογισμοί. Τρίτο, ἡ συγκατάθεση, ὅταν οἱ λογισμοί μας συσκέπτονται μὲ τοὺς δαιμονικοὺς λογισμοὺς γιὰ νὰ διαπράξουν τὸ κακό. Τέταρτο εἶναι ἡ αἰσθητὴ πράξη, δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία. Ἂν λοιπὸν ὁ νοῦς προσέχει μὲ νήψη, καὶ μὲ τὴν ἀντίρρηση καὶ τὴν ἐπίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φυγαδεύει τὴν προσβολὴ μόλις ἀναφανεῖ, τότε τὰ ἑπόμενα (συνδυασμός, συγκατάθεση, ἁμαρτία) μένουν ἀργά. Ὁ πονηρὸς δαίμονας ἐπειδὴ εἶναι ἀσώματος νοῦς, δὲν μπορεῖ διαφορετικὰ νὰ πλανήσει τὶς ψυχές, παρὰ μὲ τὴν φαντασία καὶ τοὺς λογισμούς. Γιὰ τὴν προσβολὴ ὁ Δαβὶδ λέει: «Κάθε πρωὶ σκότωνα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς»[29]. Καὶ ὁ μέγας Μωυσῆς λέει γιὰ τὴ συγκατάθεση: «Δὲ θὰ δώσεις τὴ συγκατάθεσή σου σ' αὐτούς, γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνουν καὶ ἁμαρτήσεις»[30].

28. Ἆσμα 2, 15. 29. Ψαλμ. 100, 8. 30. Ἐξ. 23, 32.

47. Νοῦς μὲ νοῦ συμπλέκεται ἀόρατα καὶ πολεμᾶ, δηλαδὴ ὁ δαιμονικὸς νοῦς μὲ τὸ δικό μας. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη κάθε στιγμὴ νὰ φωνάζομε πρὸς τὸ Χριστό, νὰ διώξει τὸν δαιμονικὸ νοῦ καὶ νὰ μᾶς δώσει τὴ νίκη ὡς φιλάνθρωπος.

48. Ὑπόδειγμα ἡσυχίας τῆς καρδιᾶς νὰ ἔχεις ἐκεῖνον ποὺ κρατεῖ στὸ χέρι του καθρέφτη καὶ βλέπει μέσα σ' αὐτὸν ἀδιάκοπα. Καὶ τότε θὰ βλέπεις ἐκεῖνα ποὺ ζωγραφίζονται νοερὰ μέσα στὴν καρδιά σου, τόσο τὰ πονηρὰ ὅσο καὶ τὰ ἀγαθά.

49. Κοίταξε νὰ μὴν ἔχεις κανένα λογισμὸ στὴν καρδιά σου, οὔτε παράλογο οὔτε εὔλογο, γιὰ νὰ ἀναγνωρίζεις εὔκολα τοὺς ἀλλόφυλους, δηλαδὴ τοὺς πρωτότοκους γιοὺς τῶν Αἰγυπτίων.

50. Πόσο ὠφέλιμη καὶ τερπνή, φωτεινὴ καὶ γλυκύτατη, πανέμορφη, λαμπρὴ καὶ ὡραία ἀρετὴ εἶναι ἡ νήψη, ὅταν ἀπὸ Σένα Χριστὲ μπαίνει σὲ καλὸ δρόμο καὶ ὅταν ὁ ἄγρυπνος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀσκεῖ μὲ μεγάλη ταπείνωση. Ἁπλώνει μέχρι τὴ θάλασσα καὶ μέχρι τὴν ἄβυσσο τῶν θεωριῶν τὰ κλήματά της καὶ μέχρι τῶν τερπνῶν καὶ θείων μυστηρίων τὰ βλαστάρια της[31]. Ποτίζει τὸ νοῦ ποὺ ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὸν ἔχει κατακάψει ἡ ἀσέβεια μὲ τὴν ἁρμύρα τῶν πονηρῶν δαιμονικῶν λογισμῶν καὶ τὸ ἐχθρικὸ σαρκικὸ φρόνημα, τὸ ὁποῖο εἶναι θάνατος[32].

51. Ἡ νήψη μοιάζει μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ, πάνω στὴν ὁποία μένει ὁ Θεὸς καὶ ἀνεβαίνουν οἱ Ἄγγελοι[33]. Γιατὶ ἀφανίζει καὶ καταστρέφει ἀπὸ τὴν ψυχή μας κάθε κακό. Αὐτὴ κόβει τὴν πολυλογία, τὴν κακολογία ἐναντίον τῶν ἄλλων, τὴν κατάκριση καὶ ὅλο τὸν κατάλογο τῶν αἰσθητῶν ἁμαρτημάτων, γιατὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ στερηθεῖ ἐξαιτίας τους τὴν δική της γλυκύτητα.

52. Τὴν νήψη, ἀδελφοί μου, ἂς τὴν ἀσκοῦμε μὲ προθυμία. Καὶ στὰ ὕψη της μὲ καθαρὴ διάνοια πετώντας μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἂς αναλογιζόμαστε τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ τὸν προηγούμενο βίο μας. Ἔτσι, νιώθοντας συντριβὴ καὶ ταπείνωση μὲ τὴν μνήμη τῶν ἁμαρτιῶν μας, θὰ ἔχομε ἀκατάπαυστη τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας στὸν ἀόρατο πόλεμο. Ὅταν στερηθοῦμε τὴν βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ ὑπερηφάνεια ἢ κενοδοξία ἢ φιλαυτία, τότε στερούμαστε καὶ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, μὲ τὴν ὁποία φανερώνεται ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο· ἐπειδὴ ἡ αἰτία νὰ δοῦμε τὸ Θεό, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Κυρίου[34], εἶναι ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς.

53. Ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἀμελεῖ τὴν κρυφὴ ἐργασία του, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καλὰ ποὺ θὰ βρεῖ ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη φύλαξή του, θὰ βρεῖ καὶ τὶς πέντε αἰσθήσεις τοῦ σώματος νὰ εἶναι ἀργὲς ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κακά. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ προσέχει στὴν ἀρετὴ καὶ τὴ νήψη του καὶ μὲ τὸ νὰ θέλει νὰ ἐνδιατρίβει στὶς καλὲς σκέψεις, δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν κλέβουν οἱ πέντε αἰσθήσεις ποὺ τοῦ φέρ-

31. Ψαλμ. 79, 12. 32. Ρωμ. 8, 6-8. 33. Γεν. 28, 12. 34. Ματθ. 5, 8.

νουν ὑλικοὺς καὶ μάταιους λογισμούς· ἀλλὰ ἐπειδὴ γνωρίζει πόσο ἀπατηλὲς εἶναι, τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς τὶς περιορίζει ἀκόμη καὶ μέσα του.

54. Μένε μέσα στὴ διάνοιά σου διὰ τῆς νήψεως καὶ δὲν θὰ κοπιάσεις στοὺς πειρασμούς. Ἂν φεύγεις ἀπὸ ἐκεῖ, ὑπόμενε τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἔρχονται.

55. Ὅπως ἐκείνους ποὺ ἔχουν κακοφάγει, τοὺς ὠφελεῖ τὸ πικρὸ ἀψίνθιο, ἔτσι καὶ οἱ κακότροποι ἔχουν συμφέρον νὰ ὑποφέρουν θλίψεις.

56. Ἂν δὲ θέλεις νὰ ὑποφέρεις κακά, μὴ θέλεις καὶ νὰ κάνεις κακά, γιατὶ σ' αὐτὸ ἀκολουθεῖ, χωρὶς ἐξαίρεση, ἐκεῖνο. Ὅ,τι σπείρει ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θὰ θερίσει[35]. Ὅταν λοιπὸν ἑκουσίως σπέρνομε τὰ πονηρὰ κι ἔπειτα ἀκουσίως τὰ θερίζομε, ὀφείλομε νὰ θαυμάζομε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

57. Τυφλώνεται ὁ νοῦς μὲ τὰ τρία αὐτὰ πάθη, τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή.

58. Ἡ γνώση καὶ ἡ πίστη, ποὺ εἶναι σύντροφοι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπὸ τίποτε ἄλλο δὲν ἀδυνάτισαν, παρὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς προηγούμενες κακίες.

59. Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ καὶ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ φόνοι καὶ ὅλος ὁ κατάλογος τῶν λοιπῶν κακῶν, ἐξαιτίας τῶν προηγουμένων τριῶν κακιῶν ἰσχυροποιήθηκαν πάρα πολὺ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

60. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, δὲν μπορεῖ καὶ νὰ πιστεύει ἀληθινά. Γιατὶ ἡ γνώση φυσικὰ προηγεῖται ἀπὸ τὴν πίστη, κι αὐτὸ ἐπειδὴ ἐκεῖνα ποὺ λέει ἡ Γραφή, δὲν θὰ λέει μόνο γιὰ νὰ τὰ μάθομε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ πράξομε.

61. Ἂς ἀρχίσομε λοιπὸν τὸ ἔργο. Ἔτσι σιγὰ- σιγὰ προκόβοντας θὰ βροῦμε ὅτι ἡ ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ ἡ βέβαιη πίστη καὶ ἡ βαθύτερη γνώση καὶ ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ θεῖα χαρίσματα καὶ ἡ ἀπὸ τὴν καρδιὰ ἐξομολόγηση καὶ τὰ συνεχῆ δάκρυα, ἔρχονται στοὺς πιστοὺς μὲ τὴν προσευχή. Καὶ ὄχι αὐτὰ μόνο· ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπομονὴ στὶς θλίψεις καὶ ἡ εἰλικρινὴς συγχώρηση τοῦ πλησίον καὶ ἡ βαθιὰ γνώση τοῦ πνευματικοῦ νόμου καὶ ἡ εὕρεση τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ χορήγηση τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν καὶ ὅλα ὅσα ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς νὰ δώσει στοὺς πιστοὺς καὶ στὸν παρόντα καὶ στὸν μέλλοντα αἰώνα. Καὶ μ' ἕνα λόγο, εἶναι ἀδύνατο νὰ φανεῖ ἡ ψυχὴ εἰκόνα Θεοῦ, παρεκτὸς μὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ καὶ πίστη τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος παραμένει μὲ μεγάλη ταπεινοφροσύνη καὶ ἀδιάσπαστη προσευχὴ στὴ διάνοιά του.

62. Μεγάλο ἀγαθὸ πράγματι ἀπὸ τὴν πεῖρα ἔχομε παραλάβει, τὸ νὰ ἐπικαλούμαστε συνεχῶς τὸν Κύριο Ἰησοῦ ἐναντίον τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, ὅσοι θέλομε νὰ καθαρίσομε τὴν καρδιά μας. Καὶ παρατήρησε, πῶς ὁ λόγος ποὺ λέω εἶναι σύμφωνος μὲ τὶς Ἅγιες Γραφές. Λέει κάπου: «Νὰ ἑτοιμάζεσαι

35. Γαλ. 6, 7.

Ἰσραὴλ γιὰ νὰ ἐπικαλεῖσαι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου»[36]. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Νὰ προσεύχεστε ἀδιαλείπτως»[37]. Καὶ ὁ Κύριός μας λέει: «Δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε δίχως ἐμένα. Ὅποιος μένει σ' ἐμένα κι ἐγὼ σ' αὐτόν, αὐτὸς κάνει πολὺ καρπό. Ἂν δὲ μείνει σ' ἐμένα, θὰ πεταχτεῖ ἔξω ὅπως τὸ ξερὸ κλῆμα»[38]. Μέγα ἀγαθὸ εἶναι ἡ προσευχή, τὸ ὁποῖο περιέχει ὅλες τὶς ἀρετές, γιατὶ καθαρίζει τὴν καρδιά, μέσα στὴν ὁποία ὁ Θεὸς φανερώνεται στοὺς πιστούς.

63. Ἡ ταπείνωση, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἔχει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφανίζει σχεδὸν ὅλα τὰ κακὰ ποὺ ὑπάρχουν μέσα μας τὰ ὁποῖα μισεῖ ὁ Θεός, εἶναι δυσκολοκατόρθωτη. Καὶ μπορεῖ νὰ βρεῖς σὲ ἕναν ἄνθρωπο μερικὴ ἐργασία πολλῶν ἀρετῶν, ἂν ὅμως ζητήσεις καὶ μυρωδιὰ μόνον ταπεινώσεως, μόλις ποὺ θὰ τὴ βρεῖς. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχομε μεγάλη ἐπιμέλεια, ὥστε νὰ ἀποκτήσομε τὴν ἁγία ταπείνωση. Ἡ Γραφή, τὸν διάβολο τὸν ὀνομάζει ἀκάθαρτο, ἐπειδὴ ἐξαρχῆς ἀπώθησε τὸ ἀγαθὸ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀγάπησε τὴν ὑπερηφάνεια. Γι' αὐτὸ καὶ πνεῦμα ἀκάθαρτο ὀνομάζεται σὲ ὅλες τὶς Γραφές[39]. Ποιὰ σωματικὴ ἀκαθαρσία μπορεῖ νὰ κάνει ὁ ἀσώματος, ἄσαρκος καὶ ἀστάθμητος, γιὰ νὰ τὸν λέει ἡ Γραφὴ ἀκάθαρτο; Φανερὸ εἶναι ὅτι γιὰ τὴν ὑπερηφάνειά του ὀνομάστηκε ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ καθαρὸς καὶ φωτεινὸς ἄγγελος, ἔγινε βέβηλος. Ἐπειδή, γιὰ τὸ Θεὸ εἶναι ἀκάθαρτος κάθε ὑπερήφανος[40], καὶ πρώτη ἁμαρτία εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια[41]. Ἔτσι καὶ ὁ ὑπερήφανος Φαραὼ ἔλεγε: «Δὲ γνωρίζω τὸ Θεό σου καὶ δὲ θὰ ἐλευθερώσω τὸν Ἰσραήλ»[42].

64. Ὑπάρχουν πολλὲς πράξεις καὶ ἔργα τοῦ νοῦ ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς προμηθεύσουν τὸ ἀγαθὸ δῶρο τῆς ταπεινοφροσύνης, ἂν δὲν εἴμαστε ἀμελεῖς γιὰ τὴ σωτηρία μας· δηλαδὴ ἡ μνήμη τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅσες κάναμε μὲ λόγια, μὲ ἔργα καὶ μὲ τὸ νοῦ μας, καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ βοηθοῦν νὰ ἀποκτήσομε τὴν ταπεινοφροσύνη. Ταπείνωση ἀληθινὴ προξενεῖ καὶ τὸ νὰ θυμόμαστε πάντοτε τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς τῶν ἄλλων καὶ νὰ μεγαλοποιοῦμε τὰ ἄλλα φυσικὰ πλεονεκτήματά τους καὶ νὰ συγκρίνομε τὰ δικά μας ἔργα μὲ τὰ δικά τους, γιὰ νὰ βλέπομε ὅτι εἴμαστε κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Καὶ ἔτσι βλέποντας ὁ νοῦς τὴν εὐτέλειά του καὶ πόσο ὑστερεῖ ἀπὸ τὴν τελειότητα τῶν ἀδελφῶν, θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του χῶμα καὶ στάχτη καὶ ὄχι ἄνθρωπο, ἀλλὰ σκύλο, ἐπειδὴ σὲ ὅλα εἶναι κατώτερος καὶ πολὺ πίσω ἀπὸ ὅλους τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους.

65. Λέει τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ μέγας πατέρας μας Βασίλειος: «Μεγάλο καλὸ γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνομε, οὔτε τὴν ἄλλη ἡμέρα νὰ πέφτομε στὰ ἴδια ἁμαρτήματα, εἶναι τὸ νὰ ἀνακρίνομε στὸ τέλος τῆς ἡμέρας τὴ συνείδησή μας σὲ τί σφάλαμε καὶ τί καλὸ κάναμε. Αὐτὸ

36. Ἀμὼς 4, 12.
37. Α' Θεσ. 5, 17.
38. Ἰω. 15, 5-6.
39. Ματθ. 10, 1· 12, 43 κ.ἀ.
40. Παροιμ. 16, 5.
41. Σ. Σειρ. 10, 13.
42. Ἐξ. 5, 2.

ἔκανε καὶ ὁ Ἰὼβ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὰ παιδιά του[43]. Γιατὶ οἱ ἀνακρίσεις τῶν πράξεών μας, ὅταν γίνονται κάθε μέρα, μᾶς φωτίζουν τί πρέπει νὰ κάνομε κάθε στιγμή».

66. Καὶ ἄλλος πάλι σοφὸς στὰ θεῖα εἶπε: «Ἀρχὴ τῆς καρποφορίας εἶναι τὸ ἄνθος καὶ ἀρχὴ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἐγκράτεια». Λοιπὸν ἂς ἐγκρατευτοῦμε· καὶ αὐτὸ μὲ μέτρο καὶ ζύγι, ὅπως διδάσκουν οἱ Πατέρες. Καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα, τὶς δώδεκα ὧρες, νὰ τὶς περνοῦμε μὲ νήψη καὶ φύλαξη τοῦ νοῦ. Ἂν κάνομε ἔτσι, θὰ μπορέσομε μὲ κάποια βία νὰ σβήσομε καὶ νὰ λιγοστέψομε τὴν κακία μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ μὲ τὴ βία κατορθώνεται ἡ ἐνάρετη ζωή, μὲ τὴν ὁποία μᾶς δίνεται ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν[44].

67. Ὁ δρόμος γιὰ τὴ θεία γνώση εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση. Χωρὶς αὐτές, κανεὶς δὲν θὰ δεῖ τὸν Κύριο.

68. Ἐκεῖνος ποὺ προσέχει διαρκῶς στὸ ἐσωτερικό του, εἶναι φρόνιμος καὶ ἐγκρατής· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀσχολεῖται μὲ πνευματικὲς θεωρίες καὶ θεολογεῖ καὶ προσεύχεται. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Νὰ ὁδηγεῖστε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ δὲ θὰ ἐκτελέσετε ἐπιθυμία τῆς σάρκας»[45].

69. Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βαδίζει τὸν πνευματικὸ δρόμο, δὲ φροντίζει διόλου γιὰ τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις. Ὅλη του ἡ ἀσχολία εἶναι γύρω ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ ἢ εἶναι γαστρίμαργος καὶ ἀκόλαστος, ἢ λυπᾶται καὶ ὀργίζεται καὶ μνησικακεῖ· μὲ αὐτὰ σκοτίζει τὸν νοῦ του. Ἢ πάλι μεταχειρίζεται ὑπερβολικὴ ἄσκηση καὶ θολώνει τὴ διάνοιά του.

70. Ἐκεῖνος ποὺ ἐγκατέλειψε τὰ ἐξωτερικὰ μόνο πράγματα, π.χ. τὴν γυναίκα, τὰ χρήματα κλπ., μόνον ἐξωτερικῶς ἔγινε μοναχός, ὄχι ὅμως καὶ ἐσωτερικῶς. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπαρνήθηκε καὶ τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις τοῦ νοῦ του, αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς μοναχός. Καὶ τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο, εὔκολα τὸν κάνει κανεὶς μοναχό, ἂν θελήσει. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνεις μοναχὸ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, χρειάζεται μεγάλος ἀγώνας.

71. Ποιὸς ἄραγε εἶναι ἐκεῖνος στὴν παροῦσα γενιά, ποὺ ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἐντελῶς ἀπὸ ἐμπαθεῖς σκέψεις καὶ ἀξιώθηκε νὰ ἀποκτήσει καὶ νὰ ἔχει διαπαντὸς τὴν καθαρὴ καὶ μακριὰ ἀπὸ κάθε ὑλικὴ σκέψη προσευχή; Αὐτὸ εἶναι τὸ σημάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ μοναχοῦ.

72. Πολλὰ πάθη εἶναι κρυμμένα μέσα στὶς ψυχές μας. Καὶ φανερώνονται τότε, ὅταν παρουσιάζονται οἱ αἰτίες τους.

73. Μὴν ἀφιερώνεις ὅλη σου τὴν ἀσχολία γύρω ἀπὸ τὴ σάρκα, ἀλλὰ ὅρισέ της ἄσκηση κατὰ δύναμη καὶ ὅλο σου τὸ νοῦ νὰ τὸν στρέφεις ἐντός σου. Γιατὶ ἡ σωματικὴ ἄσκηση λίγο ὠφελεῖ, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι σὲ ὅλα ὠφέλιμη[46].

43. Ἰὼβ 1, 5. 44. Ματθ. 11, 12. 45. Γαλ. 5, 16. 46. Α΄ Τιμ. 4, 8.

74. Ὅταν τὰ πάθη πάψουν νὰ ἐνεργοῦν, εἴτε γιατὶ ἀποκόπτονται οἱ αἰτίες, εἴτε γιατὶ οἱ δαίμονες δολίως ὑποχωροῦν, ἀκολουθεῖ ἡ ὑπερηφάνεια.

75. Ἡ ταπείνωση καὶ ἡ ταλαιπώρηση τῆς σάρκας ἐλευθερώνουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία· ἡ πρώτη καταργεῖ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἡ ἄλλη τὰ πάθη τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά· αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»[47]. Θὰ δοῦν τὸ Θεὸ καὶ τοὺς θησαυρούς Του, ὅταν μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια καθαρίσουν τὸν ἑαυτό τους. Καὶ τόσο περισσότερο θὰ Τὸν δοῦν, ὅσο ἐπιτείνουν τὴν κάθαρση.

76. Σκοπιὰ ἀπὸ τὴν ὁποία βλέπει κανεὶς τοὺς λόγους κάθε ἀρετῆς εἶναι ἡ τήρηση τοῦ νοῦ, ὅπως ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος φρουρὸς τοῦ Δαβὶδ φανέρωνε τὴν «περιτομὴ τῆς καρδιᾶς»[48].

77. Ὅπως ὅταν βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν, βλαπτόμαστε, ἔτσι καὶ ὅταν συλλογιζόμαστε μὲ τὸ νοῦ μας πονηροὺς λογισμούς.

78. Ὅπως ὅταν χτυπήσει κανεὶς τὴ ρίζα τοῦ φυτοῦ, τὸ ξεραίνει ὁλόκληρο, ἔτσι συμβαίνει καὶ ὅταν χτυπηθεῖ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ προσέχομε κάθε στιγμή, γιατὶ οἱ δαίμονες ποτὲ δὲν κάθονται ἀργοί.

79. Ὁ Κύριος, θέλοντας νὰ δείξει ὅτι κάθε ἐντολὴ τὴν ἐκτελοῦμε ἀπὸ χρέος, ἐνῶ ἡ υἱοθεσία ποὺ προσφέρει, συντελεῖται στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ αἷμα Του, λέει: «Ὅταν κάνετε ὅσα ἔχετε διαταχθεῖ, νὰ πεῖτε ὅτι εἴμαστε ἀχρεῖοι δοῦλοι καὶ κάναμε αὐτὸ ποὺ ὀφείλαμε»[49]. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι μισθὸς ἔργων ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀλλὰ χάρη καὶ δωρεὰ τοῦ Κυρίου ποὺ ἔχει ἑτοιμάσει γιὰ τοὺς πιστοὺς δούλους Του. Δὲν ἀπαιτεῖ ὁ δοῦλος τὴν ἐλευθερία ὡς μισθό, ἀλλὰ εὐχαριστεῖ ὡς ὀφειλέτης καὶ τὴν περιμένει ὡς δωρεά.

80. Ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές[50]· καὶ σὲ ὅσους Τὸν ὑπηρετοῦν καλῶς, χαρίζει τὴν ἐλευθερία. Γιατὶ λέει: «Εὖγε δοῦλε χρήσιμε καὶ πιστέ· στάθηκες πιστὸς στὰ λίγα, θὰ σοῦ ἐμπιστευθῶ πολλά. Ἔλα μέσα στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»[51]. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη δοῦλος πιστὸς ἐκεῖνος ποὺ στηρίζεται στὴν ἁπλὴ καὶ ψιλὴ γνώση, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δείχνει τὴν πίστη του μὲ τὴν ὑπακοὴ στὸν ἐντολοδότη Χριστό.

81. Ἐκεῖνος ποὺ τιμᾶ τὸν Κύριο, ἐκτελεῖ ὅσα διατάζει Ἐκεῖνος. Ὅταν κάνει σφάλμα ἢ παρακοή, ὑπομένει σὰν δίκαιες τὶς συμφορές. Ἂν εἶσαι φιλομαθής, νὰ γίνεις καὶ φιλόπονος. Γιατὶ ἡ ψιλὴ γνώση «φουσκώνει» τὸν ἄνθρωπο[52].

82. Οἱ πειρασμοὶ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀναπάντεχα, μᾶς διδάσκουν κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ νὰ γινόμαστε φιλόπονοι.

83. Τὸ ἄστρο ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ λάμπει. Καὶ ὁ θεοσεβὴς καὶ φοβούμε-

47. Ματθ. 5, 8. 48. Β΄ Βασ. 18, 24. 49. Λουκ. 17, 10. 50. Α΄ Κορ. 15, 3. 51. Ματθ. 25, 21. 52. Α΄ Κορ. 8, 2.

νος τὸ Θεὸ ἔχει ὡς ἰδίωμα τὴ λιτότητα καὶ τὴν ταπείνωση, ἐπειδὴ κανένα ἄλλο δὲν εἶναι τὸ γνώρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὸ ταπεινὸ φρόνημα καὶ τὸ λιτὸ παρουσιαστικό. Καὶ αὐτὸ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους τὸ φωνάζουν τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζεῖ ἔτσι ταπεινά, ξεπέφτει ἀπὸ τὸ μέρος Ἐκείνου ποὺ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό Του μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου, ὁ Ὁποῖος εἶναι καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων ὁ πρακτικὸς Νομοθέτης.

84. Λέει ἡ Γραφή: «Ὅσοι διψᾶτε, πηγαίνετε στὸ νερό»[53]. Ὅσοι ὅμως διψᾶτε τὸ Θεό, βαδίζετε μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ σας. Πρέπει ὅμως, ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν καθαρότητα αὐτὴ πετᾶ ψηλά, νὰ βλέπει καὶ κάτω τὴ γῆ τῆς μηδαμινότητάς του. Γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι ὑψηλότερος τοῦ ταπεινοῦ. Ὅπως ὅταν δὲν ὑπάρχει φῶς εἶναι ὅλα σκοτεινὰ καὶ ζοφερά, ἔτσι καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει ταπεινοφροσύνη, ὅλα μας τὰ κατὰ Θεὸν ἔργα εἶναι μάταια καὶ ἄχρηστα.

85. Ἄκου τώρα τὴν κατακλείδα τοῦ λόγου μου. Νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τὶς ἐντολές Του[54], καὶ νοερὰ καὶ αἰσθητά. Γιατὶ ἂν βιάσεις τὸν ἑαυτό σου νὰ τηρεῖ τὶς θεῖες ἐντολὲς νοερά, λίγες φορὲς θὰ χρειαστεῖς αἰσθητοὺς κόπους γιὰ τὴν τήρησή τους, ὅπως λέει καὶ ὁ Δαβίδ: «Θέλησα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου νὰ πράξω τὸ θέλημά Σου καὶ τὸ νόμο Σου»[55].

86. Ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν κάνει τὸ θέλημα καὶ τὸ νόμο τοῦ Κυρίου μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του, οὔτε ἐξωτερικῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει εὔκολα. Καὶ θὰ πεῖ πρὸς τὸ Θεὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει νήψη καὶ εἶναι ἀδιάφορος: «Δὲ θέλω νὰ ξέρω τοὺς δρόμους Σου»[56], ὁπωσδήποτε ἀπὸ ἔλλειψη θείου φωτισμοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ μετέχει στὸ θεῖο φωτισμό, δὲ μένει χωρὶς ἐσωτερικὴ πληροφορία, ἀλλὰ θὰ γίνει στερεὸς καὶ ἀμετακίνητος σχετικὰ μὲ τὰ θεῖα.

87. Ὅπως τὸ ἁλάτι κάνει νόστιμο τὸ ψωμὶ καὶ κάθε φαγητὸ καὶ διατηρεῖ τὰ κρέατα νὰ μὴ σαπίζουν, τὸ ἴδιο σκέψου καὶ γιὰ τὴ νοητὴ γλυκύτητα καὶ τὴ θαυμαστὴ ἐργασία τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ. Γιατὶ γλυκαίνει μὲ θεῖο τρόπο τὸν ἐσωτερικὸ καὶ τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο, διώχνει τὴ δυσωδία τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ μᾶς διατηρεῖ σταθεροὺς στὰ καλά.

88. Ἀπὸ τὴν προσβολὴ γεννιοῦνται πολλοὶ πονηροὶ λογισμοί. Ἀπὸ αὐτοὺς γεννιέται ἡ ἁμαρτωλὴ πράξη. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος εὐθὺς μόλις φανεῖ ἡ πονηρὴ προσβολὴ τὴ σβήνει ἀμέσως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὸς ξέφυγε καὶ τὰ ἑπόμενα καὶ θὰ γεμίσει πλουσιοπάροχα ἀπὸ γλυκιὰ θεία γνώση, μὲ τὴν ὁποία θὰ βρεῖ τὸ Θεό, τὸν πανταχοῦ παρόντα. Στρέφοντας πρὸς Αὐτὸν σταθερὰ τὸν καθρέφτη τοῦ νοῦ του, φωτίζεται ἀκατάπαυστα, ὅπως φωτίζει ὁ ἥλιος τὸ καθαρὸ γυαλί. Καὶ τότε ἀναπαύεται ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε ἄλλη θεωρία, γιατὶ ἔφτασε στὸ ἔσχατο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ πράγματα.

89. Ἐπειδὴ κάθε λογισμὸς μὲ τὴ φαντασία κάποιων αἰσθητῶν μπαίνει στὴν καρδιά, τότε καταυγάζει τὸ νοῦ τὸ μακάριο φῶς τῆς θεότητας, ὅταν ἀ-

53. Ἡσ. 55, 1. 54. Ἐκκλ. 12, 13. 55. Ψαλμ. 39, 9. 56. Ἰώβ 21, 14.

δειάσει ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ μείνει χωρὶς σχήματα καὶ μορφές. Γιατὶ βέβαια, ἡ θεία ἐκείνη λαμπρότητα φαίνεται στὸν καθαρὸ νοῦ, ὅταν στερηθεῖ αὐτὸς ὅλα τὰ νοήματα.

90. Ὅσο πιὸ τέλεια προσέχεις τὴν διάνοια, τόσο περισσότερο μὲ πόθο θὰ προσευχηθεῖς στὸν Ἰησοῦ. Ὅσο πάλι ἀμελεῖς τὴ διάνοιά σου, τόσο περισσότερο θὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Καὶ ὅπως τὸ πρῶτο φωτίζει τέλεια τὸν ἀέρα (τὸν χῶρο) τῆς διάνοιας, ἔτσι καὶ ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ νήψη καὶ ἀπὸ τὴ γλυκιὰ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ τὸν σκοτίζει ἀπόλυτα. Τὸ πράγμα εἶναι τέτοιο ἀπὸ τὴ φύση του καὶ δὲ γίνεται διαφορετικά. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς μὲ τὴν πείρα, δοκιμάζοντάς το στὴν πράξη. Γιατὶ καμιὰ ἀρετὴ καὶ ξεχωριστὰ ἡ φωτογεννήτρα αὐτὴ κι εὐχάριστη πνευματικὴ ἐργασία, δὲ συμβαίνει νὰ διδάσκεται ἀλλιῶς, παρὰ ἀπὸ τὴν πείρα.

91. Αἰτία τῆς ἀδιάκοπης ἐπικλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, μ' ἕνα πόθο γεμάτο γλυκύτητα καὶ χαρά, εἶναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ γαλήνη ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι γεμάτος ὁ ἀέρας τῆς καρδιᾶς, ἐξαιτίας τῆς ἄκρας προσοχῆς. Αἰτία τῆς τέλειας καθάρσεως τῆς καρδιᾶς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅλων τῶν καλῶν αἴτιος καὶ ποιητής· ὅπως λέει: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ φέρνω τὴν εἰρήνη»[57].

92. Ἡ ψυχὴ ποὺ εὐεργετεῖται καὶ γλυκαίνεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, ἀνταμείβει τὸν Εὐεργέτη της μὲ τὴν δοξολογία πρὸς Αὐτόν, γεμάτη ἀγάπη καὶ ἀγαλλίαση· εὐχαριστεῖ καὶ ἐπικαλεῖται μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη Αὐτὸν ποὺ τῆς χαρίζει τὴν εἰρήνη καὶ Τὸν βλέπει νοητῶς μέσα της νὰ διαλύει τὶς φαντασίες τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

93. «Καὶ ἀτένισε —λέγει ὁ Δαβίδ— ὁ νοητὸς ὀφθαλμός μου τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς μου καὶ τὸ αὐτί μου θὰ ἀκούσει αὐτοὺς ποὺ ξεσηκώνονται πονηρὰ ἐναντίον μου»[58]. «Καὶ εἶδα νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀνταπόδοση στοὺς ἁμαρτωλοὺς γιὰ χάρη μου»[59]. Ὅταν δὲν ὑπάρχουν φαντασίες μέσα στὴν καρδιά, τότε ὁ νοῦς βρίσκεται στὴ φυσική του κατάσταση καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ κινεῖται σὲ κάθε θεωρία τερπνή, πνευματικὴ καὶ ἀγαπημένη ἀπὸ τὸ Θεό.

94. Ἔτσι λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἐκ φύσεως συστατικὰ τὸ ἕνα τοῦ ἄλλου ἡ νήψη καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἄκρα προσοχὴ συντελεῖ στὴν ἀδιάκοπη εὐχή· ἡ εὐχὴ πάλι στὴν τέλεια νήψη καὶ προσοχὴ τοῦ νοῦ.

95. Ὠφέλιμος παιδαγωγὸς καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀδιάκοπη μνήμη τοῦ θανάτου· ἀφήνοντας δηλαδὴ ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὸ μεταξύ, αὐτὸν πάντοτε νὰ ἔχομε ἐμπρὸς στὰ μάτια μας, αὐτὸ τὸ κρεβάτι νὰ φανταζόμαστε ὅπου ξαπλωμένοι θὰ ψυχομαχοῦμε καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα.

96. Δὲν πρέπει, ἀδελφοί, νὰ ἀποκοιμηθεῖ ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ εἶναι διαπαντὸς ἀπλήγωτος. Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνει ἕνα ἀπὸ τὰ δύο: ἢ νὰ πέσει καὶ νὰ χαθεῖ ἀφοῦ γυμνωθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρετές, ἢ νὰ στέκεται πάντοτε μὲ τὸ

57. Ἡσ. 45, 7. 58. Ψαλμ. 91, 12. 59. Ψαλμ. 90, 8.

νοῦ του ὁπλισμένο. Γιατὶ καὶ ὁ ἐχθρὸς διάβολος πάντοτε στέκεται ὁπλισμένος, μαζὶ μὲ ὅλη τὴν παράταξή του.

97. Ἀπὸ τὴ συνεχὴ μνήμη καὶ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἂν δὲν ἀμελοῦμε τὴν ἀδιάκοπη νοερὴ δέησή μας πρὸς Αὐτὸν καὶ τὴν ἀδιάσπαστη νήψη καὶ τὴν ἐργασία τῆς προσοχῆς, δημιουργεῖται στὸ νοῦ μας μία θεία κατάσταση. Ἑπομένως ἂς ἔχομε πραγματικό μας ἔργο ποὺ θὰ ἐκτελοῦμε πάντοτε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, κράζοντας πρὸς Αὐτὸν μὲ πυρπολημένη καρδιὰ ὥστε νὰ γίνομε μέτοχοι τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ συνεχὴς ἐργασία καὶ στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν κακία εἶναι μητέρα τῆς συνήθειας. Καὶ αὐτὴ εἶναι δεύτερη φύση. Ὅταν φτάσει ὁ νοῦς σὲ τέτοια κατάσταση, τότε ζητάει τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες, ὅπως τὸ λαγωνικὸ ζητάει τὸ λαγὸ μέσα στὶς λόχμες· καὶ αὐτὸ ζητάει τὸν λαγὸ γιὰ νὰ τὸν φάει, ἐνῶ ὁ ἀγωνιστὴς νοῦς τὸν ἐχθρὸ γιὰ νὰ τὸν ἀφανίσει.

98. Ὅταν λοιπὸν συμβαίνει νὰ πληθύνονται στὸ νοῦ μας οἱ πονηροὶ λογισμοί, νὰ βάζομε ἀνάμεσά τους τὴν ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμέσως θὰ τοὺς δοῦμε νὰ διαλύονται σὰν καπνὸς στὸν ἀέρα, ὅπως μᾶς δίδαξε ἡ πείρα. Καὶ τότε ἀφοῦ μείνει μόνος του ὁ νοῦς, χωρὶς τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ἂς ἀρχίζομε πάλι τὴν συνεχὴ προσοχὴ καὶ ἐπίκληση. Καὶ ὅσες φορὲς τὸ πάθομε αὐτὸ ἀπὸ πειρασμό, ἔτσι νὰ κάνομε.

99. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μπεῖ κανεὶς στὸν πόλεμο μὲ γυμνό, ἄοπλο σῶμα, ἢ νὰ κολυμπήσει σὲ μεγάλο πέλαγος μὲ τὰ ροῦχα του, ἢ νὰ ζήσει χωρὶς νὰ ἀναπνέει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο χωρὶς ταπείνωση καὶ συνεχὴ δέηση πρὸς τὸν Χριστό, νὰ μάθει κανεὶς τὸ νοητὸ καὶ κρυφὸ πόλεμο καὶ νὰ καταδιώκει καὶ νὰ χτυπᾶ μὲ τέχνη τὸ νοητὸ ἐχθρό.

100. Ὁ μέγας κατὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ Δαβὶδ λέει πρὸς τὸν Κύριο: «Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω»[60]. Ὥστε τὸ νὰ φυλαχθεῖ μέσα μας τὸ «κράτος», δηλ. ἡ δύναμη τῆς καρδιακῆς καὶ νοερῆς ἡσυχίας, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιοῦνται ὅλες οἱ ἀρετές, αὐτὸ ἐπέρχεται σ' ἐμᾶς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου, ὁ Ὁποῖος ἔδωσε τὶς ἐντολὲς καὶ διώχνει ἀπὸ μᾶς τὴν σιχαμερὴ λήθη ὅταν συνεχῶς τὸν καλοῦμε νὰ μᾶς βοηθήσει, καὶ ἡ ὁποία (λήθη) φθείρει ὑπερβολικὰ τὴν καρδιακὴ ἡσυχία, ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά. Γι' αὐτό, μοναχέ, μὴν κοιμᾶσαι ἀπὸ ἀμέλεια τὸν ὕπνο τοῦ θανάτου[61], ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ μαστίγωνε τοὺς ἐχθρούς· καί, ὅπως κάποιος σοφὸς ἔχει πεῖ, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἂς ἑνωθεῖ μὲ τὴν πνοή σου καὶ τότε θὰ μάθεις τὴν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας[62].

101. Ὅταν ἀξιωθοῦμε οἱ ἀνάξιοι νὰ κοινωνήσομε τὰ θεῖα καὶ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ μας καὶ Βασιλιᾶ, τὰ φοβερὰ καὶ φρικτά, ἂς ἐπιδείξομε τότε περισσότερο τὴ νήψη καὶ τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἀ-

60. Ψαλμ. 58, 10. 61. Ψαλμ. 12, 4. 62. Κλῖμαξ 27, 26.

κρίβεια, γιὰ νὰ καταφλέξει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ τὶς μικρὲς καὶ μεγάλες ἀκαθαρσίες μας τὸ θεϊκὸ πῦρ, δηλαδὴ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὅταν αὐτὸ μπαίνει μέσα μας, εὐθὺς διώχνει τὰ πονηρὰ πνεύματα ἀπὸ τὴν καρδιά μας καὶ συγχωρεῖ τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάναμε πρωτύτερα· καὶ ἀφήνεται ὁ νοῦς τότε χωρὶς τὴν ἐνόχληση τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Καὶ ἂν στὴ συνέχεια φυλάξομε μὲ ἀκρίβεια τὸ νοῦ μας καὶ φρουρήσομε τὴν καρδιά μας, ὅταν ἀξιωθοῦμε πάλι νὰ κοινωνήσομε, τότε ἀκόμη περισσότερο τὸ θεῖο Σῶμα καταλάμπει τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνει ὅμοιο μὲ ἀστέρι.

102. Ἡ λήθη ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ σβήνει τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά. Ἡ ἀδιάκοπη εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἀδιάσπαστη νήψη ἐξαφανίζει τελείως τὴ λήθη ἀπὸ τὴν καρδιά. Γιατὶ ἡ εὐχὴ ἔχει ἀνάγκη τῆς νήψεως ὅπως τὸ λυχνάρι γιὰ νὰ φωτίσει ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φυτίλι.

103. Πρέπει νὰ κοπιάζομε γιὰ νὰ φυλάξομε τὰ πολύτιμα. Καὶ πολύτιμα πράγματι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς προφυλάγουν ἀπὸ κάθε αἰσθητὴ καὶ νοητὴ κακία· κι αὐτὰ εἶναι ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ βλέπομε πάντοτε στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς καὶ νὰ ἡσυχάζομε ἀκατάπαυστα στὴ διάνοια —γιὰ νὰ πῶ ἔτσι— ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς ποὺ μᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι καλοί, καὶ νὰ φροντίζομε νὰ βρισκόμαστε ἄδειοι ἀπὸ λογισμούς· ἔτσι δὲν θὰ μπαίνουν στὴ διάνοιά μας ἀπαρατήρητοι οἱ κλέφτες δαίμονες. Ἂν καὶ κοπιάζομε ὅταν παραμένομε στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς καρδιᾶς, ὅμως κοντὰ εἶναι ἡ παρηγοριά.

104. Ἐκ φύσεως ἡ καρδιά, ὅταν φυλάγεται ἀδιάκοπα καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπεται νὰ δέχεται τὶς μορφὲς καὶ τὶς εἰκόνες καὶ τὶς φαντασίες τῶν σκοτεινῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό της λογισμοὺς ποὺ φεγγοβολοῦν. Ὅπως τὸ κάρβουνο γεννᾶ φλόγα, ἔτσι πολὺ περισσότερο ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος κατοικεῖ μέσα στὴν καρδιὰ μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, ἂν βρίσκει τὸν ἀέρα τῆς διάνοιάς μας καθαρὸ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τῆς πονηρίας καὶ φρουρούμενο ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ νοῦ, ἀνάβει τὴ διάνοιά μας γιὰ νὰ δοθεῖ σὲ θεωρίες, ὅπως ἡ φλόγα τὸ κερί.

105. Πρέπει πάντοτε νὰ στρέφομε μέσα στὸν χῶρο τῆς καρδιᾶς μας τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἡ ἀστραπὴ στρέφεται στὸ στερέωμα, ὅταν πρόκειται νὰ πέσει ἡ βροχή. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πείρα τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου. Ἔτσι θὰ διευθύνομε μὲ τάξη στρατηγικὴ τὸν νοητὸ αὐτὸ πόλεμο: Πρῶτα, προσοχή· κατόπιν, ὅταν δοῦμε ὅτι ἦρθε ὁ ἐχθρὸς λογισμὸς στὴν καρδιά μας, νὰ τὸν χτυπήσομε ὀργισμένοι μὲ λόγια κατάρας. Τρίτον, ἀμέσως νὰ προσευχηθοῦμε ἐναντίον του, συγκεντρώνοντας τὴν καρδιὰ μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ καταπέσει ἀμέσως ἡ δαιμονικὴ φανταστικὴ εἰκόνα, ὥστε νὰ μὴν ἀκολουθήσει ὁ νοῦς τὴν φαντασία, σὰν νήπιο ποὺ πλανιέται ἀπὸ κάποιον ψευδοθαυματοποιό.

106. Ἂς κοπιάσομε σὰν τὸν Δαβίδ, κράζοντας τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ». Ἂς βραχνιάσει ὁ λάρυγγάς μας καὶ ἂς μὴν κουράζονται τὰ μάτια τοῦ νοῦ μας ἀπὸ τὸ νὰ ἐλπίζομε στὸν Κύριο τὸ Θεό μας[63].

107. Ἂς θυμόμαστε πάντοτε τὴν παραβολὴ τοῦ ἄδικου κριτῆ[64], ποὺ εἶπε ὁ Κύριος γιὰ νὰ διδάξει ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμαστε πάντοτε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρυνόμαστε, καὶ θὰ βροῦμε τὸ κέρδος καὶ τὴν προστασία ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες.

108. Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀτενίζει πρὸς τὸν ἥλιο, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ φωτίζεται πλουσιοπάροχα τὸ πρόσωπό του, ἔτσι κι ἐκεῖνος ποὺ σκύβει μέσα στὸν ἀέρα τῆς καρδιᾶς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φωτίζεται.

109. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ ζήσει κανεὶς στὴ ζωὴ αὐτὴ χωρὶς νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο, χωρὶς φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, δηλαδὴ χωρὶς ἐκεῖνο ποὺ λέγεται νήψη, νὰ φτάσει ἡ ψυχὴ σὲ κάτι πνευματικὸ καὶ ἀρεστὸ στὸ Θεό, ἢ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία, ἀκόμη καὶ ἂν βιάζει κανεὶς τὸν ἑαυτό του νὰ μὴν ἁμαρτάνει ἀπὸ τὸ φόβο τῶν κολάσεων.

110. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέχουν μὲ κάποια βία ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, εἶναι μακάριοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, γιατὶ λογαριάζονται ὡς «βιαστὲς» τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν[65].

111. Ἡ θαυμαστὴ ὠφέλεια τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν ἡσυχία εἶναι ὅτι ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα χτυποῦσαν τὴν πόρτα τοῦ νοῦ μόνο μὲ λογισμούς, ὥστε ἂν γίνονταν δεκτοὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν διάνοια, νὰ γίνουν αἰσθητὰ καὶ χοντρὰ ἁμαρτήματα, ὅλα αὐτὰ τὰ κόβει ἡ διανοητικὴ καὶ νηπτικὴ ἀρετή, γιατὶ τὰ ἐμποδίζει νὰ μποῦν στὸν ἐσωτερικό μας ἄνθρωπο καὶ νὰ γίνουν ἔργα πονηρά· καὶ αὐτό, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

112. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι εἰκόνα τῆς ἐξωτερικῆς καὶ αἰσθητῆς σωματικῆς ἀσκήσεως. Τὸ Ἅγιο Εὐαγγέλιο, ἡ Καινὴ Διαθήκη, εἶναι εἰκόνα τῆς προσοχῆς, δηλαδὴ τῆς καθαρότητας τῆς καρδιᾶς. Ἡ Παλαιὰ δὲν τελειοποιοῦσε οὔτε ὁλοκλήρωνε τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο στὴ θεοσέβεια, —ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Κανένα δὲν τελειοποίησε ὁ Νόμος»[66]— ἀλλὰ ἐμπόδιζε μόνο τὰ χοντρὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ ἀπὸ τὸ νὰ ἐμποδίσει νὰ βγάζει κάποιος τὸ μάτι καὶ τὸ δόντι τοῦ πλησίον, ἀκόμη καὶ τὸ νὰ κόβει κανεὶς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις ἀπὸ τὴν καρδιὰ —ποὺ εἶναι διάταξη τοῦ Εὐαγγελίου— εἶναι ἀνώτερο καὶ συντελεῖ περισσότερο στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἔτσι καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωματικὴ ἀρετὴ καὶ ἄσκηση, ἐννοῶ τὴ νηστεία, τὴν ἐγκράτεια, τὴ χαμαικοιτία, τὴν ὀρθοστασία, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὰ λοιπὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ σῶμα καὶ κάνουν νὰ ἡσυχάζει τὸ παθητικὸ μέρος τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία, ὅπως εἶπα καὶ

63. Ψαλμ. 68, 4. 64. Λουκ. 18, 1-8. 65. Ματθ. 11, 12. 66. Ἑβρ. 7, 19.

γιὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι καλὰ καὶ αὐτά. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι παιδαγωγία τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ φρούρηση τῶν παθῶν ποὺ ἐνεργοῦνται σωματικά, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ διάνοια ἁμαρτήματα φρουροῦν, δηλαδὴ ἐμποδίζουν, ὅπως γιὰ παράδειγμα μποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ φθόνο, τὴν ὀργὴ καὶ τὰ λοιπά.

113. Ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, δηλαδὴ ἡ φύλαξη καὶ ἡ τήρηση τοῦ νοῦ, τύπος τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἂν τὴν φυλάγομε ὅπως πρέπει, ξεριζώνει καὶ κόβει ὅλα τὰ πάθη καὶ ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὴν καρδιά, καὶ εἰσάγει χαρά, καλὴ ἐλπίδα, κατάνυξη, πένθος, δάκρυα, ἀκριβὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας, μνήμη θανάτου, ταπείνωση ἀληθινή, ἀγάπη ἄπειρη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐγκάρδιο θεῖο ἔρωτα.

114. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατό, ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει, νὰ μὴν κόβει τὸν ἀέρα γιὰ νὰ περπατήσει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν πολεμεῖται ἀκατάπαυστα ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἢ νὰ ἐπηρεάζεται κρυφὰ ἀπὸ αὐτούς, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει μεγάλη σωματικὴ ἄσκηση.

115. Ἂν θέλεις ὄχι μόνο νὰ νομίζεσαι μοναχὸς ἐνάρετος καὶ ἐπιεικὴς καὶ ἑνωμένος πάντοτε μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶσαι στὴν πραγματικότητα τέτοιος, τότε νὰ ἐξασκεῖς μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη τὴν ἀρετὴ τῆς νοερῆς προσοχῆς, ἡ ὁποία εἶναι φύλαξη καὶ τήρηση τοῦ νοῦ καὶ τέλεια καρδιακὴ γλυκιὰ ἡσυχία, μιὰ ψυχικὴ κατάσταση μακάρια καὶ χωρὶς φαντασία ποὺ δὲν βρίσκεται σὲ πολλούς.

116. Αὐτὴ λέγεται νοητὴ φιλοσοφία. Βάδιζέ την μὲ μεγάλη νήψη καὶ θερμὴ προθυμία μαζὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ, μὲ ταπείνωση καὶ ἀδιάκοπη δέηση καὶ μὲ σιωπὴ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν χειλιῶν, μὲ ἐγκράτεια φαγητῶν καὶ ποτῶν καὶ κάθε ἁμαρτωλοῦ πράγματος. Βάδιζέ την πάνω στὸ δρόμο τῆς διάνοιας μὲ συναίσθηση καὶ μὲ φρόνηση. Καὶ αὐτὴ θὰ σὲ διδάξει, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα ποὺ δὲν τὰ γνώριζες καὶ θὰ σοῦ φανερώσει καὶ θὰ σὲ φωτίσει καὶ θὰ σὲ συνετίσει καὶ θὰ σὲ μάθει πράγματα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα ἦταν ἀδύνατο νὰ τὰ βάλεις στὸ νοῦ σου, καθὼς περπατοῦσες μέσα στὸ σκοτάδι τῶν παθῶν καὶ τῶν σκοτεινῶν ἔργων καὶ ἦσουν σκεπασμένος ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἄβυσσο τῆς συγχύσεως.

117. Ὅπως οἱ κοιλάδες παράγουν ἄφθονο σιτάρι, ἔτσι καὶ ἡ νοητὴ αὐτὴ ἐργασία γεμίζει τὴν καρδιὰ μὲ ὅλα τὰ ἀγαθά. Ἢ μᾶλλον θὰ σοῦ τὰ δώσει ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ χωρὶς τὴ βοήθειά Του δὲν μποροῦμε νὰ κάνομε τίποτε. Καὶ πρῶτα θὰ βρεῖς τὴ νοητὴ αὐτὴ ἐργασία ὡς σκάλα. Ἔπειτα ὡς βιβλίο ποὺ διαβάζεται. Κατόπιν, ὅταν προκόψεις σ' αὐτήν, θὰ τὴ βρεῖς ὡς ἐπουράνια πόλη Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν Βασιλιὰ Χριστὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰσραὴλ θὰ τὸν δεῖς καθαρὰ μὲ τὸ νοῦ μαζὶ μὲ τὸν Ὁμοούσιο Πατέρα Του καὶ τὸ προσκυνητὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

118. Μὲ μιὰ ψεύτικη φαντασία πάντοτε οἱ δαίμονες μᾶς ὁδηγοῦν στὸ

νὰ ἁμαρτάνομε. Μὲ μιὰ φαντασία σχετικὴ μὲ τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ κέρδος ὁδήγησαν τὸν ἄθλιο Ἰούδα νὰ παραδώσει τὸν Κύριο καὶ Θεὸ τῶν ὅλων. Καὶ μὲ τὸ ψεῦδος μιᾶς τιποτένιας ἀναπαύσεως καὶ τιμῆς καὶ κέρδους καὶ δόξας τὸν ὁδήγησαν στὴν ἀγχόνη καὶ τοῦ προξένησαν αἰώνιο θάνατο, ἀνταμείβοντάς τον οἱ ἄθλιοι μὲ τὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅσα τοῦ εἶχαν παρουσιάσει μὲ τὴν ψεύτικη φαντασία τους, ἐννοῶ τὴν προσβολὴ τῶν πονηρῶν λογισμῶν.

119. Κοίταξε, πῶς μὲ φαντασία καὶ ψεῦδος καὶ κούφιες ὑποσχέσεις μᾶς κατανικοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας μας. Καὶ αὐτὸς ὁ σατανᾶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καταχρημνίσθηκε ἀπὸ τὸ οὐράνιο ὕψος ὡς ἀστραπή[67], ἐπειδὴ ἔβαλε στὴ φαντασία του νὰ γίνει ἴσος μὲ τὸ Θεό. Καὶ τὸν Ἀδὰμ τὸν χώρισε ὁ σατανᾶς ἀπὸ τὸ Θεό, παρουσιάζοντάς του τὴ φαντασία ὅτι θὰ γινόταν ἴσος μὲ τὸ Θεό[68]. Καὶ ἔτσι συνηθίζει νὰ ἐξαπατᾶ ὅλους ὅσοι ἁμαρτάνουν ὁ ψεύτης καὶ δόλιος ἐχθρός.

120. Πικραίνεται ἡ καρδιά μας ἀπὸ τὸ δηλητήριο καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀμέλειά μας καὶ τὴ λήθη μας ἀπομακρυνόμαστε πολὺ ἀπὸ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ· γλυκαινόμαστε ὅμως πάλι μὲ τὴν αἴσθηση μιᾶς γλυκύτητας ἢ μιᾶς μακάριας ἀγαλλιάσεως, ὅταν ὅσα ἀναφέραμε πιὸ πάνω τὰ ἐκτελοῦμε σταθερὰ καὶ πρόθυμα μέσα στὸ ἐργαστήριο τῆς διάνοιάς μας, μ' ἐπιμέλεια καὶ μὲ θεῖο ἔρωτα. Τότε, προθυμοποιούμαστε νὰ βαδίζομε τὸ δρόμο τῆς καρδιακῆς ἡσυχίας ὄχι γιὰ ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῆς γλυκιᾶς ἡδονῆς καὶ εὐχαριστήσεως που ἔρχεται ἀπὸ αὐτὴν στὴν ψυχή.

121. Ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τέχνη τῶν τεχνῶν εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τῶν κακούργων καὶ πονηρῶν λογισμῶν. Ἄριστος τρόπος λοιπὸν καὶ τέχνη ἀντιμετωπίσεώς τους εἶναι τὸ νὰ βλέπομε τὴ φαντασία μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἡ προσβολή, βοηθημένοι ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ φυλάγομε τὸν νοῦ μας ὅπως προφυλάγομε τὸ μάτι μας καὶ μ' αὐτὸ παρακολουθοῦμε ἄγρυπνα ὁποιον τύχει νὰ ἔρχεται νὰ μᾶς τὸ χτυπήσει, καὶ μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη ἐμποδίζομε νὰ μπεῖ σ' αὐτὸ ἡ παραμικρὴ ἀγχίδα.

122. Δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσει τὸ χιόνι φλόγα ἢ τὸ νερὸ φωτιά, οὔτε ὁ θάμνος σύκα. Ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ δαιμονικοὺς λογισμοὺς καὶ λόγια καὶ ἔργα, ἂν δὲν καθαρίσει τὸ ἐσωτερικό της καὶ δὲ φυλάξει τὴ νήψη ἑνωμένη μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ δὲν κατορθώσει τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ψυχικὴ ἡσυχία καὶ δὲ σπεύδει νὰ βαδίζει ἔτσι μὲ μεγάλη προθυμία. Ἡ ἀπρόσεχτη ὅμως ψυχὴ ἀναγκαστικὰ θὰ γίνει στείρα ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ τέλειο νόημα, σὰν ἄκαρπο μουλάρι, χωρὶς σύνεση καὶ πνευματικὴ φρόνηση. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ γλυκὸ πράγμα καὶ ὄνομα Ἰησοῦς καὶ τὸ ἄδειασμα ἀπὸ ἐμπαθεῖς σκέψεις.

123. Ὅταν συμφωνήσει ἡ ψυχὴ μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος, τότε

67. Λουκ. 10, 18. 68. Γεν. 3, 5.

κτίζουν μαζὶ μιὰ πόλη κενοδοξίας καὶ ἕναν πύργο ὑπερηφάνειας καὶ βάζουν ὡς κατοίκους τοὺς ἀσεβεῖς λογισμούς. Ὁ Κύριος μὲ τὸν φόβο τῆς κολάσεως συγχέει καὶ διασπᾶ αὐτὴ τὴ συμφωνία[69], ἀναγκάζοντας τὴν κυρίαρχη ψυχὴ νὰ μιλᾶ καὶ νὰ φρονεῖ διαφορετικὰ καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κολάσεως ἐπέρχεται ὁ διαμερισμὸς αὐτός, ἐπειδὴ τὸ σαρκικὸ φρόνημα εἶναι ἔχθρα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ὑποτάσσεται στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ[70].

124. Τὰ καθημερινά μας ἔργα, πρέπει νὰ τὰ ζυγίζομε κάθε στιγμὴ καὶ νὰ τὰ προσέχομε, καὶ τὸ βράδυ νὰ τὰ ἐλαφρώνομε ὅσο μποροῦμε περισσότερο μὲ τὴ μετάνοια, ἂν θέλομε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, νὰ νικήσομε τὴν κακία. Καὶ πρέπει νὰ παρατηροῦμε προσεχτικά, ἂν ἐκτελοῦμε ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ φανερὰ ἔργα μας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο γιὰ τὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴ παρασυρόμαστε παράλογα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις μας.

125. Ἂν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάθε ἡμέρα κερδίζομε ἀπὸ τὴν νήψη μας, δὲν πρέπει νὰ συμπεριφερόμαστε μὲ ἀδιαφορία καὶ νὰ ζημιωνόμαστε μὲ πολλὲς ἐπιβλαβεῖς συνομιλίες· ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ καταφρονοῦμε τὰ μάταια γιὰ τὸ ἀξιαγάπητο καὶ γλυκὸ κέρδος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς καὶ τὴν ὀμορφιά της.

126. Δίκαια καὶ κατὰ φύση, ὅπως τὰ δημιούργησε ὁ Θεός, ὀφείλομε νὰ κινοῦμε τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς. Τὸ θυμικὸ ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ σατανᾶ· γιατὶ λέει: «Νὰ ὀργίζεστε κατὰ τῆς ἁμαρτίας, δηλαδὴ νὰ ὀργίζεστε ἐναντίον σας καὶ ἐναντίον τοῦ διαβόλου, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε στὸ Θεό»[71]. Τὸ ἐπιθυμητικὸ νὰ τὸ στρέφομε πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴν ἀρετή. Τὸ λογιστικὸ νὰ τὸ βάλομε ἐπικεφαλῆς τῶν δύο ἄλλων μὲ σοφία καὶ ἐπιτηδειότητα, ὥστε νὰ δίνει σ' αὐτὰ διαταγές, νὰ τὰ συμβουλεύει, νὰ τὰ τιμωρεῖ καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάζει, ὅπως ὁ βασιλιὰς τοὺς δούλους· καὶ τότε αὐτὰ θὰ τὰ κυβερνᾶ τὸ λογικό μας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ τὰ πάθη ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τοῦ λογικοῦ. Καὶ νὰ βάλομε ἐπιστάτη πάνω στὰ πάθη τὸ λογικὸ νὰ τὰ ἡγεμονεύει. Γιατὶ λέει ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος: «Ἂν τὸ λογικὸ κάποιου δὲ σφάλλει, αὐτὸς εἶναι τέλειος καὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ χαλιναγωγήσει καὶ ὅλο τὸ σῶμα»[72]. Ἐπειδή, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, κάθε ἀνομία καὶ ἁμαρτία μὲ τὰ τρία αὐτὰ μέρη τῆς ψυχῆς ἐπιτελεῖται, ὅπως καὶ κάθε ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη πάλι ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία γίνεται.

127. Τότε ὁ νοῦς σκοτίζεται καὶ μένει ἄκαρπος, ὅταν ἢ διατυπώσει λόγους κοσμικούς, ἢ τοὺς δεχτεῖ στὴ διάνοιά του καὶ τοὺς συζητήσει, ἢ ἀσχοληθεῖ μάταια μὲ πράγματα αἰσθητὰ μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὸν νοῦ, ἢ παραδώσει τὸν ἑαυτό του σὲ ματαιότητες. Ἀμέσως τότε χάνει τὴ θέρμη καὶ τὴν κατάνυξη καὶ τὴν παρρησία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴ θεία γνώση. Ἐπειδὴ ὅσο προσέχομε στὸ νοῦ, φωτιζόμαστε· καὶ ὅσο δὲν προσέχομε, σκοτιζόμαστε.

69. Γεν. 11, 1-9. 70. Ρωμ. 8, 6. 71. Ψαλμ. 4, 5. 72. Ἰακ. 3, 2.

128. Ἐκεῖνος ποὺ κάθε μέρα ἐπιδιώκει καὶ ζητεῖ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ νοῦ, αὐτὸς εὔκολα θὰ καταφρονήσει κάθε αἰσθητὸ πράγμα, γιὰ νὰ μὴ κοπιάζει μάταια. Ὅποιος ὅμως ξεγελάει τὴ συνείδησή του, θὰ κοιμηθεῖ πικρὰ τὸν θάνατο τῆς λήθης, τὸ ὁποῖο ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖ νὰ μὴν πάθει[73]. Λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Ὅποιος ξέρει τὸ καλὸ καὶ δὲν τὸ κάνει, ἔχει ἁμαρτία»[74].

129. Ὁ νοῦς ἐπιστρέφει στὴν τάξη του καὶ στὴ νήψη, ἀπὸ ὅπου εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἀμέλεια, ἂν τὸν ἐπιμεληθοῦμε καὶ ἂν μὲ θερμὴ προθυμία τὸν ἐπαναφέρομε στὴν πρακτικὴ ἐργασία τῆς νήψεως.

130. Ὁ ὄνος ποὺ γυρίζει τὸ μύλο, δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ παραπέρα ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ μύλου, ὅπου εἶναι δεμένος. Οὔτε ὁ νοῦς μπορεῖ νὰ προχωρήσει στὴν ἀρετὴ ποὺ φέρνει στὴν τελειότητα, ἂν δὲν τακτοποιήσει τὸ ἐσωτερικό του. Γιατὶ εἶναι τυφλὸς στὰ ἐσωτερικά του μάτια καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν Ἰησοῦ ποὺ ἀκτινοβολεῖ.

131. Ἕνα ζωηρὸ καὶ ὑπερήφανο ἄλογο ὁρμᾶ χαρούμενο ὅταν δεχτεῖ ἀναβάτη στὴ ράχη του. Καὶ ἕνας δεκτικὸς νοῦς τέρπεται, ὅταν δεχτεῖ τὸ φῶς τοῦ Κυρίου καὶ εἰσέλθει σ' αὐτό, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ νοήματά του. Θὰ βαδίσει ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ νοῦ, μὲ ἄρνηση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του, σὲ ἄρρητη δύναμη ποὺ θεωρεῖ τὰ ἄρρητα καὶ τὶς ἀρετές. Καὶ ἀφοῦ δεχτεῖ τὸ βάθος τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀπείρου, θὰ φανερωθεῖ σ' αὐτόν, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν καρδιά, ὁ Θεὸς τῶν θεῶν[75]. Ὁ νοῦς ἀπὸ ἔκπληξη δοξάζει μὲ ἀγάπη τὸ Θεὸ ποὺ βλέπεται καὶ βλέπει, καὶ ποὺ τόσο γιὰ τὸ ἕνα ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἄλλο σώζει ἐκεῖνον ποὺ στρέφει τὸ βλέμμα του σ' Αὐτόν.

132. Ἡ καρδιακὴ ἡσυχία, ὅταν πραγματοποιεῖται, θὰ δεῖ μὲ μυστικὴ γνώση τὸν ὑψηλὸ βυθό· καὶ θ' ἀκούσει ἐξαίρετα πράγματα ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ αὐτὶ τοῦ νοῦ ποὺ ἡσυχάζει.

133. Ὁ ὁδοιπόρος ποὺ πρόκειται νὰ περάσει μακρὺ καὶ δύσβατο καὶ δύσκολο δρόμο καὶ φοβᾶται νὰ μὴν παραπλανηθεῖ στὴν ἐπιστροφή, βάζει σημάδια στὸ δρόμο γιὰ νὰ ὁδηγεῖται καὶ νὰ ἐπιστρέψει εὔκολα. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ βαδίζει μὲ νήψη καὶ προσευχή, βάζει γιὰ σημάδια λόγους, ἐπειδὴ φοβᾶται κι αὐτὸς νὰ μὴν πλανηθεῖ στὸ δρόμο.

134. Στὸν ὁδοιπόρο, τὸ νὰ γυρίσει πίσω ἐκεῖ ποὺ ξεκίνησε, γίνεται πρόξενο χαρᾶς. Γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ ὅμως, τὸ νὰ γυρίσει πίσω, εἶναι καταστροφὴ ψυχῆς καὶ σημάδι ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰ ἔργα, τοὺς λόγους καὶ τὶς σκέψεις ποὺ ἀρέσουν στὸ Θεό. Καὶ στὸν καιρὸ τοῦ θανατηφόρου ὕπνου τῆς ψυχῆς θὰ ἔχει τοὺς λογισμοὺς νὰ τὸν κεντοῦν καὶ νὰ τὸν ξυπνοῦν μὲ τὴν ὑπόμνηση τοῦ βαριοῦ ὕπνου καὶ τῆς ραθυμίας ποὺ τοῦ ἦρθε ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του.

73. Ψαλμ. 12, 4. 74. Ἰακ. 4, 17. 75. Ψαλμ. 83, 8.

135. Ὅταν περιπέσομε σὲ θλίψη, σὲ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία, τότε πρέπει νὰ κάνομε ὅ,τι ἔκανε καὶ ὁ Δαβίδ, δηλαδὴ νὰ ξεχύνομε τὴν δέησή μας μπροστὰ στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀναγγέλλομε τὴ θλίψη μας στὸν Κύριο[76]. Πρέπει νὰ ἐξομολογούμαστε στὸ Θεό, ἐπειδὴ μπορεῖ μὲ σοφία νὰ ρυθμίσει τὶς ὑποθέσεις μας καὶ νὰ ἐλαφρώσει τὴ θλίψη μας, ἂν μᾶς συμφέρει, καὶ νὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὴν ὀλέθρια καὶ καταστρεπτικὴ λύπη.

136. Ὁ θυμὸς ποὺ στρέφεται παρὰ φύση ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἡ λύπη ἢ ὄχι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀκηδία, εἶναι ἐξίσου καταστρεπτικὰ τῶν καλῶν λογισμῶν καὶ τῶν λογισμῶν τῆς μυστικῆς γνώσεως· τὰ ὁποῖα διασκορπίζει ὁ Κύριος ὅταν τοῦ ἐξομολογούμαστε τὶς θλίψεις μας καὶ μᾶς ἐμπνέει χαρά.

137. Λογισμοὺς ποὺ ἔχουν στερεωθεῖ μέσα στὴν καρδιά μας παρὰ τὴ θέλησή μας καὶ παραμένουν ἐκεῖ, ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ τοὺς ἐξαφανίζει ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ ὅταν τὴ λέμε μὲ νήψη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μας.

138. Ὅταν μᾶς θλίβουν πολλοὶ καὶ παράλογοι λογισμοί, θὰ βροῦμε ἀνακούφιση καὶ χαρὰ ὅταν μεμφθοῦμε καὶ κατηγορήσομε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ εἰλικρίνεια καὶ ἀβίαστα ἢ ὅταν τοὺς ἀναγγείλομε στὸν Κύριο, ὅπως ἀκριβῶς θὰ τοὺς λέγαμε σὲ ἄνθρωπο. Καὶ ὁπωσδήποτε μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους θὰ βροῦμε ἀνάπαυση σὲ κάθε περίπτωση.

139. Οἱ Πατέρες θεωροῦν τὸν Μωυσῆ εἰκόνα τοῦ νοῦ. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς βλέπει τὸ Θεὸ στὴν βάτο[77], καὶ λάμπει τὸ πρόσωπό του[78], καὶ θεὸς Φαραὼ γίνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν θεῶν[79]· μαστιγώνει τὴν Αἴγυπτο καὶ ἐλευθερώνει τὸν Ἰσραὴλ καὶ νομοθετεῖ. Αὐτὰ ὅταν τὰ θεωρήσομε ἀλληγορικὰ καὶ πνευματικά, εἶναι ἐνέργειες καὶ πλεονεκτήματα τοῦ νοῦ.

140. Εἰκόνα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ Ἀαρών, ὁ ἀδελφὸς τοῦ νομοθέτη. Ἔτσι κι ἐμεῖς, ὅταν κατηγοροῦμε μὲ θυμὸ τὸν ἐξωτερικό μας ἄνθρωπο, ὅπως ὁ Μωυσῆς ἔκανε στὸν Ἀαρὼν ὅταν αὐτὸς ἔσφαλε, τοῦ λέμε: «Σὲ τί σὲ ἀδίκησε ὁ Ἰσραὴλ καὶ βιάστηκες νὰ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὸν ζῶντα Θεό, τὸν Παντοκράτορα Κύριο;»[80]

141. Ὁ Κύριος μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ μᾶς δίδαξε καὶ αὐτό, ὅταν ἦταν νὰ ἀναστήσει τὸ Λάζαρο: νὰ καταστέλλομε μὲ ἐπιβολὴ τὴν ἔλλειψη ἀνδρείας καὶ τὴν ἀστάθεια τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἔχομε ἕνα αὐστηρὸ ἦθος μὲ αὐτομεμψία· αὐτὸ ἐλευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ φιλαυτία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια.

142. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ περάσει κανεὶς μεγάλο πέλαγος χωρὶς μεγάλο πλοῖο, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ διώξει κανεὶς μιὰ προσβολὴ ἑνὸς πονηροῦ λογισμοῦ χωρὶς τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

143. Ἡ ἀντίρρηση ἀποστομώνει, ἐνῶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

76. Ψαλμ. 141, 3. 77. Ἐξ. 3, 2. 78. Ἐξ. 34, 30. 79. Ἐξ. 7, 1. 80. Ἐξ. 32, 31.

διώχνει ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοὺς πονηροὺς λογισμούς. Ὅταν ἡ προσβολὴ τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ διαμορφωθεῖ στὴν εἰκόνα ἑνὸς αἰσθητοῦ πράγματος μέσα στὴν ψυχή, π.χ. μὲ τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ μᾶς ἔχει λυπήσει ἢ στὴ φαντασία γυναικείας ὀμορφιᾶς ἢ χρυσοῦ ἢ χρημάτων, τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὅταν ἐμφανιστεῖ στὴ διάνοιά μας, ἀμέσως γίνονται φανεροὶ οἱ λογισμοὶ τῆς μνησικακίας, τῆς πορνείας καὶ τῆς φιλαργυρίας ποὺ τὸ προκάλεσαν. Καὶ ἂν ὁ νοῦς μας εἶναι πεπειραμένος καὶ ἐκπαιδευμένος καὶ ἔχει συνηθίσει στὴν τήρηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ στὸ νὰ βλέπει καθαρὰ καὶ μὲ διαύγεια τὶς θελκτικὲς εἰκόνες καὶ τὶς ἀπάτες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εὔκολα, μόλις ἐμφανιστοῦν, μὲ τὴν ἀντίρρηση καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ σβήνει ἀμέσως τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου[81]. Δὲν ἐπιτρέπει στὴν ἐμπαθὴ φαντασία νὰ εἰσχωρήσει στὴν καρδιά, οὔτε ἐπιτρέπει στοὺς λογισμούς μας νὰ συμμορφωθοῦν ἐμπαθῶς μὲ τὴν πονηρὴ φαντασία ἢ νὰ συνομιλήσουν μαζί της φιλικὰ ἢ νὰ τὴ σκεφτοῦν πολὺ καὶ νὰ δώσουν τὴ συγκατάθεσή τους, πράγματα στὰ ὁποῖα ἐπακολουθοῦν τὰ πονηρὰ ἔργα μὲ κάποια ἀναγκαιότητα, ὅπως ἐπακολουθοῦν οἱ νύχτες στὶς ἡμέρες.

144. Ἂν ὅμως ὁ νοῦς μας εἶναι ἄπειρος καὶ δὲν ἔχει τὴν εὐχέρεια τῆς νήψεως, ἀμέσως ἀνακατώνεται μὲ τὴν ἐμπαθὴ εἰκόνα, ὅποια καὶ νὰ εἶναι, καὶ συνομιλεῖ μὲ αὐτὴ καὶ δέχεται κακὲς ἐρωτήσεις καὶ δίνει ἀπαντήσεις. Καὶ τότε ἀνακατώνονται οἱ λογισμοί μας μὲ τὴν δαιμονικὴ φαντασία, ἡ ὁποία ὅσο πάει μεγαλώνει καὶ πληθύνεται γιὰ νὰ φανεῖ ἀξιαγάπητη καὶ ὡραία καὶ θελκτικὴ στὸ νοῦ ποὺ τὴ δέχεται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Συμβαίνει τότε στὸ νοῦ, ὅπως ὅταν φανεῖ σὲ ἄκακα ἀρνιὰ ἕνας σκύλος, ἐκεῖ ποὺ βόσκουν σὲ πεδινὸ μέρος· καὶ νομίζουν αὐτὰ ὅτι εἶναι ἡ μητέρα τους καὶ τρέχουν κοντά του, χωρὶς νὰ κερδίσουν τίποτε μὲ τὸ νὰ πλησιάσουν τὸν σκύλο παρὰ μόνο τὴν ἀκαθαρσία καὶ τὴ δυσωδία του. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ οἱ λογισμοί μας, ὡς ἀμαθεῖς τρέχουν σὲ ὅλες τὶς δαιμονικὲς φαντασίες καὶ ἀφοῦ ἀνακατωθοῦν μαζί τους, τοὺς βλέπει κανεὶς ἑνωμένους νὰ θέλουν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἰλιούπολη (Τροία) ὅπως ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ σκέφτονται τί πρέπει νὰ γίνει γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν μὲ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ποὺ φάνηκε ὡραῖο μὲ τὴν ἀπάτη τῆς δαιμονικῆς εἰσβολῆς. Κι ἔτσι λοιπὸν δημιουργοῦνται ἐσωτερικῶς οἱ πτώσεις τῆς ψυχῆς· καὶ τότε κατ' ἀνάγκην θὰ ἐξωτερικευτεῖ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς καρδιᾶς.

145. Ὁ νοῦς εἶναι κάτι τὸ εὔκολο καὶ ἄκακο καὶ εὔκολα ἀκολουθεῖ τοὺς δαιμονικοὺς λογισμούς, καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τὶς ἄνομες φαντασίες τῶν δαιμόνων, ἂν δὲν ἔχει τὸν αὐτοκράτορα τῶν παθῶν λογισμό, ποὺ νὰ τὸν ἐμποδίζει ἀκατάπαυστα καὶ νὰ τὸν χαλιναγωγεῖ.

146. Ἡ θεωρία καὶ ἡ πνευματικὴ γνώση γίνονται φυσικοὶ ὁδηγοὶ καὶ πρόξενοι ἀκριβοῦς βίου, γιατὶ μὲ αὐτὲς ἡ διάνοια ἀνυψώνεται τόσο, ὥστε νὰ

81. Ἐφ. 6, 16.

καταφρονεῖ τὶς ἡδονὲς καὶ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ τὶς εὐχαριστήσεις τῆς ζωῆς σὰν πράγματα μηδαμινά.

147. Ὁ προσεκτικὸς βίος ποὺ κατορθώνεται μὲ τὴν χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γίνεται πατέρας τῆς θεωρίας καὶ τῆς γνώσεως. Ἀκόμη γεννᾶ θεία προκοπὴ καὶ ἀνύψωση καὶ σοφότατους στοχασμούς, ὅταν πάρει σύζυγο τὴν ταπείνωση, ὅπως λέει ὁ θεῖος προφήτης Ἡσαΐας. «Ὅσοι περιμένουν μὲ ὑπομονὴ τὸν Κύριο, θὰ πάρουν νέα δύναμη· θὰ βγάλουν φτερὰ καὶ θὰ πετάξουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου»[82].

148. Σκληρὸ καὶ δύσκολο φαίνεται στοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ ἡσυχάζει ἡ ψυχή τους ἀπὸ κάθε λογισμό. Καὶ πράγματι εἶναι δύσκολο καὶ ἐπίπονο. Καὶ δὲν εἶναι δυσβάστακτο μόνο σὲ ὅσους εἶναι ἀμύητοι στὸν πνευματικὸ πόλεμο, τὸ νὰ περιορίζουν καὶ νὰ περικλείουν τὸν ἀσώματο νοῦ μέσα στὸ σωματικὸ σπίτι, ἀλλ' ἀκόμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν λάβει πεῖρα τῆς ἐσωτερικῆς ἄυλης πάλης. Ὅποιος ὅμως ἔχει ἀγκαλιάσει τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ τὴ συνεχὴ εὐχή, δὲν θὰ κοπιάσει νὰ Τὸν ἀκολουθεῖ, ὅπως λέει ὁ προφήτης[83]. Καὶ δὲν θὰ ἐπιθυμήσει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ ζήσει ὅπως ζοῦν οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι, ἐξαιτίας τῆς ὡραιότητας καὶ τερπνότητας καὶ γλυκύτητας τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ δὲ θὰ ντροπιαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες ποὺ περπατοῦν γύρω του[84], ὅταν τοὺς ἀντιμετωπίζει στεκόμενος μπροστὰ στὴν πύλη τῆς καρδιᾶς του καὶ τοὺς καταδιώκει διὰ τοῦ Ἰησοῦ.

149. Ἡ ψυχὴ ποὺ θὰ πετάξει ψηλὰ στὸν ἀέρα διὰ τοῦ θανάτου, στὶς πύλες τοῦ Οὐρανοῦ, ἔχοντας μαζί της ὑπερασπιστὴ τὸ Χριστό, οὔτε ἐκεῖ θὰ ντραπεῖ τοὺς ἐχθρούς της, ἀλλὰ μὲ θάρρος ὅπως τώρα θὰ μιλήσει σ' αὐτούς· μόνο νὰ μὴ χάσει τὴν ὑπομονή της μέχρι τὴν ὥρα τοῦ θανάτου νὰ φωνάζει ἡμέρα καὶ νύχτα πρὸς τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ Αὐτὸς θὰ τιμωρήσει γρήγορα τοὺς ἐχθρούς της δαίμονες, σύμφωνα μὲ τὴν ἀληθινὴ καὶ θεία ὑπόσχεσή Του, ποὺ εἶπε γιὰ τὸν ἄδικο κριτή[85]. Ναί, σᾶς λέω, θὰ τιμωρήσει τοὺς ἐχθρούς της καὶ στὴ ζωὴ αὐτή, καὶ μετὰ τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα.

150. Ταξιδεύοντας τὴ νοητὴ θάλασσα, ἔχε τὸ θάρρος σου στὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ σοῦ φωνάζει μέσα στὴν καρδιά σου μυστικά: «Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου Ἰακώβ, μικρὲ Ἰσραήλ[86]. Μὴ φοβᾶσαι σκουλήκι Ἰσραήλ, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζομαι». Ἂν ὁ Θεὸς εἶναι μὲ τὸ μέρος μας, ποιὸς κακὸς θὰ σταθεῖ ἀντίθετός μας; Εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ μακάρισε τοὺς καθαροὺς στὴν καρδιά[87], καὶ νομοθέτησε, ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς καὶ μόνος καθαρός, ποὺ θέλει νὰ πατεῖ θεϊκὰ μέσα στὶς καθαρὲς καρδιὲς καὶ νὰ κατοικεῖ σ' αὐτές. Γι' αὐτὸ ἂς μὴν παύομε, κατὰ τὸ θεῖο Παῦλο, νὰ γυμνάζομε τὸ νοῦ μας μὲ στόχο τὴν εὐσέβεια[88]. Εὔλογα λοιπὸν ὀνομάστηκε ἀληθινὴ ἡ εὐσέβεια ἐκείνη ποὺ βγάζει ἀπὸ τὴ ρίζα

82. Ἠσ. 40, 31.
83. Ἱερ. 17, 16.
84. Ψαλμ. 11, 9.
85. Λουκ. 18, 1-8.
86. Ἠσ. 41, 13.
87. Ματθ. 5, 8.
88. Α' Τιμ. 4, 7.

τὰ σπέρματα τοῦ πονηροῦ. Αὐτὴ ἡ εὐσέβεια εἶναι ὁ «οἶμος τοῦ λόγου», δηλ. ὁδὸς τοῦ λογικοῦ ἢ ὁδὸς τοῦ λογισμοῦ. Στὴν Ἀττικὴ ἑλληνικὴ διάλεκτο οἶμος καὶ κέλευθος λέγεται ἡ ὁδός, ποὺ εἶναι ὁ λογισμός.

151. Θὰ ἀπολαύσει τὰ ἀγαθὰ μὲ πολλὴ εἰρήνη[89], κατὰ τὸν Δαβίδ, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ πρόσωπο ἀνθρώπου ὅταν κρίνει τὴν ἀδικία στὴν καρδιά του, δηλαδὴ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς μορφὲς τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὥστε μέσω αὐτῶν νὰ σκέφτεται τὴν ἁμαρτία, καὶ κρίνοντας καὶ δικάζοντας κακῶς μέσα στὴν καρδιά του, νὰ δίνει τὸ δίκαιο στὴν ἁμαρτία. Γιατὶ οἱ μεγάλοι καὶ διακριτικοὶ Πατέρες σὲ μερικὰ συγγράμματά τους ὀνόμασαν ἀνθρώπους καὶ τοὺς δαίμονες, ἐπειδὴ ἔχουν τὸ λογικό. Παρόμοιο εἶναι καὶ τὸ εὐαγγελικό, ὅπου ὁ Κύριος λέει: «Ἕνας ἄνθρωπος κακὸς τὸ ἔκανε τοῦτο, καὶ ἀνακάτωσε μέσα στὸ σιτάρι καὶ τὰ ζιζάνια»[90]. Δὲν ὑπάρχει γρήγορη ἀντίρρηση στοὺς λογισμοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πράττουν τὰ κακά. Γι' αὐτὸ καὶ κατατρωγόμαστε ἀπὸ τοὺς λογισμούς.

152. Ὅταν ἀρχίσομε νὰ ζοῦμε μὲ προσοχὴ τοῦ νοῦ, ἂν προσαρμόζομε στὴ νήψη τὴν ταπείνωση καὶ συνάπτομε στὴν ἀντίρρηση τὴν εὐχή, τότε θὰ βαδίσομε καλὰ τὸ δρόμο τῆς μετάνοιας· σὰν νὰ στολίζομε, νὰ σκουπίζομε καὶ νὰ καθαρίζομε τὸ σπίτι τῆς καρδιᾶς ἀπὸ τὴν πονηρία, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἂν ἔχομε τὸ θάρρος μας μόνο στὴ νήψη ἢ στὴν προσοχὴ τὴ δική μας, τότε γρήγορα θὰ μᾶς σπρώξουν, θὰ μᾶς ἀνατρέψουν, θὰ πέσομε καὶ θὰ μᾶς νικήσουν οἱ ἐχθροί μας οἱ πανοῦργοι καὶ δολιότατοι. Καὶ περισσότερο θὰ περιπλεχθοῦμε στὰ δίχτια τους, δηλαδὴ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις, ἢ καὶ θὰ μᾶς σφάξουν εὔκολα, ὅταν δὲν κρατοῦμε τὸ ἰσχυρὸ δόρυ, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ μόνο τὸ σεβάσμιο αὐτὸ ξίφος, ὅταν στρέφεται πολὺ συχνὰ μέσα σὲ καρδιὰ ποὺ μόνο ἕνα τρόπο ζωῆς γνωρίζει (νήψη δηλ. καὶ εὐχή), μόνο αὐτὸ ξέρει νὰ στριφογυρίζει καὶ νὰ κατακόβει τοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ νὰ τοὺς καίει καὶ νὰ τοὺς κάνει ἄφαντους, σὰν καλάμι ποὺ τὸ τρώει ἡ φωτιά.

153. Τὸ κορύφωμα τῆς ἀδιάκοπης νήψεως, δηλαδὴ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς καὶ μεγάλο κέρδος, εἶναι νὰ βλέπει κανεὶς εὐθὺς τὶς φαντασίες τῶν λογισμῶν μόλις σχηματίζονται στὸ νοῦ του. Ἐνῶ τὸ κορύφωμα τῆς ἀντιρρήσεως εἶναι νὰ ἐλέγχομε καὶ νὰ ἐξακριβώνομε τὸ λογισμὸ ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ μπεῖ στὸ νοῦ μας μέσω τῆς φαντασίας κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ σβήνει καὶ διαλύει ἀμέσως κάθε σκέψη πονηρὴ τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων, κάθε λόγο, κάθε φαντασία, κάθε πονηρὴ εἰκόνα καὶ παράσταση, εἶναι ἡ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου. Κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι βλέπομε στὸ νοῦ μας τὴν ὁλοσχερὴ ἥττα τους, ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τὸ μεγάλο Θεό μας, καὶ τὴν ἐκδίκηση ποὺ παίρνει ὁ Ἰησοῦς γιὰ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀσήμαντους καὶ ἄχρηστους.

89. Ψαλμ. 36, 11. 90. Ματθ. 13, 28.

154. Τὸ ὅτι ὅλοι οἱ λογισμοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο φαντασίες αἰσθητῶν καὶ κοσμικῶν πραγμάτων, οἱ περισσότεροι δὲν τὸ γνωρίζομε. Ἂν κρατήσομε ἐπὶ πολὺ καιρὸ μὲ νήψη τὴν εὐχή, τότε ἡ εὐχὴ ἀποστερεῖ τὴν διάνοια ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία πονηρῶν λογισμῶν καὶ φανερώνει σ' αὐτὴ τοὺς τρόπους τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων καὶ τὸ μεγάλο κέρδος τῆς εὐχῆς καὶ τῆς νήψεως. «Ὅμως, θὰ παρακολουθήσεις μὲ τὰ μάτια σου καὶ θὰ δεῖς νοερὰ τὴν τιμωρία τῶν νοητῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν δαιμόνων», ὅπως λέει ὁ θεῖος μελωδὸς Δαβίδ[91].

155. Ἂς θυμόμαστε, ἂν εἶναι δυνατόν, ἀκατάπαυστα τὸν θάνατο. Ἔτσι γεννιέται μέσα μας ἡ ἀπόθεση τῶν φροντίδων καὶ κάθε ματαιότητας, ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, ἡ ἀκατάπαυστη δέηση, ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀποστροφὴ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ σχεδὸν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, κάθε ἀρετὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν μνήμη αὐτή. Γι' αὐτὸ ἂς τὴν χρησιμοποιήσομε ὅπως τὴν ἴδια τὴν ἀναπνοή μας.

156. Ἡ καρδιὰ ποὺ εἶναι τελείως ἄδεια ἀπὸ φαντασίες, θὰ γεννήσει νοήματα καὶ σκέψεις ποὺ θὰ σκιρτοῦν ἀπὸ τὰ βάθη της, θεῖες καὶ μυστηριώδεις, ἔτσι ὅπως πηδοῦν τὰ ψάρια καὶ βουτοῦν τὰ δελφίνια ὅταν ἔχει γαλήνη ἡ θάλασσα. Ἡ θάλασσα ἀνεμίζεται ἀπὸ τὴ λεπτὴ αὔρα, ἐνῶ ἡ ἄβυσσος τῆς καρδιᾶς ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἐπειδὴ εἶστε γιοί, γι' αὐτὸ ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Του στὶς καρδιές σας, ποὺ φωνάζει: Ἀββᾶ, Πατέρα»[92].

157. Κάθε μοναχὸς ποὺ θὰ ἐπιχειρήσει ν' ἀναλάβει πνευματικὸ ἔργο πρὶν ἀπὸ τὴ νήψη τοῦ νοῦ, θὰ βρεθεῖ σὲ ἀδιέξοδο καὶ σὲ διχασμὸ τοῦ νοῦ. Κι αὐτό, ἢ γιατὶ δὲ γνωρίζει τὴν ὀμορφιά της, ἢ τὴν γνωρίζει ἀλλὰ ἀπὸ ἀμέλεια δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσει. Θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο χωρὶς ἀμφιβολία, ὅταν ἀρχίσει τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ, ποὺ εἶναι καὶ λέγεται διανοητικὴ φιλοσοφία ἢ πρακτικὴ φιλοσοφία τοῦ νοῦ, ἐπειδὴ θὰ ἔχει βρεῖ τὴν «ὁδὸ» γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὁ Κύριος: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ζωή»[93].

158. Καὶ πάλι θὰ βρεθεῖ σὲ ἀπορία ἡ ψυχὴ βλέποντας μιὰ ἀπέραντη ἄβυσσο ἀπὸ λογισμοὺς καὶ πλῆθος νήπια τῆς Βαβυλώνας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπορία τὴν λύνει ὁ Χριστός, ἂν στηρίζομε ἀδιάκοπα τὴ βάση τῆς διάνοιάς μας πάνω σ' Αὐτὸν καὶ ἂν τὰ νήπια τῆς Βαβυλώνας τὰ χτυποῦμε καὶ τὰ συντρίβομε πάνω στὴν πέτρα αὐτὴ[94] (τὸ Χριστό), ἐκπληρώνοντας τὴν ἐπιθυμία μας ἐναντίον τους. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος φυλάγει τὴν ἐντολή, δὲ θὰ γνωρίσει πονηρὸ λόγο»[95], καὶ «Δίχως ἐμένα, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»[96].

159. Ἐκεῖνος εἶναι πράγματι ἀληθινὸς μοναχός, ὁ ὁποῖος κατορθώνει

91. Ψαλμ. 90, 8. 93. Ἰω. 11, 25· 14, 6. 95. Ἐκκλ. 8, 5.
92. Γαλ. 4, 6. 94. Ψαλμ. 136, 9. 96. Ἰω. 15, 5.

τὴ νήψη· καὶ ἔχει ἀληθινὰ νήψη, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μοναχὸς κατὰ τὴν καρδιά.

160. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου παρατείνεται μαζὶ μὲ τὰ χρόνια ποὺ περνοῦν, μὲ μῆνες, μὲ ἑβδομάδες, ἡμέρες, νύχτες, ὧρες καὶ στιγμές, στρεφόμενος μαζὶ μὲ τὸν χρόνο. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα ὀφείλομε νὰ ἐπεκτείνομε κι ἐμεῖς τὶς ἐνάρετες ἐργασίες, τὴν νήψη καὶ τὴν εὐχὴ καὶ τὴ γλυκύτητα τῆς καρδιᾶς μὲ ἐπιμελημένη ἡσυχία μέχρι τὸ θάνατό μας.

161. Θὰ ἔρθει καὶ σὲ μᾶς ἡ ὥρα τοῦ θανάτου, θὰ ἔρθει καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ἀποφύγομε. Καὶ εἴθε τότε, ὅταν ἔρθει ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀέρα[97], νὰ βρεῖ τὰ ἁμαρτήματά μας λίγα καὶ μηδαμινὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἐλέγξει στ' ἀλήθεια καὶ κλάψομε τότε ἀνώφελα. Γιατί, λέει τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο: «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν ἔκανε ὅ,τι ἔπρεπε, θὰ δαρθεῖ πολύ»[98].

162. «Ἀλλοίμονο —λέει— σ' ἐκείνους ποὺ ἔχασαν τὴν καρδιά. Καὶ τί θὰ κάνουν ὅταν τοὺς ἐπισκεφθεῖ ὁ Κύριος;»[99] Γι' αὐτό, ἀδελφοί, ἂς δείξομε ζῆλο καὶ προθυμία.

163. Στοὺς ἁπλοϊκοὺς καὶ δῆθεν ἀπαθεῖς λογισμούς, ἀκολουθοῦν οἱ ἐμπαθεῖς, καθὼς ἔχομε μάθει μὲ τὴν μακροχρόνια πείρα καὶ παρατήρηση. Οἱ πρῶτοι λογισμοὶ ἀνοίγουν τὴν εἴσοδο στοὺς δεύτερους, οἱ ἀπαθεῖς στοὺς ἐμπαθεῖς.

164. Πράγματι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χωρίζεται μὲ τὴν προαίρεσή του σὲ δύο κομμάτια, καὶ νὰ σχίζεται μὲ σοφότατη ἐπινόηση, ὅπως εἶπα· καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐχθρὸς ἀφιλίωτος καὶ ἄσπονδος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅποια διάθεση ἀκριβῶς ἔχει ἕνας γιὰ κάποιον ποὺ ἐξαιρετικὰ καὶ πολλὲς φορὲς τὸν ἔχει λυπήσει καὶ ἀδικήσει, ἔτσι νὰ ἐχθρευόμαστε τὸν ἑαυτό μας ἢ καὶ πολὺ περισσότερο, ἂν βέβαια θέλομε νὰ κατορθώσομε τὴν μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή, δηλαδὴ τὴν διαγωγὴ τοῦ Χριστοῦ, τὴ μακάρια ταπείνωση, τὸν ἔνσαρκο τρόπο ζωῆς τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ποιὸς θὰ μὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτό, τὸ κυριευμένο ἀπὸ τὸν θάνατο[100]; Γιατὶ δὲν ὑποτάσσεται στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ»[101]. Θέλοντας ὁ Ἀπόστολος νὰ φανερώσει ὅτι τὸ νὰ ὑποτάξομε τὸ σῶμα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, λέει: «Ἂν κρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲ θὰ καταδικαζόμαστε· κι ὅταν καταδικαζόμαστε, παιδαγωγούμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο»[102].

165. Ἡ ἀρχὴ τῆς καρποφορίας εἶναι τὸ ἄνθος. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ φαγητὰ καὶ ποτά, ἡ ἄρνηση καὶ ἀποχὴ κάθε πονηροῦ λογισμοῦ καὶ ἡ ἡσυχία τῆς καρδιᾶς.

166. Ὅταν δυναμωμένοι μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀρχίζομε νὰ τρέχομε ἀσφαλισμένοι μὲ τὴν νήψη, στὴν ἀρχὴ μᾶς φανερώνεται σὰν μία

97. Ἰω. 14, 30.
98. Λουκ. 12, 47.
99. Σ. Σειρ. 2, 14.
100. Ρωμ. 7, 24.
101. Ρωμ. 8, 7.
102. Α' Κορ. 11, 31-32.

λαμπάδα στὸ νοῦ μας ποὺ τὴν κρατᾶμε μὲ τὸ χέρι τοῦ νοῦ μας καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ δρόμο τῆς διάνοιας· ὕστερα σὰν πανσέληνος ὁλόφεγγη ποὺ κάνει τὴν τροχιά της στὸ στερέωμα τῆς καρδιᾶς. Καὶ τέλος μᾶς φανερώνεται σὰν ἥλιος ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἀκτινοβολεῖ δικαιοσύνη, δηλαδὴ φανερώνει σ' ἐμᾶς τὸν ἑαυτό Του καὶ τοὺς ὁλόλαμπρους φωτισμοὺς τῶν θείων του καὶ ἱερῶν ἐννοιῶν.

167. Αὐτὰ τὰ φανερώνει μυστικὰ ὁ Ἰησοῦς στὸ νοῦ ἐκεῖνο ποὺ ἐπιμένει στὴν ἐντολὴ ποὺ λέει: «Θὰ περικόψετε τὴν σκληροκαρδία σας»[103]. Καὶ καθὼς εἴπαμε, ἐξαίσιες σκέψεις διδάσκει τὸν ἄνθρωπο ἡ ἐπιμελὴς νήψη· γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπροσωπόληπτος[104]. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος: «Ἀκοῦστε με καὶ καταλάβετε τὰ λόγια Μου· σ' ὅποιον ἔχει, θὰ δοθοῦν καὶ ἄλλα καὶ θὰ περισσέψουν, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει, θὰ ἀφαιρεθεῖ κι ἐκεῖνο ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει»[105]. Σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό, ὅλα συνεργοῦν γιὰ τὸ καλό τους[106]. Πολὺ περισσότερο λοιπὸν οἱ ἀρετὲς θὰ συνεργήσουν καὶ θὰ βοηθήσουν.

168. Ὅπως τὸ πλοῖο δὲν μπορεῖ νὰ ταξιδέψει χωρὶς νερό, ἔτσι καὶ ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ δὲν προχωρεῖ διόλου χωρὶς νήψη καὶ ταπείνωση καὶ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ.

169. Θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ εἶναι οἱ πέτρες. Θεμέλιο καὶ ὀροφὴ τῆς ἀρετῆς τῆς νήψεως εἶναι τὸ προσκυνητὸ καὶ ἅγιο ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἕνας ἀνόητος κυβερνήτης πλοίου, ἂν στὴν τρικυμία διώξει τοὺς ναῦτες καὶ ρίξει στὴ θάλασσα τὰ κουπιὰ καὶ τὰ πανιὰ καὶ κοιμηθεῖ, εὔκολα θὰ ναυαγήσει. Καὶ ἡ ψυχὴ εὐκολότερα θὰ καταποντιστεῖ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἂν ἀμελήσει τὴν νήψη καὶ δὲν ἐπικαλεῖται, μόλις φανεῖ ἡ δαιμονικὴ προσβολή, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

170. Ὅ,τι γνωρίζομε, αὐτὸ λέμε στὸ γραπτό μας· καὶ ὅ,τι εἴδαμε στὸ δρόμο ποὺ περνοῦμε, ἐκεῖνο μαρτυροῦμε σ' ὅποιον θέλει, ἂν βέβαια θελήσετε νὰ δεχτεῖτε τοὺς λόγους μας. Αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπε: «Ἂν κάποιος δὲ μείνει σ' Ἐμένα, θὰ πεταχτεῖ ἔξω ὅπως τὸ κλῆμα, καὶ κάποιοι τὸ μαζεύουν, τὸ ρίχνουν στὴ φωτιὰ καὶ καίγεται· ἐνῶ ὅποιος μείνει σ' Ἐμένα, μένω κι ἐγὼ σ' αὐτόν»[107]. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ λάμψει ὁ ἥλιος χωρὶς φῶς, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ καθαριστεῖ ἡ καρδιὰ ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῶν λογισμῶν τῆς ἀπώλειας, χωρὶς τὴν εὐχὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι, ὅπως βλέπω, ἀληθινό, νὰ τὸ μεταχειριζόμαστε ὅπως καὶ τὴν ἀναπνοή μας. Γιατὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι φῶς, ἐνῶ οἱ πονηροὶ λογισμοί, σκοτάδι. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων, ἐνῶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ εἶναι δοῦλοι δαιμόνων.

171. Φωτογεννήτρα καὶ ἀστραπογεννήτρα καὶ ἀκτινοβόλος καὶ πυρφό-

103. Δευτ. 10, 16.
104. Ρωμ. 2, 11.
105. Λουκ. 8, 18.
106. Ρωμ. 8, 28.
107. Ἰω. 15, 5-6.

ρος, ή φύλαξη τοῦ νοῦ ἀπὸ πονηροὺς λογισμούς, μ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα ὅπως τῆς ταιριάζουν καὶ δίνουν τὸ περιεχόμενό της ἄς καλεῖται. Γιατί, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἄπειρες σωματικὲς ἀσκήσεις καὶ πολλὲς ἄλλες ἀρετές. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ αὐτὰ τὰ τίμια ὀνόματα νὰ ὀνομάζομε τὴν ἀρετὴ αὐτή, ἐξαιτίας τῶν ὁλόλαμπρων φώτων ποὺ γεννᾶ. Ὅσοι ἐρωτευθοῦν αὐτὴ τὴν ἀρετή, ἀπὸ ἁμαρτωλοὶ ποὺ ἦταν καὶ ἄχρηστοι καὶ βέβηλοι καὶ χωρὶς πνευματικὴ γνώση καὶ ἀσύνετοι καὶ ἄδικοι, μποροῦν νὰ γίνουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δίκαιοι, χρήσιμοι μπροστὰ στὸ Θεό, καθαροί, ἅγιοι καὶ συνετοί. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ μυστηριώδη καὶ ἀπόκρυφα νὰ θεωροῦν καὶ νὰ θεολογοῦν. Καὶ ἀφοῦ γίνουν θεωρητικοί, κολυμποῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ καθαρότατο καὶ ἄπειρο φῶς, τὸ ἀγγίζουν μὲ ἄρρητα ἀγγίσματα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ κατοικοῦν καὶ ζοῦν, γιατὶ γεύθηκαν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός[108]. Ἔτσι ἐκπληρώνεται καθαρὰ σ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους ἀγγελιοφόρους ὁ λόγος τοῦ θείου Δαβίδ: «Οἱ δίκαιοι θὰ δοξολογήσουν τὸ ὄνομά Σου καὶ οἱ εὐθεῖς θὰ κατοικήσουν ἐνώπιον τοῦ προσώπου Σου»[109]. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, αὐτοὶ μόνο ὀρθὰ καὶ μὲ ἀκρίβεια ἐπικαλοῦνται καὶ δοξολογοῦν τὸ Θεό, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι μαζί Του πάντοτε ἀπὸ ἀγάπη γι' Αὐτόν.

172. Ἀλλοίμονο στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά. Γιατὶ πολὺ θὰ στεναχωρηθεῖ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς αἰσθήσεις. Καὶ ἀφοῦ στενοχωρηθεῖ, θὰ χρησιμοποιήσει μαστίγιο κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει ὑποστεῖ αὐτά, ἐννοεῖ τὰ λεγόμενα.

173. Ἂν ὁ ἐσωτερικός μας ἄνθρωπος νήφει, κατὰ τοὺς πατέρες, εἶναι σὲ θέση νὰ φυλάξει καὶ τὸν ἔξω ἄνθρωπο. Ἀλλὰ ἐμεῖς καὶ οἱ κακοῦργοι δαίμονες ἀπὸ κοινοῦ διαπράττομε τὶς ἁμαρτίες. Καὶ οἱ δαίμονες μόνο μὲ λογισμούς, δηλαδὴ μὲ φανταστικὲς εἰκόνες, ζωγραφίζουν στὸ νοῦ ὅπως θέλουν τὴν ἁμαρτία· ἐμεῖς ὅμως καὶ μὲ λογισμοὺς ἐσωτερικῶς καὶ μὲ ἔργα ἐξωτερικῶς. Οἱ δαίμονες μὴ ἔχοντας σῶμα, ἐπειδὴ εἶναι πνεύματα, μόνο μὲ λογισμούς, μὲ δολιότητα καὶ ἀπάτη, προξενοῦν καὶ στὸν ἑαυτό τους καὶ σ' ἐμᾶς τὴν κόλαση. Γιατὶ ἂν δὲν εἶχαν στερηθεῖ τὸ σῶμα οἱ κακοῦργοι, θὰ ἔκαναν συνεχῶς καὶ ἔμπρακτες ἁμαρτίες, ἐπειδὴ ἡ προαίρεσή τους εἶναι πάντοτε ἕτοιμη στὸ νὰ ἀσεβοῦν.

174. Ἡ μονολόγιστη εὐχὴ σκοτώνει καὶ κάνει στάχτη τὶς ἀπάτες τους. Γιατὶ ὅταν προσκαλεῖται συνεχῶς καὶ ἀκούραστα ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καθόλου δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτούς, οὔτε τὴν ἀρχὴ τῆς εἰσβολῆς ἡ ὁποία καὶ προσβολὴ ὀνομάζεται, οὔτε μορφὴ νὰ ὑποδείξουν στὸ νοῦ μὲ τὸν καθρέφτη τῆς διάνοιας, οὔτε λόγους νὰ ποῦν στὴν καρδιά. Κι ἂν δὲν εἰσχωρεῖ στὴν καρδιὰ δαιμονικὴ μορφή, τότε ὅπως εἴπαμε, καί ἡ καρδιὰ θὰ εἶναι ἄδεια ἀπὸ πονηροὺς λογισμούς· ἐπειδὴ οἱ δαίμονες ἔτσι συ-

108. Ψαλμ. 33, 9.

109. Ψαλμ. 139, 14.

νηθίζουν, νὰ πλησιάζουν μὲ λογισμοὺς καὶ νὰ διδάσκουν κρυφὰ τὴν κακία.

175. Ἀπὸ τὴν συνεχὴ λοιπὸν εὐχὴ μένει καθαρὸς ὁ ἀέρας τῆς διάνοιας ἀπὸ σκοτεινὰ σύννεφα, ἀπὸ ἀνέμους τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Καὶ ὅταν εἶναι καθαρὸς ὁ καρδιακὸς ἀέρας, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ λάμπει μέσα σ' αὐτὸν τὸ θεϊκὸ φῶς τοῦ Ἰησοῦ, ἐκτὸς ἂν ἀπὸ κενοδοξία, ἀπὸ ἔπαρση καὶ ἐπίδειξη φουσκώνομε καὶ ἀπὸ ἐλαφρότητα τοῦ νοῦ θέλομε νὰ φτάσομε τὰ ἀκατάληπτα καὶ ἄφθαστα. Τότε δὲν μᾶς βοηθεῖ ὁ Ἰησοῦς, γιατὶ ὁ Χριστός, ὁ Ὁποῖος μᾶς ὑπέδειξε καὶ μᾶς δίδαξε τὴν ταπείνωση, μισεῖ τὰ πράγματα αὐτά.

176. Ἂς ἀκολουθοῦμε λοιπὸν τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ταπείνωση, αὐτὰ τὰ δύο, τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴ νήψη στρέφονται κατὰ τῶν δαιμόνων σὰν μαχαίρι ἀπὸ φλόγα. Μποροῦμε λοιπόν, ὅταν ἔτσι ζοῦμε, κάθε ἡμέρα καὶ ὥρα μέσα στὴ καρδιά μας νὰ ἑορτάζομε μὲ μυστικὴ εὐφροσύνη.

177. Μέσα στοὺς ὀχτὼ γενικότατους λογισμοὺς τῆς κακίας περιέχεται κάθε λογισμὸς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς γεννιοῦνται ὅλοι οἱ λογισμοί, ὅπως γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Ἥρα καὶ τὸν Δία κάθε βδελυρὸς θεὸς τῶν Ἑλλήνων σύμφωνα μὲ τοὺς μύθους τους. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὀχτὼ λογισμοὶ ἀνεβαίνουν στὴν πόρτα τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅταν βροῦν τὸν νοῦ ἀφύλακτο, μπαίνουν μὲ τὴ σειρὰ ἕνας-ἕνας. Ὁποιοσδήποτε λογισμὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὀχτὼ μπεῖ ἐκεῖ μέσα, σέρνει μαζί του καὶ ἕνα κοπάδι ἀπὸ αἰσχροὺς λογισμούς. Καὶ ἔτσι ἀφοῦ σκοτίσει τὸν νοῦ, προσκαλεῖ τὸ σῶμα καὶ τὸ παροτρύνει νὰ διαπράξει αἰσχρὲς πράξεις.

178. Ὅποιος λοιπὸν συντρίβει τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ[110] καὶ μὲ ἀντίρρηση γεμάτη θυμὸ τὸ γρονθοκοπεῖ μὲ θυμωμένα λόγια, αὐτὸς ἀπέκρουσε τὸν πόλεμο. Γιατὶ λιώνοντας τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, ξέφυγε πολλοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ πονηρότατα ἔργα. Καὶ τότε μένει ἥσυχη καὶ ἀτάραχη ἡ διάνοια, μὲ τὸ νὰ δέχεται ὁ Θεὸς τὴν ἐγρήγορσή της στοὺς λογισμούς· τὸ δῶρο ποὺ τῆς κάνει γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι γνώση πῶς πρέπει νὰ νικᾶ τοὺς ἀντίπαλους δαίμονες καὶ πῶς νὰ καθαρίζεται βαθμηδὸν ἡ καρδιὰ ἀπὸ λογισμοὺς ποὺ μολύνουν τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ὅπως λέει ὁ Κύριος Ἰησοῦς: «Ἀπὸ τὴν καρδιὰ ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, πορνεῖες, μοιχεῖες· κι αὐτὰ εἶναι ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπο»[111].

179. Ἔτσι λοιπὸν μπορεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου νὰ σταθεῖ μὲ τὴ δική της ὀμορφιά, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν εὐθύτητά της, ὅπως ἐξαρχῆς κτίσθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἐξαιρετικὰ ὡραία καὶ εἰλικρινής, καθὼς λέει ὁ μέγας δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἀντώνιος: «Ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται στὴ φυσική νοερή της κατάσταση —ὅπως τὴν ἔπλασε ὁ Θεός— τότε ὑπάρχει ἀρετή». Καὶ πάλι λέει: «Τὸ νὰ εἶναι εἰλικρινὴς ἡ ψυχή, αὐτὸ εἶναι ἡ φυσικὴ πνευματικὴ κατάστασή της, ὅπως ἔχει δημιουργηθεῖ». Καὶ παρακάτω λέει: «Ἂς εἴμαστε κα-

110. Γεν. 3, 15.

111. Ματθ. 15, 19.

θαροὶ στὴ διάνοιά μας. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὅταν αὐτὴ ἀπὸ παντοῦ εἶναι καθαρὴ καὶ στέκεται στὸ κατὰ φύση, μπορεῖ νὰ γίνει διορατικὴ καὶ νὰ βλέπει περισσότερο καὶ μακρύτερα ἀπὸ τοὺς δαίμονες, γιατὶ ἔχει τὸν Κύριο ὁ ὁποῖος τῆς ἀνοίγει τὰ μάτια». Αὐτὰ λέει ὁ ἔνδοξος Ἀντώνιος, ὅπως γράφει ὁ Μ. Ἀθανάσιος στὸ βίο τοῦ Μ. Ἀντωνίου.

180. Κάθε λογισμὸς παρουσιάζει στὸ νοῦ τὴ φαντασία κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος. Γιατὶ ὁ σατανᾶς εἶναι νοῦς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαπατήσει ἂν δὲν μεταχειριστεῖ τὰ αἰσθητὰ καὶ συνήθη σ' ἐμᾶς.

181. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καταδιώκομε τὰ πουλιὰ στὸν ἀέρα ἢ νὰ πετοῦμε ὅπως ἐκεῖνα, γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση μας δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ἰδιότητα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νικήσομε ἀσώματους δαιμονικοὺς λογισμούς, χωρὶς εὐχὴ νηπτικὴ καὶ συχνή· ἢ χωρὶς νὰ προσηλώνομε μὲ ἄκρα προσοχὴ τὸ μάτι τοῦ νοῦ μας στὸ Θεό. Ἂν δὲν τὸ κάνεις αὐτό, κυνηγᾶς τὴ γῆ.

182. Πράγματι, ἂν θέλεις νὰ καταντροπιάσεις τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ ἡσυχάζεις μὲ ἀγαθότητα καὶ νὰ νήφεις μέσα στὴν καρδιά σου μὲ εὐκολία, ἂς κολλήσει ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ στὴν ἀναπνοή σου, καὶ σὲ λίγες ἡμέρες θὰ δεῖς νὰ γίνεται αὐτό.

183. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γραφοῦν γράμματα πάνω στὸν ἀέρα, ἀλλὰ πρέπει νὰ χαραχτοῦν πάνω σὲ κάποιο σῶμα γιὰ νὰ μένουν διαρκῆ. Ἔτσι καὶ στὴν κοπιαστικὴ νήψη ἂς κολλήσομε τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ μένει ἡ ὡραιότατη ἀρετὴ τῆς νηφαλιότητας διαρκὴς μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μέσω Αὐτοῦ νὰ διατηρεῖται σ' ἐμᾶς ἀναφαίρετη στὸν αἰώνα.

184. Στήριξε τὰ ἔργα σου πάνω στὸν Κύριο καὶ θὰ βρεῖς χάρη. Τότε δὲ θὰ λέγεται καὶ γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν προφήτη: «Στὸ στόμα τους Κύριε εἶσαι κοντά, πολὺ μακριὰ ὅμως ἀπὸ τὰ νεφρά τους»[112] (τὴν ἕδρα τοῦ θυμικοῦ). Κανείς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ εἰρηνεύσει τὴν καρδιά σου ἀπὸ τὰ πάθη, παρὰ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ συνένωσε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἀπομακρυσμένα[113].

185. Τὸ ἴδιο σκοτίζουν τὴν ψυχή, τόσο οἱ συνομιλίες τῶν λογισμῶν κατὰ διάνοια ὅσο καὶ οἱ ἐξωτερικὲς συναναστροφὲς καὶ ἀργολογίες. Γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὴ βλάβη τοῦ νοῦ μας πρέπει καὶ τοὺς δύο, δηλ. καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θέλουν νὰ ἀργολογοῦν, νὰ τοὺς λυποῦμε γιὰ πολὺ εὔλογη κατὰ Θεὸν αἰτία, γιὰ νὰ μὴ σκοτισθεῖ ὁ νοῦς καὶ χαλαρώσει τὴ νήψη. Γιατὶ ὅταν μᾶς σκοτίσει ἡ λήθη, χάνομε τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ.

186. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ κάθε προθυμία κρατᾶ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, θὰ ἀποκτήσει δάσκαλο αὐτῆς τῆς ἱερῆς ἐργασίας τὸν νομοθέτη της Χριστό, ποὺ θὰ τοῦ ὑπαγορεύει μυστικὰ τὸ θέλημά Του. «Θ' ἀκούσω τί θὰ πεῖ μέσα μου ὁ Κύριος ὁ Θεός»[114], λέει ὁ Δαβίδ, φανερώνοντας αὐτὸ τὸ

112. Ἱερ. 12, 2. 113. Ἐφ. 2, 14. 114. Ψαλμ. 84, 9.

πράγμα. Μιλώντας γιὰ τὸ νοητὸ πόλεμο καὶ θέλοντας νὰ δηλώσει τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν προστατευτικὴ ὑπεράσπιση ἀπὸ τὸ Θεό, ἔλεγε: «Καὶ θὰ ρωτήσει ὁ ἄνθρωπος, ἄραγε ὁ δίκαιος θὰ ἀμοιφθεῖ;» Κατόπιν ἀπὸ τὴ συζήτηση ἀνάμεσά τους, ἐγκρίθηκε ἡ ἀπόφαση: «Ἄρα ὑπάρχει ὁ Θεὸς ποὺ θὰ κρίνει αὐτούς»[115], δηλ. τοὺς πονηροὺς δαίμονες, στὸ χῶρο τῆς καρδιᾶς μας. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος λέει: «Θὰ προσέλθει ἄνθρωπος μὲ βαθιὰ καρδιὰ καὶ θὰ ὑψωθεῖ ὁ Θεός»[116]. Καὶ τότε τὶς πληγὲς τῶν δαιμόνων θὰ τὶς θεωρήσομε σὰν βέλη νηπίων.

187. Μὲ παιδαγωγημένη τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ σοφία[117] ἂς ζοῦμε πάντοτε, κατὰ τὸν Δαβίδ, ἀναπνέοντας ἀδιάκοπα αὐτὴ τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ[118], τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἂν ἀπὸ οἱαδήποτε περίσταση χαλαρωθοῦμε καὶ ἀμελήσομε τὴν νοητὴ αὐτὴ ἐργασία, τὸ ἄλλο πρωὶ ἂς σφίξομε πάλι γερὰ τὴ μέση τοῦ νοῦ μας καὶ ἂς ξαναρχίσομε μὲ δύναμη τὴν νοητὴ αὐτὴ ἐργασία. Γιατὶ δὲν ἔχομε ἀπολογία, ἂν γνωρίζομε τὸ καλὸ καὶ δὲν τὸ πράξομε.

188. Τὰ φαγητὰ ποὺ φέρνουν ἀρρώστια, μᾶς ἐνοχλοῦν μόλις τὰ βάλομε στὸ στομάχι μας· ὅποιος φάει ἀπὸ αὐτὰ αἰσθάνεται ἀμέσως τὴν ἐνόχληση, ἂν ὅμως πιεῖ γρήγορα κάποιο φάρμακο καὶ κάνει ἐμετό, μένει ἀβλαβής. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ἂν δεχτεῖ πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς καταπιεῖ κι αἰσθανθεῖ τὴν πικρία τους, τότε μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ ποὺ κραυγάζει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του, εὔκολα τοὺς κάνει ἐμετὸ καὶ τελείως τοὺς ἀποβάλλει· ἔτσι —μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ— ἡ μάθηση, καὶ μὲ τὴ μάθηση ἡ πείρα, ἔχουν δώσει σὲ ὅσους ἔχουν τὴ νήψη νὰ ἐννοήσουν γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

189. Μὲ τὴν ἀναπνοή σου ἕνωσε τὴ νήψη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἢ ἀδιάκοπη μελέτη θανάτου καὶ ταπείνωση. Γιατὶ ὠφελοῦν πολὺ καὶ τὰ δύο.

190. Εἶπε ὁ Κύριος: «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ἡ καρδιά μου ταπεινὴ καὶ θ' ἀναπαυθοῦν οἱ ψυχές σας»[119].

191. Εἶπε ὁ Κύριος: «Ὅποιος ταπεινώσει τὸν ἑαυτό του ὅπως τὸ παιδὶ τοῦτο, θὰ ὑψωθεῖ· ἐνῶ ὅποιος ὑψώνει τὸν ἑαυτό του, θὰ ταπεινωθεῖ»[120]. «Ἀπὸ ἐμένα», λέει, «μάθετε». Βλέπεις ὅτι μάθηση εἶναι ἡ ταπείνωση; Γιατὶ ἡ ἐντολή Του εἶναι ζωὴ αἰώνια[121]. Κι αὐτὴ εἶναι ἡ ταπείνωση. Ὁ μὴ ταπεινὸς λοιπὸν ξεγλύστρησε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ θὰ βρεθεῖ στὸ ἀντίθετο τῆς ζωῆς.

192. Κάθε ἀρετὴ οἰκοδομεῖται μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Καὶ κτίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἀρετὴ ὅπως εἶπα παίρνει ὕπαρξη. Πῶς τότε δὲν εἴμαστε ὁλότελα μανιακοὶ ὅταν καυχιόμαστε γιὰ τὰ στολίδια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ποὺ δὲν εἶναι δικά μας καὶ κενοδοξοῦμε καὶ στηριζόμαστε πάνω στὴν ὑπερηφάνεια ποὺ εἶναι σὰν καλαμένιο ραβδί, καὶ τὸ Θεὸ ποὺ ὑπερέχει ἀπείρως κατὰ τὸ μέγεθος ἀπὸ ἐμᾶς τὸν διεγείρομε ἐναντίον μας, πράγμα ποὺ εἶναι πάρα πολὺ φρικτό, μὲ τὴν ὑπερ-

115. Ψαλμ. 57, 12. 117. Ψαλμ. 89, 12. 119. Ματθ. 11, 29. 121. Ἰω. 12, 50.
116. Ψαλμ. 63, 7. 118. Α' Κορ. 1, 24. 120. Ματθ. 18, 4· 23, 12.

βολική μας ἀνομία καὶ ἀνοησία; Γιατὶ ὁ Κύριος ἀντιτίθεται στοὺς ὑπερήφανους[122]. Ἀντὶ νὰ μιμούμαστε τὸν Κύριο μὲ ταπείνωση, πιάνομε φιλία μὲ τὸν δαίμονα, τὸν ἐχθρὸ τοῦ Κυρίου, ἀπὸ φρόνημα κενόδοξο καὶ ὑπερήφανο. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος: «Τί ἔχεις ποὺ δὲν τὸ ἔλαβες; Μήπως ἐσὺ ἔπλασες τὸν ἑαυτό σου; Καὶ ἂν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ στὰ ὁποῖα καὶ μὲ τὰ ὁποῖα οἰκοδομεῖται κάθε ἀρετή, τὰ ἔλαβες ἀπὸ τὸ Θεό, γιατὶ καυχιέσαι σὰν νὰ μὴ τὰ ἔλαβες;»[123] Ὁ Κύριος εἶναι ποὺ σοῦ τὰ δωρίζει.

193. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ὁ τέλειος καθαρισμὸς τῆς καρδιᾶς, μὲ τὸν ὁποῖο καὶ ταπείνωση καὶ κάθε ἀγαθὸ βρίσκεται μέσα μας προερχόμενο ἀπὸ τὸν οὐρανό, παρὰ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέπομε διόλου στοὺς λογισμοὺς ποὺ προβάλλουν τὸ κεφάλι τους, νὰ μποῦν στὴν ψυχή.

194. Ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο γιὰ τὸ Θεό, ὅταν πολυχαιρίσει στὴν ψυχή, χορηγεῖ φρόνηση στὸ λογικὸ γιὰ τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνες. Μεγάλη ἱκανότητα δίνει σ' ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει, νὰ διευθύνει καὶ νὰ διευθετεῖ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους του μὲ κρίση καὶ σκέψη εὐπρόσδεκτες στὸν Κύριο.

195. Τὰ διακριτικὰ τοῦ Ἀρχιερέα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη[124] ἦταν προτυπώσεις τῆς καθαρῆς καρδιᾶς, γιὰ νὰ προσέχομε κι ἐμεῖς στὸ ἄμφιο τῆς καρδιᾶς μας μήπως μαυρίσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ τὸ καθαρίζομε μὲ δάκρυα καὶ μετάνοια καὶ προσευχή. Γιατὶ ὁ νοῦς εἶναι κάτι τὸ ἐλαφρὸ καὶ εὐκίνητο καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀναχαιτιστεῖ ἀπὸ τὶς παράνομες ἐνθυμήσεις. Ἀκολουθεῖ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία καὶ τὶς κακὲς καὶ τὶς καλὲς διανοητικὲς φαντασίες.

196. Μακάριος πραγματικὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει κολλήσει τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ στὴ διάνοιά του καὶ φωνάζει πρὸς Αὐτὸν ἀκατάπαυστα μέσα στὴν καρδιά του, ὅπως εἶναι ἑνωμένος ὁ ἀέρας μὲ τὰ σώματά μας ἢ ἡ φλόγα μὲ τὸ κερί. Ὅταν περνᾶ ὁ ἥλιος πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, φέρνει τὴν ἡμέρα. Καὶ τὸ ἅγιο καὶ σεβάσμιο ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὅταν λάμπει συνεχῶς μέσα στὸν νοῦ μας, θὰ γεννήσει ἀναρίθμητες ἔννοιες, λαμπρὲς σὰν τὸν ἥλιο.

197. Ὅταν διασκορπιστοῦν τὰ σύννεφα, ὁ ἀέρας φανερώνεται καθαρός. Καὶ ὅταν διασκορπιστοῦν οἱ φαντασίες τῶν παθῶν ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης Ἰησοῦ Χριστό, τότε ὁπωσδήποτε γεννιοῦνται στὴν καρδιὰ φωτεινὰ καὶ ἀστραφτερὰ νοήματα, ἐπειδὴ φωτίστηκε ὁ ἀέρας τῆς καρδιᾶς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ λέει ὁ Ἐκκλησιαστής: «Ὅσοι θαρροῦν στὸν Κύριο θὰ ἐννοήσουν τὴν ἀλήθεια, καὶ οἱ πιστοὶ θὰ παραμένουν κοντά Του μὲ ἀγάπη»[125].

198. Εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἁγίους: «Ἂν θέλεις νὰ μνησικακεῖς, νὰ μνησικακεῖς ἐναντίον τῶν δαιμόνων· καὶ ἂν θέλεις νὰ ἔχεις ἐχθρό, νὰ ἐχθρεύεσαι τὸ σῶμα σου παντοτεινά. Ἡ σάρκα εἶναι δόλιος φίλος καὶ ὅσο τὴν περιποιεῖσαι, τόσο περισσότερο πολεμεῖ». Καὶ πάλι εἶπε: «Ἀπόχτησε ἔχθρα κατὰ τοῦ σώματός σου καὶ πόλεμο ἐναντίον τῆς κοιλιᾶς σου».

122. Ἰακ. 4, 6. 123. Α' Κορ. 4, 7. 124. Ἐξ. 28. 125. Σ. Σολ. 3, 9.

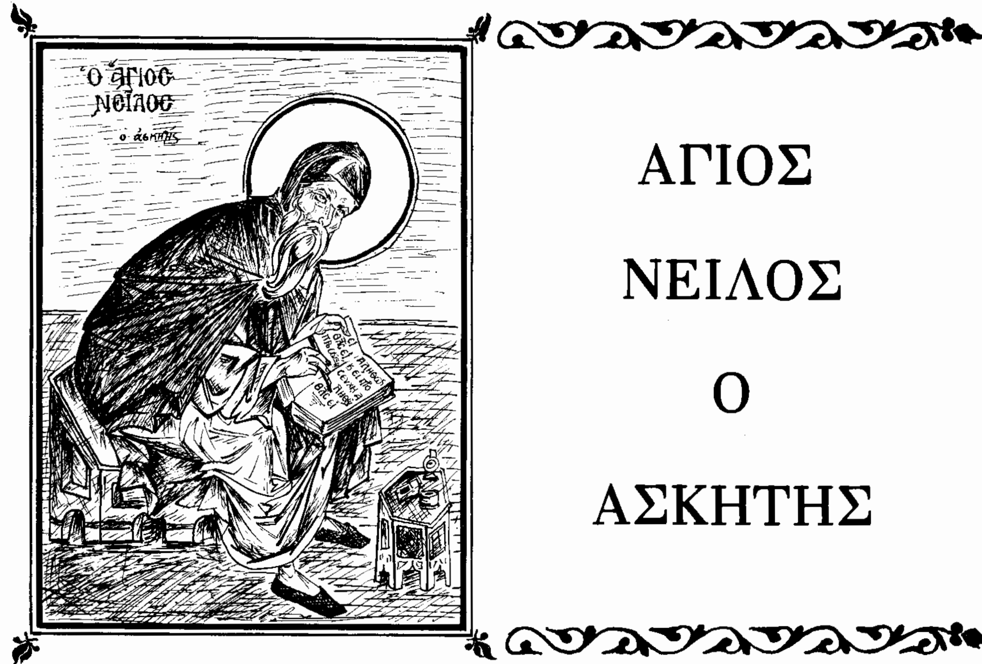
199. Στὰ προηγούμενα, στὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη ἑκατοντάδα, γράψαμε γιὰ τοὺς κόπους τῆς ἱερῆς ἡσυχίας τοῦ νοῦ, ὄχι καρποὺς τῆς διάνοιάς μας μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα μᾶς διδάσκουν οἱ λόγοι τῶν θεοφόρων Πατέρων σχετικὰ μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ. Τώρα, ἀφοῦ ποῦμε λίγα γιὰ τὸ κέρδος τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ, θὰ σταματήσομε τὸν λόγο.

200. Ἔλα λοιπὸν ἀκολούθησέ με στὴν συνεχὴ ἐργασία τῆς μακάριας φυλάξεως τοῦ νοῦ, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶσαι, ἂν ποθεῖς νὰ δεῖς ἡμέρες ἀγαθές, καὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, θὰ σὲ διδάξω τὴ φανερὴ ἐργασία καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν νοερῶν δυνάμεων. Δὲν θὰ χορτάσουν οἱ ἄγγελοι νὰ ὑμνοῦν τὸν Ποιητή, οὔτε ὁ καθαρὸς νοῦς νὰ ἀγωνίζεται νὰ τοὺς φτάσει. Καὶ ὅπως οἱ ἄυλοι δὲν φροντίζουν γιὰ τροφή, ἔτσι οὔτε οἱ ὑλικοὶ ἄυλοι φροντίζουν γιὰ τροφή, ἂν βέβαια μποῦν στὸν οὐρανὸ τῆς ἡσυχίας τοῦ νοῦ.

201. Ὅπως λοιπὸν οἱ ἀγγελικὲς Δυνάμεις δὲν φροντίζουν γιὰ χρήματα ἢ κτήματα, ἔτσι οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ καθάρισαν τὴν ὅραση τῆς ψυχῆς καὶ συνήθισαν στὴν ἀρετή, δὲ θὰ νοιαστοῦν γιὰ τὴν ταλαιπωρία ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα. Καὶ ὅπως στὰ οὐράνια πνεύματα εἶναι φανερὸς ὁ πλοῦτος τῆς προκοπῆς πρὸς τὸ Θεό, ἔτσι καὶ σ' ὅσους ἀσκοῦν τὴ νήψη εἶναι φανερὸς ὁ ἔρωτας καὶ ἡ ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό, ἡ ἐνατένιση καὶ ἡ ἀνάβασή τους πρὸς Αὐτόν. Γεμάτοι ἀπὸ θεῖο ἔρωτα προχωροῦν συνεχῶς σὲ πνευματικὲς ἀναβάσεις χωρὶς νὰ χορταίνουν, ἐπειδὴ γεύθηκαν τὸ θεῖο καὶ ἐκστατικὸ πόθο· δὲ θὰ σταματήσουν μέχρις ὅτου φτάσουν τὰ Σεραφείμ. Οὔτε θὰ ἀφήσουν τὴ νήψη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἐρωτικὴ ἀνύψωση, μέχρις ὅτου γίνουν Ἄγγελοι, μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας.

202. Δὲν ὑπάρχει δυνατότερο δηλητήριο ἀπὸ τὸ δηλητήριο τῆς ἀσπίδας καὶ τοῦ βασιλίσκου. Καὶ δὲν ὑπάρχει κακία χειρότερη ἀπὸ τὴν φιλαυτία. Παιδιὰ τῆς φιλαυτίας ποὺ κινοῦνται μὲ ὁρμὴ εἶναι: ὁ αὐτοέπαινος μέσα στὴν καρδιά, ἡ αὐταρέσκεια, ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ κενοδοξία, ὁ φθόνος, καὶ ἡ κορωνίδα ὅλων, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία γνωρίζει ὄχι μόνο ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ Ἀγγέλους νὰ ρίχνει ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ νὰ τοὺς ντύνει μὲ σκοτάδι ἀντὶ μὲ φῶς.

203. Αὐτὰ σοῦ γράφω, Θεόδουλε, ἐγὼ ποὺ ἔχω ὄνομα ποὺ δηλώνει ἡσυχία, ἂν καὶ διαψεύδεται αὐτὸ ἀπὸ τὴν πράξη. Ἴσως ὅμως δὲν εἶναι δικά μου τὰ γραφόμενα, ἀλλὰ ὅ,τι ἔδωσε ὁ Θεός, ποὺ Τὸν ὑμνεῖ καὶ Τὸν δοξάζει ὡς Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα ὅλη ἡ λογικὴ φύση τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλη ἡ κτίση, τὴν ὁποία δημιούργησε ἡ ἄρρητη Τριάδα, ὁ ἕνας Θεός. Εἴθε κι ἐμεῖς νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς λαμπρῆς βασιλείας Του, μὲ τὶς εὐχὲς τῆς ὑπέραγνης Θεοτόκου καὶ τῶν ὁσίων Πατέρων μας. Στὸν ἀκατάληπτο Θεό, δόξα αἰώνια. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Τοῦ θεσπέσιου Νείλου πατρίδα ἦταν ἡ Κωνσταντινούπολη, δάσκαλός του ὁ θεῖος Χρυσόστομος καὶ χρόνος τῆς ἀκμῆς του τὸ 442 μ.Χ. Βουτηγμένος σὲ εὐγένεια καὶ πλοῦτο, χρημάτισε καὶ ἔπαρχος στὴν πατρίδα του. Κατόπιν ὅμως ἀποχαιρέτησε τὰ πάντα καὶ πῆγε στὸ ὄρος Σινᾶ, ὅπου ἀσπάστηκε τὸν ἀσκητικὸ βίο. Ἔχοντας μεγάλη μόρφωση, θεολογικὴ καὶ κοσμική, μᾶς ἄφησε διάφορα συγγράμματα, γεμάτα ἀπὸ πνευματικὴ σοφία καὶ ἀνέκφραστη γλυκύτητα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐμεῖς μὲ τὸν τρόπο τῆς μέλισσας διαλέξαμε τὸν περὶ προσευχῆς λόγο, χωρισμένο σὲ 153 κεφάλαια, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφεται Ἀσκητικός. Μὲ αὐτὰ ὑποδεχόμαστε τοὺς ἀναγνῶστες σὰν νὰ τοὺς προσφέρομε κηρῆθρες ἀπὸ μέλι. Γιατὶ πράγματι στάζουν μέλι καὶ νέκταρ καὶ ἀμβροσία καὶ ὑπόσχονται πολλαπλάσιο καρπό.

Ὁ ἱερὸς Φώτιος, ὁ σοφότατος, τὸν ἀναφέρει στὴν 201η Ἀνάγνωση μὲ τὰ ἑξῆς: «Καὶ ἕνα λόγο τοῦ Νείλου τοῦ Μοναχοῦ ἀναγνώσαμε, χωρισμένο σὲ 153 κεφάλαια, ὅπου ὁ θεῖος ἄνδρας ἀναπτύσσει τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι ἀξιόλογα... τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν τελειότητά του στὰ ἔργα καὶ τὴ δύναμή του στοὺς λόγους».

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος Νεῖλος ὁ Ἀσκητὴς εἶναι μία ἀπὸ τὶς πλέον γνωστὲς μορφὲς στὴ σειρὰ τῶν ἀσκητικῶν συγγραφέων. Σ' αὐτὸ πολὺ συνετέλεσε ἡ εὐγενὴς καταγωγή του καὶ ἡ πρώην ὑψηλὴ διοικητικὴ θέση του ὡς ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦταν κάτοχος μεγάλης θύραθεν παιδείας καὶ διετέλεσε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, ὅταν ἀποφάσισε νὰ ἀνταλλάξει τὴν λαμπρὴ στολή του μὲ τὸ ἀσκητικὸ τριβώνιο. Ἀναχώρησε γιὰ τὴν σιναϊτικὴ Ἔρημο μαζὶ μὲ τὸν γιό του Θεόδουλο, ὁ ὁποῖος κάποτε συνελήφθη ἀπὸ ἐπιδραμόντες βαρβάρους· μὲ τὶς προσευχὲς ὅμως τοῦ πατέρα, διασώθηκε τὴν τελευταία στιγμὴ θαυματουργικὰ ἀπὸ τὸν θάνατο.

Ὁ ὅσιος Νεῖλος συνέγραψε πολλὰ ἀσκητικὰ ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἐνσωμάτωσαν δύο μόνο· τὸν λόγο «περὶ προσευχῆς» καὶ τὸν «ἀσκητικὸ λόγο». Ὅπως ὅμως ἤδη σημειώσαμε στὸ σχόλιο γιὰ τὸν Εὐάγριο, ὁ περὶ προσευχῆς λόγος μὲ τὰ 153 κεφάλαια ἀνήκει σ' αὐτὸν μᾶλλον παρὰ στὸν ὅσιο Νεῖλο, ὅπως μέχρι τώρα ἀπαιτεῖ ἡ κριτικὴ βάσανος τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἀντικαταστάθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγρίου μὲ τὸ τοῦ ὁσίου Νείλου πρὶν ἀπὸ τὸν 9ο αἰώνα, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου δὲν ἠχοῦσε εὐάρεστα στοὺς Βυζαντινοὺς ὕστερα ἀπὸ τὴν καταδίκη του ὡς ὠριγενιστή.

Ἀνεξαρτήτως πάντως τῆς πατρότητας τοῦ περὶ προσευχῆς λόγου, πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο ἀξιόλογο, ποὺ προῆλθε ἀπὸ μακρὰ ἀσκητικὴ καὶ πνευματικὴ πείρα καὶ διατυπώθηκε ἀπὸ ἕνα ρωμαλέο νοῦ, ποὺ γεύτηκε τὴ γλυκύτητα τῆς προσευχῆς καὶ ἀντιμετώπισε μὲ σοφία τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων. Τὰ 153 κεφάλαια ἀγνοοῦν μὲν τὴν ψυχοτεχνικὴ μέθοδο τῆς νοερῆς προσευχῆς, ποὺ διαμορφώθηκε μεταγενέστερα, ἀλλὰ βρίσκονται μέσα στὴν πείρα τῶν ἀσκητῶν τῆς Ἐρήμου, ἀποκαλύπτουν τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων γιὰ νὰ ματαιώσουν τὴν προσευχὴ καὶ διδάσκουν τὰ στάδια καὶ τὸ ἦθος τῆς προσευχῆς.

Τὰ 153 κεφάλαια ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ μεγάλο καὶ καθαρὸ νοῦ, ποὺ δοκίμασε τὴ γλυκύτητα τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία τῶν δύο «νόων», τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως λέει καὶ ὁ ὑμνογράφος στὸ κοντάκιο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «...ὡς νοῦς Νοΐ τῷ πρώτῳ παριστάμενος...». Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὰ 153 κεφάλαια ἐπισημαίνουν τὶς προϋποθέσεις τῆς προσευχῆς, τὰ

αἴτια ποὺ ἐμποδίζουν τὴν προσευχή, τοὺς ὅρους ποὺ τὴν εὐνοοῦν, τὶς ἐνέργειες τῆς χάρης, τοὺς πολέμους τοῦ σατανᾶ καὶ τὶς πνευματικὲς καταστάσεις ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχή.

Ὅσο γιὰ τὸν γνήσιο καρπὸ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ὁσίου Νείλου, τὸν Ἀσκητικὸ Λόγο, θὰ πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ μία ἐκτενὴ πραγματεία ποὺ συγκεφαλαιώνει τὶς διάφορες φάσεις τοῦ ἀσκητισμοῦ μὲ πυκνὲς ἀναφορὲς στὶς θεῖες Γραφές, τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἐγκρατέστατος μύστης. Καταπληκτικὸς δὲ εἶναι στὴν ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου μὲ προσφυέστατους παραλληλισμούς διαφόρων χωρίων μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἀρετές, ἀναπτύσσει τὸ ἀσκητικό, πνευματικὸ καὶ θεολογικὸ θέμα του.

Κάτοχος μεγάλης παιδείας, εὐφυὴς ἐκ καταβολῆς καὶ δεκτικὸς τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γνωρίζει μὲ σαφήνεια τὰ πνευματικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὶς ἀδυναμίες του, τὶς πλάνες, τὴν ἐμπάθειά του, ἀλλὰ καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ Αὐτὸν κατὰ χάρη, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του. Γι' αὐτὸ ὑποδεικνύει σὰν ἄριστη ὁδὸ ὑψώσεως στὰ ἐπίπεδα τῆς θεώσεως, τὴ σωστὴ ἄσκηση στὰ πλαίσια τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως.

Ὁ Ἀσκητικὸς Λόγος, ἐπειδὴ ἀποβλέπει στὴ διδαχὴ τῶν νεωτέρων νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὑψηλὴ πολιτεία τοῦ μοναχισμοῦ, προβαίνει σὲ συγκρίσεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ βιώσουν τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, καταλήγοντας στὸ συμπέρασμα, ὅτι μονάχα οἱ τελευταῖοι πέτυχαν νὰ φιλοσοφήσουν ἀληθινά, ζώντας κατὰ Χριστὸν ἀσκητικά.

Πραγματικά, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, μὲ τοὺς Ἐσσαίους, ἀστόχησαν τοῦ σκοποῦ, ἀφοῦ ἀποδοκίμασαν τὴν αὐτοσοφία, τὸν Χριστό· οἱ δὲ Ἕλληνες ἀπέτυχαν λόγῳ τῆς κενοδοξίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν τους, περιφερόμενοι καὶ ἐπιδεικνύοντας τὸ φιλοσοφικὸ τριβώνιο, τὴν ἀτημέλητη γενειάδα τους καὶ τὴν «ἀσκητική» τους βακτηρία.

Ἀληθινοὶ φιλόσοφοι ἀποδείχθηκαν οἱ χριστιανοὶ μοναχοὶ —ἂν καὶ λίγοι— ποὺ ἀκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Διδασκάλου, ζώντας μὲ ἑκούσια πτωχεία καὶ γενόμενοι ἀνώτεροι ἀπὸ ἡδονές, φιλοδοξίες καὶ φιλαργυρία. Ὁ ὅσιος Νεῖλος, ἐπάνω στὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, ἀναλύει τὶς διάφορες ἐκδοχές, ὑποδεικνύει τὰ ἀληθινὰ πρότυπα πνευματικῆς ζωῆς, στηλιτεύει τὶς νοθεῖες καὶ παραχαράξεις τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ γενικῶς στηλογραφεῖ τὸν γνήσιο τύπο τοῦ μοναχοῦ.

Περὶ προσευχῆς 153 κεφάλαια

Ἀπὸ τὸν φλογερὸ καύσωνα τοῦ πυρετοῦ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν μὲ θεράπευσες, ὡς συνήθως, μὲ τὶς θεοφιλεῖς σου ἐπιστολές, καὶ παρηγόρησες τὸ νοῦ μου ποὺ ἦταν κουρασμένος μέσα στὰ αἴσχιστα ἔργα καὶ μιμήθηκες τὸ μεγάλο καθηγητὴ καὶ δάσκαλο μὲ ἐπιτυχία. Καὶ δὲν εἶναι παράξενο αὐτό. Γιατὶ σὲ σένα πάντοτε ἔτυχαν τὰ διακεκριμένα ὅπως καὶ στὸν εὐλογημένο Ἰακώβ. Γιατὶ ἀφοῦ ἐργάστηκες καλῶς γιὰ χάρη τῆς Ραχὴλ καὶ πῆρες γυναίκα τὴ Λεία[1], τώρα ζητεῖς καὶ τὴν ἀγαπητή σου, ἀφοῦ δούλεψες ἄλλα ἐφτὰ χρόνια. Ἐγὼ δὲ θὰ ἀρνηθῶ, ὅτι ἂν καὶ κουράστηκα ὅλη τὴν νύχτα, δὲν ἔπιασα κανένα ψάρι. Πλὴν ἐπειδὴ ζητεῖς ἀπὸ ἐμένα λόγους, ἔριξα τὰ δίχτυα καὶ ψάρεψα μεγάλο πλῆθος ψάρια· δὲν νομίζω ὅτι εἶναι μεγάλα, στὴν ποσότητα ὅμως εἶναι 153[2]· καὶ σοῦ τὰ στέλνω κατὰ τὸ πρόσταγμά σου, ἀφοῦ τὰ ἔβαλα μέσα στὸ καλάθι τῆς ἀγάπης.

Θαυμάζω καὶ πολὺ μακαρίζω τὴν ἄριστη πρόθεσή σου ποὺ ἔχεις ἔρωτα νὰ μάθεις περὶ προσευχῆς. Γιατὶ δὲν ἐπιθυμεῖς ἐπιπόλαια νὰ μάθεις αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα πάνω σὲ χαρτὶ μὲ μελάνη, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι γραμμένα στὸν νοῦ μὲ ἀγάπη καὶ ἀμνησικακία. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ὅλα διπλά, τὸ ἕνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο[3], δέξου τὸ γράμμα καὶ πρόσεξε στὸ πνεῦμα· γιατὶ πρὶν ἀπὸ κάθε γράμμα προηγεῖται τὸ πνεῦμα. Ἂν λείπει τὸ πνεῦμα, δὲν ὑπάρχει οὔτε γράμμα. Λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς εἶναι διπλός. Ὁ ἕνας πρακτικός, ὁ ἄλλος θεωρητικός. Ἔτσι καὶ στὸν ἀριθμὸ τὸ πρόχειρο εἶναι ἡ ποσότητα, τὸ σημαινόμενον ὅμως εἶναι ἡ ποιότητα.

Χώρισα τὸν περὶ προσευχῆς λόγο σὲ 153 κεφάλαια καὶ σοῦ τὸν στέλνω σὰν ἐφόδιο ποὺ ἀγόρασα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ βρεῖς τὴν τερπνότητα τοῦ συμβολικοῦ ἀριθμοῦ* ποὺ ἔχει σχῆμα τρίγωνο καὶ ἑξάγωνο. Τὸ πρῶτο συμβολίζει τὴν εὐσεβὴ γνώση τῆς Ἁγίας Τριάδας, τὸ δεύτερο τὴ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς 100 εἶναι τετράγωνος. Ὁ 53 εἶναι τρίγωνος καὶ σφαιρικός, ὡς ἄθροισμα τοῦ 28 ποὺ εἶναι τρίγωνος καὶ τοῦ 25 ποὺ εἶναι σφαιρικός, ἐπειδὴ εἶναι ἴσος μὲ 5 φορὲς τὸ 5. Λοιπόν, ἔ-

1. Γεν. 29, 25. 2. Ἰω. 21, 11. 3. Σ. Σειρ. 42, 24.

* Ἕνας ἀριθμὸς λέγεται τρίγωνος (ἢ τετράγωνος ἢ πεντάγωνος κλπ.) ὅταν εἶναι ἴσος μὲ ἄθροισμα ἀριθμῶν ποὺ πρῶτος εἶναι ὁ 1 καὶ οἱ ἄλλοι προκύπτουν ὁ καθένας ἀπὸ τὸν προηγούμενό του ἀφοῦ αὐξηθεῖ αὐτὸς κατὰ 1 (ἢ 2 ἢ 3 κλπ. ἀντίστοιχα). Ἔτσι, ὁ 153 εἶναι τρίγωνος ἐπειδὴ 153= 1+2+3+...+16+17, καὶ ἑξάγωνος ἐπειδὴ 153= 1+5+9+13+17+...+33. Ὁ 28 εἶναι τρίγωνος γιατὶ 28=1+2+3+...+7, καὶ ὁ 100 τετράγωνος γιατὶ 100=1+3+5+...+17+19.

Ἕνας ἀριθμὸς λέγεται σφαιρικὸς ὅταν εἶναι τὸ τετράγωνο τοῦ τελευταίου του ψηφίου, πχ. ὁ $25=5X5=5^2$.

χεις ἕνα σχῆμα τετράγωνο ποὺ συμβολίζει τὶς τέσσερις γενικὲς ἀρετὲς (φρόνηση, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ἀνδρεία), ἀλλὰ καὶ ἕνα σφαιρικὸ ἀριθμό, τὸ 25, ποὺ ἐκφράζει τὴ σοφὴ γνώση αὐτοῦ τοῦ αἰώνα, ἐπειδὴ ὁ χρόνος κινεῖται κυκλικά. Γιατὶ ἡ ἑβδομάδα ἀκολουθεῖ τὴν ἑβδομάδα, ὁ μήνας τὸ μήνα, ὁ χρόνος τὸ χρόνο καὶ ἡ ἐποχὴ τὴν ἐποχή, ὅπως βλέπομε καὶ στὴν κίνηση τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, τῆς ἄνοιξης καὶ τοῦ θέρους κλπ. Τὸ τρίγωνο συμβολίζει τὴ γνώση τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἤ, μὲ τὸν συνολικὸ ἀριθμὸ 153, ποὺ εἶναι τρίγωνος, νὰ ἐννοήσεις τὶς τρεῖς καταστάσεις, πρακτική, φυσικὴ καὶ θεολογική· ἢ τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη[4]· ἢ χρυσάφι, ἀσήμι, πολύτιμα πετράδια[5]. Ἀρκοῦν αὐτά, σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμό.

Καὶ σύ, δὲ θὰ περιφρονήσεις τὴν ταπεινότητα τῶν κεφαλαίων, γιατὶ γνωρίζεις καὶ νὰ χορταίνεις καὶ νὰ στερεῖσαι[6] καὶ γιατὶ θυμᾶσαι τὰ δύο λεπτὰ τῆς χήρας[7], τὰ ὁποῖα δὲν τὰ ἀπέρριψε ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὰ δέχτηκε καλύτερα ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν ἄλλων. Λοιπὸν ἐσὺ ποὺ γνωρίζεις νὰ εὐνοεῖς καὶ νὰ ἀγαπᾶς τοὺς γνήσιους ἀδελφούς σου, νὰ προσεύχεσαι γιὰ μένα τὸν παράλυτο, γιὰ νὰ δῶ τὴν ὑγεία μου καὶ ἀφοῦ σηκώσω τὸ κρεβάτι μου, νὰ περπατήσω[8] μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

1. Ὅποιος θέλει νὰ φτιάξει τὸ εὐωδιαστὸ θυμίαμα, θὰ πάρει τὸ διαφανὲς λιβάνι, τὴν κασσία, τὸν ὄνυχα καὶ τὴ στακτὴ καὶ θὰ τὰ ἑνώσει σὲ ἴσες ποσότητες, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο[9]. Αὐτὰ εἶναι ἡ τετράδα τῶν ἀρετῶν. Ἂν αὐτὲς εἶναι ἐντελῶς ὁλοκληρωμένες καὶ ἴσες, δὲ θὰ προδοθεῖ ὁ νοῦς.

2. Ἀφοῦ καθαριστεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὴν τέλεια ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν, σταθεροποιεῖ τὴν τάξη τοῦ νοῦ, κάνοντάς τον ἐπιδεκτικὸ τῆς ἐπιθυμητῆς προσευχῆς.

3. Ἡ προσευχὴ εἶναι συναναστροφὴ τοῦ νοῦ μὲ τὸ Θεό. Σὲ ποιὰ κατάσταση λοιπὸν πρέπει νὰ βρίσκεται ὁ νοῦς γιὰ νὰ μπορέσει, χωρὶς νὰ στρέφεται ἀλλοῦ, νὰ πλησιάσει τὸν Κύριό του καὶ νὰ συνομιλεῖ μαζί Του χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ κανένας ἄλλος;

4. Ἂν ὁ Μωυσῆς προσπαθώντας νὰ πλησιάσει τὴν φλεγόμενη βάτο ἐμποδίζεται μέχρις ὅτου λύσει τὸ ὑπόδημα τῶν ποδιῶν του[10], πῶς ἐσὺ ποὺ θέλεις νὰ δεῖς τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε αἴσθηση καὶ ἔννοια καὶ νὰ συνομιλήσεις μαζί Του, δὲ θὰ λύσεις καὶ δὲ θὰ ἀπομακρύνεις κάθε ἐμπαθὴ σκέψη;

5. Πρῶτα-πρῶτα προσευχήσου νὰ λάβεις τὸ χάρισμα τῶν δακρύων, γιὰ νὰ μπορέσεις ἔτσι νὰ μαλακώσεις τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς σου καὶ ἀφοῦ ἐξομολογηθεῖς ἐναντίον σου τὶς ἁμαρτίες σου στὸν Κύριο, νὰ λάβεις ἀπὸ Αὐτὸν τὴν ἄφεση.

4. Α' Κορ. 13, 13. 5. Α' Κορ. 3, 12. 6. Φιλιπ. 4, 12. 7. Μάρκ. 12, 42-44. 8. Μάρκ. 2, 11. 9. Ἐξ. 30, 34. 10. Ἐξ. 3, 5.

6. Νὰ χρησιμοποιεῖς τὰ δάκρυα γιὰ νὰ ἐπιτύχεις κάθε αἴτημά σου. Γιατὶ πολὺ χαίρεται ὁ Κύριος ὅταν προσεύχεσαι μὲ δάκρυα.

7. Ἂν στὴν προσευχή σου χύνεις πηγὲς δακρύων, μὴν ὑπερηφανεύεσαι ὅτι τάχα εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πολλούς. Δὲν εἶναι δικό σου κατόρθωμα αὐτό, ἀλλὰ βοήθεια γιὰ τὴν προσευχή σου ἀπὸ τὸν Κύριο, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ ἐξομολογηθεῖς μὲ προθυμία τὶς ἁμαρτίες σου σ' Αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐξευμενίσεις μὲ τὰ δάκρυά σου. Μὴ λοιπὸν μετατρέψεις σὲ πάθος τὸ βοήθημά σου κατὰ τῶν παθῶν, γιὰ νὰ μὴν παροργίσεις περισσότερο τὸν Κύριο ποὺ σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴ χάρη.

8. Πολλοί, ἐκεῖ ποὺ ἔχυναν δάκρυα γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, λησμόνησαν τὸ σκοπὸ τῶν δακρύων, ὑπερηφανεύτηκαν καὶ ξεστράτισαν.

9. Νὰ στέκεσαι ὑπομένοντας τὸν κόπο, νὰ προσεύχεσαι μὲ ἔνταση καὶ ἐπιμονὴ καὶ νὰ ἀποστρέφεσαι τὶς φροντίδες καὶ τὶς σκέψεις ποὺ σοῦ ἦρθαν. Γιατὶ σὲ ταράζουν καὶ σὲ θορυβοῦν γιὰ νὰ παραλύσουν τὴν δύναμη καὶ ἔντασή σου.

10. Ὅταν σὲ δοῦν οἱ δαίμονες ὅτι εἶσαι πρόθυμος νὰ προσευχηθεῖς ἀληθινά, τότε σοῦ φέρνουν στὸ νοῦ σκέψεις πραγμάτων δῆθεν ἀναγκαίων καὶ σὲ λίγο σὲ κάνουν νὰ τὰ λησμονήσεις καὶ παρακινοῦν τὸ νοῦ νὰ τὰ ἀναζητήσει. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν τὰ βρίσκει, στενοχωρεῖται καὶ λυπᾶται. Ὅταν ξανὰ σταθεῖ στὴν προσευχή, τοῦ ὑπενθυμίζουν ἐκεῖνα ποὺ τοῦ εἶχαν βάλει στὸ νοῦ του καὶ τὰ ἀναζητοῦσε, γιὰ νὰ στραφεῖ ὁ νοῦς σ' αὐτὰ καὶ νὰ χάσει τὴν καρποφόρα προσευχή.

11. Ἀγωνίσου νὰ κρατήσεις τὸ νοῦ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς κωφὸ καὶ ἄλαλο, καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ προσευχηθεῖς.

12. Ὅταν σοῦ τύχει πειρασμός, ἢ σὲ ἐρεθίζει μιὰ ἀντιλογία γιὰ νὰ στρέψεις τὸ θυμό σου ἐναντίον ἑνὸς ἀνθρώπου ἢ νὰ βάλεις καμιὰ ἄναρθρη φωνή, τότε θυμήσου τὴν προσευχὴ καὶ τὸ κρίμα ποὺ ἐπισύρει, καὶ ἀμέσως θὰ ἠρεμήσει ἡ ἄτακτη αὐτὴ κίνηση μέσα σου.

13. Ὅ,τι κάνεις ἐναντίον ἀδελφοῦ σου ποὺ σὲ ἀδίκησε, ὅλα θὰ σοῦ γίνουν ἐμπόδιο στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς.

14. Προσευχὴ εἶναι γέννημα τῆς πραότητας καὶ τῆς ἀοργησίας.

15. Προσευχὴ εἶναι προβολὴ χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας.

16. Προσευχὴ εἶναι ἀποτρεπτικὸ τῆς λύπης καὶ τῆς μικροψυχίας.

17. Πήγαινε πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε στοὺς φτωχούς[11] καὶ πάρε τὸ σταυρό σου καὶ ἀπαρνήσου τὸν ἑαυτό σου[12], γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ προσευχηθεῖς χωρὶς περισπασμούς.

18. Ἂν θέλεις νὰ προσεύχεσαι μὲ τρόπο ἀξιέπαινο, νὰ ἀρνεῖσαι τὸν ἑαυτό σου κάθε στιγμή· καὶ ἂν ὑποφέρεις πάρα πολλὰ δεινά, νὰ φιλοσοφήσεις τὴν ὠφέλεια τῆς προσευχῆς.

11. Ματθ. 19, 21. 12. Ματθ. 16, 24.

19. Ὁποιαδήποτε δυσκολία ὑπομείνεις καὶ φιλοσοφήσεις τὴ μηδαμινότητά της, τὸν καρπό της θὰ τὸν βρεῖς στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

20. Ἂν ἐπιθυμήσεις νὰ προσευχηθεῖς ὅπως πρέπει, μὴ λυπήσεις κανένα ἄνθρωπο. Διαφορετικὰ προσεύχεσαι μάταια.

21. «Ἄφησε τὸ δῶρο σου, λέει ὁ Κύριος, μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο καὶ πήγαινε νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφό σου»[13] καὶ τότε ἔλα καὶ προσευχήσου χωρὶς ταραχή. Γιατὶ ἡ μνησικακία θαμπώνει τὸ λογικὸ τοῦ προσευχομένου καὶ σκοτεινιάζει τὶς προσευχές του.

22. Ἐκεῖνοι ποὺ συσσωρεύουν λύπες καὶ μνησικακίες ἐπάνω τους, μοιάζουν μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀντλοῦν νερὸ καὶ τὸ βάζουν μέσα σὲ τρύπιο πιθάρι.

23. Ἂν εἶσαι ὑπομονητικός, θὰ προσευχηθεῖς πάντοτε μὲ χαρά.

24. Ἂν προσεύχεσαι ὅπως πρέπει, θὰ σοῦ συμβοῦν τέτοια πράγματα ὥστε νὰ νομίσεις ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ κάνεις χρήση τοῦ θυμοῦ. Δὲν ὑπάρχει διόλου δίκαιος θυμὸς κατὰ τοῦ πλησίον. Ἂν σκεφτεῖς καλὰ τὸ πράγμα, θὰ βρεῖς ὅτι εἶναι δυνατὸ καὶ χωρὶς θυμὸ νὰ διευθετηθεῖ τὸ ζήτημα. Μεταχειρίσου λοιπὸν κάθε τέχνη νὰ μὴ θυμώσεις.

25. Πρόσεχε, μὴ τυχὸν νομίζοντας ὅτι θεραπεύεις ἄλλον, μείνεις ἐσὺ ὁ ἴδιος ἀθεράπευτος καὶ προκαλέσεις ἐμπόδιο στὴν προσευχή σου.

26. Ἂν κάνεις οἰκονομία στὸ θυμό, θὰ βρεῖς οἰκονομία καὶ θὰ ἀναδείξεις τὸν ἑαυτό σου φρόνιμο καὶ θὰ βρεθεῖς μεταξὺ τῶν προσευχομένων.

27. Ἂν ὁπλίζεσαι ἐναντίον τοῦ θυμοῦ, δὲ θὰ ἀνεχθεῖς ποτὲ ἐπιθυμία. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία προσφέρει τὰ ὑλικὰ στὸ θυμὸ καὶ αὐτὸς ταράζει τὸ νοερὸ μάτι καὶ διαφθείρει τὴν κατάσταση τῆς προσευχῆς.

28. Μὴν προσεύχεσαι μόνο μὲ ἐξωτερικὰ σχήματα, ἀλλὰ νὰ προτρέπεις τὸ νοῦ σου νὰ συναισθάνεται τὴν πνευματικὴ προσευχὴ μὲ μεγάλο φόβο.

29. Ἄλλοτε μπορεῖ νὰ σταθεῖς ξαφνικὰ στὴν προσευχὴ καὶ νὰ προσευχηθεῖς καλά· ἄλλοτε μπορεῖ πολὺ νὰ κοπιάσεις χωρὶς νὰ ἐπιτύχεις τὸ σκοπό σου, κι αὐτὸ γιὰ νὰ τὸ ζητήσεις περισσότερο καὶ ἀφοῦ τὸ λάβεις νὰ ἔχεις ἀναφαίρετο τὸ κατόρθωμά σου.

30. Ὅταν φτάσει ὁ Ἄγγελος, ἀμέσως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ δαίμονες ποὺ μᾶς ἐνοχλοῦν ἀπομακρύνονται καὶ τότε ὁ νοῦς μὲ μεγάλη ἄνεση προσεύχεται ἀνεπηρέαστα. Ἄλλοτε πάλι ὅταν ξεσπᾶ ἐπάνω μας ὁ συνηθισμένος πόλεμος, παλεύει ὁ νοῦς καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσει κεφάλι. Γιατὶ ἔχει ἀποκτήσει ἀπὸ πρὶν οἰκειότητα μὲ τὰ διάφορα πάθη. Ὅμως ἂν ἐπιμένει νὰ ζητεῖ, θὰ εὕρει· καὶ ἂν κρούει, θὰ τοῦ ἀνοιχθεῖ[14].

31. Μὴν προσεύχεσαι νὰ γίνουν τὰ θελήματά σου, γιατὶ ὁπωσδήποτε δὲν συμφωνοῦν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μᾶλλον καθὼς διδάχθηκες λέγε στὴν προσευχή σου: «Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου ἐν ἐμοί»[15]. Καὶ σὲ κάθε

13. Ματθ. 5, 24. 14. Ματθ. 7, 8. 15. Λουκ. 22, 42.

πράγμα ἔτσι νὰ ζητᾶς ἀπὸ Αὐτόν, νὰ γίνει τὸ θέλημά Του, γιατὶ ὁ Θεὸς θέλει τὸ ἀγαθὸ καὶ συμφέρον τῆς ψυχῆς σου. Ἐνῶ ἐσὺ ὁπωσδήποτε δὲν ζητεῖς πάντοτε τὸ συμφέρον σου.

32. Πολλὲς φορὲς ζήτησα μὲ τὴν προσευχὴ ἀπὸ τὸ Θεό, νὰ μοῦ γίνει κάτι ποὺ τὸ νόμιζα καλό, καὶ ἐπέμενα παράλογα νὰ τὸ ζητῶ βιάζοντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν Τὸν ἄφηνα νὰ οἰκονομήσει Ἐκεῖνος ὅ,τι γνωρίζει ὡς συμφέρον δικό μου. Καὶ λοιπὸν ἀφοῦ ἔλαβα ὅ,τι ζήτησα, στενοχωρήθηκα ὕστερα πολὺ ποὺ δὲν εἶχα ζητήσει μᾶλλον νὰ γίνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν μοῦ ἦρθε τὸ πράγμα ἔτσι ὅπως τὸ νόμιζα.

33. Τί εἶναι ἀγαθό, παρὰ ὁ Θεός; Λοιπὸν σ' Αὐτὸν ἂς ἀναθέσομε ὅλα τὰ ζητήματά μας, καὶ ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Γιατὶ ὁ ἀγαθός, ὁπωσδήποτε χορηγεῖ καὶ ἀγαθὲς δωρεές.

34. Μὴ λυπᾶσαι γιατὶ δὲν παίρνεις ἀμέσως ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶς ἀπὸ τὸ Θεό, γιατὶ θέλει νὰ σὲ εὐεργετήσει περισσότερο μὲ τὸ νὰ ὑπομένεις καρτερικὰ στὴν προσευχή. Τί ἀνώτερο ὑπάρχει ἀπὸ τὸ νὰ πλησιάζεις τὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀσχολεῖσαι σὲ συνομιλία μαζί Του;

35. Προσεχτικὴ προσευχὴ εἶναι ἡ τέλεια νόηση τοῦ νοῦ.

36. Προσευχὴ εἶναι τὸ ἀνέβασμα τοῦ νοῦ στὸ Θεό.

37. Ἂν ἔχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς, ἀπαρνήσου τὰ πάντα, γιὰ νὰ κληρονομήσεις τὸ πᾶν.

38. Πρῶτα-πρῶτα νὰ προσεύχεσαι νὰ καθαριστεῖς ἀπὸ τὰ πάθη σου· δεύτερο, νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὴ λήθη· καὶ τρίτο, νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ ἐγκατάλειψη Θεοῦ.

39. Στὴν προσευχή σου νὰ ζητεῖς μόνο τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν Βασιλεία[16], δηλαδὴ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν πνευματικὴ γνώση. Καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα θὰ σοῦ προστεθοῦν.

40. Δίκαιο εἶναι νὰ μὴν προσεύχεσαι μόνο γιὰ τὴ δική σου κάθαρση ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κάθαρση κάθε ἀνθρώπου, γιὰ νὰ μιμηθεῖς τὸν ἀγγελικὸ τρόπο.

41. Πρόσεξε, ἂν πράγματι κατὰ τὴν προσευχή σου παρίστασαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἢ νικιέσαι ἀπὸ τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτὸν κυνηγᾶς μὲ τὸ νὰ μεταχειρίζεσαι ὡς πρόσχημα τὴν παράταση τῆς προσευχῆς.

42. Εἴτε μόνος, εἴτε μαζὶ μὲ ἀδελφοὺς προσεύχεσαι, ἀγωνίσου νὰ προσεύχεσαι ὄχι ἀπὸ συνήθεια, ἀλλὰ μὲ αἴσθηση.

43. Αἴσθηση προσευχῆς εἶναι μιὰ περισυλλογὴ τοῦ νοῦ ἑνωμένη μὲ εὐλάβεια, μὲ κατάνυξη, μὲ πόνο ψυχῆς ποὺ συνοδεύει τὴν ἐξομολόγηση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μὲ στεναγμοὺς ὄχι ἐπιδεικτικούς, ἀλλὰ ἀφανεῖς.

44. Ἂν ἀκόμη ὁ νοῦς σου διασκορπίζεται στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, δὲ γνώρισε ἀκόμη ὅτι προσεύχεται ὡς μοναχός, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμη κοσμικὸς καὶ στολίζει τὴν ἐξωτερικὴ σκηνή.

16. Ματθ. 6, 33.

45. Ὅταν προσεύχεσαι, φύλαγε δυνατὰ τὴ μνήμη σου νὰ μὴ βάζει ἐμπρός σου τὰ δικά σου, ἀλλὰ νὰ παρακινεῖς τὸν ἑαυτό σου νὰ ἐννοεῖ μπροστὰ σὲ ποιὸν βρίσκεται. Γιατὶ ὁ νοῦς ἔχει στὴ φύση του νὰ παρασύρεται πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ μνήμη στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς.

46. Στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ἡ μνήμη σοῦ φέρνει ἢ φαντασίες παλαιῶν πραγμάτων, ἢ νέες φροντίδες, ἢ τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ σ' ἔχει λυπήσει.

47. Ὁ διάβολος φθονεῖ πάρα πολὺ τὸν ἄνθρωπο ποὺ προσεύχεται, καὶ μεταχειρίζεται κάθε μηχανὴ γιὰ νὰ διαφθείρει τὸν σκοπό του. Δὲν παύει λοιπὸν νὰ κινεῖ τὶς σκέψεις τῶν πραγμάτων μὲ τὴ μνήμη καὶ νὰ ἀνακατώνει ὅλα τὰ πάθη μὲ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐμποδίσει τὴν ἄριστη ἐργασία τῆς προσευχῆς καὶ τὴν ἀνάβαση τοῦ νοῦ στὸ Θεό.

48. Ὅταν μεταχειριστεῖ ὁ διάβολος πολλὰ μέσα καὶ δὲν μπορέσει νὰ ἐμποδίσει τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, τότε ἀποσύρεται γιὰ λίγο καὶ τὸν ἐκδικεῖται κατόπιν, ἀφοῦ προσευχηθεῖ. Εἴτε τὸν ἀνάβει γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ὀργιστεῖ, καταστρέφοντας τὴν ἄριστη κατάσταση τοῦ νοῦ ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν προσευχή, ἢ ἀφοῦ τὸν ἐρεθίσει σὲ παράλογη ἡδονή, μολύνει τὸ νοῦ του.

49. Ὅταν προσευχηθεῖς ὅπως πρέπει, περίμενε ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, καὶ στάσου γενναῖα, γιὰ νὰ φυλάξεις τὸν καρπὸ τῆς προσευχῆς. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σ' αὐτὸ ἔχεις ταχθεῖ, νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ φυλάγεις[17]. Μὴ λοιπόν, ἀφοῦ ἐργαστεῖς, ἀφήσεις ἀφύλακτο ὅ,τι ἔκανες· ἂν τὸ ἀφήσεις, δὲν ὠφελήθηκες διόλου ἀπὸ τὴν προσευχή σου.

50. Ὅλος ὁ πόλεμος ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, δὲ γίνεται γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὴν πνευματικὴ προσευχή. Γιατὶ πολὺ ἐχθρικὴ καὶ ἐνοχλητικὴ γίνεται σ' αὐτοὺς ἡ προσευχή, ἐνῶ σ' ἐμᾶς εἶναι πρόξενος σωτηρίας, τερπνὴ καὶ εὐχάριστη.

51. Τί θέλουν οἱ δαίμονες νὰ κάνουν νὰ ἐνεργήσει σ' ἐμᾶς; Γαστριμαργία, πορνεία, φιλαργυρία, ὀργή, μνησικακία καὶ τὰ λοιπὰ πάθη, γιὰ νὰ παχύνει ἀπὸ αὐτὰ ὁ νοῦς καὶ νὰ μὴν μπορέσει νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει. Γιατὶ ὅταν ὑπερισχύσουν τὰ ἄλογα πάθη, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ κινεῖται λογικά.

52. Τὶς ἀρετὲς τὶς ἀσκοῦμε γιὰ νὰ μάθομε τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν κτισμάτων καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ γνωρίσομε τὸ δημιουργό τους Θεὸ Λόγο. Καὶ ὁ Λόγος συνηθίζει νὰ φανερώνεται στὴν κατάσταση τῆς προσευχῆς.

53. Κατάσταση προσευχῆς εἶναι μιὰ ἀπαθὴς συνήθεια, ἡ ὁποία μὲ ἕνα ἄκρο θεῖο ἔρωτα ἁρπάζει σὲ μεγάλο πνευματικὸ ὕψος τὸ νοῦ, ποὺ ἐπιζητεῖ νὰ ἀποκτήσει τὴ σοφία.

54. Πρέπει ὄχι μόνο νὰ εἶναι κύριος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκεῖνος ποὺ πραγματικὰ θέλει νὰ προσευχηθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ σκέψη.

17. Γεν. 2, 15.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, συνομιλεῖ πάντοτε μαζί Του ὡς γιὸς πρὸς πατέρα καὶ ἀποστρέφεται κάθε ἐμπαθὴ σκέψη.

56. Ὅποιος πέτυχε τὴν ἀπάθεια δὲν σημαίνει κιόλας πὼς προσεύχεται ἤδη ἀληθινά. Γιατὶ μπορεῖ νὰ στέκεται στὰ ψιλὰ νοήματα (χωρὶς πάθος σκέψεις) τῶν πραγμάτων καὶ νὰ περισπᾶται ἀπὸ τὶς εἰκόνες τους καὶ νὰ βρίσκεται σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Θεό.

57. Ὅταν δὲν χρονοτριβεῖ ὁ νοῦς στὰ ψιλὰ νοήματα (ἀπαθεῖς σκέψεις) τῶν πραγμάτων, δὲ σημαίνει ὅτι ἔφτασε ἤδη τὴν ἀληθινὴ προσευχή. Ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ μένει στὴ θεωρία τῶν πραγμάτων καὶ νὰ λεπτολογεῖ τοὺς λόγους τους· τὰ ὁποῖα ἂν καὶ εἶναι γυμνὰ λόγια, ἀφοῦ εἶναι θεωρίες πραγμάτων, δίνουν μορφὴ καὶ σχῆμα στὸ νοῦ καὶ τὸν ἀποτραβοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό.

58. Ἂν ὁ νοῦς δὲν ξεπεράσει τὴ θεωρία τῆς σωματικῆς φύσεως, δὲν εἶδε ἀκόμη τελείως τὸν τόπο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μπορεῖ νὰ μένει στὴ γνώση τῶν νοητῶν καὶ νὰ μεταβάλλεται ἀνάλογα μ' αὐτά.

59. Ἂν θέλεις νὰ προσευχηθεῖς, ἔχεις ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ ποὺ δίνει τὴν προσευχὴ στὸν προσευχόμενο[18]. Νὰ Τὸν ἐπικαλεῖσαι λοιπὸν λέγοντας: «Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου, ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου»[19], δηλαδή, ἂς ἔρθει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὁ Μονογενής Σου Υἱός. Γιατὶ ἔτσι δίδαξε ὁ Κύριος λέγοντας: «Πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ νὰ εἶναι ἡ προσκύνηση τοῦ Πατέρα»[20].

60. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται πνευματικὰ καὶ ἀληθινά, δὲν τιμᾶ τὸ Δημιουργὸ ἔχοντας ἀφορμὴ τὰ δημιουργήματά Του, ἀλλὰ τὸν ὑμνεῖ καὶ τὸν δοξολογεῖ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ Αὐτὸν τὸν ἴδιο.

61. Ἂν εἶσαι θεολόγος, θὰ προσευχηθεῖς ἀληθινά. Καὶ ἂν προσεύχεσαι ἀληθινά, εἶσαι πράγματι θεολόγος.

62. Ὅταν ὁ νοῦς σου, ἀπὸ τὸν μεγάλο πόθο πρὸς τὸ Θεό, εἶναι σὰν νὰ ἀποσύρεται σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ἀποστρέφεται τὶς σκέψεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις ἢ ἀπὸ τὴ μνήμη ἢ ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ σώματος, γεμίζοντας ἀπὸ εὐλάβεια καὶ χαρά, τότε μπορεῖς νὰ φρονεῖς ὅτι πλησίασες στὰ σύνορα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς.

63. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ συμπάσχει μὲ τὴν ἀσθένειά μας, ἐπιφοιτᾶ σ' ἐμᾶς, ἂν καὶ εἴμαστε ἀκάθαρτοι. Καὶ ἂν βρεῖ τὸ νοῦ νὰ προσεύχεται εἰλικρινὰ μόνο σ' Αὐτό, κυριαρχεῖ σ' αὐτόν, ἐξαφανίζει ὅλη τὴ φάλαγγα τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ σκέψεων ποὺ τὸν περικυκλώνουν καὶ τὸν προτρέπει στὸν ἔρωτα τῆς πνευματικῆς προσευχῆς.

64. Ὅλοι οἱ ἄλλοι μὲ τὴ μεταβολὴ τοῦ σώματος προκαλοῦν στὸ νοῦ λογισμοὺς ἢ σκέψεις ἢ θεωρίες, ἐνῶ ὁ Κύριος ἐνεργεῖ ἀντίθετα· κυριαρχώντας πάνω στὸν ἴδιο τὸ νοῦ βάζει μέσα του τὴ γνώση ἐκείνων ποὺ θέλει. Καὶ διὰ μέσου τοῦ νοῦ ἀποκοιμίζει τὶς ἄτακτες κινήσεις τοῦ σώματος.

65. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἔρωτα ἀληθινῆς προσευχῆς καὶ ὀργίζεται ἢ μνη-

18. Α' Βασ. 2, 9. 19. Ματθ. 6, 9-10. 20. Ἰω. 4, 24.

σικακεῖ, εἶναι ἀξιοκατηγόρητος. Εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ βλέπει καθαρὰ καὶ ὅμως ταράζει ὁ ἴδιος τὰ μάτια του.

66. Ἂν ἔχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς, μὴν κάνεις τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀντίθετα στὴν προσευχή, γιὰ νὰ σὲ πλησιάσει ὁ Θεὸς καὶ νὰ βαδίσει μαζί σου.

67. Μὴ φανταστεῖς κανένα σχῆμα γιὰ τὸ Θεὸ ὅταν προσεύχεσαι, οὔτε νὰ ἐπιτρέπεις στὸ νοῦ σου νὰ μορφωθεῖ σύμφωνα μὲ κάποια μορφή, ἀλλὰ πλησίασε μὲ ἄυλο τρόπο τὸν Ἄυλο καὶ θὰ ἐννοήσεις.

68. Νὰ προφυλάγεσαι ἀπὸ τὶς παγίδες τῶν δαιμόνων. Γιατὶ συμβαίνει, ἐκεῖ ποὺ προσεύχεσαι καθαρὰ καὶ ἀτάραχα, ξαφνικὰ νὰ σοῦ παρουσιάσουν μιὰ μορφὴ παράξενη καὶ ἄγνωστη, γιὰ νὰ σὲ ὁδηγήσουν σὲ οἴηση καθὼς θὰ ὑποθέσεις ὅτι ἐκεῖ εἶναι τὸ θεῖο. Θέλουν νὰ σὲ πείσουν ὅτι ἡ ὑλικὴ μορφὴ ποὺ σοῦ παρουσιάστηκε ξαφνικὰ εἶναι τὸ θεῖον, ἐνῶ τὸ θεῖον εἶναι ἄυλο καὶ χωρὶς σχῆμα.

69. Ὅταν ὁ φθονερὸς δαίμονας δὲν μπορέσει νὰ ἀνακινήσει τὴ μνήμη κατὰ τὴν προσευχή, τότε ἀναγκάζει τὸ ἴδιο τὸ σῶμα νὰ προκαλέσει στὸ νοῦ κάποια παράξενη φαντασία καὶ μὲ αὐτὴ νὰ δώσει μορφὴ στὸ νοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει συνήθεια νὰ ζεῖ μὲ τὶς σκέψεις του, εὔκολα λυγίζει. Καὶ ἐνῶ σπεύδει νὰ λάβει γνώση ἄυλη καὶ ἄμορφη, ἐξαπατᾶται καὶ κατέχει καπνὸ ἀντὶ γιὰ φῶς.

70. Στάσου καλὰ πάνω στὴ σκοπιά σου καὶ φύλαγε τὸ νοῦ σου ἀπὸ νοήματα κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ τελειώσεις τὴν αἴτησή σου καὶ νὰ σταθεῖς στὴν ἠρεμία σου. Ἔτσι θὰ ἐπιφοιτήσει καὶ σὲ σένα Αὐτὸς ποὺ συμπάσχει μὲ ὅσους ἔχουν ἄγνοια. Καὶ τότε θὰ λάβεις τὸ ἐνδοξότατο δῶρο τῆς προσευχῆς.

71. Δὲ θὰ μπορέσεις νὰ προσευχηθεῖς καθαρά, ἂν ἀνακατεύεσαι μὲ τὰ ὑλικὰ πράγματα καὶ σὲ ταράζουν συνεχεῖς φροντίδες. Προσευχὴ εἶναι ἀπόρριψη σκέψεων.

72. Δὲν μπορεῖ ὁ δεμένος νὰ τρέξει. Οὔτε ὁ νοῦς ποὺ εἶναι δοῦλος σὲ κάποιο πάθος θὰ μπορέσει νὰ δεῖ τόπο πνευματικῆς προσευχῆς, γιατὶ σύρεται καὶ γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ σκέψη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἀτάραχος.

73. Ὅταν λοιπὸν προσεύχεται ὁ νοῦς καθαρὰ καὶ χωρὶς πάθος, τότε δὲν ὁρμοῦν πλέον οἱ δαίμονες ἐναντίον του ἀπὸ τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δεξιά. Τοῦ ὑποβάλλουν μορφὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἕνα εἰκονισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς στὴν αἴσθηση, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι πέτυχε τελείως τὸ σκοπὸ τῆς προσευχῆς. Αὐτό, εἶπε κάποιος μὲ πνευματικὴ γνώση, συμβαίνει ἀπὸ τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας καὶ ἀπὸ τὸ δαίμονα ποὺ ἀγγίζει τὸν τόπο τοῦ ἐγκεφάλου.

74. Νομίζω ὅτι ὁ δαίμονας αὐτὸς ποὺ ἀγγίζει τὸν τόπο τοῦ ἐγκεφάλου, μεταστρέφει τὸ φῶς τοῦ νοῦ ὅπως θέλει. Καὶ ἔτσι κινεῖται τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας σὲ λογισμὸ ποὺ διαμορφώνει τὸ νοῦ, ὥστε μὲ ἐπιπολαιότητα νὰ νομίζει ὅτι ἀπέκτησε θεία καὶ πραγματικὴ γνώση. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ σαρκικὰ καὶ ἀκάθαρτα πάθη, ἀλλὰ παρίσταται καθαρῶς δῆθεν στὴν προσευχή, πιστεύει ὅτι δὲν γίνεται πλέον μέσα του καμιὰ ἀντίθετη ἐνέργεια. Γι' αὐτὸ βάζει στὸ νοῦ του ὅτι εἶναι κάποια θεία ἐμφάνιση ἐκείνη ποὺ προέρχεται σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ δαίμονα, ποὺ χρησιμοποιεῖ ἐξαιρετικὴ δεινότητα καὶ διὰ μέσου τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλοιώνει τὸ ἑνωμένο μὲ τὸ νοῦ φῶς καὶ μεταβάλλει τὸ νοῦ, ὅπως εἴπαμε παραπάνω.

75. Ὅταν ἔρθει ὁ Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ λόγο του μόνο παύει αὐτὴ τὴ δαιμονικὴ ἐνέργεια καὶ κινεῖ τὸ φῶς τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ ἐνεργεῖ χωρὶς πλάνη.

76. Τὸ λεγόμενο στὴν Ἀποκάλυψη ὅτι ὁ Ἄγγελος φέρνει θυμίαμα, γιὰ νὰ τὸ δώσει στὶς προσευχὲς τῶν Ἁγίων[21], νομίζω ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ χάρη ποὺ ἐνεργεῖται διὰ τοῦ Ἀγγέλου. Γιατὶ φέρνει γνώση τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς, ὥστε στὸ ἑξῆς νὰ στέκεται ὁ νοῦς ἔξω ἀπὸ ταραχή, ἀκηδία καὶ ἀπροσεξία.

77. Οἱ φιάλες τῶν θυμιαμάτων εἶναι οἱ προσευχὲς τῶν Ἁγίων, τὶς ὁποῖες ἔφεραν μαζί τους οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι[22]. Φιάλη πρέπει νὰ ἐννοήσομε τὴ φιλία μὲ τὸ Θεό, δηλαδὴ τὴν τέλεια καὶ πνευματικὴ ἀγάπη, μέσα στὴν ὁποία ἐνεργεῖται ἡ προσευχὴ πνευματικὰ καὶ ἀληθινά.

78. Ὅταν νομίσεις ὅτι δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ δάκρυα στὴν προσευχή σου γιὰ τὶς ἁμαρτίες σου, σκέψου πόσο ἔχεις ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, ἐνῶ ὀφείλεις νὰ βρίσκεσαι διαρκῶς κοντὰ σ' Αὐτόν, καὶ τότε θὰ δακρύσεις μὲ μεγαλύτερη θέρμη.

79. Πράγματι, ἂν γνωρίζεις σὲ ποιὰ ἄθλια πνευματικὴ κατάσταση βρίσκεσαι, μ' εὐχαρίστηση θὰ πενθήσεις, ἐλεεινολογώντας τὸν ἑαυτό σου κατὰ τὸν προφήτη Ἡσαΐα: πῶς, ἐνῶ εἶσαι ἀκάθαρτος καὶ ἀνάμεσα σὲ τέτοιο λαό, δηλαδὴ λαὸ δαιμόνων, τολμᾶς νὰ παρουσιάζεσαι μπροστὰ στὸν Κύριο[23].

80. Ἂν προσεύχεσαι ἀληθινά, μεγάλη πεποίθηση καὶ βεβαιότητα θὰ βρεῖς. Καὶ Ἄγγελοι θὰ ἔρθουν μαζί σου ὅπως καὶ στὸν Δανιήλ, καὶ θὰ σὲ διδάξουν τοὺς λόγους κάθε πράγματος[24].

81. Πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι μᾶς προτρέπουν στὴν προσευχὴ καὶ στέκονται μαζί μας καὶ χαίρονται καὶ προσεύχονται καὶ αὐτοὶ γιὰ χάρη μας[25]. Ἂν λοιπὸν ἀμελήσομε καὶ δεχτοῦμε ἀντίθετους λογισμούς, πολὺ τοὺς παροργίζομε· γιατὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἀγωνίζονται τόσο γιὰ μᾶς, ἐμεῖς οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτό μας δὲ θέλομε νὰ ἱκετεύσομε τὸ Θεό, ἀλλὰ περιφρονώντας τὴν ὑπηρεσία τῶν Ἀγγέλων καὶ ἐγκαταλείποντας τὸν Κύριό τους καὶ Θεό, ἀνταμώνομε μὲ ἀκάθαρτους δαίμονες.

21. Ἀποκ. 8, 3.
22. Ἀποκ. 5, 8.
23. Ἡσ. 6, 5.
24. Δαν. 12, 19.
25. Τωβίτ 12, 12.

82. Νὰ προσεύχεσαι μὲ πραότητα καὶ χωρὶς ταραχὴ καὶ νὰ ψάλλεις μὲ σύνεση καὶ μὲ τάξη καὶ θὰ εἶσαι σὰν μικρὸ νεογνὸ ἀετοῦ, πετώντας στὰ ὕψη.

83. Ἡ ψαλμωδία καταλαγιάζει τὰ πάθη καὶ κάνει νὰ ἠρεμοῦν οἱ ἄτακτες κινήσεις τοῦ σώματος. Ἡ προσευχὴ διαθέτει τὸν νοῦ νὰ ἐνεργεῖ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι δικό του ἔργο, δηλαδὴ νὰ προσκολλᾶται στὸ Θεό.

84. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ πρέπουσα ἐνέργεια πρὸς τὴν ἀξία τοῦ νοῦ. Δηλαδὴ εἶναι ἡ καλύτερη καὶ ἡ καθαρὴ χρήση τοῦ νοῦ.

85. Ἡ ψαλμωδία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ διάφορα εἴδη τῆς σοφίας. Ἡ προσευχὴ εἶναι πρόλογος τῆς ἄυλης καὶ ποικιλότροπης πνευματικῆς γνώσεως.

86. Ἡ πνευματικὴ γνώση εἶναι ἄριστο πράγμα, γιατὶ εἶναι συνεργὸς τῆς προσευχῆς, ποὺ ξυπνάει τὴν νοερὴ δύναμη τοῦ νοῦ γιὰ τὴ θεωρία τῆς θείας γνώσεως.

87. Ἂν δὲν ἔλαβες ἀκόμη χάρισμα προσευχῆς ἢ ψαλμωδίας, ζήτησε μ' ἐπιμονὴ καὶ θὰ τὸ λάβεις.

88. Ὁ Κύριος «ἔλεγε σ' αὐτοὺς καὶ παραβολὴ γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ προσεύχονται πάντοτε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρύνονται». Λοιπόν, καθόλου νὰ μὴν ἀποθαρρύνεσαι, οὔτε νὰ ἀθυμεῖς ἐπειδὴ δὲν ἔλαβες. Γιατὶ θὰ λάβεις ἀργότερα. Τελειώνοντας τὴν παραβολὴ αὐτή, ὁ Κύριος εἶπε: «Ἂν καὶ οὔτε τὸ Θεὸ φοβᾶμαι οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντρέπομαι, ὅμως ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γυναίκα μὲ ἐνοχλεῖ συνεχῶς, θὰ τῆς δώσω τὸ δίκαιό της. Ἔτσι καὶ ὁ Θεός, θὰ κάνει σύντομα τὸ θέλημα αὐτῶν ποὺ Τὸν παρακαλοῦν νύχτα καὶ μέρα»[26]. Γι' αὐτὸ λοιπὸν νὰ εἶσαι χαρούμενος καὶ νὰ ἐπιμένεις ὑπομένοντας τὸν κόπο τῆς ἁγίας προσευχῆς.

89. Μὴ θέλεις νὰ γίνονται τὰ ζητήματά σου ὅπως νομίζεις ἐσύ, ἀλλὰ ὅπως θέλει ὁ Θεός, καὶ θὰ εἶσαι ἀτάραχος καὶ γεμάτος εὐγνωμοσύνη στὴν προσευχή σου.

90. Καὶ ἂν ἀκόμη νομίζεις ὅτι βρίσκεσαι μαζὶ μὲ τὸ Θεό, νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς πορνείας, γιατὶ εἶναι μέγας ἀπατεώνας καὶ φθονερότατος καὶ θέλει νὰ εἶναι πιὸ δραστήριος ἀπὸ τὴν κίνηση καὶ τὴ νήψη τοῦ νοῦ σου, ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀκόμη νὰ τὸν ἀποσπᾶ, ὅταν στέκεται ἐμπρός Του μὲ εὐλάβεια καὶ φόβο.

91. Ἂν ἔχεις ἐπιμέλεια στὴν προσευχή, νὰ ἑτοιμάζεσαι γιὰ ἐφόδους δαιμόνων ἐναντίον σου καὶ νὰ ὑπομένεις μὲ καρτερία τὰ χτυπήματα. Γιατὶ θὰ ὁρμήσουν κατεπάνω σου σὰν ἄγρια θηρία καὶ θὰ ταλαιπωρήσουν ὅλο σου τὸ σῶμα.

92. Νὰ εἶσαι πάντοτε ἕτοιμος, σὰν ἔμπειρος ἀγωνιστής· καὶ ἂν ξαφνικὰ δεῖς καμιὰ φαντασία, νὰ μὴ τρομάξεις· ἂν δεῖς μαχαίρι σηκωμένο κατεπάνω σου, εἴτε λαμπάδα ἀναμμένη νὰ κινεῖται πρὸς τὸ πρόσωπό σου, νὰ μὴν ταραχθεῖς. Καὶ ἂν δεῖς ἀκόμη καμιὰ μορφὴ ἀπαίσια καὶ αἱματοβαμμένη, νὰ μὴν ἐξασθενεῖ καὶ χάνει τὴ δύναμή της ἡ ψυχή σου. Ἀλλὰ νὰ σταθεῖς ὁμολογώντας τὴν καλὴ ὁμολογία[27] καὶ εὔκολα θὰ ἀντιμετωπίσεις τοὺς ἐχθρούς σου.

26. Λουκ. 18, 1-8.

93. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποφέρει τὰ λυπηρά, θὰ ἐπιτύχει καὶ τὰ χαρούμενα. Κι ἐκεῖνος ποὺ ἐγκαρτερεῖ στὰ δυσάρεστα, δὲν θὰ μείνει ἀμέτοχος καὶ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα.

94. Πρόσεχε, μὴ σὲ ἐξαπατήσουν μὲ κανένα ὅραμα οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθεῖς καταφεύγοντας στὴν προσευχὴ καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸ Θεό, ἂν προέρχεται ἀπὸ Αὐτὸν ἡ σκέψη, Αὐτὸς νὰ σὲ φωτίσει· ἂν ὅμως δὲν προέρχεται ἀπὸ Αὐτόν, νὰ ἐκδιώξει τὸ ταχύτερο τὸν πλάνο δαίμονα ἀπὸ σένα. Ἔχε θάρρος, γιατὶ δὲ θὰ σταθοῦν οἱ σκύλοι, ἂν ἐσὺ μεταχειρίζεσαι σὰν φωτιὰ τὴν συνομιλία μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀμέσως, χτυπημένοι ἀοράτως καὶ ἀφανῶς μὲ μάστιγα ἀπὸ τὸ Θεό, θὰ διωχτοῦν μακριά.

95. Δίκαιο εἶναι κι αὐτὴ τὴν ἀπάτη νὰ μὴν ἀγνοεῖς· ὅτι καμιὰ φορὰ διαιροῦνται οἱ δαίμονες καὶ ἂν φανεῖς ὅτι ζητεῖς βοήθεια, ἔρχονται μερικοὶ σὰν ἄγγελοι καὶ διώχνουν τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ ἐξαπατοῦν τὴ γνώμη σου ὅτι δῆθεν εἶναι ἄγγελοι.

96. Φρόντισε νὰ ἔχεις πολλὴ ταπεινοφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δὲν θὰ ἀγγίξει τὴν ψυχή σου ἐπιβουλὴ δαιμόνων, οὔτε μάστιγα θὰ πλησιάσει στὴν σκηνή σου, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους Του γιὰ νὰ σὲ διαφυλάξουν[28]. Καὶ αὐτοὶ ἀοράτως θὰ διώξουν μακριά σου ὅλη τὴν ἐνέργεια τῶν δαιμόνων.

97. Κρότους καὶ χτύπους καὶ φωνὲς καὶ κακώσεις ἀπὸ τοὺς δαίμονες θὰ ἀκούσει ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ ἔχει καθαρὴ προσευχή. Ἀλλὰ δὲ θὰ πέσει, οὔτε θὰ προδώσει τὸ λογισμό του, λέγοντας στὸ Θεό: «Δὲ θὰ φοβηθῶ συμφορές, γιατὶ Ἐσὺ εἶσαι μαζί μου»[29].

98. Στὸν καιρὸ τέτοιου εἴδους πειρασμῶν, κάνε σύντομη, ἔντονη καὶ ἐπίμονη προσευχή.

99. Ἂν σὲ ἀπειλήσουν οἱ δαίμονες ξαφνικὰ καὶ φαίνονται στὸν ἀέρα, ὥστε νὰ σοῦ δημιουργήσουν ἔκπληξη καὶ νὰ κυριαρχήσουν στὸ νοῦ σου, μὴν τοὺς φοβηθεῖς, μήτε νὰ σκεφτεῖς διόλου τὴν ἀπειλή τους. Γιατὶ σὲ φοβερίζουν γιὰ νὰ δοῦν ἂν τοὺς προσέχεις ἢ τοὺς περιφρόνησες τελείως.

100. Ἀφοῦ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς σου βρίσκεσαι ἐμπρὸς στὸν Παντοκράτορα Θεό, τὸ Δημιουργὸ καὶ Προνοητὴ τοῦ παντός, γιατὶ στέκεσαι τόσο ἀνόητα, ὥστε νὰ λησμονεῖς τὸν φόβο Του, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὑπερνικήσει, καὶ νὰ φοβᾶσαι τὰ κουνούπια καὶ τὰ σκαθάρια; Ἢ μήπως δὲν ἄκουσες τὴν ἐντολή: «Θὰ φοβᾶσαι τὸν Κύριο, τὸ Θεό σου»[30] καὶ «Ὅλα φρίττουν καὶ τρέμουν νιώθοντας τὴν παρουσία τῆς δυνάμεώς Του»[31];

27. Α' Τιμ. 6, 12.
28. Ψαλμ. 90, 10-11.
29. Ψαλμ. 22, 4.
30. Δευτ. 6, 13.
31. Λουκ. 18, 10-14.

101. Ὅπως τὸ ψωμὶ εἶναι τροφὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀρετὴ τροφὴ τῆς ψυχῆς, ἔτσι καὶ τοῦ νοῦ τροφὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ προσευχή.

102. Νὰ προσεύχεσαι στὸν ἱερὸ τόπο τῆς προσευχῆς ὄχι φαρισαϊκά, ἀλλὰ τελωνικά, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς καὶ σὺ ἀπὸ τὸν Κύριο.

103. Ν' ἀγωνίζεσαι νὰ μὴν προσευχηθεῖς ἐναντίον κανενὸς στὴν προσευχή σου, γιὰ νὰ μὴν γκρεμίσεις ὅ,τι κτίζεις μὲ τὸ νὰ κάνεις σιχαμερὴ τὴν προσευχή σου.

104. Ὁ χρεωφειλέτης τῶν μυρίων ταλάντων ἂς σοῦ γίνει παράδειγμα. Ἂν δὲν συγχωρήσεις ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἔβλαψε, οὔτε ἐσὺ δὲ θὰ ἐπιτύχεις τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σου. Γιατὶ λέει ἡ Ἁγία Γραφὴ ὅτι αὐτὸν «τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές»[32].

105. Νὰ παραβλέπεις τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ μὴν χάσεις τὸ μέγιστο κέρδος τῆς προσευχῆς σου ἀπὸ τὸ κέντημα ψύλλου ἢ ψείρας ἢ κουνουπιοῦ ἢ μύγας.

106. Μάθαμε ὅτι σὲ κάποιον ἅγιο, ἐνῶ προσευχόταν, ἔφερε τόση ἀντίσταση ὁ πονηρός, ὥστε μόλις ἅπλωνε τὰ χέρια του γιὰ νὰ προσευχηθεῖ, ὁ διάβολος μετασχηματιζόταν σὲ λιοντάρι καὶ σήκωνε τὰ μπροστινὰ πόδια του καὶ ἔμπηγε τὰ νύχια του στὴ σάρκα τοῦ ἀγωνιστῆ, στὸ μέρος τῶν νεφρῶν. Καὶ δὲν ἔφευγε ὁ διάβολος πρὶν κατεβάσει ὁ ἀσκητὴς τὰ χέρια του. Ἀλλὰ ὁ ἀγωνιστὴς ποτὲ δὲν χαλάρωσε τὰ χέρια του, μέχρις ὅτου τελειώσει τὶς συνηθισμένες εὐχές.

107. Τέτοιον γνωρίσαμε καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Μικρό, ἢ μᾶλλον τὸν πελώριο μοναχό, ὁ ὁποῖος ἔζησε ἡσυχάζοντας μέσα σὲ ἕνα λάκκο. Αὐτὸς ἔμεινε ἀκίνητος λόγῳ τῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὸ Θεὸ στὴν προσευχή, ἐνῶ ὁ διάβολος μετασχηματισμένος σὲ φοβερὸ φίδι, τυλίχτηκε ἐπάνω του καὶ μασοῦσε τὶς σάρκες του καὶ τὶς ἔφτυνε στὸ πρόσωπό του.

108. Θὰ ἔχεις ἀσφαλῶς διαβάσει καὶ τοὺς βίους τῶν Ταβεννησιωτῶν μοναχῶν, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς: Ἐνῶ μιλοῦσε ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἦρθαν δυὸ ἔχιδνες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Αὐτὸς χωρὶς νὰ ταραχθεῖ, ἔκανε τὰ πόδια του ἕνα εἶδος καμάρας καὶ ἐκεῖ τὶς κράτησε μέχρις ὅτου τελείωσε τὸ λόγο του. Τότε τὶς ἔδειξε στοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἶπε σ' αὐτοὺς τὸ γεγονός.

109. Ἐπίσης ἔχομε διαβάσει γιὰ κάποιον ἄλλον πνευματικὸ ἀδελφό, ὅτι ἐνῶ προσευχόταν, ἦρθε μία ἔχιδνα καὶ δάγκασε τὸ πόδι του. Αὐτὸς δὲν κατέβασε τὰ χέρια του μέχρις ὅτου τελείωσε τὴν συνηθισμένη του προσευχή. Καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, γιατὶ ἀγάπησε τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

110. Νὰ ἔχεις ἀδιάσπαστη προσοχὴ στὴν προσευχή σου· καὶ ἀφοῦ ἀρνηθεῖς τὸ σῶμα καὶ τὴ ψυχή, ζῆσε νοερά.

32. Ματθ. 18, 24-35.

111. Σὲ κάποιον ἄλλο ἅγιο ποὺ ἡσύχαζε στὴν ἔρημο καὶ προσευχόταν μὲ ζῆλο, ἦρθαν δαίμονες καὶ ἐπὶ δύο ἑβδομάδες τὸν πετοῦσαν πάνω καὶ τὸν τίναζαν στὸν ἀέρα καὶ τὸν δέχονταν κάτω σὲ μιὰ ψάθα. Καὶ δὲν μπόρεσαν διόλου νὰ κατεβάσουν τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν φλογερὴ προσευχή του.

112. Σὲ ἄλλον πάλι φιλόθεο, ἐνῶ βάδιζε προσευχόμενος στὴν ἔρημο, ἦρθαν δύο ἄγγελοι καὶ βάδιζαν μαζί του ἔχοντάς τον στὸ μέσο. Ἀλλὰ αὐτὸς δὲν πρόσεξε διόλου τοὺς ἀγγέλους, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ καλύτερο καὶ ἀνώτερο, δηλαδὴ τὸ Θεό, γιατὶ θυμήθηκε τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ λέει: «Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχές, οὔτε δυνάμεις δὲ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»[33].

113. Ὁ μοναχὸς γίνεται μὲ τὴν προσευχὴ ἴσος μὲ τοὺς Ἀγγέλους, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ οὐράνιου Πατέρα.

114. Μὴ θέλεις καθόλου νὰ δέχεσαι στὸ νοῦ σου κάποια μορφὴ ἢ σχῆμα στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

115. Μὴν ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς ἀγγέλους ἢ δυνάμεις ἢ τὸ Χριστὸ σωματικῶς, μὴν τυχὸν καὶ φτάσεις σὲ τέτοια κατάσταση φρενῶν, ὥστε νὰ δεχτεῖς λύκο ἀντὶ βοσκοῦ καὶ προσκυνήσεις τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες.

116. Ἀρχὴ τῆς πλάνης τοῦ νοῦ εἶναι ἡ κενοδοξία, ἀπὸ τὴν ὁποία παρακινεῖται ὁ νοῦς καὶ προσπαθεῖ νὰ περιγράφει τὸ θεῖο μὲ μορφὲς καὶ σχήματα.

117. Ἐγὼ λέω κάτι δικό μου, ποὺ τὸ ἔχω πεῖ καὶ σὲ νεωτέρους. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ἀπέκτησε τέλεια ἀπουσία μορφῶν καὶ σχημάτων.

118. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος, προσευχόμενος χωρὶς περισπασμούς, ἀποκτᾶ διαρκῶς περισσότερο πόθο πρὸς τὸ Θεό.

119. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς γίνεται ἄυλος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα.

120. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ἀπέκτησε τέλεια ἀναισθησία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα.

121. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος λογαριάζει κάθε ἄνθρωπο σὰν Θεό, μετὰ τὸ Θεό.

122. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος τὴ σωτηρία καὶ προκοπὴ ὅλων τὴν βλέπει μὲ πολλὴ χαρὰ σὰν δική του.

123. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του σκουπίδι ὅλων.

124. Μοναχὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χωριστεῖ ἀπὸ ὅλους καὶ μὲ ὅλους εἶναι ἑνωμένος.

125. Μοναχὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ νομίζει τὸν ἑαυτό του ἕνα μαζὶ μὲ ὅλους, μὲ τὸ νὰ πιστεύει ἀδιάλειπτα ὅτι στὸν καθένα βλέπει τὸν ἑαυτό του.

33. Ρωμ. 8, 38-39.

126. Πραγματικὴ προσευχὴ ἐκτελεῖ ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει πάντοτε ὁλόκληρη τὴν πρώτη σκέψη του θυσία στὸ Θεό, σὰν τὴ θυσία τῶν πρώτων καρπῶν.

127. Ν' ἀποφεύγεις κάθε ψεῦδος καὶ κάθε ὅρκο, ἂν εἶσαι μοναχὸς ποὺ ποθεῖ νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει. Διαφορετικά, μάταια ἔχεις τὸ μοναχικὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖο δὲ σοῦ ταιριάζει.

128. Ἂν θέλεις νὰ προσεύχεσαι πνευματικά, μὴν ἀντλήσεις τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνήκουν στὴ σάρκα, καὶ δὲν θὰ ἔχεις ἀπέναντί σου, στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, κανένα σύννεφο νὰ σὲ σκοτίζει.

129. Ἀνάθεσε μὲ ἐμπιστοσύνη τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματός σου στὸν Θεό· καὶ αὐτὸ θὰ φανερώσει ὅτι ἀνάθεσες σ' Αὐτὸν καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ πνεύματος.

130. Ἂν ἐπιτύχεις τὴν ἐκπλήρωση τῶν θείων ὑποσχέσεων, θὰ βασιλεύσεις αἰωνίως. Λοιπόν, ἂν ἔχεις προσηλωμένα τὰ μάτια σου σ' αὐτές, θὰ ὑποφέρεις μὲ εὐχαρίστηση τὴν τωρινὴ φτώχεια σου.

131. Μὴν ἀποφεύγεις τὴ φτώχεια καὶ τὴ θλίψη, γιατὶ αὐτὲς ἀποτελοῦν τὸ ὑλικὸ τῆς χωρὶς βάρος προσευχῆς.

132. Φρόντισε νὰ εἶναι σύμφωνες καὶ συναρμοσμένες οἱ σωματικές σου ἀρετὲς μὲ τὶς ψυχικές· καὶ οἱ ψυχικὲς μὲ τὶς πνευματικές· καὶ αὐτὲς (οἱ πνευματικὲς) μὲ τὴν ἄυλη καὶ πλήρη θεία γνώση.

133. Νὰ παρατηρεῖς, ὅταν προσευχηθεῖς ἐναντίον πονηροῦ λογισμοῦ καὶ αὐτὸς ὑποχωρήσει εὔκολα, ἀπὸ ποιὰ αἰτία συνέβη τοῦτο· μὴν τυχὸν καὶ πέσεις σὲ παγίδα, πλανηθεῖς καὶ νικηθεῖς.

134. Μερικὲς φορὲς οἱ δαίμονες ὑποβάλλουν πονηροὺς λογισμοὺς καὶ σὲ προτρέπουν νὰ προσευχηθεῖς τάχα ἐναντίον τους ἢ νὰ τοὺς φέρεις ἀντίρρηση, καὶ ἔπειτα θεληματικὰ ὑποχωροῦν. Αὐτὸ τὸ κάνουν γιὰ νὰ ἐξαπατηθεῖς καὶ νὰ πέσεις σὲ ὑπερηφάνεια καὶ οἴηση, νομίζοντας ὅτι ἄρχισες νὰ νικᾶς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ νὰ ἐμπνέεις φόβο στοὺς δαίμονες.

135. Ἂν προσεύχεσαι ἐναντίον ἑνὸς πάθους ἢ ἑνὸς δαίμονα ποὺ σὲ ἐνοχλεῖ, νὰ θυμᾶσαι αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Δαβίδ: «Θὰ καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου καὶ θὰ τοὺς προφτάσω, καὶ δὲν θὰ γυρίσω πίσω ὥσπου νὰ ἀφανιστοῦν. Θὰ τοὺς λιώσω καὶ δὲ θὰ μποροῦν νὰ σταθοῦν· θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου κτλ.»[34]. Αὐτὰ νὰ τὰ πεῖς ὅταν χρειαστεῖ, ὁπλίζοντας μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὸν ἑαυτό σου ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων.

136. Μὴ νομίζεις ὅτι ἀπόκτησες ἀρετή, ἂν δὲν ἀγωνίστηκες πρωτύτερα γι' αὐτὴν μέχρι νὰ χύσεις τὸ αἷμα σου. Ἐπειδή, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, πρέπει νὰ ἀντιστεκόμαστε ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας μέχρι θανάτου[35] μὲ ἀγωνιστικότητα καὶ ἄμεμπτο τρόπο.

137. Ἂν ὠφελήσεις κανένα ἄνθρωπο, θὰ βλαφτεῖς ἀπὸ ἄλλον, γιὰ νὰ

34. Ψαλμ. 17, 38-39. 35. Ἐφ. 6, 11.

πεῖς ἢ νὰ κάνεις κάτι ἀνάρμοστο λόγω τῆς ἀδικίας ποὺ θὰ σοῦ γίνει, καὶ γιὰ νὰ σκορπίσεις ἔτσι μὲ κακὸ τρόπο ὅ,τι μάζεψες δίκαια καὶ μὲ καλὸ τρόπο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Γι' αὐτὸ ἂς προσέχομε μὲ φρόνηση.

138. Περίμενε πάντοτε βίαιες ἐπιθέσεις δαιμόνων καὶ νὰ ἔχεις φροντίδα μὲ ποιὸ τρόπο νὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν δουλεία τους.

139. Τὴν νύχτα οἱ πονηροὶ δαίμονες ζητοῦν νὰ ταράξουν τὸν πνευματικὸ δάσκαλο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι· τὴν ἡμέρα ζητοῦν νὰ τὸν ταράξουν διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων, περικυκλώνοντας αὐτὸν μὲ συμφορές, συκοφαντίες καὶ κινδύνους.

140. Μὴν ἀποφεύγεις ἐκείνους ποὺ κατεργάζονται τὰ μάλλινα ὑφάσματα. Γιατὶ ἂν καὶ τὰ χτυποῦν καὶ τὰ πατοῦν, τὰ τραβοῦν καὶ τὰ ξύνουν, ἀλλὰ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γίνεται τὸ ροῦχο σου λαμπρό.

141. Ἐνόσω δὲν ἀρνήθηκες τὰ πάθη, ἀλλὰ ὁ νοῦς σου ἐναντιώνεται στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ βρεῖς στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς σου τὸ εὐωδιαστὸ λιβάνι τῆς προσευχῆς.

142. Ἔχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς; Γίνε νεκρὸς γιὰ τὴ γῆ, ἔχε διαπαντὸς πατρίδα τὸν οὐρανό[36], ὄχι μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἀγγελικὴ συμπεριφορὰ καὶ μὲ θεία γνώση.

143. Ἂν θυμᾶσαι τὸν Κριτὴ πόσο φοβερός, δίκαιος καὶ ἀπροσωπόληπτος εἶναι, μόνο ὅταν δυστυχεῖς, δὲν ἔμαθες ἀκόμη νὰ ὑπηρετεῖς τὸν Κύριο μὲ φόβο καὶ νὰ εὐφραίνεσαι ἀπὸ Αὐτὸν μὲ τρόμο[37]. Πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι καὶ κατὰ τὶς πνευματικὲς ἀναπαύσεις καὶ χαρὲς πρέπει μὲ εὐλάβεια καὶ συστολὴ νὰ λατρεύεις περισσότερο τὸ Θεό.

144. Ἄνθρωπος μὲ ἐπίγνωση εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προτοῦ νὰ ἀποκτήσει τέλεια μετάνοια, δὲν παύει νὰ θυμᾶται μὲ λύπη τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τὴν δίκαιη τιμωρία του γι' αὐτὰ στὸ αἰώνιο πῦρ.

145. Ἐκεῖνος ποὺ ἐνῶ διαπράττει ἁμαρτίες καὶ ὀργίζεται, τολμᾶ μὲ ἀναίδεια νὰ ἐπιδιώκει τὴ γνώση τῶν θειοτέρων πραγμάτων ἢ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξασκήσει τὴν ἄυλη προσευχή, ἂς δέχεται τὴν ἀποστολικὴ ἐπίπληξη, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ προσεύχεται μὲ γυμνὴ καὶ ἀκάλυπτη κεφαλή. Γιατὶ ὀφείλει —λέει ὁ Ἀπόστολος— ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀγγέλους οἱ ὁποῖοι ἀοράτως εἶναι παρόντες, νὰ ἔχει κάλυμμα στὸ κεφάλι[38], δηλαδὴ νὰ φορᾶ τὴν πρέπουσα συστολὴ καὶ ταπεινοφροσύνη.

146. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν, δὲν ὠφελεῖται διόλου ἂν τὸ καταμεσήμερο μὲ τὸ σφοδρότατο καύσωνα, βλέπει τὸν ἥλιο γιὰ πολλὴ ὥρα χωρὶς προφύλαξη. Ἔτσι καὶ τὸ νοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐμπαθὴς καὶ ἀκάθαρτος, δὲν τὸν ὠφελεῖ διόλου ἡ ἀπομίμηση τῆς «ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-

36. Φιλιπ. 3, 20. 37. Ψαλμ. 2, 11. 38. Α' Κορ. 11, 5-7.

θείᾳ» φοβερᾶς καὶ θαυμαστῆς προσευχῆς. Ἀντίθετα μάλιστα, ἐξεγείρει τὸ Θεὸ σὲ ἀγανάκτηση ἐναντίον του.

147. Ἂν ὁ Θεὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε καὶ εἶναι ἀδέκαστος, δὲ δέχτηκε ἐκεῖνον ποὺ ἦρθε στὸ θυσιαστήριο μὲ δῶρο μέχρις ὅτου συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν πλησίον του ποὺ ἦταν λυπημένος μαζί του[39], σκέψου πόση προφύλαξη καὶ διάκριση πρέπει νὰ ἔχομε γιὰ νὰ προσφέρομε στὸ Θεὸ τὴν προσευχὴ ὡς εὐπρόσδεκτο θυμίαμα στὸ θυσιαστήριο τοῦ νοῦ.

148. Μὴν ἀγαπᾶς τὰ λόγια οὔτε τὴ δόξα. Διαφορετικά, ὄχι πλέον πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη σου, ἀλλὰ μπροστὰ στὸ πρόσωπό σου σὲ ἐπιβουλεύονται οἱ ἁμαρτωλοὶ[40] δαίμονες, καὶ θὰ γίνεις γι' αὐτοὺς ἀντικείμενο χαρᾶς στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, καθὼς θὰ παρασύρεσαι καὶ θὰ δελεάζεσαι ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ἀλλόκοτους λογισμούς.

149. Ἡ προσοχὴ τοῦ νοῦ ποὺ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ προσευχή, θὰ βρεῖ προσευχή. Γιατὶ ἡ προσευχὴ ἀκολουθεῖ ὅσο τίποτε ἄλλο στὴν προσοχή. Γι' αὐτὸ ἂς φροντίσομε μὲ προθυμία νὰ ἀποκτήσομε τὴν προσοχή.

150. Ὅπως ἀπ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις καλύτερη εἶναι ἡ ὅραση, ἔτσι καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετὲς ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ πιὸ θεία καὶ ἱερή.

151. Ἔπαινος τῆς προσευχῆς δὲν εἶναι ἡ ποσότητα ἀλλὰ ἡ ποιότητα. Αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνη[41], καὶ ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου: «Ἐσεῖς ὅταν θὰ προσεύχεστε, νὰ μὴν λέτε πολλὰ μὲ μηχανικὸ τρόπο»[42].

152. Ἐφόσον προσέχεις στὴν ὀμορφιὰ τοῦ σώματος καὶ ὁ νοῦς σου ἀσχολεῖται μὲ τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, δὲν εἶδες ἀκόμη τὸν τόπο τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμη μακριὰ ἀπό σένα ὁ μακάριος δρόμος της.

153. Ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προσευχῆς σου ξεπεράσεις κάθε ἄλλη χαρά, τότε πράγματι βρῆκες τὴν ἀληθινὴ προσευχή.

39. Ματθ. 5, 23-24. 40. Ψαλμ. 128, 3. 41. Λουκ. 18, 10. 42. Ματθ. 6, 7.

Λόγος ἀσκητικὸς

Ἐπιχείρησαν πολλοί, καὶ Ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, νὰ φιλοσοφήσουν. Μόνο ὅμως οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ προσπάθησαν νὰ μάθουν τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία, γιατὶ μόνο αὐτοὶ εἶχαν δάσκαλο τὴ Σοφία (τὸ Χριστό), ποὺ ἔδειξε μὲ ἔργα τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἐργασία τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας. Οἱ πρῶτοι, δηλ. οἱ Ἕλληνες, σὰν νὰ ἔπαιζαν δράμα πάνω στὴ σκηνὴ φόρεσαν ξένο προσωπεῖο, ἔχοντας ἄδειο ὄνομα φιλοσοφίας, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιδεικνύοντας τὴ φιλοσοφικότητά τους μὲ τὸ νὰ φοροῦν τρίβωνα (τριμμένο πανωφόρι) καὶ νὰ ἔχουν γενειάδα καὶ ραβδί. Στὴν οὐσία περιποιοῦνταν τὸ σῶμα καὶ ὑπηρετοῦσαν τὶς ἐπιθυμίες τους σὰν κυρίες τους· ἦταν δοῦλοι τῆς κοιλιᾶς τους καὶ θεωροῦσαν τὶς σαρκικὲς ἡδονὲς ὡς ἔργο τῆς φύσεως. Ὑπήκοοι τῆς ὀργῆς καὶ ξιπασμένοι γιὰ δόξα, ἐφορμοῦσαν στὰ λαμπρὰ συμπόσια μὲ λαιμαργία σὰν σκυλάκια, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι προπάντων ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ συμπεριφέρεται σὰν ἄνθρωπος ἐλεύθερος καὶ περισσότερο νὰ ἀποφεύγει νὰ εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν, παρὰ δοῦλος ἀγορασμένος μὲ χρήματα ἢ δοῦλος οἰκογενειακός. Γιατὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος ἀνθρώπου ἴσως δὲν βλάπτει ἐκεῖνον ποὺ ζεῖ ὀρθά· ἐνῶ τὸ νὰ κυριεύεται κανεὶς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἡδονές, προξενεῖ ντροπὴ καὶ μεγάλη γελοιοποίηση. Ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἀμελοῦν τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ ἐντελῶς, νομίζουν ὅτι ἔχουν διαλέξει τὴ λογικὴ φιλοσοφία, φλυαροῦν γιὰ ἀφηρημένα πράγματα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ ἀνεξήγητα· δηλώνουν ὅτι γνωρίζουν τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὶς διαστάσεις τοῦ ἡλίου καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀστέρων· ἐνίοτε ἐπιχειροῦν καὶ νὰ θεολογήσουν, ὅπου καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀκατόρθωτη καὶ ὁ στοχασμὸς μὲ εἰκασίες εἶναι ἐπικίνδυνος. Καὶ αὐτὰ ἐνῶ ζοῦν ἀτιμότερα καὶ ἀπὸ τοὺς χοίρους ποὺ κυλιοῦνται στὸ βόρβορο. Εἶναι καὶ μερικοὶ ποὺ ἔγιναν πρακτικοί· αὐτοὶ ἔγιναν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγουμένους μὲ τὸ νὰ πουλήσουν τοὺς κόπους γιὰ τὶς δόξες καὶ τοὺς ἐπαίνους. Ἐπειδὴ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ ἐπίδειξη καὶ φιλοδοξία ἔχαναν τὰ περισσότερα οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀντάλλαζαν τὴν τόση ταλαιπωρία μὲ τὸν τιποτένιο καὶ φτηνὸ ἔπαινο. Γιατὶ τὸ νὰ κρατοῦν παντοτινὴ σιωπὴ καὶ νὰ τρέφονται μὲ χόρτα καὶ νὰ φοροῦν τρίχινα ράχη καὶ νὰ ζοῦν μέσα στὸ πιθάρι, χωρὶς νὰ περιμένουν καμιὰ ἀμοιβὴ μετὰ τὸ θάνατο, εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ἀνοησία, ἀφοῦ μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς συγκαταργοῦνται τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς· ἔθεσαν στὸν ἑαυτό τους ἀγώνα χωρὶς στεφάνι καὶ παντοτινὴ πάλη χωρὶς βραβεῖο καὶ παλαίστρα ποὺ μόνον ἱδρῶτες ἔχει καὶ τίποτε περισσότερο.

Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πάλι ὅσοι τίμησαν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ βίου, κι αὐτοὶ

εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰωναδάβ[43], ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν παρόμοια, τοὺς καθοδηγοῦν σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς. Κατοικοῦν πάντοτε σὲ σκηνές· ἀπέχουν ἀπὸ κρασὶ καὶ ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ συντελεῖ σὲ μαλθακότερη ζωή· ζοῦν μὲ εὐτελῆ δίαιτα καὶ ἔχουν μετρημένα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος. Φροντίζουν πολὺ γιὰ τὴν ἠθικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς καὶ ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴ θεωρία. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὀνομάζονται Ἐσσαῖοι, ὄνομα ποὺ σημαίνει θεωρία. Καὶ γενικὰ κατορθώνουν τὸν σκοπὸ τῆς φιλοσοφίας, καὶ δὲν ἀντιβαίνει πουθενὰ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους στὴ φιλοσοφία. Ἀλλὰ τί ὠφέλεια ἔχουν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴν κοπιαστικὴ ἄσκηση, ἀφοῦ θανάτωσαν τὸν ἀγωνοθέτη Χριστό; Καὶ σ' αὐτοὺς λοιπὸν χάνεται ὁ μισθὸς τῶν κόπων, γιατὶ ἀρνήθηκαν αὐτὸν ποὺ ἀπονέμει τὰ βραβεῖα καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ ἀπέτυχαν στὴν φιλοσοφία.

Γιατί, φιλοσοφία εἶναι ὀρθὴ τοποθέτηση τοῦ χαρακτήρα, ἑνωμένη μὲ ἀληθινὴ γνώση περὶ τοῦ Ὄντος, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' αὐτὴ πλανήθηκαν καὶ οἱ δύο, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, γιατὶ ἀποποιήθηκαν τὴν Σοφία ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ προσπάθησαν νὰ φιλοσοφήσουν χωρὶς Χριστό, ποὺ εἶναι ὁ μόνος ποὺ μᾶς ἔδειξε μὲ ἔργο καὶ μὲ λόγο τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία. Πρῶτος Αὐτὸς χάραξε τὸ δρόμο της μὲ τὴν καθαρὴ καὶ ἀναμάρτητη ζωή Του καὶ κράτησε τὴν ψυχή Του πάντοτε ἀνώτερη ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος. Τέλος τὴν καταφρόνησε κι αὐτὴ ὅταν ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὁ Ἴδιος οἰκονομοῦσε, ἀπαιτοῦσε τὸν θάνατό Του. Καὶ μὲ αὐτὰ δίδαξε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἐξασκεῖ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία πρέπει νὰ ἀπαρνηθεῖ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ βίου καὶ νὰ νικᾶ τοὺς πόνους καὶ τὰ πάθη, καταφρονώντας τὸ σῶμα· καὶ οὔτε τὴ ζωὴ νὰ τὴ θεωρεῖ σὰν κάτι ποὺ ἔχει ἀξία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ νὰ τὴν παραδίνει μὲ προθυμία, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν ἀποβάλει γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὴ τὴν φιλοσοφία τὴν πῆραν καὶ τὴν ἐφάρμοσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι. Μόλις τοὺς κάλεσε ὁ Χριστὸς ἀπαρνήθηκαν τὸ βίο καὶ ἀφοῦ περιφρόνησαν πατρίδα, συγγένεια καὶ ὅλα τους τὰ ὑπάρχοντα, μπῆκαν στὸν σκληρὸ καὶ κοπιαστικὸ βίο καὶ πέρασαν ἀπὸ ὅλες τὶς δυσκολίες· στενοχωρούμενοι, κακοπαθοῦντες, διωγμένοι, στερούμενοι ἀπὸ ὅλα, ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐνδύματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πιὸ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς· τέλος θανατώθηκαν. Μιμήθηκαν τέλεια σὲ ὅλα τὸν Διδάσκαλο καὶ ἄφησαν πρότυπο ἄριστης ζωῆς καὶ πολιτείας.

Οἱ Χριστιανοί, ἐνῶ εἶχαν χρέος ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴ τῶν Ἀποστόλων νὰ ἀντιγράφουν τὸ βίο τους, δὲ θέλησαν, ἢ δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν. Λίγοι μόνο μπόρεσαν νὰ ὑπερπηδήσουν τὶς ταραχὲς καὶ νὰ φύγουν τὴν ζάλη τῶν πόλεων· κι ἀφοῦ βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τοὺς θορύβους, προτίμησαν τὸν μοναχικὸ βίο καὶ ἔκαναν ἕνα ἀποτύπωμα τῆς ἀποστολικῆς ἀρετῆς. Προτίμησαν δηλαδὴ τὴν ἀκτημοσύνη, παρὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν γηίνων, γιὰ νὰ εἶναι ἀπερίσπαστοι· καὶ τὴν πρόχειρη τροφὴ ἀπὸ τὴν τροφὴ μὲ καρυκεύματα, γιὰ νὰ μὴ ἐπαναστατοῦν τὰ πάθη ἐναντίον τους, ἐκπληρώνοντας τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος μὲ ὅ,τι τροφὴ πρόχειρα τύχαινε. Ἀδιαφόρησαν γιὰ ἐνδύματα μαλακὰ καὶ ὄχι ἀπαραίτητα, σὰν ἐπινόηση ἀνθρώπινης πολυτέλειας, καὶ φόρεσαν ἀκαλλώπιστη καὶ ἁπλὴ στολὴ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος· σκέφτηκαν ὅτι εἶναι ἄσχετο μὲ τὴ φιλοσοφία, ἡ φροντίδα γιὰ τὰ οὐράνια νὰ στρέφεται σ' ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται χαμηλὰ καὶ ποὺ τὰ βρίσκουν καὶ τὰ θηρία πρόχειρα. Δὲν γνώρισαν τὸν κόσμο, ἐπειδὴ εἶχαν βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Δὲν ὑπῆρχε μεταξύ τους πλεονέκτης ἢ ἀδικούμενος ἀπὸ πλεονεξία τῶν ἄλλων. Δὲν ὑπῆρχε μεταξύ τους κανεὶς νὰ σέρνει στὰ δικαστήρια, οὔτε κανεὶς νὰ τὸν πηγαίνουν στὰ δικαστήρια, γιατὶ ὁ καθένας εἶχε ἀδέκαστο δικαστὴ τὴ συνείδησή του. Δὲν ἦταν ὁ ἕνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος φτωχός, οὔτε ὁ ἕνας νὰ λιώνει ἀπὸ τὴν πείνα καί τοῦ ἄλλου νὰ σπάει ἡ κοιλιὰ ἀπὸ τὴν πολυφαγία· γιατὶ ἀναπλήρωνε τὴ φτώχεια ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀνάγκη, ἡ μεγαλοδωρία ἐκείνων ποὺ εἶχαν περισσεύματα. Καὶ ὑπῆρχε μεταξύ τους ἰσότητα καὶ ἰσονομία, γιατὶ οἱ ἀνώτεροι ἐξισώνονταν θεληματικὰ μὲ τοὺς κατώτερους καὶ εἶχε ἐξοριστεῖ ἡ ἀνισότητα ἀπὸ ἀνάμεσά τους. Ἢ μᾶλλον οὔτε τότε ὑπῆρχε ἰσότητα, γιατὶ ἔφερε ἀνισότητα ἡ προθυμία ἐκείνων ποὺ φρόντιζαν νὰ ταπεινώνονται περισσότερο, ὅπως κάνει τώρα ἡ μανία ἐκείνων ποὺ φιλονεικοῦν γιὰ μεγαλύτερη δόξα. Εἶχε πεταχτεῖ ἔξω ὁ φθόνος· εἶχε ἐξοριστεῖ ἡ συκοφαντία· εἶχε φυγαδευτεῖ ἡ κενοδοξία· εἶχε ἐξοντωθεῖ ἡ ὑπερηφάνεια· εἶχαν καταργηθεῖ ὅλες οἱ ἀφορμὲς τῆς διχόνοιας καὶ τῆς διαφωνίας. Ἀπέναντι στὰ ἰσχυρότερα πάθη ἦταν σὰν νεκροὶ καὶ ἀναίσθητοι. Οὔτε ὄνειρο φαντασίας αὐτῶν τῶν παθῶν δὲν εἶχαν, γιατὶ ἐξαρχῆς εἶχαν ἀποστραφεῖ καὶ αὐτὴ τὴν ἐνθύμησή τους, καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἄσκηση καὶ ἐπιμονὴ εἶχαν φτάσει σ' αὐτὴ τὴν καλὴ συνήθεια. Καὶ γενικὰ ἦταν λύχνοι ποὺ φώτιζαν μέσα στὸ σκοτάδι καὶ ἀστέρια ἀκίνητα ποὺ φώτιζαν τὴ σκοτεινὴ νύχτα τοῦ βίου καὶ προβλῆτες λιμένων, ἀπρόσβλητοι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τρικυμία, ἀποδεικνύοντας σὲ ὅλους ὅτι εἶναι εὔκολο νὰ διαφεύγουν χωρὶς βλάβη τὶς προσβολὲς τῶν παθῶν.

Ἀλλὰ ἡ ἀκριβὴς ἐκείνη ζωὴ καὶ οὐράνια διαγωγή, σὰν εἰκόνα ποὺ ἀλλοιώνεται σιγὰ-σιγὰ ὅταν ἀντιγράφεται, ἀπὸ ἀμέλεια τῶν ἀντιγραφέων ἔφτασε στὴν τέλεια ἀνομοιότητα καὶ κατάντησε τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Ἐπειδὴ ἐμεῖς ποὺ σταυρωθήκαμε γιὰ τὸν κόσμο[44] καὶ χωριστήκαμε ἀπὸ τὸ βίο καὶ ἀρνηθήκαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ ἀγωνιζόμαστε μὲ τὴν ἀπάθεια νὰ γίνομε ὅμοιοι μὲ τοὺς Ἀγγέλους, γυρίσαμε πίσω καὶ μὲ βιοτικὰ ἔργα καὶ ἀξιοκατηγόρητες ἀποκτήσεις συσκοτίζομε τὴν ἀκρίβεια ἐκείνων ποὺ ἀποκτήσαμε μὲ τὴν ἐνάρετη ζωή μας· καὶ κείνους ποὺ πρέπει

43. Ἱερ. 42, 6-7.

44. Γαλ. 6, 14.

νὰ τιμῶνται γιὰ τὴν ἀρετή τους, κάνομε νὰ δυσφημοῦνται καὶ νὰ κακολογοῦνται μὲ τὴν ἀπροσεξία μας. Τὴν λαβὴ τοῦ ἀλετριοῦ τὴν κρατᾶμε, μὲ τὸ νὰ φοροῦμε τὸ σεμνὸ σχῆμα, δὲν εἴμαστε ὅμως κατάλληλοι γιὰ τὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, γιατὶ στραφήκαμε πίσω[45] καὶ εἴμαστε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια προσηλωμένοι σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔχομε χρέος νὰ λησμονήσομε. Δὲν φροντίζομε γιὰ τὴν ἀνέξοδη καὶ πρόχειρη ζωή, οὔτε θεωροῦμε τὴν ἡσυχία χρήσιμη γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τοὺς παλιοὺς μολυσμούς μας τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ προτιμοῦμε ἕνα πλῆθος πραγμάτων ποὺ εἶναι ἀνώφελο στὸν πραγματικὸ σκοπό μας· καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ὕλης νίκησε τὶς σωτήριες συμβουλές. Ὁ Κύριος διατάζει νὰ ἀπομακρυνόμαστε τελείως ἀπὸ τὴν φροντίδα τῶν ἐπιγείων καὶ νὰ ζητοῦμε μονάχα τὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν[46]. Ἐμεῖς, φροντίζοντας νὰ βαδίζομε τὸν ἀντίθετο δρόμο, δὲν λογαριάσαμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ ἐκείνη τὴν φροντίδα, βάλαμε τὶς ἐλπίδες μας στὰ δικά μας χέρια. Ἐκεῖνος λέει: «Παρατηρῆστε τὰ πουλιὰ στὸν οὐρανό· οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, οὔτε μαζεύουν τρόφιμα σὲ ἀποθῆκες καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας τὰ τρέφει. Καὶ πάλι παρατηρῆστε τὰ ἄνθη πῶς φυτρώνουν μόνα τους στὸ χωράφι· δὲν κοπιάζουν, οὔτε γνέθουν»[47]. Ἐπίσης ἐμπόδισε τοὺς Ἀποστόλους νὰ φέρουν σακκούλι καὶ πορτοφόλι καὶ ραβδί, ὅταν τοὺς ἔστειλε γιὰ εὐεργεσία τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀκολουθοῦν μόνο τὴν ἀληθέστατη ὑπόσχεση ποὺ τοὺς ἔδωσε λέγοντας: «Ὁ ἐργάτης ἔχει δικαίωμα νὰ παίρνει τὴν τροφή του»[48]. Γιατὶ γνώριζε ὁ Κύριος ὅτι ἡ ὑπόσχεσή Του εἶναι βεβαιότερη ἀπὸ τὴν δική μας φροντίδα.

Ἐμεῖς ὅμως, ὅση γῆ μποροῦμε νὰ ἀποκτήσομε, δὲν τὴν ἀφήνομε· καὶ ἀγοράζομε κοπάδια προβάτων καὶ βόδια νὰ ὀργώνουν τὴ γῆ, ζηλευτὰ γιὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθός τους, καὶ ὄνους καλοθρεμμένους· τὰ πρόβατα γιὰ νὰ μᾶς προμηθεύουν ἄφθονο μαλλὶ γιὰ τὶς ἀνάγκες μας, ἐνῶ τὰ βόδια νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ νὰ δίνουν τροφὴ σ' ἐμᾶς καὶ χόρτο στὸν ἑαυτό τους καὶ στὰ ἄλλα ζῶα, καὶ τὰ ὑποζύγια νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἄλλες χῶρες ἐκεῖνα ποὺ λείπουν ἀπὸ τὴ δική μας, γιὰ νὰ ἔχομε καρυκεύματα γιὰ τὴν τροφή μας καὶ νὰ αὐξάνουν γιὰ μᾶς τὸν ἀπολαυστικὸ βίο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὶς τέχνες προτιμοῦμε τὶς πλουσιότερες ποὺ δὲ δίνουν διόλου καιρὸ νὰ θυμόμαστε τὸ Θεό, ἀλλὰ τραβοῦν σ' αὐτὲς ὅλη τὴν ἐπιμέλεια καὶ ἔτσι —ὅπως φαίνεται— κατηγοροῦμε τὸν κηδεμόνα (Θεὸ) ὡς ἀσθενή, ἢ τὸν ἑαυτό μας γιὰ τὴν πρωτυτερινή μας ὁμολογία. Γιατὶ καὶ ἂν δὲν τὸ ὁμολογοῦμε αὐτὸ μὲ τὰ λόγια, μᾶς ἐλέγχουν τὰ πράγματα, μὲ τὸ νὰ χαιρόμαστε μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν κοσμικῶν, ὅταν κάνομε τὰ ἴδια μ' ἐκείνους καὶ κατατριβόμαστε περισσότερο μὲ τὶς σωματικὲς δραστηριότητες.

Ἔτσι οἱ πολλοὶ νομίζουν ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι πηγὴ ὑλικοῦ πλουτι-

45. Λουκ. 9, 62. 46. Ματθ. 6, 33. 47. Ματθ. 6, 26-28. 48. Ματθ. 10, 10.

σμοῦ[49], καὶ ὅτι γιὰ τίποτε ἄλλο δὲ διάγομε τὸν ἄλλοτε ἀμέριμνο καὶ ἥσυχο βίο, παρὰ γιὰ νὰ ἀποφύγομε μὲ τὴν πλαστὴ θεοσέβεια τὶς κοπιαστικὲς ἐργασίες καὶ νὰ ἔχομε εὐκαιρία νὰ ἀπολαμβάνομε ἀνεμπόδιστα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς φαίνονται καλά. Καυχιόμαστε μὲ πολλὴ ἀλαζονεία καὶ ἀδιαντροπιὰ κατὰ τῶν ἀφελεστέρων, καὶ κάποτε καὶ κατὰ τῶν ἀνωτέρων, νομίζοντας ὅτι ὁ ἐνάρετος βίος εἶναι ὑπόθεση τυραννίας καὶ ὄχι ταπεινώσεως καὶ ἐπιείκειας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ μᾶς σέβονται, μᾶς βλέπουν σὰν τυχαῖο ὄχλο. Ἀνακατωνόμαστε μάλιστα στὶς ἀγορὲς μὲ κάθε εἴδους ἀνθρώπους, μὴ ἔχοντας τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ —ὅπως ἔπρεπε— ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὸ σχῆμα καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ ζωὴ θέλομε νὰ γνωριζόμαστε. Καὶ ἐνῶ ἀποφεύγομε τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἐπιθυμοῦμε μὲ μανία τὴ δόξα γιὰ τοὺς ἀσκητικοὺς κόπους καὶ παρουσιάζομε τὸ ψεῦδος σὰν ἀλήθεια.

Ντύνεται κάποιος σήμερα τὸ σεμνὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ ξεπλύνει τοὺς μολυσμοὺς τῆς ψυχῆς ἢ νὰ σβήσει ἀπὸ τὸν νοῦ του τὰ χαραγμένα σημάδια τῶν παλιῶν ἁμαρτημάτων του, ἐνῶ ἀσελγαίνει ἀκόμη μὲ τὶς φανταστικὲς εἰκόνες τῶν ἀνομημάτων, χωρὶς ἀκόμη νὰ καταρτίσει τὸ χαρακτήρα του σύμφωνα μὲ τὴ μοναχικὴ ὑπόσχεση, οὔτε νὰ γνωρίσει ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, παίρνει ἀμέσως ὑψηλὸ φαρισαϊκὸ φρόνημα καὶ ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ ἔγινε μοναχός. Καὶ περιφέρεται δείχνοντας ἐργαλεῖα, τῶν ὁποίων τὴν τέχνη δὲν ἔχει μάθει. Καὶ ὑπόσχεται μὲ τὸ φαινόμενο σχῆμα του ὅτι κατέχει ἐπιστήμη, τὴν ὁποία οὔτε μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν του δὲν γεύθηκε. Καὶ εἶναι σκόπελος ἀντὶ λιμάνι, καὶ ἀντὶ ναός, εἶναι τάφος ἀσβεστωμένος, καὶ ἀντὶ πρόβατο, λύκος καταστρεπτικὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ δελεάζονται ἀπ' αὐτόν.

Ὅταν οἱ τέτοιοι δραπετεύσουν ἀπὸ τὰ μοναστήρια, ἐπειδὴ δὲν ὑποφέρουν τὴν αὐστηρότητα τῆς μοναχικῆς ζωῆς, γλεντοκοπᾶνε στὶς πόλεις· τότε λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς πείνας, περιφέρουν τὴν ἐξωτερικὴ μορφὴ τῆς εὐσέβειας σὰν δόλωμα καὶ ὅλα τὰ ὑπομένουν γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ φᾶνε, γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ βιαστικὸ καὶ πιεστικὸ ἀπὸ τὴν πείνα, ἡ ὁποία ἐφευρίσκει διάφορα τεχνάσματα γιὰ ἐκείνους ποὺ πιέζονται ἀπ' αὐτὴ καὶ μάλιστα ὅταν συνυπάρχει ἡ ἀργία. Τότε ἡ σκέψη προχωρεῖ μελετημένα καὶ μὲ περισσότερη πανουργία. Προσφέρουν λοιπὸν τὸ σεβασμό τους στὶς πόρτες τῶν πλουσίων, ὄχι λιγότερο ἀπὸ τοὺς παράσιτους κόλακες. Στὶς ἀγορὲς τρέχουν δουλικὰ μπροστά τους καὶ παραμερίζουν ὅσους τοὺς πλησιάζουν. Σπρώχνουν ὅλους, γιὰ νὰ περάσουν εὔκολα οἱ πλούσιοι· καὶ αὐτὰ ὅλα γιὰ νὰ τοὺς κάνουν τραπέζι, γιατὶ δὲν ἔχουν μάθει νὰ τιμωροῦν τὴν ἡδονὴ ἀπὸ τὰ νόστιμα φαγητά, οὔτε θέλησαν σὰν τὸν Μωυσῆ νὰ φέρουν πάσσαλο στὴ ζώνη τους γιὰ νὰ σκάβουν καὶ νὰ σκεπάζουν τὴν ἀκαθαρσία τους[50]. Γιατὶ ἂν εἶχαν αὐτὸ τὸν πάσσαλο, θὰ γνώριζαν ὅτι κανόνας κάθε ἡδονῆς φαγητῶν

49. Α' Τιμ. 6, 5. 50. Δευτ. 23, 14.

εἶναι ἡ πείνα καὶ ὅτι ἡ πρόχειρη τροφὴ ποὺ ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος σκεπάζει τὶς ἀσχήμιες τῆς ἄκαιρης ἐπιθυμίας.

Γι' αὐτό, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται κι ὁ περιπόθητος μοναχικὸς βίος ἔγινε σιχαμερὸς καὶ ἡ ἀρετὴ ἐκείνων ποὺ πράγματι ζοῦν ἐνάρετα θεωρεῖται ἀπάτη. Καὶ ἐπιβαρύνονται οἱ πόλεις ἀπὸ τέτοιους μοναχούς, ποὺ περιέρχονται σ' αὐτὲς μάταια, κι ἐνοχλοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ μένουν στὰ σπίτια τους, καὶ ἀηδιάζουν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀκόμα νὰ παραμένουν μπροστὰ στὶς πόρτες πιὸ ἀδιάντροπα καὶ ἀπὸ τοὺς ζητιάνους. Πολλοὶ ποὺ ἔγιναν δεκτοὶ σὲ σπίτια, ἀφοῦ ὑποκρίθηκαν εὐλάβεια καὶ ἔκρυψαν κάτω ἀπὸ τὸ ψεύτικο πρόσωπο τῆς ὑποκρίσεως τὸν κακοῦργο σκοπό τους, ὕστερα ἔκλεψαν ἐκείνους ποὺ τοὺς φιλοξένησαν, ὥστε νὰ διασπείρουν παντοῦ τὴν κατηγορία κατὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ κάποτε δίδασκαν τὴ σωφροσύνη, διώχνονται ἀπὸ τὶς πόλεις σὰν ἐπικίνδυνοι καὶ σὰν μολυσμένοι, ὄχι λιγότερο παρὰ ἂν ἦταν λεπροί. Καὶ θὰ προτιμοῦσε κανεὶς νὰ ἐμπιστευτεῖ ληστὲς καὶ κλέφτες παρὰ μοναχούς, σκεπτόμενος ὅτι εὐκολότερα μπορεῖ νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴν φανερὴ κακουργία παρὰ ἀπὸ τὴν ἐνέδρα τῆς ὑποκριτικῆς ἀξιοπιστίας.

Οἱ τέτοιοι μοναχοὶ οὔτε κἂν ἄρχισαν νὰ σέβονται τὸ Θεό, οὔτε γνωρίζουν τὸ κέρδος τῆς ἡσυχίας, ἀλλὰ ἀπὸ κάποια ἀνάγκη ἴσως ἔγιναν μοναχοὶ χωρὶς νὰ τὸ σκεφτοῦν, θεωρώντας βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα τὸν μοναχισμό. Καὶ νομίζω θὰ ἦταν πιὸ ἀξιοσέβαστη ἡ ἐπιχείρησή τους, ἂν δὲν γύριζαν σὲ ὅλες τὶς πόρτες, ἀλλὰ νά πρόβαλαν τὸ σχῆμα τους κίνητρο εὐσπλαχνίας γιὰ μεγαλύτερο κέρδος καὶ γιὰ καταβολὴ τῆς ἀναγκαίας γιὰ τὶς σωματικὲς ἀνάγκες φορολογίας. Εἶναι ἄδηλο ἂν ἡ χαύνωση ὅσων ζοῦνε μὲ τρυφὴ δημιούργησε τὶς ἄμετρες ἐπιθυμίες καὶ εἶναι δύσκολο νὰ θεραπεύσει κανεὶς ὅσους ἔχουν ἀνίατη ἀσθένεια. Πῶς νὰ ἐξηγήσει κανεὶς τὴ χρησιμότητα τῆς ὑγείας σὲ κείνους ποὺ δὲν ἦταν ποτὲ ὑγιεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ σπάργανα ἀκόμη ἀνατράφηκαν μὲ τὴ φθίση; Καὶ τὸ νομίζουν αὐτὸ ἀτύχημα τῆς φύσεως, γιατὶ τὸ ἔχουν συνηθίσει καὶ σκέφτονται ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ἀφύσικο αὐτό. Ἔτσι εἶναι περιττὸς κάθε λόγος γιὰ διόρθωση, ὅταν ἡ ἐπιμέλεια αὐτῶν ποὺ θὰ τὸν ἀκούσουν ἔκλινε πρὸς τὸ χειρότερο καὶ εἶναι ἀντίθετη στὴ συμβουλή. Καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους τρέφει τὴν ἐπιθυμία, τὸ πάθος φράζει τελείως τὴν ἀκοὴ πρὸς τὶς συμβουλὲς γιὰ σωφρονισμό, ὥστε αὐτὲς νὰ μὴ βρίσκουν εἴσοδο, ἀφοῦ ἡ διάνοια ἔχει στραφεῖ πρὸς τὴν ἐπιθυμία τοῦ κέρδους, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὸ προξενεῖ ντροπή.

Ἐμεῖς ὅμως ἀγαπητοί, οἱ ὁποῖοι γιὰ τὸν πόθο τῆς ἀρετῆς νομίζομε ὅτι ἀρνηθήκαμε τὸ βίο καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες καὶ ὑποσχεθήκαμε νὰ ἀκολουθοῦμε τὸ Χριστό, γιατὶ πάλι ἀνακατευόμαστε μὲ τὶς ἀπασχολήσεις τοῦ βίου καὶ κτίζομε κακῶς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καλῶς κατεδαφίσαμε πρωτύτερα; Γιατί συμμετέχομε στὴν κακὴ γνώμη ἐκείνων ποὺ δὲν ζοῦν ὅπως πρέπει τὸ

μοναχισμὸ καὶ ἀνάβομε τὶς ὀρέξεις τῶν ἀσθενεστέρων μὲ τὴν φροντίδα μας γιὰ τὰ μάταια; Γίναμε γιὰ τοὺς ἁπλούστερους ὑπόδειγμα πλεονεξίας· ἀπὸ τὸν Κύριο ἔχομε ἐντολὴ νὰ φροντίζομε γιὰ κείνους ποὺ μποροῦν νὰ γλυστρήσουν εὔκολα καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἐρεθίζομε, καὶ νὰ βάζομε πρῶτο ὄχι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἀρέσει, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ὠφέλιμο σ' αὐτούς[50α]· μήπως ἀλλιῶς, ἀκολουθώντας τὶς ἀδιάκριτες ὁρμές μας, κάνομε τοὺς ἁπλούστερους νὰ σκοντάψουν καὶ γίνομε γι' αὐτοὺς ὑπόδειγμα ἀγάπης γιὰ τὰ γήινα. Γιατί ἔχομε γιὰ μεγάλο πρᾶγμα τὴν ὕλη, τὴν ὁποία ἔχομε διδαχτεῖ νὰ καταφρονοῦμε, καὶ εἴμαστε προσηλωμένοι στὰ χρήματα καὶ στὰ κτήματα, καὶ διαμοιράζομε τὸν νοῦ μας σὲ πολλὲς καὶ ἀνώφελες φροντίδες; Ἡ ἀπασχόλησή μας μ' αὐτὲς μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐπιμέλεια τῶν θείων καὶ μᾶς κάνει νὰ παραμελοῦμε τὴν ψυχή μας· ἐπίσης ὁδηγεῖ σὲ μεγάλο βάραθρο ἐκείνους ποὺ εἶναι προσκολλημένοι στὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ νομίζουν ὅτι εἶναι λαμπρὴ καὶ ἀνώτατη εὐτυχία ἡ ἀπόλαυση τοῦ πλούτου, ὅταν βλέπουν αὐτοὺς ποὺ ὑπόσχονται νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ποὺ καυχιοῦνται ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἡδονῶν, νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ κοσμικὰ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι. Κανένα ἄλλο πρᾶγμα δὲν ὁδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴν κόλαση, ὅσο τὸ νὰ κάνει κανεὶς καὶ ἄλλους μιμητὲς τῶν ἁμαρτιῶν του· γιατὶ ἡ ἀπώλεια ἐκείνων ποὺ μιμήθηκαν γίνεται προσθήκη τιμωρίας σ' ἐκεῖνον ποὺ δίδαξε τὸ κακό. Καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἀπέφυγαν τὴ μίμηση τῶν αἰσχρῶν, δὲν θὰ εἶναι μικρὴ ἡ καταδίκη, γιατὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ δάσκαλοι κακῶν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ σκέφτηκαν ὀρθά, ἀπέφυγαν μὲ σωφροσύνη τὴ μίμηση τοῦ κακοῦ κρίνοντας ὅτι αὐτὴ εἶναι ἐπονείδιστη.

Γι' αὐτὸ κανεὶς νὰ μὴν ἀποστρέφεται τὰ λεγόμενα. Ἢ διορθῶστε ὅσα γίνονται κακῶς ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν πολλῶν καὶ ντροπιάζουν τὸ μοναχικὸ ὄνομα, ἢ παρατῆστε καὶ τὸ ὄνομα. Ἂν πρόκειται νὰ φιλοσοφήσετε κατὰ Θεόν, εἶναι περιττὰ τὰ κτήματα· γιατὶ ἡ κατὰ Θεὸν φιλοσοφία ἀπαιτεῖ ἀποξένωση καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ σῶμα γιὰ χάρη τῆς καθαρότητας τῆς ψυχῆς. Ἂν μερικοὶ φροντίζουν πολὺ νὰ ἀποκτήσουν ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὶς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, γιατὶ ὑπερηφανεύονται γιὰ φιλοσοφία μὲ τὰ λόγια, ἀφοῦ μὲ τὰ ἔργα τὴν ἀρνοῦνται καὶ διαπράττουν πράξεις ξένες στὸ μοναχικὸ σχῆμα, καλυμμένοι μὲ σεμνὲς ὀνομασίες;

Ἔπειτα, δὲν εἶναι ντροπὴ νὰ κατηγορούμαστε ἀπὸ τοὺς ὑποδεεστέρους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομε κοσμικούς, γιὰ παράβαση τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτήρα μας καὶ νὰ διδασκόμαστε τὶς ἐντολὲς ποὺ παραβαίνομε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔπρεπε νὰ μαθαίνουν ἀπὸ ἐμᾶς; Ὅταν φιλονεικοῦμε καὶ μᾶς λένε οἱ κοσμικοί: «Ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ φιλονεικεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἤπιος σὲ ὅλους»[51], καὶ ὅταν φιλονεικοῦμε γιὰ χρήματα ἢ κτήματα καὶ μᾶς λένε: «Ὅποιος θέλει νὰ πάρει τὸ πουκάμισό σου, ἄφησέ τον νὰ σοῦ πάρει καὶ τὸ

50α. Α΄ Κορ. 10,24· Α΄ Θεσ. 5,14.   51. Β΄ Τιμ. 2, 24.

ἐπανωφόρι»[52], τί ἄλλο κάνουν, παρὰ μᾶς περιπαίζουν, μᾶς διακωμωδοῦν καὶ μᾶς χλευάζουν γιὰ τὴν ἀντίθεση τῆς διαγωγῆς μας πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ; Γιατὶ κατ' ἀνάγκη, θὰ ἀγωνιζόμαστε ὅταν διεκδικοῦμε κτήματα καὶ θὰ κάνομε ὅσα χρειάζεται ἡ ἐπίβλεψή τους: ἔβγαλε κάποιος τὸ σύνορο τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὸ τοποθέτησε στὸ δικό του· ἄλλος ἄφησε ἐλεύθερο τὸ ζῶο του καὶ μᾶς ἔκανε ζημιά· ἄλλος ἀποτράβηξε τὸ νερὸ ποὺ πότιζε τὸν κῆπο μας. Πρέπει λοιπὸν νὰ λυσσάξομε καὶ νὰ γίνομε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς τρελούς, μαλλώνοντας γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ προσηλώσομε στὰ δικαστήρια τὸ νοῦ μας, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ θεωρία τῶν ὄντων, καὶ νὰ μεταβάλομε τὴ θεωρητική του δύναμη σὲ πραγματικὴ πανουργία ὥστε νὰ ἐπιτύχομε τὴν ἀφθονία ἐκείνων ποὺ σὲ τίποτε δὲν μᾶς χρησιμεύουν.

Γιατί θέλομε νὰ οἰκειοποιηθοῦμε τὰ ξένα καὶ κατασκευάζομε γιὰ τοὺς ἑαυτούς μας βαριὰ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης καὶ δὲν ἀκοῦμε ἐκεῖνον ποὺ ἐλεεινολογεῖ τοὺς τέτοιους ἀνθρώπους; Γιατὶ λέει ὁ προφήτης: «Ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ μαζεύει αὐτὰ ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκουν καὶ βαραίνει πολὺ τὸν κλοιό του»[53]. Ἂν εἶναι ἐλαφροὶ οἱ διῶκτες μας, ὅπως λέει ὁ προφήτης: «Ἔγιναν ἐλαφροὶ ἐκεῖνοι ποὺ σᾶς καταδιώκουν πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀετοὺς τοῦ οὐρανοῦ»[54], ἐνῶ ἐμεῖς ἐπιβαρύνομε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ κοσμικὰ πράγματα, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ βαδίζομε τὸ δρόμο πιὸ ἀργά, καὶ εὔκολα θὰ μᾶς προφτάσουν οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος μᾶς δίδαξε νὰ ἀποφεύγομε λέγοντας: «Φεύγετε τὴν πλεονεξία»[55]. Ἀκόμη καὶ οἱ εὐκίνητοι ποὺ τρέχουν γιὰ τὸ βραβεῖο, ἂν δὲν βάλουν τὰ δυνατά τους, δὲν φτάνουν στὸ τέρμα, γιατὶ οἱ ἐχθροὶ τρέχουν πιὸ γρήγορα.

Μεγάλο ἐμπόδιο σ' ἐκείνους ποὺ βιάζονται γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐμπαθὴς κλίση πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἡ ὁποία πολλὲς φορὲς φέρνει καταστροφὴ καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ὁδήγησε στὴν καταστροφὴ τὸν Ναβουθὲ τὸν Ἰσραηλίτη; Δὲν καταστράφηκε ἐξαιτίας τοῦ ἀμπελιοῦ του ἀπὸ φθόνο τοῦ γείτονά του Ἀχαάβ[56]; Τί ἔκανε τὶς δυόμιση φυλὲς νὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, παρὰ τὸ πλῆθος τῶν κτηνῶν[57]; Τί χώρισε τὸν Λὼτ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ; Δὲν ἦταν τὸ πλῆθος τῶν κοπαδιῶν, ποὺ κίνησαν τοὺς ποιμένες σὲ συνεχεῖς φιλονεικίες καὶ τοὺς χώρισαν τελείως[58];

Ἂν λοιπὸν τὰ κτήματα καὶ σὲ φθόνο ἐρεθίζουν, καὶ ἀποκλείουν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν, καὶ τὴ συγγένεια τὴν κόβουν, καὶ τοὺς φίλους τοὺς κάνουν ἐχθρούς, καὶ πρὸς τὴ μέλλουσα ζωὴ κανένα κοινὸ δὲν ἔχουν, καὶ γιὰ τὴ σωματικὴ ζωὴ σὲ τίποτα τὸ σπουδαῖο δὲν χρησιμεύουν, γιατί ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ κυριευόμαστε ἀπὸ τὴν ματαιότητα; Μήπως ἐμεῖς εἴμαστε ἐκεῖνοι ποὺ κατορθώνομε ὅ,τι χρειαζόμαστε γιὰ τὴ ζωή μας; Ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ τὴν οἰκονομεῖ. Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια, ἂν δὲν ἔχει καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κατ' ἀνάγκην ἀποτυγχάνει στὸ σκοπό της· ἡ οἰκονομία ὅμως τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς τὴ συνεργασία τοῦ ἀνθρώπου τέλεια παρέχει τὰ ἀγαθά. Τί ὠφέλησε ἡ ἐπιμέλεια ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἔλεγε ὁ Θεός: «Σπείρατε πολλὰ καὶ μαζέψατε λίγα, καὶ τὰ φύσηξα καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὰ χέρια σας»[59]; Ἀλλὰ καὶ τί ἔλειψε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα, χωρὶς νὰ φροντίσουν διόλου γι' αὐτά; Δὲν τρεφόταν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο σαράντα χρόνια χωρὶς νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ; Καὶ δὲν ἔλαβαν ἀνάγκη ἀπὸ τροφή, ἀλλὰ ἡ θάλασσα ἔβγαζε παράδοξη τροφὴ τὰ ὀρτύκια καὶ ὁ οὐρανὸς ἔβρεχε ἀσυνήθιστη καὶ παράξενη τροφή, τὸ μάννα[60]. Ἐπίσης, βράχος ξερὸς καὶ χωρὶς καμιὰ ὑγρασία ράγισε καὶ ἔβγαζε ἄφθονο νερό[61], ἐνῶ τὰ ροῦχα καὶ τὰ παπούτσια τοὺς ὑπηρετοῦσαν ὅλο τὸν καιρὸ χωρὶς νὰ παλιώνουν[62]. Μὲ ποιὰ καλλιέργεια τῆς γῆς τρεφόταν ὁ Ἠλίας στὸ χείμαρρο; Δὲν τοῦ ἔφερναν τὰ κοράκια τροφή; Καὶ ὅταν πῆγε στὰ Σάρεφθα, μιὰ φτωχὴ χήρα δὲν τοῦ ἔδωσε ψωμί, ἀφοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν παιδιῶν της[63], γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι προτιμότερη καὶ ἀπὸ τὰ μητρικὰ σπλάχνα;

Αὐτὰ εἶναι παράδοξα, ἀλλὰ καὶ εὔλογα καὶ πρέποντα· γιατὶ εἶναι δυνατὸ καὶ χωρὶς τροφὴ νὰ ζήσει κανείς, ὅταν θέλει ὁ Θεός. Πῶς ὁ Ἠλίας βάδιζε σαράντα ἡμέρες μὲ τὴ δύναμη ἑνὸς φαγητοῦ ποὺ ἔφαγε[64]; Καὶ πῶς ὁ Μωυσῆς πέρασε ὀγδόντα ἡμέρες πάνω στὸ ὄρος ἐπικοινωνώντας μὲ τὸ Θεὸ χωρὶς νὰ φάει ἀνθρώπινη τροφή; Ὕστερα ἀπὸ σαράντα ἡμέρες κατέβηκε ἀπὸ τὸ ὄρος καὶ ἐπειδὴ θύμωσε ποὺ οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν κάνει ἕνα εἴδωλο μόσχου, ἔσπασε τὶς πλάκες τοῦ νόμου· ἀνέβηκε κατόπιν στὸ ὄρος ὅπου ἔμεινε ἄλλες σαράντα ἡμέρες καὶ ἀφοῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Θεὸ δεύτερες πλάκες, κατέβηκε στὸ λαό[65]. Ποιὰ ἀνθρώπινη σκέψη μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει αὐτὸ τὸ θαῦμα; Πῶς ἡ ρευστὴ ἀνθρώπινη φύση βάσταξε νὰ κινεῖται τόσο καιρό, χωρὶς νὰ ἀναπληρώνεται ἡ δύναμη ποὺ ξοδευόταν κάθε μέρα; Λύνει αὐτὴ τὴν ἀπορία ὁ θεῖος λόγος ποὺ λέει: «Ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ζήσει μόνο μὲ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»[66].

Γιατί λοιπὸν τὴν οὐράνια ζωὴ τὴν κατεβάζομε στὴ γῆ καὶ βουλιάζομε στὶς ὑλικὲς ταλαιπωρίες; Καὶ ντυνόμαστε κόπρο ἐμεῖς ποὺ ἄλλοτε φορούσαμε πορφύρα[67], ὅπως ἔλεγε θρηνώντας ὁ Ἱερεμίας γιὰ μερικούς. Γιατὶ ὅταν ἀναπαυόμαστε ἐπάνω σὲ λαμπρὲς καὶ φλογερὲς σκέψεις, ντυνόμαστε μὲ πορφύρα· καὶ ὅταν ἀφήσομε τὴν κατάσταση αὐτὴ καὶ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ γήινα, τότε ντυνόμαστε μὲ κόπρο. Γιατί ἀφήσαμε τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸ Θεὸ καὶ στηριζόμαστε στὴ δύναμή μας, καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Κυρίου τὴν ἀποδίδομε στὰ δικά μας χέρια; Αὐτό, δηλ. τὸ νὰ βάλει τὸ χέρι του στὸ στόμα καὶ

52. Ματθ. 5, 40.
53. Ἀββακ. 2, 6.
54. Θρ. Ἱερ. 4, 19.
55. Κολ. 3, 5.
56. Γ' Βασ. 20, 1-16.
57. Ἀριθ. 34, 15.
58. Γεν. 13, 5-11.

59. Ἀγγ. 1, 9.
60. Ἐξ. 16.
61. Ἐξ. 17, 6.
62. Δευτ. 8, 4.
63. Γ' Βασ. 17, 6-15
64. Γ' Βασ. 19, 8.
65. Ἐξ. 24, 12-18· 32, 15-19· 34.
66. Ματθ. 4, 4.
67. Θρ. Ἱερ. 4, 5.

νὰ τὸ φιλήσει, ὁ Ἰὼβ καταράστηκε νὰ τοῦ καταλογισθεῖ ὡς μεγάλη ἁμαρτία[68]. Ἐμεῖς ὅμως δὲ φοβόμαστε νὰ τὸ κάνομε. Γιατὶ συνηθίζουν πολλοὶ νὰ φιλοῦν τὰ χέρια τους λέγοντας ὅτι ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν τὴν εὐπορία τους. Γι' αὐτοὺς κάνει ὑπαινιγμὸ ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος καὶ λέει: «Ὅποιος βαδίζει μὲ τὰ χέρια, εἶναι ἀκάθαρτος· καὶ ὅποιος βαδίζει διαπαντὸς μὲ τὰ τέσσερα, εἶναι ἀκάθαρτος»[69]. Βαδίζει μὲ τὰ χέρια ἐκεῖνος ποὺ βασίζεται στὰ χέρια καὶ σ' αὐτὰ ἔχει ὅλη τὴν ἐλπίδα του. Βαδίζει στὰ τέσσερα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν πεποίθησή του στὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ διαρκῶς σ' αὐτὰ στρέφει τὸ νοῦ του. Καὶ πολλὰ πόδια ἔχει ἐκεῖνος ποὺ τριγυρίζει στενὰ γύρω ἀπὸ τὰ σωματικά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν οὔτε δύο πόδια δὲ θέλει νὰ ἔχει ὁ τέλειος, ἀλλὰ ἕνα καὶ αὐτὸ σπάνια νὰ κινεῖται στὰ σωματικὰ πράγματα· γιατὶ λέει: «Σπάνια νὰ βάζεις τὸ πόδι σου στὸ σπίτι τοῦ φίλου σου, μήπως σὲ χορτάσει καὶ σὲ μισήσει»[70]. Ἂν ἐκεῖνος ποὺ σπάνια ἐνοχλεῖ τὸ Χριστὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος (αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν φίλων αὐτοῦ τοῦ εἴδους—ὅπως ἔλεγε στοὺς μαθητές Του ὁ Σωτήρας: «Ἐσεῖς εἶστε φίλοι μου»[71]), γίνεται μισητὸς ἂν τὸ κάνει αὐτὸ συχνότερα, τί ἄραγε θὰ πάθει καὶ πῶς δὲ θὰ εἶναι σιχαμερὸς ἐκεῖνος ποὺ διαρκῶς ἀπασχολεῖται μὲ τὶς ἀνάγκες του καὶ δὲν σηκώνεται ποτὲ πρὸς τὴν ὄρθια ζωή, ἀφοῦ δὲν ἔχει σκέλη ὥστε νὰ πηδᾶ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ;

Τὰ σκέλη ὅταν εἶναι ἑνωμένα δέχονται ὅλο τὸν ὄγκο τοῦ σώματος καὶ ὅταν λίγο προσεγγίσουν τὴ γῆ κάνουν ἀμέσως τὸ σῶμα νὰ ἀναπηδάει ψηλά. Ἔτσι ὁ λογισμὸς ποὺ διακρίνει τὰ πράγματα τῆς φύσεως, ἀφοῦ λίγο ταπεινωθεῖ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, γρήγορα πάλι σηκώνει ψηλὰ ἐλαφρὸ τὸ φρόνημα, χωρὶς καθόλου νὰ σηκώνει μαζὶ καὶ τοὺς χοϊκοὺς λογισμούς. Καὶ τὸ νὰ ἔχουν ὀρθὰ τὰ σκέλη ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν συνεχῶς τὶς ἀπολαύσεις καὶ δὲν εἶναι χαμηλά, ἀνήκει ὅμως καὶ στὶς ἅγιες ἀγγελικὲς δυνάμεις, γιατὶ δὲν ἔχουν διόλου ἀνάγκη ἀπὸ τὰ σωματικὰ οὔτε ἀπὸ τὴ συγκατάθεση πρὸς αὐτά. Αὐτὸ φανερώνοντας ὁ μέγας Ἰεζεκιήλ, ἔλεγε: «Ἦταν ὀρθὰ τὰ σκέλη τους καὶ τὰ πόδια τους φτερωτά»[72]. Μ' αὐτὸ δηλώνει τὸ ἀμετακίνητο τῆς προαιρέσεως καὶ τὴν ταχυκινησία τῶν ἁγίων δυνάμεων πρὸς τὰ νοητά. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, φτάνει νὰ ἔχουν σκέλη ποὺ λυγίζουν, καὶ ἄλλοτε νὰ χρησιμεύουν στὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος καὶ ἄλλοτε στὶς ὑψηλὲς ἐνασχολήσεις τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ ψυχή, γιὰ τὴ συγγένεια μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις νὰ καταγίνεται μὲ τὰ οὐράνια μαζὶ μὲ ἐκεῖνες, γιὰ τὴ συγγένεια μὲ τὸ σῶμα νὰ στρέφει τόσο τὴ φροντίδα της στὴ γῆ, ὅσο ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη. Νὰ σύρεται ὅμως διαρκῶς σὲ ἑτοιμασίες γιὰ ἀπολαύσεις, εἶναι πράγματι ἀκάθαρτο καὶ δὲν ἁρμόζει σὲ ἄνθρωπο ποὺ ἔχει πεῖρα λογικῆς γνώσεως. Ὅπως εἴδαμε, ὁ Νόμος ὀνόμασε ἀκάθαρτο ὄχι ἐκεῖνον ποὺ ἁπλῶς βαδίζει μὲ τὰ τέσσερα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ διαπαντὸς βαδίζει μὲ τὰ τέσσερα, γιατὶ ἔδωσε καιρὸ σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸ σῶμα νὰ κατεβαίνουν πρόσκαιρα γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος.

68. Ἰὼβ 31, 27.
69. Λευϊτ. 11, 27-42.
70. Παροιμ. 25, 17.
71. Ἰω. 15, 14.
72. Ἰεζ. 1, 7.

Γιατὶ καὶ ὁ Ἰωνάθαν, πολεμώντας μὲ τὸν Ναὰς τὸν Ἀμμανίτη[73], νίκησε ἀφοῦ περπάτησε μὲ τὰ τέσσερα, ἐπειδὴ ἔτσι ὑπηρέτησε μόνο τὴν ἀνάγκη τῆς φύσεως. Γιατὶ ἔπρεπε ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾶ μὲ τὸ φίδι ποὺ σέρνεται μὲ τὸ στῆθος —ἔτσι ἑρμηνεύεται τὸ Ναάς— νὰ ἐξομοιωθεῖ πρόσκαιρα μ' ἐκεῖνο βαδίζοντας μὲ τὰ τέσσερα. Καὶ κατόπιν, ἀφοῦ σηκώθηκε στὸ φυσιολογικό του, τὸν ἔκανε ὑποχείριο μὲ μεγάλη εὐκολία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰεβοσθὲ δὲν μᾶς διδάσκει νὰ μὴν εἴμαστε προσηλωμένοι στὰ σωματικά, οὔτε νὰ ἐμπιστευόμαστε στὴν αἴσθηση τὴ φρούρησή μας; Ὁ Ἰεβοσθὲ λοιπὸν ἦταν βασιλιὰς καὶ ἀναπαυόταν στὸ δωμάτιό του καὶ τὴν φύλαξή του τὴν ἀνέθεσε σὲ γυναίκα θυρωρό. Ὅταν ἔφτασαν οἱ ἄνδρες τοῦ Ριχὰβ καὶ βρῆκαν τὴ γυναίκα νὰ καθαρίζει σιτάρι καὶ νὰ νυστάζει, μπῆκαν κρυφὰ καὶ σκότωσαν τὸν Ἰεβοσθέ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης κοιμόταν[74]. Ἔτσι ὅλα πέφτουν στὸν ὕπνο, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ αἴσθηση, ὅταν ἐπικρατοῦν τὰ σωματικά. Γιατὶ τὸ νὰ καθαρίζει ἡ θυρωρὸς σιτάρι φανερώνει τὴν ἀπασχόληση τῆς διάνοιας στὰ σωματικά, ὥστε νὰ φροντίζει γι' αὐτὰ μὲ ἐπιμέλεια καὶ ὄχι σὰν νὰ εἶναι πάρεργο. Καὶ ἀπὸ τὴ διήγηση εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν τὸ ἐννοεῖ ἡ Γραφὴ κατὰ γράμμα. Γιατὶ ἀλλιῶς, πῶς ἕνας βασιλιὰς εἶχε γυναίκα θυρωρὸ μόνο, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ φρουρεῖται ἀπὸ πλῆθος στρατιωτῶν καὶ νὰ ἔχει γύρω του ὅλη τὴν ἀκολουθία ποὺ ἁρμόζει στὸ ἀξίωμά του; Ἤ, πῶς ἦταν τόσο φτωχός, ὥστε ἡ θυρωρός του νὰ καθαρίζει σιτάρι; Ἀλλὰ πολλὲς φορὲς μὲ τὴν ἱστορία ἀναμιγνύεται τὸ παράλογο, γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ἐκείνων ποὺ κρύβονται κάτω ἀπ' αὐτήν. Ἔτσι ὁ νοῦς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, σὰν βασιλιάς, μένει κάπου μέσα του καὶ ἔχει θυρωρὸ τῶν αἰσθήσεων τὴ διάνοια, ἡ ὁποία ὅταν παραδώσει τὸν ἑαυτό της στὰ σωματικὰ —σωματικὸ εἶναι καὶ τὸ καθάρισμα τοῦ σιταριοῦ—, εὔκολα τότε οἱ ἐχθροὶ μπαίνουν κρυφὰ καὶ θανατώνουν τὸν νοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Ἀβραὰμ δὲν ἐμπιστεύτηκε τὴ φύλαξη τῆς θύρας σὲ γυναίκα, ἐπειδὴ ἤξερε ὅτι εὔκολα ἀπατᾶται ἡ αἴσθηση καὶ ὅτι ὅταν αὐτὴ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴ θέα τῶν αἰσθητῶν, διχάζει τὸ νοῦ καὶ τὸν πείθει νὰ μετάσχει καὶ αὐτὸς στὰ τερπνά, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ συμμετοχὴ εἶναι καθαρὰ ἐπικίνδυνη. Ἀλλὰ κάθησε αὐτὸς ὁ ἴδιος[75]. Καὶ στὰ θεῖα νοήματα εἶχε ἀνοικτὴ τὴν εἴσοδο, τὴν εἶχε ὅμως κλειστὴ στὶς κοσμικὲς φροντίδες.

Τί κερδίζομε στὴ ζωή μας ἀπὸ τὴ ματαιοπονία γιὰ τὰ ὑλικά; Κάθε κόπος τοῦ ἀνθρώπου δὲ πηγαίνει στὸ στόμα του[76], καθὼς λέει ὁ Ἐκκλησιαστής; Τροφὲς καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, εἶναι ἀρκετὰ[77] γιὰ τὴν συντήρηση τῆς ταλαίπωρης σάρκας. Γιατὶ λοιπὸν κάνομε ἔργα χωρὶς τέλος καὶ κοπιάζομε στὸν ἀέρα[78], ὅπως λέει ὁ Σολομών, καὶ ἐξαιτίας τῆς φροντί-

73. Α' Βασ. 14, 13.
74. Β' Βασ. 4, 5-8.
75. Γεν. 18, 1.
76. Ἐκκλ. 6, 7.
77. Α' Τιμ. 6, 8.
78. Ἐκκλ. 5, 15.

δας γιὰ τὰ γήινα ἐμποδίζομε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ περιποιούμαστε καὶ περιθάλπομε τὴ σάρκα παραπάνω ἀπὸ ὅσο πρέπει; Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν τρέφομε καὶ τὴν κάνομε ἐχθρὸ ποὺ μᾶς πολεμᾶ ἀπὸ πολὺ κοντά, ὥστε ὄχι μόνο ἀμφίβολη γι' αὐτὴν νὰ μὴν εἶναι ἡ μάχη, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνίζεται ρωμαλέα καὶ ἀπὸ πλεονεκτικὴ θέση κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀποβλέπει σὲ τιμὲς καὶ στεφάνια. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος, ὥστε μὲ τὴν πρόφασή της ἐπεκτείνομε τὴν ἐπιθυμία χωρὶς τέλος; Πάντως τίποτε ἄλλο, ἀπὸ ψωμὶ καὶ νερό. Ὕστερα οἱ πηγὲς δὲν δίνουν ἄφθονο τὸ νερό, καὶ τὸ ψωμὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς εὔκολα νὰ τὸ προμηθευτεῖ ὅταν ἔχει χέρια; Καὶ μποροῦμε νὰ ἔχομε τέτοια ἐργασία, ποὺ νὰ ἐκπληρώνεται ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος μὲ λίγο ἢ καθόλου περισπασμό. Ἀλλὰ μήπως τὸ ἔνδυμα ἔχει μεγάλη φροντίδα; Οὔτε αὐτό, ἂν δὲν ἀποβλέπομε στὴ μωρία τοῦ συρμοῦ, ἀλλὰ μόνο στὴν ἀνάγκη. Ποιὰ ἀραχνοΰφαντα ἐνδύματα, ποιὰ λινὰ ἢ βαμμένα μὲ πορφύρα ἢ μεταξωτὰ φόρεσε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Δὲν τοὺς ἔντυσε μὲ δέρματα ὁ Δημιουργὸς καὶ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τρέφονται μὲ χόρτα[79]; Αὐτὰ τὰ ὅρια ἔθεσε ὁ Δημιουργὸς γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος καὶ ἔτσι διέταξε καὶ ἐμπόδισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σημερινὴ ἀχρειότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Πάντως δὲ λέω ὅτι καὶ τώρα θὰ μᾶς θρέψει ὅταν εἴμαστε εὐσεβεῖς, Αὐτὸς ποὺ τρέφει τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅτι θὰ μᾶς ντύσει Ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ περιβάλλει μὲ τόση δόξα[80]. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πείσω ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολὺ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ μιὰ τέτοια πίστη. Ὅμως ποιὸς δὲν θὰ δώσει τὰ ἀναγκαῖα σ' ἐκεῖνον ποὺ ζεῖ ἐνάρετη ζωή, καὶ μάλιστα καὶ θὰ τὸν παρακαλέσει νὰ τὰ πάρει; Ὅταν ἄνθρωποι βάρβαροι, οἱ Βαβυλώνιοι ποὺ κατέλαβαν μὲ πόλεμο τὴν Ἱερουσαλήμ, σεβάστηκαν τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἱερεμία[81] καὶ τοῦ πρόσφεραν ἄφθονα κάθε σωματικὴ περιποίηση, καὶ ὄχι μόνο τροφὴ τοῦ ἔδωσαν, ἀλλὰ καὶ σκεύη ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὸ φαγητό, πῶς δὲν θὰ σεβαστοῦν τὸν ἐνάρετο βίο οἱ ὁμόφυλοι καὶ καθαροὶ ἀπὸ κάθε βαρβαρικὴ συμπεριφορά, ποὺ ξέρουν τὸ καλὸ καὶ εἶναι ζηλωτὲς τῆς ἀρετῆς; Καὶ ἂν δὲν μπόρεσαν οἱ ἴδιοι νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἀρετὴ ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, τιμοῦν ὡστόσο τὴν ἀρετὴ καὶ θαυμάζουν τοὺς ἀγωνιστές της. Ποιὸς ἔπεισε τὴν Σουμανίτισσα νὰ ἑτοιμάσει τόπο γιὰ ἀνάπαυση στὸν Ἐλισσαῖο καὶ νὰ τοῦ βάλει τραπέζι καὶ σκαμνὶ καὶ λύχνο[82]; Ὄχι ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἐλισσαίου; Καὶ τί ἔπεισε τὴ χήρα ἐκείνη, ἐνῶ ἡ πείνα κατέστρεφε ὅλη τὴ χώρα, νὰ προτιμήσει τὴν περιποίηση τοῦ προφήτη, παρὰ τὴ δική της ἀνάγκη[83]; Πάντως ἂν δὲν ἔμενε ἐκστατικὴ μπροστὰ στὴν ἀρετὴ τοῦ προφήτη Ἠλία, δὲ θὰ ἀφαιροῦσε τὴ μικρὴ παρηγοριὰ ποὺ εἶχε γιὰ τὴ ζωὴ τὴ δική της καὶ τῶν παιδιῶν της γιὰ νὰ τὴν δώσει σ' ἐκεῖνον. Τὸν θάνατο ἀπὸ ἀσι-

79. Γεν. 3, 21.
80. Ματθ. 6, 25-30.
81. Ἱερ. 47, 5.
82. Δ' Βασ. 4, 10.
83. Γ' Βασ. 17, 10-16.

τία ποὺ τὸν περίμενε ἐντὸς ὀλίγου, τὸν διάλεξε πρόωρα, μὲ τὴν μεγαλοδωρία της πρὸς τὸν ξένο.

Ἔφτασαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ παραπάνω προφῆτες μὲ τὴν γενναιότητά τους καὶ μὲ τὴν ἐπιμονή τους στοὺς κόπους καὶ μὲ τὴν καταφρόνησή τους πρὸς τὰ πράγματα τοῦ βίου. Ἐπειδὴ ζοῦσαν φτωχικὰ καὶ πρόκοψαν ὥστε ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκεια νὰ φτάσουν στὴν κατάσταση νὰ μὴ χρειάζονται τίποτε, πλησίασαν τὶς ἀσώματες Δυνάμεις. Καὶ γι' αὐτό, ἐνῶ ἦταν σωματικὰ ἀφανεῖς καὶ ἀσήμαντοι, ἔγιναν δυνατότεροι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὰ πρωτεῖα καὶ κυβερνοῦσαν τοὺς ἄλλους. Συνομιλοῦσαν μὲ τόση παρρησία μ' ἐκείνους ποὺ φοροῦσαν τὸ στέμμα, ὅσο οὔτε αὐτοὶ δὲ μιλοῦσαν στοὺς ὑπηκόους τους. Σὲ ποιὰ ὅπλα καὶ σὲ ποιὰ δύναμη βασιζόταν ὁ Ἠλίας, ὅταν ἔλεγε στὸν Ἀχαάβ· «Δὲν παρασύρω ἐγὼ στὸ κακὸ τὸ Ἰσραήλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατέρα σου»[84]; Πῶς ὁ Μωυσῆς ἐρχόταν ἀντιμέτωπος τοῦ Φαραὼ[85], χωρὶς νὰ ἔχει ἄλλο ἐφόδιο θάρρους, παρὰ μόνο τὴν ἀρετή; Καὶ πῶς ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος, ἐνῶ ἦταν μαζεμένος γιὰ πόλεμο ὁ στρατὸς τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, ἔλεγε πρὸς τὸν Ἰωρὰμ (βασιλιὰ τοῦ Ἰσραήλ): «Ζεῖ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου παρουσιάστηκα· ἂν δὲν ἦταν γιὰ χάρη τοῦ Ἰωσαφάτ, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, οὐδέποτε θὰ ἔριχνα πάνω σου τὸ βλέμμα μου, οὔτε θὰ σὲ πρόσεχα»[86]. Δὲν φοβήθηκε ὁ Ἐλισσαῖος οὔτε τὸ στρατὸ ποὺ ἦταν ἕτοιμος γιὰ πόλεμο, οὔτε τὸ θυμὸ τοῦ βασιλιᾶ, ὁ ὁποῖος σὲ καιρὸ πολέμου ἦταν φυσικὸ νὰ χρησιμοποιήσει μιὰ παράλογη βία, καθὼς ἦταν συγχυσμένη ἡ σκέψη του ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Μπορεῖ νὰ κάνει ὁ βασιλιὰς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἀρετή; Ποιὸ βασιλικὸ ἔνδυμα ἔσχισε τὸν Ἰορδάνη ὅπως ἡ προβειὰ τοῦ προφήτη Ἠλιοῦ[87]; Ποιὸ στέμμα θεράπευσε ἀσθένειες, ὅπως τὰ μαντήλια τῶν Ἀποστόλων[88]; Ἔλεγξε κάποτε ὁ προφήτης τὸ βασιλιὰ ποὺ παρέβαινε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ ἦταν μαζὶ μὲ ὅλο τὸ στρατό του. Θύμωσε ὁ βασιλιὰς καὶ ἅπλωσε τὸ χέρι του ἐναντίον τοῦ προφήτη. Ὅμως οὔτε τὸν προφήτη ἔπιασε, οὔτε τὸ χέρι του μπόρεσε νὰ τὸ φέρει στὴ θέση του, γιατὶ ἔγινε ξερό[89]. Ἔγινε δηλαδὴ πόλεμος μεταξὺ ἀρετῆς καὶ βασιλικῆς δυνάμεως, καὶ νίκησε ἡ ἀρετή. Χωρὶς νὰ πολεμάει ὁ προφήτης, ἡ ἀρετὴ κατατρόπωνε τὸν ἀντίπαλο. Ἦταν ἀργὸς ὁ ἀγωνιστής, ἀλλὰ ἡ πίστη ἐργαζόταν. Οἱ σύμμαχοι τοῦ βασιλιᾶ ἔχαναν τὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων καὶ τὸ χέρι ποὺ στεκόταν ξερὸ μαρτυροῦσε τὴ νίκη τῆς ἀρετῆς.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κατόρθωναν οἱ παραπάνω ἅγιοι, ἐπειδὴ ἀποφάσισαν νὰ ζοῦν μόνο γιὰ τὴν ψυχή· τὸ σῶμα καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος τὶς ἀποστρέφονταν, καὶ τοὺς ἔκανε μεγάλους τὸ ὅτι δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε. Προτιμοῦσαν νὰ ἀφήσουν τὸ σῶμα καὶ νὰ φύγουν ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή, παρὰ νὰ προδώσουν τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ κολακέψουν γιὰ χάρη κάποιας σωματικῆς ἀνάγκης κανένα ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἐμεῖς ὅ-

84. Γ' Βασ. 18, 18.
85. Ἐξ. 2.
86. Δ' Βασ. 3, 14.
87. Δ' Βασ. 2, 8.
88. Πράξ. 19, 12.
89. Γ' Βασ. 13. 4.

μως, ὅταν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι, ἐγκαταλείπομε τὸ γενναῖο ἀγώνα ἐναντίον τῶν θλιβερῶν καὶ τρέχομε στοὺς πλουσίους, ὅπως τὰ σκυλάκια ποὺ κουνοῦν τὴν οὐρὰ χαρούμενα σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ρίχνουν ἕνα γυμνὸ ἴσως κόκκαλο ἢ λίγα κομματάκια ψωμιοῦ· καὶ τοὺς ἀποκαλοῦμε εὐεργέτες καὶ προστάτες τῶν χριστιανῶν, καὶ λέμε ὅτι ἔχουν κάθε ἀρετή, ἀκόμη καὶ ἂν βρίσκονται στὰ ἔσχατα τῆς κακίας, γιὰ νὰ πετύχομε ἐκεῖνο ποὺ θέλομε.

Δὲν ἐξετάζομε μὲ προσοχὴ τὴ διαγωγὴ καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων, τῶν ὁποίων δῆθεν ἔχομε σκοπὸ νὰ μιμηθοῦμε τὴν ἀρετή. Ἦρθε πρὸς τὸν Ἐλισσαῖο ὁ στρατηλάτης τῆς Συρίας Νεεμὰν μὲ πολλὰ δῶρα. Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ προφήτης; Ἄραγε τὸν προϋπάντησε; Ἄραγε ἔτρεξε πρὸς αὐτόν; Δὲν φανέρωσε τὴ θέλησή του πρὸς τὸν Νεεμὰν μέσω ἑνὸς παιδιοῦ; Οὔτε τὸ πρόσωπό του δέχτηκε νὰ δεῖ, γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ ὅτι γιὰ χάρη τῶν δώρων τὸν θεράπευσε[90]. Αὐτὰ τὰ εἴπαμε, ὄχι γιὰ νὰ διδαχτοῦμε ἀλαζονεία, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν κολακεύομε ἐξαιτίας κάποιας ἀνάγκης μας ἐκείνους ποὺ ἔχουν περὶ πολλοῦ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐμεῖς διακηρύττομε ὅτι τὰ καταφρονοῦμε.

Γιατί λοιπὸν ἀφήσαμε τὸν κύριο σκοπὸ τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας καὶ ἀσχολούμαστε μὲ τὴ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριο; Τί σημασία ἔχει γιὰ τὸ Θεό, ἂν συνεισφέρομε κι ἐμεῖς τὴν φροντίδα μας, γιὰ νὰ νομιστεῖ ὅτι ἔχομε κοινὴ τὴν ἐπιμέλεια τῆς γεωργίας; Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια ὀργώνει τὴ γῆ καὶ σπέρνει. Ὁ Θεὸς μὲ ἀλλεπάλληλες βροχὲς ποτίζει τοὺς σπόρους γιὰ νὰ ἁπλώσουν τὶς ρίζες μέσα στὴ γῆ· ἀνατέλλει τὸν ἥλιο ποὺ ζεσταίνει τὴ γῆ καὶ μὲ τὴ θερμότητα προσκαλεῖ πρὸς τὰ ἐπάνω τὰ φυτά· στέλνει τοὺς ἀνέμους ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία τῶν φυτῶν. Μὲ ἁπαλὸ ἀέρα φυσᾶ στὴν ἀρχὴ τὴν πεδιάδα, ὅπου ἔχουν φυτρώσει τὰ στάχια, γιὰ νὰ μὴν ξεραίνονται τὰ σπαρμένα μὲ ζεστοὺς ἀνέμους· κατόπιν μὲ πνοὴ σταθερότερων ἀνέμων ὡριμάζει τὴ γαλακτώδη οὐσία μέσα στοὺς σπόρους. Στὸν ἁλωνισμὸ δίνει τὸν κατάλληλο καύσωνα καὶ στὸ λίχνισμα κατάλληλους ἀνέμους. Καὶ ἂν λείψει ἕνα ἀπ' αὐτά, μάταιος εἶναι ὁ ἀνθρώπινος κόπος, καὶ μένει χωρὶς ἀποτέλεσμα ἡ δική μας ἐπιμέλεια ἂν δὲν σφραγιστεῖ ἀπὸ τὶς δωρεὲς τοῦ Θεοῦ. Πολλὲς φορὲς καὶ χωρὶς νὰ λείψει τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά, ἔρχεται μιὰ σφοδρὴ βροχή, παράκαιρη καὶ πολλή, καὶ παρασέρνει ἢ τὰ στάχια ποὺ εἶναι ἀκόμη στὸ ἁλώνι, ἢ καθαρὸ τὸ σιτάρι στὸ σωρό. Κάποτε καὶ στὴν ἀποθήκη τὸ τρώει τὸ σκουλήκι καὶ τὸ ἁρπάζει, νὰ ποῦμε ἔτσι, ἀπὸ τὸ στόμα μας. Ποῦ λοιπὸν καὶ σὲ τί μᾶς χρησιμεύει ἡ δική μας ἐπιμέλεια, ἀφοῦ ὁ Θεὸς κρατεῖ τὸ τιμόνι τῶν πραγμάτων καὶ ὁδηγεῖ καὶ φέρνει τὰ πάντα, ὅπως Ἐκεῖνος θέλει;

Ἀλλὰ θὰ ποῦμε ὅτι στὶς ἀρρώστιες τὸ σῶμα θέλει περιποίηση; Δὲν εἶναι καλύτερο νὰ πεθάνομε, παρὰ νὰ πράξομε κάτι ποὺ δὲν ἁρμόζει στὸ μοναχικὸ σχῆμα; Πάντως, ἂν ὁ Θεὸς θέλει νὰ ζήσομε, ἢ βάζει στὸ σῶμα ἀνάλογη δύναμη, ὥστε νὰ ὑποφέρομε τὸν πόνο τῆς ἀρρώστιας ἢ νὰ δεχτοῦμε στεφάνους γιὰ τὴν γενναιότητα, ἢ θὰ ἐπινοήσει τρόπο γιὰ παρηγοριὰ τοῦ ἀρρώ-

90. Δ' Βασ. 5, 10-16.

στου· καὶ δὲ θὰ λείψει βέβαια ἐπινόηση παρηγοριᾶς ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς σοφίας.

Καλὸ λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητοί, καὶ πάρα πολὺ καλό, νὰ ἀνεβοῦμε στὴν ἀρχαία μακαριότητα καὶ νὰ ἀναλάβομε τὸν τρόπο ζωῆς τῶν παλαιῶν μοναχῶν. Εἶναι νομίζω εὔκολο σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν. Ἀλλὰ καὶ ἂν συνυπάρχει καὶ κανένας κόπος, δὲν θὰ εἶναι ἄκαρπος, προσφέροντας ἀρκετὴ παρηγοριὰ τόσο τὴν καλὴ φήμη ἐκείνων ποὺ ἔχουν προηγηθεῖ στὴν ἀρετὴ ὅσο καὶ τὴν διόρθωση τῶν μεταγενεστέρων. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ κέρδος σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀρχίσει τὴν ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἄφησαν στοὺς κατοπινοὺς εἰκόνα ἄριστης ζωῆς, ἡ ἀνάκτηση ὅσων ἐγκαταλείφθηκαν.

Ἂς ἀποφύγομε νὰ μένομε στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά, γιὰ νὰ τρέχουν σ' ἐμᾶς ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Ἂς ἐπιδιώξομε τὶς ἐρημιές γιὰ νὰ τραβήξομε σ' ἐμᾶς ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀποφεύγουν, ἂν μερικοὶ τὸ θέλουν αὐτό. Ἔχει γραφεῖ ἐπαινετικὰ γιὰ μερικοὺς ὅτι ἄφησαν τὶς πόλεις καὶ κατοίκησαν στοὺς βράχους καὶ ἔγιναν σὰν περιστέρια πρόθυμα στὴ μελέτη[91]. Ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἔμενε στὴν ἔρημο καὶ ὅλες οἱ πόλεις σύσσωμες ἔρχονταν σ' αὐτόν. Κι ἐκεῖνοι ποὺ φοροῦσαν τὰ μεταξωτὰ βιάζονταν νὰ πᾶνε νὰ δοῦνε τὴν δερμάτινη ζώνη του· καὶ προτιμοῦσαν νὰ ταλαιπωροῦνται στὸ ὕπαιθρο ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν σπίτια μὲ χρυσὲς ὀροφές, καὶ νὰ ξαπλώνουν πάνω στὴν ἄμμο παρὰ νὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ λιθοκόλλητα κρεβάτια. Καὶ ὅλα τὰ ὑπέφεραν εὐχάριστα, ἂν καὶ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὶς συνήθειές τους, γιατὶ μείωνε τὴν αἴσθηση τῶν ὀδυνηρῶν ὁ πόθος νὰ βλέπουν τὸν Πρόδρομο· καὶ τὸν πόνο τῆς σκληραγωγίας τους τὸν ἀφαιροῦσε τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς. Τόσο πολυτιμότερη εἶναι ἡ ἀρετὴ ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ὁ ἡσυχαστικὸς βίος ἐπιφανέστερος ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα. Πόσοι κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἦταν πλούσιοι καὶ εἶχαν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ δόξα τους, καὶ δὲν μιλάει κανένας γι' αὐτούς. Καὶ τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀδόξου Προδρόμου μέχρι τώρα ψάλλεται, καὶ ἡ μνήμη τοῦ πολίτη τῆς ἐρήμου εἶναι σὲ ὅλους ἐπιθυμητή. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ ἔχει αἰώνια δόξα, καὶ ἡ φήμη της ἀναγγέλλει στοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀγαθά της.

Ἂς παρατήσομε τὴν κτηνοτροφία, γιὰ νὰ ἀποκτήσομε ποιμαντικὴ συνήθεια. Ἂς ἀφήσομε τὸ ἐπονείδιστο ἐμπόριο, γιὰ νὰ ἀποκτήσομε τὸ πολύτιμο μαργαριτάρι[92]. Ἂς ἀποφύγομε τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς ποὺ βγάζει ἀγκάθια καὶ τριβόλια[93], γιὰ νὰ γίνομε ἐργάτες καὶ φύλακες τοῦ Παραδείσου. Ἂς ἀπορρίψομε τὰ πάντα καὶ ἂς ἐκλέξομε τὸν ἥσυχο βίο, γιὰ νὰ ντραποῦν ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς κατηγοροῦν ὅτι ἐπιδιώκομε τὴν ἀπόκτηση τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Τίποτε ἄλλο δὲ μαλακώνει ἐκείνους ποὺ μᾶς κατηγοροῦν ὅσο ἡ ταπεινὴ διόρθωσή μας σὲ ὅ,τι μᾶς κατηγοροῦν. Γιατὶ ἡ μεταβολὴ τῶν κατηγορουμένων γίνεται μεταβολὴ τῆς γνώμης τῶν κατηγόρων.

Ἄξιο ντροπῆς καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς περιγελοῦν ὅλοι εἶναι κι αὐτό: μό-

91. Ἱερ. 31, 28. 92. Ματθ. 13, 46. 93. Γεν. 3, 18.

λις ἔρθει κανεὶς στὸ μοναχικὸ βίο καὶ μόλις μάθει τὶς συνήθειες τῆς ἀσκήσεως, πῶς καὶ πότε προσεύχονται καὶ ποιὰ δίαιτα ἔχουν, νὰ γίνεται ἀμέσως δάσκαλος γιὰ ὅ,τι ἀκόμη δὲν ἔμαθε. Καὶ κυκλοφορεῖ σέρνοντας μαζί του πλῆθος μαθητῶν, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔχει ἀνάγκη διδασκαλίας, νομίζοντας τὸ πράγμα τόσο εὔκολο. Καὶ δὲν ξέρει ὅτι τὸ δυσκολότερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἐπιμέλεια ψυχῶν, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀνάγκη νὰ καθαριστοῦν ἀπὸ τοὺς παλιοὺς μολυσμοὺς τῆς ἁμαρτίας καὶ ἔπειτα χρειάζονται μεγάλη προσοχὴ γιὰ νὰ δεχτοῦν τοὺς τύπους τῶν ἀρετῶν. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φαντάστηκε τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἄσκηση, πῶς θὰ διορθώσει τὰ ἤθη τῶν ὑποτακτικῶν του; Πῶς θὰ μεταβάλει ἐκείνους ποὺ εἶναι αἰχμάλωτοι τῆς κακῆς συνήθειας; Πῶς θὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ πολεμοῦνται ἀπὸ τὰ πάθη, ἀφοῦ δὲν γνωρίζει διόλου τὸν νοητὸ πόλεμο; Ἢ πῶς θὰ θεραπεύσει τὶς πληγές, ἐνῶ εἶναι αὐτὸς τραυματίας καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιδέσμους;

Ἢ μήπως κάθε τέχνη χρειάζεται καιρὸ καὶ μακρὰ διδασκαλία, καὶ μόνον ἡ τέχνη τῶν τεχνῶν ἐξασκεῖται χωρὶς προηγούμενη μαθητεία; Ἕνας ἄπειρος δὲ θὰ ξεθαρρευτεῖ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴ γεωργία, οὔτε ἕνας ἀμύητος στὴν ἰατρικὴ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἔργα γιατροῦ· γιατὶ ὁ ἕνας θὰ ἐλεγχθεῖ ὅτι δὲν ὠφέλησε διόλου τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρρώστια τὴν πῆγε στὸ χειρότερο, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὅτι τὴν ὀργωμένη γῆ τὴν ἔκανε χέρσα καὶ γεμάτη ἀγριόχορτα. Μόνο μὲ τὴ θεοσέβεια, σὰν νὰ εἶναι ἡ πιὸ εὔκολη ἀπ' ὅλες, καταπιάνονται οἱ ἀπαίδευτοι· καὶ τὸ δυσκολοκατόρθωτο πράγμα, φαίνεται εὔκολο στοὺς πολλούς· καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Παῦλος ὅτι δὲν τὸ ἔχει καταλάβει ἀκόμη[94], αὐτὸ βεβαιώνουν ὅτι τὸ γνωρίζουν μὲ ἀκρίβεια ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν ἀκόμη οὔτε ὅτι ἔχουν ἄγνοια. Γι' αὐτὸ ἔγινε εὐκαταφρόνητος ὁ μοναχικὸς βίος καὶ περιπαίζονται ἀπὸ ὅλους οἱ μοναχοί. Ποιὸς δὲ θὰ περιγελάσει ἐκεῖνον ποὺ μέχρι χθὲς ἦταν νεροκουβαλητὴς σὲ καπηλεῖο καὶ σήμερα τὸν βλέπει δάσκαλο τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ συνοδεύεται τιμητικὰ ἀπὸ μαθητές; Ἢ ἐκεῖνον ποὺ ἄφησε πρὶν λίγο τὶς κακοτυχίες τῆς πόλεως καὶ σήμερα μαζὶ μὲ πλῆθος μαθητῶν περνᾶ καμαρωτὰ τὴν ἀγορὰ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη; Ἂν εἶχαν πεισθεῖ μὲ σαφήνεια ὅτι εἶναι πολὺς ὁ κόπος νὰ ὁδηγοῦν τοὺς ἄλλους στὴν θεοσέβεια καὶ ἂν γνώριζαν ἀκριβῶς τὸν κίνδυνο ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτό, ὁπωσδήποτε θὰ παρατοῦσαν τὸ πράγμα ὡς ἀνώτερο τῶν δυνάμεών τους. Ὅσο ὅμως τὸ ἀγνοοῦν καὶ νομίζουν δόξα τους νὰ εἶναι προϊστάμενοι μερικῶν, θὰ ἔρθει ὥρα ποὺ θὰ πέσουν μὲ τὸ κεφάλι στὸ βάραθρο. Καὶ τὸ νὰ πηδοῦν σὲ ἕνα καμίνι ποὺ καίει, τὸ νομίζουν εὔκολο. Φέρνουν γέλια σ' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὸ χθεσινό τους βίο, στὸ Θεὸ ὅμως προκαλοῦν ἀγανάκτηση γιὰ τὴν αὐθάδειά τους. Ὁ Ἠλεὶ δὲ γλύτωσε τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ οὔτε μὲ τὸ σεβάσμιο γῆρας του, οὔτε μὲ τὴν προηγούμενη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, οὔτε μὲ τὴν ἱερατική του τιμή, γιατὶ ἀμέλησε τὴ διόρθωση τῶν παιδιῶν του[95]. Πῶς θὰ γλυτώσουν τώρα τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι ποὺ

94. Φιλιπ. 3, 12.   95. Α' Βασ. 2, 12-29· 4, 18.

οὔτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα τους εἶναι ἀξιόπιστοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὔτε γνωρίζουν τὸ πῶς φτάνει κανεὶς στὴν ἁμαρτία, ἢ τὴ μέθοδο τῆς διορθώσεως, ἀλλὰ χωρὶς πείρα, ἀπὸ φιλοδοξία ἀναλαμβάνουν ἐπικίνδυνο πράγμα;

Γιὰ τοῦτο ὁ Κύριος φαινομενικὰ ἐννοοῦσε μόνο τοὺς Φαρισαίους διδασκάλους ὅταν ἔλεγε: «Ἀλλοίμονό σας γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές! Περιέρχεστε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ γιὰ νὰ προσελκύσετε ἕνα προσήλυτο· καὶ ὅταν τὸ ἐπιτύχετε, τὸν κάνετε νὰ γίνει παιδὶ τῆς γέεννας δυὸ φορὲς περισσότερο ἀπὸ σᾶς»[96]. Στὴν πραγματικότητα, μὲ τὴν ἐπίπληξη ἐκείνων ἤθελε νὰ συμβουλέψει ὅσους θὰ ἔπεφταν ὕστερα στὰ ἴδια παραπτώματα, ὥστε νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴν ἀνάρμοστη ἐπιθυμία τῆς ἀνθρώπινης δόξας, κρίνοντας πιὸ φοβερὸ τὸ «ἀλλοίμονο» τοῦ Κυρίου. Ἂς ντρέπονται αὐτοὶ καὶ τὸν Ἰώβ· καί, ἢ σὰν τὸν Ἰὼβ νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς ὑποτακτικούς, ἢ νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν προστασία τους, ἐφόσον δὲν γνωρίζουν νὰ κάνουν ὅπως ἐκεῖνος, οὔτε καταβάλλουν τὴν ἴδια μὲ ἐκεῖνον ἐπιμέλεια γιὰ χάρη τῶν ὑποτακτικῶν τους. Ὁ Ἰώβ, θέλοντας νὰ ἔχει τοὺς γιούς του καθαροὺς ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς τῆς διάνοιας, πρόσφερε κάθε ἡμέρα θυσία γι' αὐτούς, λέγοντας: «Μήπως οἱ γιοί μου μὲ τὴ διάνοιά τους σκέφτηκαν κακὰ πρὸς τὸν Θεό»[97]. Πῶς αὐτοί, ἐνῶ ἀγνοοῦν νὰ διακρίνουν καὶ φανερὰ ἀκόμη ἁμαρτήματα, γιατὶ ἡ σκόνη ἀπὸ τὴν μάχη τῶν παθῶν σκοτίζει ἀκόμη τὸ λογικό τους, πῶς ὁρμοῦν καὶ ἀναλαμβάνουν τὴν θεραπεία καὶ προστασία ἄλλων ψυχῶν, χωρὶς νὰ ἔχουν θεραπεύσει ἀκόμη τὰ δικά τους πάθη, ὥστε νὰ ὁδηγοῦν ἀπὸ τὴ δική τους νίκη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τοὺς ἄλλους στὴ νίκη; Πρέπει πρωτύτερα νὰ πολεμήσουν τὰ πάθη καὶ νὰ βάλουν μὲ μεγάλη προσοχὴ στὴ μνήμη τους τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα τοῦ πολέμου· καὶ ἔτσι ἀπὸ τὶς δικές τους ἐμπειρίες γιὰ τὸν πόλεμο, νὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ κάνουν σ' αὐτοὺς εὐκολότερη τὴ νίκη, λέγοντάς τους ἀπὸ πιὸ πρὶν τὶς μεθόδους τοῦ πολέμου.

Γιατὶ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ νίκησαν τὰ πάθη, ἴσως μὲ τὴ μεγάλη τους σκληραγωγία· καὶ ἐντούτοις δὲ γνωρίζουν τὸν τρόπο τῆς νίκης, ἐπειδὴ οἱ συμπλοκὲς ἔγιναν σὰν σὲ νυχτερινὴ μάχη, οὔτε ἐννόησαν τὶς ἐνέδρες καὶ τὸν δόλο τῶν ἐχθρῶν γιὰ νὰ τὰ τυπώσουν στὸ νοῦ τους. Αὐτὸ ἔκανε συμβολικὰ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὅταν ὁ στρατὸς περνοῦσε νύχτα τὸν Ἰορδάνη· διέταξε νὰ ἀνασύρουν πέτρες ἀπὸ τὸ ποτάμι, νὰ κάνουν μὲ αὐτὲς μία στήλη, νὰ τὶς ἀσβεστώσουν καὶ νὰ γράψουν πάνω πῶς πέρασαν τὸν Ἰορδάνη[98]. Μ' αὐτὸ ἔδειξε ὅτι πρέπει νὰ φανερώνομε τὰ βαθιὰ κρυμμένα νοήματα τῆς ἐμπαθοῦς διαγωγῆς καὶ νὰ τὰ δημοσιεύομε μὲ σαφήνεια καὶ νὰ μὴν κρύβομε ζηλότυπα τὴ γνώση ἀπὸ τοὺς ἄλλους· γιὰ νὰ μὴ γνωρίζει μόνο ἐκεῖνος ποὺ πέρασε τὸν τρόπο τῆς διαβάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ θελήσουν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, μὲ τὴ μάθηση νὰ περάσουν πιὸ εὔκολα, καὶ ἡ πείρα τῶν πρώτων νὰ γίνει διδασκαλία στοὺς ἄλλους.

96. Ματθ. 23, 15.   97. Ἰὼβ 1, 5.   98. Ἰ. Ναυῆ 4, 1-9.

Ἀλλὰ αὐτὰ οὔτε τὰ βλέπουν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, οὔτε καὶ ἄλλοι ἂν τοὺς τὰ λένε ἀκοῦν, ἀλλὰ μόνο τὴ δική τους σκέψη βλέπουν καὶ ἐπιβάλλουν στοὺς ἀδελφοὺς δουλικὲς ὑπηρεσίες σὰν νὰ ἦταν σκλάβοι ἀγορασμένοι, καὶ ὅλη τὴ δόξα τους τὴν ἐξαρτοῦν ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι προϊστάμενοι περισσοτέρων. Καὶ συνερίζονται, ὅταν βγαίνουν ἔξω, νὰ μὴ σέρνουν μαζί τους λιγότερους ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀδελφότητες, σὰν ἀνδράποδα. Ἡ διαγωγή τους εἶναι διαγωγὴ μᾶλλον καπήλων, παρὰ διδασκάλων. Καθὼς νομίζουν ὅτι εἶναι εὔκολο νὰ διατάζουν μὲ τὰ λόγια, ἔστω καὶ ἂν εἶναι βαριὰ ἐκεῖνα ποὺ διατάζουν, καὶ δὲν καταδέχονται νὰ τὰ διδάσκουν μὲ τὸ ἔργο, φανερώνουν σὲ ὅλους τὸ σκοπό τους· ἐπιδιώκουν αὐτὴ τὴν ἀρχηγία, ὄχι γιὰ νὰ ὠφελήσουν ἐκείνους ποὺ ἔρχονται σ' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ νὰ πετύχουν τὴ δική τους ἱκανοποίηση. Ἂς μάθουν αὐτοί, ἂν θέλουν, ἀπὸ τὸν Ἀβιμέλεχ καὶ τὸν Γεδεών, ὅτι ὄχι λόγια, ἀλλὰ ἔργα ὁδηγοῦν σὲ μίμηση τοὺς ὑπηκόους. Ὁ Ἀβιμέλεχ ἔκοψε ἕνα φορτίο ξύλα καὶ ἀφοῦ τὰ σήκωσε εἶπε: «Ὅπως μὲ εἴδατε νὰ κάνω, κάνετε καὶ σεῖς»[99]. Ὁ Γεδεὼν διακήρυξε ὅτι τὸ ἔργο εἶναι κοινὸ καὶ ἄρχισε πρῶτος τὴν ἐργασία λέγοντας: «Βλέπετε τί κάνω ἐγώ, ἔτσι νὰ κάνετε καὶ σεῖς»[100]. Καὶ ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Στὶς ἀνάγκες μου καὶ στὶς ἀνάγκες ἐκείνων ποὺ ἦταν μαζί μου ὑπηρέτησαν αὐτὰ ἐδῶ τὰ χέρια μου»[101]. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔπραξε καὶ ὕστερα δίδαξε. Ὅλα αὐτὰ ποιὸν δὲν πείθουν ὅτι πιὸ ἀξιόπιστη εἶναι ἡ διδασκαλία μὲ τὰ ἔργα, παρὰ μὲ τὰ λόγια;

Αὐτοὶ ὅμως μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα κλείνουν τὰ μάτια καὶ προστάζουν μὲ ἀλαζονεία ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ γίνουν. Ὅταν νομίσουν ὅτι γνωρίζουν κάτι ἀπ' αὐτὰ ἐπειδὴ τὸ ἔχουν ἀκούσει, τότε ὅπως οἱ ἄπειροι ποιμένες ποὺ κατηγορεῖ ὁ προφήτης Ζαχαρίας, φοροῦν μαχαίρι στὸ βραχίονα καὶ γι' αὐτὸ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμός τους τυφλώνεται[101α]. Γιατὶ ὅταν παραμεληθεῖ ἡ ἀγαθὴ πράξη ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἀνοησία, σβήνει μαζί της καὶ τὸ φῶς τῆς θεωρίας. Αὐτὸ παθαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ ποιμένουν ὠμὰ καὶ ἀπάνθρωπα τὰ πνευματικά τους παιδιά, ὅταν ἔχουν πρόχειρη τὴν τιμωρητικὴ ἐξουσία· γιατὶ ἀμέσως οἱ ἀγαθὲς θεωρητικὲς σκέψεις σβήνονται καὶ οἱ πράξεις, ἀφοῦ στερηθοῦν τὴ θεωρία, μαραίνονται. Ἔτσι οὔτε νὰ πράξουν τίποτε, οὔτε νὰ δοῦν μποροῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν φέρουν τὸ μαχαίρι στὸ μηρό, ἀλλὰ στὸν βραχίονα. Στὸν μηρὸ ἔχουν τὸ μαχαίρι ἐκεῖνοι ποὺ μεταχειρίζονται τὸν λόγο ποὺ κόβει, ἐναντίον τῶν δικῶν τους παθῶν· στὸν βραχίονα τὸ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πρόχειρη τὴν τιμωρία γιὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων. Ἔτσι καὶ ὁ Ναὰς ὁ Ἀμμανίτης —ποὺ ἑρμηνεύεται φίδι— ἀπείλησε τὸν διορατικὸ Ἰσραὴλ ὅτι θὰ τοῦ βγάλει κάθε δεξιὸ μάτι[102], ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει καμιὰ ἀγαθὴ σκέψη σὲ κανένα γιὰ νὰ τὸν ὁδηγήσει ἔτσι σὲ ἀγαθὴ πράξη. Γνώριζε ὅτι αὐτὸ γίνεται αἰτία μεγάλης προκοπῆς σ' ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴ θεωρία ἔρ-

99. Κριτ. 9, 48.
100. Κριτ. 7, 17.
101. Πράξ. 20, 34.
101α. Ζαχ. 11,17.
102. Α' Βασ. 11, 2.

χονται στὴν πράξη, γιατὶ γι' αὐτοὺς ἡ πράξη γίνεται ἀνένοχη, ἐπειδὴ τὴ μελέτησαν πρωτύτερα μὲ τὰ διαπεραστικὰ καὶ ὀξυδερκὴ μάτια τῆς γνώσεως.

Εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὴν πεῖρα ὅτι οἱ ἐπιπόλαιοι ἄνθρωποι, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ προσφέρουν καμιὰ πνευματικὴ ὠφέλεια, ἐπιδιώκουν νὰ αναλαμβάνουν τὴν προστασία ἄλλων. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ γεύθηκε τὴν ἡσυχία καὶ τὴ θεωρία καὶ ὁπωσδήποτε ἄρχισε νὰ ἠρεμεῖ, δὲν θὰ προτιμήσει ποτὲ νὰ δέσει τὸ νοῦ του στὰ σωματικὰ καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ γνώση καί, ἐνῶ φέρεται νὰ πετάει πολὺ ψηλά, νὰ τὸν κάνει νὰ σύρεται κάτω στὰ γήινα πράγματα. Αὐτὸ γίνεται ἀκόμη πιὸ φανερὸ ἀπὸ τὴν πασίγνωστη παραβολὴ ποὺ παρουσίασε στοὺς Σικιμίτες ὁ Ἰωνάθαν, λέγοντας: Πῆγαν τὰ δένδρα τοῦ δάσους νὰ βγάλουν βασιλιά. Καὶ εἶπαν στὴν ἄμπελο· γίνε βασιλιάς μας. Καὶ εἶπε ἡ ἄμπελος· νὰ ἀφήσω τὸν καρπό μου τὸν καλὸ ποὺ τὸν δόξασε ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γίνω βασιλιὰς τῶν δένδρων; Ὅμοια παραιτήθηκαν ἡ συκιὰ γιὰ τὴ γλυκύτητα τῶν καρπῶν της καὶ ἡ ἐλιὰ γιὰ τὴν λιπαρότητα τοῦ καρποῦ της. Τέλος δέχτηκε τὸ ἀξίωμα ὁ θάμνος, ξύλο ἄκαρπο καὶ γεμάτο ἀγκάθια, ποὺ κανένα καλὸ δὲν εἶχε, οὔτε δικό του, οὔτε ἀπὸ τά δένδρα ποὺ θὰ ὑποτάσσονταν σ' αὐτόν[103]. Δὲν εἶπε ἡ παραβολὴ ὅτι τὰ δένδρα τοῦ κήπου εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιμέλεια, ἀλλὰ τὰ δένδρα τοῦ δάσους. Γιατὶ ὅπως ἡ ἄμπελος, ἡ συκιὰ καὶ ἡ ἐλιὰ δὲ δέχτηκαν νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ τῶν δένδρων τοῦ δάσους, εὐχαριστημένες πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν καρπό τους παρὰ ἀπὸ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν στὸν ἑαυτό τους κάποιο καρπὸ ἀρετῆς καὶ αἰσθάνονται τὴν ὠφέλειά του, καὶ ἂν πολλοὶ τοὺς βιάζουν νὰ ἀναλάβουν τέτοια ἀρχή, ἀρνοῦνται καὶ προτιμοῦν τὴν δική τους ὠφέλεια ἀπὸ τὴν τιμὴ τῶν πολλῶν. Καὶ ὅπως ἦταν ἡ κατάρα γιὰ τὰ δένδρα τῆς παραβολῆς, τὸ ἴδιο συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους ποὺ συμπεριφέρονται παρόμοια: Ἢ θὰ βγεῖ φωτιὰ ἀπὸ τὸ θάμνο καὶ θὰ φάει τὰ δένδρα τοῦ δάσους, ἢ θὰ βγεῖ φωτιὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ θὰ φάει τὸ θάμνο. Γιατί, ὅταν οἱ μοναχικὲς ὑποσχέσεις γίνονται ἀνώφελες, κατ' ἀνάγκην ἐπακολουθεῖ κίνδυνος καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ὑποτάσσονται σὲ δάσκαλο χωρὶς πεῖρα, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὸ ἀξίωμα τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, ἀπὸ τὴν ἀπροσεξία τῶν μαθητῶν. Ἡ ἔλλειψη πείρας τοῦ δασκάλου ἐξολοθρεύει τοὺς μαθητές, ἐνῶ ἡ ἀμέλεια τῶν μαθητῶν φέρνει σὲ κίνδυνο τὸν δάσκαλο καὶ μάλιστα ὅταν λόγω τῆς ἀμάθειάς του ἐκεῖνοι πέφτουν σὲ ραθυμία. Οὔτε ἀπὸ τὸ δάσκαλο πρέπει νὰ ξεφεύγει τίποτε ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴ διόρθωση τῶν μαθητῶν, οὔτε οἱ μαθητευόμενοι πρέπει νὰ παραμελοῦν καμιὰ ἀπὸ τὶς ἐντολές του. Καὶ τῶν μαθητῶν τὸ παραστράτημα καὶ τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ ἡ παράβλεψη αὐτῶν ποὺ ἁμαρτάνουν, εἶναι πρᾶγμα βαρὺ καὶ ἐπικίνδυνο.

Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ νομίζουν ὅτι τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι πρόφαση ἀνέσεως καὶ ἀπολαύσεως, γιατὶ τὸ πιὸ κοπιαστικὸ πράγμα εἶναι τὸ νὰ κυβερνᾷ κανεὶς ψυχές. Ἐκεῖνοι ποὺ διοικοῦν ἄλογα καὶ κτήνη, δὲν συναντοῦν ἀντί-

103. Κριτ. 9, 7-15.

στaση ἀπὸ τὰ κοπάδια, καὶ γι' αὐτὸ εὔκολα τὰ διοικοῦν τὶς πιὸ πολλὲς φορές. Σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ διοικοῦν ἀνθρώπους, ἡ ποικιλία τῶν χαρακτήρων καὶ ἡ πανουργία τῆς σκέψεως κάνουν πιὸ δύσκολη τὴν ἐπίβλεψη. Καὶ πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἀναλαμβάνουν, νὰ προετοιμαστοῦν ὅπως γιὰ κοπιαστικὸ ἀγώνα, γιὰ νὰ ὑπομένουν τὰ ἐλαττώματα ὅλων μὲ μεγάλη ἀνεξικακία, κι ἐκεῖνα ποὺ τοὺς διαφεύγουν ἀπὸ ἄγνοια, νὰ τοὺς τὰ διδάσκουν μὲ μακροθυμία. Γι' αὐτό, σύμφωνα μὲ τὴν Π. Διαθήκη, στὸ Ναὸ ὁ νιπτήρας στηριζόταν πάνω σὲ βόδια[104], ἐνῶ ἡ λυχνία κατασκευάστηκε ὁλόκληρη στερεὰ καὶ τορνευτή[105]. Ἡ λυχνία σημαίνει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ προτίθεται νὰ φωτίζει τοὺς ἄλλους, ὀφείλει νὰ στερεώνεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, νὰ μὴν ἔχει τίποτε ἐλαφρὸ ἢ ἄδειο καὶ ν' ἀφαιρέσει τορνεύοντας τὰ περιττά, ὅσα δὲν θὰ χρησίμευαν γιὰ παράδειγμα ἀψεγάδιαστης ζωῆς σὲ ὅσους τὰ ἔβλεπαν. Τὰ βόδια ποὺ σηκώνουν τὸ νιπτήρα φανερώνουν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀναλαμβάνει τέτοιο ἔργο, ὀφείλει νὰ μὴν ἀποφεύγει κανένα ἀπὸ τὰ θλιβερὰ ποὺ ἔρχονται, ἀλλὰ νὰ ὑπομένει τὰ βάρη καὶ τὴν ἀκαθαρσία τῶν μικροτέρων, μέχρι τοῦ σημείου ποὺ δὲν κινδυνεύει ὁ ἴδιος. Γιατὶ πάντως, ἂν θέλει νὰ καθαρίζει τὶς πράξεις τῶν προσερχομένων, κατ' ἀνάγκην θὰ λερωθεῖ κάπως καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ νιπτήρας καθαρίζει τὰ χέρια ἐκείνων ποὺ πλένονται, ἀλλὰ αὐτὸς δέχεται τὴν ἀκαθαρσία. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ συζητεῖ περὶ παθῶν καὶ καθαρίζει τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὶς κηλίδες τους, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περάσει ἀμόλυντος, γιατὶ ἡ ἴδια ἡ μνήμη συνηθίζει νὰ μολύνει τὴ διάνοιά του. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν λεχθοῦν καθαρὰ οἱ αἰσχρότητες, πάντως μολύνουν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νοῦ κατὰ τὴ διήγηση τοῦ λόγου καὶ τὸν θολώνουν μὲ χρώματα ὄχι καθαρά.

Πρέπει ὁ ἡγούμενος νὰ εἶναι καὶ πεπειραμένος ὥστε νὰ μὴν ἀγνοεῖ καμιὰ ἀπὸ τὶς μεθόδους τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ νὰ ἀποκαλύπτει στοὺς ὑποτακτικούς του τὰ ἀγωνίσματα ποὺ ἀγνοοῦν καὶ νὰ προλέγει σ' αὐτοὺς τὶς ἐνέδρες τοῦ διαβόλου, ὥστε νὰ χαρίσει σ' αὐτοὺς τὴ νίκη χωρὶς κόπους καὶ νὰ τοὺς βγάλει στεφανωμένους ἀπὸ τὸν ἀγώνα. Ὅμως ἕνας τέτοιος εἶναι σπάνιος καὶ δὲν βρίσκεται εὔκολα. Αὐτὸ μαρτυρεῖ ὁ μέγας Παῦλος λέγοντας: «Δὲν ἀγνοοῦμε τὶς ἐπινοήσεις τοῦ σατανᾶ»[106]. Καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰώβ, ἀπορώντας γι' αὐτό, λέει: «Ποιὸς θὰ φανερώσει τὸ κρυμμένο πρόσωπό του; Ποιὸς θὰ μπεῖ στὴν πτυχὴ τοῦ θώρακά του; Καὶ ποιὸς θ' ἀνοίξει τὶς πόρτες τοῦ προσώπου του;»[107] Αὐτὰ ἔχουν τὴν ἑξῆς ἔννοια· «Δὲν φαίνεται, λέει, τὸ πρόσωπό του, γιατὶ μὲ πολλὰ ροῦχα σκεπάζει τὴν πονηρία του. Δελεάζει ἀπατηλὰ μὲ τὸ φαινόμενο, μὲ τὸ κρυμμένο ὅμως πρόσωπό του ἑτοιμάζει τὴν καταστροφή». Καὶ γιὰ νὰ μὴν συναριθμήσει τὸν ἑαυτό του μ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγνοοῦν, λέει καθαρὰ τὰ σημάδια του, γνωρίζοντας κάθε ἀγυρτία του: «Τὰ μάτια του, λέει, εἶναι σὰν τοῦ ἑωσφόρου (=τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς), ἀλλὰ τὰ σωθικά του εἶναι φίδια ἀσπίδες». Παίρνει τὴ μορφὴ τοῦ ἑωσφόρου γιὰ νὰ σύρει μὲ πανουργία πρὸς τὸν ἑαυτό του ἐκείνους ποὺ τὸν βλέπουν, ἀλλὰ μὲ

104. Γ' Βασ. 7, 13. 105. Ἐξ. 25, 30. 106. Β' Κορ. 2, 11. 107. Ἰὼβ 41, 5-6.

τὰ φίδια ποὺ ἔχει μέσα του, θανατώνει ὅσους πλησιάζουν.

Καὶ ἡ Παροιμία, πιστοποιώντας τὸν κίνδυνο τοῦ πράγματος, λέει: «Ἐκεῖνος ποὺ σχίζει ξύλα, κινδυνεύει, ἂν τοῦ ξεφύγει τὸ τσεκούρι, νὰ χτυπηθεῖ»[108]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ διαιρεῖ τὰ πράγματα μὲ τὸ λόγο, καὶ ὅσα νομίζονται ὅτι ἔχουν ἑνωθεῖ τὰ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἕνωσή τους, καὶ φροντίζει νὰ δείξει ὅτι εἶναι ὁλότελα ξένα μεταξύ τους τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ νομιζόμενα ὡς ἀγαθά, ἂν δὲν ἔχει ἀπὸ παντοῦ ἀσφαλισμένο τὸ λόγο του, κινδυνεύουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀκοῦνε, γιατὶ ἂν ὁ λόγος του ξεφύγει ἀπὸ τὸ ὀρθό, δίνει ἀφορμὴ σκανδάλου σὲ ὅσους τὸν ἀκούσουν. Ἔτσι κάποιος μαθητὴς τοῦ Ἐλισσαίου ποὺ ἔκοβε ξύλα στὸν Ἰορδάνη καὶ τοῦ ἔπεσε τὸ τσεκούρι στὸν ποταμό, βλέποντας τὸν κίνδυνο, φώναξε στὸν Ἐλισσαῖο: «Ἀλλοίμονο, κύριε, χάθηκε τὸ τσεκούρι μου»[109]. Αὐτὸ παθαίνουν ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ διδάσκουν ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἀκούσει —καὶ φυσικὰ δὲν ὁλοκληρώνουν τὴν προσπάθειά τους, ἐπειδὴ δὲν μιλοῦν ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία. Ὅταν ὅμως πιαστοῦν νὰ λένε κάτι τὸ ἀντίθετο στὸ θέμα τους, τότε ὁμολογοῦν τὴν ἄγνοιά τους καθὼς κινδυνεύουν ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ εἶπαν. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Ἐλισσαῖος ἔριξε στὸν βυθὸ τοῦ ποταμοῦ ἕνα κομμάτι ξύλο καὶ ἀνέβηκε τὸ χαμένο τσεκούρι στὴν ἐπιφάνεια. Καὶ μ' αὐτὸ φανέρωσε τὴ σκέψη ποὺ νομιζόταν κρυμμένη βαθιά, καὶ τὴν ἔθεσε ὑπόψη τῶν ἀκουόντων. Ἐδῶ ὁ Ἰορδάνης σημαίνει τὸ λόγο τῆς μετάνοιας, γιατὶ ἐκεῖ βάπτιζε ὁ Ἰωάννης βάπτισμα μετάνοιας. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ δὲ μιλάει μὲ ἀκρίβεια γιὰ τὴ μετάνοια, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ φανερώσει τὴν κρυμμένη καλοσύνη, κάνει τοὺς ἀκροατὲς νὰ ὑποτιμοῦν τὴν ἁμαρτία, αὐτὸς ρίχνει τὸ σιδερένιο τσεκούρι στὸν Ἰορδάνη. Καλῶς λοιπὸν τὸ ξύλο ξαναφέρνει τὸ τσεκούρι ἀπὸ τὸ βυθὸ στὴν ἐπιφάνεια. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὸ Σταυρὸ (ποὺ συμβολίζει αὐτὸ τὸ ξύλο), ἦταν κρυμμένος ὁ λόγος τῆς μετάνοιας καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ θέλησε νὰ πεῖ κάτι, ἐλέγχθηκε ὅτι μίλησε πρόχειρα. Ὕστερα ἀπὸ τὸν Σταυρό, ἔγινε φανερὸς ὁ λόγος τῆς μετάνοιας, καθὼς ἀναδείχθηκε στὸν ὁρισμένο καιρὸ ἀπὸ τὸ ξύλο τοῦ Σταυροῦ.

Αὐτὰ τὰ λέω ὄχι γιὰ νὰ ἐμποδίσω μερικοὺς νὰ ὁδηγοῦν νέους στὴ θεοσέβεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρακαλέσω νὰ ἀποκτήσουν πρῶτα συνήθεια στὴν ἀρετή, ἀνάλογη μὲ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος, καὶ νὰ μὴν ἀναλαμβάνουν πρόχειρα αὐτὸ τὸ ἔργο, ἔχοντας στὸ νοῦ τους μόνο τὰ εὐχάριστα καὶ τὴν ὑπηρεσία ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν καὶ τὸν ἔπαινο ἀπὸ τοὺς ἔξω καὶ ἀψηφώντας τὸν κίνδυνο ποὺ ἀκολουθεῖ· οὔτε νὰ μετατρέπουν τὰ πολεμικὰ ὄργανα σὲ γεωργικὰ προτοῦ γίνει τέλεια εἰρήνη. Ὅταν ὑποτάξει κανεὶς τὰ πάθη καὶ δὲν τὸν ἐνοχλοῦν πλέον ἀπὸ πουθενὰ πόλεμοι, οὔτε ἔχει ἀνάγκη ἀμυντικῶν ὅπλων, τότε εἶναι καλὸ νὰ καλλιεργεῖ τοὺς ἄλλους. Ἕως ὅτου ὅμως κυβερνοῦν τὰ πάθη καὶ συνδέεται ὁ σαρκικὸς πόλεμος μὲ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, δὲν πρέπει νὰ ἀφήνομε τὰ ὅπλα, ἀλλὰ ἀδιάκοπα νὰ τὰ κρατοῦμε, γιὰ νὰ

108. Ἐκκλ. 10, 9-10. 109. Δ' Βασ. 6, 5-6.

μὴν ἐκμεταλλευθοῦν οἱ ἐχθροὶ τὴν δική μας ἀνάπαυση καὶ μᾶς αἰχμαλωτίσουν χωρὶς νὰ πληγωθοῦν. Ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται καλῶς γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ λόγω τῆ μεγάλης ταπεινοφροσύνης τους νομίζουν ὅτι δὲ νίκησαν ἀκόμα, ὁ θεῖος λόγος τοὺς προτρέπει νὰ μετατρέψουν τὰ μαχαίρια τους σὲ ἄροτρα καὶ τὶς λόγχες νὰ τὶς κάνουν δρεπάνια[110]· συμβουλεύει δηλαδὴ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται πλέον μάταια μὲ νικημένους ἐχθρούς, ἀλλὰ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν πολλῶν, νὰ μεταποιήσουν τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν πολεμικὴ συνήθεια στὸ νὰ καλλιεργοῦν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκόμη γεμάτοι μὲ τὰ ἔργα τῆς κακίας. Ἀντίθετα, ἐκείνους ποὺ δὲν ἔφτασαν σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση καὶ ἀπὸ ἀπειρία ἢ θρασύτητα ἐπιχειροῦν παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους, ὁ θεῖος λόγος συμβουλεύει: «Κομματιάστε τὰ ἄροτρά σας καὶ κάνετέ τα μαχαίρια· καὶ τὰ δρεπάνια σας κάνετέ τα λόγχες»[111]. Ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ γεωργία, ὅταν ὁ πόλεμος κατέχει τὴ γῆ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν καρπῶν τὴν ἔχουν μᾶλλον οἱ ἐχθροὶ παρὰ οἱ γεωργοὶ ποὺ ἔχουν κοπιάσει; Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ στοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ πολεμοῦσαν στὴν ἔρημο μὲ διάφορα ἔθνη, ὁ θεῖος λόγος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία γιὰ νὰ μὴν ἐμποδιστοῦν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γυμνάσια, ἀλλὰ συμβουλεύει μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὴν ἀσχολία αὐτή, λέγοντας: «Ὅταν μπεῖτε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, δὲ θὰ φυτέψετε»[112]. Αὐτὸ τὸ θεωρεῖ αὐτονόητο. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τὰ φυτευόμενα δὲν εἶναι βέβαια, ἐφόσον δὲ σταθεροποιηθοῦν κάπου ἐκεῖνοι ποὺ φυτεύουν.

Τάξη καὶ ἀκολουθία, περισσότερο ἀπὸ παντοῦ, πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ στὸ ἔργο τῆς θεοσέβειας· καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχή. Στὸ φαγητό, ἐκεῖνοι ποὺ παρέβλεψαν ὅσα προσφέρονται πρῶτα καὶ δελεάστηκαν ἀπὸ τὰ νοστιμότερα, κατ' ἀνάγκην πείθονται νὰ ἀκολουθήσουν τὴν τάξη. Ὁ Ἰακώβ, ἐπειδὴ ἑλκύσθηκε ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς Ραχήλ, ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ Λεία ποὺ εἶχε ἀσθενικὰ μάτια· ὅμως δὲν ἀπέφυγε τὸν κόπο γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴ Λεία (ποὺ συμβολίζει τὴν πρακτικὴ ἀρετή), ἀλλὰ ἐργάστηκε καὶ γι' αὐτὴν ἑφτὰ χρόνια[113]. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀκολουθήσει σωστὰ τὴ μοναχικὴ ζωή, νὰ μὴν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ τέλος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ προκόβει πρὸς τὴν τελειότητα. Ἔτσι κι ὁ ἴδιος θὰ ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ προσπαθεῖ καὶ θὰ ὁδηγήσει σωστὰ τοὺς ὑποτακτικοὺς στὸ σκοπὸ τῆς ἀρετῆς.

Οἱ περισσότεροι ὅμως, χωρὶς νὰ συνεισφέρουν κανένα κόπο, οὔτε νὰ κατορθώσουν κανένα μικρὸ ἢ μεγάλο ἔργο θεοσέβειας, τρέχουν ὅπως ἔτυχε νὰ πάρουν τὸν τίτλο τοῦ ἡγουμένου, χωρὶς νὰ τὸ νομίζουν ἐπικίνδυνο. Καὶ ὄχι μόνο δὲν παραιτοῦνται ὅταν μερικοὶ τοὺς προτρέπουν στὸ ἔργο αὐτό, ἀλλὰ καὶ γυρίζουν τὰ στενὰ καὶ τραβοῦν τοὺς περαστικοὺς νὰ γίνουν ὑποτακτικοί τους, δίνοντας ὑπόσχεση γιὰ κάθε ὑπηρεσία καὶ ἐπιμέλεια, σὰν νὰ ἔκαναν συμφωνία μὲ μισθωτοὺς ὑπηρέτες, καὶ τοὺς ὑπόσχονται τροφὴ καὶ ἐνδύματα. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔχουν τόσο ἔρωτα γιὰ τὴν ἡγουμενία καὶ θέλουν ὅταν

110. Ἠσ. 2, 4. 111. Ἰωὴλ 4, 10. 112. Δευτ. 16, 21. 113. Γεν. 29, 15-28.

βγαίνουν ἔξω νὰ φαίνονται μαζὶ μὲ πλῆθος καὶ νὰ ἀφήνονται στὰ χέρια κάποιων ποὺ τοὺς ὁδηγοῦν καὶ νὰ παίζουν ὅλο τὸ ρόλο τῶν ἡγουμένων, σὰν νὰ εἶναι ἠθοποιοὶ σὲ θεατρικὸ ἔργο, εἶναι ἀνάγκη, γιὰ νὰ μὴν ἐγκαταλειφθοῦν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκτελοῦν αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, νὰ ὑποχωροῦν τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς στὶς ἐπιθυμίες τους γιὰ ἡδονές. Καὶ ἔτσι δὲν ἐμποδίζουν τοὺς ὑποτακτικούς τους νὰ κατευθύνονται στὰ βάραθρα, σὰν ἡνίοχοι ποὺ ἄφησαν τὰ ἡνία καὶ τὰ ἄλογα τρέχουν ὅπου αὐτὰ θέλουν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τρέχουν στοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ βάραθρα καὶ σκοντάφτουν παντοῦ, ἀφοῦ κανεὶς δὲν τοὺς σταματᾶ, οὔτε τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ τὶς ἄτακτες ὁρμές. Ἀλλ' ἂς ἀκούσουν αὐτοὶ τὸν μακάριο Ἰεζεκιὴλ ποὺ ἐλεεινολογεῖ ἐκείνους ποὺ προμηθεύουν ἡδονὲς στοὺς ἄλλους καὶ συμμορφώνονται ἀπὸ συγκατάβαση μὲ τὶς θελήσεις τοῦ καθενὸς καὶ θησαυρίζουν τὸ «οὐαί». «Ἀλλοίμονο, λέει, σ' ἐκεῖνες ποὺ ράβουν προσκεφάλαια γιὰ κάθε ἀγκώνα καὶ κάνουν καλύμματα γιὰ κάθε κεφάλι κάθε ἡλικίας, γιὰ νὰ χάνονται ψυχὲς γιὰ μιὰ φούχτα κριθάρι ἢ γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί»[114]. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἱκανοποιοῦν μὲ ἐράνους τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, σὰν νὰ τὶς καλύπτουν μὲ ροῦχα συρραμμένα ἀπὸ ράκη. Καὶ ντροπιάζουν ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν νὰ προφητεύουν ἢ νὰ προσεύχονται μὲ ἀκάλυπτο κεφάλι, βάζοντάς τους καλύμματα[115]. Καὶ μὲ αὐτὰ ἐκθηλύνουν τὴν ἀνδρεία κατάστασή τους καὶ ἀφανίζουν τὶς ψυχές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔπρεπε νὰ πεθάνουν.

Προπάντων ἔπρεπε νὰ πείθονται στὸν μοναδικὸ Διδάσκαλο Χριστὸ καὶ νὰ ἀρνηθοῦν ὅσο μποροῦν τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἄλλων. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητές: «Σεῖς μὴν ὀνομαστεῖτε Ραββί»[116]. Ἂν στὸν Πέτρο καὶ στὸν Ἰωάννη καὶ στοὺς ἄλλους Ἀποστόλους συμβουλεύει νὰ μένουν μακριὰ ἀπὸ τέτοιο ἔργο καὶ νὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι γιὰ τέτοιο ἀξίωμα, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ φαντάζεται τὸν ἑαυτό του παραπάνω ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀναλαμβάνει ἀξίωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐμποδίστηκαν ἐκεῖνοι; Μήπως λέγοντας ὁ Κύριος, «μὴν ὀνομαστεῖτε Ραββί», ἐμπόδισε ὄχι τὸ νὰ εἶναι, ἀλλὰ τὸ νὰ ὀνομάζονται δάσκαλοι;

Ἂν τώρα κανείς, χωρὶς δική του πρόθεση, ἀφοῦ δεχτεῖ ἕνα ἢ δύο μαθητές, ἐκβιαστεῖ νὰ δεχτεῖ νὰ ὁδηγήσει καὶ περισσότερους, πρῶτα-πρῶτα νὰ ἐξετάσει τὸν ἑαυτό του μὲ ἀκρίβεια, ἂν μπορεῖ νὰ διδάσκει μὲ ἔργο τὰ πρακτέα καὶ ὄχι μὲ λόγια, καὶ νὰ βάζει σὰν παράδειγμα κάθε ἀρετῆς μπροστὰ στοὺς μαθητὲς τὸν δικό του βίο, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸν ἀντιγράφουν νὰ μὴ μειώνουν τὴν ὀμορφιὰ τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν ἀσχήμια τοῦ σφάλματος. Ἔπειτα, ἂς γνωρίζει ὅτι ὀφείλει νὰ ἔχει ἀγωνία γιὰ τοὺς μαθητὲς ὄχι λιγότερη ἀπὸ ὅση ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του· γιατὶ ὅπως γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι καὶ γιὰ κείνους θὰ δώσει λόγο, ἀφοῦ μιὰ φορὰ ἀνέλαβε τὴ σωτηρία τους. Οἱ Ἅγιοι φρόντισαν νὰ μὴν ἀφήσουν τοὺς μαθητὲς κατώτερους ἀπὸ τὴν δική τους ἀρετή, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτη ἠθικὴ κατάσταση νὰ τοὺς μεταβάλουν

114. Ἰεζ. 13, 19. 115. Α΄ Κορ. 11, 4. 116. Ματθ. 23, 8.

στὸ καλύτερο. Ἔτσι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸν Ὀνήσιμο[117] ἀπὸ δραπέτη τὸν ἔκανε μάρτυρα· ὁ Ἠλίας τὸν Ἑλισσαῖο ἀπὸ γεωργὸ τὸν ἔκανε προφήτη[118]· ὁ Μωυσῆς τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ποὺ ἦταν νεώτερος ἀπὸ ὅλους, τοῦ ἔδωσε ἀξίωμα ποὺ τὸν ἐξύψωσε[119]· καὶ ὁ Ἠλεὶ ἀνέδειξε τὸν Σαμουὴλ μεγαλύτερο καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του[120]. Αὐτοὺς τοὺς βοήθησε καὶ ἡ δική τους ἐπιμέλεια στὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς, ὅμως ὅλη ἡ αἰτία τῆς προκοπῆς ὑπῆρξε τὸ ὅτι τοὺς ἔτυχαν δάσκαλοι ποὺ μπόρεσαν μὲ τὴν προτροπή τους νὰ δυναμώσουν τὴ μισοσβησμένη σπίθα τῆς προθυμίας καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ βγάλει φλόγα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν στόμα Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ὑπηρέτησαν τὰ θελήματά Του μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιατὶ Τὸν ἄκουσαν ποὺ λέει: «Ἂν βγάλεις ἀπὸ τὸν ἀνάξιο ἄνθρωπο, ἄνθρωπο ἔντιμο, θὰ εἶσαι σὰν τὸ στόμα μου»[121].

Τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου τὸ ὑποδεικνύει ὁ Θεὸς καὶ στὸν Ἰεζεκιήλ, διδάσκοντας ποιὰ εἶναι ἡ μεταβολὴ ποὺ πρέπει νὰ προξενεῖ στοὺς μαθητές. «Ἄνθρωπε, λέει, λάβε ἕνα πλίθο καὶ βάλε τον μπροστά σου καὶ πάνω σ' αὐτὸν νὰ κάνεις τὸ διάγραμμα τῆς Ἱερουσαλήμ»[122]. Μὲ αὐτὰ θέλει νὰ πεῖ ὁ Θεὸς ὅτι πρέπει ἀπὸ λάσπη, ὁ δάσκαλος νὰ κάνει τὸν μαθητὴ ναὸ ἅγιο. Καλὸ εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ λέει, «βάλε τον μπροστά σου», ἐπειδὴ ἔτσι θὰ εἶναι γρήγορη ἡ βελτίωση τοῦ μαθητῆ ἂν εἶναι διαπαντὸς κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ δασκάλου. Γιατὶ οἱ συνεχεῖς ἐπιδράσεις τῶν καλῶν παραδειγμάτων χαράζουν ὅμοιες εἰκόνες στὶς ψυχὲς ποὺ δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ σκληρὲς καὶ ἀναίσθητες. Γι' αὐτὸ ὁ Γιεζῆ ὑπέπεσε στὴν κλοπὴ καὶ ὁ Ἰούδας στὴν προδοσία, ἐπειδὴ ἀποτραβήχτηκαν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν δασκάλων τους. Ἂν ἔμεναν κοντά τους, δὲν θὰ ἔπεφταν στὴν ἁμαρτία.

Στὴ συνέχεια τῆς προφητείας, ὁ Θεὸς φανέρωσε ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ τὸν δάσκαλο ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῶν μαθητῶν, λέγοντας: «Θὰ βάλεις ἕνα σιδερένιο τηγάνι ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ στὸν πλίθο, καὶ θὰ εἶναι τεῖχος ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ σ'αὐτόν»[123]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν θέλει νὰ συμμετέχει στὴν τιμωρία ἐκείνου ποὺ ἀμελεῖ, ἀφοῦ ἀπό λάσπη τὸν κάνει πόλη, πρέπει ἀκόμη νὰ τοῦ λέει καὶ τὶς τιμωρίες ποὺ ἀπειλοῦνται γιὰ κείνους ποὺ γυρίζουν πίσω ἀπὸ τὴν καλὴ αὐτὴ κατάσταση, ὥστε νὰ γίνουν αὐτὲς τεῖχος καὶ ν' ἀπομακρύνουν τὸν ἀναίτιο ἀπὸ τὸν αἴτιο. Αὐτὸ διατάζει ὁ Θεὸς στὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ λέει: «Ἄνθρωπε, σὲ ἔβαλα φρουρὸ στὸν Ἰσραήλ. Ἂν δεῖς τὴν τιμωρία νὰ ἔρχεται καὶ δὲν προειδοποιήσεις, καὶ ἁρπάξει κανέναν ἡ τιμωρία, τὴν ψυχή του ἀπὸ σένα θὰ ζητήσω»[124].

Ἕνα τέτοιο τεῖχος ἔβαλε καὶ ὁ Μωυσῆς στοὺς Ἰσραηλίτες λέγοντας: «Πρόσεχε, μὴ θελήσεις νὰ ἀκολουθήσεις τὶς συνήθειές τους, μετὰ ποὺ θὰ ἐξολοθρευτοῦν ἀπὸ μπροστά σου»[125]. Γιατὶ συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ προσέχουν ἀμελῶς στὴ διάνοιά τους, ἀφοῦ κόψουν τὰ πάθη, νὰ ἀρχίζουν νὰ βγαί-

117. Φιλήμ. 10-19.
118. Γ' Βασ. 19, 19.
119. Δευτ. 31, 7-8.
120. Α' Βασ. 3, 19-20.
121. Ἱερ. 15, 19.
122. Ἰεζ. 4, 1.
123. Ἰεζ. 4, 3.
124. Ἰεζ. 3, 17-18.
125. Δευτ. 12, 30.

νουν σὰν βλαστοὶ οἱ εἰκόνες τῶν παλιῶν φαντασιῶν. Ἂν ἐπιτρέψει κανεὶς σ' αὐτὲς νὰ πέφτουν συνεχῶς μέσα στὸν νοῦ καὶ δὲν ἐμποδίζει τὴν εἴσοδό τους, θὰ ἐγκαταστήσει μέσα του πάλι τὰ πάθη καὶ ἔτσι θὰ χρειαστεῖ νὰ ξαναρχίσει πάλι τὸν ἀγώνα μετὰ τὴ νίκη. Γιατὶ συμβαίνει, ἀφοῦ ἐξημερωθοῦν τὰ πάθη καὶ μάθουν νὰ τρῶνε χορτάρι ὅπως τὰ βόδια, ἀπὸ ἀμέλεια ἐκείνου ποὺ τὰ ἐξημερώνει νὰ ἐξαγριωθοῦν πάλι καὶ νὰ ξαναβροῦν τὴν ὠμότητα τοῦ θηρίου. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ αὐτὸ εἶπε ὁ Μωυσῆς, «μὴ θελήσεις νὰ τοὺς ἀκολουθήσεις, μετὰ ποὺ θὰ ἐξολοθρευτοῦν ἀπὸ μπροστά σου», γιὰ νὰ μὴ συνηθίσει ἡ ψυχὴ νὰ εὐχαριστεῖται σὲ τέτοιες φαντασίες καὶ ἐπιστρέψει στὴν παλιὰ κακία.

Καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὰ ὅταν τὰ ἔχει κανεὶς στὸ νοῦ του καὶ τὰ μελετᾶ, βλάπτουν τὴ διάνοια καθὼς ἀποτυπώνουν ἔντονα καὶ σαφέστατα τὶς αἰσχρὲς φαντασίες, ἔκρυψε τοὺς ξένους θεοὺς στὰ Σίκιμα[126]. Γιατὶ ὁ κόπος γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν παθῶν τὰ κρύβει καὶ τὰ ἀφανίζει ὄχι γιὰ λίγο, ἀλλὰ γιὰ πάντα. Σίκιμα σημαίνει τὸν κόπο ἐναντίον τῶν παθῶν· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰακὼβ ἔδωσε στὸν Ἰωσὴφ τὰ Σίκιμα[127], ἐξαιρετικὸ δηλ. ἀγώνα κατὰ τῶν παθῶν σ' αὐτὸν ποὺ πολεμοῦσε τὰ πάθη. Ἐπίσης ὁ Ἰακὼβ λέγοντας ὅτι μὲ μαχαίρι καὶ τόξο κατέλαβε τὰ Σίκιμα, φανερώνει ὅτι μὲ πόλεμο καὶ κόπο νίκησε τὰ πάθη καὶ τὰ ἔκρυψε στὴ γῆ τῶν Σικίμων. Μοιάζει κάπως ἀντίθετο τὸ νὰ κρύβεις τοὺς θεοὺς στὰ Σίκιμα ἀπὸ τὸ νὰ βάζεις εἴδωλο σὲ μέρος κρυφό· τὸ πρῶτο εἶναι ἀξιέπαινο ἐνῶ τὸ δεύτερο ἀξιοκατηγόρητο, γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Καταραμένος ὅποιος βάζει εἴδωλο σὲ μέρος κρυφό»[128]. Γιατὶ δὲν εἶναι ἴδιο τὸ νὰ κρύψει κανεὶς ἐντελῶς μὲ τὸ νὰ τὸ βάλει σὲ κρυφὸ μέρος. Ἐκεῖνο ποὺ καταχρύβεται στὴ γῆ καὶ δὲν φαίνεται πλέον, μὲ τὸν καιρὸ ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴν μνήμη. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔβαλε κανεὶς σὲ κρυφὸ μέρος, δὲν φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὸ τοποθέτησε ἐκεῖ, τὸ βλέπει συνεχῶς καὶ ἔτσι ἀνακαινίζει τὴ μνήμη του, κατέχοντάς το λαθραῖα. Ἔτσι κάθε αἰσχρὴ σκέψη, ὅταν σχηματίζεται στὸ νοῦ, εἶναι κρυφὸ ἄγαλμα. Καὶ εἶναι ντροπὴ νὰ προβάλλει κανεὶς αὐτὲς τὶς σκέψεις. Εἶναι λοιπὸν ἐπικίνδυνο τὸ νὰ βάλει κανεὶς εἴδωλο σὲ κρυφὸ μέρος, πιὸ ἐπικίνδυνο ὅμως εἶναι τὸ νὰ ἀκολουθεῖ καὶ νὰ ἀναζητεῖ τὶς μορφὲς ποὺ ἔχουν ἐξαφανιστεῖ πλέον, ἐπειδὴ ἡ διάνοια εὔκολα κλίνει πρὸς τὸ πάθος ποὺ ἔχει ἀποβληθεῖ καὶ γεμίζει τὴν πλάστιγγα τῶν ἡδονῶν μέχρι νὰ γείρει ὡς τὸ ἔδαφος.

Γιατὶ ἡ συνήθεια τῆς ἀρετῆς εἶναι εὐαίσθητη, ταλαντεύεται ὑπερβολικά, καὶ ἂν ἀμεληθεῖ γέρνει πρὸς τὰ ἀντίθετα. Αὐτὸ ἡ Γραφὴ τὸ δηλώνει μὲ σύμβολο ὅταν λέει: «Ἡ γῆ στὴν ὁποία πηγαίνετε, μετακινεῖται, καὶ σ' αὐτὴ μετακινοῦνται λαοὶ καὶ ἔθνη»[129]. Δηλαδή, μόλις ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ συνήθεια τῆς ἀρετῆς κινηθεῖ πρὸς τὰ ἀντίθετα, μετακινήθηκε μαζί καὶ ἡ ἀρετή,

126. Γεν. 35, 4. 127. Γεν. 48, 21-22. 128. Δευτ. 27, 15. 129. Β' Ἔσδρα 9, 11.

ἐπειδὴ εἶναι γῆ ποὺ μετακινεῖται. Γι' αὐτὸ πρέπει εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ μὴν ἐπιτρέπομε νὰ μποῦν στὴ διάνοια οἱ φαντασίες τῶν βλαβερῶν λογισμῶν, οὔτε νὰ ἐπιτρέπομε στὴ διάνοια νὰ κατεβαίνει στὴν Αἴγυπτο, γιατὶ ἀπὸ ἐκεῖ καταντᾶ στοὺς Ἀσσυρίους[130]. Ἐπειδὴ ἂν ἡ διάνοια κατέβει στὸ σκοτάδι τῶν ἀκάθαρτων λογισμῶν —αὐτὸ σημαίνει Αἴγυπτος—, τότε διὰ τῆς βίας καὶ χωρὶς νὰ θέλει σέρνεται ἀπὸ τὰ πάθη νὰ δουλέψει σ' αὐτά.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Νομοθέτης, θέλοντας νὰ ἀπαγορεύσει στὴν ἡδονὴ νὰ μπαίνει κρυφὰ μέσα μας, παραγγέλλει συμβολικὰ νὰ συντρίβομε τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, ἐπειδὴ καὶ τὸ φίδι πληγώνει τὴ φτέρνα[131]. Γιατὶ σκοπός του εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ἂν δὲν τὴν ἀδράξει, δὲν μπορεῖ εὔκολα νὰ ἀνακατώσει τὸ δηλητήριό του μέσα μας. Δική μας σπουδὴ εἶναι νὰ σπάσομε τὴν ἴδια τὴν προσβολὴ τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὴ ἂν συντριβεῖ αὐτή, ἀδύναμη θὰ εἶναι ἡ ἐνέργειά της. Ἴσως καὶ ὁ Σαμψὼν δὲν θὰ ἔκαιγε τὰ σπαρτὰ τῶν ἀλλοφύλων, ἂν δὲν γύριζε ἀντίθετα τὰ κεφάλια τῶν ἀλεπούδων καὶ δὲν τὶς ἔδενε ἀπὸ τὴν οὐρά[132]. Ἔτσι καὶ ὅποιος μπόρεσε ἀπὸ τὰ πρῶτα σημάδια τῶν πονηρῶν λογισμῶν νὰ ἐννοήσει τὴν ἐνέδρα καί, παραβλέποντας τὶς ἀρχές τους, ποὺ φροντίζουν νὰ τὶς παρουσιάζουν ἀθῶες, νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ τέλος, δηλ. τὴν ἁμαρτία, αὐτὸς ἀπὸ τὴν σύγκριση τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν λογισμῶν ἐλέγχει ὅτι εἶναι ἀνάρμοστοι· αὐτὸς ἔδεσε, ὅπως ὁ Σαμψών, οὐρὰ μὲ οὐρὰ καὶ ἔβαλε ἀνάμεσά τους σὰν λαμπάδα αναμμένη τὸν ἔλεγχο.

Καὶ γιὰ νὰ κάνω τὸ λόγο πιὸ καθαρό, θὰ πάρω παράδειγμα δύο λογισμούς, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μάθει κανεὶς πῶς πρέπει νὰ γίνεται καὶ στοὺς ὑπόλοιπους. Πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴν κενοδοξία ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας καὶ δείχνει ἀθῶα τὴν εἴσοδο τοῦ δρόμου ποὺ φέρνει στὸν ἄδη, ἐνῶ κρύβει τοὺς ὀλέθριους δρόμους μὲ τοὺς ὁποίους κατεβάζει στὸν θάνατο ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν ἀσυλλόγιστα. Μερικὲς φορὲς ὑποβάλλει στὸ νοῦ τὴν ἐπιδίωξη τῆς ἱερωσύνης, ἄλλοτε τῆς τέλειας μοναχικῆς ζωῆς· καὶ κάνει νὰ προσέρχονται πολλοὶ σ' αὐτὸν γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν καὶ τὸν κάνει νὰ φαντάζεται τὴν πρόοδό του στὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν πράξη τῆς ἀσκήσεως. Καὶ ὅταν τὸν παραπλανήσει μὲ τέτοιες σκέψεις καὶ τὸν ἀπομακρύνει πολὺ ἀπὸ τὴ φυσικὴ νήψη, τότε τοῦ βάζει στὸ νοῦ του καὶ σχεδιάζει συνάντηση μὲ κάποια σεμνὴ δῆθεν γυναίκα. Ἔτσι τὸν φέρνει σὲ νοερὴ συγκατάθεση γιὰ τὴ σιχαμερὴ πράξη καὶ κατατροπιάζει τὴν παρρησία τῆς συνειδήσεως. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ δέσει τὶς οὐρές, ἂς βάζει στὸ νοῦ του τὰ πέρατα τῶν λογισμῶν, δηλαδὴ τὴν τιμωρία τῆς κενοδοξίας καὶ τὴν ἀτιμία τῆς πορνείας. Καὶ ὅταν ἐννοήσει πόσο ἀντίθετες εἶναι μεταξύ τους, τότε θὰ ἔχει κάνει ὅπως ὁ Σαμψών. Ἐπίσης, ὁ λογισμὸς τῆς λαιμαργίας τέλος ἔχει τὸν λογισμὸ τῆς πορνείας, καὶ ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας καταλήγει στὸ λογισμὸ τῆς λύπης. Γιατὶ εὐθὺς μόλις ἔρθει στὸν ἑαυτό του ἐκεῖνος ποὺ νικήθηκε ἀπὸ τέτοιους λογισμούς, πέφτει σὲ στενοχώρια καὶ λύπη. Ἂς σκέφτεται λοιπὸν ὁ

130. Ἱερ. 49, 19· 50, 2-3. 131. Γεν. 3, 15. 132. Κριτ. 15, 4-5.

ἀγωνιστὴς ὄχι τὴν ἀπόλαυση τῶν φαγητῶν, οὔτε τὴ γλυκύτητα τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ τὸ τέλος τους· καὶ ὅταν βρεῖ ὅτι ἡ λύπη ὑπάρχει πίσω ἀπὸ αὐτές, ἂς γνωρίζει ὅτι τὶς ἔδεσε οὐρὰ μὲ οὐρὰ καὶ ὅτι μὲ τὸν ἔλεγχο ποὺ ἔκανε, κατέστρεψε τὰ σπαρτὰ τῶν ἀλλοφύλων.

Ἂν λοιπὸν τόσο πολὺ μεγάλη πεῖρα καὶ ἐπιστήμη χρειάζεται ὁ πόλεμος πρὸς τὰ πάθη, ἂς γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀναλαμβάνουν τὴν πνευματικὴ προστασία τῶν ἄλλων, πόση θεία γνώση χρειάζονται γιὰ νὰ ὁδηγοῦν μὲ φρόνηση τοὺς ὑποτακτικούς τους πρὸς τὸ βραβεῖο ποὺ μᾶς ἐπιφυλάσσει ἡ πρόσκλησή μας ἀπὸ τὸν οὐρανό[133]· καὶ νὰ τοὺς διδάσκουν μὲ σαφήνεια ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πνευματικὸ πόλεμο, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζουν μόνο στὸν ἀέρα μὲ τὰ χέρια τὰ χτυπήματα τῆς νίκης, ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὴ τὴ μάχη νὰ καταφέρουν στὸν ἀντίπαλο καίριες πληγές. Γιατὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶναι δυσκολότερος ἀπὸ τὸν ἀγώνα ποὺ ἀγωνίζονται οἱ πυγμάχοι· ἐκεῖ γέρνουν τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν, ποὺ μποροῦν εὔκολα νὰ σηκωθοῦν ὄρθια, ἐνῶ ἐδῶ πέφτουν κάτω ψυχές, οἱ ὁποῖες μιὰ φορὰ καὶ πέσουν, μόλις καὶ μετὰ βίας μποροῦν νὰ σηκωθοῦν. Ἂν κανείς, ἐνῶ γρονθοκοπεῖται ἀκόμη μὲ τὸν ἐμπαθὴ βίο καὶ εἶναι λερωμένος μὲ αἵματα, ἐπιχειρεῖ νὰ οἰκοδομεῖ ναὸ Θεοῦ ἀπὸ λογικὲς ψυχές, θὰ ἀκούσει: «Δὲν θὰ μοῦ οἰκοδομήσεις σὺ ναό, γιατὶ εἶσαι ἄνθρωπος αἱμάτων»[134]. Ἐπειδὴ γιὰ νὰ οἰκοδομήσει κανεὶς ναὸ στὸ Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι σὲ εἰρηνικὴ κατάσταση. Καὶ ὁ Μωυσῆς στήνοντας τὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο[135], φανερώνει ὅτι ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν πολεμικὸ θόρυβο καὶ νὰ κατοικεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ὅπου εἶναι ταραχὴ καὶ ὀχλαγωγία, καὶ νὰ μετακινηθεῖ σὲ εἰρηνικὸ καὶ ἀπόλεμο βίο.

Ὅμως, ὅταν βρεθοῦν τέτοιοι δάσκαλοι, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μαθητὲς ποὺ ἀρνήθηκαν τόσο πολὺ τὰ θελήματά τους, ὥστε νὰ μὴ διαφέρουν διόλου ἀπὸ νεκρὰ σώματα ἢ ἀπὸ τὴν ὕλη ποὺ εἶναι στὰ χέρια τοῦ τεχνίτη. Καὶ ὅπως ἡ ψυχὴ κάνει στὸ σῶμα ὅ,τι θέλει, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀντιτάσσεται, ἢ ὅπως ὁ τεχνίτης ἐπιδεικνύει πάνω στὴν ὕλη τὴν τέχνη του, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται καθόλου στὸ σκοπό του ἀπὸ τὴν ὕλη, ἔτσι καὶ ὁ δάσκαλος καθὼς θὰ ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὲς στὴν ἀρετή, πρέπει νὰ τοὺς ἔχει πειθαρχικοὺς καὶ χωρὶς νὰ ἀντιλέγουν διόλου. Ἐπειδὴ τὸ νὰ περιεργάζεται ὁ μαθητὴς τὰ μέσα ποὺ μεταχειρίζεται ὁ δάσκαλος καὶ νὰ θέλει νὰ ἐξετάζει ἐκεῖνα ποὺ τὸν διατάζει, εἶναι ἐμπόδιο στὴν προκοπή του.

Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται εὔλογο καὶ ἀξιόπιστο στὸν ἄπειρο, δὲν εἶναι καὶ πράγματι εὔλογο, ἐπειδὴ ἀλλιῶς κρίνει τὰ ζητήματα τῆς τέχνης ὁ τεχνίτης καὶ ἀλλιῶς ὁ ἄπειρος ἀπὸ τέχνη· ὁ ἕνας κρίνει μὲ βάση τὴν γνώση, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὅπως τοῦ φαίνεται. Ἡ κρίση ὅμως ποὺ γίνεται τυχαῖα, σπανίως πλησιάζει τὴν ἀλήθεια· τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς δὲ βρίσκει τὸ ὀρθό, καὶ πλησιάζει πρὸς τὸ ἀπατηλό.

133. Φιλιπ. 3, 14. 134. Α' Παραλ. 22, 8. 135. Ἐξ. 33, 7.

Παράδειγμα ἂς εἶναι τὸ πλοῖο στὴν ὄρθια, ὅπως λένε οἱ ναυτικοί, πλεύση, ὅταν αὐτὸ γέρνει καὶ ὁ κυβερνήτης διατάζει νὰ κάθονται πρὸς τὸ μέρος τῆς βυθιζομένης πλευρᾶς καὶ ὄχι πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄλλης ποὺ ἐξέχει. Καὶ βέβαια τὸ εὔλογο θὰ ἦταν νὰ ἐπιβαρύνουν τὴν πλευρὰ ποὺ ἐξέχει καὶ ὄχι νὰ τρέχουν πρὸς τὴν πλευρὰ ποὺ κινδυνεύει· ὅμως οἱ ἐπιβάτες πείθονται στὸν κυβερνήτη μᾶλλον παρὰ στὶς δικές τους ἐπινοήσεις, γιατὶ ἡ ἀνάγκη τοὺς πείθει νὰ ὑπακοῦν σ' ἐκεῖνον ποὺ τοῦ ἔχει δοθεῖ ἡ ἐξουσία, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν τοὺς φαίνεται σωστὸ αὐτὸ ποὺ κάνει. Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνέθεσαν σὲ ἄλλους τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς τους, πρέπει νὰ ἀφήσουν ἐκεῖνα ποὺ νομίζουν αὐτοὶ εὔλογα καὶ νὰ ὑποταχθοῦν στὴν τέχνη αὐτοῦ ποὺ γνωρίζει, κρίνοντας ὅτι ἡ γνώση του εἶναι πιὸ ἀξιόπιστη ἀπὸ τὶς δικές τους σκέψεις.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ὅταν ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμο, νὰ μὴν κατακρατοῦν τίποτα, φοβούμενοι τὸ τρομερὸ παράδειγμα τοῦ Ἀνανία, ὁ ὁποῖος πιστεύοντας ὅτι δὲν θὰ ἐννοοῦσαν τὴν ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν τιμὴ τοῦ κτήματος, ἔλαβε τὴν καταδίκη ἀπὸ τὸ Θεό[136]. Ὅπως ἔδωσαν τὸν ἑαυτό τους, ἔτσι νὰ δώσουν καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ἂν κρατήσουν τίποτε, τότε ἡ διάνοιά τους θὰ εἶναι συνεχῶς σ' αὐτὸ καὶ θὰ ἔχει μεγάλο περισπασμὸ καὶ τελικὰ θὰ χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔγραψε τοὺς βίους τῶν ἀρχαίων, μὲ σκοπό, τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὁποιοδήποτε τρόπο ζωῆς, μὲ κατάλληλα παραδείγματα νὰ τὸν ὁδηγήσει στὴν ἀλήθεια. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἐλισσαῖος πῆγε μαζὶ μὲ τὸν Ἠλία καὶ ἀπαρνήθηκε τὸν κόσμο; «Ὄργωνε, μᾶς λέει, μὲ βόδια καὶ εἶχε δώδεκα ζεύγη βοδιῶν μπροστά του καὶ τὰ ἔσφαξε καὶ τὰ ἔψησε καίγοντας τ' ἀλέτρια καὶ τ' ἄλλα σκεύη»[137]. Αὐτὸ φανερώνει τὴ θερμότητα τῆς προθυμίας του. Γιατὶ δὲν εἶπε, θὰ πουλήσω τὰ σκεύη τῶν βοδιῶν καὶ θὰ οἰκονομήσω τὰ πρέποντα, οὔτε σκέφτηκε ὅτι ἂν τὰ πουλοῦσε θὰ εἶχε μεγαλύτερη ὠφέλεια. Κυριεύθηκε ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ποὺ τὸν τραβοῦσε στὴν συναναστροφὴ τοῦ δασκάλου καὶ καταφρόνησε τὰ βλεπόμενα. Μᾶλλον ἐπειδὴ τοῦ ἔφερναν περισπασμὸ τῆς ὀρθῆς προαιρέσεως, φρόντισε νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι ἡ ἀναβολὴ γίνεται πολλὲς φορὲς ἀφορμὴ μεταμέλειας. Πῶς λοιπὸν ὁ Κύριος θὰ διέταζε τὸν πλούσιο ποὺ ἐπιθυμοῦσε τὴν τελειότητα, νὰ πουλήσει τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ τὰ δώσει στοὺς φτωχοὺς[138] καὶ νὰ μὴν κρατήσει τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἂν δὲ γνώριζε ὅτι, ἂν κρατοῦσε τίποτε, θὰ γινόταν αὐτὸ ἀφορμὴ κάθε λογῆς περισπασμοῦ; Νομίζω ὅτι καὶ ὁ Μωυσῆς, λέγοντας σὲ ὅσους θέλουν νὰ καθαριστοῦν μὲ τὴ μεγάλη εὐχή, νὰ ξυρίζουν ὅλο τὸ σῶμα[139], προστάζει τὴν τέλεια ἀπόρριψη τῶν ὑπαρχόντων.

Δεύτερο· νὰ λησμονήσουν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τόσο, ὥστε καθόλου νὰ μὴν ἐνοχλοῦνται ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐνθύμησή τους. Τὶς ἀγελάδες ποὺ ἔζεψαν στὸ ἀμάξι ποὺ μετέφερε τὴν Κιβωτό, τὶς ἔκανε ἡ Κιβωτὸς νὰ λησμονήσουν τὴ φύση· καὶ μολονότι τὰ μοσχάρια τους εἶχαν κλειστεῖ στὸ σταῦλο καὶ αὐτὲς κανεὶς δὲν τὶς ὁδηγοῦσε, τέλειωσαν ἄψογα τὴ διαδρομὴ χωρὶς νὰ ξεκλίνουν δεξιὰ ἢ ἀριστερά[140]. Οὔτε μὲ μούγκρισμα δὲ φανέρωσαν τὸν πόνο τους γιὰ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τὰ παιδιά τους· καὶ μ' ὅλο ποὺ τὶς πίεζε τὸ βάρος τῆς Κιβωτοῦ καὶ τὶς τυραννοῦσε τὸ μητρικὸ ἔνστικτο, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο τους, σὰν νὰ βάδιζαν πάνω σὲ ἴσια γραμμή, νικημένες ἀπὸ τὸ σεβασμὸ τῆς Κιβωτοῦ ποὺ σήκωναν. Ἂν λοιπὸν οἱ ἀγελάδες συμπεριφέρθηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, γιατὶ νὰ μὴν κάνουν τὸ ἴδιο κι ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ σηκώνουν τὴ νοητὴ Κιβωτό; Ἔπρεπε καὶ κάτι περισσότερο, γιὰ νὰ μὴν ἐλέγχεται ἡ λογικὴ φύση ὅτι τὴν ξεπέρασε ἡ ἄλογη φύση, καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν κάνουν μὲ τὴν προαίρεσή τους ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ ἀνάγκη κάνουν τὰ ἄλογα ζῶα.

Ἴσως καὶ ὁ Ἰωσὴφ νὰ περιπλανήθηκε στὴν ἔρημο, ἐπειδὴ στὰ ὀνόματα τῶν συγγενῶν ζητοῦσε τὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸν ρώτησε τὴν αἰτία τῆς περιπλανήσεως, ὅταν ἔμαθε τὴν αἰτία, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰωσὴφ δὲν ἦταν βοσκός, ἀλλὰ ζητοῦσε τοὺς δικούς του, (γιατὶ ἂν ἦταν βοσκὸς καὶ ἤξερε καλὰ αὐτὴ τὴν τέχνη, δὲν θὰ ἔλεγε «ποῦ βόσκουν οἱ ἀδελφοί μου», ἀλλὰ «ποῦ ποιμαίνουν») τοῦ εἶπε: «Ἀναχώρησαν ἀπὸ ἐδῶ, καὶ τοὺς ἄκουσα νὰ λένε, πᾶμε στὴ Δωθαείμ»[141]. Δωθαεὶμ ἑρμηνεύεται, ἀρκετὴ ἐγκατάλειψη. Ἀπ' αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ περιπλανᾶται ἀκόμη μεταξὺ τῶν ἀγαπητῶν στὸ σῶμα, δὲν μπορεῖ μὲ ἄλλον τρόπο νὰ ἐπιτύχει τὴν τελειότητα, ἂν δὲν ἐγκαταλείψει σὲ ἀρκετὰ μεγάλο βαθμὸ τὴν προσκόλληση σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὴ σάρκα. Γιατὶ καὶ ἂν ἀφήσει κανεὶς τὴν Χαράν, ποὺ ἑρμηνεύεται «τρῶγλες» καὶ σημαίνει τὶς αἰσθήσεις, καὶ βγεῖ ἀπὸ τὴν κοιλάδα Χεβρών, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ταπεινὰ ἔργα, καὶ ἀπὸ τὴν ἔρημο ὅπου περιπλανᾶται ζητώντας τὴν τελείωση (ὅπως ὁ Ἰωσήφ), ἂν δὲ φτάσει νὰ κατοικήσει στὴ Δωθαείμ, δηλαδὴ στὴν «ἐγκατάλειψη», κανένα ὄφελος δὲν ἔχει ἀπὸ τὴν ἀνώφελη ταλαιπωρία, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τοὺς συγγενεῖς ξεστρατίζει ἀπὸ τὴν τελειότητα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, ποὺ ἐπέπληξε τὴν Θεοτόκο Μαρία, ἐπειδὴ Τὸν ζητοῦσε μεταξὺ τῶν συγγενῶν[142], καὶ ποὺ κρίνει ἀνάξιό Του ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾶ πατέρα ἢ μητέρα περισσότερο ἀπὸ Αὐτὸν[143], μᾶς προτρέπει στὴν ἐγκατάλειψη.

Ἀφοῦ κατορθώσουν αὐτὰ τὰ δύο ποὺ εἴπαμε, πρέπει νὰ τοὺς συμβουλεύομε, ἂν εἶναι ἀρχάριοι, νὰ ἡσυχάζουν καὶ νὰ μὴ βγαίνουν συνεχῶς ἔξω, γιὰ νὰ μὴ ξαναξύνουν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς ποὺ ἔρχονται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων, οὔτε στὶς εἰκόνες τῶν παλιῶν ἁμαρτημάτων νὰ προσθέτουν καὶ ἄλλες, ἀλλὰ νὰ ξεφεύγουν τὴν προσβολὴ τῶν νέων ἁμαρτωλῶν εἰκόνων καὶ νὰ φροντίζουν πάρα πολὺ νὰ σβήσουν τὶς παλιὲς φαντασίες. Γιατὶ εἶναι κοπιαστικὴ στοὺς ἀρχαρίους ἡ ἡσυχία, ἐπειδὴ τότε ἡ μνήμη ἔχει τὸν καιρὸ καὶ ἀνακατώνει τὴν ἀκαθαρσία ποὺ ἔχει μέσα της, ἐνῶ πρωτύτερα δὲν εἶχε και-

136. Πράξ. 5, 1-10. 137. Γ' Βασ. 19, 21. 138. Ματθ. 19, 21. 139. Ἀριθ. 8, 7.

140. Α' Βασ. 6, 12. 141. Γεν. 37, 14-17. 142. Λουκ. 2, 49. 143. Ματθ. 10, 37.

ρὸ νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν. Μαζὶ ὅμως μὲ τὸν κόπο ἡ ἡσυχία ἔχει καὶ ὠφέλεια, γιατὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐλευθερώνει τὸν νοῦ τους ἀπὸ τὴν ἐνόχληση τῶν ἀκάθαρτων λογισμῶν. Ἂν ἔχουν σκοπὸ νὰ πλύνουν τὴν ψυχή τους καὶ νὰ γίνουν καθαροὶ ἀπὸ κάθε μολυσμό, πρέπει νὰ ἀπομακρύνονται ἐντελῶς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ αὐξάνουν τὴν ἀκαθαρσία· πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουν πολλὴ γαλήνη στὸ λογικό τους, νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ ἐρεθίζει, νὰ ἀποφεύγουν τὴ συναναστροφὴ τῶν ἐπιπολαίων καὶ νὰ προτιμοῦν τὴ μόνωση, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας.

Καὶ εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ πέσουν πάλι στὰ ἴδια δίχτια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νόμισαν ὅτι ἔχουν γλυτώσει, ὅταν συναναστρέφονται ἄφοβα μὲ τὸν ἀνακατωμένο ὄχλο. Γιατὶ εἶναι ἀνώφελο σ' ἐκεῖνον ποὺ διάλεξε τὴν ἀρετή, νὰ χαίρεται μὲ τὰ ἴδια πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δράπετευσε ἀφοῦ τὰ καταδίκασε. Ἡ συνήθεια εἶναι δυνατὴ ἕλξη καὶ ὑπάρχει φόβος νὰ θυμηθοῦν τὶς αἰσχρὲς πράξεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶχαν ἡσυχάσει μὲ μεγάλη προσπάθεια, καὶ νὰ ἐργαστοῦν πάλι τὰ κακὰ ποὺ ἔχουν ξεχάσει. Γιατὶ ὁ νοῦς ἐκείνων ποὺ ἄφησαν τὴν κακία, μοιάζει μὲ τὸ σῶμα ποὺ μόλις παίρνει πάνω του μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἀσθένεια· σ' αὐτὸ καὶ ἡ παραμικρὴ ἀφορμὴ γίνεται αἰτία νὰ ξαναρρωστήσει, ἀφοῦ δὲν ἰσχυροποιήθηκε ἀκόμη ἡ ὑγεία του. Ἔτσι καὶ ἡ νοερὴ δύναμη τοῦ ἀρχαρίου εἶναι πλαδαρὴ καὶ κλονίζεται, ὥστε εἶναι φόβος νὰ ξαναγυρίσει τὸ πάθος, τὸ ὁποῖο ἐρεθίζεται ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ μὲ τὸν ὄχλο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωυσῆς διέταξε νὰ μένουν μέσα στὰ σπίτια τους ὅσοι δὲ θέλουν νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτὴ ἄγγελο: «Δὲ θὰ βγεῖτε κανένας ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ σπιτιοῦ σας, γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἀγγίσει ὁ ἐξολοθρευτής»[144]. Καὶ ὁ Ἱερεμίας τὸ ἴδιο φαίνεται διατάζει ὅταν λέει: «Μὴ πηγαίνετε στὸ χωράφι καὶ μὴ βαδίζετε στὸ δρόμο, γιατὶ τὸ μαχαίρι τῶν ἐχθρῶν παραμονεύει γύρω-γύρω»[145].

Μόνο οἱ γενναῖοι ἀγωνιστὲς μποροῦν νὰ βαδίζουν ὁρμητικὰ πάνω στοὺς ἐχθρούς. Ἂν ὅμως εἶναι κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ πολεμήσουν, ἂς μένει ἀνενόχλητος στὸ σπίτι του, ἐξασφαλίζοντας ἀπὸ τὴν ἡσυχία ἀσφάλεια χωρὶς κίνδυνο. Τέτοιος ἦταν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, γιὰ τὸν ὁποῖο λέει ἡ Γραφή: «Ὁ ἀκόλουθος Ἰησοῦς ἐπειδὴ ἦταν νέος δὲν ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή»[146]. Γιατὶ γνώριζε ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ἄβελ[147] ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ βγαίνουν πρόωρα στὴν πεδιάδα φονεύονται ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ σώματος καὶ τοὺς φίλους τῆς σάρκας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Δίνας[148] μπορεῖ νὰ τὸ μάθομε αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι πραγματικὰ μαρτυρεῖ κοριτσίστικη καὶ γυναικεία ἀντίληψη νὰ ἐπιχειρεῖς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή σου καὶ νὰ ἐξαπατᾶσαι στὴ γνώμη σου γιὰ τὴν ἱκανότητά σου. Ἂν ἡ Δίνα δὲν πήγαινε ἀστόχαστα νὰ δεῖ ὅσα συμβαίνουν στὴ χώρα, νομίζοντας ὅτι ἔ-

144. Ἐξ. 12, 22-23.
145. Ἱερ. 6, 25.
146. Ἐξ. 33, 11.
147. Γεν. 4, 8.
148. Γεν. 34.

χει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνει χωρὶς νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησή τους, δὲν θὰ διαφθειρόταν πρόωρα ἡ κρίση της, παρασυρμένη ἀπὸ τὴν φαντασία τῶν αἰσθητῶν, πρὶν σκεφτεῖ νόμιμα καὶ γενναῖα τὰ πράγματα. Γνωρίζοντας ὁ Θεὸς ὅτι αὐτὸ τὸ πάθος τῆς οἰήσεως ἐνεργεῖ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ θέλοντας νὰ τὸ ξεριζώσει ἀπὸ μᾶς, λέει στὸν Μωυσῆ: «Κάνε εὐλαβεῖς τοὺς Ἰσραηλίτες»[149]. Καὶ εἶναι ξένο πρὸς τὴν εὐλάβεια τὸ νὰ καταπιάνεται κανεὶς μὲ ἀγῶνες πέρα ἀπὸ τὴ δύναμή του.

Προτοῦ λοιπὸν σταθεροποιήσομε τὴ συνήθεια τῆς ἀρετῆς, νὰ μὴν ἀνακατευόμαστε μὲ τοὺς θορύβους τῶν πόλεων, ἀλλὰ νὰ φεύγομε πολὺ μακριὰ καὶ νὰ κρατοῦμε τὸν νοῦ μακριὰ ἀπὸ τὴ βοὴ ποὺ μᾶς τριγυρίζει. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ὄφελος, ἀφοῦ ἀναχωρήσομε ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ μᾶς χτυποῦν οἱ φῆμες γι' αὐτά· καὶ ἀφοῦ φύγομε ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὰ ἔργα της, νὰ καθόμαστε στὴν πόρτα τῆς πόλεως ὅπως ὁ Λὼτ[150] καὶ νὰ γεμίζομε ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῆς πόλεως. Πρέπει νὰ φύγομε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη ὅπως ὁ Μωυσῆς, γιὰ νὰ πάψουν ὄχι μόνο τὰ ἔργα ἀλλὰ καὶ οἱ φωνὲς αὐτῶν. «Ὅταν βγῶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, εἶπε ὁ Μωυσῆς, καὶ σηκώσω ψηλὰ τὰ χέρια μου, θὰ πάψουν οἱ φωνές»[151]. Γιατὶ τότε ἔρχεται ἡ ἀληθινὴ γαλήνη, ὅταν ὄχι μόνον οἱ ἐνέργειες πάψουν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνθυμήσεις τους, ὁπότε θὰ μπορέσει καὶ ἡ ψυχὴ νὰ δεῖ τὰ σημάδια τῶν παθῶν ποὺ ἔχουν σφραγιστεῖ πάνω της καὶ θὰ μπορέσει νὰ ἀγωνιστεῖ καὶ νὰ τὰ κόψει ἀπὸ τὴν διάνοια. Ὅταν ὅμως εἰσέρχονται καὶ ἄλλες μορφὲς στὴν ψυχή, οὔτε τὰ παλιὰ σημάδια τῆς ἁμαρτίας εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξαλείψομε, ἀφοῦ ὁ νοῦς ἀσχολεῖται μὲ τὶς νέες μορφές. Τότε ἀναγκαστικὰ ὁ κόπος νὰ κόψομε τὰ πάθη γίνεται φοβερότερος, γιατὶ μὲ τὴν αὔξηση σιγὰ-σιγὰ γίνονται πιὸ ἰσχυρὰ καὶ σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μὲ ἀδιάκοπη ὁρμή, μὲ τὶς φαντασίες ποὺ προσθέτονται, πλημμυρίζουν τὴν διορατικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς. Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ δοῦν στεγνὸ τὸ βυθὸ τοῦ ποταμοῦ, ἴσως γιὰ τίποτα ἀξιόλογα πράγματα ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ, δὲν ὠφελοῦνται διόλου ἂν ἀντλήσουν τὸ νερὸ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου νομίζουν ὅτι βρίσκεται αὐτὸ ποὺ ζητοῦν, ἀφοῦ ἀμέσως ἔρχεται ἄλλο νερὸ καὶ γεμίζει τὸ μέρος. Ὅταν ὅμως κόψουν τὸ νερὸ παραπάνω, τότε φανερώνεται χωρὶς κόπο τὸ ἔδαφος, γιατὶ τὸ ὑπόλοιπο νερὸ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω καὶ φαίνεται ἡ ξηρά, γιὰ νὰ δοῦν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν στὸ βυθό. Ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἀδειάσουν οἱ μορφὲς ἐκεῖνες ποὺ παράγουν τὰ πάθη, γίνεται εὔκολα, ὅταν δὲν προσφέρουν πλέον οἱ αἰσθήσεις ὑλικὸ ἀπ' ἔξω. Ἂν ὅμως οἱ αἰσθήσεις κατεβάζουν σὰν ρεῦμα ποταμοῦ τὰ αἰσθητά, ὄχι μόνον εἶναι δύσκολο, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀδύνατο νὰ καθαριστεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλημμύρα.

Γιατί, κι ἂν δὲν ἐνοχλοῦν τὰ πάθη ἐπειδὴ δὲν βρίσκουν εὐκαιρία λόγω τῶν συχνῶν συναντήσεων μὲ τοὺς ἄλλους, ὅμως παραμένουν κρυφὰ καὶ μεστώνουν περισσότερο μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Καὶ ὅπως ἡ γῆ ποὺ πατιέται συνεχῶς, ἂν καὶ ἔχει ἀγκάθια, δὲν τὰ μεγαλώνει ὅμως, γιατὶ τὰ ἐμπο-

149. Λευϊτ. 15, 31.
150. Γεν. 19, 1.
151. Ἐξ. 9, 29.

δίζει ἡ τριβὴ τῶν ποδιῶν, ἐντούτοις μὲ τὸ νὰ ἔχει ἡ γῆ βαθιὰ μέσα της τὶς ρίζες εὔκολες στὸ νὰ βλαστήσουν καὶ θαλερές, ὅταν ἐπιτρέψει ὁ καιρός, αὐτὰ φυτρώνουν καὶ βλαστάνουν. Ἔτσι καὶ τὰ πάθη, ποὺ ἀπὸ τὶς συνεχεῖς συναναστροφὲς ἐμποδίζονται νὰ φανερωθοῦν, γίνονται πιὸ ρωμαλέα. Καὶ ὅταν βρεθοῦν στὴν ἡσυχία, ἐπιτίθενται μὲ μεγάλη δύναμη καὶ κάνουν βαρὺ καὶ ἐπικίνδυνο τὸν πόλεμο σ' ἐκείνους ποὺ ἀμέλησαν στὴν ἀρχὴ νὰ τὰ πολεμήσουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης διατάζει νὰ ἐξολοθρεύσομε τὸ σπέρμα ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα[152], δηλαδὴ νὰ ἐξαφανίσομε τὶς μορφὲς τῆς κακίας ὅσο βρίσκονται ἀκόμη στὶς ἀποθῆκες τῶν αἰσθήσεων, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὴ γῆ τῆς διάνοιας καὶ βλαστήσουν καὶ ἀφοῦ ποτιστοῦν μὲ τὶς ὁρμητικὲς καὶ βλαβερὲς βροχὲς τῆς ἀδιάκοπης ἀπασχολήσεως, φέρουν πολλαπλάσιο τὸν καρπὸ τῆς κακίας.

Ἄλλος προφήτης μακαρίζει ἐκείνους ποὺ δὲν περιμένουν νὰ μεγαλώσουν τὰ πάθη ἀλλὰ τὰ ἐξοντώνουν μικρά, σὰν νήπια ποὺ θηλάζουν. «Μακάριος —λέει— εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἁρπάξει στὰ χέρια του καὶ θὰ συντρίψει τὰ νήπιά σου πετώντας τα πάνω στὴν πέτρα»[153]. Ἴσως καὶ ὁ μέγας Ἰώβ, φιλοσοφώντας γιὰ τὰ παθήματά του, ἕνα τέτοιο ὑπαινιγμὸ κάνει ὅταν λέει: «Στὸ νερὸ θάλλει ὁ πάπυρος καὶ τὸ βούτομο καὶ χωρὶς νερὸ κάθε φυτὸ ξεραίνεται»[154]. Καὶ τὸ ἄλλο ποὺ λέει: «Ὁ μυρμηκολέων χάθηκε, γιατὶ δὲν εἶχε νὰ φάει»[155], φαίνεται ὅτι σημαίνει τὸ ἴδιο. Θέλοντας ὁ μέγας Ἰὼβ νὰ φανερώσει πόσο ἐπίβουλο καὶ ἀπατηλὸ εἶναι τὸ πάθος, βρῆκε τὸ ὄνομά του σύνθετο ἀπὸ τὸ θρασύτατο λιοντάρι καὶ ἀπὸ τὸ εὐτελέστατο μυρμήγκι. Καὶ αὐτό, γιατὶ οἱ προσβολὲς τῶν παθῶν ἀρχίζουν ἀπὸ τὶς μικρὲς καὶ τιποτένιες φαντασίες καὶ σύρονται κοντά μας σὰν μυρμήγκι· ὕστερα ὅμως γίνονται τόσο μεγάλες σὲ ὄγκο, ὥστε νὰ κινδυνεύει κανεὶς ἀπ' αὐτὲς ὅπως ἀπὸ τὴν ἐπίθεση ἑνὸς λιονταριοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει ὁ ἀγωνιστής, τότε νὰ παλεύει ἐναντίον τῶν παθῶν, ὅταν ἔρχονται σὰν μυρμήγκια καὶ προτείνουν γιὰ δόλωμα τὴν μηδαμινότητά τους· γιατὶ ἂν φτάσουν τὴ δύναμη τοῦ λιονταριοῦ δύσκολα πολεμοῦνται. Ἢ νὰ μὴ τοὺς δίνει τροφή· καὶ τροφὴ τῶν παθῶν, ὅπως εἴπαμε πολλὲς φορές, εἶναι οἱ εἰκόνες τῶν αἰσθητῶν ποὺ μπαίνουν μέσα μας ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις· αὐτὲς τρέφουν τὰ πάθη καὶ ὁπλίζουν κάθε μορφὴ διαβολικὰ ἐναντίον τῆς ψυχῆς.

Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Ναὸ ὁ νομοθέτης κατασκεύασε τὰ διχτυωτά[156], δείχνοντας τί πρέπει νὰ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ φυλάγουν καθαρὴ σὰν ναὸ τὴν διάνοιά τους. Ὅπως στὸ Ναὸ κατασκεύασαν δίχτια στὰ παράθυρα, γιὰ νὰ μὴ μπαίνει ἀπὸ ἐκεῖ κανένα ἀκάθαρτο ζῶο, ἔτσι καὶ αὐτοὶ στὶς αἰσθήσεις νὰ βάζουν ὡς ἐμπόδιο τῶν λογισμῶν τὸ φόβο γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση, ὁ ὁποῖος θὰ φράζει τὴν εἴσοδο στὶς ἀκάθαρτες μορφὲς ποὺ σέρνονται γιὰ νὰ μποῦν στὴ διάνοια. Ὁ Ὀχοζίας ἀρρώστησε, ἐπειδὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δι-

152. Ἱερ. 27, 16.
153. Ψαλμ. 136, 9.
154. Ἰὼβ 8, 11.
155. Ἰὼβ 4, 11
156. Β' Παραλ. 4, 12.

χτυωτό[157]. Καὶ πέφτει κανεὶς ἀπὸ τὸ διχτυωτό, μὲ τὸ νὰ μὴ λογαριάζει στὸν καιρὸ τῶν πειρασμῶν τὴν μέλλουσα κρίση καὶ ἀνταπόδοση καὶ νὰ πέφτει στὶς ἡδονές. Τί εἶναι χειρότερο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια; Ἀρρώστια τοῦ σώματος εἶναι τὸ νὰ ἀνατραπεῖ ἡ ἰσορροπία τῶν στοιχείων του καὶ νὰ ἐπικρατήσει ἕνα στοιχεῖο κατὰ τρόπο ἀφύσικο· ἐνῶ τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λογισμὸ καὶ νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ τὴν κάνουν νὰ εἶναι ἄρρωστη. Τέτοια δίχτια στὴν ὅραση ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ ἀκούει, ἔπλεκε ὁ Σολομὼν λέγοντας: «Ὅταν τὰ μάτια σου δοῦν ξένη γυναίκα, τότε τὸ στόμα σου θὰ μιλήσει στραβά»[158]. Ἐδῶ στραβὰ ἐννοεῖ ἐκεῖνα ποὺ ἀπαντᾶ κανεὶς μετὰ τὴν ἁμαρτία, στὸν καιρὸ τῆς ἀνταποδόσεως. Γιατὶ ὅταν κανεὶς σκεφτεῖ ὅπως πρέπει τὴ μέλλουσα ἀνταπόδοση, αὐτὴ ἡ σκέψη ἐμποδίζει κάθε ἐπικίνδυνο κοίταγμα τῶν ματιῶν. Μπορεῖ καὶ ν' ἀναφέρεται στὸ ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάσταση τοῦ λογισμοῦ στὸν καιρὸ τοῦ ἐπικίνδυνου κοιτάγματος, γιατὶ στὴ συνέχεια λέει: «Ἡ θέση σου εἶναι σὰν νὰ εἶσαι μέσα στὴν καρδιὰ τῆς θάλασσας καὶ σὰν κυβερνήτης στὴ μεγάλη φουρτούνα». Γιατὶ ἂν μπορέσει κανεὶς τὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ νὰ πολεμήσει τὴ μορφὴ ποὺ ἐρεθίζει, αὐτὸς θὰ μπορέσει ν' ἀντιμετωπίσει τὶς ἀπειλούμενες τιμωρίες, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται σὲ μεγάλη φουρτούνα μέσα στὴ θάλασσα. Καὶ χωρὶς κόπο θὰ ὑπερνικήσει τοὺς ἀντιπάλους, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὶς πληγὲς ποὺ τοῦ δίνουν, ὥστε νὰ πεῖ: «Μὲ χτυποῦσαν καὶ δὲν πόνεσα· μὲ περιγελοῦσαν καὶ ἐγὼ δὲν τὸ γνώριζα». Ἐκεῖνοι, λέει, μὲ χτυποῦσαν καὶ νόμιζαν ὅτι μὲ ἐμπαίζουν, ἐγὼ ὅμως οὔτε τὶς πληγὲς αἰσθανόμουν, γιατὶ ἦταν βέλη νηπίων, οὔτε γύρισα νὰ δῶ τὶς ἀπάτες τους, ἀλλὰ ἔκανα σὰν νὰ μὴν ἦταν παρόντες. Ἔτσι καὶ ὁ Δαβὶδ καταφρονοῦσε τέτοιους ἐχθροὺς καὶ ἔλεγε: «Ἐνῶ ἀπομακρυνόταν ὁ πονηρὸς ἀπὸ μένα, ἐγὼ δὲν τὸν γνώριζα»[159]. Δηλαδὴ οὔτε ὅταν ἦρθε, οὔτε ὅταν ἔφυγε τοῦ ἔδωσα σημασία.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν γνωρίζει ὅτι μὲ τὶς αἰσθήσεις γίνεται μεγάλη ἐπικοινωνία μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία εὔκολη εἶναι ἡ ἀπάτη· καὶ δὲν ὑποπτεύεται τὴ βλάβη ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ γεμίζει ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς προφύλαξη, πῶς κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀπάτης θὰ γνωρίσει τὴν ἐπίθεση, ἂν δὲν σπουδάσει προηγουμένως τὴ διάκρισή τους; Ὅτι μὲ τὶς αἰσθήσεις γίνεται ὁ πόλεμος πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐπιβάλλουν φόρους τὰ αἰσθητὰ στὶς νικημένες αἰσθήσεις, φανερώνεται ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν Ἀσσυρίων ἐναντίον τῶν Σοδομιτῶν. Ἡ Γραφὴ ἐξιστορεῖ γιὰ τοὺς τέσσερις βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τοὺς πέντε βασιλεῖς τῆς περιοχῆς τῶν Σοδόμων[160] ὅτι πρῶτα ἔκαναν συμφωνία καὶ σπονδὲς καὶ θυσίες εἰρηνικὲς στὴν ἁλμυρὴ θάλασσα· ἔπειτα ὑποδουλώθηκαν οἱ πέντε βασιλεῖς ἐπὶ δώδεκα ἔτη· στὸ δέκατο τρίτο ἔτος ἐπαναστάτησαν· στὸ δέκατο τέταρτο ἔτος ἔγινε πόλεμος, ἐπιτέθηκαν δηλαδὴ οἱ τέσσερις ἐναντίον τῶν πέντε καὶ τοὺς συνέλαβαν αἰχμαλώτους. Καὶ ἡ ἱ-

157. Δ' Βασ. 1, 2.
158. Παροιμ. 23, 33-35.
159. Ψαλμ. 100, 4.
160. Γεν. 14, 1-10.

στορία τελειώνει ἐδῶ· ἐμεῖς ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία διδασκόμαστε τὸν πόλεμο τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητά. Ὁ καθένας μας ἀπὸ τὴ γέννηση μέχρι τὰ δώδεκα ἔτη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καθαρὴ τὴ διάκριση, παραδίνει χωρὶς νὰ ἐξετάσει τὶς αἰσθήσεις του στὰ αἰσθητὰ σὰν σὲ ἀφεντικὰ νὰ τὰ ὑπηρετοῦν σὲ ὅ,τι διατάζουν. Παραδίνει τὴν ὅραση στὰ ὁρατά· τὴν ἀκοὴ στὶς φωνές· τὴ γεύση στοὺς χυμούς· τὴν ὄσφρηση στὶς ὀσμές· καὶ τὴν ἀφὴ στὰ αἰσθητὰ ποὺ ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ τὴν κινοῦν· δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει κανένα ἐμπόδιο λόγω τῆς νηπιακῆς ἡλικίας. Ὅταν ὅμως ὁ λογισμὸς πρόκειται νὰ δυναμώσει καὶ ἀρχίσει νὰ αἰσθάνεται τὴν βλάβη, εὐθὺς σκέφτεται ἐπανάσταση καὶ ἀποφυγὴ μιᾶς τέτοιας δουλείας. Καὶ ἂν εἶναι δυνατὸς καὶ πραγματοποιήσει τὴ γνώμη του, μένει γιὰ πάντα ἐλεύθερος, ξεφεύγοντας ἀπὸ πικροὺς ἀφέντες. Ἂν ὅμως ἔχει τὴν κρίση πιὸ ἀσθενὴ γιὰ τὴν προσπάθειά του, πάλι παραδίνει νικημένες στὴν ἐξουσία τῶν αἰσθητῶν τὶς αἰσθήσεις, ποὺ ὑποφέρουν στὸ ἑξῆς τὴν τυραννικὴ δουλεία χωρὶς καμιὰ καλὴ ἐλπίδα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πέντε βασιλεῖς τῆς ἱστορίας, ἀφοῦ νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τέσσερις, ὁδηγήθηκαν ὅλοι μαζὶ σὲ πηγάδια ἀσφάλτου· γιὰ νὰ μάθομε ἐμεῖς ὅτι οἱ νικημένοι ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ ρίχνουν τὴν κάθε αἴσθηση στὰ ἀντίστοιχα αἰσθητὰ σὰν σὲ βάραθρα ἢ πηγάδια, καὶ δὲν ἐννοοῦν τίποτε πέρα ἀπὸ τὰ ὁρατά, γιατὶ ἔδεσαν μὲ τὰ γήινα τὴν ἐπιθυμία καὶ ἀγάπησαν τὴν ἀπόλαυση τῶν γηίνων περισσότερο ἀπὸ τὰ νοητά.

Ἔτσι κι ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ ἔχει ἀγαπήσει τὸν κύριό του καὶ τὴν γυναίκα καὶ τὰ παιδιά του, καὶ παραιτεῖται ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία γιὰ τὴν συγγένεια τῶν σωματικῶν, γίνεται δοῦλος αἰώνιος καὶ τρυπιέται στὸ αὐτὶ μὲ τὸ σουβλί[161], γιὰ νὰ μὴν ἀκούει ἀπὸ τὸ φυσικὸ πόρο τοῦ αὐτιοῦ καὶ δεχτεῖ κάποτε τὸν λόγο τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ νὰ μένει δοῦλος γιὰ πάντα, ἔχοντας ἀγαπήσει τὰ παρόντα. Γι' αὐτὸ ὁ Νόμος διέταζε νὰ κόβεται τὸ χέρι τῆς γυναίκας ποὺ πιάνει τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἑνὸς ἄνδρα ὅταν αὐτὸς φιλονεικεῖ μὲ κάποιον ἄλλο[162]· γιατὶ ἐνῶ φιλονεικοῦν δύο λογισμοὶ περὶ ἐκλογῆς τῶν κοσμικῶν ἢ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, αὐτὴ ἄφησε τὴν ἐκλογὴ τῶν οὐρανίων καὶ ἅρπαξε τὰ αἰσθητά, τὰ ὁποῖα γεννιοῦνται καὶ φθείρονται: αὐτὰ σημαίνουν τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Κανένα λοιπὸν ὄφελος ἀπὸ τὴν ἀπάρνηση τῶν πραγμάτων, ἂν δὲν ἐπιμένομε στὴν ἀρχικὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ παρασυρόμαστε πάλι καὶ ὑποχωροῦμε στὸ λογισμό, καὶ φανερώνομε τὴν προσκόλλησή μας σ' ὅσα ἀπαρνηθήκαμε μὲ τὸ νὰ στρεφόμαστε διαρκῶς σ' αὐτά, ὅπως ἡ γυναίκα τοῦ Λώτ. Αὐτὴ ἐπειδὴ στράφηκε πίσω, στέκεται μέχρι σήμερα παράδειγμα στοὺς ἀνυπάκουους μὲ τὸ νὰ μεταβληθεῖ σὲ στήλη ἀπὸ ἁλάτι[163]. Τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια, τῆς ὁποίας σύμβολο εἶναι ἡ γυναίκα αὐτή, νὰ ξαναγυρίζει πρὸς τὸν ἑαυτό της ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀναχωρήσουν χωρὶς ἐπιστροφή.

161. Ἐξ. 21, 5-6. 162. Δευτ. 25, 11. 163. Γεν. 19, 26.

Τί σημαίνει ἐξάλλου καὶ ὁ νόμος ποὺ διατάζει, ἀφοῦ τελειώσει κανεὶς τὴν προσευχή του στὸ Ναό, νὰ μὴ φεύγει ἀπὸ τὴν πόρτα ποὺ μπῆκε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀντικρυνή, κάνοντας ἔτσι ἀνεπίστροφη τὴν πορεία του πρὸς τὰ ἐμπρός; Σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μένομε σταθεροὶ στὸ ἴσιο δρόμο πρὸς τὴν ἀρετή, ἀποφεύγοντας τοὺς ἀντίθετους δισταγμούς. Γιατὶ οἱ συνεχεῖς ἐπιστροφές μας πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἐγκαταλείψαμε, μᾶς τραβοῦν πρὸς τὰ πίσω ἐξαιτίας τῆς συνήθειας. Καὶ ἀφοῦ χαλαρώσουν τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὁρμή μας, ἀλλάζουν τὴν κατεύθυνσή της καὶ τὴν κάνουν νὰ ἐπιστρέψει στὶς παλιές μας κακίες. Ἔχει φοβερὴ δύναμη ἡ συνήθεια νὰ μᾶς τραβήξει καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ γυρίσομε πάλι στὴν προηγούμενη ἐνάρετη κατάσταση. Ἀπὸ τὴ συνήθεια ἔρχεται ἡ ἕξη· καὶ ἡ ἕξη γίνεται δεύτερη φύση. Τὴν φύση πάλι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὴ μεταβάλομε· ἂν παρεκκλίνει λίγο μὲ τὴ βία, γρήγορα γυρίζει στὸν ἑαυτό της· κουνιέται λίγο ἀπὸ τὴ θέση της ἀλλὰ δὲν ἀλλάζει τελείως, ἂν δὲν καταβάλομε πολὺ κόπο, ὥστε νὰ ἐπανέλθομε στὴν κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς ἀπομάκρυνε ἡ συνήθεια.

Παρατήρησε τὴν ψυχὴ ποὺ ἀκολουθεῖ διάφορους ἐθισμούς, πῶς κάθεται πάνω στὰ εἴδωλα, προσηλωμένη στὶς ὕλες ποὺ δὲν ἔχουν μορφή, καὶ δὲν προσηλώνεται στὸν λόγο ποὺ θέλει νὰ τὴ σηκώσει ψηλότερα, ἀλλὰ ἀρνεῖται νὰ ἀνέβεῖ μαζί του καὶ λέει: «Δὲν μπορῶ νὰ σταθῶ μπροστά σου γιατὶ ἔχω τὰ συνήθη τῶν γυναικῶν»[164]. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἀναπαύεται ἀπὸ πολὺ καιρὸ στὰ πράγματα τοῦ βίου, κάθεται πάνω στὰ εἴδωλα ποὺ εἶναι χωρὶς μορφὴ καὶ παίρνουν μορφὴ μὲ ἀνθρώπινη τέχνη. Ἀλήθεια, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα δὲν εἶναι πράγματα χωρὶς μορφή, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τοῦ βίου, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σαφὲς καὶ τακτοποιημένο; Ἔχουν μιὰ ἀπατηλὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ παραπλανοῦν μὲ τὸ νὰ δέχονται διάφορες μεταβολὲς κάθε ἡμέρα. Τοὺς δίνομε ἐμεῖς μορφή, ὅταν, γι' αὐτὰ ποὺ δὲν χρησιμεύουν σὲ τίποτε ὠφέλιμο, πλάθομε μὲ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό μας φαντασίες ὅτι εἶναι χρήσιμα. Τὴν ἀπαραίτητη ἀνάγκη τοῦ σώματος τὴν ἁπλώνομε μὲ τὶς ἐπινοήσεις μας σὲ μέγιστη πολυτέλεια, παραγεμίζοντας τὴν τροφή μας μὲ χίλια-δυὸ καρυκεύματα καὶ στολίζοντας τὰ ἐνδύματά μας γιὰ νὰ δείξομε τὴ χλιδὴ καὶ τὴν καλοπέρασή μας. Καὶ ὅταν μᾶς κατηγοροῦν γιὰ τὴν ματαιότητα αὐτή, ὅτι δηλαδὴ ἄδικα καὶ χωρὶς λόγο δείχνομε τόση σπατάλη καὶ ἀλαζονεία στὶς ὑλικές μας ἀνάγκες, ἐνῶ μποροῦν αὐτὲς μὲ λίγα νὰ ἱκανοποιηθοῦν, ἐμεῖς ἀπολογούμαστε ὅτι κάνομε πράγματα ποὺ ἁρμόζουν. Τί ἄλλο κάνομε τότε παρὰ φιλονεικοῦμε νὰ δώσομε μορφὴ στὶς ἄμορφες ὕλες;

Σωστὰ λοιπὸν εἴπαμε ὅτι ἡ ψυχὴ «κάθεται» πάνω σ' αὐτὰ τὰ ὑλικὰ καὶ μάταια. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις γιὰ ὅσα ἀναφέρθηκαν, ἔχει προσηλωθεῖ σ' αὐτὰ καὶ δουλεύει στὴ συνήθεια καὶ ὄχι στὴν ἀλήθεια.

164. Γεν. 31, 34-35.

Καὶ ἔτσι, σὰν μὲ ἔμμηνη ἀκαθαρσία, μολύνει τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Ἡ Γραφὴ χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη «κάθομαι» γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἀργία τῶν καλῶν καὶ τὴ φιληδονία. Τὴν ἀργία, ὅταν λέει: «Καθισμένοι στὴ χώρα καὶ στὴ σκιὰ τοῦ θανάτου[165] καὶ δεμένοι μὲ τὶς στερήσεις τῆς φτώχειας καὶ μὲ σιδερένιες ἁλυσίδες»[166], γιατὶ τὸ σκοτάδι καὶ οἱ ἁλυσίδες εἶναι ἐμπόδια τῆς ἐργασίας. Καὶ τὴ φιληδονία, ὅταν μιλάει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιθύμησαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλεγαν μεταξύ τους: «Θυμηθήκαμε ποὺ καθόμαστε δίπλα στὰ καζάνια μὲ τὰ κρέατα καὶ χορταίναμε κρέατα»[167]· καὶ πράγματι, δίπλα στὰ καζάνια κάθονται οἱ φιλήδονοι, καθὼς ἐρεθίζονται μὲ ὑγρὴ καὶ ἀκατάπαυστη θέρμη, γιατὶ μητέρα τῆς φιληδονίας εἶναι ἡ γαστριμαργία. Ἡ γαστριμαργία γεννᾶ τὴ φιληδονία, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πάθη. Ἀπὸ αὐτή, σὰν ἀπὸ ρίζα, βγαίνουν θαλερὰ τὰ λοιπὰ πάθη καὶ σιγὰ-σιγὰ ἀνεβαίνουν ἀπὸ αὐτὴ σὰν δένδρα, σχηματίζοντας οὐρανομήκεις κακίες.

Ἡ φιλοχρηματία, ὁ θυμός, ἡ λύπη, εἶναι παιδιὰ καὶ βλαστάρια τῆς γαστριμαργίας. Γιατὶ πρῶτα-πρῶτα χρειάζεται χρήματα ὁ γαστρίμαργος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκπληρώνει πάντοτε τὴν ἐπιθυμία του, ἂν καὶ αὐτὴ ποτὲ δὲν γεμίζει. Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἀπόκτηση χρημάτων εἶναι ἀνάγκη νὰ κινεῖται ὁ θυμός. Ἡ λύπη ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην τὸ θυμό, ὅταν αὐτὸς ἀποτύχει στὸ σκοπό του. Κι ἐκεῖνος ποὺ σέρνεται μὲ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλιά[168], ὅταν ἔχει τὰ ὑλικὰ τῶν ἡδονῶν, περπατᾶ μὲ τὴν κοιλιά· ὅταν δὲν τὰ ἔχει, περπατᾶ μὲ τὸ στῆθος, ὅπου βρίσκεται ὁ θυμός. Γιατὶ οἱ φιλήδονοι ὅταν στεροῦνται τὶς ἡδονὲς θυμώνουν καὶ πικραίνονται. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Μωυσῆς βάζει ἐγκόλπιο στὸ στῆθος τοῦ ἱερέα (λογεῖο)[169], φανερώνοντας συμβολικὰ ὅτι τὶς ὁρμὲς τοῦ θυμοῦ πρέπει νὰ διευθύνει μυστικὰ τὸ λογικό, γιατὶ τὸ λογεῖο εἶναι σημάδι κρίσεως. Καὶ ὁ μὲν ἱερέας μὲ τὸ λογικὸ συγκρατεῖ τὸ πάθος, ἐπειδὴ εἶναι ἀτελής. Ὁ τέλειος ὅμως Μωυσῆς ἀφαιρεῖ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ θυμό, γιατὶ δὲν φέρει λογεῖο, ἀλλὰ ἀφαιρεῖ ὁλόκληρο ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ στήθους: «Καὶ ἀφοῦ πῆρε ὁ Μωυσῆς τὸ στῆθος, τὸ ἀφαίρεσε ὡς ἀφιέρωμα στὸν Κύριο»[170]. Ὑπάρχουν ἄλλοι οἱ ὁποῖοι οὔτε ὁλόκληρο τὸ θυμὸ ἀφαίρεσαν, οὔτε μὲ τὸ λογικὸ νικοῦν τὸ πάθος, ἀλλὰ τὸ ὑπέταξαν μὲ κόπο. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἀφαιροῦν τὸ στῆθος μαζὶ μὲ τὸν βραχίονα. Γιατὶ ὁ βραχίονας εἶναι σημάδι κόπου καὶ ἐργασίας.

Ἐπίσης καὶ τὸ νὰ περπατᾶ μὲ τὴν κοιλιά, σημαίνει τὴν ἡδονή, γιατὶ σχεδὸν αἰτία τῶν ἡδονῶν εἶναι ἡ κοιλιά. Ὅταν γεμίσει αὐτή, τότε ἔρχονται δυνατὲς ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν· ὅταν ὅμως εἶναι ἄδεια, τότε οἱ ὀρέξεις εἶναι ἥρεμες καὶ σταθερότερες. Καὶ ἐδῶ πάλι ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνον ποὺ προκόβει καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἤδη τέλειος. Ὁ Μωυσῆς, ἀπορρίπτοντας τελείως τὴν ἡδονὴ τῆς τροφῆς, ἔπλυνε τὴν κοιλιὰ καὶ τὰ πόδια μὲ νερό[171]. Μὲ τὴν κοιλιά, θέλει νὰ πεῖ τὴν ἡδονή· μὲ τὰ πόδια, τὴν ἀνύψωση καὶ τὶς προκοπὲς στὴν ἀρετή. Ἐκεῖνος ποὺ προκόβει, πλύνει τὰ μέσα τῆς κοιλιᾶς, ὄχι ὅλη τὴν κοιλιά. Τὸ «ἔπλυνε» καὶ τὸ «θὰ πλύνουν» ἔχουν ἐπίσης μεγάλη διαφορά. Τὸ πρῶτο ἔγινε θεληματικά, τὸ δεύτερο μετὰ ἀπὸ προσταγή. Γιατὶ πρέπει ὁ τέλειος μὲ αὐθόρμητη προθυμία νὰ κινεῖται στὶς πράξεις τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προκόβει πρὸς τὴν τελειότητα, πρέπει νὰ πείθεται στὴ συμβουλὴ τοῦ ἡγουμένου. Καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι τὸ στῆθος τὸ ἀφαιρεῖ ὁλόκληρο, τὴν κοιλιὰ ὅμως δὲν τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ τὴν πλύνει. Γιατὶ ὁ σοφός, μπορεῖ ὅλο τὸ θυμὸ νὰ τὸν παρατήσει καὶ νὰ τὸν ἀποκόψει, τὴν κοιλιὰ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κόψει, ἐπειδὴ ἡ φύση βιάζει καὶ τὸν πιὸ ἐγκρατὴ νὰ τρώει γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος.

Ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν ἀκολουθεῖ τὸν ὀρθὸ καὶ σταθερὸ λόγο, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ἡδονὲς διαφθείρεται σὰν μοιχαλίδα, τότε πρήζεται ἡ κοιλιά, γιατὶ καὶ ἂν παραγεμίσουν οἱ δεξαμενὲς τοῦ σώματος, ἡ ἐπιθυμία μένει διψασμένη. «Καὶ ἀφοῦ πρηστεῖ ἡ κοιλιά, ὕστερα θὰ σαπίσει ὁ μηρός»[172]. Δηλαδὴ δὲν ἔχει δύναμη ἡ διάνοια νὰ γεννᾶ τὰ καλά, ἀπὸ τὴν ἔξαψη τῆς πολυτέλειας τῶν φαγητῶν, καὶ γίνεται παράλυτη γιὰ πνευματικοὺς κόπους. Αὐτοὺς ἐννοεῖ ἡ Γραφὴ μὲ τὴ λέξη «μηρός». Λοιπόν, ὁ φιλήδονος βαδίζει μὲ τὴν κοιλιά, μὲ τὸ νὰ κλίνει ὁλόκληρος στὶς ἀπολαυστικὲς ἡδονές. Ἐκεῖνος ποὺ ἀρχίζει τὸν βίο τῆς ἀρετῆς, ἀφαιρεῖ τὸ λίπος τῆς κοιλιᾶς, ἀποφεύγοντας τὰ φαγητὰ ποὺ παχαίνουν τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ προκόβει, πλύνει τὰ ἐσωτερικὰ τῆς κοιλιᾶς. Καὶ ὁ τέλειος πλύνει ὅλη τὴν κοιλιά, μὲ τὸ νὰ ἀπορρίπτει τελείως ὅ,τι εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος. Πολὺ ταιριασμένο εἶναι τὸ «θὰ περπατᾶς μὲ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλιά». Γιατὶ ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι ἐκείνων ποὺ στέκονται ὄρθιοι καὶ ἤρεμοι, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἄστατοι καὶ γεμάτοι ταραχή.

Τὸ πιὸ συγγενικὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας εἶναι ἡ κίνηση τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας· γι' αὐτὸ καὶ ἡ φύση, θέλοντας νὰ δείξει τὴν οἰκειότητα αὐτῶν τῶν παθῶν, ἔβαλε τὰ ὄργανα τῆς συνουσίας κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά, φανερώνοντας ἀπὸ τὴν ἐγγύτητα, τὴ συγγένεια. Γιατὶ ἂν τὸ πάθος εἶναι ἀδύναμο, εἶναι τέτοιο λόγω τῆς κοιλιᾶς ποὺ εἶναι ἀδειανή· ἂν εἶναι ζωηρὸ καὶ ἔντονο, ἀπὸ τὴν χορτάτη κοιλιὰ παίρνει τὴ δύναμη. Ἡ γαστριμαργία δὲν εἶναι μόνο τροφὸς καὶ παραμάνα τῶν παθῶν ποὺ εἴπαμε, ἀλλὰ καταστρέφει καὶ ὅλα τὰ καλά. Γιατὶ ὅταν αὐτὴ ἐξουσιάζει καὶ κυριαρχεῖ, τὰ καλὰ πέφτουν καὶ ἐξολοθρεύονται: ἡ ἐγκράτεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀνδρεία, ἡ καρτερία καὶ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες ἀρετές. Αὐτὸ εἶπε αἰνιγματικὰ ὁ Ἱερεμίας: «Κατέστρεψε γύρω ὅλο τὸ τεῖχος τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ ἀρχιμάγειρος τῶν Βαβυλωνίων»[173]. Μὲ τὸν ἀρχιμάγειρο ἐννοοῦσε τὴ γαστριμαργία. Ὅπως ὁ ἀρχιμάγειρος ἔχει κάθε ἐπιμέλεια νὰ ὑπηρετήσει τὴν κοιλιὰ καὶ ἐφευρίσκει τέχνες καὶ κατασκευάζει χίλιες-δυὸ ἡδονές, ἔτσι καὶ ἡ γαστριμαργία κινεῖ κάθε μηχανὴ γιὰ

165. Ἠσ. 9, 2.
166. Ψαλμ. 106, 10.
167. Ἐξ. 16, 3.
168. Γεν. 3, 14.
169. Ἐξ. 28, 15.
170. Λευϊτ. 8, 29.
171. Λευϊτ. 8, 21· 9, 14.
172. Ἀριθ. 5, 22.
173. Ἱερ. 52, 14.

νὰ ὑπηρετήσει τὴν ἡδονὴ τοῦ λαιμοῦ. Ὅμως ἡ ποικιλία τῶν φαγητῶν καταστρέφει καὶ κατεδαφίζει τὰ ὀχυρὰ τῆς ἀρετῆς. Τὰ μυρωδικὰ καὶ τὰ πρόσθετα φαγητά, γίνονται μηχανήματα καὶ πολιορκητικὲς μηχανὲς κατὰ τῆς ἀρετῆς ποὺ ἔχει πλέον καλὰ στηριχθεῖ, τὴν τραντάζουν καὶ τὴν κατεδαφίζουν. Καὶ ὅπως ἡ πολυτέλεια καταστρέφει τὶς ἀρετές, ἔτσι καὶ ἡ λιτὴ καὶ φτωχικὴ τροφὴ καταστρέφει τὰ ὀχυρὰ τῆς κακίας. Ὅπως τὸ τεῖχος τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τῆς εἰρηνικῆς ψυχῆς, κατεδάφισε ὁ ἀρχιμάγειρος τῶν Βαβυλωνίων, ἐρεθίζοντας τὶς σαρκικὲς ἡδονὲς μὲ τὴ μαγειρικὴ τέχνη, ἔτσι καὶ ἕνα κομμάτι κριθαρένιο ψωμὶ κύλισε καὶ κατέστρεψε τὶς σκηνὲς τῶν Μαδιανιτῶν[174]. Ἐπειδὴ ἡ φτωχικὴ δίαιτα, ὅταν προχωρεῖ καὶ προκόψει πολύ, καταργεῖ τὰ πάθη τῆς πορνείας, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν οἱ Μαδιανίτες. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ προκάλεσαν τὶς πορνεῖες στὸν Ἰσραὴλ[175] καὶ ἐξαπάτησαν πολὺ πλῆθος νέων. Πολὺ ταιριαστὰ λέει ἡ Γραφὴ ὅτι οἱ Μαδιανίτες ἔχουν σκηνές, ἐνῶ ἡ Ἱερουσαλὴμ τεῖχος. Γιατὶ ὅλα ὅσα περιέχουν τὴν ἀρετὴ εἶναι γερὰ στηριγμένα καὶ σίγουρα, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ περιέχουν τὴν κακία εἶναι ψευτοκατασκευάσματα καὶ δὲν διαφέρουν διόλου ἀπὸ φαντασία.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἅγιοι ἔφευγαν ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ ἀπέφευγαν τὶς συναναστροφὲς τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ γνώριζαν ὅτι ἡ συναναστροφὴ τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων εἶναι πιὸ καταστρεπτικὴ καὶ ἀπὸ κολλητικὴ ἀρρώστια. Δὲν ἔπαιρναν τίποτε μαζί τους καὶ ἐγκατέλειπαν τὰ κτήματά τους ἀκαλλιέργητα, ἀποφεύγοντας τὸν περισπασμό. Ἔτσι ὁ Ἠλίας ἄφησε τὴν Ἰουδαία καὶ κατοικοῦσε στὸ Καρμήλιο ὄρος[176], ποὺ ἦταν ἔρημο καὶ γεμάτο θηρία καὶ ἐκτὸς ἀπὸ δένδρα δὲν εἶχε ἄλλη παρηγοριά. Γιὰ τροφὴ περιοριζόταν στοὺς καρποὺς τῶν δένδρων γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς φύσεως. Ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε ἐπίσης τὸν ἴδιο τρόπο ζωῆς καὶ ἀγαποῦσε νὰ ζεῖ στὶς ἐρήμους, διάδοχος τοῦ δασκάλου του Ἠλία[177]. Κι ὁ Ἰωάννης κατοικοῦσε στὴν ἔρημο τοῦ Ἰορδάνη καὶ ἔτρωγε ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριο[178], δείχνοντας ἔτσι στοὺς πολλοὺς ὅτι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος ἱκανοποιεῖται καὶ χωρὶς πολλὴ ταλαιπωρία καὶ κατηγορώντας τὴν ἀπόλαυση καὶ τὶς φροντίδες της. Ἴσως καὶ ὁ Μωυσῆς τέτοιο νόμο ἔθεσε, παραγγέλλοντας στοὺς Ἰσραηλίτες νὰ μαζεύουν μόνο τὸ μάννα τῆς ἡμέρας[179] καὶ διδάσκοντας ἔτσι μὲ μυστικὸ τρόπο ὅτι ἐφήμερος εἶναι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν τοῦ χρειάζονται προετοιμασίες. Ἁρμόζει, νομίζει ὁ Μωυσῆς, στὴ λογικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ ἀρκεῖται κανεὶς σ' ὅτι ὑπάρχει κοντά του καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα νὰ ὁμολογεῖ ὅτι ταμίας εἶναι ὁ Θεός· καὶ ὄχι, προνοώντας δῆθεν γιὰ τὸ μέλλον, νὰ ἀπιστεῖ στὶς χάριτες τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλ. δὲν ρίχνουν πάντοτε σὰν βροχὴ στοὺς ἀνθρώπους τὶς ἀέναες δωρεές.

Καὶ μὲ ἕνα λόγο, γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἅγιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐγκατέλειψαν τὶς κατοικημένες περιοχὲς καὶ περιπλανιοῦνταν

174. Κριτ. 7, 13.
175. Ἀριθ. 25, 1.
176. Γ' Βασ. 18, 19.
177. Δ' Βασ. 2, 25.
178. Μάρκ. 1, 6.
179. Ἐξ. 16, 16-17.

στὶς ἐρήμους καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὶς σπηλιὲς καὶ στὶς τρύπες τῆς γῆς, φοροῦσαν προβειὲς καὶ γιδοδέρματα καὶ ὑπέφεραν στερήσεις, θλίψεις καὶ κακουχίες[180]. Ἔφευγαν μακριὰ ἀπὸ τὶς κακίες ποὺ οἱ ἄνθρωποι τὶς ἔχουν πρόχειρες καὶ ἀπὸ τὰ τερατώδη καμώματα ποὺ πλημμυρίζουν τὶς πόλεις, γιὰ νὰ μὴν παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ ρεῦμα σὰν ἀπὸ βίαιο χείμαρρο καὶ καταλήξουν στὰ λιμνασμένα βαλτονέρια μαζὶ μὲ τοὺς πολλούς. Χαίρονταν τὴ συναναστροφὴ μὲ τὰ θηρία, θεωρώντας μικρότερη τὴ βλάβη ἀπὸ αὐτά, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπέφευγαν τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἐπίβουλους, ἐνῶ ἐμπιστεύονταν τὰ θηρία σὰν φίλους· γιατὶ τὰ θηρία δὲν διδάσκουν τὴν κακία, ἀλλὰ σέβονται καὶ τιμοῦν τὴν ἀρετή. Ἔτσι λοιπὸν τὸν Δανιήλ[181], τὸν ἐξολόθρευσαν ὅπως νόμιζαν οἱ ἄνθρωποι, τὸν ἔσωσαν ὅμως τὰ λιοντάρια, ὅταν εἶχε ἄδικα καταδικαστεῖ ἀπὸ φθόνο· καὶ τὴν δικαιοσύνη ποὺ ἄδικα τοῦ στέρησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ λιοντάρια ἔκριναν ὀρθὰ καὶ τὴ διαλάλησαν. Καὶ ἔγινε ἡ ἀρετὴ τοῦ Δανιὴλ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὑπόθεση φιλονεικίας καὶ φθόνου, ἐνῶ γιὰ τὰ θηρία ἀφορμὴ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς.

Ὅσοι λοιπὸν ἔχομε σπαρμένο μέσα μας τὸν ἔρωτα νὰ γίνομε καλύτεροι, ἂς προσπαθήσομε νὰ ἀποκτήσομε τὶς ἀρετὲς τῶν ἁγίων· καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος, ἂς ἐπιδιώξομε τὴν ἐλευθερία. Καὶ τὸν ἄγριο ὄνο, ποὺ ὁ Δημιουργὸς τὸν ἄφησε ἐλεύθερο στὴν ἔρημο καὶ δὲν ἀκούει κατηγορία φορολόγου καὶ περιπαίζει τὸν πολὺ ὄχλο τῆς πόλεως[182], ἂν καὶ μέχρι τώρα τὸν κάναμε νὰ σηκώνει βάρη καὶ τὸν ζεύξαμε σὲ πάθη καὶ κακίες, τώρα ἂς τὸν λύσομε ἀπὸ τὰ δεσμά, ἔστω καὶ ἂν ἀντιλέγουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι ἐκ φύσεως κύριοί του ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια ἀπέκτησαν τὴν ἐξουσία του. Πάντως ὅταν αὐτοὶ μᾶς ἀκούσουν νὰ λέμε, ὄχι μὲ ἁπλὴ φωνή, ἀλλὰ μὲ πεποίθηση, ὅτι «ὁ Κύριος τὸν χρειάζεται»[183], ἀμέσως θὰ μᾶς τὸν στείλουν. Καὶ ἀφοῦ καταστολιστεῖ μὲ τὰ ἀποστολικὰ ροῦχα, θὰ γίνει ὄχημα τοῦ Λόγου. Ἤ, ἀφοῦ ἀπολυθεῖ στὴν παλιὰ βοσκή, θὰ τρέχει πίσω ἀπὸ κάθε χλωρωσιά, δηλαδὴ στὰ θαλερὰ λόγια τῆς Γραφῆς, γιὰ νὰ ὁδηγεῖται σὲ βίο ἀκατηγόρητο καὶ νὰ ἀπολαμβάνει πολλὴ τροφὴ καὶ εὐχαρίστηση. Συγχρόνως ἂς ἐξετάσομε, πῶς τρέχει πίσω ἀπὸ κάθε χλωρὸ χορτάρι ὁ ἀφημένος στὴν ἔρημο ἀπὸ τὸ Θεὸ ἄγριος ὄνος, ποὺ ἔχει ἐρημικὴ δίαιτα καὶ κατοικία τὴν ἁλμυρὴ ἔκταση, ἀφοῦ ἡ ἁλμυρὴ ἔκταση καὶ ἡ ἔρημος δὲν εἶναι κατάλληλη νὰ βγάζει χορτάρι; Ἐκτὸς ἂν ἑρμηνεύσει κανεὶς ὅτι ὁ ἔρημος ἀπὸ πάθη εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀναζητᾶ τὴ θεωρία μέσα στὰ θεῖα λόγια, ἀφοῦ ἐξαφανιστεῖ ἡ ὑγρασία τῶν παθῶν.

Ἂς ἐγκαταλείψομε τὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ ἂς σηκώσομε ψηλὰ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς. Ἕως πότε θὰ παραμένομε στὰ κοινὰ παιχνιδάκια καὶ δὲν ἀναλαμβάνομε γενναῖο φρόνημα; Ἕως πότε θὰ εἴμαστε πιὸ ἀδύναμοι κι ἀπὸ τὰ νήπια καὶ δὲ θὰ προκόβομε στὰ μεγαλύτερα; Τὰ

180. Ἑβρ. 11, 37-38. 181. Δαν. 6, 16-23. 182. Ἰὼβ 39, 5-8. 183. Μάρκ. 11, 3.

νήπια ὅταν μεγαλώσουν, ἐγκαταλείπουν τὰ παιχνίδια καὶ ἀποβάλλουν εὔκολα τὴν προσκόλληση σ' αὐτά. Καρύδια καὶ κότσια καὶ τόπια εἶναι τὰ ὑλικὰ τῶν παιχνιδιῶν. Τὰ νήπια ἔχουν ἀδυναμία σ' αὐτὰ ὅσο ἔχουν τὴν ἀτέλεια τῆς φρονήσεως καὶ τὰ νομίζουν πολύτιμα, ὅταν ὅμως κανεὶς γίνει ἄνδρας, τὰ ἀπορρίπτει αὐτὰ καὶ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀσχολεῖται μὲ τὰ πράγματα. Ἐμεῖς μείναμε πίσω στὴ νηπιακὴ ἡλικία καὶ θαυμάζομε ἐκεῖνα ποὺ ἀξίζουν μόνο γιὰ παιχνίδια καὶ περιφρόνηση. Ἀφήσαμε τὴν φροντίδα γιὰ τὰ ἀνώτερα καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀνδρικοῦ λογισμοῦ, ἐνῶ ἀσχολούμαστε μὲ γήινες εὐχαριστήσεις καὶ κάνομε νὰ γελοῦν σὲ βάρος μας ἐκεῖνοι ποὺ κρίνουν φυσικὰ τὰ πράγματα. Γιατὶ ὅπως εἶναι ἄξιο ντροπῆς νὰ βλέπει κανεὶς ἕναν ἄνδρα νὰ κάθεται στὴ στάχτη καὶ νὰ παίζει σὰν παιδὶ μέσα στὴ σκόνη, ἔτσι εἶναι ἄξιο πολὺ μεγαλύτερης ντροπῆς, ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ τοὺς βλέπει κανεὶς νὰ κυλιοῦνται μέσα στὴ στάχτη τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, καὶ μὲ τὴν ἀνάρμοστη συμπεριφορά τους αὐτὴ νὰ ντροπιάζουν τὴν τελειότητα τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Αἰτία αὐτοῦ, ὅπως φαίνεται, εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐννοήσαμε τίποτε μεγαλύτερο ἀπ' ὅσα βλέπομε, οὔτε μὲ τὴν σύγκριση τῆς εὐτέλειας τῶν παρόντων γνωρίσαμε τὴν ὑπεροχὴ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ θαμπωνόμαστε ἀπὸ τὴν λάμψη τῶν δῆθεν πολυτίμων πραγμάτων αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δένομε σ' αὐτὰ τὴν ἐπιθυμία μας. Γιατὶ πάντοτε ὅταν ἀπουσιάζουν τὰ καλύτερα, τιμῶνται τὰ χειρότερα καὶ παίρνουν τὴ θέση τους. Ἐνῶ ἂν εἴχαμε ὑψηλότερη ἰδέα γιὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, δὲν θὰ στεκόμαστε μὲ ἀνοικτὸ στόμα μπροστὰ στὰ παρόντα.

Ἂς ἀρχίσομε λοιπὸν νὰ φεύγομε ἀπὸ τὰ παρόντα. Ἂς περιφρονήσομε κτήματα καὶ χρήματα καὶ ὅλα ὅσα βυθίζουν τὸ νοῦ καὶ τὸν καταποντίζουν. Ἂς ρίξομε ἔξω τὸ φορτίο γιὰ νὰ ξανασάνει λίγο τὸ πλοῖο. Ἂς ρίξομε —ἀφοῦ μᾶς ἔπιασε φουρτούνα— καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ χρήσιμα σκεύη στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σωθεῖ ὁ νοῦς μαζὶ μὲ τοὺς καλοὺς λογισμοὺς ποὺ πλέουν μαζί του. Ἐκεῖνοι ποὺ ταξιδεύουν στὴ θάλασσα, ὅταν τοὺς πιάσει φουρτούνα, περιφρονοῦν τὰ ἐμπορεύματα καὶ ρίχνουν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια τους στὴ θάλασσα τὸ φορτίο, κρίνοντας καλύτερο νὰ σώσουν τὴ ζωή τους παρὰ τὰ ἐμπορεύματα· καὶ γιὰ νὰ μὴν κινδυνεύσει τὸ πλοῖο, πλημμυρισμένο ἀπὸ νερά, μὲ τὸ βάρος τοῦ φορτίου καὶ βουλιάξει, τὸ ξαλαφρώνουν καὶ ρίχνουν τὰ πολύτιμα πράγματα στὸ βυθό. Γιατί κι ἐμεῖς, γιὰ χάρη τῆς ἀνώτερης ζωῆς, νὰ μὴν περιφρονοῦμε ἐκεῖνα ποὺ τραβοῦν στὸ βυθὸ τὴν ψυχή μας; Γιατί δὲν ἔχει δύναμη ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅσο ὁ φόβος τῆς θάλασσας; Ἐκεῖνοι, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν πρόσκαιρη ζωή, δὲν νομίζουν μεγάλη τὴν ζημία τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐμεῖς ποὺ λέμε ὅτι θέλομε νὰ οἰκειοποιηθοῦμε τὴν αἰώνια ζωή, δὲν καταφρονοῦμε οὔτε τὸ παραμικρὸ πράγμα; Ἀλλὰ προτιμοῦμε μᾶλλον νὰ χαθοῦμε μαζὶ μὲ τὸ φορτίο, παρὰ νὰ σωθοῦμε μὲ τὸ νὰ στερηθοῦμε τὰ πράγματά μας;

Ἂς γυμνωθοῦμε, παρακαλῶ, ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ γυμνὸς στέκεται ὁ ἐχθρός. Μήπως ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται στὸ στάδιο, ἀγωνίζονται ντυμένοι; Οἱ ἀθλητικοὶ κανόνες τοὺς ἐπιβάλλουν νὰ μπαίνουν γυμνοὶ στὸ στάδιο. Εἴτε ζέστη εἶναι, εἴτε κρύο δυνατό, γυμνοὶ μπαίνουν, ἀφήνοντας τὰ ροῦχα τους ἔξω· ἂν κανεὶς δὲν ξεγυμνωθεῖ, δὲν μπαίνει στὸν ἀγώνα. Καὶ ἐμεῖς ποὺ ὑποσχεθήκαμε νὰ πολεμοῦμε ἐναντίον ἐχθρῶν ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ἐπιδέξιοι ἀπὸ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθρούς, ὄχι μόνο δὲν ξεντυθήκαμε, ἀλλὰ καὶ μὲ χίλια-δυὸ φορτία πάνω στοὺς ὤμους μας ἐπιχειροῦμε νὰ ἀγωνιστοῦμε, καὶ ἔτσι δίνομε στοὺς ἐχθροὺς πολλὲς εὐκαιρίες. Πῶς θὰ πυγμαχήσει μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ κτήματα, ὅταν εὔκολα γρονθοκοπιέται ἀπὸ παντοῦ; Πῶς θὰ παλαίψει ἐναντίον τῆς φιλαργυρίας ἐκεῖνος ποὺ εἶναι χωμένος μέσα στὰ χρήματα; Καὶ πῶς θὰ ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῶν δαιμόνων ποὺ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ κάθε φροντίδα, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ντυμένος μὲ ἕνα σωρὸ φροντίδες; Ἡ Ἁγία Γραφὴ λέει: «Ὁ γυμνὸς θὰ καταδιώξει ἐκείνη τὴν ἡμέρα»[184]. Ὁ γυμνός, ὄχι ὁ ντυμένος μὲ πολύπτυχες φροντίδες τῶν βιοτικῶν πραγμάτων. Ὁ γυμνός, ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἐμποδίζεται νὰ τρέξει ἀπὸ πολλοὺς λογισμοὺς χρημάτων καὶ κτημάτων.

Ὁ γυμνὸς εἶναι δύσκολο ἢ καὶ ἀδύνατο νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ἂν ὁ Ἰωσὴφ ἦταν γυμνός, δὲν θὰ εὕρισκε ἀπὸ ποῦ νὰ τὸν πιάσει ἡ Αἰγυπτία· γιατὶ λέει ἡ Ἁγία Γραφὴ ὅτι τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὰ ροῦχα λέγοντας: «Κοιμήσου μαζί μου»[185]. Ροῦχα εἶναι τὰ σωματικὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μᾶς πιάνει καὶ μᾶς κρατᾶ ἡ ἡδονή. Κι ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ τὰ κρατήσει, ἀναγκαστικὰ θὰ σέρνεται ἐδῶ κι ἐκεῖ καθὼς θὰ μαλώνει μ' ἐκείνους ποὺ τοῦ τὰ ἀφαιροῦν. Ὁ Ἰωσὴφ λοιπόν, αὐτὸς ὁ ἀγωνιστὴς τῆς σωφροσύνης, ὅταν εἶδε τὸν ἑαυτό του νὰ ἕλκεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε γυμνὸς νὰ μείνει μὲ τὴν γυναίκα ποὺ τὸν προκαλοῦσε, ἐγκατέλειψε τὰ ροῦχα του καὶ ἔφυγε. Καὶ βγῆκε ἔξω γυμνὸς σὰν νὰ περπατοῦσε στὸν παράδεισο, κατὰ μίμηση τοῦ πρωτοπλάστου, ἔχοντας τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης. Ὁ πρωτόπλαστος ἔλαβε μεγάλο δῶρο ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ νὰ εἶναι γυμνός, μέχρις ὅτου ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς ἔλαβε ἀνάγκη τῶν ἐνδυμάτων. Ὅσο ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ποὺ τὸν συμβούλευαν νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἦταν γυμνὸς σὰν ἀθλητὴς μέσα στὴν παλαίστρα. Ὅταν ὅμως νικήθηκε στὸν ἀγώνα, εὔλογα ντύθηκε, ἀφήνοντας τὴ γύμνωση μαζὶ μὲ τὴν ἀθλητικὴ ἰδιότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομὼν λέει πρὸς τὸν προπονητή: «Βγάλε τὸ ροῦχο του, γιατὶ πέρασε μέσα»[186]. Γιατὶ ὅσο ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ στάδιο, χρησιμοποιοῦσε τὰ ροῦχα ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀγωνίζονταν, καὶ ἔκρυβε τὴν ἀγωνιστικὴ ἀνδρεία μὲ τὰ ἐνδύματα τῶν αἰσθητῶν. Ἀφοῦ ὅμως μπῆκε στὸν ἀγώνα, βγάλε τὸ ροῦχο του, γιατὶ πρέπει νὰ ἀγωνίζεται γυμνός. Ἢ μᾶλλον ὄχι μόνον γυμνός, ἀλλὰ καὶ ἀλειμμένος μὲ

184. Ἀμὼς 2, 16. 185. Γεν. 39, 7-12. 186. Παροιμ. 27, 13.

λάδι. Μὲ τὸ νὰ εἶναι γυμνός, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν πιάσει ὁ ἀντίπαλος· τὸ λάδι πάλι χρειάζεται, ἂν ποτὲ πιαστεῖ, νὰ γλυστρᾶ καὶ νὰ ξεφεύγει. Γι' αὐτὸ κι ἐκεῖνοι ποὺ παλεύουν, προσπαθοῦν νὰ ρίχνουν χῶμα στοὺς ἀντιπάλους, γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴ λειότητα τοῦ λαδιοῦ καὶ νὰ μποροῦν νὰ τοὺς πιάνουν. Ὅ,τι εἶναι ἐκεῖ τὸ χῶμα, στὸν δικό μας ἀγώνα εἶναι τὰ γήινα πράγματα. Καὶ ὅ,τι εἶναι ἐκεῖ τὸ λάδι, ἐδῶ εἶναι ἡ ἀμεριμνία. Ἐκεῖ ὁ ἀλειμμένος μὲ λάδι εὔκολα ξεφεύγει τὶς λαβές, ἂν ὅμως τοῦ ρίξει ὁ ἀντίπαλος χῶμα, δύσκολα ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἔτσι κι ἐδῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ μέριμνα, δύσκολα πιάνεται ἀπὸ τὸν διάβολο. Ὅταν ὅμως ἔχει φροντίδες, τραχύνει, μὲ τὶς μέριμνες σὰν χῶμα, τὴ λειότητα τῆς ἀμεριμνίας τοῦ νοῦ καὶ δύσκολα θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ἡ ἀμεριμνία εἶναι ἰδίωμα τέλειας ψυχῆς, ἐνῶ τὸ νὰ κατατρίβεται σὲ φροντίδες εἶναι ἰδίωμα ἀτελοῦς ψυχῆς. Γιὰ τὴν τέλεια ψυχὴ ἔχει λεχθεῖ ὅτι εἶναι κρίνο ἀνάμεσα σ' ἀγκάθια[187]. Αὐτὸ σημαίνει τὴν ψυχὴ ποὺ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὶς πολλὲς φροντίδες, ζεῖ ἀμέριμνα. Γιατὶ τὸ κρίνο καὶ στὸ Εὐαγγέλιο τὴν ἀμέριμνη ψυχὴ δηλώνει. «Δὲν κοπιάζουν, λέει, οὔτε γνέθουν, κι ὅμως εἶναι ντυμένα πιὸ ἔνδοξα καὶ ἀπὸ τὸ Σολομῶντα»[188]. Γιὰ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται σὲ μεγάλη φροντίδα, λέει: «Ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀσεβοῦς εἶναι γεμάτος φροντίδα»[189]. Καὶ πράγματι, εἶναι ἀσέβεια νὰ παρατείνομε σὲ ὅλη μας τὴ ζωὴ τὴν φροντίδα τῶν σωματικῶν καὶ νὰ μὴν ἔχομε καμιὰ ἐπιμέλεια γιὰ τὰ μέλλοντα καὶ νὰ δαπανοῦμε ὅλο τὸν καιρό μας στὸ σῶμα, ποὺ δὲν ἔχει καὶ τόση ἀνάγκη ἀπὸ φροντίδα, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει τόσο μακρὺ δρόμο μέχρι νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, ὥστε νὰ μὴν φτάνει ὅλη ἡ ζωή, νὰ μὴ δίνομε οὔτε τὸν παραμικρὸ καιρό. Κι ἂν φανοῦμε πὼς τῆς δίνομε κάποιο χρόνο, πάντως τὸ κάνομε μὲ νωθρότητα καὶ ἀμέλεια, δελεαζόμενοι ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῶν ὁρατῶν. Καὶ παθαίνομε ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ πιάνονται στὰ δίχτια ἀπὸ ἀσχημότατες πόρνες, οἱ ὁποῖες μὴ ἔχοντας γνήσια ὀμορφιά, δημιουργοῦν μὲ φτιασίδια μία πλαστὴ ὀμορφιὰ γιὰ νὰ παγιδεύουν ὅσους τὶς βλέπουν. Γιατὶ ὅταν νικηθοῦμε μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴ ματαιότητα τῶν ἐπιγείων, δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ντροπὴ τῆς ὕλης, ἀλλὰ ξεγελιόμαστε ἀπὸ τὴν προσκόλλησή μας σ' αὐτή. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν σταματοῦμε στὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος, ἀλλὰ βάζομε ἀρχηγὸ στὴ ζωή μας τὴν ἀχορτασιὰ καὶ ἐπαναπαυόμαστε στὴν ἀπόκτηση διαφόρων πραγμάτων. Δὲν βλέπομε ὅτι αὐτὸ ποὺ καθορίζει τὴν ἀπόκτηση εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ τὴν ὑπερβαίνει εἶναι ἀταξία καὶ ὄχι ἀνάγκη. Τὸ φόρεμα ποὺ εἶναι στὰ μέτρα τοῦ σώματος, εἶναι καὶ ἀναγκαῖο καὶ ὄμορφο· ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ μπερδεύεται στὰ πόδια καὶ σέρνεται στὴ γῆ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀταίριαστο, γίνεται καὶ ἐμπόδιο στὴν ἐργασία. Ἔτσι καὶ ἡ ἀπόκτηση πραγμάτων ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, εἶναι ἐμπόδιο ἀρε-

187. Ἆσμα 2, 2. 188. Ματθ. 6, 28-29. 189. Ἰὼβ 15, 20.

τῆς καὶ καταδικάζεται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ ἐρευνοῦν τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

Οὔτε λοιπὸν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐξαπατηθεῖ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πρέπει νὰ προσέχομε, οὔτε νὰ ἀκολουθοῦμε ἀστόχαστα ἐκείνους ποὺ μὲ τὸ νὰ μὴ προσέχουν στὰ νοητά, ἔχουν προσκολληθεῖ στὰ γήινα· γιατὶ αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ μεταχειριζόμαστε τυφλοὺς νὰ κρίνουν γιὰ χρώματα, ἢ κουφοὺς γιὰ μουσική, ἐνῶ αὐτοὶ στεροῦνται τὰ ἀπαραίτητα κριτήρια. Δὲν πρέπει νὰ τοὺς πιστεύομε ὅτι ἔχουν διαλέξει λογικὰ τὴν ἀπόλαυση τῶν παρόντων, γιατὶ εἶναι τυφλοὶ καὶ ἔχουν ἀνάπηρο τὸ λογικό, ποὺ εἶναι τὸ ἀναγκαιότατο κριτήριο, μὲ τὸ ὁποῖο διακρίνονται τὰ σπουδαῖα ἀπὸ τὰ ἀδιάφορα. Τέτοιος ὑπῆρξε ὁ Ἄχαρ, ὁ γιὸς τοῦ Χαρμῆ, ποὺ ὁμολόγησε στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὅτι στὴ σκηνή του εἶχε κρύψει τὰ κλεμμένα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ εἶχε καταχώσει τὰ ἀσημένια νομίσματα[190]. Ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ ἀνώτερα τὰ ποικίλα καὶ λαμπρὰ τῆς ὕλης, καὶ ἔκρυψε τὸ λογικὸ κάτω ἀπὸ αὐτά, ἐξαπατᾶται σὰν ἄλογο ζῶο, ὑποχωρώντας στὴ φαντασία τοῦ ὑλικοῦ πράγματος ποὺ τοῦ ἄρεσε, γιατὶ κατέβασε τὸ λογικὸ ἀπὸ τὸν ἀρχοντικὸ θρόνο καὶ τὸ κατάταξε στὴν τάξη τῶν ὑπηκόων. Ἂν ἦταν τὸ λογικὸ στὴ θέση ποὺ τοῦ ταιριάζει, ἔχοντας τὴν εὐθύνη τῆς κρίσεως τῶν φαινομένων, θὰ ἔβγαζε δίκαιη καὶ ὀρθὴ ἀπόφαση καὶ θὰ τιμωροῦσε τὴν ὁρμὴ ποὺ τοῦ ἦρθε γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀπατηλῶν πραγμάτων.

Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ μένομε σταθερὰ στὰ ὅρια τῆς ἀνάγκης καὶ νὰ φιλονεικοῦμε μὲ τὸν ἑαυτό μας νὰ μὴν τὰ ξεπερνοῦμε. Λίγο κανεὶς ἂν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σταματήσει στὸν κατήφορο. Καὶ τοῦτο γιατὶ δὲν ὑπάρχει ὅριο σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἀλλὰ ἡ ἀνόητη ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀτέλειωτη ματαιοπονία αὐξάνουν τὸν πόθο τους συνεχῶς, σὰν τὴ φωτιὰ ποὺ φουντώνει ὅσο τῆς ρίχνομε ξύλα. Γιατὶ ὅσοι ξεπεράσουν μιὰ φορὰ τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς ἀνάγκης καὶ ἀρχίζουν νὰ προχωροῦν στὴν ὑλιστικὴ ζωή, θέλουν στὸ ψωμὶ νὰ προσθέσουν καὶ τὸ προσφάγι, καὶ στὸ νερὸ τὸ φτηνὸ κρασὶ καὶ κατόπιν τὸ πιὸ ἀκριβό. Γιὰ φορέματα πάλι, δὲν ἀνέχονται νὰ μεταχειρίζονται τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ πρῶτα-πρῶτα ἀγοράζουν τὰ λαμπρὰ μάλλινα, καὶ διαλέγουν ἀπὸ τὸ καλύτερο μαλλί· κατόπιν πηγαίνουν στὰ λινομάλλινα καὶ στὴ συνέχεια περιεργάζονται τὰ μεταξωτά· κι αὐτὰ στὴν ἀρχὴ ἁπλά, ἔπειτα ὅμως στολισμένα μὲ πολέμους καὶ θηρία καὶ κάθε εἴδους παραστάσεις. Καὶ κάνουν σκεύη ἀσημένια καὶ χρυσοκέντητα γιὰ τὸ τραπέζι τους, ἀλλὰ καὶ στὰ ζῶα καὶ στὰ κρεβάτια τους τὰ βάζουν. Καὶ τί ἄλλο χρειάζεται νὰ ἀναφέρομε σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάρμοστη ἐπιθυμία τους γιὰ πλούσια ζωή, ὅταν τὴν ἐπεκτείνουν ὡς τὶς ἀτιμότατες ἀνάγκες καὶ δὲν καταδέχονται οὔτε τὰ δοχεῖα ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὰ ἀποπατήματα νὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλο ὑλικό,

190. Ἰ. Ναυῆ 7, 21.

παρὰ ἀπὸ ἀσήμι; Τέτοιο κακὸ εἶναι ἡ ἡδονή. Ἐπεκτείνεται μέχρι τὰ τελευταῖα καὶ τιμᾶ τὰ ἄτιμα ἔργα μὲ τὴν πολυτέλεια τῆς ὕλης.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι παρὰ φύση· γιατὶ ὁ φυσικὸς τρόπος ζωῆς καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ζῶα, ὁ ἴδιος ἔχει ὁριστεῖ ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο: «Σᾶς ἔδωσα ὅλα τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ νὰ εἶναι τροφὴ γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὰ ζῶα»[191]. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομε κοινὴ τὴ δίαιτα μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ ἐμεῖς μὲ διάφορες ἐπινοήσεις τὴν γυρίσαμε στὴν ἡδονή, πῶς δὲ θὰ κριθοῦμε δικαίως πιὸ ἄλογοι ἀπὸ ἐκεῖνα; Τὰ θηρία μένουν στὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ δὲν μετακίνησαν τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ὅρισε ὁ Θεός, ἐμεῖς ὅμως ποὺ ἔχομε τιμηθεῖ μὲ τὸ λογικό, ξεφύγαμε τελείως ἀπὸ τὴ νομοθεσία ποὺ πήραμε τότε. Τί μαγειρεμένα φαγητὰ τρῶνε τὰ ζῶα; Ποιὸς ἀρτοποιὸς ἢ μάγειρας δημιουργεῖ ἡδονὲς στὴν ἄθλια κοιλιά; Δὲν ἀγαποῦν τὴ λιτότητα μὲ τὸ νὰ τρῶνε χορτάρι καὶ ἀρκοῦνται σὲ ὅ,τι βροῦν καὶ πίνουν νερὸ ἀπὸ πηγὲς καὶ αὐτὸ σπάνια; Γι' αὐτὸ ἔχουν μειωμένες τὶς σαρκικὲς ἡδονές, γιατὶ δὲν βάζουν φωτιὰ σ' αὐτὲς μὲ καμιὰ λιπαρὴ τροφή· οὔτε γνωρίζουν τὴ διαφορὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ. Μόνο μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἔχουν τὴ σαρκικὴ ὁρμή, ὅταν ὁ νόμος τῆς φύσεως τὸ ἐπιβάλλει γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ γένους. Ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ εἶναι ξένα μεταξύ τους τόσο πολύ, ὥστε νὰ λησμονοῦν ἐντελῶς τὴν ὄρεξη αὐτή. Στοὺς ἀνθρώπους ἀντιθέτως, ἀπὸ τὴν πολυτέλεια τῶν φαγητῶν φυτρώνει ἡ ἀχόρταστη σαρκικὴ ἐπιθυμία καὶ σπέρνει μανιώδεις ὀρέξεις καὶ δὲν ἐπιτρέπει σὲ καμιὰ στιγμὴ νὰ εἶναι ἤρεμο τὸ σαρκικὸ πάθος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόκτηση τῶν ὑλικῶν προξενεῖ μεγάλη βλάβη, καὶ σὰν αἰτία ἀρρώστιας φέρνει ἀφορμὲς ὅλων τῶν παθῶν, ἂς σκοτώσομε τὴν αἰτία, ἂν πράγματι φροντίζομε γιὰ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς μας. Μὲ τὴν ἀκτημοσύνη ἂς θεραπεύσομε τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας. Ἂς ἀποφύγομε τὴ συντροφιὰ τῶν ἀνωφελῶν ἀνθρώπων, καὶ ἂς προτιμοῦμε τὴ μόνωση. Γιατὶ εἶναι βλαβερὴ καὶ καταστρέφει τὴν εἰρηνικὴ κατάσταση ἡ συναναστροφὴ μὲ ἐπιπόλαιους ἀνθρώπους. Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἀναπνέουν μολυσμένο ἀέρα ὁπωσδήποτε ἀρρωσταίνουν, ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ συναναστρέφονται μὲ ἀδιάφορους ἀνθρώπους, παίρνουν ἀπὸ τὴν κακία τους.

Ποιὰ σχέση ἔχουν πλέον μὲ τὸν κόσμο ἐκεῖνοι ποὺ ἀπαρνήθηκαν τὸν κόσμο; Κανεὶς στρατιώτης δὲν ἀνακατεύεται μὲ βιωτικὲς ὑποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν στρατολόγησε[192]. Γιατὶ ἡ ἀσχολία ἐμποδίζει τὰ πολεμικὰ γυμνάσματα· καὶ πῶς θὰ σταθοῦμε ἀγύμναστοι ἐναντίον ἀντιπάλων ποὺ εἶναι πεπειραμένοι στὸν πόλεμο; Ἢ μᾶλλον, ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, τόσο ὀκνηρὰ καὶ ἄτονα πολεμοῦμε, ὥστε νὰ μὴν ἀντέχομε νὰ πολεμήσομε οὔτε καὶ ὅταν ἔχει πέσει ὁ ἐχθρός· καὶ ἐπιβουλεύεται ὁ πεσμένος ἐκείνους ποὺ στέκονται ὄρθιοι. Ἐκεῖνο ποὺ παθαίνουν στὸν πόλεμο

191. Γεν. 1, 29-30. 192. Β' Τιμ. 2, 4.

ἀπὸ τὴ φιλοχρηματία τους ἐκεῖνοι ποὺ λεηλατοῦν τοὺς νεκροὺς καὶ σκοτώνονται πολλὲς φορὲς μετὰ τὴν νίκη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κοίτονται στὸ ἔδαφος, καὶ χάνονται ὕστερα ἀπὸ τὰ τρόπαια γιὰ χάρη αἰσχροῦ κέρδους, τὸ ἴδιο παθαίνομε καὶ ἐμεῖς ὅταν πλησιάζομε τὸν ἐχθρό, ἐνῶ ἀναπνέει ἀκόμη. Ἐκεῖνοι καθὼς ἐρευνοῦν τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὸν πόθο τῶν χρημάτων, πολλὲς φορὲς πλησιάζουν κάποιον ποὺ ζεῖ ἀκόμη καὶ φονεύονται ἀπὸ αὐτόν, ντροπιάζοντας ἀστόχαστα τὴ δόξα τῆς νίκης. Ἔτσι κι ἐμεῖς, ὅταν μὲ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἐγκράτεια νικήσομε τὸν βάρβαρο ἐχθρό, ἢ νομίσομε ὅτι τὸν νικήσαμε, τότε δελεαζόμαστε ἀπὸ τὰ ροῦχα του, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τιμοῦν οἱ ἄνθρωποι, πλούτη, ἐξουσία, ὑγεία, δόξα· καὶ τὸν πλησιάζομε ἐπιθυμώντας νὰ πάρομε κάτι ἀπ' αὐτὸν καὶ ἔτσι πεθαίνομε, ὁδηγώντας μόνοι μας τὸν ἑαυτό μας στὴ σφαγή. Ἔτσι χάθηκαν οἱ πέντε παρθένες τοῦ Εὐαγγελίου[193]· μὲ τὴν ἀγνότητα σκότωσαν τὸν ἐχθρό· ἐξαιτίας ὅμως τῆς ἀσπλαχνίας ποὺ γεννᾶ ἡ φιλοχρηματία, ἔσπρωξαν μόνες τους τὸν ἑαυτό τους πάνω στὸ σπαθὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἦταν πεσμένος καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὶς φονεύσει. Τίποτε λοιπὸν νὰ μὴ θελήσομε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ νὰ μὴ χάσομε μαζὶ μὲ τὰ πράγματα καὶ τὴν ψυχή μας. Γιατὶ ὁ διάβολος καὶ τώρα ἀκόμη καλεῖ σ' αὐτὰ καὶ προτρέπει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἂν μάλιστα εὔκολα πείθονται σ' αὐτόν. Αὐτὸς καλοῦσε τὸν ἴδιο τὸν Κύριο λέγοντας: «Ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δώσω ἂν πέσεις καὶ μὲ προσκυνήσεις»[194]· καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἐξαπατήσει μ' ἐκεῖνα ποὺ νομίζονται λαμπρὰ στὴ ζωή, Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά. Πῶς δὲ θὰ νομίσει ὅτι θὰ ἐξαπατήσει τοὺς εὐκολοχυρίευτους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐπιρρεπεῖς στὴν ἀπόλαυση τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων;

Ἂς γυμνάσομε τὸ νοῦ στὴν εὐσέβεια, ἂν πράγματι ἔχει κατορθωθεῖ ἡ σωματικὴ ἄσκηση. Γιατὶ ἡ σωματικὴ ἐκγύμναση εἶναι λίγο ὠφέλιμη καὶ μοιάζει μὲ παιδικὰ μαθήματα, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι γιὰ ὅλα ὠφέλιμη[195], καὶ προξενεῖ τὴν ὑγεία καὶ τὴν εὐρωστία τῆς ψυχῆς σ' ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴ νίκη κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν. Τὰ παιδιὰ ποὺ γυμνάζονται θέλοντας νὰ γίνουν ἀθλητές, πρέπει νὰ ἀσκοῦν τὸ σῶμα καὶ νὰ κινοῦν συνεχῶς τὰ μέλη καὶ νὰ φροντίζουν ν' ἀποκτήσουν ἀνδρεία καὶ ἀθλητικὴ δύναμη καὶ νὰ προετοιμάζονται γιὰ ἀνώτερους ἀγῶνες. Ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ ἀρχίζουν νὰ θεοσεβοῦν, ἂς ἐπιμελοῦνται νὰ ἐμποδίζουν τὶς ἐνέργειες τῶν παθῶν. Εἶναι ἀρκετὸ νὰ κυριαρχήσουν στὰ πάθη· ἐπειδή, καθὼς βρίσκονται στὴν ἀρχή, ἐπηρεάζονται ἔντονα ἀπὸ τὶς ἡδονὲς ποὺ συνοδεύουν τὰ πάθη καὶ σέρνονται ἀπὸ τὴ συνήθεια στὰ κακὰ σχεδὸν χωρὶς νὰ θέλουν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἔχουν συνηθίσει στὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ φροντίζουν πλέον τὸ νοῦ τους, πρέπει νὰ ἔχουν κάθε ἐπιμέλεια νὰ φυλάγουν τὸ λογισμό τους νὰ μὴν κινηθεῖ ἄτακτα καὶ πέσει σὲ ἀτέλεια. Καὶ γενικά, οἱ ἀρχάριοι φροντί-

193. Ματθ. 25, 1-13. 194. Ματθ. 4, 9. 195. Α' Τιμ. 4, 8.

ζουν νὰ ἐλέγχουν τὶς σωματικὲς κινήσεις, ἐνῶ ὅσοι κατόρθωσαν τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ φροντίζουν νὰ δεσμεύουν τὶς παρορμήσεις τοῦ λογισμοῦ ὥστε νὰ κινεῖται μόνο πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, χωρὶς καμιὰ κοσμικὴ φαντασία νὰ τὸν διασκορπίζει ἀπὸ τὰ θεῖα νοήματα. Ὅλη ἡ ἐπιθυμία τοῦ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι τεταμένη πρὸς τὸν ποθούμενο Θεό, ὥστε διόλου νὰ μὴν βρίσκουν εὐκαιρία οἱ ἀνθρώπινοι λογισμοὶ νὰ ἐνεργοῦν τὰ πάθη τους. Ἂν κάθε πάθος, ὅταν κινηθεῖ μέσα στὸν ἄνθρωπο ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτό, κρατάει τὸν λογισμὸ δεμένο, γιατί καὶ ὁ ζῆλος τῆς ἀρετῆς νὰ μὴν κρατήσει ἐλεύθερο τὸ νοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα; Ποιὰ αἴσθηση ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ παίρνει ἐκεῖνος ποὺ θυμώνει, ὅταν πολεμᾶ στὴ σκέψη του μὲ τὸ εἴδωλο ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε; Καὶ ποιὰ αἴσθηση ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ χρήματα, ὅταν συναρπασθεῖ ἀπὸ τὴν φαντασία καὶ μελετᾶ τρόπους γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσει; Ὁ ἀκόλαστος πολλὲς φορὲς καὶ ἐνῶ κάθεται μὲ ἄλλους, χάνει τὴν αἴσθηση τοῦ κόσμου, καὶ ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴν μορφὴ ποὺ ποθεῖ, ξεχνάει τοὺς παρόντες καὶ συναναστρέφεται μὲ ἐκείνη· καὶ κάθεται σὰν στήλη χωρὶς φωνή, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται μπροστὰ στὰ μάτια του, ἀλλὰ εἶναι σκυμμένος ὁλόκληρος στὸ ἐσωτερικό του μὲ τὴ φαντασία. Μιὰ τέτοια ψυχὴ ἴσως ὀνομάζει ὁ Νόμος «ἀποκαθημένη»[196], ποὺ κάθεται μακριὰ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ περιμαζεύει τὴν ἐνέργειά της, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνεται τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἐξαιτίας τῆς αἰσχρῆς φαντασίας ποὺ τὴν κρατεῖ.

Ἂν λοιπὸν αὐτὰ κρατοῦν τόσο πολὺ τὸν λογισμὸ ἐξαιτίας τῆς ἐμπαθοῦς προσκολλήσεως σ' αὐτά, καὶ κάνουν τὶς αἰσθήσεις νὰ εἶναι ἀργές, πόσο μᾶλλον ὁ ἔρωτας τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας θὰ κάνει τὸν νοῦ νὰ ἀπαρνηθεῖ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὶς αἰσθήσεις καὶ θὰ τὸν ἁρπάξει ψηλὰ στὴ θεωρία τῶν νοητῶν; Ἐκεῖνος ποὺ κόβεται ἢ καίγεται, δὲν μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πάθος ποὺ τὸν κατέχει, λόγω τοῦ πόνου· ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ σκέφτεται ὁ,τιδήποτε μὲ ἐμπάθεια, δὲν μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ τίποτε ἄλλο, γιατὶ τὸ πάθος ποὺ κατέχει τὴ διάνοια ἔχει ἀφομοιώσει ὅλο τὸ λογισμό του πρὸς αὐτό. Ἔτσι ἡ ὀδύνη δὲν ἐπιτρέπει τὸν κόπο, οὔτε ἡ λύπη τὴ χαρά, οὔτε ἡ σκυθρωπότητα τὴν εὐθυμία. Οὔτε πάλι ὁ ἐντατικὸς κόπος δέχεται τὴν ἡδονή. Οὔτε ἡ λύπη ποὺ κυρίευσε τὴν ψυχὴ ἔχει ζευγμένη μαζί της τὴ χαρά. Οὔτε ἡ σκυθρωπότητα εἶναι ἀνακατεμένη μὲ τὴν εὐθυμία. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα πάθη ἀναιροῦν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο καὶ δὲν θὰ συνέλθουν ποτὲ μαζί, οὔτε θὰ κλίνουν σὲ φιλία, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς ἀφιλίωτης ἔχθρας καὶ ἀποξενώσεως.

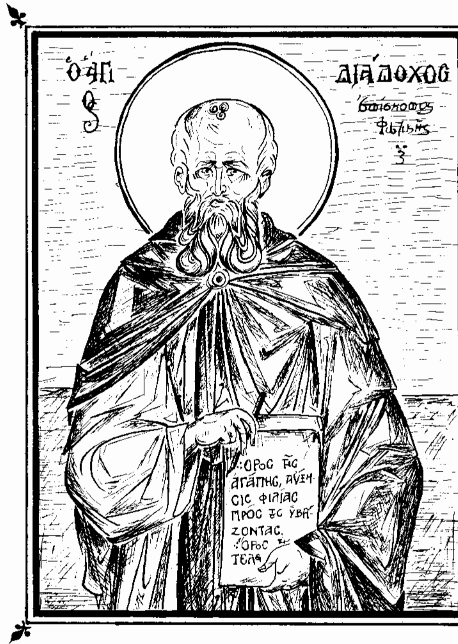
Λοιπόν, τὴν καθαρότητα τῆς ἀρετῆς ἂς μὴν τὴν θολώνουν οἱ σκέψεις τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, οὔτε τὴν εἰλικρίνεια τῆς θεωρίας νὰ τὴν ταράζουν σωματικὲς φροντίδες. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τῆς ἀληθινῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας θὰ λάμπει μὲ τὴν ὀμορφιά της καὶ δὲ θὰ κατηγορεῖται ἀπὸ τοὺς αὐθά-

196. Λευϊτ. 15, 33.

δεις, οὔτε θὰ χλευάζεται ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας ἐκείνων ποὺ τὴν ἀντιγράφουν, ἀλλὰ θὰ ἐπαινεῖται· καὶ ἂν ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ βέβαια ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, τὸν Κύριό μας. Ἀπὸ Αὐτὸν ζητοῦσαν καὶ οἱ ἅγιοι τὸν ἔπαινο, ὅπως ὁ μέγας Δαβὶδ ποὺ πάτησε τὴν ἀνθρώπινη δόξα καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸν ἔπαινο λέγοντας: «Ἀπὸ Σένα ὁ ἔπαινός μου»[197], καὶ «Ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ ἐπαινεθεῖ ἡ ψυχή μου»[198]. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι πολλὲς φορὲς καὶ ἀπὸ φθόνο κατηγοροῦν τὰ καλά, ὁ Θεὸς ὅμως καὶ οἱ Ἄγγελοι ποὺ μᾶς βλέπουν ἀπὸ ψηλὰ κρίνουν ἀπροσωπόληπτα τὰ πράγματα καὶ βραβεύουν ὄχι τὰ φαινόμενα ἀλλὰ τὴν ἀλήθεια. Αὐτοὺς τοὺς θεατές μας ἀπὸ ψηλὰ ἂς εὐχαριστήσομε μὲ τὴν τερπνότητα τῶν ἔργων μας. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι οὔτε μποροῦν νὰ ἀνταμείψουν τὰ καλά, οὔτε νὰ τιμωρήσουν τὰ κακά, δὲν χρειάζεται πολὺς λόγος, ἂν ἀπὸ φθόνο ἢ ἐμπάθεια συσκοτίζουν τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μὲ ὀνόματα τῆς κακίας καὶ διαβάλλουν μὲ πλανεμένες ἀσεβεῖς κατηγορίες τὸν ἅγιο βίο, ποὺ εἶναι γνωστὸς στὸν Θεὸ καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα, θὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἀμοιβὴ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀνταποδόσεως ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια τῶν ἔργων. Αὐτὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ εἴθε νὰ τὰ ἐπιτύχομε ὅλοι, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' Αὐτὸν καὶ στὸ Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

197. Ψαλμ. 21, 26.

198. Ψαλμ. 33, 3.

ΑΓΙΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΦΩΤΙΚΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο ἅγιος πατέρας μας Διάδοχος, ποὺ χρημάτισε ἐπίσκοπος τῆς Φωτικῆς στὴν Παλαιὰ Ἤπειρο τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἦταν παλαιός, πρὶν ἀπὸ τὸν 7ο αἰ. Αὐτὸ τὸ συμπεραίνομε ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Μαξίμου, στὰ ὁποῖα ἀναφέρει κεφάλαια τοῦ Διαδόχου. Ὅτι ἦταν σοφὸς ἄνθρωπος ποὺ ἔλαμπε στὴν πράξη καὶ στὴν θεωρία, μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ ἐννοήσει ἀπὸ τὸν λόγο του αὐτό. Τὸν ἔχει συνθέσει ἄριστα ἔπειτα ἀπὸ φιλοσοφημένη πεῖρα πολλῶν ἐτῶν κι ἀφοῦ ἔζησε πολλὲς θεῖες ἀναβάσεις μέσα στὴν καρδιά του. Τὸν διαίρεσε σὲ ἑκατὸ κεφάλαια καὶ ἀποκάλυψε τὶς βαθύτατες μυστικὲς λειτουργίες τῆς προσευχῆς μὲ κάθε ἀκρίβεια· καὶ ἀφοῦ τὸν γέμισε πυκνὰ μὲ λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ μὲ θεωρίες ἀκριβοῦς πνευματικῆς γνώσεως, ὡς δεῖγμα διδασκαλίας τῆς ἱερῆς νηπτικῆς ἐργασίας, ἀποτελούμενο ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετές, τὸν ἄφησε σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν νηπτικοὺς καὶ θεοφόρους πατέρες.

Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς στὰ νηπτικὰ ἔργα τους συχνὰ ἀναφέρονται στὰ κεφάλαια αὐτά, ὅπως σὲ ἀκριβεῖς πίνακες, καὶ παραθέτουν αὐτολεξεὶ μαρτυρίες ἀπὸ αὐτά. Τὰ ἀναφέρει καὶ ὁ ἱερὸς Φώτιος (ἀνάγν. 201) λέγοντας: «Αὐτοὺς τοὺς δέκα ὅρους ἀκολουθοῦν τὰ ἑκατὸ κεφάλαια· καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ἄριστα συγκροτημένος γιὰ τοὺς ἀσκουμένους στὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ τοὺς γυμνασμένους στὶς πράξεις τῆς τελειότητας, χωρὶς νὰ περιέχει καμιὰ ἀσάφεια...» Ἡ Σύνοδος ποὺ ἔγινε μὲ τὴν παρουσία τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ὁ Θεσσαλονίκης Συμεών, ὁ Σιναΐτης Γρηγόριος, ὁ ἁγιότατος Κάλλιστος, καὶ ἄλλοι πολλοί, μαρτυροῦν ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἄμεμπτος.

Τὸ ἑκατοστὸ κεφάλαιο, ποὺ γράφει ὁ Φώτιος, ἂν καὶ φαίνεται ἐπιλήψιμο, ὁ θεῖος Μάξιμος ὡστόσο τὸ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, ἑρμηνεύοντας τὴν ἔννοιά του σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ σκοπὸ τῆς εὐσέβειας, καθὼς φαίνεται ἐδῶ στὸ τέλος τῶν κεφαλαίων.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ἅγιος Διάδοχος ἐπίσκοπος Φωτικῆς τῆς Ἠπείρου, τῆς σημερινῆς Παραμυθιᾶς, ἤκμασε κατὰ τὸν 5ο αἰώνα. Εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ πῶς ἕνας τόσο μεγάλος θεολόγος καὶ νηπτικὸς πατέρας εἶναι τόσο λίγο γνωστός, παρ' ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, κατὰ τοὺς ἀγῶνες του ὑπὲρ τοῦ Ἡσυχασμοῦ καὶ τῆς μυστικῆς του θεολογίας, παραπέμπει ἀρκετὲς φορὲς στὸν ἅγιο Διάδοχο.

Οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας ἐγκωμιάζουν ὡς μεγάλο νηπτικὸ Πατέρα τὸν θεῖο Διάδοχο καὶ ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα διασωθέντα ἔργα του ἐπέλεξαν μόνο τὸ βραχύτατο, τοὺς «Δέκα Ὅρους», καὶ τὸ μακρότατο, τὰ «Ἑκατὸ Γνωστικὰ Κεφάλαια». Πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο βαθύτατης πνευματικῆς ἐμπειρίας, κυριολεκτικῶς ἁγιοπνευματικό, μὲ χρήση ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ πρωτοτύπων λέξεων, προκειμένου νὰ ἐκφρασθοῦν σύνθετες μυστικὲς κινήσεις καὶ γεύσεις τῆς ψυχῆς.

Τὰ «Ἑκατὸ Κεφάλαια», ἂν καὶ παρουσιάζονται σὰν αὐτοτελῆ κείμενα, ὅμως ἔχουν μιὰ ἐσωτερικὴ ἑνότητα, ἡ ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδοθεῖ καὶ μὲ τὸ συνηθισμένο πεζογραφικὸ λόγο. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες, ἰδίως τοὺς νηπτικούς, ἔχει προτιμηθεῖ ἡ ἄρραφη μέθοδος τῶν κεφαλαίων γιὰ νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ἡ συγκεκριμένη ἐμπειρία καὶ γιὰ ν' ἀπομνημονεύονται πιὸ εὔκολα ἀπὸ τοὺς μοναχούς. Ἐπίσης πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Διαδόχου διακρίνονται γιὰ τὴ γλωσσικὴ ἀττικὴ χάρη καὶ τὸ σαφὴ τρόπο διατυπώσεως.

Ὅσο καὶ σαφὴς ἂν εἶναι ἡ διατύπωση ἁγιοπνευματικῶν ἐμπειριῶν, ὅμως μονάχα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ συγγένεια θὰ μπορούσαμε νὰ τὶς αἰσθανθοῦμε. Καὶ θὰ ἔπρε-

πε νὰ βρισκόμαστε στὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἁγίου Διαδόχου, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ὁλόκληρη φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὁ νοῦς του ἦταν μέσα στὴ λάμψη τοῦ ἀκτίστου φωτός, ἡ ταπείνωση συγκρατοῦσε σὲ αὐτογνωσία τὸν θεωμένο ὅσιο, τὸ σῶμα του συνευφραινόταν μαζὶ μὲ τὴν ψυχή του, οἱ πνευματικὲς θεωρίες διαδέχονταν ἡ μία τὴν ἄλλη, ἡ προσευχὴ μέσα στὴν καρδιά του εἶχε γίνει φύση, ἡ μυστικὴ ἕνωσή του μὲ τὸν Θεὸ ἦταν συνεχής, γιὰ νὰ καταλάβουμε μὲ πληρότητα τὸ περιεχόμενο τῶν ἐμπειριῶν του.

Καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴν πάμφωτη ἐρωτικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς τοῦ ἁγίου Διαδόχου ἀνέβλυσαν τὰ ἡδύτατα «Γνωστικὰ Κεφάλαια» σὰν οὐσία καὶ μορφή, ποὺ ἀπευθύνονται κυρίως σὲ μοναχούς, ἀλλὰ ἔχουν καὶ γενικότερη σημασία γιὰ χρήση ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία, γιατὶ ἀναφέρονται στὰ προβλήματα τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς, ποὺ καλεῖται ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ ἀνεβεῖ ὅλα τὰ σκαλοπάτια τῆς χριστιανικῆς τελειότητας. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα δὲν κατορθώσει κανεὶς νὰ γίνει τέλειος σχετικά, πάντως μένει τὸ κέρδος τῆς ἥττας ποὺ συνεπάγεται τὴν αὐτοταπείνωση. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνα κέρδος θετικό.

Στὰ «Γνωστικὰ Κεφάλαια» ὑπάρχουν ἀπλανεῖς λύσεις καὶ ἑρμηνεῖες τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τῶν μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, διέξοδος στὰ ἀδιέξοδα τῶν ψυχῶν, αἰτιολόγηση τῶν διαφόρων ψυχοπαθολογικῶν φαινομένων, ὑποδείξεις μέσων θεραπείας, ἐκτίθεται ἡ κλίμακα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ἀποκαλύπτονται τὰ ὄργια τῆς μυστικῆς θεολογίας, ἀναπτύσσεται ἡ διδασκαλία τῆς νοερῆς προσευχῆς καὶ τέλος, δακτυλοδεικτεῖται ὁ δρόμος τῆς χαρᾶς, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀπάθειας ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ τῆς ἐν θείῳ φωτὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅσο γιὰ τοὺς «Δέκα Ὅρους», αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀκρότατη ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ποὺ συνίσταται στὴν πίστη, σὰν ἀπαθὴ ἔννοια περὶ Θεοῦ καὶ σὰν ἐκδημία τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα· στὴν ὑπομονή, σὰν ἀδιάλειπτη ἀναμονὴ τοῦ Ἀοράτου· στὴν ἀφιλαργυρία, ὅταν κανεὶς δὲν θέλει τίποτε· στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του τελείως ἐπειδὴ ζεῖ ἐν Θεῷ· στὴν ταπεινοφροσύνη, ποὺ συνίσταται στὴ λήθη τῶν ὅσων καλῶν κάνει· στὴν ἀοργησία, σὰν ἐπιθυμία θερμὴ νὰ μὴν ὀργίζεται κανείς· στὴν ἀγνότητα, ποὺ ἐκφράζεται σὰν αἴσθηση συνεχοῦς ἑνώσεως μὲ τὸν Θεό· στὴν ἀγάπη, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν αὔξηση τῆς φιλίας πρὸς τοὺς ὑβρίζοντες· καὶ τέλος, στὴν ἀλλοίωση τῆς ψυχῆς, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν διαρκὴ ἐντρύφηση τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ χαρὰ ἀπὸ τὴν ἀναμονὴ τοῦ θανάτου.

Ὁ ἅγιος Διάδοχος εἶναι ἀναμφίβολα ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους νηπτικοὺς πατέρες, ποὺ ἐπηρέασε θετικὰ τὴν μοναστικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοση καὶ πλούτισε τὴν ἡσυχαστικὴ καὶ θεολογικὴ γραμματεία τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅροι

1. Ὅρος* τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀπαθὴς σκέψη καὶ κατανόηση τοῦ Θεοῦ.

2. Ὅρος τῆς ἐλπίδας εἶναι ἡ ἀναχώρηση τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθά.

3. Ὅρος τῆς ὑπομονῆς εἶναι τὸ νὰ βλέπει κανεὶς μὲ τὰ νοητὰ μάτια τὸν ἀόρατο Θεὸ σὰν ὁρατὸ μπροστά του, ἔχοντας ἀδιάλειπτη ἐγκαρτέρηση.

4. Ὅρος τῆς ἀφιλαργυρίας εἶναι τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ μὴν ἔχει, ὅπως ἄλλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν.

5. Ὅρος τῆς πνευματικῆς γνώσεως εἶναι τὸ νὰ ἀγνοεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του, μὲ τὸ νὰ βρίσκεται σὲ ἔκσταση στὸ Θεό.

6. Ὅρος τῆς ταπεινοφροσύνης εἶναι τὸ νὰ φροντίζει νὰ λησμονεῖ κανεὶς ὅλα τὰ καλὰ ἔργα του.

7. Ὅρος τῆς ἀοργησίας εἶναι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ μὴν ὀργίζεται.

8. Ὅρος τῆς ἀγνότητας εἶναι ἡ παντοτινὴ αἴσθηση ὅτι εἶναι κανεὶς ἑνωμένος μὲ τὸ Θεό.

9. Ὅρος τῆς ἀγάπης εἶναι τὸ νὰ αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι μεγαλώνει ἡ ἀγάπη του πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν ὑβρίζουν.

10. Ὅρος τῆς τέλειας ἀλλοιώσεως ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς ἀγάπης του στὸ Θεό, εἶναι τὸ νὰ νομίζει χαρὰ τὴ φρίκη τοῦ θανάτου.

* Ὅρος: ὅριο, τέρμα, κανόνας.

Λόγος ἀσκητικὸς χωρισμένος σὲ 100 πρακτικὰ κεφάλαια πνευματικῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως

Ἀπὸ κάθε πνευματικὴ θεωρία, ἀδελφοί, πρέπει νὰ προηγεῖται ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη· προπάντων ὅμως ἡ ἀγάπη. Ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα διδάσκουν τὸν ἄνθρωπο νὰ καταφρονεῖ τὰ ὁρατὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Ἐνῶ ἡ ἀγάπη ἑνώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἀρετὲς τοῦ Θεοῦ, ἀναζητώντας τὸν Ἀόρατο μὲ τὴν νοερὴ αἴσθηση.

2. Κατὰ φύσιν ἀγαθὸς εἶναι μόνον ὁ Θεός. Γίνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀγαθὸς μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς διαγωγῆς του μέσω τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ, δηλ. τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι, δηλ. ἀγαθός, ὅταν ἡ ψυχὴ μὲ τὸ νὰ ἐπιμελεῖται τὸ καλὸ πλησιάζει τόσο τὸ Θεό, ὅσο ἐνεργοποιεῖται ἡ δύναμή της στὸ ἀγαθό. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Νὰ γίνεστε ἀγαθοὶ καὶ σπλαχνικοί, ὅπως ὁ Πατέρας σας στὸν οὐρανό»[1].

3. Τὸ κακό, οὔτε φυσικὴ ὕπαρξη ἔχει, ἀλλ' οὔτε καὶ κανένας εἶναι ἐκ φύσεως κακός. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε τίποτε κακό. Ὅταν κανεὶς ἐπιθυμήσει τὸ κακό, τότε τὸ ἀνύπαρκτο ἀρχίζει καὶ γίνεται ὑπαρκτό, ὅπως τὸ θέλει ἐκεῖνος ποὺ τὸ κάνει. Πρέπει λοιπὸν μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀμελοῦμε τὴ συνήθεια τοῦ κακοῦ. Γιατὶ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἡ φύση τοῦ καλοῦ ἀπὸ τὴ συνήθεια τοῦ κακοῦ. Καὶ τοῦτο γιατὶ τὸ καλὸ ὑπάρχει, ἐνῶ τὸ κακὸ δὲν ὑπάρχει, παρὰ μόνο ὅταν τὸ πράττομε.

4. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» ὅμως τὸ ἔχουν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μὲ πολλὴ ἀγάπη ὑποδούλωσαν τὴν ἐλευθερία τους στὸ Θεό· γιατὶ ὅταν δὲν ἀνήκομε στοὺς ἑαυτούς μας, τότε εἴμαστε ὅμοιοι μὲ Ἐκεῖνον ποὺ μᾶς συμφιλίωσε μὲ τὸν ἑαυτό Του μέσω τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἐπιτύχει, ἂν δὲν πείσει τὴν ψυχή του νὰ μὴν δελεάζεται ἀπὸ τὴν εὔκολη δόξα αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

5. Αὐτεξουσιότητα εἶναι ἡ θέληση τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία στρέφεται ἀμέσως σὲ ὅ,τι θέλει. Αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν παρακινοῦμε νὰ εἶναι ἕτοιμη πάντοτε νὰ στρέφεται μόνο πρὸς τὸ ἀγαθό, ὥστε πάντοτε μὲ τὶς ἀγαθὲς ἔννοιες νὰ ἀφανίζομε τὴ μνήμη τοῦ κακοῦ.

6. Φῶς ἀληθινῆς γνώσεως εἶναι τὸ νὰ διακρίνομε χωρὶς λάθος τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό. Τότε ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς, ὁδηγώντας τὸ νοῦ στὸ Θεό, τὸν Ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, τὸν εἰσάγει σὲ ἄπειρο φῶς γνώσεως, ὥστε πλέον νὰ ζητεῖ φανερὰ καὶ μὲ θάρρος τὴν ἀγάπη. Πρέπει λοιπὸν μὲ θυμὸ χωρὶς ὀργὴ νὰ ἁρπάζομε τὸ δίκαιο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τολμοῦν νὰ τὸ ὑβρίζουν καὶ νὰ τὸ

1. Λουκ. 6, 36.

καταπατοῦν. Γιατὶ ὁ ζῆλος γιὰ τὴν εὐσέβεια μάχεται καὶ νικᾶ ὄχι μὲ μίσος, ἀλλὰ μὲ τὸν ἔλεγχο.

7. Ὁ πνευματικὸς λόγος πληροφορεῖ τὴ νοερὴ αἴσθηση, γιατὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ταλαιπωρεῖται ὁ νοῦς μας κατὰ τὶς θεολογικές του θεωρίες, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τότε ἐκείνη τὴ φτώχεια ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀναζήτηση νοημάτων, καθὼς ἁπλώνεται σὲ πνευματικὲς θεωρίες τόσο, ὅσο θέλει ἡ ἐνέργεια τῆς ἀγάπης. Καλὸ λοιπὸν εἶναι πάντοτε νὰ περιμένομε, μὲ πίστη ποὺ τὴν κινεῖ ἡ ἀγάπη, τὸν φωτισμὸ τοῦ λόγου. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο τίποτε φτωχότερο ἀπὸ τὸ νὰ φιλοσοφεῖ κανεὶς περὶ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει τὸ φωτισμὸ τοῦ Θεοῦ.

8. Ὅταν κάποιος εἶναι ἀφώτιστος, δὲν πρέπει νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ πνευματικὰ θέματα· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ φωτίζεται πλούσια ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσει νὰ ὁμιλεῖ γι' αὐτά. Ἡ φτώχεια στὰ πνευματικὰ φέρνει τὴν ἄγνοια, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὁμιλία. Γιατὶ τότε ἡ ψυχή, μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐπιθυμεῖ μέσα στὴ σιωπή της νὰ ἀπολαμβάνει τὴ δόξα τοῦ Κυρίου. Ὥστε πρέπει νὰ παρατηροῦμε πότε βρισκόμαστε σὲ μιὰ μέση κατάσταση καὶ τότε νὰ μιλᾶμε γιὰ τὸ Θεό. Αὐτὴ ἡ κατάσταση δίνει στὴν ψυχὴ ἕνα εἶδος λόγων γεμάτων ἀπὸ δόξα, ἐνῶ ἡ λαμπρότητα τοῦ θείου φωτισμοῦ τρέφει μὲ πίστη τὴν πίστη ἐκείνου ποὺ λέει τοὺς λόγους αὐτούς, γιὰ νὰ γευθεῖ πρῶτος αὐτὸς τὸν καρπὸ τῆς θείας γνώσεως μὲ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ὁ γεωργὸς ποὺ κοπιάζει πρέπει πρῶτος νὰ γεύεται τοὺς καρπούς[2].

9. Ἡ σοφία καὶ ἡ γνώση εἶναι χαρίσματα τοῦ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ κάθε ὅμως χάρισμα ἐνεργεῖ μὲ διάφορο τρόπο. «Σὲ ἄλλον δίνεται σοφία, σὲ ἄλλον γνώση, ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα»[3], ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ ἡ γνώση ἑνώνει μὲ τὴν πεῖρα τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ δὲν κινεῖ τὴν ψυχὴ σὲ λόγους γιὰ τὰ ὄντα. Γι' αὐτὸ καὶ μερικοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὸ μοναχικὸ βίο, φωτίζονται ἀπὸ τὴ γνώση μὲ νοερὴ αἴσθηση, ἀλλὰ ἡ ψυχή τους δὲν κινεῖται σὲ θείους λόγους. Ἡ σοφία ὅμως, ὅταν δοθεῖ μὲ φόβο σὲ κάποιον μαζὶ μὲ τὴ γνώση (καὶ αὐτὸ εἶναι σπάνιο), φανερώνει τὶς ἴδιες τὶς ἐνέργειες τῆς θείας γνώσεως· γιατὶ ἡ γνώση συνηθίζει νὰ φωτίζει τὸν νοῦ μὲ τὴν ἐμπειρία, ἐνῶ ἡ σοφία μὲ τὸν πνευματικὸ λόγο. Τὴ γνώση τὴν προξενεῖ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ πολλὴ ἡσυχία καὶ ἡ τέλεια ἀμεριμνία, ἐνῶ τὴ σοφία τὴν προξενεῖ ἡ συνεχὴς μελέτη τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ποὺ γίνεται χωρὶς κενοδοξία· καὶ προπάντων ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.

10. Ὅταν τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς κινεῖται κατὰ τῶν παθῶν, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι εἶναι καιρὸς σιωπῆς, γιατὶ εἶναι ὥρα ἀγώνα. Ὅταν κάποιος δεῖ ὅτι ἡ ταραχὴ ἐκείνη, μὲ τὴν προσευχὴ ἢ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ συμπάθεια, μεταβλήθηκε σὲ γαλήνη, τότε ἂς κινεῖ τὴν ψυχή του στὸν ἔρωτα

2. Β' Τιμ. 2, 6.

3. Α' Κορ. 12, 8.

τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ἀσφαλίζοντας ὅμως μὲ τὸ δεσμὸ τῆς ταπεινοφροσύνης τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ. Γιατὶ ἂν κανεὶς δὲν ταπεινώσει ὑπερβολικὰ τὸν ἑαυτό του μὲ τέλεια καταφρόνηση, δὲν μπορεῖ νὰ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

11. Ὁ πνευματικὸς λόγος φυλάγει πάντοτε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κενοδοξία, γιατὶ τὴ φωτίζει σὲ ὅλα τὰ μέρη της καὶ τὴν κάνει νὰ μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπινη τιμή. Γι' αὐτὸ καὶ φυλάγει τὴ διάνοια ἀπὸ φαντασίες, καθὼς τὴν ἀλλοιώνει καὶ τὴ στρέφει ὁλόκληρη στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα, ὁ λόγος τῆς σοφίας τοῦ κόσμου παρακινεῖ πάντοτε τὸν ἄνθρωπο στὴ φιλοδοξία· ἐπειδὴ δὲν ἱκανοποιεῖ μὲ νοερὴ αἴσθηση τὴν ψυχή, προξενεῖ στοὺς ὀπαδούς του ἀγάπη γιὰ ἐπαίνους, ἀφοῦ εἶναι δημιούργημα κενόδοξων ἀνθρώπων. Θὰ γνωρίσομε λοιπὸν τὴν ἐνέργεια τοῦ θείου καὶ πνευματικοῦ λόγου χωρὶς νὰ πλανηθοῦμε, ὅταν δαπανοῦμε τὶς ὧρες ποὺ δὲν μιλᾶμε, σὲ σιωπὴ χωρὶς μέριμνες καὶ στὴ θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

12. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾶ τὸ Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του ἐξαιτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ πλούτου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἀγαπᾶ τὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ζητεῖ ποτὲ τὴ δική του δόξα, ἀλλὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του, ζητεῖ τὴ δική του δόξα· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ἀγαπᾶ τὴν δόξα τοῦ Δημιουργοῦ του. Εἶναι ἰδίωμα τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχει πνευματικὴ αἴσθηση καὶ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, τὸ νὰ ζητεῖ πάντοτε τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλες τὶς ἐντολὲς ποὺ πράττει καὶ νὰ εὐχαριστεῖται στὴν δική της ταπείνωση. Γιατὶ στὸ Θεὸ πρέπει ἡ δόξα γιὰ τὴ μεγαλοσύνη Του, ἐνῶ στὸν ἄνθρωπο ἁρμόζει ἡ ταπείνωση μὲ τὴν ὁποία γινόμαστε οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ. Ὅ,τι καὶ ἂν κάνομε, ἂς λέμε πάντοτε κι ἐμεῖς μὲ χαρὰ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής: «Ἐκεῖνος πρέπει νὰ δοξάζεται, ἐνῶ ἐμεῖς νὰ μικραίνομε»[4].

13. Γνωρίζω κάποιον, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾶ τόσο πολὺ τὸ Θεὸ (καὶ ὅμως πενθεῖ γιατὶ δὲν Τὸν ἀγαπᾶ ὅσο θὰ ἤθελε), ὥστε ἡ ψυχή του νὰ βρίσκεται ἀκατάπαυστα σὲ μιὰ τέτοια θερμὴ ἐπιθυμία, ὥστε ὁ Θεὸς νὰ δοξάζεται ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος νὰ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει. Ὁ ἴδιος οὔτε γνωρίζει ὅτι ἔχει τόση ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό, ἀκόμα καὶ ὅταν τὸν ἐπαινοῦν. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, γιατὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἐπιθυμία τῆς ταπεινώσεως δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀξία του, ἀλλὰ ὑπηρετεῖ τὸ Θεό, ὅπως εἶναι νόμος γιὰ τοὺς ἱερεῖς· καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεό, λησμονεῖ τὴν ἀξία του, κρύβοντας στὸ βάθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὸ καύχημά του γι' αὐτὴ μὲ πνεῦμα ταπεινώσεως. Ἔτσι φαίνεται πάντοτε στὸν ἑαυτό του ἀχρεῖος δοῦλος, κατώτερος τῆς ἀξίας του, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς ταπεινώσεως. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνομε κι ἐμεῖς καὶ νὰ ἀποφεύγομε κάθε τιμὴ καὶ δόξα γιὰ χάρη τοῦ ὑπερβολι-

4. Ἰω. 3, 30.

κοῦ πλούτου τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου, ποὺ τόσο μᾶς ἀγαπᾶ.

14. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ μὲ αἴσθηση καρδιᾶς, ἐκεῖνος εἶναι γνώριμος τοῦ Θεοῦ[5]. Γιατὶ ὅσο περισσότερο δέχεται κανεὶς μὲ αἴσθηση ψυχῆς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερο αὐξάνει τὴν ἀγάπη του στὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν παύει ποτὲ μὲ ἕναν σφοδρὸ ἔρωτα νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσει περισσότερο τὸ Θεό, μέχρις ὅτου τὸν αἰσθανθεῖ καὶ μὲ αὐτὴ τὴν αἴσθηση τῶν ὀστῶν του. Δὲν γνωρίζει πλέον τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ εἶναι ὁλόκληρος ἀλλοιωμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ἀλλὰ καὶ δὲν βρίσκεται σ' αὐτόν. Βρίσκεται σ' αὐτὸν μὲ τὸ σῶμα του, ἀλλὰ ζεῖ μὲ τὴν ἀγάπη ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο, καθὼς ἡ ψυχή του κινεῖται ἀκατάπαυστα πρὸς τὸ Θεό. Καθὼς λοιπὸν καίγεται ὁλοένα ἡ καρδιά του ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγάπης, κάποιος πόθος τὸν σπρώχνει νὰ προσκολληθεῖ στὸ Θεό, μιὰ καὶ βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ του ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Θεό. «Εἴτε βγήκαμε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, τὸ κάναμε γιὰ τὸ Θεό, λέει ὁ Ἀπόστολος· εἴτε σωφρονοῦμε, τὸ κάνομε γιὰ σᾶς»[6].

15. Ὅταν ἀρχίσει κανεὶς νὰ αἰσθάνεται πλουσιοπάροχα τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε ἀρχίζει νὰ ἀγαπᾶ μὲ πνευματικὴ αἴσθηση καὶ τὸν πλησίον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦν ὅλες οἱ Γραφές. Ἡ κατὰ σάρκα φιλία πολὺ εὔκολα διαλύεται, ὅταν βρεθεῖ κάποια ἀσήμαντη αἰτία, γιατὶ δὲν εἶναι δεμένη μὲ τὴν πνευματικὴ αἴσθηση. Στὸν ἄνθρωπο ὅμως ποὺ στὴν ψυχή του ἐνεργεῖ ὁ Θεός, καὶ ἂν συμβεῖ κάποιος ἐρεθισμός, δὲν λύνεται ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης. Γιατὶ μὲ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ ξαναθερμαίνει τὸν ἑαυτό της στὸ καλὸ καὶ γρήγορα ξαναφέρνει μέσα της τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον μὲ πολλὴ χαρά, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχει ὑβρισθεῖ ἢ ζημιωθεῖ ὑπερβολικὰ ἀπὸ αὐτόν· καὶ μὲ τὴ γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ ἐξουδετερώνει τὴν πικρία τῆς φιλονεικίας.

16. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει τὸ Θεὸ μὲ αἴσθηση καρδιᾶς, ἂν πρωτύτερα δὲν Τὸν φοβηθεῖ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά. Γιατὶ ἡ ψυχὴ φτάνει σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη ἀφοῦ ἐξαγνιστεῖ καὶ μαλακώσει, κατὰ κάποιο τρόπο, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ φόβου. Δὲν μπορεῖ ὅμως κανεὶς νὰ φτάσει στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἴπαμε, ἂν δὲν ἐγκαταλείψει κάθε φροντίδα τοῦ βίου. Γιατὶ ὅταν ὁ νοῦς βρεθεῖ σὲ πολλὴ ἡσυχία καὶ ἀμεριμνία, τότε τὸν ἐνοχλεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε γήινο, γιὰ νὰ τὸν φέρει σὲ μεγάλη ἀγάπη τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ. Ὥστε ὁ φόβος ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸ στάδιο τοῦ καθαρισμοῦ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἔχουν μιὰ μέτρια ἀγάπη. Ἡ τέλεια ὅμως ἀγάπη ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἤδη καθαριστεῖ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν φόβο· γιατὶ ἡ τέλεια ἀγάπη διώχνει τὸν φόβο[7]. Ἀλλά, καὶ τὰ δύο —ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγάπη— ἀνήκουν στοὺς δικαίους μόνο, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καλλιεργοῦν

5. Α' Κορ. 8, 3. 6. Β' Κορ. 5, 13. 7. Α' Ἰω. 4, 18.

τὶς ἀρετές. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή, ἀλλοῦ λέει: «Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοί Του»[8], κι ἀλλοῦ λέει: «Ἀγαπῆστε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ὅσιοί Του»[9]· γιὰ νὰ μάθομε καλὰ ὅτι στοὺς δικαίους ποὺ καθαρίζονται ἀκόμη, ἀνήκει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μὲ μιὰ μέτρια ἀγάπη, ὅπως εἴπαμε, ἐνῶ ἡ τέλεια ἀγάπη ἀνήκει σὲ ὅσους ἔχουν καθαριστεῖ. Σὲ αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει ἴχνος κανενὸς φόβου, ἀλλὰ ἀκατάπαυστη φλογερὴ ἀγάπη καὶ προσκόλληση τῆς ψυχῆς στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει καὶ ὁ προφήτης Δαβίδ: «Προσκολλήθηκε ἡ ψυχή μου σὲ Σένα καὶ σὲ ἀκολουθεῖ· μὲ κράτησε τὸ δεξί Σου χέρι»[10].

17. Τὰ σωματικὰ τραύματα, ὅταν μείνουν ἀπεριποίητα καὶ σκληρυνθοῦν, δὲν αἰσθάνονται τὰ φάρμακα τῶν γιατρῶν, ἐνῶ ὅταν καθαριστοῦν, ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ φαρμάκου καὶ θεραπεύονται γρήγορα. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ὅσο δὲν τὴν ἐπιμελεῖται κανεὶς καὶ εἶναι ὁλόκληρη σκεπασμένη ἀπὸ τὴ λέπρα τῆς φιληδονίας, δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς ἀκατάπαυστα τῆς μιλάει γιὰ τὸ φοβερὸ δικαστήριο τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἀρχίσει μὲ τὴ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια νὰ καθαρίζεται, τότε αἰσθάνεται σὰν ζωοποιὸ φάρμακο τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν καίει μὲ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως στὴ φωτιὰ τῆς ἀπάθειας. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ καθαρίζεται ὥσπου νὰ φτάσει στὴν τέλεια κάθαρση. Καὶ ὅσο λιγοστεύει ὁ φόβος, τόσο πληθαίνει ἡ ἀγάπη της, μέχρις ὅτου φτάσει στὴν τέλεια ἀγάπη, ὅπου καθὼς εἴπαμε δὲν ὑπάρχει φόβος, ἀλλὰ ἀπάθεια ποὺ κατορθώνεται ὅλη μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἂς εἶναι λοιπὸν σ' ἐμᾶς παντοτινὸ καύχημα καυχημάτων, πρῶτα ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὁλοκλήρωση τῆς τελειότητας ποὺ νομοθετεῖ ὁ Χριστός.

18. Ἐκείνη ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὶς κοσμικὲς φροντίδες, οὔτε τὸ Θεὸ μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει πραγματικά, οὔτε τὸν διάβολο νὰ μισήσει ὅσο τοῦ ἀξίζει, γιατὶ ἔχει ἐπάνω της τὴ μέριμνα τοῦ βίου ποὺ τὴν κατασκεπάζει μὲ τὸ βάρος της. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ δικάσει μὲ τὴν κρίση του ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἢ στὸ μίσος τοῦ διαβόλου, ὥστε νὰ ἀποφασίσει χωρὶς νὰ πλανηθεῖ. Γιὰ τὸν καθένα λοιπὸν εἶναι ὁπωσδήποτε χρήσιμη ἡ ἀναχώρηση.

19. Τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τῆς καθαρῆς ψυχῆς εἶναι λόγος χωρὶς φθόνο, ζῆλος χωρὶς κακία καὶ ἀκατάπαυστος ἔρωτας τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Τότε καὶ ὁ νοῦς παραμένει μέσα στὴ διάνοιά του, ποὺ ἔχει γίνει σὰν ἕνα ὁλοκάθαρο μέσο κρίσεως, καὶ διευθετεῖ μὲ ἀκρίβεια τὶς πλάστιγγές του.

20. Πίστη χωρὶς ἔργα καὶ ἔργα χωρὶς πίστη θ' ἀπορριφθοῦν ἐξίσου ἀπὸ τὸ Θεό. Πρέπει ὁ πιστὸς νὰ προσφέρει στὸν Κύριο πίστη ποὺ φανερώνεται μὲ τὰ ἔργα. Ὁ πατέρας μας Ἀβραὰμ δὲ θὰ δικαιωνόταν ἀπὸ τὴν πίστη

8. Ψαλμ. 33, 10. 9. Ψαλμ. 30, 24. 10. Ψαλμ. 62, 9.

του[11], ἂν δὲν πρόσφερε ὡς καρπό της στὸ Θεὸ τὸ γιό του Ἰσαάκ[12].

21. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, πιστεύει εἰλικρινὰ καὶ ἐκτελεῖ τὰ ἔργα τῆς πίστεως μ' εὐσέβεια. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πιστεύει μόνο, χωρὶς νὰ ἔχει ἀγάπη, καὶ αὐτὴ τὴν πίστη ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει, δὲν τὴν ἔχει. Ἡ πίστη του εἶναι ἐλαφρή, γιατὶ δὲν ἔχει τὸ βάρος καὶ τὴ δόξα τῆς ἀγάπης. Ἄρα ἡ συγκεφαλαίωση ὅλων τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ πίστη ποὺ γίνεται πράξη μὲ τὴν ἀγάπη[13].

22. Ὁ βυθὸς τῆς πίστεως, ὅταν τὸν ἐρευνᾶ κανεὶς μὲ περιέργεια, ἀναταράζεται, ἐνῶ ὅταν τὸν παρατηρεῖ κανεὶς μὲ ἁπλὴ καὶ ἀπονήρευτη διάθεση, μένει γαλήνιος. Καὶ τοῦτο γιατὶ τὸ βάθος τῆς πίστεως μοιάζει μὲ τὸ νερὸ τῆς λήθης, ὅπου λησμονοῦνται ὅλα τὰ κακά, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸ ἐξετάζει κανεὶς μὲ περιέργεια. Ἂς πλέομε λοιπὸν στὸ πέλαγος τῆς πίστεως μὲ ἁπλότητα στὴ διάνοιά μας, γιὰ νὰ μπορέσομε ἔτσι νὰ φτάσομε στὸ λιμάνι τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

23. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾶ ἢ νὰ πιστεύει εἰλικρινά, ἂν δὲν ἔχει κατήγορο τὴ συνείδησή του. Ὅταν ἡ συνείδησή μας εἶναι ταραγμένη ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους της, τότε ὁ νοῦς δὲν ἀφήνεται νὰ αἰσθανθεῖ τὴν εὐωδία τῶν ὑπερκοσμίων ἀγαθῶν, ἀλλὰ πέφτει σὲ ἀμφιβολία καὶ διχάζεται. Καὶ ἔχει θερμὴ ἐπιθυμία γι' αὐτά, λόγω τῆς προηγούμενης ἐμπειρίας τῆς πίστεως, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ φτάσει μὲ τὴν ἀγάπη καὶ μὲ αἴσθηση τῆς καρδιᾶς, ἐξαιτίας τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως. Ἐντούτοις, ἀφοῦ καθαρίσομε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ θερμότερη προσοχή, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπιτύχομε τὸ ποθούμενο μὲ μεγαλύτερη πεῖρα.

24. Ὅπως οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος μᾶς παρακινοῦν μὲ βίαιο τρόπο πρὸς αὐτὰ ποὺ μᾶς φαίνονται καλά, ἔτσι καὶ ἡ αἴσθηση τοῦ νοῦ, ὅταν γευθεῖ τὴ θεία ἀγαθότητα, συνηθίζει νὰ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἀόρατα ἀγαθά. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὀρέγεται ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα συγγενεύει. Ἡ ψυχὴ ὡς ἀσώματη ἐπιθυμεῖ τὰ οὐράνια ἀγαθά, ἐνῶ τὸ σῶμα ὡς χῶμα ποὺ εἶναι ἐπιθυμεῖ τὴν ἐπίγεια ἀπόλαυση. Λοιπόν, τότε θὰ δοκιμάσομε χωρὶς πλάνη τὴν ἄυλη αἴσθηση, ὅταν μπορέσομε νὰ λεπτύνομε τὴν ὕλη (τὸ σῶμα) μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως.

25. Ἡ ἐνέργεια τῆς θείας γνώσεως μᾶς διδάσκει ὅτι μία φυσικὴ αἴσθηση ὑπάρχει στὴν ψυχή, ἀλλὰ λόγω τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ διαιρεῖται σὲ δύο ἐνέργειες. Ἐπίσης ὅτι μία καὶ ἁπλὴ εἶναι ἡ αἴσθηση, ἡ ὁποία δίνεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτὴ τὴν πνευματικὴ αἴσθηση κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσει, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐλευθερώνονται μὲ χαρὰ ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦ βίου, γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ μὲ τὴν ἐγκράτεια μαραίνουν κάθε ὄρεξη τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων. Μόνο σ' αὐτούς; λόγω τῆς ἀμεριμνίας, ὁ νοῦς κινεῖται μ' εὐρωστία καὶ μπορεῖ νὰ αἰσθάνε-

11. Ἰακ. 2, 21. 12. Γεν. 22, 1-19. 13. Γαλ. 5, 6.

ται, μὲ τρόπο ἀνέκφραστο, τὴν θεία ἀγαθότητα· καὶ τότε, ἀνάλογα μὲ τὴν προκοπή του, ὁ νοῦς μεταδίδει τὴ χαρά του καὶ στὸ σῶμα καὶ αἰσθάνεται ἄπειρη ἀγαλλίαση καθὼς δοξολογεῖ μὲ ἀγάπη τὸ Θεό. «Σ' Αὐτόν, λέει, ἔβαλε ἡ καρδιά μου τὴν ἐλπίδα της καὶ βρῆκα βοήθεια καὶ ξαναβλάστησε ἡ σάρκα μου· καὶ μὲ τὸ θέλημά μου θὰ Τὸν δοξολογήσω»[14]. Ἡ χαρὰ ποὺ ἔρχεται τότε στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα εἶναι ἀλάνθαστη ὑπενθύμηση τῆς ἀθάνατης ζωῆς.

26. Οἱ ἀγωνιζόμενοι πρέπει νὰ διατηροῦν πάντοτε ἀτάραχη τὴ διάνοιά τους, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ διακρίνει τοὺς λογισμοὺς ποὺ περνοῦν ἀπ' αὐτόν· καὶ τοὺς καλοὺς ποὺ τοὺς στέλνει ὁ Θεός, νὰ τοὺς ἀποθηκεύει στὰ ταμεῖα τῆς μνήμης, ἐνῶ τοὺς κακοὺς καὶ δαιμονικοὺς νὰ τοὺς ἀπορρίπτει. Ὅταν ἡ θάλασσα ἔχει γαλήνη, οἱ ψαράδες διακρίνουν τί κινεῖται ὥς κάτω στὸ βυθὸ καὶ σχεδὸν τίποτε δὲν τοὺς διαφεύγει ἀπὸ τὶς κινήσεις τῶν ψαριῶν. Ὅταν ὅμως ταράζεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, κρύβει ἐξαιτίας τῆς ταραχῆς ὅσα ἀφήνει νὰ φαίνονται τὸν καιρὸ τῆς γαλήνης· καὶ βλέπομε τότε ἀνίσχυρη τὴν τέχνη τῶν ψαράδων. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ νοῦ ποὺ ἀσχολεῖται σὲ θεῖες θεωρίες, καὶ μάλιστα ὅταν ταράζεται τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἄδικη ὀργή.

27. Πολὺ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν μὲ ἀκρίβεια καὶ διακρίνουν τὰ σφάλματά τους καὶ τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ποτὲ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Τὰ μάτια μας, ὅταν ἔχουν τὴν ὑγεία τους, μποροῦν καὶ βλέπουν τὰ πάντα, μέχρι καὶ τὰ μικρὰ κουνούπια στὸν ἀέρα· ἐνῶ ἂν χάσουν τὴν ὑγεία καὶ τὴ διαύγειά τους κι ἀρχίσουν νὰ βλέπουν θολά, τότε ἂν εἶναι κάτι μεγάλο μπροστά τους τὸ βλέπουν ἀμυδρά, καὶ τὰ μικρὰ δὲν τὰ βλέπουν διόλου. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ἂν θεραπεύσει μὲ τὴ μεγάλη προσοχὴ τὴν ἀναπηρία ποὺ ἔχει ὑποστεῖ λόγω τῆς φιλοκοσμίας της, τότε καὶ τὰ πιὸ μικρὰ σφάλματά της τὰ θεωρεῖ πολὺ μεγάλα, καὶ χύνει δάκρυα ἀκατάπαυστα μὲ πολλὴ εὐχαριστία. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Οἱ δίκαιοι θὰ δοξολογήσουν τὸ ὄνομά Σου»[15]. Ἂν ὅμως ἡ ψυχὴ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὸ κοσμικὸ φρόνημα, τότε καὶ φόνο ἂν διαπράξει, ἢ κανένα ἄλλο ἁμάρτημα ἄξιο μεγάλης τιμωρίας, μόλις τὸ αἰσθάνεται· ἐνῶ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα οὐδὲ κἂν τὰ ἀντιλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ ὡς κατορθώματα πολλὲς φορὲς τὰ νομίζει καὶ δὲν ντρέπεται ἡ ἄθλια νὰ τὰ διηγεῖται μὲ καύχημα.

28. Μόνο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μπορεῖ νὰ καθαρίσει τὸ νοῦ. Γιατὶ ἂν δὲν μπεῖ μέσα στὸ σπίτι ὁ δυνατὸς γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὰ κλεμμένα καὶ νὰ δέσει τὸν κλέφτη[16], δὲν ἐλευθερώνεται τὸ λάφυρο. Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε τρόπο, καὶ προπάντων μὲ τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς, νὰ ἀναπαύομε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ διατηροῦμε τὸ λυχνάρι τῆς πνευματικῆς γνώσεως μέσα μας πάντοτε ἀναμμένο. Ὅταν αὐτὸ ἀστράφτει ἀκατάπαυστα μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς,

14. Ψαλμ. 27, 7. 15. Ψαλμ. 139, 14. 16. Λουκ. 11, 21-22.

τότε ὄχι μόνον εἶναι ὁλοφάνερες μέσα στὸ νοῦ οἱ πικρὲς ἐκεῖνες καὶ σκοτεινὲς προσβολὲς τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξασθενοῦν ὑπερβολικά, ἐπειδὴ ἐλέγχονται καὶ φανερώνονται ἀπὸ τὸ ἅγιο ἐκεῖνο καὶ ἔνδοξο φῶς. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Μὴ σβήνετε τὸ Πνεῦμα»[17], ἀντὶ νὰ πεῖ: «Μὴ λυπεῖτε μὲ κακὰ ἔργα ἢ κακοὺς λογισμοὺς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴ στερηθεῖτε τὸ ἀκατανίκητο φῶς Του». Ἐπειδὴ τὸ Αἰώνιο καὶ Ζωοποιὸ Πνεῦμα δὲν σβήνεται, ἀλλὰ ἡ λύπη Του, δηλαδὴ ἡ ἀποστροφή Του, ἀφήνει τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου σκυθρωπὸ καὶ ἀφώτιστο ἀπὸ τὴ θεία γνώση.

29. Ἡ φυσικὴ αἴσθηση τῆς ψυχῆς, ὅπως εἶπα, εἶναι μιά, ἐνῶ οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἶναι πέντε, ἀνάλογα μὲ τὶς σωματικές μας ἀνάγκες, ὅπως μᾶς διδάσκει τὸ πανάγιο καὶ φιλάνθρωπο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μιὰ ψυχικὴ αἴσθηση διαιρεῖται ἀνάλογα μὲ τὶς κινήσεις τῆς ψυχῆς, λόγω τοῦ ὀλισθήματος τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων. Γι' αὐτό, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἡ ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς αἰσθήσεως· καὶ τότε αἰσθανόμαστε εὐχαρίστηση γιὰ τὰ καλὰ τοῦ βίου. Ἀλλὰ ὅταν εἴμαστε σώφρονες, ἡ ψυχὴ θέλγεται πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ κίνηση τῆς αἰσθήσεως· καὶ τότε ὁ νοῦς μας ἐπιθυμεῖ νὰ τρέχει πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη. Ἂν λοιπὸν συνηθίσομε νὰ καταφρονοῦμε τὰ καλὰ τοῦ κόσμου, θὰ μπορέσομε νὰ ἑνώσομε τὴ γήινη ὄρεξη τῆς ψυχῆς μὲ τὴ λογικὴ καὶ νοερή της διάθεση, μὲ τὴ βοήθεια ποὺ δίνει ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα μας. Γιατὶ ἂν ἡ θεότητά Του δὲν καταφωτίσει μὲ τὶς ἐνέργειές Του τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, δὲν θὰ μπορέσομε νὰ γευθοῦμε μὲ ἀδιαίρετη αἴσθηση τὸ ἀγαθό, δηλαδὴ μὲ ὁλόκληρη τὴν ψυχικὴ διάθεση.

30. Αἴσθηση τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἱκανότητά του νὰ διακρίνει μὲ ἀκρίβεια ὅσα ἐξετάζει. Ὅταν ἔχομε ὑγιὴ τὴν σωματικὴ αἴσθηση τῆς γεύσεως, διακρίνομε χωρὶς λάθος τὰ καλὰ ἀπὸ τὰ ἄνοστα φαγητὰ καὶ ὀρεγόμαστε τὰ καλά. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς μας, ὅταν ἀρχίσει νὰ κινεῖται ὑγιῶς καὶ χωρὶς καμιὰ μέριμνα, τότε μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται πλουσιοπάροχα τὴν θεϊκὴ παρηγοριὰ καὶ νὰ μὴν παρασύρεται ποτὲ ἀπὸ δαιμονικὲς παρηγοριές. Τὸ σῶμα, ὅταν γεύεται γήινες νόστιμες τροφές, διατηρεῖ τὴν ἐμπειρία τῆς γεύσεως χωρὶς νὰ σφάλλει. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ὅταν κατανικήσει τὸ σαρκικὸ φρόνημα, μπορεῖ νὰ γεύεται χωρὶς κίνδυνο πλάνης τὴν παρηγοριὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Γευθεῖτε καὶ δεῖτε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός»[18]· καὶ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγάπης νὰ ἔχει ἀλησμόνητη τὴν ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς γεύσεως, γιὰ νὰ διακρίνει χωρὶς λάθος ὅσα δοκιμάζει, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου: «Προσεύχομαι ἡ ἀγάπη σας νὰ περισσεύει ὅλο καὶ περισσότερο μὲ ἐπίγνωση καὶ μὲ κάθε αἴσθηση, γιὰ νὰ διακρίνετε σωστὰ τὰ ὠφέλιμα»[19].

31. Ὅταν ὁ νοῦς μας ἀρχίσει νὰ αἰσθάνεται τὴν παρηγοριὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τότε καὶ ὁ σατανᾶς ἔρχεται μέσα στὴ νυκτερινὴ ἡσυχία, ὅ-

17. Α' Θεσ. 5, 19. 18. Ψαλμ. 33, 9. 19. Φιλιπ. 1, 9-10.

ταν κανεὶς ἔρθει σὲ ἐλαφρότατο ὕπνο, καὶ μὲ κάποια αἴσθηση ποὺ φαίνεται γλυκιά, παρηγορεῖ τὴν ψυχή. Ἂν λοιπὸν ὁ νοῦς βρεθεῖ νὰ κρατεῖ θερμὰ τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ μεταχειρίζεται σὰν ὅπλο τὸ πανάγιο καὶ ἔνδοξο αὐτὸ ὄνομα, ἐγκαταλείπει ὁ πλάνος τὴ δολοπλοκία του, ἀλλὰ σηκώνει φανερὸ πόλεμο κατὰ τῆς ψυχῆς. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ νοῦς μαθαίνει μὲ ἀκρίβεια τὴν ἀπάτη τοῦ πονηροῦ καὶ αὐξάνει περισσότερο τὴν πεῖρα του στὴ διάκριση.

32. Ἡ παρηγοριὰ ποὺ δίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἔρχεται ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξύπνιο ἢ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ παραδοθεῖ σὲ ἐλαφρὸ ὕπνο, ὅταν κανεὶς μὲ τὴν θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, εἶναι σὰν κολλημένος στὴν ἀγάπη Του. Ἡ παρηγοριὰ ὅμως ἀπὸ τὴ σατανικὴ πλάνη ἔρχεται ὅταν —καθὼς εἶπα— ὁ ἀγωνιστὴς βρίσκεται σὲ λεπτὸ ὕπνο, ἔχοντας μέτρια μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό, θέλει νὰ παρηγορεῖ φανερὰ τοὺς ἀγωνιστὲς τῆς εὐσέβειας μὲ πολλὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς, αὐξάνοντας τὴν ἀγάπη. Ἡ ἀντίθετη συνηθίζει νὰ σπρώχνει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν πλάνη καὶ ἐπιχειρεῖ μὲ τὸν ὕπνο τοῦ σώματος νὰ ἀπομακρύνει τὴν αἴσθηση τοῦ ὑγιοῦς νοῦ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἂν λοιπόν —ὅπως εἶπα— βρεθεῖ ὁ νοῦς σὲ κατάσταση τῆς συνεχοῦς μνήμης τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διασκορπίζει τὴ φαινομενικὰ γλυκιὰ ἐκείνη αὔρα τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὲ χαρὰ προχωρεῖ στὸν ἐναντίον του πόλεμο, ἔχοντας ὡς ὅπλο, μαζὶ μὲ τὴν χάρη, καὶ τὴν πεῖρα ποὺ ἀπέκτησε.

33. Ἂν ἡ ψυχή, χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία ἢ φαντασία, ἀνάβει στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, παρασύροντας μὲ κάποιο τρόπο καὶ τὸ σῶμα στὸ βάθος τῆς ἀνέκφραστης ἐκείνης θείας ἀγάπης, εἴτε αὐτὸ εἶναι ξύπνιο, εἴτε ὅταν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ προεῖπα, ἔρχεται σὲ ὕπνο ὅπου ἐνεργεῖ ἡ θεία χάρη, καὶ δὲν σκέφτεται τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τὸ Θεό, ἂς γνωρίζει ὅτι ἡ τέτοια ἀγάπη εἶναι ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθὼς εὐφραίνεται ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀνείπωτη ἐκείνη γλυκύτητα, τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ τότε νὰ σκεφτεῖ, γιατὶ χαίρεται μὲ ἀνυποχώρητη χαρά. Ἂν ὅμως, μέσα σ' αὐτὴ τὴν θεία ἐνέργεια, ὁ νοῦς αἰσθανθεῖ καὶ τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία ἢ ἀκάθαρτη σκέψη, ἂν καὶ κάνει χρήση τοῦ θείου Ὀνόματος γιὰ ἄμυνα καὶ ὄχι μᾶλλον ἀπὸ ἀγάπη μόνο τοῦ Θεοῦ, τότε πρέπει νὰ ἐννοήσει ὅτι ἡ παρηγοριὰ ἐκείνη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀπατεώνα διάβολο καὶ εἶναι χαρὰ ἐπιφανειακή. Αὐτὴ ἡ χαρὰ εἶναι ἄγευστη καὶ ἄτακτη καὶ προξενεῖται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποὺ θέλει νὰ νοθεύσει τὴν ψυχή. Γιατὶ ὅταν δεῖ τὸ νοῦ νὰ καυχιέται γιὰ τὴν πεῖρα τῆς αἰσθήσεώς του, τότε, ὅπως προεῖπα, προκαλεῖ μὲ ἀγαθοφανεῖς παρηγοριὲς τὴν ψυχή. Ἔτσι αὐτὴ παρασύρεται ἀπὸ τὴν χαύνη καὶ κάθυγρη ἐκείνη γλυκύτητα καὶ δὲν καταλαβαίνει τὴν ἕνωση τοῦ πονηροῦ πνεύματος μαζί της. Ἀπὸ αὐτὸ διακρίνομε τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ γευθεῖ κανεὶς μὲ αἴσθηση ψυχῆς τὴ θεία ἀγαθότητα ἢ νὰ λάβει αἰσθητὴ πεῖρα τῆς κακίας τῶν δαι-

μόνων, ἂν δὲν γνωρίσει μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἡ χάρη ἔχει κατοικήσει στὸ βάθος τοῦ νοῦ του, ἐνῶ τὰ πονηρὰ πνεύματα βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὰ μέλη τῆς καρδιᾶς. Αὐτὸ δὲ θέλουν ποτὲ οἱ δαίμονες νὰ τὸ πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μὴν ὁπλίζεται ὁ νοῦς τους ἐναντίον τους μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

34. Ἄλλη εἶναι ἡ φυσικὴ ἀγάπη ποὺ ἔχει ἡ ψυχὴ καὶ ἄλλη ἐκείνη ποὺ ἔρχεται σ' αὐτὴ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πρώτη κινεῖται ὅταν θέλομε, ἀνάλογα μὲ τὴ θέλησή μας, καὶ γι' αὐτὸ εὔκολα λεηλατεῖται ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅταν δὲν κρατᾶμε μὲ τὴ βία τὴν ἀγαπητική μας προαίρεση. Ἡ ἄλλη ὅμως ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, διεγείρει τόσο πολὺ τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅλα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς νὰ προσκολλῶνται μὲ ἀνέκφραστο τρόπο στὴν ἀγαθότητα τοῦ θείου πόθου, μὲ μιὰ ἀπέραντη ἁπλότητα διαθέσεως. Γιατὶ τότε ὁ νοῦς, γεμάτος ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐνέργεια, σὰν νὰ κυοφορεῖ, ἀναβλύζει κάποια πηγὴ ἀγάπης καὶ χαρᾶς.

35. Ὅπως ἡ ταραγμένη θάλασσα γαληνεύει ἂν χύσομε λάδι, καὶ νικιέται ἡ τρικυμία ἀπὸ τὴν παχύτητα τοῦ λαδιοῦ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή μας, ὅταν λιπαίνεται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αἰσθάνεται μιὰ γλυκιὰ γαλήνη καὶ δέχεται μὲ χαρὰ τὴν ἧττα της ἀπὸ τὴν ἀπαθὴ ἐκείνη καὶ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ τὴν ἐπισκιάζει, λέγοντας κατὰ τὸν προφήτη Δαβίδ: «Ὅμως, ψυχή μου, ὑποτάξου στὸ Θεό»[20]. Τότε ὁσοιδήποτε πειρασμοὶ καὶ ἂν σηκωθοῦν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες ἐναντίον τῆς ψυχῆς, αὐτὴ μένει χωρὶς ὀργὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε χαρά. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἔρχεται κανεὶς καὶ παραμένει, ὅταν καταγλυκαίνει ἀκατάπαυστα τὴν ψυχή του μὲ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Στοὺς ἀγωνιζόμενους γιὰ τὴ σωτηρία, ὁ φόβος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φέρνει ἕνα εἶδος ἁγνισμοῦ. «Γιατὶ ὁ φόβος τοῦ Κυρίου —λέει ἡ Γραφή— εἶναι ἁγνὸς καὶ μένει σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες»[21].

36. Ὅταν ἀκούει κανεὶς γιὰ αἴσθηση τοῦ νοῦ, νὰ μὴ νομίζει ὅτι θὰ τοῦ φανερωθεῖ μὲ ὁρατὸ τρόπο ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Λέμε βέβαια, ὅτι ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι καθαρὴ αἰσθάνεται τὴ θεία παρηγοριὰ καὶ τὴ γεύεται κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο· δὲν φαίνεται ὅμως σ' αὐτὴ κανένα ἀπὸ τὰ ἀόρατα, ἐπειδή, ὅπως λέει ὁ μακάριος Παῦλος, στὴν παροῦσα ζωὴ προχωροῦμε μὲ τὴν πίστη, ὄχι μὲ τὴν ὅραση[22]. Ἂν λοιπὸν φανερωθεῖ σὲ κάποιον ἀγωνιστὴ φῶς ἢ κανένα σχῆμα φωτεινό, νὰ μὴν παραδεχτεῖ διόλου τὸ ὅραμα αὐτό. Αὐτὰ εἶναι φανερὴ ἀπάτη τοῦ πονηροῦ, τὰ ὁποῖα πολλοὶ τὰ παραδέχτηκαν ἀπὸ ἄγνοια καὶ ξέφυγαν ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζομε ὅτι ἐφόσον μένομε στὸ φθαρτὸ σῶμα μας, εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό, δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας οὔτε Αὐτόν, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ἐπουράνια θαύματά Του.

37. Τὰ ὄνειρα ποὺ φανερώνονται στὴν ψυχὴ λόγω τῆς ἀγάπης τοῦ

20. Ψαλμ. 61, 6. 21. Ψαλμ. 18, 10. 22. Β' Κορ. 5, 6-7.

Θεοῦ, εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἀλάθητα τεκμήρια τῆς ὑγείας της. Γι' αὐτὸ οὔτε ἀπὸ τὸ ἕνα σχῆμα μεταβάλλονται σὲ ἄλλο, οὔτε προκαλοῦν φόβο στὴν αἴσθησή της, οὔτε γελοῦν ἢ σκυθρωπιάζουν ξαφνικά, ἀλλὰ γεμάτα ἐπιείκεια προσεγγίζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν γεμίζουν ἀπὸ πνευματικὴ χαρά. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ξυπνήσει τὸ σῶμα, μὲ μεγάλο πόθο ἡ ψυχὴ ζητεῖ τὴ χαρὰ τοῦ ὀνείρου. Οἱ φαντασίες ὅμως τῶν δαιμόνων εἶναι σὲ ὅλα ἀντίθετες· οὔτε στὸ ἴδιο σχῆμα παραμένουν, οὔτε ἡ μορφή τους εἶναι ἀτάραχη γιὰ πολύ. Γιατὶ ἡ γαλήνη ποὺ δὲν τὴν ἔχουν ἐξαιτίας τῆς προαιρέσεώς τους, ἀλλὰ τὴ μιμοῦνται μόνο ἀπὸ διάθεση νὰ πλανήσουν τὴν ψυχή, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει σ' αὐτοὺς γιὰ πολύ· ἀλλὰ λένε μεγάλα λόγια καὶ πολλὲς ἀπειλὲς καὶ παίρνουν συχνὰ τὴ μορφὴ στρατιωτῶν καὶ κάποτε ψάλλουν μὲ κραυγὲς στὴν ψυχή. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ νοῦς, ὅταν εἶναι καθαρός, ἀναγνωρίζει τὴν παρουσία τῶν δαιμόνων ἀπὸ τὶς φαντασίες καὶ ξυπνᾶ τὸ σῶμα· κάποτε καὶ χαίρεται, γιατὶ μπόρεσε νὰ ἐννοήσει τὴν πανουργία τους. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὸ ὄνειρο πολλὲς φορὲς τοὺς ἐλέγχει, ὁπότε καὶ τοὺς προκαλεῖ μεγάλη ὀργή. Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ὅπου καὶ τὰ ἀγαθὰ ὄνειρα δὲν προξενοῦν χαρὰ στὴν ψυχή, ἀλλὰ φέρνουν μιὰ γλυκιὰ λύπη καὶ δάκρυα χωρὶς πόνο. Αὐτὸ συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν προκόψει σὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη.

38. Ἐμεῖς εἴπαμε σχετικὰ μὲ τὴ διάκριση τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ὀνείρων, ὅπως ἀκούσαμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεῖρα. Κι ἂς μᾶς εἶναι ἀρκετὸ καὶ χρήσιμο γιὰ τὴν ἀρετή, τὸ νὰ μὴ δίνομε ὁλότελα πίστη σὲ καμιὰ φαντασία. Γιατὶ τὰ ὄνειρα δὲν εἶναι παρὰ ἀντίτυπα ἀνεξέλεγκτων λογισμῶν ἢ —ὅπως προεῖπα— καὶ ἐμπαιγμοὶ τῶν δαιμόνων. Ὁπότε καὶ ἂν μᾶς σταλεῖ καμιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ κανένα ὅραμα καὶ δὲν τὸ παραδεχτοῦμε, δὲν θὰ ὀργιστεῖ γι' αὐτὸ ὁ πολυπόθητος Κύριος Ἰησοῦς ἐναντίον μας· γιατὶ γνωρίζει ὅτι αὐτὸ τὸ κάνομε ἀπὸ φόβο τῆς πανουργίας τῶν δαιμόνων. Αὐτὴ ἡ διάκριση ποὺ ἀναφέρθηκε προηγουμένως εἶναι ἀκριβής. Συμβαίνει ὅμως ἡ ψυχὴ νὰ μολυνθεῖ ἀπὸ μιὰ ἀνεπαίσθητη ἀφορμὴ —κάτι ἀπὸ τὸ ὁποῖο νομίζω κανεὶς δὲν ἐξαιρεῖται— καὶ νὰ χάσει τὴν ἀκρίβεια τῆς διαγνώσεως καὶ τότε πιστεύει τὰ κακὰ ὄνειρα ὡς καλά.

39. Ἂς πάρομε ὡς παράδειγμα τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἕνα δοῦλο ποὺ τὸν κάλεσε ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ὁ κύριός του μιὰ νύχτα ὕστερα ἀπὸ μακρὰ ἀπουσία· καὶ ὁ δοῦλος ἀρνήθηκε τελείως νὰ ἀνοίξει τὴν πόρτα, ἀπὸ φόβο μήπως παραπλανηθεῖ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς φωνῆς καὶ γίνει προδότης τῆς περιουσίας τοῦ κυρίου του ἀνοίγοντας σὲ κάποιον ἄλλο. Ὅταν ξημέρωσε, ὄχι μόνο δὲν ὀργίστηκε ὁ κύριος ἐναντίον τοῦ δούλου, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸν ἐπαίνεσε, γιατὶ καὶ τὴν φωνή του ἀκόμη τὴν νόμισε ἀπατηλή, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματά του.

40. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλει ὅτι, ὅταν ὁ νοῦς ἀρχίσει νὰ δέχεται συχνὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ θείου φωτός, γίνεται ὁλόκληρος διαφανής, ὥστε ὁ ἴδιος νὰ βλέπει τὸ φῶς του πλουσιοπάροχα. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς κατανικήσει τὰ πάθη καὶ κυριαρχήσει πάνω τους. Ὅμως κάθε σχῆμα ποὺ φανερώνεται στὸ νοῦ, εἴτε σὰν φῶς, εἴτε σὰν φωτιά, προέρχεται ἀπὸ τὴν πανουργία τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως μᾶς διδάσκει φανερὰ ὁ θεῖος Παῦλος, λέγοντας ὅτι ὁ διάβολος μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός[23]. Δὲν πρέπει λοιπὸν μὲ μιὰ τέτοια ἐλπίδα ὁραμάτων νὰ διεξάγει κανεὶς τὸν ἀσκητικὸ βίο, μὴν τυχὸν βρεῖ ὁ σατανᾶς ἕτοιμη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν παρασύρει. Μόνη ἐπιδίωξή μας ἂς εἶναι νὰ ἀγαπήσομε τὸ Θεὸ μὲ κάθε αἴσθηση ψυχῆς καὶ μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία —δηλαδὴ μὲ ὅλη τὴν καρδιὰ καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοια[24]. Γιατὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ σ' αὐτὸ τὸ βαθμό, παρόλο ποὺ ζεῖ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ὅμως βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμο.

41. Ἡ ὑπακοὴ ἔχει ἀναγνωριστεῖ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη ἀνάμεσα στὶς εἰσαγωγικὲς ἀρετές. Γιατὶ καταργεῖ τὴν οἴηση, δηλ. τὴ μεγάλη ἰδέα ποὺ ἔχει κανεὶς γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ γεννᾶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Γι' αὐτό, σ' ἐκείνους ποὺ τὴν κρατοῦν μὲ εὐχαρίστηση γίνεται θύρα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀθέτησε τὴν ὑπακοὴ ὁ Ἀδάμ, γλύστρησε στὸν Ἅδη. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ ἀγάπησε ὁ Κύριος καὶ ἔγινε ἄνθρωπος οἰκονομώντας τὴν δική μας σωτηρία. Μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου ὑπάκουσε στὸν Πατέρα Του[25], ἂν καὶ δὲν ἦταν διόλου κατώτερος ἀπὸ τὴ μεγαλοσύνη Ἐκείνου, γιὰ νὰ καταργήσει τὸ ἔγκλημα τῆς ἀνθρώπινης παρακοῆς μὲ τὴ δική Του ὑπακοὴ καὶ νὰ ἐπαναφέρει στὴ μακάρια καὶ αἰώνια ζωὴ ἐκείνους ποὺ θὰ ζήσουν μὲ ὑπακοή. Πρῶτα λοιπὸν γιὰ τὴν ὑπακοὴ πρέπει νὰ φροντίζουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ πολεμήσουν τὴν οἴηση τοῦ διαβόλου. Καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸ θὰ μᾶς δείξει χωρὶς λάθος ὅλους τοὺς δρόμους τῶν ἀρετῶν.

42. Ἡ ἐγκράτεια εἶναι γενικὸ ὄνομα ὅλων τῶν ἀρετῶν. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύεται, δηλ. καλλιεργεῖ τὶς ἀρετές, νὰ ἐγκρατεύεται σὲ ὅλα. Ὅταν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο οἱοδήποτε μέλος του, ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστο, τότε παραμορφώνεται ὁ ἄνθρωπος· ἔτσι καὶ μιὰ μόνο ἀρετὴ ἂν παραμελήσει κανείς, καταστρέφει ὅλη τὴν ὀμορφιὰ τῆς ἐγκράτειας. Πρέπει λοιπὸν νὰ καλλιεργοῦμε ὄχι μόνο τὶς σωματικὲς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες ποὺ μποροῦν νὰ καθαρίζουν τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο. Ποιὰ ἡ ὠφέλεια σ' ἐκεῖνον ποὺ διατήρησε τὸ σῶμα του παρθένο, ἂν μολύνεται ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς παρακοῆς; Ἢ πῶς θὰ στεφανωθεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴ γαστριμαργία καὶ ἀπὸ κάθε σωματικὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ δὲ φροντίζει νὰ νικήσει τὴν οἴηση καὶ τὴ φιλοδοξία, οὔτε ἀνέχεται τὴν παραμικρὴ θλίψη; Γιατὶ στὴ μέλλουσα κρίση θὰ δοθεῖ ὡς ἀντιστάθμισμα στὴ πλάστιγγα τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης σὲ ὅσους ἔπραξαν τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης μὲ πνεῦμα ταπεινώσεως.

23. Β' Κορ. 11, 14. 24. Ματθ. 22, 37. 25. Φιλιπ. 2, 6-8.

43. Ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ τὴ σωτηρία τους, πρέπει νὰ φροντίζουν τόσο πολὺ νὰ μισοῦν ὅλες τὶς παράλογες ἐπιθυμίες, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν τὴ συνήθεια αὐτοῦ τοῦ μίσους. Τὴν ἐγκράτεια ὅμως τῶν τροφῶν πρέπει νὰ τὴν ἀσκοῦν προσέχοντας ὥστε νὰ μὴ φτάσουν νὰ σιχαθοῦν καμιὰ ἀπ' αὐτές, γιατὶ κάτι τέτοιο εἶναι ἐπικατάρατο καὶ τελείως δαιμονικό. Δὲν ἀπέχομε ἀπὸ τὶς τροφὲς γιατὶ εἶναι κακές —μὴ γένοιτο· ἀλλὰ ἀποφεύγομε τὶς πολλὲς καὶ ἀπολαυστικὲς τροφὲς γιὰ νὰ χαλιναγωγοῦμε τὰ μέλη τῆς σάρκας ποὺ βρίσκονται σὲ ἔξαψη. Ἐπίσης καὶ γιὰ νὰ μοιράζομε τὸ περίσσευμα στοὺς φτωχούς, κάτι ποὺ εἶναι γνώρισμα εἰλικρινοῦς ἀγάπης.

44. Τὸ νὰ τρῶμε καὶ νὰ πίνομε ἀπ' ὅλα ὅσα μᾶς παραθέτουν, εὐχαριστώντας τὸ Θεό, δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετο μὲ τὴν πνευματικὴ γνώση· γιατὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι πολὺ καλά[26]. Τὸ νὰ ἀπέχομε ὅμως εὐχαρίστως ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ εὐχάριστα φαγητά, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγαλύτερης πνευματικῆς διακρίσεως καὶ γνώσεως. Ἀλλὰ δὲν θὰ καταφρονήσομε εὐχαρίστως τὰ εὐχάριστα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἂν μὲ ὅλη μας τὴν πνευματικὴ αἴσθηση καὶ μὲ πληροφορία καρδιᾶς δὲν γευθοῦμε τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ.

45. Ὅταν τὸ σῶμα εἶναι βαρὺ ἀπὸ πολλὰ φαγητά, κάνει τὸ νοῦ δειλὸ καὶ δυσκίνητο· ἐνῶ ὅταν ἀτονεῖ ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐγκράτεια, κάνει τὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς νὰ γίνεται σκυθρωπὸ καὶ νὰ ἀποφεύγει τοὺς λόγους. Πρέπει λοιπὸν νὰ κανονίζομε τὶς τροφὲς ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση τοῦ σώματος, ὥστε ὅταν εἶναι ὑγιὲς νὰ χαλιναγωγεῖται ὅπως πρέπει, καὶ ὅταν εἶναι ἄρρωστο νὰ περιθάλπεται μὲ μέτρο. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ἀτονεῖ στὸ σῶμα ὁ ἀγωνιστής, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὴν ἀπαραίτητη ἀντοχὴ γιὰ τὸν ἀγώνα, ὥστε καὶ οἱ σωματικοὶ κόποι νὰ συμβάλλουν ἀνάλογα στὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς.

46. Ὅταν ἡ κενοδοξία μᾶς φλογίζει πολὺ νὰ ἐπιδειχτοῦμε, βρίσκοντας ἀφορμὴ τὴν ἐπίσκεψη ἀδελφῶν ἢ ξένων, καλὸ εἶναι κατὰ τὸν χρόνο αὐτὸ νὰ ἀφήνομε τὴ συνηθισμένη δίαιτά μας. Ἔτσι θὰ διώξομε τὸ δαίμονα ἄπρακτο καὶ θὰ τὸν κάνομε νὰ πενθεῖ περισσότερο γιὰ τὴν ἐπίθεση, καὶ ἄριστα θὰ ἐκπληρώσομε τὸν νόμο τῆς ἀγάπης, καὶ μὲ τὴ συγκατάβαση δὲν θὰ φανερώσομε τὸ μυστικὸ τῆς ἐγκράτειας.

47. Ἡ νηστεία εἶναι βέβαια ἀφορμὴ γιὰ καύχηση, ἀλλὰ ὄχι ἀπέναντι στὸ Θεό. Εἶναι ἕνα ἐργαλεῖο ποὺ βοηθεῖ ὅσους θέλουν νὰ ἀποκτήσουν σωφροσύνη. Δὲν πρέπει λοιπὸν οἱ ἀγωνιστὲς τῆς εὐσέβειας νὰ ἔχουν μεγάλη ἰδέα γι' αὐτήν, ἀλλὰ μόνο νὰ περιμένουν μὲ πίστη στὸ Θεό, τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ τους. Οἱ τεχνίτες δὲν καυχιοῦνται γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τους ποτέ, ἀλλὰ περιμένει ὁ καθένας τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του, γιὰ νὰ δείξει μὲ αὐτὸ τὴν ἀκρίβεια τῆς τέχνης του.

48. Ὅταν ἡ γῆ ποτίζεται μὲ μέτρο, ἀποδίδει τὸ σπόρο πολλαπλάσιο, ἐ-

26. Γεν. 1, 31.

νῶ ὅταν δέχεται ὑπερβολικὴ βροχή, φέρνει μόνον ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Ἔτσι καὶ ἡ γῆ τῆς καρδιᾶς, ἂν μεταχειριζόμαστε μὲ μέτρο τὸ κρασὶ παράγει καθαρὰ τὰ φυσικὰ σπέρματά της, καὶ ὅσα σπείρονται σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τὰ παρουσιάζει θαλερὰ καὶ πολύκαρπα. Ἂν ὅμως βραχεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν πολυποσία, τότε ὅλοι οἱ λογισμοί της γίνονται ἀγκάθια καὶ τριβόλια.

49. Ὅταν ὁ νοῦς μας κολυμπᾶ στὸ κύμα τῆς πολυποσίας, ὄχι μόνο βλέπει ἐμπαθῶς τὶς μορφὲς ποὺ τοῦ παρουσιάζουν στὸν ὕπνο του οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πλάθει ὡραῖες μορφὲς καὶ μὲ τὴ φαντασία του τὶς μεταχειρίζεται σὰν ἐρωμένες του μὲ πολὺ πόθο. Γιατὶ ὅταν ζεσταίνονται ἀπὸ τὸ κρασὶ τὰ συνουσιαστικὰ ὄργανα, κατ' ἀνάγκην ὁ νοῦς δημιουργεῖ μέσα του ἡδονικὲς παραστάσεις τοῦ πάθους. Πρέπει λοιπὸν νὰ μεταχειριζόμαστε τὸ μέτρο, γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὴν βλάβη τοῦ πλεονασμοῦ. Γιατὶ ὅταν ὁ νοῦς δὲν ἔχει τὴν ἡδονὴ νὰ τὸν σύρει στὴ ζωγραφιὰ τῆς ἁμαρτίας, τότε μένει ὁλόκληρος χωρὶς φαντασία καί, τὸ καλύτερο, χωρὶς σαρκικὴ ἐπιθυμία.

50. Ὅλα τὰ φτιαχτὰ ποτά, τὰ ὁποῖα οἱ τεχνίτες αὐτῆς τῆς ἐπινοήσεως τὰ ὀνομάζουν προπόματα (ὀρεκτικά), ἐπειδὴ φαίνεται ὁδηγοῦν στὴν κοιλιὰ πλῆθος φαγητῶν, δὲν πρέπει νὰ τὰ πίνουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ χαλιναγωγοῦν τὰ μέρη τοῦ σώματος ποὺ πυρώνονται. Γιατὶ αὐτὰ τὰ ποτὰ ὄχι μόνον εἶναι ἐπιβλαβῆ στὰ σώματα τῶν ἀγωνιστῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παράλογη σύνθεσή τους ἐπηρεάζει πολὺ τὴ συνείδηση στὴν ὁποία ἐνεργεῖ ὁ Θεός. Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ κρασί, ὥστε νὰ τὸ ἀνακατώνομε μὲ διάφορα γλυκαντικὰ καὶ ἔτσι νὰ ἐκθηλύνομε τὴν ξηρότητά του;

51. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Διδάσκαλος τῆς ἱερῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, κατὰ τὸ πάθος Του ποτίστηκε μὲ ξύδι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὶς διαβολικὲς διαταγές, γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσει —ὅπως νομίζω— σαφὲς παράδειγμα γιὰ τοὺς ἱεροὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνες. Λέει δηλαδὴ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζονται τὰ εὐχάριστα φαγητὰ καὶ ποτὰ ὅσοι ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ὑποφέρουν μὲ καρτερία τὴν πικρότητα τῆς μάχης. Ἂς προσθέσομε καὶ τὸ ὕσσωπο στὸ σφουγγάρι τῆς ὕβρεως[27], γιὰ νὰ ἐννοήσομε τελείως τὸ σχῆμα τῆς καθάρσεώς μας. Γιατὶ ἡ δριμύτητα ποὺ ἔχει τὸ ξύδι χαρακτηρίζει τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες, ἐνῶ ἡ καθαρτικὴ ἰδιότητα τοῦ ὑσσώπου[28] τὴν τελείωση.

52. Τὸ νὰ πηγαίνομε στὸ λουτρό, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ ἁμαρτωλὸ ἢ παράλογο. Τὸ νὰ ἀπέχει ὅμως κανεὶς ἀπ' αὐτὸ γιὰ ἐγκράτεια, τὸ θεωρῶ δεῖγμα ἀνδρείας καὶ πολλῆς σωφροσύνης. Γιατὶ οὔτε χαλαρώνει τὸ σῶμα μας ἡ ἡδονικὴ ἐκείνη ὑγρασία, οὔτε ἐρχόμαστε στὴν ἐνθύμηση τῆς ἄδοξης ἐκείνης γύμνιας τοῦ Ἀδάμ, γιὰ νὰ φροντίσομε νὰ σκεπάσομε γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν αἰσχύνη μας μὲ φύλλα. Αὐτὸ εἶναι πιὸ σημαντικὸ γιὰ μᾶς, ποὺ

27. Ἰω. 19, 29. 28. Ψαλμ. 50, 9.

πρόσφατα ἀπαρνηθήκαμε τὴν κακία τοῦ βίου καὶ ὀφείλομε μὲ τὴν ἁγνότητα τοῦ σώματός μας νὰ ἑνωθοῦμε μὲ τὸ κάλλος τῆς σωφροσύνης.

53. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καλοῦμε γιατροὺς ὅταν ἀρρωστήσομε. Ἐπειδὴ ἔμελλε κάποτε ἀπὸ τὴν πεῖρα τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἰατρική, γι' αὐτὸ προϋπῆρχαν τὰ φάρμακα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἔχομε σ' αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας μας, ἀλλὰ στὸν ἀληθινὸ σωτήρα μας καὶ γιατρὸ Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὰ τὰ λέω γιὰ κείνους ποὺ ζοῦν σὲ κοινόβια ἢ ἀσκοῦνται στὶς πόλεις, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῶν περιστάσεων ποὺ τοὺς συμβαίνουν δὲν ἔχουν ἀκατάπαυστη τὴν ἐνέργεια τῆς πίστεως μέσω τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ πέφτουν σὲ κενοδοξία καὶ πειρασμὸ διαβόλου· γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γιατρούς. Ἂν ὅμως κανεὶς ζεῖ τὸν ἀναχωρητικὸ βίο σὲ πιὸ ἐρημικὰ μέρη μαζὶ μὲ δύο ἢ τρεῖς ὁμόφρονες ἀδελφούς, αὐτὸς ἂς προσφέρει τὸν ἑαυτό του μὲ πίστη μόνο στὸν Κύριο ποὺ θεραπεύει κάθε ἀρρώστια καὶ κάθε ἀδιαθεσία[29], ὁποιαδήποτε ἀσθένεια καὶ ἂν ἔχει. Γιατὶ ἔχει ἀρκετὴ παρηγοριὰ στὶς ἀσθένειες, μετὰ τὸν Κύριο, τὴν ἐρημία. Γι' αὐτὸ καὶ οὐδέποτε τοῦ λείπει ἡ ἐνέργεια τῆς πίστεως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ ποῦ νὰ δείξει τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, διαθέτοντας τὴν ἐρημιὰ σὰν καλὸ παραπέτασμα ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος «κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ»[30] (δηλ. τοὺς μεμονωμένους καὶ ἀπροστάτευτους τοὺς προστατεύει καὶ τοὺς ἐγκαθιστᾶ σὲ σπίτι μὲ εὐτυχία).

54. Ὅταν δυσανασχετοῦμε γιὰ τὶς σωματικὲς ἀσθένειες ποὺ μᾶς συμβαίνουν, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ψυχή μας εἶναι ἀκόμη ὑποδουλωμένη στὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν ὑλικὴ καλοπέραση, οὔτε νὰ φύγει θέλει ἀπὸ τὰ καλὰ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ στενοχώρια μεγάλη νομίζει τὸ νὰ μὴ μπορεῖ, ὅταν ἀρρωστήσει, νὰ ἀπολαμβάνει τὰ ὡραῖα πράγματα τοῦ βίου. Ἂν ὅμως δέχεται εὐχαρίστως τὶς στενοχώριες τῆς ἀρρώστιας, τότε φανερώνεται ὅτι δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἀπάθειας. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν θάνατο τότε τὸν περιμένει μὲ χαρά, ὡς ἀφορμὴ ἀληθινῆς ζωῆς.

55. Ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἂν ἡ διάθεσή της δὲν γίνει ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸν ἀέρα αὐτὸ (δηλ. τὸ σῶμα). Ὅλες οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἶναι ἀντίθετες στὴν πίστη, ἐπειδὴ ἀναφέρονται στὰ παρόντα· ἐνῶ ἡ πίστη ὑπόσχεται τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴ σωτηρία του νὰ νοσταλγεῖ ποτὲ δένδρα φουντωμένα καὶ σκιερά, ἢ πηγὲς μὲ καλὰ τρεχούμενα νερά, ἢ λειβάδια μὲ ἄνθη, ἢ ὡραῖα σπίτια, ἢ καὶ συγγενικὲς συναναστροφές, οὔτε νὰ θυμᾶται ἐπιδείξεις σὲ γιορταστικές, ἂν τύχει, συγκεντρώσεις· ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς μὲ εὐχαριστία καὶ νὰ νομίζει τὸν βίο σὰν κάποιο ἀλλόκοτο δρόμο, ποὺ δὲν διαθέτει καμιὰ σαρκικὴ ἀπόλαυση. Ἔτσι μόνον περιορίζοντας τὴ διάνοιά μας, θὰ τὴν κατευθύνομε ὁλόκληρη στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὰ αἰώνια.

29. Ματθ. 4, 23.

30. Ψαλμ. 67, 7.

56. Ἡ ὅραση καὶ ἡ γεύση διασκορπίζουν τὴ μνήμη τῆς καρδιᾶς, ὅταν τὶς χρησιμοποιοῦμε ὑπέρμετρα. Παράδειγμα ἡ Εὔα. Ἐκείνη, ὅσο δὲν ἔβλεπε τὸ δένδρο τῆς ἐντολῆς μὲ εὐχαρίστηση, θυμόταν μὲ ἐπιμέλεια τὴ θεϊκὴ διαταγή. Γι' αὐτὸ καὶ σκεπαζόταν ἀκόμη μὲ τὰ φτερὰ τοῦ θείου ἔρωτα καὶ ἀπ' αὐτὸ δὲν γνώριζε τὴν γυμνότητά της. Ὅταν ὅμως εἶδε μὲ εὐχαρίστηση τὸ δένδρο καὶ τὸ ἄγγιξε μὲ μεγάλη ἐπιθυμία καὶ ἔφαγε μὲ κάποια μεγάλη ἡδονὴ τὸν καρπό, εὐθὺς στράφηκε στὴ σωματικὴ ἕνωση, γιατὶ ἑνώθηκε μὲ τὸ πάθος καθὼς ἦταν γυμνή. Ἔδωσε ὅλη τὴν ἐπιθυμία της στὴν ἀπόλαυση τῶν παρόντων καὶ παρέσυρε μὲ τὸν φαινομενικὰ ὡραῖο καρπὸ καὶ τὸν Ἀδὰμ στὸ δικό της φταίξιμο. Γι' αὐτὸ δύσκολα πλέον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μπορεῖ νὰ θυμᾶται τὸ Θεὸ ἢ τὶς ἐντολές Του. Ἐμεῖς λοιπὸν ἂς προσηλώνομε τὸν νοῦ μας πάντοτε στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας, ἔχοντας ἀκατάπαυστη τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂς ζοῦμε σὰν τυφλοὶ στὸν ἀπατηλὸ καὶ ψεύτικο αὐτὸ βίο. Γιατὶ γνώρισμα πνευματικῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ νὰ διατηροῦμε πάντοτε χωρὶς φτερὰ τὸν ἔρωτα τῶν ὁρατῶν. Αὐτὸ διδάσκει καὶ ὁ πολυπαθέστατος Ἰὼβ λέγοντας: «Γνωρίζει ὁ Θεὸς ὅτι ἡ καρδιά μου δὲν ἀκολούθησε τὰ μάτια μου»[31]. Πράγματι, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα πάρα πολὺ μεγάλης ἐγκράτειας.

57. Ἐκεῖνος ποὺ διατρίβει πάντοτε μέσα στὴν καρδιά του, ἀπομακρύνεται ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται ὡραῖα στὴ ζωή. Γιατὶ καθὼς ζεῖ πνευματικά, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας[32]. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς περιφέρεται λοιπὸν μέσα στὸ φρούριο τῶν ἀρετῶν ἔχοντας τὶς ἴδιες τὶς ἀρετὲς ὡς θυρωροὺς ποὺ φυλάγουν τὴν πόλη τῆς ἁγνότητας. Γι' αὐτὸ μένουν ἄπρακτες οἱ ἐναντίον του μηχανὲς τῶν δαιμόνων, ἀκόμη καὶ ἂν φτάσουν μέχρι τὶς θύρες, δηλ. τὶς φυσικὲς αἰσθήσεις, τὰ βέλη τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτα.

58. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀρχίσει νὰ μὴν ἐπιθυμεῖ τὰ ὡραῖα τῆς γῆς, τότε δημιουργεῖται σ' αὐτὴν ἕνα πνεῦμα ἀκηδίας, ποὺ δὲν τὴν ἀφήνει μήτε νὰ ὑπηρετεῖ μὲ εὐχαρίστηση στὴ διακονία τοῦ λόγου, μήτε νὰ ἔχει δυνατὴ ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρη ζωὴ τὴν παρουσιάζει τελείως ἄχρηστη, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει κανένα ἔργο ποὺ νὰ εἶναι ἄξιο τῆς ἀρετῆς. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πνευματικὴ γνώση τὴν ἐξευτελίζει μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἔχει δοθεῖ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἢ ὅτι δὲν μᾶς ὑπόσχεται τίποτε τέλειο. Αὐτὸ τὸ πάθος ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ χλιαρὴ καὶ νωθρή, θὰ τὸ ἀποφύγομε ἂν περιορίσομε τὴ διάνοιά μας μέσα σὲ στενὰ ὅρια, ὥστε νὰ προσηλωνόμαστε στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ νοῦς θὰ ἐπιστρέφει στὴν προηγούμενη θερμότητα καὶ θὰ μπορέσει νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν παράλογη αὐτὴ ἀλλοίωση.

31. Ἰὼβ 31, 7.

32. Γαλ. 5, 16.

59. Πάντως ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς ὁ νοῦς, ὅταν τοῦ φράξομε μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ὅλες τὶς διεξόδους, κάτι νὰ τοῦ δώσομε νὰ κάνει ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ τὴν ἐνεργητικότητά του. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοῦ δίνομε μόνο τὸ «Κύριε Ἰησοῦ» γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ μας. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ «Κύριος Ἰησοῦς» χωρὶς τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[33]. Πρέπει ὅμως ὁ νοῦς νὰ μελετᾶ ἀδιάκοπα τὰ λόγια αὐτὰ μέσα στὰ βάθη του, ὥστε νὰ μὴν ξεφεύγει σὲ διάφορες φαντασίες. Ὅσοι μελετοῦν ἀκατάπαυστα στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς τους τὸ ἅγιο καὶ ἔνδοξο τοῦτο ὄνομα, αὐτοὶ μποροῦν νὰ βλέπουν κάποτε καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ τους. Καὶ τοῦτο ἐπειδή, ὅταν αὐτὸ τὸ ἅγιο ὄνομα κρατεῖται μὲ πολλὴ ἐπιμονὴ ἀπὸ τὴ διάνοια, κατακαίει ὅλη τὴν ἀκαθαρσία ποὺ σκεπάζει τὴν ψυχή· καὶ αὐτὸ ἡ ψυχὴ τὸ αἰσθάνεται ἔντονα, γιατὶ ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ ποὺ κατακαίει[34]. Καὶ μὲ αὐτὸ ὁ Κύριος προσκαλεῖ τὴν ψυχὴ σὲ μεγάλη ἀγάπη τῆς δόξας Του. Γιατὶ ὅταν πολυχαιρίσει τὸ ἔνδοξο καὶ πολυπόθητο αὐτὸ ὄνομα μὲ τὴ μνήμη τοῦ νοῦ στὴ θέρμη τῆς καρδιᾶς, μᾶς προξενεῖ ὁπωσδήποτε συνήθεια νὰ ἀγαποῦμε τὴν ἀγαθότητά Του, χωρὶς νὰ ὑπάρχει πιὰ κανένα ἐμπόδιο. Αὐτὸ εἶναι τὸ πολύτιμο μαργαριτάρι[35], τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκτήσει ἀφοῦ πουλήσει ὅλη τὴν περιουσία του, καὶ γιὰ τὴν εὕρεση τοῦ ὁποίου νὰ ἔχει μιὰ ἀνέκφραστη χαρά.

60. Ἄλλη εἶναι ἡ προκαταρκτικὴ καὶ ἄλλη ἡ τέλεια χαρά. Ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἀμέτοχη φαντασίας, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἔχει τὴ δύναμη τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ὑπάρχει μιὰ λύπη ἀνάμικτη μὲ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ δάκρυ χωρὶς πόνο. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει πλῆθος σοφίας, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πλῆθος γνώσεως· κι ἐκεῖνος ποὺ λαμβάνει περισσότερη γνώση, προσθέτει αἴσθημα πόνου[36]. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει μὲ τὴν προκαταρκτικὴ χαρὰ νὰ κληθεῖ ἡ ψυχὴ στοὺς ἀσκητικοὺς καὶ πνευματικοὺς ἀγῶνες στὴν ἀρχή, καὶ ἔπειτα νὰ ἐλεγχθεῖ καὶ νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ ὅσα κακὰ ἔχει κάνει, ἢ καὶ γιὰ ὅσα φαντασμένα ἀκόμη κάνει. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Μὲ ἐλέγχους γιὰ τὴν ἀνομία του, διόρθωσες (Κύριε) τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἔλιωσες σὰν ἀράχνη τὴν ψυχή του»[37]. Κι ἀφοῦ ἡ ψυχὴ δοκιμαστεῖ ἀπὸ τὸ θεῖο ἔλεγχο, σὰν νὰ μπῆκε σὲ ἕνα καμίνι, τότε θὰ δεχτεῖ τὴν ἐνέργεια τῆς χαρᾶς χωρὶς φαντασίες μέσα στὴ θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

61. Ὅταν ἡ ψυχὴ ταράζεται ἀπὸ ὀργή, ἢ θολώνεται ἀπὸ μέθη, ἢ ἐνοχλεῖται ἀπὸ φοβερὴ λύπη, δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ κρατήσει τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς τὸν βιάζει. Γιατὶ ὅπως εἶναι σκοτισμένος ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν παθῶν, χάνει τὴν πνευματική του αἴσθηση. Γι' αὐτὸ ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐχῆς δὲν ἔχει ποῦ νὰ τυπώσει τὴ σφραγίδα της, ὥστε

33. Α' Κορ. 12, 3.
34. Δευτ. 4, 24.
35. Ματθ. 13, 46.
36. Ἐκκλ. 1, 18.
37. Ψαλμ. 38, 12.

ὁ νοῦς νὰ διατηρεῖ ἀλησμόνητα τὰ λόγια τῆς εὐχῆς, ἐπειδὴ ἡ μνήμη τῆς διάνοιας σκληραίνει ἀπὸ τὴν ὠμότητα τῶν παθῶν. Ἂν ὅμως ἡ ψυχὴ εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη, ἀκόμη καὶ ἂν γιὰ λίγο λησμονήσει τὸ ποθούμενο ὄνομα, ἀμέσως ὁ νοῦς μεταχειρίζεται τὴν ἐνεργητικότητά του καὶ ξαναπιάνει γερὰ τὸ πολυπόθητο ἐκεῖνο καὶ σωτήριο θήραμα. Γιατὶ τότε ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν ἴδια τὴ θεία χάρη ποὺ μελετᾶ καὶ κράζει μαζί της τὸ «Κύριε Ἰησοῦ», ὅπως μιὰ μητέρα διδάσκει στὸ βρέφος της τὸ ὄνομα «πατέρα» καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει μαζί του μέχρις ὅτου τὸ συνηθίσει νὰ φωνάζει «πατέρα» ἀκόμη καὶ ὅταν κοιμᾶται, ἀντὶ νὰ λέει ὁ,τιδήποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνηθίζουν τὰ βρέφη. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα μᾶς βοηθεῖ καὶ μᾶς στηρίζει στὴν ἀσθένειά μας· γιατὶ δὲ γνωρίζομε τί νὰ προσευχηθοῦμε ὅπως πρέπει, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα μεσιτεύει γιὰ χάρη μας καὶ μᾶς ἐμπνέει στεναγμοὺς ποὺ δὲν ἐκφράζονται μὲ λόγια»[38]. Ἐπειδὴ ἐμεῖς εἴμαστε νήπια ἀπέναντι στὴν τελειότητα τῆς προσευχητικῆς ἀρετῆς, ἔχομε πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν ἀνέκφραστη γλυκύτητά Του συγκεντρώνει καὶ γλυκαίνει ὅλους τοὺς λογισμούς μας καὶ μᾶς κατευθύνει ὥστε νὰ κινηθοῦμε μὲ ὁλόκληρη τὴ διάθεσή μας στὴ μνήμη καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας. Γι' αὐτό, ὅπως πάλι λέει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν Αὐτὸ μᾶς διδάσκει νὰ ὀνομάζομε ἀκατάπαυστα τὸ Θεὸ Πατέρα, λέμε: «Ἀββᾶ, Πατέρα»[39].

62. Ὁ θυμός, περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ταράζει καὶ συγχύζει τὴν ψυχή· κάποτε ὅμως καὶ τὴν ὠφελεῖ πολύ. Γιατὶ ὅταν τὸν μεταχειριζόμαστε χωρὶς ταραχὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἢ ἀσελγῶν γιὰ νὰ σωθοῦν ἢ νὰ ντραποῦν, τότε προσθέτομε πραότητα στὴν ψυχή μας, γιατὶ συμβαδίζομε μὲ τὸ σκοπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ γυναικῶδες φέρσιμο τῆς ψυχῆς πολλὲς φορὲς τὸ μετατρέπομε σὲ ἀρρενωπό, ὅταν ὀργιστοῦμε πολὺ κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλομε ὅτι, ὅταν βρισκόμαστε σὲ πολλὴ ἀθυμία, ἂν ἀγανακτήσομε πνευματικὰ κατὰ τοῦ δαίμονα τῆς φθορᾶς, ὑψωνόμαστε πάνω ἀπὸ τὴν καύχηση τοῦ θανάτου. Γιὰ νὰ μᾶς διδάξει αὐτὸ ὁ Κύριος, δύο φορὲς ἀγανάκτησε κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τάραξε τὸν ἑαυτό Του, ἂν καὶ χωρὶς ταραχὴ μποροῦσε νὰ κάνει ὅ,τι ἤθελε, καὶ ἔτσι ἀνάστησε τὸν Λάζαρο[40]. Ὥστε, νομίζω ὅτι ὁ φρόνιμος θυμὸς δόθηκε ὡς ὅπλο δικαιοσύνης στὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεό. Ἂν ἡ Εὔα χρησιμοποιοῦσε αὐτὸ τὸ ὅπλο κατὰ τοῦ φιδιοῦ, δὲν θὰ νικιόταν ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ ἐκείνη ἡδονή. Γι' αὐτό, νομίζω ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μεταχειρίζεται ἀπὸ ζῆλο πρὸς τὴν εὐσέβεια μὲ σύνεση τὸν θυμό, θὰ βρεθεῖ ὁπωσδήποτε καλύτερος στὴ ζυγαριὰ τῶν ἀνταποδόσεων ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ λόγῳ δυσκινησίας τοῦ νοῦ δὲ θυμώνει ποτέ. Αὐτὸς ὁ δεύτερος φαίνεται ὅτι ἔχει ἀγύμναστο τὸν

38. Ρωμ. 8, 26.
39. Ρωμ. 8, 15.
40. Ἰω. 11, 33-38.

ἡνίοχο τῶν ἀνθρωπίνων φρενῶν, ἐνῶ ὁ πρῶτος τρέχει πάντοτε στὸν ἀγώνα καθισμένος στὰ ἄλογα τῆς ἀρετῆς καὶ περνᾶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δαιμονικὲς παρατάξεις, γυμνάζοντας τὸ τέθριππο ἅρμα τῆς ἐγκράτειας μὲ φόβο Θεοῦ. Αὐτὸ τὸ ἅρμα ἡ Γραφὴ τὸ ὀνομάζει «ἅρμα Ἰσραήλ»[41] στὴν ἀνάληψη τοῦ θείου Ἠλιοῦ, ἐπειδὴ στοὺς Ἰουδαίους πρώτους φαίνεται ὅτι μίλησε μὲ διάφορους τρόπους ὁ Θεὸς γιὰ τὶς τέσσερις ἀρετὲς (φρόνηση, σωφροσύνη, δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία). Γι' αὐτὸ καὶ πάνω σὲ ἅρμα πυρὸς ἀναλήφθηκε ὁ μέγας αὐτὸς μαθητὴς τῆς σοφίας· καθὼς νομίζω, χρησιμοποίησε φρόνιμα ὡς ἄλογα τοῦ ἅρματος τὶς ἀρετές του, καθὼς τὸν ἅρπαξε τὸ Πνεῦμα στὸ φύσημα τῆς πύρινης αὔρας.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε μέτοχος ἁγίας γνώσεως καὶ γεύθηκε τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ δικάζει πρέπει ποτέ, οὔτε δίκη νὰ κινεῖ ἐναντίον κανενός, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ ἀφαιρέσει κανεὶς αὐτὰ τὰ ροῦχα ποὺ φορεῖ. Γιατὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου εἶναι πολὺ κατώτερη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον δὲν εἶναι τίποτε ἀπέναντι στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ποιὰ διαφορὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ στὰ τέκνα τοῦ κόσμου, ἂν ὄχι ἡ δικαιοσύνη τῶν τελευταίων νὰ εἶναι ἀτελὴς σὲ σύγκριση μὲ τὴ δικαιοσύνη τῶν πρώτων; Καὶ ἔτσι τὸ πρῶτο λέγεται ἀνθρώπινο δίκαιο, καὶ τὸ δεύτερο, θεία δικαιοσύνη. Ἔτσι καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, οὔτε ὅταν Τὸν κακολογοῦσαν ἀπαντοῦσε μὲ ὕβρεις, οὔτε ὅταν ἔπασχε ἀπειλοῦσε[42], ἀλλὰ καὶ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἐνδυμάτων Του τὴν ὑπέμενε σιωπηλὸς[43] καὶ ὑπέφερε πόνους καὶ ὀδύνες γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας[44]. Καὶ τὸ μεγαλύτερο, παρακαλοῦσε τὸν Πατέρα γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ Τὸν κακοποιοῦσαν[45]. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως τοῦ κόσμου δὲν παύουν νὰ δικάζονται, ἂν δὲν πάρουν ἀπὸ τοὺς ἀντίδικους τὰ πράγματα ποὺ ζητοῦν, καὶ κάποτε μὲ τὸ παραπάνω, παίρνοντας καὶ τοὺς τόκους πρὶν ἀπὸ τὸ χρέος, ὥστε τὸ δίκαιό τους νὰ γίνεται ἀρχὴ μεγάλης ἀδικίας.

64. Ἄκουσα μερικοὺς εὐλαβεῖς νὰ λένε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπομε στοὺς τυχόντες νὰ ἁρπάζουν ἐκεῖνα ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν ἑαυτό μας ἢ γιὰ ἀνακούφιση τῶν φτωχῶν, γιὰ νὰ μὴ γινόμαστε μὲ τὴν ἀνεξικακία μας ἀφορμὴ ἁμαρτίας σ' ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδικοῦν, καὶ μάλιστα ἂν εἶναι χριστιανοί. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ θέλομε τὰ πράγματά μας γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ μάλιστα μὲ παράλογη πρόφαση. Γιατὶ ἂν ἐγκαταλείψω τὴν προσευχὴ καὶ τὴν προσοχὴ τῆς καρδιᾶς μου καὶ ἀρχίσω νὰ φιλονεικῶ μ' ἐκείνους ποὺ μὲ ἀδικοῦν, σὲ λίγο θ' ἀρχίσω νὰ συχνάζω στὰ προαύλια τῶν δικαστηρίων, καὶ ἔτσι γίνεται φανερὸ ὅτι ἐκεῖνα ποὺ διεκδικῶ, τὰ θεωρῶ ἀνώτερα ἀπὸ τὴ σωτηρία μου, γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ σωτήρια ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ πῶς θὰ ἀκολουθήσω τὴν εὐαγγελικὴ προσταγή, ποὺ

41. Δ' Βασ. 2, 11.
42. Α' Πέτρ. 2, 23.
43. Ματθ. 27, 28.
44. Ἡσ. 53, 4.
45. Λουκ. 23, 34.

διατάζει νὰ μὴ ζητῶ τὰ πράγματά μου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μοῦ τὰ ἀφαιρεῖ[46], ἂν δὲν ὑπομείνω μὲ χαρά, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, τὴ διαρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων μου[47]; Ἀκόμη καὶ ἂν πάρει κανεὶς πίσω μὲ δίκη ὅσα τοῦ ἅρπαξαν, δὲν ἐλευθερώνει τὸν πλεονέκτη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ τὰ φθαρτὰ δικαστήρια δὲν περιορίζουν τὸ ἄφθαρτο δικαστήριο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ αἴτιος κάποιου κακοῦ πρέπει νὰ ἱκανοποιήσει ἐκείνους τοὺς νόμους, μὲ τοὺς ὁποίους δικάζεται καὶ ἀπολογεῖται. Ὥστε εἶναι καλὸ νὰ ὑπομένομε τὴ βία ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀδικοῦν καὶ νὰ προσευχόμαστε γι' αὐτοὺς ὥστε μὲ τὴ μετάνοια καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀνταπόδοση ὅσων μᾶς ἅρπαξαν, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς πλεονεξίας. Γιατὶ αὐτὸ θέλει ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸν τὸν πλεονέκτη καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ ἅρπαξε νὰ ἐλευθερώσομε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴ μετάνοια.

65. Εἶναι πρέπον καὶ πολὺ ὠφέλιμο, ὅταν ἐννοήσομε βαθιὰ τὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας, ἀμέσως νὰ πουλήσομε τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ τὰ χρήματα νὰ τὰ μοιράσομε στοὺς φτωχοὺς σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου[48], καὶ ὄχι μὲ τὴν πρόφαση ὅτι θέλομε νὰ κάνομε διαρκῶς τὶς ἐντολές, νὰ παρακοῦμε τὴ σωτήρια αὐτὴ ἐντολή. Γιατὶ ἀπ' αὐτὸ θὰ προέλθει σ' ἐμᾶς ἡ καλὴ ἀμεριμνία καὶ ἡ πενία ποὺ δὲν τὴν ἐπιβουλεύεται κανένας, ποὺ βρίσκεται ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἀδικία καὶ δίκη, καθὼς δὲ θὰ ἔχομε πλέον ὑλικὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀνάβουν τὴν ὄρεξη τῶν πλεονεκτῶν. Θὰ μᾶς σκεπάσει τότε περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀρετὲς ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ θὰ μᾶς ἀναπαύσει γυμνοὺς ἀπὸ ὅλα στοὺς κόλπους της, ὅπως ἡ μητέρα περιθάλπει στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδάκι της, ὅταν λόγω τῆς νηπιακῆς ἁπλότητάς του ξεντυθεῖ καὶ πετάξει μακριὰ τὰ ροῦχα του, καθὼς ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀκακία του εὐχαριστιέται πιὸ πολὺ νὰ εἶναι γυμνό, παρὰ ντυμένο μὲ ποικίλα φορέματα. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὁ Κύριος φυλάγει τὰ νήπια· ἔγινα ταπεινὸς καὶ μὲ ἔσωσε»[49].

66. Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχομε θὰ μᾶς ζητήσει δίχως ἄλλο ὁ Κύριος λόγο γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ὄχι μὲ ὅσα δὲν ἔχομε[50]. Ἂν λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ εἶχα νὰ δώσω σὲ πολὺν καιρό, τὸ δαπανήσω μέσα σὲ λίγο γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, γιὰ ποιὸ πράγμα τότε θὰ κατηγορηθῶ, ἀφοῦ δὲν ἔχω τίποτε; Ἀλλὰ θὰ ρωτήσει κανείς, πῶς θὰ ἐλεηθοῦν στὸ ἑξῆς ἐκεῖνοι οἱ φτωχοὶ ποὺ συνήθισαν νὰ ἐλεοῦνται ἀπὸ ἐμᾶς; Ἂς μάθει αὐτὸς ποὺ ρωτάει, νὰ μὴν κατηγορεῖ τὸ Θεὸ μὲ τὴν πρόφαση τῆς φιλοχρηματίας του. Γιατὶ δὲν θὰ σταματήσει ὁ Θεὸς νὰ οἰκονομεῖ ὅπως πάντοτε τὸ πλάσμα του· οὔτε πρὶν δώσει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ἐλεημοσύνη στοὺς φτωχούς, αὐτοὶ στεροῦνταν τροφὴ καὶ σκεπάσματα. Καλὸ λοιπὸν εἶναι, μόλις λάβομε τὴ βαθιὰ γνώση τοῦ θείου θελήματος, νὰ ἀπορρίψομε μὲ καλὴ διαχείριση τὸ ἀνόητο φρόνημα καὶ καύχημα τοῦ πλούτου, ἀφοῦ μισήσομε τὶς ἐπιθυμίες μας, γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ μισήσομε

46. Λουκ. 6, 30.
47. Ἑβρ. 10, 34.
48. Ματθ. 19, 21.
49. Ψαλμ. 114, 6.
50. Β' Κορ. 8, 12.

τὴν ἴδια μας τὴν ψυχή[51]. Ἔτσι δὲν θὰ χαιρόμαστε ὅτι σκορπίζομε τὰ χρήματά μας, καὶ θὰ ταπεινώσομε πάρα πολὺ τὴν ψυχή μας, ὅτι δὲν κάνομε κανένα καλό. Ἐπειδὴ ὅσο ἔχομε χρήματα, χαιρόμαστε ὑπερβολικὰ (ἂν μᾶς κινεῖ ἀγαθὴ διάθεση) ὅταν τὰ διασκορπίζομε, πιστεύοντας ὅτι ὑπηρετοῦμε μὲ ἱλαρότητα τὸ θεῖο θέλημα. Ὅταν ὅμως ἐξαντλήσομε τὰ χρήματα, τότε μᾶς ἔρχεται πολὺ μεγάλη λύπη καὶ ταπείνωση, γιατὶ δὲν ἐκτελοῦμε καμιὰ πράξη ἀρετῆς. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπόν, ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό της ἡ ψυχὴ μὲ πολλὴ ταπείνωση, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτᾶ κάθε ἡμέρα μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, τὸ ἀποκτᾶ μὲ τὴν κοπιαστικὴ προσευχή, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὁ φτωχὸς καὶ ὁ ἄπορος θὰ δοξάσουν Κύριε τὸ ὄνομά Σου»[52]. Οὔτε καὶ τὸ χάρισμα τῆς θεολογίας δίνεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἂν δὲν ἀπορρίψει κανεὶς ἀπὸ πάνω του ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του γιὰ χάρη τῆς δόξας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀναγγέλλει μὲ τὴ φτώχεια ποὺ ἀγαπᾶ ὁ Θεός, τὸν πλοῦτο τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ ἀκριβῶς ἐννοεῖ ὁ Δαβίδ, ποὺ εἶπε: «Ἔχεις ἑτοιμάσει γιὰ τὸν φτωχὸ μὲ τὴν ἀγαθότητά Σου, Θεέ μου»· καὶ συμπλήρωσε: «Ὁ Κύριος θὰ δώσει λόγο σὲ ὅσους εὐαγγελίζονται μὲ δύναμη πολλή»[53].

67. Ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ καλὰ καὶ ἱκανὰ νὰ παρέχουν κάθε ἀγαθότητα. Κανένα ὅμως ἄλλο δὲν ἀνάβει καὶ δὲν κινεῖ τὴν καρδιὰ στὴν ἀγάπη τῆς ἀγαθότητάς Του, ὅσο ἡ θεολογία. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι πρώιμο γέννημα τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ, χαρίζει τὰ μεγαλύτερα δῶρα στὴν ψυχή. Πρῶτα μᾶς πείθει νὰ καταφρονοῦμε μὲ χαρὰ τὴ φιλία τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ ἔχομε ἀντὶ γιὰ φθαρτὲς ἐπιθυμίες τὸν ἀνεκλάλητο πλοῦτο τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα φωτίζει τὸ νοῦ μας μὲ τὴν φωτιὰ τῆς θείας ἀλλοιώσεως καὶ ἔτσι τὸν κάνει νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, τοὺς ἀγγέλους. Ὅσοι λοιπὸν ἔχομε προετοιμάσει γι' αὐτὸ τὶς ψυχές μας, ἂς ποθοῦμε εἰλικρινὰ τὴν ἀρετὴ τῆς θεολογίας τὴν ὡραία, ποὺ θεωρεῖ τὰ πάντα, ποὺ προξενεῖ κάθε ἀμεριμνία, ποὺ τρέφει τὸ νοῦ μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ μέσα στὴ λάμψη τοῦ ἀνέκφραστου φωτός, ποὺ ἔχει ἑνώσει —γιὰ νὰ μὴν πολυλογῶ— τὴ λογικὴ ψυχὴ μὲ τὸ Θεὸ Λόγο σὲ μιὰ ἕνωση ἀχώριστη, ὅπως εἶχαν ἐξαγγείλει οἱ ἅγιοι προφῆτες. Καὶ ἔτσι ἡ θεολογία ποὺ ὁδηγεῖ τὶς ψυχὲς σὰν νύμφες στὸ Θεό, ἐναρμονίζει καὶ στοὺς ἀνθρώπους —ὢ τοῦ θαύματος— φωνὲς ποὺ ὑμνοῦν τὸ Θεὸ καὶ ψάλλουν μὲ δύναμη τὰ θαυμαστὰ ἔργα Του.

68. Ὁ νοῦς μας τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς στὴν προσευχὴ δυσανασχετεῖ, γιατὶ ἡ ἀρετὴ τῆς προσευχῆς τοῦ ἐπιβάλλει νὰ συγκεντρώνεται καὶ νὰ περιορίζεται πολύ· ἐνῶ στὴ θεολογία μὲ χαρὰ δίνει τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ εἶναι πλατιὰ καὶ ἀπεριόριστα τὰ ἀντικείμενα τῶν θείων θεωριῶν. Γιὰ νὰ μὴν τοῦ ἐπιτρέπομε λοιπὸν νὰ θέλει νὰ λέει πολλὰ ἢ νὰ πετᾶ ὑπέρμετρα μὲ χαρά, ἂς ἀσχολούμαστε κυρίως μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ψαλμωδία καὶ τὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν. Ἀλλὰ νὰ μὴν παραβλέπομε καὶ τὶς διδασκαλίες τῶν λογίων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ πίστη φανερώνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἐμποδίσομε τὸ νοῦ νὰ ἀναμίξει δικά του λόγια μαζὶ μὲ τὰ λόγια τῆς χάρης, ἢ νὰ πέσει σὲ κενοδοξία παρασυρμένος ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ καὶ πολυλογία. Ἀλλὰ καὶ στὸν καιρὸ τῆς θεωρίας θὰ τὸν προφυλάξομε ἀπὸ κάθε φαντασία καὶ ὅλες σχεδὸν τὶς σκέψεις του θὰ κάνομε νὰ συνοδεύονται ἀπὸ δάκρυα. Γιατὶ ὅταν ἀναπαύεται κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἡσυχίας καὶ αἰσθάνεται γλυκύτητα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ γλυκασμὸ τῆς εὐχῆς, ὄχι μόνον ξεφεύγει τοὺς κινδύνους ποὺ ἀναφέραμε, ἀλλὰ καὶ ἀνανεώνεται περισσότερο στὸ νὰ κινεῖται μὲ δύναμη καὶ χωρὶς κόπο στὶς θεῖες θεωρίες· ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ προοδεύει στὴ θεωρία τῆς διακρίσεως μὲ μεγάλη ταπείνωση. Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὑπάρχει καὶ προσευχὴ ποὺ ξεπερνᾶ κάθε πλάτος· αὐτὴ ὅμως εἶναι γιὰ κείνους μόνο ποὺ μὲ κάθε πνευματικὴ αἴσθηση καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὴ θεία χάρη.

69. Ἡ χάρη στὴν ἀρχὴ συνηθίζει νὰ καταλάμπει μὲ τὸ φῶς της τὴν ψυχὴ μὲ πολλὴ αἴσθηση. Ὅσο ὅμως προχωροῦν οἱ ἀγῶνες, ἐνεργεῖ κυρίως μὲ ἄγνωστο τρόπο τὰ μυστήριά της στὴν ψυχὴ ποὺ θεολογεῖ. Στὴν πρώτη περίπτωση ἐνεργεῖ ἔτσι, γιὰ νὰ μᾶς τοποθετήσει χαρούμενους πάνω στὸ δρόμο τῶν θείων θεωριῶν, καθὼς καλούμαστε ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνώση. Στὸ μέσο ὅμως τῶν ἀγώνων θέλει νὰ φυλάξει τὴν πνευματικὴ γνώση μας μακριὰ ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Πρέπει λοιπὸν νὰ λυπούμαστε μὲ μέτρο σὰν ἐγκαταλειμμένοι, ὥστε νὰ ταπεινωθοῦμε περισσότερο καὶ νὰ ὑποταχθοῦμε στὴ δόξα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νὰ χαιρόμαστε ὅταν πρέπει, παίρνοντας φτερὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα. Ὅπως ἡ πολλὴ λύπη φέρνει τὴν ψυχὴ σὲ ἀπελπισία καὶ ἀπιστία, ἔτσι καὶ ἡ πολλὴ χαρὰ φέρνει σὲ οἴηση τὴν ψυχή· καὶ λέω γιὰ κείνους ποὺ εἶναι ἀκόμη πνευματικὰ νήπιοι. Γιατὶ μεταξὺ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως εἶναι ἡ πείρα, καὶ μεταξὺ τῆς λύπης καὶ τῆς χαρᾶς, ἡ ἐλπίδα. Λέει ἡ Γραφή: «Μὲ πολλὴ ὑπομονὴ ἀνέμενα τὸν Κύριο καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν προσοχή Του»[54]· καὶ πάλι: «Ὅσο τὸ πλῆθος τῶν θλίψεών μου μέσα στὴν καρδιά μου, τόσες οἱ παρηγοριές Σου γέμισαν εὐφροσύνη τὴν ψυχή μου»[55].

70. Ὅταν ἀνοίγονται συνεχῶς οἱ πόρτες τῶν λουτρῶν, βγαίνει γρήγορα ἡ θερμότητα ἔξω. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν θέλει νὰ λέει πολλά, ἀκόμη καὶ καλά, διασκορπίζει μὲ τὴ φωνή της τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς στερεῖται τὶς καίριες καὶ ὠφέλιμες σκέψεις καὶ γίνεται ἐνοχλητικὸς μιλώντας στοὺς τυχόντες γιὰ τοὺς ἀνόητους λογισμούς του, καθὼς δὲν ἔχει πλέον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ποὺ διατηρεῖ τὴν ψυχὴ χωρὶς φαντασίες. Καὶ τοῦτο, γιατὶ τὸ Ἀγαθὸ Πνεῦμα ἀποφεύγει τὴν πολυλογία, ἐπειδὴ εἶναι ξένο ἀπὸ κάθε ταραχὴ καὶ φαντασία. Καλὴ λοιπὸν εἶναι ἡ σιωπὴ ποὺ γίνεται στὸν κατάλ-

51. Λουκ. 14, 26. 52. Ψαλμ. 73, 21. 53. Ψαλμ. 67, 11-12.

54. Ψαλμ. 40, 1. 55. Ψαλμ. 93, 19.

ληλο καιρό, γιατὶ εἶναι μητέρα πολὺ σοφῶν ἐννοιῶν.

71. Πολλὰ πάθη ἐνοχλοῦν στὴν ἀρχὴ τὴν ψυχὴ ποὺ θεολογεῖ. Ἔτσι μᾶς διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς γνώσεως. Περισσότερο ἀπὸ ὅλα, ὁ θυμὸς καὶ τὸ μίσος. Κι αὐτὸ τὸ παθαίνει ὄχι τόσο ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ προκαλοῦν τὰ πάθη αὐτά, ὅσο ἀπὸ τὴ δική της προκοπή. Ἐνόσω ἡ ψυχὴ συμπαρασύρεται ἀπὸ τὸ φρόνημα τοῦ κόσμου, καὶ ἂν ἀκόμη δεῖ τὸ δίκαιο ὁπωσδήποτε νὰ καταπατεῖται ἀπὸ κάποιους, μένει ἀσυγκίνητη καὶ ἀτάραχη. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ φροντίζει γιὰ τὶς δικές της ἐπιθυμίες, δὲν νοιάζεται γιὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἀρχίσει νὰ κυριαρχεῖ πάνω στὰ πάθη της, τόσο μὲ τὴν καταφρόνηση τῶν παρόντων, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, δὲν ὑποφέρει οὔτε στὸ ὄνειρό της νὰ βλέπει νὰ παραβιάζεται τὸ δίκαιο, ἀλλὰ ὀργίζεται κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ ταράζεται μέχρις ὅτου τοὺς δεῖ νὰ ἐπιστρέφουν καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀδικία τους. Γι' αὐτὸ τοὺς ἀδίκους τοὺς μισεῖ, ἐνῶ τοὺς δίκαιους τοὺς ὑπεραγαπᾶ. Γιατί, ὁπωσδήποτε τὸ μάτι τῆς ψυχῆς παύει πιὰ νὰ παρασύρεται, ὅταν τὸ παραπέτασμά της, δηλ. τὸ σῶμα, φτάσει σὲ μεγάλη λεπτότητα μὲ τὴν ἐγκράτεια. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νὰ μισεῖ κανεὶς τοὺς ἀδίκους, εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ κλαίει τὴν ἀναισθησία τους. Ἂν καὶ εἶναι ἄξιοι μίσους οἱ ἄδικοι, ἀλλὰ ἡ εὐσέβεια θέλει, ἡ ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἀπὸ μίσος. Γιατὶ ὅσο ὑπάρχει μίσος στὴν ψυχή, δὲν ἐνεργεῖ σ' αὐτὴν ἡ πνευματικὴ γνώση.

72. Ὁ θεολόγος ποὺ εὐφραίνεται καὶ θερμαίνεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, φτάνει μὲ τὸν καιρὸ σὲ μεγάλα μέτρα ἀπάθειας. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι ἁγνά, εἶναι ἀσήμι ποὺ πυρακτώθηκε καὶ δοκιμάστηκε σὲ κλίβανο»[56]. Ἐνῶ ὁ γνωστικός, αὐτὸς δηλ. ποὺ ἔχει πνευματικὴ γνώση, στηρίζεται στὴν πρακτικὴ πείρα καὶ κυριαρχεῖ στὰ πάθη. Γεύεται ὡστόσο καὶ ὁ θεολόγος, ἂν διαθέσει πιὸ ταπεινὰ τὸν ἑαυτό του, τὴν γνωστικὴ πείρα· ἀλλὰ καὶ ὁ γνωστικὸς γεύεται καὶ αὐτὸς λίγο ἀπὸ τὴν θεωρητικὴ ἀρετή, ἂν διατηρεῖ καθαρὸ τὸ διακριτικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, τὴ διάκριση. Γιατὶ καὶ τὰ δύο χαρίσματα δὲν συμβαίνει νὰ βρίσκονται ἐξ ὁλοκλήρου στὸν καθένα, γιὰ νὰ θαυμάζει ὁ καθένας τὸν ἄλλο γιὰ κεῖνο στὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος εἶναι ἐλλιπὴς καὶ νὰ ταπεινοφρονοῦν μὲ ζῆλο γιὰ τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Στὸν ἕνα δίνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα λόγος σοφίας, καὶ στὸν ἄλλο λόγος γνώσεως ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα»[57].

73. Ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται σὲ ἀφθονία τῶν φυσικῶν της καρπῶν, τότε καὶ τὴν ψαλμωδία ἐκτελεῖ μὲ μεγάλη φωνὴ καὶ θέλει φωναχτὰ μᾶλλον νὰ προσεύχεται. Ὅταν ὅμως δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε ψάλλει μὲ ἄνεση καὶ γλυκύτητα καὶ προσεύχεται μόνο μέσα στὴν καρδιά. Στὴν πρώτη περίπτωση ἀκολουθεῖ μιὰ φαντασμένη χαρά· στὴ δεύτερη περίπτωση ἀκολουθεῖ πνευματικὸ δάκρυ καὶ κατόπιν μιὰ ἤρεμη καὶ χαρούμενη

56. Ψαλμ. 11, 7. 57. Α' Κορ. 12, 8.

ψυχικὴ διάθεση. Ἐπειδὴ μὲ τὴ μέτρια φωνή, ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ μένει θερμὴ καὶ προξενεῖ στὴν καρδιὰ ἔννοιες ἤπιες καὶ κατανυκτικές. Ἐκεῖ βλέπομε πράγματι τὸ σπόρο τῆς προσευχῆς νὰ σπέρνεται μὲ δάκρυα στὴ γῆ τῆς καρδιᾶς μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς χαρᾶς τοῦ θερισμοῦ[58]. Ὅταν ὡστόσο μᾶς κατέχει πολλὴ βαρυθυμία, πρέπει λίγο δυνατότερα νὰ ψάλλομε, ἀνακρούοντας τοὺς φθόγγους τῆς ψυχῆς μὲ τὴ χαρὰ τῆς ἐλπίδας, μέχρις ὅτου διαλυθεῖ τὸ βαρὺ αὐτὸ σύννεφο μὲ τοὺς ἀνέμους τῆς μελωδίας.

74. Ὅταν ἡ ψυχὴ γνωρίσει καλὰ τὸν ἑαυτό της, τότε πηγάζει μιὰ θερμότητα ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ δὲν συγχύζεται ἀπὸ τὶς μέριμνες τοῦ βίου, γεννᾶ μέσα της κάποιο θεῖο ἔρωτα γιὰ τὴν εἰρήνη, ποὺ ζητᾶ τὸν Θεὸ τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ ἡ διάθεση αὐτὴ γρήγορα διασκορπίζεται, ἢ γιατὶ οἱ αἰσθήσεις παρασύρουν τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐπειδὴ ἡ φύση ἐξαντλεῖ γρήγορα τὸ δικό της ἀγαθό, λόγω πνευματικῆς πενίας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖνο ποὺ νόμιζαν ὅτι κατορθώνουν μὲ τὴν ἐγκράτεια, δὲν τὸ εἶχαν ὅπως ἔπρεπε, ἐπειδὴ ὁ νοῦς τους δὲν δεχόταν τὴν ἐνέργεια τῆς παντοτινῆς καὶ ἀληθινῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ θέρμη ὅμως ποὺ προξενεῖται στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι εἰρηνικὴ καὶ συνεχὴς καὶ προσκαλεῖ ὅλα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς στὸν πόθο τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ἀνεμίζεται ἔξω ἀπὸ τὴν καρδιά, ἀλλὰ μέσω τῆς καρδιᾶς εὐφραίνει ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀπέραντη ἀγάπη καὶ χαρά. Πρέπει λοιπόν, ἀφοῦ κατανοήσομε τὴν φυσικὴ θέρμη τῆς ψυχῆς μας, νὰ φτάσομε σ' αὐτὴ τὴ θέρμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἡ φυσικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς φύσεως ποὺ εἶναι ὑγιὴς λόγω τῆς ἐγκράτειας· δὲν μπορεῖ ὅμως αὐτὴ νὰ ὁδηγήσει τὸ νοῦ στὴν ἀπάθεια, ὅπως ἡ πνευματικὴ ἀγάπη.

75. Ὁ ἀέρας ποὺ μᾶς περιβάλλει, ὅταν φυσᾶ στὴν κτίση ὁ βορριάς, εἶναι καθαρός, γιατὶ αὐτὸς ὁ ἄνεμος ἔχει κάποια λεπτὴ φύση ποὺ προξενεῖ καθαρότητα· ἐνῶ ὅταν φυσᾶ ὁ νοτιάς, γίνεται κάπως πυκνός, ἐπειδὴ ἡ ὁμιχλώδης φύση αὐτοῦ τοῦ ἀνέμου συγκεντρώνει τὰ σύννεφα, μὲ τὰ ὁποία συγγενεύει, καὶ καλύπτει ὅλη τὴ γῆ. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ὅταν δέχεται τὴν ἐνέργεια τῆς πνοῆς τοῦ Ἀληθινοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν δαιμονικὴ ὁμίχλη· ἐνῶ ὅταν δέχεται τὸ σφοδρὸ φύσημα τοῦ πνεύματος τῆς πλάνης, σκεπάζεται ὁλόκληρη ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς ἁμαρτίας. Πρέπει λοιπὸν μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη νὰ στρέφομε πάντοτε τὴν πρόθεσή μας πρὸς τὴν καθαριστικὴ καὶ ζωοποιὸ αὔρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ πρὸς ἐκεῖνο τὸ Πνεῦμα ποὺ εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Βορρὰ μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ[59]. Ἔτσι θὰ μένει πάντοτε καθαρὸ τὸ θεωρητικὸ κυρίως μέρος τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ ἀσχοληθοῦμε χωρὶς κίνδυνο πλάνης μὲ τὶς θεῖες θεωρίες, βλέποντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεῖο φῶς μέσα σ' ἕνα φωτεινὸ ἀέρα. Αὐτὸ εἶναι τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

58. Ψαλμ. 125, 6. 59. Ἰεζ. 1, 4.

76. Μερικοὶ νόμισαν ὅτι ἡ χάρη καὶ ἡ ἁμαρτία μαζί, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης, κρύβονται στὸ νοῦ ὅσων βαπτίζονται. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι τὸ ἕνα προτρέπει τὸ νοῦ στὰ καλά, καὶ τὸ ἄλλο ἀμέσως στὰ ἀντίθετα. Ἐγὼ ὅμως, ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφὲς καὶ ἀπὸ τὴ δική μου νοερὴ αἴσθηση, κατάλαβα ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, ἀπὸ ἔξω ἡ χάρη παρακινεῖ τὴν ψυχὴ πρὸς τὰ καλά, ἐνῶ ὁ σατανᾶς εἶναι φωλιασμένος στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, προσπαθώντας νὰ φράξει ὅλες τὶς διεξόδους πρὸς τὸ ἀγαθό. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ τοῦ βαπτίσματος, ὁ διάβολος διώχνεται ἔξω καὶ ἡ χάρη μπαίνει μέσα στὴν ψυχή. Γι' αὐτό, ὅπως πρὶν ἀπὸ τὸ Βάπτισμα κυριαρχοῦσε ἡ πλάνη πάνω στὴν ψυχή, ἔτσι μετὰ κυριαρχεῖ ἡ ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ Βάπτισμα ὁ σατανᾶς ἐνεργεῖ ἐναντίον τῆς ψυχῆς ὅπως καὶ πρίν, καὶ τὶς περισσότερες φορὲς καὶ χειρότερα. Ὄχι ὅμως πὼς συνυπάρχει μὲ τὴ χάρη —μὴ γένοιτο! Ἀλλὰ θολώνει τὸ νοῦ μὲ τὴν γλυκύτητα τῶν παράλογων ἡδονῶν ἐξαιτίας τῆς χαυνότητας τοῦ σώματος. Αὐτὸ γίνεται κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπό, ἀφοῦ περάσει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τὴ φωτιὰ τῆς δοκιμασίας, τότε νὰ ἀπολαύσει (ἂν θέλει) τὸ ἀγαθό. Ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιὰ καὶ νερό, καὶ μᾶς ἔβγαλες σὲ τόπο ἀναψυχῆς»[60].

77. Ἡ χάρη, ὅπως εἶπα, ἀπὸ ἐκείνη τὴν στιγμὴ ποὺ βαπτιζόμαστε, κρύβεται στὸ βάθος τοῦ νοῦ, ἀλλὰ κρύβει τὴν παρουσία της ἀπὸ τὴν αἴσθησή του. Ὅταν ἀρχίσει κανεὶς μὲ ὅλη τὴ διάθεσή του νὰ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, τότε μὲ κάποιο ἀνέκφραστο τρόπο, ἡ χάρη μέσω τῆς αἰσθήσεως τοῦ νοῦ μεταδίδει στὴν ψυχὴ ἕνα μέρος τῶν ἀγαθῶν της. Ἀπ' αὐτό, ἐκεῖνος ποὺ θέλει μὲ ἀσφάλεια νὰ κρατήσει αὐτὸ ποὺ βρῆκε —τὴ χάρη—, ἐπιθυμεῖ μὲ μεγάλη χαρὰ νὰ χάσει ὅλα τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ ἀποκτήσει πράγματι τὸ χωράφι, ὅπου βρῆκε τὸν κρυμμένο θησαυρὸ[61] τῆς ζωῆς. Ὅταν ἀποχωριστεῖ κανεὶς ἀπὸ ὅλο τὸν πλοῦτο τοῦ βίου, τότε βρίσκει τὸν τόπο ὅπου εἶναι κρυμμένη ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ἀνάλογα μὲ τὴν προκοπὴ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ θεῖο δῶρο φανερώνει στὸ νοῦ τὴν ἀγαθότητά του. Ὅμως τότε παραχωρεῖ ὁ Κύριος νὰ πειράζεται ἡ ψυχὴ περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαίμονες, γιὰ νὰ τὴν διδάσκει κατάλληλα τὴ διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ νὰ τὴν φέρνει σὲ μεγαλύτερη ταπείνωση, λόγω τῆς μεγάλης αἰσχύνης ποὺ προκαλοῦν οἱ δαιμονικοὶ λογισμοὶ στὴν ψυχή, ὅταν αὐτὴ εἶναι στὸ στάδιο τῆς καθάρσεως.

78. Εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν νοερὴ κίνηση τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ σῶμα εἶναι σὰν σπίτι τῆς ψυχῆς. Μὲ τὴ παράβαση τοῦ Ἀδάμ, ὄχι μόνο λερώθηκαν οἱ γραμμὲς τῆς εἰκόνας ποὺ εἶχε ἡ ψυχή, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ὑπέπεσε στὴ φθορά. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Λόγος τοῦ Θεοῦ σαρκώθηκε καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ μᾶς χάρισε τὸ νερὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ὡς Θεός, γιὰ νὰ ἀναγεννηθοῦμε. Ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ γίνεται μὲ τὸ νερὸ μὲ

60. Ψαλμ. 65, 12.
61. Ματθ. 13, 44.

τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου καὶ Ζωοποιοῦ Πνεύματος· καὶ ἀμέσως καθαριζόμαστε κατὰ τὴν ψυχὴ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, ἂν βέβαια προσερχόμαστε στὸ Θεὸ μὲ ὅλη μας τὴ διάθεση. Τότε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατοικεῖ μέσα μας, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία ἐξορίζεται ἀπὸ Αὐτό. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι μία καὶ ἁπλὴ κατὰ τὸν χαρακτήρα της, νὰ βρίσκονται σ' αὐτὴν δύο πρόσωπα, ὅπως νόμισαν μερικοί. Ὅταν ἡ θεία χάρη προσαρμόζει τὸν ἑαυτό της μὲ ἀπέραντη στοργὴ στὶς γραμμὲς τοῦ «κατ' εἰκόνα», ὡς προκαταβολὴ τῆς ὁμοιώσεως μὲ τὸ Θεό, ποῦ μπορεῖ νὰ χωρέσει τὸ πρόσωπο τοῦ σατανᾶ; Ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἐπικοινωνία τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι[62]. Ἐμεῖς λοιπὸν ποὺ τρέχομε στοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, πιστεύομε ὅτι μὲ τὸ Βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας ἐξορίζεται ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ νοῦ τὸ πολύμορφο φίδι, ὁ σατανᾶς. Καὶ ἂς μὴ θαυμάζομε, γιατί μετὰ τὸ βάπτισμα σκεφτόμαστε πάλι κακὰ μαζὶ μὲ τὰ καλά. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τὸ Βάπτισμα τῆς ἁγιότητας ἀφαιρεῖ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἁμαρτίας, τὸ διπλὸ ὅμως χαρακτῆρα τῆς θελήσεώς μας δὲν τὸν ἀλλάζει ἀπὸ τώρα· οὔτε καὶ ἐμποδίζει τοὺς δαίμονες νὰ μᾶς πολεμοῦν ἢ νὰ μᾶς ψιθυρίζουν ἀπατηλὰ λόγια. Ὥστε, ἐκεῖνα ποὺ δὲν φυλάξαμε ὅταν ἤμαστε ψυχικοί[63], δηλ. χωρὶς Πνεῦμα Θεοῦ, νὰ τὰ τηρήσομε τώρα μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης[64] ποὺ λάβαμε στὸ Βάπτισμα.

79. Ὁ σατανᾶς, ὅπως εἶπα, μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ψυχή. Τοῦ ἐπιτρέπεται ὅμως, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἴπαμε, νὰ πειράζει τὴν ψυχὴ διὰ μέσου τοῦ σώματος. Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ σ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ στὸ νοῦ, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ εἶναι μέσα της»[65], καὶ δὲ φαίνεται στοὺς δαίμονες· γι' αὐτὸ αἰσθανόμαστε μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας νὰ ἀναβλύζει ὁ θεῖος πόθος, ὅταν κρατοῦμε θερμὴ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Τὰ πονηρὰ πάλι πνεύματα πηδοῦν καὶ φωλιάζουν ἔξω στὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος καὶ ἐνεργοῦν στοὺς ψυχικὰ νήπιους μέσω τῆς ἀδυναμίας τῆς σάρκας. Ἔτσι λοιπὸν ὁ νοῦς μας πάντοτε, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, εὐχαριστεῖται πάρα πολὺ μὲ τὸ νόμο τοῦ Πνεύματος[66], ἐνῶ τὰ αἰσθητήρια τῆς σάρκας θέλουν νὰ συμπαρασύρονται ἀπὸ τὶς ἡδονές. Γι' αὐτὸ ἡ χάρη σ' ἐκείνους ποὺ προκόβουν στὴν πνευματικὴ γνώση, εὐφραίνει τὸ σῶμα τους μέσω τῆς αἰσθήσεως τοῦ νοῦ μὲ ἀνέκφραστη ἀγαλλίαση. Οἱ φονικοὶ δαίμονες ὅμως αἰχμαλωτίζουν βίαια τὴν ψυχὴ μὲ τὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ἰδίως ὅταν μᾶς βροῦν νὰ τρέχομε τὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας μὲ ἀμέλεια, καὶ τὴν σύρουν σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν θέλει.

80. Ἐκεῖνοι ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ πρόσωπο τῆς χάρης καὶ τὸ πρόσωπο τῆς ἁμαρτίας βρίσκονται μαζὶ στὶς καρδιὲς τῶν πιστῶν, θέλουν νὰ στηρίξουν τὴν ὑπόνοιά τους αὐτὴ στὸ λόγο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη: «Καὶ τὸ

62. Β' Κορ. 6, 14.
63. Ἰούδα 19.
64. Β' Κορ. 6, 7.
65. Ψαλμ. 44, 14.
66. Ρωμ. 7, 22.

φῶς φέγγει μέσα στὸ σκοτάδι, καὶ τὸ σκοτάδι δὲν κατέλαβε τὸ φῶς»[67]. Λένε λοιπὸν ὅτι ἡ θεία λαμπρότητα δὲν μολύνεται διόλου ἀπὸ τὴν συνύπαρξη μὲ τὸν πονηρό, ὅσο καὶ ἂν τὸ θεῖο φῶς πλησιάζει μέσα στὴν ψυχὴ τὸ σκοτάδι τοῦ δαίμονα. 'Αλλὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο εὐαγγελικὸ ρητό, ἐλέγχονται ὅτι βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἔννοια τῶν Γραφῶν. 'Επειδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀληθινὸ φῶς, εὐδόκησε νὰ φανεῖ στὸν κόσμο μὲ σάρκα καὶ ἀπὸ ἀπέραντη φιλανθρωπία ἄναψε μέσα μας τὸ φῶς τῆς ἁγίας γνώσεως, τὸ φρόνημα ὅμως τοῦ κόσμου δὲν ἐννόησε τὴ βουλὴ τοῦ Θεοῦ —γιατὶ τὸ φρόνημα τῆς σάρκας εἶναι ἔχθρα πρὸς τὸ Θεό[68]. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Θεολόγος ἔκανε αὐτὴ τὴ διατύπωση. Καὶ μετὰ ἀπὸ μερικά, ὁ θεσπέσιος προσθέτει: «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπο ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμο», ἀντὶ νὰ πεῖ ὅτι ὁδηγεῖ καὶ ζωοποιεῖ. «Ἦταν μέσα στὸν κόσμο καὶ ὁ κόσμος ἔγινε μέσω Αὐτοῦ, καὶ ὅμως ὁ κόσμος δὲν Τὸν γνώρισε. Ἦρθε στοὺς δικούς Του καὶ αὐτοὶ δὲν Τὸν δέχτηκαν. Ὅσοι ὅμως Τὸν δέχτηκαν, τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι πιστεύουν στὸ ὄνομά Του»[69]. Καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος, ἑρμηνεύοντας τὸ «δὲν κατέλαβε»[67], λέει: «Δὲν λέω ὅτι ἤδη τὸ ἔλαβα ἢ ὅτι ἔχω ἤδη γίνει τέλειος· ἀλλὰ ἀγωνίζομαι νὰ καταλάβω ἐπειδὴ μὲ κατέλαβε ὁ 'Ιησοῦς Χριστός»[70]. Ὥστε ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν λέει ὅτι ὁ σατανᾶς δὲν «κατέλαβε» τὸ ἀληθινὸ φῶς, γιατὶ ἐξαρχῆς τὸ φῶς τοῦτο ἦταν ξένο στὸν σατανᾶ, ἐπειδὴ δὲν φωτίζει σ' αὐτόν. 'Αλλὰ ἐννοεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ ἐνῶ ἀκοῦν τὶς δυνάμεις καὶ τὰ θαυμάσια τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δὲν θέλουν ὡστόσο νὰ προσεγγίσουν λόγω τῆς σκοτισμένης καρδιᾶς τους στὸ φῶς τῆς γνώσεώς Του, καὶ μὲ τὸ λόγο του τοὺς ντροπιάζει ὅπως τοὺς ἀξίζει.

81. Ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς γνώσεως μᾶς διδάσκει ὅτι ὑπάρχουν δύο, ἃς ποῦμε, κατηγορίες πονηρῶν πνευμάτων. Τῆς μιᾶς εἶναι λεπτότερα, τῆς ἄλλης κάπως πιὸ ὑλικά. Τὰ λεπτότερα πολεμοῦν τὴν ψυχή, τὰ ἄλλα συνηθίζουν νὰ αἰχμαλωτίζουν τὴν σάρκα μὲ ἡδονικὲς παρακινήσεις. Γι' αὐτὸ καὶ μάχονται μεταξύ τους οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὴν ψυχὴ καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ πολεμοῦν τὸ σῶμα, ἂν καὶ ἔχουν τὴν ἴδια πρόθεση νὰ βλάπτουν τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν λοιπὸν ἡ χάρη δὲν κατοικεῖ στὸν ἄνθρωπο, τότε αὐτοὶ φωλιάζουν σὰν φίδια στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς καὶ δὲν ἐπιτρέπουν διόλου στὴν ψυχὴ νὰ ἐπιθυμήσει τὸ καλό. Ὅταν ὅμως ἡ χάρη εἶναι κρυμμένη μέσα στὸ νοῦ, τότε οἱ δαίμονες κινοῦνται σὰν σκοτεινὰ σύννεφα στὰ μέρη τῆς καρδιᾶς καὶ παίρνουν μορφὲς ἁμαρτωλῶν παθῶν καὶ διαφόρων φαντασιῶν, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἕνωσή του μὲ τὴ χάρη. Ὅταν λοιπὸν οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὴν ψυχὴ μᾶς διεγείρουν στὰ ψυχικὰ πάθη καὶ μάλιστα στὴν οἴηση, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, ἃς θυμόμαστε τὸν θάνατό μας καὶ τότε κα-

67. 'Ιω. 1, 5. 68. Ρωμ. 8, 7. 69. 'Ιω. 1, 9-12. 70. Φιλιπ. 3, 12.

ταντροπιάζομε τὸ φούσκωμα τῆς φιλοδοξίας. Τὸ ἴδιο ἃς κάνομε καὶ ὅταν οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὸ σῶμα ἐρεθίζουν τὴν καρδιά μας σὲ αἰσχρὲς ἐπιθυμίες. Γιατὶ μόνο ἡ ἐνθύμηση τοῦ θανάτου μπορεῖ νὰ καταργήσει ὅλες τὶς προσβολὲς τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἂν πάλι οἱ ψυχικοὶ δαίμονες ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου μᾶς ὑποβάλλουν λογισμοὺς ἐξουδενώσεως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὅτι δὲν ἔχει καμιὰ ἀξία γιατὶ συνδέεται μὲ τὴ σάρκα, (αὐτὸ συνηθίζουν νὰ κάνουν ὅταν κανεὶς τοὺς βασανίζει μὲ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου), τότε ἃς σκεφτόμαστε τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τῆς ἐπουράνιας Βασιλείας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραβλέπομε τὴν πικρότητα καὶ τὸ σκοτάδι τῆς κρίσεως· κι ἔτσι ἀπὸ τὴ μιὰ θὰ παρηγοροῦμε τὴν ἀθυμία μας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θὰ συγκρατοῦμε τὴν ἐπιπολαιότητα τῆς καρδιᾶς μας.

82. Ὁ Κύριος μᾶς διδάσκει στὰ Εὐαγγέλια ὅτι ὅταν ἐπιστρέψει ὁ σατανᾶς καὶ βρεῖ σκουπισμένο καὶ ἄδειο τὸ σπίτι του, δηλαδὴ τὴν ἄκαρπη καρδιά, τότε πηγαίνει καὶ παίρνει ἄλλα ἑφτὰ πνεύματα πονηρότερα ἀπ' αὐτὸν καὶ μπαίνει καὶ φωλιάζει ἐκεῖ μέσα καὶ γίνεται ἡ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου χειρότερη ἀπὸ πρῶτα[71]. 'Απὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐννοήσομε ὅτι ἐφόσον εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μέσα μας, δὲν μπορεῖ ὁ σατανᾶς νὰ μείνει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς. 'Αλλὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος μᾶς διδάσκει φανερὰ τὴ σημασία τῶν λόγων αὐτῶν. Θεωρώντας τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς γνώσεως τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα, λέει: «Εὐχαριστοῦμαι πολὺ στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἐσωτερικό μου ἄνθρωπο. Βλέπω ὅμως νὰ κυριαρχεῖ στὰ μέλη μου ἄλλος νόμος, ὁ ὁποῖος ἀντιστρατεύεται τὸ νόμο τοῦ νοῦ μου καὶ μὲ κάνει αἰχμάλωτο στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας ποὺ ὑπάρχει στὰ μέλη μου»[72]. 'Απὸ τὴν ἄποψη τῆς τελειότητας, λέει: «Δὲν ὑπάρχει καμία καταδίκη στοὺς ἑνωμένους μὲ τὸν 'Ιησοῦ Χριστό. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μὲ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»[73]. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος γράφει, γιὰ νὰ διδάξει ὅτι μέσω τοῦ σώματος πολεμεῖ ὁ σατανᾶς τὴν ψυχή, ἡ ὁποία ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «Σταθεῖτε λοιπὸν στὸν ἀγώνα, ζωσμένοι στὴ μέση σας μὲ τὴν ἀλήθεια, φορώντας τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ μὲ ὑποδήματα στὰ πόδια, ἕτοιμοι γιὰ τὸ εὐαγγέλιο τῆς εἰρήνης. Πάνω ἀπ' ὅλα αὐτὰ κρατεῖστε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορέσετε νὰ σβήσετε ὅλα τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ δεχτεῖτε τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας καὶ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»[74].

Ἄλλο πράγμα εἶναι ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἄλλο ἡ πάλη. Τὸ πρῶτο σημαίνει βίαιη ἀπαγωγή, ἐνῶ τὸ ἄλλο σημαίνει ἀγώνα μὲ ἴσες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ καὶ λέει ὁ 'Απόστολος ὅτι ὁ διάβολος ἐπιτίθεται κατὰ τῶν χριστοφόρων ψυχῶν μὲ πυρωμένα βέλη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει στὰ χέρια του τὸν ἀντίπαλό του, χρησιμοποιεῖ βέλη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸν χτυπήσει ἀπὸ μακριά. Ἔτσι καὶ ὁ σατανᾶς, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ φωλιάσει ὅπως πρωτύτερα στὸ

71. Ματθ. 12, 44-45. 72. Ρωμ. 7, 22-23. 73. Ρωμ. 8, 1-2. 74. 'Εφ. 6, 14-17.

νοῦ τῶν ἀγωνιζομένων, ὅπου βρίσκεται ἡ χάρη, χρησιμοποιεῖ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος μέσα στὸ ὁποῖο φωλιάζει, γιὰ νὰ δελεάζει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν χαλαρότητα τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ μέτρο νὰ ταλαιπωροῦμε τὸ σῶμα, γιὰ νὰ μὴ γλυστρᾶ ὁ νοῦς λόγω τῆς ὑγρότητας τοῦ σώματος στὶς ἡδονές. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ ἀναφέρθηκε, πρέπει νὰ πεισθοῦμε ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἀγωνιστῶν δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ θείου φωτὸς καὶ γι' αὐτὸ ὑποτάσσεται καὶ εὐχαριστεῖται στὸ θεῖο νόμο, ἐνῶ ἡ σάρκα, μὲ τὴν χαλαρότητα ποὺ ἔχει, δέχεται μ' εὐχαρίστηση τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ γι' αὐτὸ σύρεται στὸ νὰ δουλεύει στὴν πονηρία τους. Ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται πολὺ καλὰ ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι κοινὸ κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου. Γιατὶ πῶς γίνεται μὲ τὸ νοῦ μου νὰ δουλεύω στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν σάρκα στὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας[75], ἂν ὁ νοῦς μου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος νὰ ἀντιπαρατάσσεται στὸν πόλεμο κατὰ τῶν δαιμόνων, εὐχαρίστως ὑποδουλωμένος στὴν ἀγαθότητα τῆς χάρης, καὶ τὸ σῶμα μου νὰ δέχεται εὐχαρίστως τὴν ὀσμὴ τῶν παραλόγων ἡδονῶν, ἐπειδὴ —ὅπως εἶπα— στὸ σῶμα τῶν ἀγωνιζομένων παραχωρεῖται νὰ ἐμφωλεύουν τὰ πονηρὰ πνεύματα; «Γνωρίζω ὅτι δὲν κατοικεῖ μέσα μου, δηλαδὴ στὴ σάρκα μου, τὸ ἀγαθό»[76]. Αὐτὸ τὸ λέει ὁ Ἀπόστολος γιὰ κείνους ποὺ βρίσκονται στὸ μέσον τῶν ἀγώνων κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό του. Οἱ δαίμονες πολεμοῦν ἐναντίον τοῦ νοῦ καὶ ἐπιχειροῦν νὰ χαλαρώνουν μὲ τὶς ἀπολαυστικὲς τροφὲς τὴ σάρκα, ὥστε νὰ τὴν παρασύρουν στὶς ἡδονές. Ἔχουν τὴν παραχώρηση, κατὰ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ, νὰ βρίσκονται στὰ βάθη τοῦ σώματος καὶ σ' ἐκείνους ἀκόμη ποὺ ἀγωνίζονται μὲ δύναμη ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρωπίνου φρονήματος εἶναι συνεχῶς ὑπὸ δοκιμασία. Ἂν ὅμως μπορέσει κανείς, ζωντανὸς ἀκόμη, νὰ νεκρωθεῖ μὲ τοὺς ἀσκητικοὺς κόπους, αὐτὸς γίνεται τελείως οἶκος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· γιατὶ αὐτὸς ἀναστήθηκε πρὶν πεθάνει, ὅπως ἦταν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ὅσοι ἀγωνίστηκαν ὥς τὸ τέλος καὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

83. Ἡ καρδιὰ παράγει καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό της λογισμοὺς καλοὺς καὶ κακούς· δὲν καρποφορεῖ ὅμως ἐκ φύσεως τοὺς μὴ καλούς, ἀλλὰ σὰν νὰ ἔχει στὴν ἕξη της τὴ μνήμη τοῦ μὴ καλοῦ, ἐξαιτίας τῆς ἐξαπατήσεως τῶν πρωτοπλάστων. Ὅμως οἱ περισσότεροι κακοὶ λογισμοὶ δημιουργοῦνται στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὴν κακία τῶν δαιμόνων. Πάντως ἐμεῖς τοὺς αἰσθανόμαστε σὰν νὰ προέρχονται ἀπὸ αὐτή. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ νόμισαν μερικοὶ ὅτι μέσα στὸ νοῦ, μαζὶ μὲ τὴν χάρη εἶναι καὶ ἡ ἁμαρτία. Καὶ γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅσα βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα, βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιὰ κι αὐτὰ εἶναι ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπο· γιατὶ ἀπὸ τὴν καρδιὰ βγαίνουν πονηροὶ διαλογισμοί, μοιχεῖες κτλ.»[77]. Καὶ δὲν γνωρίζουν αὐτοὶ ὅτι ὁ νοῦς, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐνέργεια μιᾶς πολὺ λεπτῆς αἰσθήσεως, ἰδιοποιεῖται μέσω τῆς σάρκας τοὺς

75. Ρωμ. 7, 25. 76. Ρωμ. 7, 18. 77. Ματθ. 15, 18-19.

λογισμοὺς ποὺ τοῦ ὑποβάλλουν τὰ πονηρὰ πνεύματα. Γιατὶ ἡ χαλαρότητα τοῦ σώματος δημιουργεῖ λογισμοὺς στὴν ψυχὴ λόγω τῆς συνδέσεώς της μὲ αὐτό, μὲ τρόπο ποὺ δὲν γνωρίζομε· ἐπειδὴ ἡ σάρκα ἀρέσει ὑπέρμετρα νὰ κολακεύεται ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν δαιμόνων. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ κακοὶ λογισμοὶ ποὺ σπέρνονται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς δαίμονες φαίνονται σὰν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιά. Αὐτοὺς ὅμως τοὺς λογισμοὺς τοὺς κάνομε πράγματι δικούς μας ὅταν νιώθομε εὐχαρίστηση γι' αὐτούς, καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ κατηγορεῖ ὁ Κύριος μὲ τὰ παραπάνω θεῖα λόγια. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει ἡ πονηρία τοῦ σατανᾶ καὶ γράφει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἐνθύμησή τους στὴν καρδιά του, εἶναι φανερὸ ὅτι στὸ ἑξῆς τοὺς καρποφορεῖ ἀπὸ τὴ δική του σκέψη.

84. Λέει ὁ Κύριος στὰ Εὐαγγέλια ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξοριστεῖ ὁ δυνατὸς ἀπὸ τὸ σπίτι του ἂν ὁ δυνατότερός του δὲν τὸν δέσει, καὶ ἀφοῦ τὸν λαφυραγωγήσει, τὸν ἐκδιώξει[78]. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τόση ντροπὴ ἐξορίστηκε, νὰ ξαναμπεῖ καὶ νὰ συγκατοικεῖ μὲ τὸν οἰκοδεσπότη ποὺ ἀναπαύεται στὸ σπίτι του; Οὔτε καὶ κανένας βασιλιάς, ὅταν καταβάλει κάποιο τύραννο ποὺ ἐπαναστάτησε ἐναντίον του, θὰ σκεφτεῖ ποτὲ νὰ εἶναι μαζί του μέσα στὰ ἀνάκτορα. Μᾶλλον θὰ τὸν σφάξει ἀμέσως, ἢ θὰ τὸν δέσει καὶ θὰ τὸν παραδώσει στὰ στρατεύματά του γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ ὑπερβολικὰ καὶ οἰκτρὰ νὰ θανατωθεῖ.

85. Ὅποιος νομίζει ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὁ διάβολος κατοικοῦν μαζὶ μέσα στὸ νοῦ ἐπειδὴ ἔχομε καλοὺς λογισμοὺς μαζὶ μὲ κακούς, ἂς μάθει ὅτι αὐτὸ γίνεται γιατὶ οὐδέποτε γευθήκαμε καὶ εἴδαμε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός[79]. Στὴν ἀρχή, ὅπως εἶπα πιὸ πάνω, κρύβει ἡ χάρη τὴν παρουσία της ἀπὸ ὅσους βαπτίζονται, ἀναμένοντας τὴν πρόθεση τῆς ψυχῆς. Ὅταν ἐπιστρέψει ἐξ ὁλοκλήρου ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Κύριο, τότε μὲ ἀνέκφραστη αἴσθηση φανερώνει στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου τὴν παρουσία της. Ἀλλὰ καὶ πάλι περιμένει πρὸς τὰ ποῦ θὰ στραφεῖ ἡ κίνηση τῆς ψυχῆς καὶ παραχωρεῖ τὰ δαιμονικὰ βέλη νὰ φτάνουν μέχρι τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ζητήσει τὸ Θεὸ μὲ θερμότερη θέληση καὶ ταπεινὴ διάθεση. Ἂν λοιπὸν ἀρχίσει νὰ προχωρεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν, καὶ ἐπικαλεῖται ἀκατάπαυστα τὸν Κύριο Ἰησοῦ, τότε ἡ φωτιὰ τῆς ἁγίας χάρης ἁπλώνεται καὶ στὰ ἐξωτερικὰ αἰσθητήρια τῆς καρδιᾶς καὶ κατακαίει τὰ ζιζάνια τῆς ἀνθρώπινης γῆς μὲ πληροφορία καρδιᾶς. Ἔτσι οἱ δαιμονικὲς σκέψεις φτάνουν ἀπὸ μακριὰ σ' αὐτὸν τὸν τόπο καὶ προσβάλλουν ἀδύναμα τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως ὁ ἀγωνιστὴς ἄνθρωπος ντυθεῖ ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ μάλιστα τὴν τέλεια ἀκτημοσύνη, τότε ἡ χάρη μὲ μιὰ βαθύτερη αἴσθηση καταφωτίζει ὁλόκληρη τὴν ὕπαρξή του καὶ τὸν θερμαίνει στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε τὰ δαιμονικὰ βέλη σβήνουν μακρύτερα ἀπὸ τὸ σῶμα, γιατὶ ἡ αὔρα τοῦ

78. Ματθ. 12, 29. 79. Ψαλμ. 33, 9.

Ἁγίου Πνεύματος κινεῖ στὴν καρδιὰ τοὺς ἀνέμους τῆς εἰρήνης καὶ σβήνει τὰ βέλη τοῦ πυρφόρου δαίμονα ἐνῶ αὐτὰ εἶναι ἀκόμα στὸν ἀέρα. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸν ποὺ ἔφτασε σὲ τέτοια πνευματικὴ κατάσταση, τὸν ἀφήνει κάποτε ὁ Θεὸς στὴν κακία τῶν δαιμόνων καὶ δὲ φωτίζει τὸ νοῦ του, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἐντελῶς δεμένο τὸ αὐτεξούσιό μας μὲ τὰ δεσμὰ τῆς χάρης, μὲ σκοπὸ ὄχι μόνο νὰ νικηθεῖ ἡ ἁμαρτία μὲ ἀγώνα, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ὀφείλει νὰ προοδεύει ὁ ἄνθρωπος στὴν πνευματικὴ πείρα. Γιατὶ ἡ τελειότητα ποὺ νομίζομε ὅτι ἔχει ὁ ἀγωνιζόμενος ἄνθρωπος, εἶναι ἀκόμη ἀτελὴς μπροστὰ στὸν πλοῦτο καὶ τὴ γενναιοδωρία τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς παιδαγωγεῖ μὲ ἀγάπη, ἀκόμη καὶ ἂν μπορέσει κανεὶς νὰ ἀνέβει ὅλη τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακὼβ[80] μὲ τὴν προκοπὴ στοὺς ἀσκητικοὺς κόπους.

86. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέει ὅτι ὁ σατανᾶς ἔπεσε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό[81], γιὰ νὰ μὴ βλέπει ὁ κακόμορφος τὰ κατοικητήρια τῶν ἁγίων Ἀγγέλων. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δὲν κρίνεται ἄξιος τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς καλοὺς δούλους, μπορεῖ νὰ ἔχει ὡς κοινὸ κατοικητήριο μαζὶ μὲ τὸ Θεό, τὸν ἀνθρώπινο νοῦ; Ἀλλὰ καὶ ἂν προβάλλουν ὅτι γίνεται αὐτὸ κατὰ παραχώρησιν, τίποτε δὲν λένε. Γιατὶ ἡ παιδαγωγικὴ μὲν παραχώρηση δὲν στερεῖ διόλου τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ θεϊκὸ φῶς: ἡ χάρη μόνο, ὅπως ἤδη εἶπα, κρύβει συνήθως ἀπὸ τὸ νοῦ τὴν παρουσία της, γιὰ νὰ ἐκθέτει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ψυχὴ στὴν κακία τῶν δαιμόνων, ὥστε αὐτὴ νὰ ζητᾶ μὲ κάθε φόβο καὶ πολλὴ ταπείνωση τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καθὼς θὰ γνωρίζει λίγο-λίγο τὴν κακία τοῦ ἐχθροῦ· ἔτσι καὶ ἡ μητέρα, ὅταν τὸ βρέφος της δυστροπεῖ νὰ θηλάσει, τὸ ἀπωθεῖ λίγο ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της γιὰ νὰ φοβηθεῖ ἀπὸ τὴ (φανταστική) παρουσία ἄσχημων ἀνθρώπων ἢ διαφόρων θηρίων, καὶ ἔτσι μὲ μεγάλο φόβο καὶ δάκρυα νὰ ἐπιστρέψει στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά. Ἡ δὲ παραχώρηση ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ, παραδίνει τὴν ψυχὴ ποὺ δὲν θέλει τὸ Θεὸ στοὺς δαίμονες σὰν δέσμια. Ἐμεῖς ὅμως δὲν εἴμαστε τέκνα ποὺ ὁ Θεὸς ἀποστράφηκε, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πιστεύομε ὅτι εἴμαστε γνήσια βρέφη τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς γαλουχεῖ μὲ μικρὲς παραχωρήσεις καὶ πολλὲς ἐνθαρρύνσεις, ὥστε μὲ τὴν ἀγαθότητά της νὰ φτάσομε νὰ γίνομε ἄνδρες τέλειοι, μὲ πλήρη πνευματικὴ ὡριμότητα.

87. Ἡ παιδαγωγικὴ παραχώρηση φέρνει μεγάλη λύπη καὶ ταπείνωση, καὶ μετὰ μέτρια ἀπελπισία στὴν ψυχή, γιὰ νὰ ἔρχεται τὸ φιλόδοξο καὶ δειλὸ μέρος της σὲ ταπείνωση. Ἀμέσως ὅμως φέρνει φόβο Θεοῦ καὶ δάκρυα ἐξομολογήσεως στὴν καρδιὰ καὶ μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἄριστη σιωπή. Ἡ δὲ παραχώρηση ἀπὸ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ ἀφήνει νὰ γεμίσει ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἀπελπισία, ἀπιστία, ὀργὴ καὶ ὑπερηφάνεια. Πρέπει λοιπὸν νὰ διακρίνομε μὲ τὴν πείρα μας τὸ εἶδος τῆς παραχωρήσεως καὶ ἀνάλογα νὰ προσερχόμαστε στὸ Θεό. Στὴν πρώτη περίπτωση, ὀφείλομε νὰ Τοῦ προσφέρομε εὐχαριστία

80. Γεν. 28, 12.

81. Λουκ. 10, 18.

καὶ ἀπολογία, γιατὶ παιδαγωγεῖ τὴν ἀπαίδευτη γνώμη μας, ἀποσύροντας τὴν χάρη Του, γιὰ νὰ μᾶς διδάσκει ὡς ἀγαθὸς Πατέρας τὴ διαφορὰ ἀρετῆς καὶ κακίας. Στὴν δεύτερη περίπτωση, πρέπει νὰ προσφέρομε ἀκατάπαυστη ἐξομολόγηση τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἀδιάκοπα δάκρυα καὶ μεγαλύτερο χωρισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ μπορέσομε μὲ τὴν προσθήκη τῶν κόπων μας νὰ ἐξιλεώσομε τὸ Θεό, ὥστε νὰ ἐπιβλέψει ὅπως καὶ πρὶν στὶς καρδιές μας. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι ὅταν ἡ μάχη γίνεται μὲ πραγματικὴ συμπλοκὴ μεταξὺ ψυχῆς καὶ σατανᾶ, ἐννοῶ στὴν περίπτωση τῆς παιδευτικῆς παραχωρήσεως, τότε ἡ χάρη ἀποτραβιέται ὅπως προεῖπα, ἀλλὰ βοηθεῖ τὴν ψυχὴ χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ γνωρίζει, γιὰ νὰ ἐπιδείξει στοὺς ἐχθροὺς τῆς ψυχῆς ὅτι ἡ νίκη εἶναι μόνο δική της.

88. Τὸ χειμώνα, ὅταν σταθεῖ κανεὶς στὸ ὕπαιθρο καὶ βλέπει πρὸς τὴν ἀνατολὴ τὸ πρωί, τὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ σώματός του ζεσταίνεται λίγο ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὄχι ὅμως καὶ τὸ πίσω μέρος, γιατὶ δὲν εἶναι ὁ ἥλιος κατακόρυφα ἀπὸ πάνω του. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀρχίζουν νὰ δέχονται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, θερμαίνονται λίγο στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὴ θεία χάρη καὶ γι' αὐτὸ ὁ νοῦς τους ἀρχίζει νὰ καρποφορεῖ πνευματικὰ νοήματα. Φανερὰ ὅμως μέρη τῆς καρδιᾶς τους μένουν ἀκόμη μὲ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, ἐπειδὴ δὲν καταφωτίζονται ἀκόμα ὅλα τὰ μέλη τῆς καρδιᾶς μὲ βαθιὰ αἴσθηση ἀπὸ τὴν ἁγία χάρη. Μερικοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ἐννοήσουν αὐτὸ καὶ νόμισαν ὅτι στὸ νοῦ ὑπάρχουν δύο ὑποστάσεις (ὑπάρξεις) ποὺ ἀντιμάχονται μεταξύ τους. Ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει ἡ ψυχὴ τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ σκέφτεται καὶ καλὰ καὶ κακά, ὅπως στὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέραμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ κρυώνει καὶ ζεσταίνεται. Ἀφότου ὁ νοῦς μας ἔπεσε στὴν κατάσταση τῆς διπλῆς γνώσεως, δηλ. τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐξ ἀνάγκης καὶ χωρὶς νὰ θέλει, τὴν ἴδια στιγμὴ κάνει καὶ καλὲς καὶ κακὲς σκέψεις, καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ ἀποκτοῦν λεπτὴ διάκριση. Ὅπως δηλαδὴ σπεύδει πάντοτε νὰ σκέφτεται τὸ καλό, εὐθὺς θυμᾶται καὶ τὸ κακό, ἐπειδὴ μὲ τὴν παρακοὴ τοῦ Ἀδάμ, σχίστηκε στὰ δύο ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν λοιπὸν ἀρχίσομε μὲ θερμὸ ζῆλο νὰ ἐκτελοῦμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ χάρη φωτίζει μὲ βαθιὰ αἴσθηση ὅλα τὰ αἰσθητήριά μας, καὶ κατακαίει τὶς δικές μας ἐνθυμήσεις· καὶ εὐφραίνοντας τὴν καρδιά μας μὲ μιὰ εἰρήνη ἀνυποχώρητης ἀγάπης, μᾶς κάνει ἔτσι νὰ σκεφτόμαστε πλέον μόνο πνευματικὰ καὶ ὄχι σαρκικά. Αὐτὸ πάρα πολὺ συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ προσεγγίζουν τὴν τελειότητα, οἱ ὁποῖοι ἔχουν στὴν καρδιά τους ἀκατάπαυστη τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

89. Δύο καλὰ μᾶς προμηθεύει ἡ θεία χάρη μὲ τὸ Βάπτισμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα εἶναι ἀπείρως ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ ἕνα τὸ χαρίζει ἀμέσως: μᾶς ἀνακαινίζει μὲ τὸ νερὸ τοῦ Βαπτίσματος καὶ λαμπρύνει ὅλες τὶς γραμμὲς τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὴν «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ μέσα μας, καὶ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ κάθε κηλίδα τῆς ἁμαρτίας. Τὸ δεύτερο ἀγαθὸ —τὸ «καθ' ὁ-

μοίωσιν»— ἡ χάρη περιμένει νὰ τὸ πραγματοποιήσει μαζί μας. Ὅταν λοιπὸν ἀρχίσει ὁ νοῦς μὲ πολλὴ αἴσθηση νὰ γεύεται τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ χάρη ἄρχισε νὰ ζωγραφίζει πάνω στὸ «κατ' εἰκόνα», τὸ «καθ' ὁμοίωσιν». Οἱ ζωγράφοι στὴν ἀρχὴ ἰχνογραφοῦν τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σιγὰ-σιγά, προσθέτοντας τὰ διάφορα χρώματα, φτάνουν νὰ ἀπεικονίσουν μέχρι καὶ τὶς τρίχες τὴ μορφὴ αὐτοῦ ποὺ ζωγραφίζουν. Ἔτσι καὶ ἡ θεία χάρη, πρῶτα μὲ τὸ Βάπτισμα ρυθμίζει τὸ «κατ' εἰκόνα», ἐπαναφέροντας τὸν ἄνθρωπο στὸ τί ἦταν ὅταν δημιουργήθηκε. Καὶ ὅταν δεῖ ὅτι μὲ ὅλη τὴ διάθεσή μας ἐπιθυμοῦμε τὸ κάλλος τῆς «ὁμοιώσεως» καὶ ὅτι στεκόμαστε γυμνοὶ καὶ ἄφοβοι στὸ ἐργαστήριό της, τότε ζωγραφίζει ἀρετὴ πάνω στὴν ἀρετὴ καὶ προσθέτει στὴ μορφὴ τῆς ψυχῆς δόξα πάνω στὴ δόξα καὶ τῆς προσδίδει τὸν χαρακτήρα τῆς ὁμοιώσεως. Ὥστε ἡ αἴσθηση μᾶς φανερώνει ὅτι διαμορφωνόμαστε στὸ «καθ' ὁμοίωσιν», ἀλλὰ τὴν τελειότητα τῆς ὁμοιώσεως θὰ τὴ γνωρίσομε ἀπὸ τὸν φωτισμό. Ὁ νοῦς ἀποκτᾶ μὲ τὴν αἴσθηση ὅλες τὶς ἀρετὲς μὲ κάποιο μέτρο καὶ κάποια τάξη ἀνέκφραστη, ὅταν προχωρεῖ στὴν τελειότητα· ἀλλὰ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀποκτήσει ἂν δὲν φωτιστεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία. Γιατὶ ἂν ὁ νοῦς δὲν πάρει τελείως τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» μέσω τοῦ θείου φωτός, ὅλες σχεδὸν τὶς ἄλλες ἀρετὲς μπορεῖ νὰ τὶς ἔχει, ἀλλὰ εἶναι ἀμέτοχος ἀκόμη τῆς τέλειας ἀγάπης. Ὅταν ὁμοιωθεῖ μὲ τὴν ἀρετὴ τοῦ Θεοῦ (ἐννοῶ ὅσο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸ Θεό), τότε ἔχει πάνω του καὶ τὴν ὁμοίωση τῆς θείας ἀγάπης. Σὲ μιὰ προσωπογραφία ὅταν προστεθεῖ στὸ σχέδιο ἡ κατάλληλη ἀπόχρωση ἀπὸ κάθε χρῶμα, ἡ προσωπογραφία μοιάζει στὸν εἰκονιζόμενο ἀκόμη καὶ στὸ μειδίαμα. Ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ζωγραφίζονται ἀπὸ τὴ θεία χάρη γιὰ νὰ γίνουν «καθ' ὁμοίωσιν», ὅταν προστεθεῖ ὁ φωτισμὸς τῆς ἀγάπης, τότε φανερώνει ὅτι τὸ «κατ' εἰκόνα» βρίσκεται καθ' ὁλοκληρίαν στὴν ὡραιότητα τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν». Καμιὰ ἄλλη ἀρετὴ δὲν μπορεῖ νὰ προξενήσει ἀπάθεια στὴν ψυχή, παρὰ μόνο ἡ ἀγάπη. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκπλήρωση ὅλου τοῦ νόμου[82]. Ὥστε λοιπὸν ξανακαινουργώνεται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ὁ ἐσωτερικός μας ἄνθρωπος[83] μὲ τὴ γεύση τῆς ἀγάπης, καὶ ὁλοκληρώνεται ὅταν φτάσει στὴν τελειότητά της.

90. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς προόδου, ἂν ἀγαπήσομε μὲ θερμότητα τὴν ἀρετὴ τοῦ Θεοῦ, δίνει στὴν ψυχὴ νὰ γευθεῖ τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλη τὴν αἴσθηση καὶ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐννοήσει ὁ νοῦς μὲ ἀκριβὴ γνώση τὸ τέλειο βραβεῖο τῶν κόπων ποὺ καταβάλλονται γιὰ τὸ Θεό. Κατόπιν ὅμως κρύβει τὸ πολύτιμο καὶ ζωοποιὸ αὐτὸ δῶρο, ὥστε καὶ ἂν ἐργαζόμαστε ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετές, νὰ νομίζομε ὅτι δὲν εἴμαστε τίποτε, γιὰ τὸ λόγο ὅτι δὲν κάναμε ἀκόμη συνήθεια

82. Ρωμ. 13, 10. 83. Β' Κορ. 4, 16.

τὴν ἁγία ἀγάπη. Τότε λοιπόν, κυρίως ὁ δαίμονας τοῦ μίσους ἐνοχλεῖ τὶς ψυχὲς ὅσων ἀγωνίζονται, ὥστε καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς ἀγαποῦν νὰ σηκώνει μίσος, καὶ μέχρι προδοσίας νὰ φέρνει τὴν καταστρεπτικὴ ἐνέργεια τοῦ μίσους. Γι' αὐτὸ περισσότερο πονεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ νὰ θυμᾶται τὴν πνευματικὴ ἀγάπη, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσει μὲ αἴσθηση, γιατὶ ὑστερεῖ στοὺς τέλειους ἀσκητικοὺς κόπους. Εἶναι ἀνάγκη λοιπόν, ἔστω καὶ βιάζοντας τὸν ἑαυτό μας, νὰ ἐργαζόμαστε τὴν τέλεια ἀγάπη γιὰ νὰ φτάσομε νὰ τὴν γευθοῦμε μὲ κάθε αἴσθηση καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία. Γιατὶ τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ὅσο βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα, παρὰ μόνο οἱ ἅγιοι ποὺ ἔφτασαν ὡς τὸ μαρτύριο καὶ τὴν τέλεια ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε ὡς τὸ μαρτύριο, μεταβάλλεται ὁλόκληρος καὶ οὔτε γιὰ τροφὴ δὲν ἔχει εὔκολη τὴν ὄρεξη· γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ τρέφεται ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, τί νὰ ἐπιθυμήσει πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο; Γι αὐτὸ καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος, ὁ γεμάτος ἀπὸ πνευματικὴ γνώση, μᾶς ἀναγγέλλει τὴν μέλλουσα ἀπόλαυση τῶν δικαίων ἀπὸ τὴ δική του πείρα καὶ λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι φαγητὸ καὶ ποτό, παρὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ποὺ δίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα»[84]· καὶ αὐτὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς τέλειας ἀγάπης. Ὥστε μποροῦν νὰ γεύονται ἐδῶ συνεχῶς τὴν τέλεια ἀγάπη ἐκεῖνοι ποὺ προκόβουν στὴν τελειότητα. Τέλεια ὅμως κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσει, παρὰ ὅταν καταποθεῖ ἡ θνητότητα ἀπὸ τὴ ζωή[85].

91. Μοῦ διηγήθηκε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν ἀχόρταγα τὸ Θεό, ὅτι ἐπιθύμησε κάποτε νὰ γνωρίσει φανερὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε μὲ πολλὴ αἴσθηση καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία ὁ Ἀγαθός. «Καὶ τόσο πολὺ αἰσθάνθηκα τὴν ἐνέργειά της, εἶπε, ὥστε ἡ ψυχή μου νὰ βιάζεται νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ μιὰ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ ἀγάπη καὶ νὰ μεταβεῖ στὸν Κύριο, σὰν νὰ ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρη ζωή». Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε πεῖρα τῆς τέτοιας ἀγάπης, καὶ ἂν πάρα πολὺ ὑβριστεῖ ἢ ἀδικηθεῖ ἀπὸ ἄλλον —γιατὶ συμβαίνει νὰ ἔχει αὐτὸς κάποιον νὰ τὸν λυπεῖ— δὲν ὀργίζεται ἐναντίον του, ἀλλὰ μένει σὰν νὰ εἶναι κολλημένος μὲ τὴν ἀγάπη στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὸν ἔβρισε ἢ τὸν ἀδίκησε. Ἐξάπτεται μόνο ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἢ καταδιώκουν τοὺς φτωχοὺς ἢ ἀπευθύνουν κατὰ τοῦ Θεοῦ λόγους ἄδικους, ὅπως λέει ἡ Γραφή[86], ἢ ζοῦν μὲ ἄλλο κακὸ τρόπο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ πολὺ παραπάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἢ μᾶλλον ποὺ δὲν ἀγαπᾶ πλέον τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μόνο τὸ Θεό, δὲν μάχεται πλέον γιὰ τὴ δική του τιμή, ἀλλὰ μόνο θέλει νὰ τιμᾶται ἡ δικαιοσύνη Ἐκείνου, ποὺ τὸν τίμησε μὲ αἰώνια τιμή. Αὐτὸ δὲν τὸ θέλει μὲ μισὴ καρδιά, ἀλλὰ ἔχει αὐτὴ τὴ διάθεση σὰν συνήθεια, λόγω τῆς πολλῆς πείρας τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς

84. Ρωμ. 14, 17. 85. Β' Κορ. 5, 4. 86. Ψαλμ. 74, 6.

χάρης ἔχει τόση πολλὴ ἀγάπη, ξεπερνᾶ καὶ τὴν πίστη κατὰ τὸν καιρὸ αὐτῆς τῆς θείας ἐνέργειας, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη κρατᾶ μὲ αἴσθηση καρδιᾶς Αὐτόν, ποὺ τιμᾶ μὲ τὴν πίστη. Αὐτὸ τὸ φανερώνει μὲ σαφήνεια ὁ ἅγιος Ἀπόστολος λέγοντας: «Τώρα μένουν αὐτὰ τὰ τρία, ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη»[87]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ —ὅπως εἶπα— κατέχει τὸ Θεὸ μὲ τὸν πλοῦτο τῆς ἀγάπης, εἶναι τότε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν πίστη του, ἀφοῦ βρίσκεται ὁλόκληρος μέσα στὸν θεῖο πόθο.

92. Ἡ μέτρια ἐνέργεια τῆς ἁγίας γνώσεως μᾶς κάνει νὰ λυπούμαστε πολὺ ὅταν ἐξαιτίας κάποιου ἐρεθισμοῦ ὑβρίσομε ἄλλον καὶ τὸν κάνομε ἐχθρό μας. Γι' αὐτὸ δὲν παύει νὰ κεντᾶ τὴ συνείδησή μας μέχρις ὅτου μὲ πολλὴ ἀπολογία πρὸς τὸν ὑβρισθέντα τὸν ἐπαναφέρομε στὴν προηγούμενη διάθεση. Ἡ τέλεια ὅμως ἐνέργεια τῆς ἁγίας γνώσεως, καὶ ἄδικα ἂν ὀργιστεῖ κάποιος κοσμικὸς ἄνθρωπος ἐναντίον μας, μᾶς κάνει νὰ ἐξετάζομε καὶ νὰ φροντίζομε πολὺ γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὁπωσδήποτε γινόμαστε ἐμπόδιο σὲ κάποιον ποὺ εἶναι στραμμένος στὰ παρόντα. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ νοῦς μας παύει τὶς πνευματικὲς θεωρίες· γιατὶ ὁ λόγος τῆς γνώσεως, ποὺ εἶναι ὅλο ἀγάπη, δὲν ἐπιτρέπει στὴ διάνοια νὰ ἁπλωθεῖ γιὰ νὰ συλλάβει τὰ θεῖα ἀντικείμενα τῆς θεωρίας, ἂν προηγουμένως δὲν ἐπαναφέρομε στὴν ἀγάπη καὶ ἐκεῖνον ποὺ ὀργίζεται ἄδικα ἐναντίον μας. Ἂν ὅμως ἐκεῖνος δὲν θέλει νὰ γίνει αὐτὸ ἢ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ ζοῦμε, τότε ἡ ἁγία γνώση μᾶς ὠθεῖ νὰ ἔχομε τὴ μορφὴ τοῦ προσώπου του στὴ ψυχή μας μὲ ἀπεριόριστη ἀγάπη, καὶ ἔτσι στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς νὰ ἐκπληρώσομε τὸ νόμο τῆς ἀγάπης. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ ὅτι πρέπει καὶ τὰ πρόσωπα ἐκείνων ποὺ χωρὶς λόγο ὀργίζονται ἐναντίον μας, νὰ τὰ βλέπομε στὴ διάνοιά μας χωρὶς ὀργή, ὅσοι θέλομε νὰ ἔχομε γνώση Θεοῦ. Καὶ ἂν κάνομε αὐτό, τότε ὄχι μόνον ὁ νοῦς μας θὰ κινηθεῖ στὴ θεολογία χωρὶς πλάνη, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ θὰ ἀνέβει μὲ μεγάλη παρρησία, τρέχοντας χωρὶς ἐμπόδιο ἀπὸ τὴ δεύτερη βαθμίδα στὴν πρώτη.

93. Ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς, σ' ἐκείνους ποὺ ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἔρωτα γιὰ τὴν εὐσέβεια φαίνεται σκληρὸς καὶ πολὺ σκυθρωπός, ὄχι γιατὶ εἶναι πράγματι τέτοιος, ἀλλὰ γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση εὐθὺς ἀπὸ τὴ γέννηση ζεῖ καὶ συναναστρέφεται μέσα στὸ πλάτος τῶν ἡδονῶν. Σ' ἐκείνους ποὺ μπόρεσαν νὰ φτάσουν στὸ μέσο τοῦ δρόμου, φαίνεται εὐχάριστος καὶ ξεκούραστος, ἐπειδὴ ἔχει ὑποταχθεῖ ἡ κακία στὴν συνήθεια τῆς ἀρετῆς καὶ χάνεται μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν παράλογων ἡδονῶν. Γι αὐτὸ ἡ ψυχὴ στὸ ἑξῆς βαδίζει μ' εὐχαρίστηση τὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν. Γιὰ τοῦτο ὁ Κύριος, ὅταν μᾶς προτρέπει στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, στὴν ἀρχὴ λέει: «Πόσο στενὸς καὶ δύσκολος εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βασιλεία! Καὶ εἶναι λίγοι ὅσοι τὸν βρίσκουν»[88]. Σ' ἐκείνους πάλι ποὺ μὲ θερμὴ διάθεση ἀποφασίζουν τὴν τήρηση τῶν ἁγίων ἐντολῶν Του, λέει: «Ὁ ζυγός μου εἶναι ἤπιος καὶ τὸ φορτίο μου ἐλαφρό»[89]. Πρέπει λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα νὰ ἐργαζόμαστε μὲ κάποια βία τὶς ἅγιες ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὁ ἀγαθὸς Κύριος, βλέποντας τὸ σκοπὸ καὶ τὸν κόπο μας, νὰ μᾶς δώσει θέληση ἕτοιμη νὰ ὑπηρετεῖ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τὰ ἔνδοξα θελήματά Του. Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι ποὺ κάνει πρόθυμη τὴ θέληση[90], ὥστε μὲ πολλὴ χαρὰ νὰ ἐργαζόμαστε ἀκατάπαυστα τὸ ἀγαθό. Τότε πράγματι θὰ αἰσθανθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ μέσα μας καὶ τὸ νὰ θέλομε καὶ τὸ νὰ ἐνεργοῦμε κατὰ τὴ θέλησή Του[91].

94. Ὅπως τὸ κερὶ ἂν δὲν ζεσταθεῖ καὶ μαλαχθεῖ πολὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴ σφραγίδα ποὺ βάζομε πάνω του, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἂν δὲν δοκιμαστεῖ μὲ κόπους καὶ ἀσθένειες δὲν μπορεῖ νὰ λάβει τὴ σφραγίδα τῆς ἀρετῆς τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέει στὸ θεῖο Παῦλο: «Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρη μου· γιατὶ ἡ δύναμή μου ὁλοκληρώνεται στὴν ἀσθένεια». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος καυχιέται μὲ τὰ ἑξῆς λόγια: «Μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση λοιπὸν θὰ καυχηθῶ περισσότερο γιὰ τὶς ἀσθένειές μου, γιὰ νὰ κατοικήσει μέσα μου ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ»[92]. Ἀλλὰ καὶ τὸ βιβλίο τῶν Παροιμιῶν γράφει: «Ὅποιον ἀγαπᾶ ὁ Κύριος, τὸν παιδαγωγεῖ· μαστιγώνει ὅποιον παραδέχεται παιδί Του»[93]. Ὁ Ἀπόστολος λέγοντας «ἀσθένειες» ἐννοεῖ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ, ποὺ συνεχῶς συνέβαιναν καὶ σ' αὐτὸν καὶ σὲ ὅλους τοὺς τότε ἁγίους, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύονται, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, ἐξαιτίας τῶν ὑπερβολικῶν ἀποκαλύψεων[94]· ἀλλὰ μᾶλλον νὰ μένουν μὲ τὴν ταπείνωση στὴν κατάσταση τῆς τελειότητας, καὶ μὲ τοὺς συχνοὺς ἐξευτελισμοὺς νὰ διατηροῦν τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ μὲ ὁσιότητα. Ἐμεῖς ὅμως τώρα ὅταν λέμε «ἀσθένειες», ἐννοοῦμε τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τὶς σωματικὲς ἀρρώστιες. Τότε, ἐπειδὴ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ποὺ ἀγωνίζονταν κατὰ τῆς ἁμαρτίας παραδίνονταν σὲ θανατηφόρες πληγὲς καὶ σὲ διάφορες ἄλλες κακοπάθειες, ἦταν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ μπῆκαν λόγω τῆς ἁμαρτίας στὴν ἀνθρώπινη φύση. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ πληθύνεται μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου ἡ εἰρήνη τῶν ἐκκλησιῶν, πρέπει νὰ δοκιμάζονται οἱ ἀγωνιστὲς τῆς εὐσέβειας, στὸ σῶμα μὲ συνεχεῖς ἀρρώστιες καὶ στὴν ψυχὴ μὲ πονηροὺς λογισμούς· καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἡ πνευματικὴ γνώση ἐνεργεῖ μὲ κάθε αἴσθηση καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν κάθε κενοδοξία καὶ κάθε ὑπερήφανη σκέψη καὶ νὰ μπορέσουν —καθὼς εἶπα— νὰ δεχτοῦν μέσα στὶς καρδιές τους μὲ μεγάλη ταπείνωση τὴ σφραγίδα τῆς θείας ὡραιότητας, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Δαβίδ: «Τυπώθηκε ἐπάνω μας Κύριε τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου»[95]. Πρέπει λοιπὸν μὲ εὐχαριστία νὰ ὑπομένομε

87. Α' Κορ. 13, 13.

88. Ματθ. 7, 14.
89. Ματθ. 11, 30.
90. Παροιμ. 8, 35.
91. Φιλιπ. 2, 13.
92. Β' Κορ. 12, 9.
93. Παροιμ. 3, 12.
94. Β' Κορ. 12, 7.
95. Ψαλμ. 4, 7.

τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου· καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς λογαριαστεῖ ὡς ἕνα δεύτερο μαρτύριο, τόσο οἱ συνεχεῖς ἀρρώστιες, ὅσο καὶ ἡ μάχη ἐναντίον τῶν δαιμονικῶν λογισμῶν. Γιατὶ ὁ διάβολος ποὺ ἔλεγε τότε στοὺς ἁγίους μάρτυρες μέσω τῶν ἄνομων ἐκείνων ἀρχόντων νὰ ἀρνηθοῦν τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ἐπιθυμήσουν τὴ δόξα τοῦ βίου, στέκεται καὶ τώρα καὶ λέει τὰ ἴδια στοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἀκατάπαυστα. Αὐτὸς ποὺ ἔκανε τότε νὰ ὑποφέρουν τὰ σώματα τῶν ἁγίων καὶ κακοποιοῦσε ὑπερβολικὰ τοὺς τιμημένους δασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου μέσω ἐκείνων ποὺ ὑπηρετοῦσαν τὰ διαβολικὰ ἐκεῖνα φρονήματα, ὁ ἴδιος φέρνει καὶ τώρα στοὺς ὁμολογητὲς τῆς εὐσέβειας τὰ διάφορα παθήματα, μὲ πολλὲς ὕβρεις καὶ ἐξευτελισμούς, ὅταν μάλιστα αὐτοὶ βοηθοῦν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου μὲ πολλὴ δύναμη τοὺς φτωχοὺς ποὺ κακοπαθοῦν. Καὶ γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη μὲ βεβαιότητα καὶ ὑπομονὴ νὰ ἐργαζόμαστε τὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεώς μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ: «Περίμενα μὲ πολλὴ ὑπομονὴ τὸν Κύριο, καὶ μοῦ ἔδειξε προσοχή»[96].

95. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι κάτι ποὺ δύσκολα κανεὶς ἀποκτᾶ, γιατὶ ὅσο μεγάλο πράγμα εἶναι, τόσο μὲ πολλοὺς ἀγῶνες κατορθώνεται. Ὅμως ἔρχεται μὲ δύο τρόπους σ' ἐκείνους ποὺ μετέχουν στὴ θεία γνώση. Ὅταν δηλαδὴ ὁ ἀγωνιστὴς τῆς εὐσέβειας βρίσκεται σὲ μιὰ μέση κατάσταση τῆς πνευματικῆς πείρας, τότε ἔχει κάπως ταπεινότερο τὸ φρόνημα, ἢ λόγω ἀσθένειας τοῦ σώματος, ἢ ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ χωρὶς λόγο ἐχθρεύονται ὅσους ἀγωνίζονται γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἢ ἐξαιτίας τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Ὅταν ὅμως ὁ νοῦς μὲ πολλὴ αἴσθηση καὶ πληροφορία καταφωτιστεῖ ἀπὸ τὴ θεία χάρη, τότε ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν ταπεινοφροσύνη σὰν φυσική· γιατὶ καθὼς τρέφεται πλούσια ἀπὸ τὴ θεία ἀγαθότητα, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ φουσκώνει στὴν ἔπαρση τῆς φιλοδοξίας, ἀκόμη καὶ ἂν ἐργάζεται ἀκατάπαυστα τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον νομίζει τὸν ἑαυτό της κατώτερο ἀπ' ὅλους, γιατὶ ἔχει ἔρθει σὲ κοινωνία μὲ τὴ θεία ἐπιείκεια. Ἡ πρώτη ἐκείνη ταπεινοφροσύνη ἔχει συνήθως λύπη καὶ στενοχώρια, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἔχει χαρὰ καὶ συστολὴ γεμάτη σοφία. Γι' αὐτὸ —ὅπως εἶπα— ἡ πρώτη ἔρχεται σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸ μέσο τῶν ἀγώνων, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀποστέλλεται σ' ἐκείνους ποὺ πλησιάζουν τὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ ἡ πρώτη πολλὲς φορὲς ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὶς βιοτικὲς ἐπιτυχίες, ἐνῶ ἡ ἄλλη, καὶ ἂν τῆς προσφέρουν ὅλες τὶς βασιλεῖες τοῦ κόσμου, δὲν ἐπηρεάζεται, οὔτε αἰσθάνεται διόλου τὰ φοβερὰ βέλη τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ ἀφοῦ εἶναι ὁλόκληρη πνευματική, ἀγνοεῖ ὁπωσδήποτε τὶς σωματικὲς δόξες. Πρέπει ὅμως ὁ ἀγωνιστὴς μὲ κάθε τρόπο νὰ περάσει ἀπὸ τὴν πρώτη γιὰ νὰ φτάσει στὴ δεύτερη· γιατὶ ἂν ἡ χάρη δὲ μαλακώσει προηγουμένως μὲ τὴν πρώτη τὸ αὐτεξούσιό μας, γιὰ νὰ μᾶς δοκιμάσει μέσω τῶν παιδαγωγικῶν θλίψεων, δὲ μᾶς χαρίζει τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς τέλειας ταπεινοφροσύνης.

96. Ψαλμ. 39, 2.

96. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἡδονὲς τοῦ βίου, φτάνουν στὴν ἁμαρτία ἀπὸ τοὺς λογισμούς. Καθὼς τοὺς ὁδηγεῖ μιὰ γνώμη χωρὶς διάκριση, ἐπιθυμοῦν ὅλες τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις τους νὰ τὶς κάνουν λόγια ἄνομα καὶ ἀσεβὴ ἔργα. Ὅσοι ἀντίθετα προσπαθοῦν νὰ κατορθώσουν τὸν ἀσκητικὸ βίο, ἀπὸ τὰ σφάλματα ἔρχονται στοὺς πονηροὺς λογισμούς, ἢ σὲ πονηρὰ καὶ ἐπιβλαβὴ λόγια. Γιατὶ ὅταν οἱ δαίμονες δοῦνε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ ἀκοῦν μὲ εὐχαρίστηση κατηγορίες γιὰ ἄλλους, ἢ νὰ ἀργολογοῦν καὶ νὰ λένε λόγια ποὺ δὲν ἁρμόζουν, ἢ νὰ γελοῦν ἀπρεπῶς, ἢ νὰ θυμώνουν ὑπερβολικά, ἢ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν κούφια καὶ μάταιη δόξα, τότε ὅλοι μαζὶ ὁπλίζονται ἐναντίον τους. Καὶ μεταχειρίζονται κυρίως τὴ φιλοδοξία γιὰ πρόφαση τῆς κακίας τους καὶ μέσω αὐτῆς σὰν ἀπὸ σκοτεινὴ θυρίδα πηδοῦν καὶ ἁρπάζουν τὶς ψυχές. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ ὅλες τὶς ἀρετές, νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν τὴ δόξα, οὔτε μὲ πολλοὺς νὰ ἀναστρέφονται, οὔτε νὰ βγαίνουν συχνὰ ἔξω, ἢ νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ κατηγορούμενοι εἶναι ἄξιοι τῆς κατηγορίας, οὔτε πολὺ νὰ μιλοῦν, καὶ ἂν ἀκόμη μποροῦν νὰ λένε πάντοτε καλά. Γιατὶ ἡ πολυλογία διασκορπίζει ὑπερβολικὰ τὸ νοῦ, καὶ ὄχι μόνο τὸν κάνει ἀδρανὴ στὴν πνευματικὴ ἐργασία, ἀλλὰ καὶ τὸν παραδίνει στὸ δαίμονα τῆς ἀκηδίας· αὐτὸς πάλι, ἀφοῦ τὸν ἐξασθενήσει ὑπέρμετρα, τὸν παραδίνει στοὺς δαίμονες τῆς λύπης καὶ τῆς ὀργῆς. Πρέπει λοιπὸν πάντοτε νὰ ἀπασχολοῦμε τὸ νοῦ στὴν τήρηση τῶν ἁγίων ἐντολῶν καὶ στὴ βαθιὰ μνήμη τοῦ ἔνδοξου Κυρίου. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος ἐφαρμόζει ἐντολή, δὲ θὰ γνωρίσει πονηρὸ λόγο»[97], δηλαδὴ δὲν θὰ ξεστρατίσει σὲ πονηροὺς λογισμοὺς ἢ λόγους.

97. Ὅταν ἡ καρδιὰ μὲ ἕναν πόνο ποὺ καίει δέχεται τὰ τοξεύματα τῶν δαιμόνων, ὥστε νὰ νομίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι πραγματικὰ βέλη, τότε ἡ ψυχὴ μισεῖ μὲ πόνο τὰ πάθη, καθὼς βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς καθάρσεως· γιατὶ ἂν δὲν πονέσει πολὺ γιὰ τὴν ἀναίδεια τῆς ἁμαρτίας, δὲ θὰ μπορέσει νὰ χαρεῖ πλουσιοπάροχα γιὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ καθαρίσει τὴν καρδιά του, ἂς τὴν φλογίζει διαρκῶς μὲ τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, αὐτὸ μόνον ἔχοντας μελέτη καὶ ἀκατάπαυστη ἐργασία. Δὲν πρέπει ἄλλοτε νὰ προσεύχονται κι ἄλλοτε ὄχι, ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ἀποβάλουν τὴ σαπρότητά τους, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ καθαρίσει τὸν χρυσό, ἂν γιὰ λίγο ἀφήσει τὴ φωτιὰ νὰ σταματήσει, σκληραίνεται πάλι τὸ μετάλλευμα ποὺ καθαρίζει. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἄλλοτε θυμᾶται τὸ Θεὸ καὶ ἄλλοτε ὄχι, ἐκεῖνο ποὺ νομίζει ὅτι ἀποκτᾶ μὲ τὴν προσευχὴ τὸ χάνει μὲ τὴν ἀπραξία. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ἀρετὴ εἶναι νὰ ἀφανίζει πάντοτε, μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ὅ,τι γήινο ὑπάρχει στὴν καρδιά, ὥστε σιγὰ-σιγὰ τὸ κα-

97. Ἐκκλ. 8, 5.

κὸ νὰ ἀφανιστεῖ τελείως ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς μνήμης τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ψυχὴ νὰ ἐπανέλθει μὲ μεγαλύτερη δόξα στὴ φυσική της λαμπρότητα.

98. Ἀπάθεια δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴ μᾶς πολεμοῦν οἱ δαίμονες —γιατὶ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ φύγομε ἀπὸ τὸν κόσμο, κατὰ τὸν Ἀπόστολο[98]— ἀλλὰ ἐνῶ μᾶς πολεμοῦν, νὰ μένομε ἀπολέμητοι. Οἱ σιδερόφρακτοι πολεμιστὲς τοξεύονται ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τους, ἀκοῦνε καὶ τὸν ἦχο τοῦ βέλους, ἀκόμη βλέπουν καὶ τὰ βέλη ποὺ ρίχνουν ἐναντίον τους οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ δὲν τραυματίζονται λόγω τῆς στερεότητας τῶν πολεμικῶν ἐνδυμάτων τους. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι μένουν ἀπολέμητοι, ἐπειδὴ εἶναι περιφραγμένοι ἀπὸ σιδερένια ἐνδύματα. Ἐμεῖς ὅμως, φορώντας τὴν πανοπλία τοῦ ἁγίου φωτὸς καὶ τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας καὶ ὁπλισμένοι μὲ ὅλα τὰ καλὰ ἔργα, ἂς διασπάσομε τὶς σκοτεινὲς φάλαγγες τῶν δαιμόνων. Γιατὶ τὴν καθαρότητα δὲν τὴ φέρνει μόνο τὸ νὰ μὴν πράττομε τὰ κακά, ἀλλὰ τὸ νὰ καταστρέψομε ὁλότελα τὰ κακὰ μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν καλῶν.

99. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ νικήσει ὅλα σχεδὸν τὰ πάθη, δύο δαίμονες ἀπομένουν ποὺ παλεύουν ἐναντίον του. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἕνας ἐνοχλεῖ τὴν ψυχή, καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ τὴν ὁδηγεῖ σ' ἕνα ἄκαιρο ζῆλο, ὥστε νὰ μὴ θέλει κανέναν ἄλλο νὰ ἀρέσει ὅπως αὐτὴ στὸ Θεό. Ὁ ἄλλος πολεμεῖ τὸ σῶμα παρακινώντας το σὲ μιὰ φλογερὴ ἐπιθυμία συνουσίας. Αὐτὸ συμβαίνει στὸ σῶμα, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐπειδὴ ἡ ἡδονὴ αὐτὴ εἶναι μέσα στὴ φύση του γιὰ τὴ γέννηση παιδιῶν, κι ἔτσι εὔκολα νικᾶ· κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δεῖ ὁ Κύριος κανένα ἀγωνιστὴ ποὺ ἀκμάζει μὲ πλῆθος ἀρετῶν, παραχωρεῖ κάποτε νὰ καταμολύνεται ἀπὸ τὸν δαίμονα αὐτόν, γιὰ νὰ ἔχει αἰτία νὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του χειρότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἐνόχληση ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος ἀκολουθεῖ τὰ κατορθώματα, ἢ ἄλλοτε προηγεῖται, ὥστε εἴτε πρὶν εἴτε μετὰ ἐνεργεῖ τὸ πάθος, ἡ ψυχὴ νὰ φαίνεται ἀχρεία, ὅσο καὶ ἂν εἶναι μεγάλα τὰ κατορθώματά της. Ἀλλὰ τὸν πρῶτο δαίμονα θὰ τὸν πολεμήσομε μὲ μεγάλη ταπεινοφροσύνη καὶ ἀγάπη, καὶ τὸν δεύτερο μὲ ἐγκράτεια, ἔλλειψη ὀργῆς καὶ βαθιὰ μελέτη τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ αἰσθανόμαστε μὲ τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἀκατάπαυστα τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ νικήσομε μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ τὰ πάθη αὐτά.

100. Ὅσοι γίναμε μέτοχοι τῆς ἁγίας γνώσεως, πάντως θὰ δώσομε λόγο καὶ γιὰ τοὺς ἀθέλητους μετεωρισμούς μας, ὅπως λέει καὶ ὁ θεῖος Ἰώβ: «Ἐπεσήμανες καὶ κάθε τυχὸν ἀκούσιο παράπτωμά μου»[99]. Καὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο· γιατὶ ἂν δὲ σταματήσει κανεὶς τὴν παντοτινὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν παραμελήσει τὶς ἅγιες ἐντολές Του, δὲ θὰ πέσει οὔτε σὲ ἑκούσιο, οὔτε σὲ ἀκούσιο παράπτωμα. Πρέπει λοιπὸν ἀμέσως καὶ γιὰ τὰ ἀκούσια παραπτώματα νὰ προσφέρομε θερμὴ ἐξομολόγηση στὸν Κύριο, δηλαδὴ γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ μοναχικοῦ κανόνα (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν

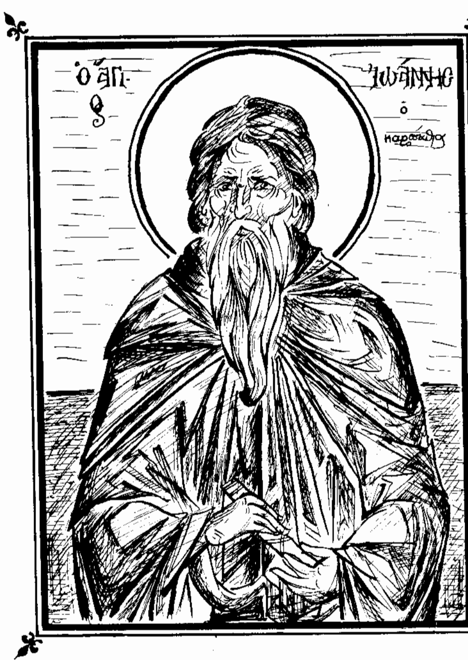
98. Α' Κορ. 5, 10. 99. Ἰὼβ 14, 17.

κάνει ἀνθρώπινα λάθη), μέχρις ὅτου πληροφορηθεῖ ἡ συνείδησή μας μέσα σὲ δάκρυα ἀγάπης γιὰ τὴ συγχώρησή τους. «Γιατὶ ἂν ὁμολογοῦμε τὶς ἁμαρτίες μας —λέει ἡ Γραφή— εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δίκαιος καὶ θὰ συγχωρέσει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ θὰ μᾶς καθαρίσει ἀπὸ κάθε ἀδικία»[100]. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχομε ἀδιάκοπα τὸ εἶδος τῆς ἐξομολογήσεως, μήπως ἡ συνείδησή μας ξεγελᾶ τὸν ἑαυτό της, μὲ τὸ νὰ νομίζει ὅτι ἀρκετὰ ἐξομολογήθηκε στὸ Θεό. Γιατὶ ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ συνείδησή μας, ἀκόμη καὶ ἂν κανείς, μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία, τίποτε δὲν αἰσθάνεται γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ τὸν κατηγορεῖ ἡ συνείδηση, καθὼς ὁ σοφότατος Παῦλος μᾶς διδάσκει λέγοντας: «Ἀλλὰ οὔτε τὸν ἑαυτό μου δὲν ἀνακρίνω· γιὰ τίποτα δὲ βρίσκω νὰ μὲ κατηγορεῖ ἡ συνείδησή μου, ἀλλὰ ἡ δικαίωσή μου δὲ βρίσκεται ἐδῶ. Αὐτὸς ποὺ μὲ κρίνει εἶναι ὁ Κύριος»[101]. Γιατὶ ἂν δὲν ἐξομολογηθοῦμε καὶ γι' αὐτὰ ὅπως πρέπει, θὰ δοκιμάσομε κάποιαν ἄγνωστη δειλία στὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας. Θὰ ἔπρεπε ἐμεῖς ποὺ ἀγαποῦμε τὸν Κύριο, νὰ προσευχόμαστε νὰ βρεθοῦμε τότε χωρὶς κανένα φόβο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δοκιμάζει τότε φόβο, δὲ θὰ περάσει ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ ταρτάρου· γιατὶ αὐτοὶ θὰ ἔχουν σὰν συνήγορο τῆς κακίας τους τὴ δειλία τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ αἰσθάνεται ἀγαλλίαση μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, πηγαίνει πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς σκοτεινὲς παρατάξεις μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, πετώντας μὲ τὰ φτερὰ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης, ἀφοῦ ἔχει χωρὶς κανένα κενὸ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, τὴν ἀγάπη[102]. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, θὰ ἁρπαγοῦν μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τελειώνουν τὸν βίο μὲ τέτοια παρρησία, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ καὶ λίγο δειλιάζουν τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, θὰ ἀφεθοῦν μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, σὰν ὑπόδικοι, γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως, καὶ ἔτσι νὰ δεχτοῦν τὴν κληρονομία ποὺ τοὺς ὀφείλεται κατὰ τὰ ἔργα τους ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό μας καὶ βασιλιὰ Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ δικός Του εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητας τῆς βασιλείας Του ποὺ δίνει σ' ἐμᾶς ποὺ Τὸν ἀγαποῦμε, σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Ἑρμηνεία τοῦ Ἁγ. Μαξίμου στὴ φράση τοῦ 100οῦ κεφ. «γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως».

Ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέκτησαν τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀνύψωσαν τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἀρετές, θ' ἁρπαχτοῦν μέσα σὲ σύννεφα, κατὰ τὸν Ἀπόστολο[103], καὶ δὲ θὰ ὑποστοῦν κρίση. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν ἀπέκτησαν ὁλόκληρη τὴν τελειότητα, ἀλλὰ ἔχουν ἁμαρτήματα μαζὶ μὲ τὰ κατορθώματα, αὐτοὶ ἔρχονται στὸ δικαστήριο τῆς κρίσεως. Καὶ ἐκεῖ, μὲ τὴν ἐξέταση τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν πράξεων, θὰ εἶναι σὰν νὰ φλογίζονται, καὶ ἂν βαρύνει ἡ πλάστιγγα τῶν καλῶν πράξεων, καθαρίζονται ἀπὸ τὴν κόλαση.

100. Α' Ἰω. 1, 9. 101. Α' Κορ. 4, 3-4. 102. Ρωμ. 13, 10. 103. Α' Θεσ. 4, 17.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ χρόνος ποὺ ἔζησε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, ὁ τόπος ὅπου πέρασε τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀσκήσεως, καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, μᾶς εἶναι ἄγνωστα. Μόνο ὁ ἱερὸς Φώτιος γράφει γι' αὐτὸν (Ἀνάγνωση 201): «Ὑπερτερεῖ πολὺ ὁ Διάδοχος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Καρπάθιο, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφει τὸ ἔργο του "Λόγος παρηγορητικὸς πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας", ποὺ τὸν παρακάλεσαν νὰ τοὺς γράψει. Διαιρεῖται ὁ λόγος αὐτὸς σὲ ἑκατὸ κεφάλαια καὶ προτρέπει τοὺς ἀναγνῶστες νὰ ἔχουν ἐγκαρτέρηση στὶς συμφορὲς καὶ νὰ ὑπομένουν τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τοὺς ἔρχονται».

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πατέρες τῆς Ἐρήμου, ἀσκητὴς καὶ δάσκαλος τοῦ μοναχικοῦ βίου. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ πρόκειται γιὰ τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπο Καρπάθου, ἔργα τοῦ ὁποίου διάβασε ὁ Μ. Φώτιος. Ὡς σοφὸς καὶ ὅσιος, βρίσκεται ἐναρμονισμένος μὲ τὴν ἀσκητικὴ καὶ ἡσυχαστικὴ παράδοση, παρουσιάζοντας ἰδιοτύπως τὴ διδασκαλία του, ποὺ ἀποτελεῖ ἑρμηνεία σαρκωμένη τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ὅπου συνεχῶς παραπέμπει.

Τὰ ἐνσωματωθέντα ἔργα του στὴ Φιλοκαλία εἶναι τὰ «Ἑκατὸ Παραμυθητικὰ Κεφάλαια» καὶ ὁ «Ἀσκητικὸς Λόγος», ποὺ ἔγραψε καὶ ἀπέστειλε στοὺς θλιβόμενους μοναχοὺς τῶν Ἰνδιῶν, κατόπιν παρακλήσεώς τους. Πρόκειται πράγματι γιὰ παρηγορητικὲς καὶ ἐνθαρρυντικὲς παραινέσεις πρὸς μοναχούς, ὅπου περιγράφονται οἱ ἀγῶνες κατὰ τῶν παθῶν, τοῦ κόσμου καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπὸ μορφὴ παιδαγωγίας θλίβει τοὺς ἀγαπητούς Του.

Ἡ φράση τοῦ ὁσίου Ἰωάννη εἶναι σαφὴς καὶ τὰ νοήματα χρυστάλλινα, μὲ ἐπένδυση πολλὲς φορὲς ἀλληγορική, μέθοδο ποὺ ἐφαρμόζει, ὅπως πολλοὶ πατέρες, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ἡ προσπάθειά του εἶναι αἰσθητή· θέλει νὰ παρουσιάσει τὴν πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ ζωὴ κοπιαστικὴ μέν, ἀλλὰ καὶ γεμάτη χαρὰ καὶ ἀνάπαυση ψυχῆς.

Γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς μοναχοὺς στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ διαβόλου, τοὺς ἀποκαλύπτει τὴν ἑξῆς ἀλήθεια, τὴν ὁποία μὴ βλέποντας θλίβονταν: ὅτι αἰσθάνονται μὲν αὐτοὶ τοὺς πολέμους τοῦ διαβόλου καὶ τὴν πίκρα τους, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται αὐτὸ ποὺ εἶναι γεγονός· δηλαδὴ τὶς μαστιγώσεις ποὺ δίνουν οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀντίστασή τους στὶς δαιμονικὲς προκλήσεις, μὲ τὴ μετάνοιά τους καὶ τὶς προσευχές τους, μὲ τὶς ὁποῖες καίνε τοὺς δαίμονες, ὅπως γράφει καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης: «Ὀνόματι Ἰησοῦ μάστιζε πολεμίους».

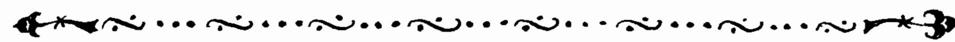
Θέλοντας ὁ ὅσιος δάσκαλος νὰ ἀπαλλάξει τοὺς μοναχοὺς ἀπὸ αἰσθήματα κατωτερότητας ἀπέναντι τῶν λαϊκῶν καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ὑψηλὴ κλήση τους, γράφει· «Πρόσεξε νὰ μὴ καλοτυχίσεις ποτὲ τὸν κοσμικὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν μοναχό, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔχει γυναίκα καὶ παιδιὰ καὶ εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὶς ἐλεημοσύνες ποὺ κάνει καὶ δὲν πειράζεται ἀπὸ τὸν σατανᾶ, νομίζοντας ἔτσι ὅτι αὐτὸς εἶναι πιὸ εὐάρεστος στὸν Θεό».

Πράγματι, ἂν καὶ εἶναι καὶ ὁ μοναχὸς ἁμαρτωλός, ὅμως ἡ θλίψη τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ κακοπάθειά του εἶναι τιμιότερες στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τοῦ λαϊκοῦ. Ὁ Θεὸς χαίρεται στοὺς ἀγῶνες τῶν μοναχῶν, τοὺς ὁποίους θλίβουν καὶ στεναχωροῦν οἱ δαίμονες. Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τοὺς πολεμοῦν μὲ κάθε τρόπο οἱ ἐχθροί τους, φτάνει νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ζωή τους εἶναι φιλόθεη καὶ ἀποβλέπουν στὴν τελειότητά τους, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ δαιμονικὰ πάθη.

Ὁ ὅσιος Ἰωάννης, συμμετέχοντας στὶς κοινὲς πατερικὲς ἐμπειρίες, ἑπόμενο εἶναι νὰ συμφωνεῖ μὲ ὅλους τοὺς ἀσκητικοὺς ἁγίους Πατέρες σὲ ὅλες τὶς πλευρὲς τοῦ

μοναχικοῦ βίου καὶ στὴν τόσο διαφωτιστικὴ δαιμονολογία τους. Γενικὰ ἡ διδασκαλία του εἶναι ἐπαγωγός, παραδοσιακή, γεμάτη πνευματικὴ σοφία καὶ χάρη καὶ ἀπευθύνεται μὲ πολλὴ πατρικὴ στοργὴ στοὺς λιποψυχήσαντες Ἰνδοὺς μοναχούς. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀνατέμνει σὰν ἔμπειρος γιατρὸς τὴ φύση τῆς ψυχῆς, τὴν ποιότητα τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν, τὶς δαιμονικὲς τέχνες, τὶς ἐνέργειες τῆς χάρης καὶ τοὺς προτρέπει, μαζὶ μὲ τὴν ἔνταση τῆς ἀσκητικῆς ἀγωγῆς, νὰ προσεύχονται ἀδιάλειπτα καὶ μὲ ταπείνωση.

Τὰ «Ἑκατὸ Παραμυθητικὰ Κεφάλαια» καὶ ὁ «Ἀσκητικὸς Λόγος» ἀνήκουν στὴ γνήσια ὀρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση καὶ βοηθοῦν ἀποφασιστικὰ στὴ γνώση τῶν ποικίλων πνευματικῶν προβλημάτων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀπλανὴς δάσκαλος ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, ἀφοῦ εἶναι καρποὶ τοῦ ἑνὸς καὶ ἑνοποιοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τὴ συνεργία τῆς καθαρῆς του ψυχῆς καὶ τοῦ φωτεινοῦ νοῦ του.

100 παρηγορητικὰ κεφάλαια πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας

Οἱ ζητιάνοι ποὺ προσφέρουν ἀνοιξιάτικα ἄνθη στοὺς ἐπίγειους βασιλεῖς, ὄχι μόνο δὲν ἀποδιώχνονται, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς δέχονται καὶ κάποια δῶρα. Κι ἐγώ, ἐπειδὴ μὲ διατάξατε, δανείστηκα ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ μιὰ ἑκατοντάδα καλὰ λόγια καὶ τὰ προσφέρω σ' ἐσᾶς, ποὺ ἔχετε τὸ πολίτευμα στοὺς οὐρανούς[1]. Καὶ εὔχομαι νὰ γίνουν καλόδεκτα καὶ νὰ μοῦ ἀνταποδώσετε τὴ δωρεὰ τῶν προσευχῶν σας.

1. Ὅσο αἰώνιος εἶναι ὁ Βασιλιὰς τῶν ὅλων, μὲ βασιλεία ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, τόσο ὁ ζῆλος ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται θεληματικὰ γι' Αὐτὸν καὶ γιὰ τὶς ἀρετὲς γίνεται πιὸ ἐπικερδής. Γιατὶ οἱ τιμὲς τοῦ παρόντος βίου, ὅσο λαμπρὲς καὶ ἂν εἶναι, καταργοῦνται ὁπωσδήποτε μαζί μὲ αὐτόν. Οἱ τιμὲς ὅμως ποὺ ἀπονέμονται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἄξιους, ἐπειδὴ δίνονται μὲ ἀφθαρσία, μένουν αἰώνια.

2. Ὁ μακάριος Δαβίδ, καταρτίζοντας τὸν ὕμνο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ συμμετοχὴ ὅλης τῆς κτίσεως, ἀνέφερε καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ὅλες τὶς ἀόρατες δυνάμεις καὶ ἔφτασε μέχρι τὴ γῆ, ὥστε νὰ μνημονεύσει καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετά[2], ἐπειδὴ πίστευε ὅτι ὅλα τὰ κτίσματα προσκυνοῦν τὸ Δημιουργὸ καὶ ἤθελε ὅλα νὰ συνεισφέρουν στὴν ὑμνολογία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς λοιπὸν ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος συγκρίνεται μὲ τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὴν χώρα Σουφείρ[3], θὰ ἀνεχθεῖ ποτὲ νὰ ναρκωθεῖ ἢ νὰ παραμελήσει τὴν ὑμνολογία;

3. Ὅπως τὴ βάτο τὴν τύλιγε ἡ φλόγα ἀλλὰ δὲν τὴν ἔκαιγε[4], ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν τὸ χάρισμα τῆς ἀπάθειας, ἂν καὶ ἔχουν πολὺ βαρὺ καὶ θερμὸ σῶμα, καθόλου δὲν ἐνοχλεῖ, οὔτε βλάπτει τὴ σάρκα ἢ τὸ νοῦ ἡ θερμότητα τοῦ σώματος. Γιατὶ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου σταμάτησε τὴ φλόγα τῆς φύσεως[5]. Καὶ αὐτὸ γιατὶ ἡ θέληση καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διαχώρισε ἐκεῖνα ποὺ φυσικῶς εἶναι ἑνωμένα.

4. Ἡ σελήνη ἡ ὁποία μεγαλώνει καὶ πάλι μικραίνει, εἶναι τύπος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε πράττει καλὰ καὶ ἄλλοτε ἁμαρτάνει, καὶ κατόπιν μὲ τὴ μετάνοια ἐπανέρχεται στὴν ἐνάρετη ζωή. Λοιπὸν δὲν χάθηκε ὁ νοῦς ὅποιου ἁμάρτησε, καθὼς νομίζουν μερικοί, ὅπως τῆς σελήνης τὸ σῶμα δὲν λιγόστεψε, ἀλλὰ μόνο τὸ φῶς της. Ἀποκτᾶ λοιπὸν πάλι ὁ ἄνθρωπος τὴν λαμπρότητά του μὲ τὴ μετάνοια, ὅπως ἡ σελήνη μετὰ τὸ λιγόστεμά της ξαναντύνεται πάλι τὸ φῶς. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸ Χριστό, κι ἂν πεθάνει, θὰ ζήσει»[6] «καὶ θὰ γνωρίσει ὅτι Ἐγὼ ὁ Κύριος μίλησα καὶ θὰ τὸ κάνω»[7].

1. Φιλιπ. 3, 20.
2. Ψαλμ. 148.
3. Γ' Βασ. 10, 11.
4. Ἐξ. 3, 2.
5. Ψαλμ. 28, 7.
6. Ἰω. 11, 26.
7. Ἰεζ. 17, 24.

5. Ἂν συμβεῖ καὶ γίνει ἐναντίον σου ἐπανάσταση τοῦ πλήθους τῶν αἰσχρῶν λογισμῶν καὶ ὑποχωρήσεις καὶ νικηθεῖς, νὰ γνωρίζεις ὅτι χωρίστηκες πρόσκαιρα ἀπὸ τὴ θεία χάρη. Γι' αὐτὸ καὶ παραδόθηκες στὴν πτώση σου μὲ δίκαιη κρίση. Νὰ ἀγωνίζεσαι λοιπὸν νὰ μὴ μείνεις ποτὲ μὲ τὴν ἀμέλειά σου μακριὰ ἀπὸ τὴ θεία χάρη οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή. Ἂν μπορέσεις νὰ ὑπερνικήσεις τὸ ὀλίσθημά σου καὶ νὰ ὑπερπηδήσεις τὸ τεῖχος τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες βρωμερὲς προσβολὲς τῆς πονηρίας τῶν ἐχθρῶν, μὴ φανεῖς ἀχάριστος στὸ Θεὸ ποὺ σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴ δωρεά. Γιατὶ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου»[8], αὐτὴ εἶναι ποὺ χάρισε σὲ μένα αὐτὸ τὸ τρόπαιο τῆς νίκης, καὶ μὲ ὕψωσε παραπάνω ἀπὸ τὶς ἀκάθαρτες ἐνθυμήσεις καὶ μὲ γλύτωσε ἀπὸ τὸν ἄδικο, δηλαδὴ τὸν διάβολο, καὶ ἀπὸ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐλαφρωμένος μὲ τὰ φτερὰ τοῦ Πνεύματος καὶ ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὸ σῶμα, μπόρεσα νὰ πετάξω πάνω ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ μὲ κυνηγοῦσαν, οἱ ὁποῖοι, ὅπως πιάνουν τὰ πουλιὰ μὲ τὶς ἰξόβεργες, πιάνουν τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἡδυπάθεια, τὴν ὁποία τοῦ παρουσιάζουν μὲ βία καὶ καταναγκασμό. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος εἶναι τόπος ἀπώλειας τῶν ψυχῶν, Αὐτὸς χτύπησε κρυφὰ μὲ τὸ χέρι Του πολεμώντας γιὰ χάρη μου τὸν Ἀμαλήκ[9], καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη τῶν ἀκαθάρτων παθῶν θὰ ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος ἀπὸ μπροστά μας[9α]. Αὐτός, ὁ Θεός μας, θὰ μᾶς δώσει σοφία καὶ δύναμη[10]. Γιατὶ μερικοὶ ἔλαβαν σοφία, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ νικήσουν τοὺς ἐχθρούς. Αὐτὸς θὰ σὲ ἀνυψώσει ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ θὰ σοῦ δώσει φτερὰ περιστεριοῦ γιὰ νὰ πετάξεις καὶ νὰ ἀναπαυθεῖς στὸ Θεό[11]. Ὁ Κύριος θὰ κάνει σὰν χάλκινο τόξο τοὺς βραχίονές σου[12] καὶ θὰ σὲ ἀναδείξει δυνατό, πρόθυμο καὶ ρωμαλέο ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου σου καὶ θὰ ρίξει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον σου[13]. Ἀπόδωσε λοιπὸν στὸν Κύριο τὴ χάρη τῆς ἁγνείας, γιατὶ δὲν σὲ ἐγκατέλειψε στὰ θελήματα τῆς σάρκας σου καὶ τοῦ αἵματος καὶ στὰ καταστρεπτικὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα ποὺ τὰ ἐρεθίζουν, ἀλλὰ σὲ φύλαξε ἀσφαλὴ μὲ τὸ δεξί Του χέρι. Κτίσε Του θυσιαστήριο, ὅπως ὁ Μωυσῆς ἀφοῦ κατατρόπωσε τὸν Ἀμαλήκ[14]. Γι' αὐτὸ θὰ σὲ δοξολογήσω καὶ θὰ σὲ ὑμνήσω, Κύριε, καὶ θὰ ψάλλω στὸ ὄνομά Σου, δοξάζοντας τὰ μεγαλειώδη ἔργα Σου· ἐπειδὴ γλύτωσες τὴ ζωή μου ἀπὸ τὴν καταστροφή, καὶ μὲ ἅρπαξες ἀπὸ τὶς παγίδες καὶ τὰ δίχτια τῆς πολύμορφης καὶ πανούργας κακίας ποὺ περικυκλώνει τὸν ἄνθρωπο σὲ κάθε περίσταση.

6. Ξαναζωντανεύουν μέσα μας τὰ ἀκάθαρτα πάθη οἱ πονηροὶ δαίμονες, καὶ τὰ ἀνανεώνουν καὶ τὰ ἀνεβάζουν ψηλὰ καὶ τὰ πολλαπλασιάζουν. Ἡ

8. Α´ Κορ. 15, 10.
9. Ἐξ. 17, 8-16.
9α. Δευτ. 4,38.
10. Δαν. 2, 23.
11. Ψαλμ. 54, 7.
12. Ψαλμ. 17, 35.
13. Ψαλμ. 17, 40.
14. Ἐξ. 17, 15.

προσεκτικὴ μελέτη τοῦ θείου λόγου, καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται μὲ χύσιμο δακρύων, νεκρώνει καὶ ἀφανίζει τὰ πάθη, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν πολυκαιρίσει. Καὶ σιγὰ-σιγὰ φέρνει στὴν ἀνυπαρξία τὶς ὀλέθριες ἁμαρτωλὲς ἐνέργειες τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· μόνο ἐμεῖς νὰ μὴν ἀμελήσομε μὲ προσευχὴ καὶ ἐλπίδα ἐπίμονη καὶ χωρὶς ντροπὴ νὰ καθόμαστε κοντὰ στὸν Κύριο.

7. Γιατί ἀπὸ τὸ στόμα τῶν πιστῶν ποὺ εἶναι νήπια ὡς πρὸς τὴν κακία, ὁ Χριστὸς κάνει τέλειο ὕμνο; Ἀσφαλῶς γιὰ νὰ συντρίψει μὲ τὴν ὑμνωδία τὸν ἐχθρὸ ποὺ βαρύτατα κι ἐκδικητικὰ τυραννεῖ[15], τὸν ἐχθρὸ τῶν ἀρετῶν καὶ ὑπέρμαχο τῆς κακίας, τὸ διάβολο. Λοιπὸν κι ἐμεῖς ὅταν ὑμνοῦμε τὸν Κύριο μὲ ἁπλότητα καρδιᾶς, συντρίβομε καὶ καταστρέφομε τὶς μηχανὲς τοῦ ἐχθροῦ. Γιατί, «μὲ τὸ πλῆθος τῆς δόξας Σου, Κύριε, διέλυσες τοὺς πολέμους καὶ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ μᾶς πολεμοῦσαν»[16].

8. Ὅποιος εἶναι σὰν ἕνα ἔκτρωμα παραμορφωμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, αὐτὸς τώρα κατατρώγει ἀπὸ τὰ σαρκικὰ μόνον τὰ μισά[17]. Τὰ ἄλλα μισὰ θὰ τὰ λάβει μὲ τὶς μέλλουσες ποινές, στὸν μέλλοντα αἰώνα. Γιατὶ ὁ καθένας θὰ δεχτεῖ τοὺς καρποὺς τοῦ δρόμου ποὺ πέρασε στὴ ζωή του.

9. Ὁ μοναχὸς ὀφείλει νὰ προτιμᾶ τὴν ὡραιότατη νηστεία καὶ νὰ μὴν ἐξαπατᾶται ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ πάντοτε νὰ καλλιεργεῖ μεγάλη ἡσυχία.

10. Οἱ δαίμονες οἱ ὁποῖοι μισοῦν τὶς ψυχές μας, ὑποβάλλουν σὲ μερικοὺς νὰ μᾶς κάνουν κάποιον κρύο ἔπαινο. Κατόπιν μᾶς προτρέπουν νὰ χαροῦμε γι' αὐτό. Τότε λοιπόν, ἂν χαλαρώσομε ἀπὸ τὴν οἴηση καὶ δώσομε τόπο στὴν κενοδοξία, δὲν κοπιάζουν πολὺ οἱ ἐχθροί μας δαίμονες νὰ μᾶς αἰχμαλωτίσουν.

11. Νὰ εὐχαριστεῖσαι περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σὲ περιγελᾶ, παρὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἐπαινεῖ· αὐτὸς δὲν διαφέρει διόλου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σὲ καταριέται, ὅπως λέει ἡ Γραφή[18].

12. Ἂν προσπαθεῖς νὰ κατορθώσεις τὴν ἀρετὴ τῆς νηστείας, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀδυναμία σου ἀποτυγχάνεις, τότε ἀφοῦ συντρίψεις τὴν καρδιά σου, νὰ στραφεῖς σὲ εὐχαριστία Ἐκείνου ποὺ προνοεῖ γιὰ ὅλα καὶ εἶναι Κριτὴς ὅλων. Ἂν βέβαια φανερώνεις πάντοτε ταπεινὸ τὸν ἑαυτό σου στὸν Κύριο, καὶ δὲν ὑπερηφανευτεῖς ποτὲ ἐναντίον κανενὸς ἀνθρώπου.

13. Ὁ ἐχθρὸς διάβολος γνωρίζει ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι γιὰ μᾶς ὑπερασπιστής, ἐνῶ γι' αὐτὸν ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος. Θέλοντας νὰ μᾶς ἀποσπάσει ἀπὸ αὐτήν, βάζει μέσα μας τὴν ἐπιθυμία τῆς μελέτης τῶν συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἀπομακρυνθήκαμε, καὶ μᾶς προτρέπει νὰ ἀσχολούμαστε μ' αὐτές. Ἀλλὰ ἂς μὴ πεισθοῦμε σ' αὐτόν, μὴν τυχὸν καὶ πάει στραβὰ ἡ καλλιέργειά μας καὶ ἀντὶ νὰ συνάξομε σύκα καὶ σταφύλια, συνάξομε ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Γιατὶ ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι μωρία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ[19].

15. Ψαλμ. 8, 3.
16. Ἐξ. 15, 7.
17. Ἀριθ. 12, 12.
18. Παροιμ. 27, 14.
19. Α´ Κορ. 3, 19.

14. Λέει ἡ Γραφή: «Εὐαγγελίζομαι χαρὰ μεγάλη σ' ἐσᾶς, ποὺ ἀφορᾶ ὅλο τὸ λαό»[20], ὄχι ἕνα μέρος μόνον τοῦ λαοῦ. Καὶ «ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς θὰ Σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ ψάλλουν σὲ Σένα»[21], ὄχι ἕνα μέρος μόνον τῆς γῆς. Ἡ ψαλμωδία δὲν εἶναι γνώρισμα αὐτῶν ποὺ δέονται μὲ δάκρυα, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ εἶναι εὔθυμοι. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι εἶναι, ἂς μὴν ἀπελπιστοῦμε διόλου, ἀλλὰ ἂς περάσομε τὸν παρόντα βίο εὔθυμοι, ἔχοντας στὸ νοῦ μας τὴν μέλλουσα ἐκείνη χαρὰ καὶ εὐθυμία. Ἀλλὰ ὅμως νὰ τὴν ἀνακατέψομε τὴν εὐφροσύνη μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Νὰ νιώθετε ἀγαλλίαση γιὰ τὸν Κύριο μαζὶ μὲ τρόμο»[22]. Οἱ γυναῖκες ποὺ ἦταν μαζὶ μὲ τὴ Μαρία, ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Τάφο μὲ φόβο καὶ χαρά[23]. Ἴσως κι ἐμεῖς κάποτε μὲ φόβο καὶ χαρὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν νοητὸ τάφο. Ἀπορῶ πῶς μποροῦμε νὰ μὴν ἔχομε φόβο, γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι ἀναμάρτητος, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι Μωυσῆς ἢ Ἀπόστολος Πέτρος. Πλὴν ὅμως σ' αὐτούς, ἀφοῦ νικήσει ἡ θεία ἀγάπη, ἀποδιώχνει τὸ φόβο[24] κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

15. Γιὰ τὸ ὅτι ὁ ἐμπαθής, ἀφοῦ πιστέψει μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ καὶ μὲ ταπείνωση, λαμβάνει χάρισμα ἀπάθειας, ἔχεις μάρτυρα τὴ Γραφή. «Σήμερα, λέει, θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν Παράδεισο»[25]· καί, «Ἡ πίστη σου σ' ἔσωσε· πήγαινε στὴν εἰρήνη»[26] τῆς τρισμακάριας ἀπάθειας· καὶ ἄλλα ὅμοια μὲ αὐτά, ὅπως: «Τὸ σταφύλι θὰ ὡριμάσει τὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς»[27], καί: «Ἂς γίνει σὲ σᾶς σύμφωνα μὲ τὴν πίστη σας»[28].

16. Ὅταν, ἐνῶ ἀντιμετωπίζομε μὲ ἀγανάκτηση τὰ πάθη, μᾶς πολεμοῦν δυνατότερα οἱ δαίμονες μὲ αἰσχρὲς ἐνθυμήσεις, τότε περισσότερο στηριζόμαστε στὴν πίστη τοῦ Κυρίου καὶ κάνομε βεβαιότερη τὴν ἐλπίδα μας πρὸς τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἐχθροὶ σπεύδουν ἀπὸ φθόνο νὰ μᾶς ἀποξενώσουν. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν πολὺ μεγάλα τὰ μέλλοντα ἀγαθά, δὲν θὰ ἔκαναν πυκνὲς ἐπιθέσεις οἱ δαίμονες μὲ τόσο φθόνο ἐναντίον μας μὲ ἀκάθαρτους λογισμούς, νομίζοντας ὅτι ἔτσι ἱκανοποιοῦν τὴ μανία τους καὶ ὅτι μᾶς ὁδηγοῦν στὴν ἀπελπισία, μὲ τὴ μεγάλη καὶ ἀβάσταχτη ἐνόχλησή τους.

17. Μερικοὶ ὁρίζουν ὅτι ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ εἶναι ἡ πιὸ ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση· φροντίστε λοιπὸν μὲ τὰ ἔργα μᾶλλον νὰ φανερώνετε καὶ τὴν πίστη καὶ τὴ γνώση. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀρκεῖται τυφλὰ μόνο στὴ γνώση, θὰ ἀκούσει ὅτι· «Ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζουν τὸ Θεό, Τὸν ἀρνοῦνται ὅμως μὲ τὰ ἔργα»[29].

18. Πιὸ πολὺ στὸν καιρὸ τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς θείας Λειτουργίας, καὶ μάλιστα ὅταν μέλλει νὰ προσέλθει κανεὶς στὴ θεία Κοινωνία, οἱ δαίμονες σπεύδουν νὰ μολύνουν τὸν ἀσκητὴ μὲ αἰσχρὲς φαντασίες καὶ μὲ ρεύση τοῦ σπέρματος. Ἀλλὰ οὔτε μὲ αὐτὰ θὰ τσακίσουν ἢ θὰ παραλύσουν ἐκεῖνον ποὺ

20. Λουκ. 2, 10.
21. Ψαλμ. 65, 4.
22. Ψαλμ. 2, 11.
23. Ματθ. 28, 8.
24. Α΄ Ἰω. 4, 18.
25. Λουκ. 23, 43.
26. Λουκ. 7, 50.
27. Ἀμὼς 9, 13.
28. Ματθ. 9, 29.
29. Τίτ. 1, 16.

εἶναι συνηθισμένος νὰ τὰ ὑπομένει ὅλα μὲ καρτερία καὶ γενναιότητα. Κι ἂς μὴν καυχιοῦνται μπροστά μας οἱ χαμπούρηδες σὰν νὰ εἶναι ὄρθιοι.

19. Οἱ ἐχθροὶ δαίμονες πολεμοῦν τὸ ἦθος καὶ τὴν προθυμία, ραπίζοντας τὴν ψυχὴ μὲ ποικίλους καὶ ἀνείπωτους πειρασμούς. Ἀπὸ τὶς πολλὲς καὶ ἀπερίγραπτες θλίψεις πλέκεται ὁ στεφανός σου· καὶ στὶς ἀδυναμίες δείχνεται τέλεια ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ[30]· καὶ στὶς πιὸ σκυθρωπὲς καταστάσεις συνηθίζει νὰ ἀνθίζει ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος. Λέει ἡ Γραφή: «Ἀνέτειλε στοὺς δίκαιους φῶς μέσα στὸ σκοτάδι[31], ἂν βέβαια κρατήσομε μέχρι τέλους ἀκλόνητη τὴν πεποίθηση καὶ τὴν ἐλπίδα μας»[32].

20. Κανένα ἄλλο πράγμα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαφανίζει τόσο πολὺ τὴν ἀρετή, ὅσο οἱ ἀστειότητες καὶ οἱ χαριεντισμοὶ καὶ ἡ ἀργολογία. Καὶ ἀντίθετα, τίποτε ἄλλο δὲν ἀνανεώνει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνει νὰ πλησιάζει στὸ Θεό, ὅσο ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καλὴ προσοχὴ καὶ ἡ ἀκατάπαυστη μελέτη τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ ὁπλίζεται κανεὶς μὲ τὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἀναζητεῖ ἀπὸ ἴχνος σὲ ἴχνος τὸ κέρδος τῆς ἀγρυπνίας.

21. Ὠφελιμότατο πράγμα καὶ συμφέρον στὴν ψυχὴ εἶναι νὰ ὑποφέρομε σθεναρὰ κάθε θλίψη, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἴτε ἀπὸ τοὺς δαίμονες προξενεῖται, καὶ νὰ γνωρίζομε μὲ ἀκρίβεια ὅτι εἴμαστε χρεωφειλέτες αὐτῆς τῆς κακοπάθειάς μας, καὶ νὰ μὴ κατηγοροῦμε γι' αὐτὸ κανένα ἄλλο, παρὰ μόνον πάντοτε τὸν ἑαυτό μας. Ἐκεῖνος πού, γιὰ τὶς θλίψεις ποὺ τοῦ συμβαίνουν, κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους, ἔχει ξεγλυστρίσει ἀπὸ τὴ δίκαιη κρίση αὐτῶν ποὺ τοῦ ἁρμόζουν.

22. Κάποτε ὁ ἄνθρωπος μετατοπίζεται ἀπὸ τὸν καλὸ δρόμο του, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀξιόλογος στὴν ἀρετή, λόγω τῶν πολλῶν πειρασμῶν, ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν καλὴ τάξη του, ἐπειδὴ —ὅπως λέει ἡ Γραφή— ἔχει ἐξαφανιστεῖ ὅλη ἡ σοφία καὶ ἡ τέχνη του[33]· καὶ αὐτό, γιὰ νὰ μὴν ἔχομε πεποίθηση στὸν ἑαυτό μας[34] καὶ γιὰ νὰ μὴν καυχηθεῖ ὁ Ἰσραὴλ καὶ πεῖ: «Τὸ δικό μου χέρι μ' ἔσωσε»[35]. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἔχε ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀποκατασταθεῖς στὴν προηγούμενή σου καλὴ ψυχικὴ κατάσταση, ἀφοῦ πέσει ἀπὸ πάνω σου μὲ θεία διαταγὴ καὶ διωχτεῖ ὁ πονηρὸς δαίμονας, ὁ ὁποῖος μᾶς παρακινεῖ νὰ τὰ βλέπομε ὅλα καὶ νὰ τὰ ἀκοῦμε μ' ἐμπάθεια καὶ μᾶς σπρώχνει μὲ βιασύνη πρὸς τὴν ἁμαρτία. Καὶ ἀφοῦ παχύνει τὸ νοῦ, σὰν μὲ πυκνὸ σύννεφο, κάνει καὶ τὴν σάρκα νὰ αἰσθάνεται ἕνα ἀνέκφραστο βάρος καὶ φορτίο· καὶ τὸν ἔμφυτο λογισμὸ ποὺ εἶναι ἁπλὸς καὶ ἄδολος, ὅπως τῶν βρεφῶν, τὸν κάνει πανοῦργο καὶ τετραπέρατο σὲ κάθε ἁμαρτία, ἀφοῦ τὸν δηλητηριάσει καὶ τὸν διαστρέψει μὲ τὴν ἀβεβαιότητα.

23. Μεγάλο πράγμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ αὐξάνει ἐσωτερικὰ καὶ προοδεύει πολὺ στὶς ἀρετές. Πλὴν ὅμως αὐτὸς ὁ μεγάλος φοβᾶται τὴν ἀ-

30. Β΄ Κορ. 12, 9.
31. Ψαλμ. 111, 4.
32. Ἑβρ. 3, 6.
33. Ψαλμ. 106, 27.
34. Β΄ Κορ. 1, 9.
35. Κριτ. 7, 2.

μαρτία ὅπως τὸν ποντικὸ ὁ ἐλέφαντας, μήπως αὐτός, ποὺ κήρυξε σὲ ἄλλους, γίνει ὁ ἴδιος ἀνάξιος[36].

24. Δὲν εἶναι μόνο ὅταν θὰ πλησιάζει ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ποὺ θὰ λαλήσει ὁ διάβολος λόγους ἐναντίον τοῦ Ὑψίστου, ὅπως λέει ὁ Δανιήλ[37], ἀλλὰ καὶ τώρα κάποτε διὰ μέσου τῶν δικῶν μας λογισμῶν, ἀπευθύνει βαριὲς βλασφημίες καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, κακολογώντας τὸν Ὕψιστο καὶ τὰ κτίσματά Του καὶ τὰ ἅγια Μυστήρια τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἐμεῖς στερεωμένοι πάνω στὸ βράχο τῆς πνευματικῆς γνώσεως, δὲ θὰ φοβηθοῦμε γιὰ ὅλα αὐτά, οὔτε θὰ ἀπορήσομε γιὰ τὴν τόλμη τοῦ κακούργου διαβόλου· καὶ χρησιμοποιώντας πίστη καὶ θερμότερη προσευχή, θὰ λάβομε τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀποκρούσομε τὸν ἐχθρό.

25. Ὅταν ἡ ψυχὴ βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ὁ ἐχθρὸς διάβολος ὁρμᾶ ἐναντίον της μὲ θρασύτητα καὶ τὴν πολεμᾶ καὶ τὴν ὀνειδίζει καὶ γίνεται αὐστηρὸς καὶ φοβερὸς κατήγορος τῶν ἁμαρτιῶν της. Ἀλλὰ τότε μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ ἔχει μεγάλη πίστη σ' Αὐτόν, ἂν καὶ πολλὲς φορὲς εἶχε πληγωθεῖ ἀπὸ ἁμαρτίες, νὰ μὴν κατατρομάζει στὶς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὶς ἀπειλές του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐνισχύεται μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὴ φτερώνει ἡ χαρά· νὰ τὴν κάνουν θαρραλέα οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ποὺ τὴν ὁδηγοῦν, καὶ περιτειχισμένη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πίστεως νὰ ἀντιλέγει δυνατὰ μὲ μεγάλο θάρρος στὸν πονηρὸ διάβολο: «Τί κοινὸ ὑπάρχει μεταξύ μας, ἐχθρὲ τοῦ Θεοῦ; Τί κοινὸ ὑπάρχει μεταξύ μας, δραπέτη τῶν οὐρανῶν καὶ δοῦλε πονηρέ; Δὲν ἔχεις ἐσὺ πάνω μας καμιὰ ἐξουσία. Ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω σ' ἐμᾶς καὶ πάνω σὲ ὅλα. Σ' Αὐτὸν ἁμαρτήσαμε καὶ σ' Αὐτὸν θὰ ἀπολογηθοῦμε, ἔχοντας ὡς ἐγγύηση τῆς εὐσπλαχνίας Του ἀπέναντί μας καὶ τῆς σωτηρίας μας τὸν τίμιο Σταυρό Του. Σὺ ὅμως, καταστροφέα, φύγε μακριὰ ἀπὸ ἐμᾶς. Δὲν ἔχεις τίποτα ἐσὺ μὲ τοὺς δούλους τοῦ Χριστοῦ.» Καὶ ἐνῶ λέει αὐτὰ ἡ ψυχὴ μὲ θάρρος, φεύγει πίσω ὁ διάβολος θρηνώντας μὲ μεγάλη φωνή, μὴν μπορώντας νὰ ἀντισταθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἀνεβαίνοντας ἡ ψυχή, πετάει πρὸς τὰ κάτω καὶ ραπίζει τὸν ἐχθρὸ ὅπως τὸ γεράκι χτυπᾶ τὸν κόρακα. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτό, μεταφέρεται ἀπὸ τοὺς θείους ἀγγέλους γεμάτη χαρὰ στοὺς τόπους ποὺ τῆς ἔχουν ὁριστεῖ, ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή της.

26. Ὅτι καὶ ἀπὸ ἕνα μικρὸ πειρασμὸ ποὺ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς ἐμποδίζεται κάποτε νὰ προκόψει πνευματικὰ ὁ πρόθυμος καὶ δραστήριος, ἂς σὲ πείθει τὸ μικρὸ ψαράκι, ἡ ἐχενηίς, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀκινητοποιήσει ἕνα βαρυφορτωμένο πλοῖο μόνο μὲ τὸ νὰ τὸ ἀκουμπήσει. Καὶ νὰ θυμᾶσαι τὰ λόγια τοῦ μεγάλου Παύλου: «Θέλησα καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορὲς νὰ ἔρθω πρὸς ἐσᾶς καὶ μᾶς ἐμπόδισε ὁ Σατανᾶς»[38]. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθεῖς γι' αὐτό, παρὰ νὰ ἀντι-

36. Α' Κορ. 9, 27. 37. Δαν. 7, 25. 38. Α' Θεσ. 2, 38.

τάξεις ἀγώνα μὲ ὑπομονὴ καὶ θὰ ἐπιτύχεις νὰ λάβεις τὴ θεία χάρη.

27. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πολὺ πλούσιος σὲ ἀρετές, ἂν ἀπὸ ἀμέλεια ξεφύγει ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἔρχονται ἐναντίον του οἱ γιοὶ τῆς κακῆς ἀνατολῆς, οἱ Ἀμαληκίτες καὶ προπαντὸς οἱ Μαδιανίτες, δηλαδὴ οἱ δυνάμεις τῆς πορνείας, μαζὶ μὲ τὶς καμῆλες τους, δηλαδὴ μὲ τὶς ἐμπαθεῖς μνῆμες, ποὺ εἶναι ἀναρίθμητες[39] καὶ καταστρέφουν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς[40], δηλαδὴ κάθε καλὴ πράξη καὶ συνήθεια. Καὶ τότε λοιπὸν γίνεται φτωχὸς ὁ Ἰσραὴλ καὶ μικροψυχεῖ καὶ ἀναγκάζεται νὰ φωνάξει δυνατὰ πρὸς τὸν Κύριο. Καὶ ἔτσι στέλνεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λογισμὸς ἀγαθός, ὁ ὁποῖος μιμεῖται τὸν Γεδεών, μὲ μεγάλη πίστη καὶ ταπεινοφροσύνη. Γιατὶ ὁ Γεδεὼν εἶπε: «Οἱ χίλιοι ἄνδρες μου εἶναι οἱ πιὸ ἀδύνατοι στὴ φυλὴ Μανασσῆ»[41]. Καὶ ὅμως, μπόρεσε νὰ ἀντιπαραταχθεῖ μὲ τριακόσιους ἀδύναμους ἄνδρες σὲ τόσο πλῆθος ἐχθρῶν, καὶ νὰ στήσει μνημεῖα νίκης κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔχοντας σύμμαχο τὴ θεία χάρη.

28. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ πατήσεις πάνω στὰ δηλητηριώδη φίδια, ὅπως εἶναι ἡ ἀσπίδα καὶ ὁ βασιλίσκος[42] κτλ., ἐκτὸς ἂν παρακαλέσεις καὶ ἐξιλεώσεις μὲ πολλὴ προσευχὴ τὸ Θεὸ καὶ λάβεις ὑπερασπιστὲς ἀγγέλους, ποὺ νὰ σὲ παίρνουν στὰ χέρια τους καὶ νὰ σὲ σηκώνουν πάνω ἀπὸ τὴ λάσπη τῆς κακῆς διαθέσεως.

29. Ἂν κανεὶς νικηθεῖ, ἐνῶ πολέμησε μὲ δύναμη, ἂς μὴ δυσθυμεῖ, οὔτε νὰ ἀτονεῖ ἀπὸ τὸν κόπο, ἀλλὰ ἀφοῦ σηκωθεῖ, ἂς εὐθυμεῖ λέγοντας τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα: «Ἂν καὶ ἰσχυροί, θὰ ἡττηθεῖτε, πονηροὶ δαίμονες. Κι ἂν πάλι λάβετε ἰσχύ, πάλι θὰ ἡττηθεῖτε. Καὶ ὅ,τι σχέδιο κάνετε, θὰ τὸ διαλύσει ὁ Κύριος· γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»[43], ὁ Θεὸς ποὺ σηκώνει πάλι ὅσους ἔχουν συντριβεῖ καὶ ποὺ προξενεῖ μεγάλο θρῆνο καὶ λύπη στοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν μετανοοῦμε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας.

30. Εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ δοκιμάζει λύπη ἐκεῖνος ποὺ παιδαγωγεῖται μὲ πειρασμούς. Ἀλλὰ ὕστερα γεμίζουν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ γλυκὰ δάκρυα καὶ θεῖα νοήματα οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ καλλιέργησαν τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη μέσα στὴν καρδιά τους.

31. Ὁ Ἰσαὰκ ἤθελε νὰ εὐλογήσει τὸν Ἡσαῦ, καὶ ὁ Ἡσαῦ ἔσπευδε νὰ λάβει τὴν εὐλογία· ὅμως καὶ οἱ δύο ἀπέτυχαν[44]. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ, εὐλογεῖ καὶ χρίει μὲ τὸ Πνεῦμα, ὄχι ἐκεῖνον ποὺ θέλομε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ Αὐτὸς προόρισε, πρὶν τὸν πλάσει ἀκόμη, στὸ νὰ Τὸν ὑπηρετήσει. Ἂς μὴ θορυβηθοῦμε, μήτε νὰ φθονήσομε ὅταν δοῦμε ἀδελφοὺς ἐλεεινοὺς καὶ ἀσήμαντους ὅτι πρόκοψαν στὴν ἀρετή. Ἔχεις ἐξάλλου ἀκούσει καὶ τὸν Κύριο ποὺ λέει: «Δῶσε τόπο σ' αὐτὸν γιὰ νὰ καθήσει σὲ ἀνώτερη θέση»[45]. Ἐγὼ·

39. Κριτ. 7, 12. 40. Κριτ. 6, 4. 41. Κριτ. 6, 14-15. 42. Ψαλμ. 90, 13. 43. Ἡσ. 8, 9-10. 44. Γεν. 27. 45. Λουκ. 14, 10.

θαυμάζω μᾶλλον τὸ Δικαστή, ποὺ κρίνει μὲ τόσο σοφὸ καὶ μυστηριώδη τρόπο: ἐκεῖνον τὸν ἐλάχιστο καὶ τελευταῖο νὰ τὸν κάνει πρῶτο καὶ προπορευόμενο, κι ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε πρῶτοι στὴν ἄσκηση χρονικά, νὰ μᾶς ἀναδεικνύει τελευταίους. Ὁ καθένας μας, ἂς κανονίσομε τὴ ζωή μας ἀνάλογα μὲ ὅ,τι μᾶς χάρισε ὁ Κύριος[46], ἂν βέβαια ζοῦμε καὶ βαδίζομε μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος[47], ὅπως λέει ἡ Γραφή.

32. Μὴ συμφωνήσεις ποτὲ μὲ τὸν ὑποτακτικό σου, ὅταν σοῦ λέει: «Δῶσε μου διορία νὰ δοκιμάσω αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ πράγμα καὶ ἔτσι νὰ ἐπιτύχω τὴν ἀρετή.» Ἐκεῖνος ποὺ λέει ἔτσι, εἶναι φανερὸ ὅτι κάνει τὸ δικό του θέλημα καὶ παραβαίνει τοὺς κανόνες τῆς ἄριστης ὑποταγῆς.

33. Οἱ συμφορὲς τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καθὼς θὰ δεῖς, μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴ θεία συγκατάνευση θὰ ἐξαφανιστοῦν, ἂν καὶ ἔχουν μεγαλώσει. Τὸ ἔλεος ὅμως τοῦ Χριστοῦ καθόλου δὲ θὰ μειωθεῖ. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν αἰώνα τοῦτον ὥς τὸν μέλλοντα αἰώνα γιὰ ὅσους Τὸν φοβοῦνται»[48].

34. Τὰ βασιλικὰ ταμεῖα θὰ γεμίσουν χρυσό· καὶ οἱ νόες τῶν πραγματικῶν μοναχῶν θὰ γεμίσουν ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ.

35. Μερικὲς φορὲς ὁ δάσκαλος ἐκτίθεται σὲ ἀτιμία μὲ τὸ νὰ ὑποφέρει πειρασμοὺς γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ ὠφελήθηκαν πνευματικά. «Ἐμεῖς, λέει ὁ Ἀπόστολος, εἴμαστε ἄτιμοι, ἡ ἀσθένειά μας σὰν ἀγκάθι μᾶς ταπεινώνει· ἐνῶ ἐσεῖς γίνατε ἔνδοξοι καὶ ἰσχυροὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ»[49].

36. Πηγὴ καὶ ἀφορμὴ τοῦ ὀλέθρου μέσω τῆς σάρκας εἶναι ὁ ἐμπαθὴς λογισμός. Αὐτὸν τὸ λογισμὸ ἐξορίζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκεῖνος ποὺ ἀνένηψε καὶ μετανόησε μετὰ τὴν ἁμαρτία. Καλὰ λοιπὸν κάνατε καὶ πενθήσατε περισσότερο γιὰ νὰ ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ ἀνάμεσά σας[50] ὁ πονηρὸς καὶ βέβηλος λογισμὸς ποὺ παρακίνησε στὴν κακὴ πράξη. Ἄρα λοιπὸν τὸ πένθος εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς φθορᾶς.

37. Ποιὸς θὰ ἀναγγείλει στὸ στενοχωρημένο μέσα στὴν ἀδοξία καὶ τὴν ἀδυναμία ἐκτελέσεως ἀρετῶν, ὅτι θὰ δεῖ τὸν Ἰησοῦ ὄχι μόνο στὴ μέλλουσα ζωή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν παροῦσα, νὰ ἔρχεται μὲ μεγάλη δύναμη καὶ δόξα πρὸς αὐτόν, διὰ μέσου τῆς ἀπάθειας; Καὶ ἡ ψυχή, ποὺ γέρασε στείρα καὶ τότε χωρὶς νὰ τὸ περιμένει γέννησε γιὸ δικαιοσύνης, θὰ πεῖ τὰ λόγια τῆς Σάρρας: «Ὁ Θεὸς μοῦ ἔδωσε γέλιο»[51], δηλαδὴ δώρισε πολὺ μεγάλη χαρὰ σὲ μένα, ποὺ πάρα πολλὰ χρόνια ἤμουν καταλυπημένος ἀπὸ τὰ πολλὰ πάθη μου. Ἤ, ὅπως ἀποδίδει τὸ ρητὸ ἄλλος ἑρμηνευτής: «Ὁ Θεὸς μοῦ ἔδωσε τρυφερὴ ἡλικία», δηλαδὴ ἀνανεώθηκε ἡ νεότητά μου καθὼς τοῦ ἀετοῦ[52]. Γιατὶ εἶχα παλιώσει πρὶν μὲ τὶς ἁμαρτίες καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ τώ-

46. Α΄ Κορ. 7, 17.
47. Γαλ. 5, 25.
48. Ψαλμ. 102, 17.
49. Α΄ Κορ. 4, 10.
50. Α΄ Κορ. 5, 2-4.
51. Γεν. 21, 6.
52. Ψαλμ. 102, 5.

ρα ἔχω ξαναγεννηθεῖ καὶ εἶμαι σὰν ἔφηβος καὶ βρίσκω τὴ νεανικὴ ἁπαλότητα, ἐγὼ ποὺ προηγουμένως εἶχα σκληρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ὕλη. Καὶ βλέπω τώρα ὁμαλὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, γιατὶ ξαναβρῆκα τὴ φυσικὴ ἁπλότητα καὶ εὐθύτητα, ἀφοῦ ὁ νοῦς μου ἔγινε ὑγιὴς ἀπὸ τὴν μεγάλη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔγινε ἡ σάρκα μου, ὅπως τοῦ Νεεμὰν τοῦ Σύρου[53], σὰν τὴ σάρκα τῶν νηπίων, γιατὶ λούστηκα στὸν Ἰορδάνη τῆς θείας γνώσεως. Καὶ ἔγινα ἁπλὸς στοὺς τρόπους μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ φιδιοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πανούργων καὶ ὑλοφρόνων λογισμῶν τῆς κακίας ποὺ εἶχα ἀποκτήσει πρωτύτερα ἀντίθετα μὲ τὴ φύση μου.

38. Ὑπόθεσε ὅτι ὁ Κύριος σοῦ λέει: «Κάποτε σοῦ ἀφαίρεσα αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ χάρισμα, τὰ ὁποῖα νόμιζες πὼς ἱκανοποιοῦν τὸ νοῦ σου καὶ σὲ ἀναπαύουν· καὶ σοῦ ἔδωσα ὡς ἀντιστάθμισμα ἐκεῖνο καὶ ἐκεῖνο τὸ χάρισμα. Ἐσὺ ὅμως σκέφτεσαι ὅσα σοῦ ἀφαιρέθηκαν καὶ δὲ βλέπεις ὅσα σοῦ δόθηκαν στὴ θέση ἐκείνων καὶ ἔτσι εἶσαι σκυθρωπὸς καὶ πονεῖς καὶ πληγώνεσαι ἀπὸ τὴ λύπη· ὡστόσο μὲ χαροποιεῖς γιατὶ λυπᾶσαι ἐξαιτίας Μου. Γιατὶ ἐγὼ σοῦ προξενῶ λύπη γιὰ τὸ συμφέρον σου, θέλοντας νὰ σώσω καὶ ὄχι νὰ καταστρέψω ἐκεῖνον ποὺ θεωρῶ παιδί Μου».

39. Διάταξε τὸν ἑαυτό σου νὰ μὴ φᾶς κάτι, γιὰ παράδειγμα ψάρι· καὶ πρόσεχε κατόπιν ὅτι ὁ ἐχθρὸς σὲ σπρώχνει ἐπίμονα πρὸς τὴν ἐπιθυμία τοῦ ψαριοῦ, ὅπως ἐπίσης ὅτι καὶ σὺ θέλεις μὲ μανία νὰ ἀπολαύσεις τὸ ἀπαγορευμένο. Ἔτσι θὰ ἐννοήσεις αὐτὸ ποὺ συνέβη στὸν Ἀδάμ. Ἐκεῖνος, ἀφοῦ πῆρε ἐντολὴ νὰ μὴ φάει ἀπὸ ἕνα μόνο καρπό, πρὸς αὐτὸ μόνο τὸ ἀπαγορευμένο ἔτρεξε μὲ μεγάλη ἐπιθυμία.

40. Ἄλλον σώζει ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῆς γνώσεως καὶ ἄλλον διὰ μέσου τῆς ἀκεραιότητας καὶ ἀκακίας. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι δὲ θὰ ἀποδοκιμάσει ὁ Θεὸς τὸν ἄκακο[54].

41. Ὅσοι μεταχειρίζονται ἔντονα τὴν προσευχή, αὐτοὶ πολιορκοῦνται ἀπὸ φοβεροὺς καὶ ἄγριους πειρασμούς.

42. Ἂν προτίμησες νὰ ντυθεῖς τὴν ἀπάθεια, μὴν κάθεσαι ἀμέριμνος, ἀλλὰ φρόντισε μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ τὴν ἐπιτύχεις. Γιατὶ στενάζομε ἐπιθυμώντας μὲ μεγάλο πόθο νὰ φορέσομε τὸ οὐράνιο κατοικητήριό μας, ὥστε νὰ καταποθεῖ ἡ θνητότητα τοῦ σώματός μας ἀπὸ τὴ θεία ζωή[55], ὄχι μόνο σωματικῶς κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ αἰώνα, παρὰ καὶ νοητῶς ἀπὸ ἐδῶ ἤδη, σὰν ἕνας ἀρραβώνας. Ἐπειδὴ ἐξαφανίστηκε τελείως ὁ θάνατος καὶ κατανικήθηκε[56], καὶ ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ποὺ μᾶς καταπιέζουν καὶ μᾶς καταδιώκουν, δηλαδὴ οἱ δαίμονες, θὰ ἐξαφανιστοῦν μέσα στὰ κύματα[57] τῆς δυνάμεως ποὺ μᾶς στάλθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

53. Δ΄ Βασ. 5, 1-14.
54. Ἰὼβ 8, 20.
55. Β΄ Κορ. 5, 2-4.
56. Α΄ Κορ. 15, 54.
57. Ἐξ. 14.

43. Ἂν λησμονήσεις τὸν Παῦλο ποὺ εἶπε: «Φοβοῦμαι μήπως ἐγώ, ποὺ κήρυξα σὲ ἄλλους, ὁ ἴδιος γίνω ἀνάξιος»[58], καί: «Ὅποιος νομίζει ὅτι στέκεται, ἂς προσέξει μήπως πέσει»[59], καί: «Σύ, ὁ καταρτισμένος πνευματικά, πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, μήπως καὶ σὺ δοκιμάσεις πειρασμό»[60]· καὶ ἂν λησμονήσεις τὸ παραστράτισμα καὶ τὴν ἀνομία τοῦ Σολομώντα[61] ὕστερα ἀπὸ τόση χάρη· καὶ ἂν λησμονήσεις ἐπίσης τὴν ἀναπάντεχη ἄρνηση τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τότε μπορεῖς νὰ ἔχεις θάρρος στὴ γνώση σου καὶ νὰ κομπάζεις γιὰ τὴν ἐνάρετη ζωή σου καὶ νὰ καυχιέσαι γιὰ τὰ πολλὰ χρόνια τῆς ἀσκήσεώς σου· κι ἔτσι λοιπὸν θὰ δώσεις τόπο μέσα σου στὴν ὑπερηφάνεια. Ὅμως καθόλου μὴν ἀμελήσεις ἀδελφέ! Νὰ φοβᾶσαι μᾶλλον μέχρις ὅτου ἀναπνέεις, ἀκόμα καὶ ἂν ἔφτασες τὰ χρόνια τοῦ Μωυσῆ· καὶ νὰ προσεύχεσαι λέγοντας: «Κύριε, μὴ μὲ ἀπορρίψεις τὸν καιρὸ τῶν γηρατειῶν μου· ὅταν λιγοστεύουν οἱ δυνάμεις μου, μὴ μὲ ἐγκαταλείψεις. Θεέ μου, Σωτήρα μου, ἐσένα θὰ ὑμνῶ παντοτινά»[62].

44. Σοῦ λέει ὁ Κύριος, ὅπως εἶπε στὸ Ματθαῖο: «Ἀκολούθησέ με»[63]. Ἐσὺ λοιπόν, ἐκεῖ ποὺ καταδιώκεις μὲ προθυμία τὸν πολυπόθητο Κύριό σου, ἂν στὸ δρόμο σου σκοντάψεις τὸ πόδι σου στὴν πέτρα[64] κανενὸς πάθους καὶ πέσεις ἀπροσδόκητα στὴν ἁμαρτία, ἢ καὶ πολλὲς φορές, ἐπειδὴ ὑπάρχουν λασπώδη μέρη, γλύστρησες χωρὶς νὰ τὸ θέλεις καὶ ἔπεσες, ὅσες φορὲς τύχει νὰ πέσεις καὶ νὰ βασανίσεις τὸ σῶμα σου, τόσες φορὲς σήκω ἐπάνω καὶ τρέξε πίσω ἀπὸ τὸν Κύριό σου μέχρις ὅτου Τὸν φτάσεις. «Ἔτσι παρουσιάστηκα μπροστά Σου στὸ ναὸ τῆς διάνοιας, νὰ δῶ τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα Σου ποὺ μὲ σώζουν· καὶ στὸ ὄνομά Σου, Κύριε, θὰ ὑψώσω τὰ χέρια μου νὰ προσευχηθῶ καὶ θὰ εἰσακουστῶ· καὶ θὰ αἰσθάνομαι σὰν νὰ χόρτασα μὲ λιπαρὰ καὶ παχιὰ φαγητά· καὶ θὰ χαροῦν τὰ χείλη μου νὰ Σοῦ ψάλλουν»[65]. Γιατὶ θεωρῶ σπουδαῖο πράγμα τὸ ὅτι ἀξιώθηκα νὰ ὀνομαστῶ Χριστιανός, ὅπως μοῦ λέει ὁ Κύριος μέσω τοῦ προφήτη Ἡσαΐα: «Εἶναι μεγάλη σου τιμὴ νὰ ὀνομαστεῖς παιδί Μου»[66].

45. Ἀλλοῦ ἡ Γραφὴ λέει ὅτι ὁ Πατέρας θὰ δώσει ἀγαθὰ σὲ ὅσους Τοῦ ζητοῦν[67], ἀλλοῦ ὅτι θὰ δώσει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σὲ ὅσους Τὸ ζητοῦν»[68]. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦμε ὅτι, ὄχι μόνον ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ οὐράνια χαρίσματα χορηγεῖ ὁ Θεὸς σὲ ὅσους Τὸν παρακαλοῦν μὲ ἰσχυρὴ πίστη στὰ λόγια Του. Γιατὶ ὁ Κύριος ὑπόσχεται αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ὄχι σὲ δικαίους, ἀλλὰ σὲ ἁμαρτωλούς, λέγοντας: «Ἂν ἐσεῖς, ἐνῶ εἶστε γεμάτοι πονηρία, ξέρετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιά σας, πόσο περισσότερο ὁ οὐράνιος Πατέρας σας θὰ δώσει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ Τὸ ζητοῦν;»[68] Ζήτησε λοιπὸν μὲ ἐπιμονὴ καὶ χωρὶς δισταγμό, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι φτωχὸς σὲ ἀρετὲς καὶ πάρα πολὺ ἀδύνατος καὶ εἶναι παραπάνω ἀ-

58. Α' Κορ. 9, 27. 59. Α' Κορ. 10, 12. 60. Γαλ. 6, 1. 61. Γ' Βασ. 11, 1-8. 62. Ψαλμ. 70, 6-9. 63. Ματθ. 9, 9. 64. Ψαλμ. 90, 12. 65. Ψαλμ. 62, 3-6. 66. Ἡσ. 49, 6. 67. Ματθ. 7, 11. 68. Λουκ. 11, 13.

πὸ τὴν ἀξία σου αὐτὰ ποὺ ζητᾶς· καὶ θὰ τὰ λάβεις αὐτὰ τὰ μεγάλα χαρίσματα.

46. Πῶς θὰ πεισθεῖ ὁ ἄπιστος ἢ ὁ ὀλιγόπιστος ὅτι τὸ μερμύγκι βγάζει φτερὰ καὶ τὸ σκουλήκι γίνεται πεταλούδα καὶ ὅτι πάρα πολλὰ παράδοξα γίνονται στὴ φύση, γιὰ νὰ ἀποβάλει τὴν ἀρρώστια τῆς ἀπιστίας καὶ στερήσεως τῆς ἐλπίδας καὶ νὰ βγάλει φτερὰ καὶ ν' ἀνθίσει σὰν δένδρο τὴν πανένδοξη γνώση; Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ κάνω ν' ἀναβλαστήσει τὸ ξερὸ δένδρο καὶ ποὺ δίνω ζωὴ στὰ ξερὰ κόκκαλα»[69].

47. Μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν ἀφήσομε νὰ μᾶς λιώνουν οἱ φροντίδες γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, ἀλλὰ μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴ ἂς ἔχομε πίστη στὸ Θεό, ὅπως ἔλεγε κάποτε ἕνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος: «Ἐμπιστευτεῖτε τὸ Θεὸ καὶ θὰ σᾶς ἐμπιστευτεῖ». Καὶ καθὼς γράφει ὁ μακάριος Ἀπόστολος Πέτρος: «Ἀποκτῆστε σωφροσύνη καὶ νηφαλιότητα στὶς προσευχές σας καὶ ἀφῆστε ὅλη τὴ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ σας στὸ Θεό, ἐπειδὴ Αὐτὸς φροντίζει γιὰ σᾶς»[70]. Ἂν ὅμως διστάζεις ἀκόμη καὶ ἀπιστεῖς ὅτι φροντίζει ὁ Θεὸς νὰ σὲ διαθρέψει, παρατήρησε τὴν ἀράχνη καὶ σκέψου πόσο διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀράχνη, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀσθενικὸ καὶ ἀδύναμο πλάσμα. Αὐτὴ λοιπόν, μήτε κτήματα ἔχει, μήτε θαλασσινὰ ταξίδια κάνει, μήτε στὰ δικαστήρια πηγαίνει, μήτε ὀργίζεται, μήτε ἀποθῆκες ἔχει, ἀλλὰ μὲ τέλεια πραότητα καὶ σωφροσύνη καὶ ἄκρα ἡσυχία περνᾶ τὴ ζωή της· μήτε ἔχει περιέργεια γιὰ τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μόνο τὴ δική της ἐργασία προσέχει μὲ ἠρεμία καὶ ἀπραξία, σὰν νὰ λέει σ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ ἀργία ὅτι ὅποιος δὲν θέλει νὰ ἐργάζεται, νὰ μὴ θέλει καὶ νὰ τρώει[71]· καὶ ἔχει τόση σιωπή, ὥστε ξεπερνᾶ καὶ τὸν Πυθαγόρα, τὸν ὁποῖο οἱ Ἕλληνες θαυμάζουν παραπάνω ἀπ' ὅλους τοὺς φιλοσόφους, γιὰ τὴν ἐγκράτεια ποὺ εἶχε στὴ γλώσσα του. Ὅμως ὁ Πυθαγόρας, ἂν καὶ δὲ μιλοῦσε σὲ ὅλους, πάντως στοὺς πολὺ ἀγαπητούς του ἀνθρώπους μιλοῦσε μυστικὰ κατὰ διαστήματα. Καὶ πολλὲς φορὲς μίλησε φιλόδοξα σὲ βόδια καὶ σὲ ἀετοὺς καὶ εἶπε κάτι φλυαρίες καὶ ἀνοησίες. Ἐπίσης δὲν ἔπινε διόλου κρασί, παρὰ μόνο νερό. Ἡ ἀράχνη ὅμως μὲ τὴν ὑπερβολικὴ καὶ ἄκρα ἀφωνία της, ξεπέρασε καὶ τὴν ἐγκράτεια τῆς γλώσσας τοῦ Πυθαγόρα, ἀλλὰ καὶ περιφρόνησε μαζὶ μὲ τὸ κρασὶ καὶ τὸ νερό. Σὲ τέτοια λοιπὸν ἥσυχη κατάσταση ζεῖ ἡ ἀσάλευτη καὶ ταπεινὴ ἀράχνη καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ περπατεῖ πουθενὰ ἔξω, οὔτε νὰ περιπλανιέται μὲ τὴ φαντασία της ἐδῶ κι ἐκεῖ, οὔτε νὰ κοπιάζει καὶ νὰ μοχθεῖ χωρὶς τέλος. Ὅμως ὁ Κύριος ποὺ κατοικεῖ στὰ ψηλὰ καὶ ποὺ κοιτάζει τὰ ταπεινά[72] —καὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ταπεινὸ ἀπὸ τὴν ἀράχνη—, ἁπλώνει ὡς αὐτὴν τὴν πρόνοιά Του καὶ τῆς στέλνει κάθε ἡμέρα τὸ λίγο φαγητό της, κάνοντας νὰ πλησιάσουν κοντὰ στὴ σκηνούλα της καὶ νὰ πέσουν στὰ δίχτια της τὰ ζωύφια ποὺ χρειάζονται γιὰ τροφή της.

69. Ἰεζ. 17, 24. 70. Α' Πέτρ. 5, 7. 71. Β' Θεσ. 3, 10. 72. Ψαλμ. 112, 5-6.

48. Ἴσως νὰ πεῖ κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι τελείως δοῦλοι τῆς λαιμαργίας, ὅτι ἐγὼ τρώγω πολλὰ φαγητὰ καὶ ἐπειδὴ εἶμαι πολυδάπανος ἔχω ἀνάγκη νὰ μπλέκομαι στὶς μύριες ὑποθέσεις τοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἄς παρατηρήσει τὰ μεγάλα κήτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ, πῶς διατρέφονται ἀπὸ τὸ Θεὸ χωρὶς ποτὲ νὰ δοκιμάσουν πείνα· καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καταπίνει τόση τροφή, ὅση δὲν καταναλώνει σὲ μιὰ μέρα ὁλόκληρη πόλη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅλα ἀπὸ Σένα περιμένουν, νὰ τοὺς δώσεις τὴν τροφή τους τὴν κατάλληλη ὥρα»[73]. Λοιπὸν ὁ Θεὸς τρέφει καὶ ἐκεῖνον ποὺ τρώει λίγο καὶ ἐκεῖνον ποὺ τρώει πολύ. Αὐτὰ ἄς ἀκούσεις καὶ σὺ ποὺ ἔχεις τὴν πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη κοιλιά, καὶ στὸ ἑξῆς ἀνάθεσε μὲ πίστη ὁλόκληρο τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεό. Καὶ ἀποτίναξε κάθε κοσμικὸ περισπασμὸ καὶ τὶς πολλὲς φροντίδες τοῦ νοῦ καὶ μὴν εἶσαι πιὰ ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός[74].

49. Ἄν θέλομε πράγματι νὰ εὐαρεστήσομε τὸ Θεὸ καὶ νὰ συνάψομε τὴν τρισμακάριστη φιλία μαζί Του, ἄς παρουσιάσομε τὸ νοῦ μας γυμνὸ σ' Αὐτόν, χωρὶς νὰ σέρνομε μαζί μας κανένα πράγμα αὐτοῦ τοῦ αἰώνα, οὔτε τέχνη, οὔτε νόημα, οὔτε τέχνασμα, οὔτε δικαιολογία, ἀκόμη καὶ ἄν γνωρίζομε ὅλη τὴ σοφία τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' Αὐτὸν μὲ οἴηση καὶ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ τρέφονται ἀπὸ τὴν κενοδοξία καὶ εἶναι φουσκωμένοι ἀπὸ αὐτήν. Σωστὰ εἶπαν μερικοὶ ἑρμηνευτές, ὅτι ἡ μάταιη οἴηση τρέφει καὶ φουσκώνει τὸν ἄνθρωπο.

50. Πῶς θὰ μπορέσομε νὰ νικήσομε τὴν ἁμαρτία ποὺ μᾶς ἔχει ὑποτάξει; Χρειάζεται βία. Γιατὶ ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ πολλοὺς κόπους καὶ βία ἀποκρούει τὴν ἀπώλειά του»[75], φιλονεικώντας πάντοτε νὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὴν ἁγιοσύνη τῶν λογισμῶν του. Τὸ νὰ καταργεῖ κανεὶς τὴ βία μὲ τὴ βία δὲν ἀπαγορεύεται ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἄν λοιπὸν καταβάλομε βία, ἔστω καὶ πολὺ ἀσθενική, στὴν προσπάθειά μας, θὰ καθήσομε στὴν Ἱερουσαλήμ[76], δηλαδὴ στὴν ἀκατάπαυστη προσευχὴ καὶ στὶς ἄλλες ἀρετές, καὶ θὰ περιμένομε στὴ συνέχεια νὰ ἔρθει σὲ μᾶς δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανό. Θὰ περιμένομε βία ἰσχυρὴ καὶ ὄχι βέβαια ἀσθενική, ἀνάλογη μὲ τὴ δική μας· ἀλλὰ κάποια βία ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ μὲ σαρκικὰ χείλη, ποὺ νικᾶ μὲ μεγάλη δύναμη καὶ κατατροπώνει καὶ τὶς κάκιστες συνήθειες καὶ τὴν ἀχρειότητα τῶν δαιμόνων, ὅπως ἐπίσης νικᾶ τὴν πρὸς τὸ χειρότερο κλίση τῶν ψυχῶν μας καὶ τὶς ἄπρεπες κινήσεις τοῦ σώματος. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἀκούστηκε ἕνας ἦχος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν ὁρμητικὸ βίαιο φύσημα»[76], γιὰ νὰ καταδαμάσει τὴν κακία, ἡ ὁποία πάντοτε μᾶς σέρνει βίαια πρὸς τὸ χειρότερο.

51. Ἐνεδρεύει ὁ ἐχθρὸς διάβολος ὅπως τὸ λιοντάρι στὴ φωλιά του, καὶ κρύβει γιὰ κακό μας παγίδες καὶ δίχτια ἀπὸ λογισμοὺς ἀκάθαρτους καὶ ἀσεβεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς, ἄν δὲν κοιμόμαστε, θὰ μπορέσομε νὰ τοῦ στήνομε μεγαλύτερες καὶ φοβερότερες παγίδες καὶ δίχτια καὶ ἐνέδρες. Γιατὶ ἡ προσευχή, οἱ ψαλμοί, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸ ἔλεος, ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ ἀκρόαση τῶν θείων λόγων, γίνονται ἐνέδρα καὶ παγίδα καὶ λάκκος καὶ μάστιγες καὶ ἀγχόνη καὶ δίχτια γιὰ τὸν ἐχθρό.

73. Ψαλμ. 123, 27. 74. Ἰω. 20, 27. 75. Παροιμ. 16, 26. 76. Πράξ. 2, 2.

52. Ἀφοῦ προχώρησε πολὺ στὴν ἡλικία ὁ θεῖος Δαβίδ, τότε εὐχαριστώντας τὸ Θεὸ ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξε, λέει κατὰ τὰ τέλη τῆς δοξολογίας: «Τώρα ὁ δοῦλος Σου βρῆκε τὴ διάθεση τῆς καρδιᾶς ν' ἀπευθύνει σὲ Σένα αὐτὴ τὴν προσευχή»[77]. Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ νὰ μάθομε ἐμεῖς ὅτι χρειαζόμαστε μεγάλον ἀγώνα καὶ πολὺ χρόνο στὶς προσευχές, γιὰ νὰ βροῦμε μὲ κόπο τὴν ὁλότελα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἐνοχλήσεις κατάσταση τῆς διάνοιας, ἡ ὁποία εἶναι ἕνας ἄλλος οὐρανὸς μέσα στὴν καρδιά μας ὅπου κατοικεῖ ὁ Χριστός, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἤ δὲ γνωρίζετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατοικεῖ μέσα σας;»[78]

53. Ἄν ὁ Χριστὸς ἔγινε σ' ἐμᾶς δικαιοσύνη καὶ σοφία σταλμένη ἀπὸ τὸ Θεὸ[79] κλπ., εἶναι φανερὸ ὅτι ἔγινε καὶ ἀνάπαυσή μας. Γιατὶ λέει: «Ἐλᾶτε σὲ μένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε καὶ εἶστε βαρυφορτωμένοι, κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»[80]. Καλὰ λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ ὅτι τὸ Σάββατο, δηλαδὴ ἡ ἀνάπαυση, ἔγινε γιὰ τὸν ἄνθρωπο[81]· γιατὶ μόνο στὸ Χριστὸ θὰ βρεῖ ἀνάπαυση τὸ ἀνθρώπινο γένος.

54. Ὅπως ὑπάρχει ποτήρι πτώσεως καὶ κύπελλο θυμοῦ[82], ἔτσι ὑπάρχει καὶ ποτήρι ἀσθένειας. Αὐτὸ τὸ ποτήρι τὸ παίρνει ἀπὸ μᾶς ὁ Κύριος ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα, καὶ τὸ δίνει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν μας, ὥστε πιὰ ὄχι ἐμεῖς, ἀλλὰ οἱ δαίμονες νὰ πέφτουν καὶ νὰ ἀσθενοῦν.

55. Ὅπως γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ὑπάρχουν ἀργυραμοιβοί, ὑφαντές, κυνηγοί, πολεμιστές, τεχνίτες, ἔτσι νὰ σκέφτεσαι καὶ γιὰ τὰ ἐσωτερικὰ ὅτι ὑπάρχουν διαλογισμοὶ χαρτοπαῖχτες, δηλητηριαστές, κυνηγοί, πειρατές, βέβηλοι, φονεῖς καὶ ἄλλοι· τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποκλείομε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ εὐσεβὴ ἀντίρρηση καὶ προσευχή, καὶ μάλιστα τοὺς βέβηλους, γιὰ νὰ μὴ μολύνουν τὸν ἅγιο τόπο καὶ βεβηλώσουν τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ.

56. Δὲ ληστεύεται ὁ Κύριος μὲ τὴ γλώσσα μόνο γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, ὅπως ἔγινε μὲ τὸ ληστὴ ἐπάνω στὸ σταυρό· ληστεύεται καὶ μὲ τὸ λογισμό. Γιατί, ἡ αἱμορροοῦσα ἔλεγε ἀπὸ μέσα της: «Ν' ἀγγίξω μόνο τὴν ἄκρη τῶν ρούχων Του καὶ θὰ σωθῶ»[83]· ἐπίσης ὁ ὑπηρέτης τοῦ Ἀβραὰμ παρακάλεσε μὲ τὴ διάνοιά του τὸ Θεὸ γιὰ τὴ Ρεβέκκα[84].

57. Σχεδὸν αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἁμαρτία σπρώχνει πρὸς τὸ Θεὸ ὅποιον μετανοεῖ, ὅταν αἰσθάνεται τὴ δυσωδία καὶ τὸ βάρος καὶ τὴν παραφροσύνη της.

77. Β' Βασ. 7, 27. 78. Β' Κορ. 13, 5. 79. Α' Κορ. 1, 30. 80. Ματθ. 11, 28. 81. Μάρκ. 2, 27. 82. Ἡσ. 51, 17. 83. Ματθ. 9, 21. 84. Γεν. 24, 12-28.

Ἐκεῖνον ποὺ δὲ θέλει νὰ κλίνει στὴ μετάνοια, δὲν τὸν σπρώχνει πρὸς τὸ Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν κρατεῖ κοντά της καὶ τὸν δένει γερὰ μὲ δεσμὰ ἄλυτα καὶ τοῦ κάνει πιὸ ἔντονους καὶ πιὸ δριμεῖς τοὺς πόθους ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀπώλεια.

58. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὰ φίλτρα τῆς Ἰεζάβελ[85], ἀπὸ τὰ ὁποία τὰ κυριώτερα εἶναι οἱ λογισμοὶ τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς ματαιοδοξίας. Θὰ μπορέσεις νὰ τὰ κατανικήσεις, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἂν θεωρεῖς τιποτένια τὴν ψυχή σου καὶ τὴν ἐξευτελίζεις καὶ ρίχνεις τὸν ἑαυτό σου μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Τὸν καλεῖς νὰ σὲ βοηθήσει, καὶ ἂν γνωρίζεις ὅτι τὰ χαρίσματα εἶναι οὐράνια. Γι' αὐτὸ λέει ἡ Γραφή: «Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ λάβει τίποτε ἂν δὲν τοῦ ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό»[86].

59. Λέει ὁ νόμος: «Ἂν ἔχουν διαμαρτυρηθεῖ σ' αὐτὸν καὶ δὲν τὸν ἀφανίσει, θὰ ἀποζημιώσει»[87]. Καμιὰ φορὰ σὲ συμπόσιο πετιέται ἐπάνω ὁ κενόδοξος λογισμὸς θέλοντας νὰ πεῖ κάτι ποὺ δὲν εἶναι ἡ ὥρα του. Τότε διαμαρτύρονται οἱ ἀγγελικοὶ λογισμοὶ νὰ ἀφανίσεις τὸν φλύαρο καὶ ἄκαιρο λογισμό. Ἂν λοιπὸν δὲν τὸν ἀφανίσεις μὲ τὴν καλὴ σιωπή σου, ἀλλὰ χαυνωμένος ἀπὸ ὑπερηφάνεια τοῦ ἐπιτρέψεις νὰ βγεῖ ἔξω, τότε λοιπὸν θὰ πληρώσεις τὸ χρέος μὲ τὸ νὰ παραδοθεῖς ἀπὸ τὴ θεία δίκη σὲ ἁμαρτία μεγάλη, ἢ σὲ μεγάλους σωματικοὺς πόνους, ἢ σὲ σοβαρὲς ἀντιδικίες μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἢ μὲ τὸ νὰ τιμωρηθεῖς στὸν μέλλοντα αἰώνα. Γιατὶ θὰ λογοδοτήσομε ἀκόμη καὶ γιὰ ἕνα μάταιο καὶ κενόδοξο λόγο, ἐξαιτίας τῆς ἀπαιδευσίας τῆς γλώσσας μας. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φυλάγομε τὴ γλώσσα μας μὲ μεγάλη προσοχή.

60. Ὅσοι πειράζονται σὲ ἡδονὲς καὶ θυμοὺς καὶ φιλοδοξία καὶ τὰ λοιπὰ πάθη, αὐτοὶ λέγεται ὅτι καίονται τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴ νύχτα ἀπὸ τὴ σελήνη[88]. Νὰ παρακαλεῖς λοιπὸν τὸ Θεὸ νὰ σκεπαστεῖς μὲ θεία δροσερὴ νεφέλη, γιὰ νὰ διαφύγεις τὸ φλογερὸ καύσωνα τῶν ἐχθρῶν.

61. Μὴ δώσεις θάρρος στοὺς μέθυσους καὶ λαίμαργους, οὔτε σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μιλοῦν ἀδιάντροπα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν πολὺ καιρὸ στὸν μοναχικὸ βίο, γιὰ νὰ μὴ σὲ σκεπάσει σαπίλα[89], ὅπως λέει ἡ Γραφή, καὶ νὰ μὴν πᾶς μαζὶ μὲ τοὺς ἀκάθαρτους καὶ τοὺς ἀπερίτμητους στὴν καρδιά.

62. Πρῶτα ὁ Πέτρος παίρνει στὰ χέρια τὰ κλειδιὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν[90], καὶ κατόπιν παραχωρεῖται νὰ πέσει στὴν ἄρνηση[91], γιὰ νὰ ταπεινωθεῖ μὲ τὴν πτώση τὸ φρόνημά του. Καὶ σὺ λοιπόν, ἂν δεχτεῖς τὸ κλειδὶ τῆς θείας γνώσεως καὶ ἐντούτοις πέσεις σὲ ποικίλους λογισμούς, μὴν παραξενεύεσαι. Δόξαζε τὸ μόνο σοφὸ Κύριό μας, ὁ ὁποῖος μὲ διάφορες περιστάσεις βάζει χαλινάρι στὴν οἴηση ποὺ ἔρχεται ὅταν προοδεύομε στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι χαλινάρι στὴν ἀνθρώπινη οἴηση καὶ ἀποστέλλονται ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

85. Δ' Βασ. 9, 22.
86. Ἰω. 3, 27.
87. Ἐξ. 21, 36.
88. Ψαλμ. 120, 6.
89. Ἰὼβ 21, 26.
90. Ματθ. 16, 19.
91. Ματθ. 26, 70.

63. Ἂν τὰ καλὰ πολλὲς φορὲς μᾶς τὰ ἀφαιρεῖ ὁ Κύριος ὅπως τὸν πλοῦτο τοῦ Ἰώβ —«Ὁ Κύριος, εἶπε, μοῦ τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τ' ἀφαίρεσε»[92]—, πάντως καὶ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπέφερε ὁ Αἰώνιος, θὰ τὰ ἀφαιρέσει. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἀπὸ τὸν Κύριο»[93]· καὶ Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἔδωσε τὰ κακά, θὰ μᾶς δώσει τὴν αἰώνια χαρὰ καὶ τὴν αἰώνια δόξα. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ὅπως φρόντιζα γιὰ νὰ σᾶς καταστρέψω καὶ νὰ σᾶς κακοποιήσω, ἔτσι καὶ θὰ ξαναχτίσω γιὰ σᾶς καὶ δὲν θὰ κατεδαφίσω, θὰ φυτέψω καὶ δὲ θὰ ξεριζώσω»[94]. Ἂς σωπάσει λοιπὸν ἡ δημώδης παροιμία ποὺ λέει: «Σ' ἐκεῖνον ποὺ τὰ πράγματα πᾶνε κακά, δὲν μπορεῖ νὰ πᾶνε καλά». Γιατὶ ὁ Κύριος ποὺ μετέβαλε τὰ πράγματα στὸ χειρότερο, μπορεῖ ὁπωσδήποτε νὰ τὰ μεταβάλει πάλι στὸ καλύτερο χωρὶς νὰ τὸ περιμένομε.

64. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα καὶ ἀποφασιστικότητα κατὰ τῶν δαιμόνων, εἴτε μὲ τὴν ἐγκράτεια, εἴτε μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ κάθε ἀρετή, θὰ πάρει ὡς ἀντάλλαγμα ἀπὸ αὐτοὺς δυνατότερα χτυπήματα. Καὶ τοῦτο ὡς τὸ σημεῖο νὰ φτάσει στὴν ἀπελπισία, βλέποντας τὴν ψυχή Του καταδικασμένη στὸ νοητὸ θάνατο, ὥστε νὰ μπορεῖ τότε νὰ πεῖ: «Ποιὸς θὰ μὲ σώσει ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτὸ τοῦ θανάτου;[95] Γιατὶ καταναγκάζομαι χωρὶς νὰ θέλω, νὰ ὑποκύπτω στοὺς νόμους τοῦ ἀντιπάλου».

65. Δὲν ἀναφέρεται τυχαῖα στὴ Γραφὴ ὅτι μερικοὶ ἔλεγαν μεταξύ τους: «Σηκωθεῖτε νὰ πᾶμε ἐναντίον λαοῦ ποὺ ἔχει πεποίθηση στὸ Θεὸ καὶ κάθεται ἥσυχος»[96], καί: «Ἐλᾶτε νὰ ἀνεβοῦμε καὶ νὰ κουβεντιάσομε μαζί τους μὲ δόλια νοερὴ γλώσσα καὶ νὰ τοὺς ἀποσπάσομε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια πρὸς τὸ μέρος μας»[97]. Γιατὶ οἱ φοβεροὶ δαίμονες ἔχουν συνήθεια σὲ ὅλη τὴ ζωὴ νὰ ἀκονίζουν τὰ ξίφη τῶν πειρασμῶν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐξέλεξαν τὸν ἡσυχαστικὸ βίο. Καὶ περισσότερο μάλιστα ἐπιτίθενται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη εὐλάβεια καὶ θεοσέβεια, καὶ μὲ ἀβάστακτους πολέμους τοὺς σπρώχνουν νὰ κάνουν μὲ τὸ ἔργο τὴν ἁμαρτία, μήπως καὶ μπορέσουν ἔτσι νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν καλὴ ἐλπίδα ὅσους δέχτηκαν τὸν πόλεμό τους. Ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν θὰ ἀπομακρυνθοῦμε, Κύριε, ἀπὸ Σένα, μέχρις ὅτου μᾶς εὐσπλαχνισθεῖς καὶ μᾶς ἐλεήσεις[98] καὶ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ μᾶς καταπιοῦν[99]. Δὲν θὰ φύγομε ἀπὸ Σένα μέχρις ὅτου διατάξεις νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ μᾶς οἱ δαίμονες ποὺ μᾶς πειράζουν καὶ ζωογονηθοῦμε μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν σταθερὴ ἀπάθεια. Γιατὶ περίοδος δοκιμασίας εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου[100]. Καὶ πολλὲς φορές, ὁ Θεὸς ποὺ ὁρίζει καὶ βραβεύει τοὺς ἀγῶνες, παραχωρεῖ νὰ εἴμαστε πεσμένοι γιὰ ὁρισμένο χρονικὸ διάστημα κάτω ἀπὸ

92. Ἰὼβ 1, 21.
93. Σ. Σειρ. 11, 14.
94. Ἰερ. 38, 28· 24, 6.
95. Ρωμ. 7, 23-24.
96. Κριτ. 18, 27.
97. Ἡσ. 7, 6.
98. Ψαλμ. 122, 2.
99. Ἡσ. 49, 19.
100. Ἰὼβ 7, 1.

τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ γνώρισμα τῆς μεγάλης καὶ γενναίας ψυχῆς εἶναι νὰ μὴν ἀπελπίζεται στὶς συμφορές.

66. Ἂν ὁ δαίμονας ἔχει τόση δύναμη, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸν ἀλλάζει καὶ νὰ τὸν φέρνει στὸ δικό του δρόμο, βγάζοντάς τον ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀγαθὴ κατάστασή του, πόση δύναμη ἔχει ὁ Ἄγγελος ὅταν τὸν ὁρισμένο χρόνο πάρει τὴ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ μεταστρέψει στὸ καλύτερο ὅλη τὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ ἂν ὁ ψυχρὸς βοριὰς ἔχει τόση δύναμη, ὥστε τὸ νερὸ ποὺ εἶναι τόσο μαλακὸ νὰ τὸ μεταβάλει σὲ σκληρότατο πάγο, τί δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ὁ θερμότατος νοτιάς; Καὶ ἂν ὁ κατάψυχρος ἀέρας τὰ πάντα ὑποτάσσει —γιατὶ ποιὸς θὰ ἀντέξει τὸ ψύχος;[101]— πῶς λοιπὸν καὶ ἡ θερμότητα δὲν θὰ μεταβάλει τὰ πάντα; Γιατί, ποιὸς θὰ ἀντέξει τὸν καύσωνα;[102] Ἂς πιστέψομε λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ψυχρὸ καὶ μαῦρο κάρβουνο τῆς διάνοιάς μας, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ γίνει θερμὸ καὶ λαμπερὸ μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς θείας φωτιᾶς.

67. Ὑπάρχει καὶ τώρα μιὰ κατάσταση ἀπάθειας ποὺ ἀποτελεῖ μαρτυρία καὶ σημάδι γιὰ τὸ δικό μας Ἰωσὴφ ποὺ κρύβεται μέσα μας, δηλαδὴ τὸ νοῦ μας. Σ᾽ αὐτὴ τὴν κατάσταση, βγαίνει ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῶν παθῶν· ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ ἐμπαθὴ φορτώματα καὶ τὴν αἰσχρότατη δουλεία στὶς μεταφορὲς μὲ τὸ κοφίνι καὶ ἀκούει γλώσσα ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει[103]. Δὲν ἀκούει πλέον τὴν ἀκάθαρτη γλώσσα τῶν δαιμόνων ποὺ φθείρει τὴ διάνοια, ἀλλὰ τὴν ἁγία καὶ φωτεινὴ γλώσσα τῶν Ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι μεταμορφώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸ σωματικὸ καὶ ὑλικό, πρὸς τὸ ἀσώματο καὶ ἄυλο. Αὐτὴ ἡ ἀγγελικὴ γλώσσα φωτίζει τὴν ψυχὴ ποὺ τὴ δέχεται.

68. Ἄκουσα μερικοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ἀρρωσταίνουν ἀκατάπαυστα καὶ δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν νηστεία καὶ μοῦ εἶπαν: «Πῶς μποροῦμε χωρὶς νηστεία νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη;» Πρὸς αὐτοὺς πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι, ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τροφή, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κραυγὴ τῆς καρδιᾶς θὰ μπορέσετε νὰ βγάλετε καὶ νὰ ἐξορίσετε καὶ τὰ κακὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑποβάλλουν τὰ κακά. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Φώναξαν στὸν Κύριο ὅταν ἦταν σὲ θλίψη καὶ τοὺς γλύτωσε»[104], καὶ πάλι: «Μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ Ἅδη κραύγασα καὶ ἄκουσες τὴ φωνή μου· ἂς ἀνεβεῖ ἡ ζωή μου ἀπὸ τὴ φθορά»[105]. Γι᾽ αὐτὸ λέει: «Ἕως ὅτου περάσει ἡ ἀνομία —δηλαδὴ ἡ ἐνόχληση τῆς ἁμαρτίας— θὰ φωνάζω πρὸς τὸν Ὕψιστο Θεό»[106], γιὰ νὰ μοῦ κάνει τὴν πιὸ μεγάλη εὐεργεσία καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὴν προσβολὴ τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν ἐξουσία Του καὶ νὰ ἐξαλείψει τὶς εἰκόνες τῆς ἐμπαθοῦς διάνοιας. Ἂν λοιπὸν δὲν ἔχεις λάβει τὸ χάρισμα τῆς ἐγκράτειας, νὰ γνωρίζεις ὅτι θὰ σὲ ἀκούσει ὁ Κύριος ἂν Τὸν παρακαλεῖς μὲ προσευχὴ καὶ μὲ ἐλπίδα. Ἀφοῦ ἔμαθες λοιπὸν τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση, μὴ λυπᾶσαι καὶ μικροψυχεῖς γιὰ τὴν

101. Ψαλμ. 147, 6.
102. Σ. Σειρ. 43, 3.
103. Ψαλμ. 80, 6-7.
104. Ψαλμ. 106, 6.
105. Ἰωνᾶ 2, 3-7.
106. Ψαλμ. 56, 1-2.

ἀδυναμία τῆς ἀσκήσεως· καλύτερα νὰ ἐργαστεῖς γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ γεμάτη εὐχαριστία ὑπομονή. Ἂν λοιπὸν σᾶς διώχνουν οἱ λογισμοὶ τῆς ἀσθένειας καὶ ταλαιπωρίας ἀπὸ τὴν πόλη τῆς νηστείας, ἐσεῖς πηγαίνετε στὴν ἄλλη[107], δηλαδὴ στὴν προσευχὴ καὶ τὴν εὐχαριστία.

69. Εἶπε ὁ Φαραὼ παρακλητικά: «Ἂς ἀφαιρέσει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμένα αὐτὸν τὸν θάνατο»· καὶ εἰσακούστηκε[108]. Ὅμοια καὶ οἱ δαίμονες, παρακάλεσαν τὸν Κύριο νὰ μὴν τοὺς στείλει στὴν ἄβυσσο καὶ πέτυχαν τὸ αἴτημά τους[109]. Πόσο περισσότερο θὰ εἰσακουστεῖ ἄνθρωπος Χριστιανός, ποὺ παρακαλεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ νοητὸ θάνατο;

70. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ κάποιο διάστημα φωτίζεται καὶ ἀναπαύεται ἀπὸ τὴ θεία χάρη, καὶ μετὰ τὴν ὑποχώρησή της πέφτει σὲ περιπλανήσεις τοῦ νοῦ του καὶ γογγύζει γι᾽ αὐτὸ καὶ δὲ δείχνεται ἀνδρεῖος, ὥστε μὲ τὴ θερμὴ προσευχὴ νὰ ξαναποκτήσει τὴ σωτήρια ἐκείνη βεβαιότητα, ἀλλὰ δυσφορεῖ, εἶναι ὅμοιος μὲ τὸ φτωχὸ ποὺ ἔλαβε ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ δυσανασχετεῖ γιατὶ δὲν μπῆκε νὰ δειπνήσει μαζὶ μὲ τὸν βασιλιά.

71. «Μακάριοι ὅσοι δὲν μὲ εἶδαν, κι ὡστόσο πίστεψαν»[110]. Ἐπίσης εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξαιτίας τῆς ὑποχωρήσεως τῆς χάρης δὲ βρίσκουν παρηγοριὰ στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ μᾶλλον βλέπουν συνέχιση τῶν θλιβερῶν καὶ βαθὺ σκοτάδι καὶ ἐντούτοις δὲν ἀπελπίζονται· ἀλλὰ δυναμώνονται ἀπὸ τὴν πίστη τους, σὰν νὰ βλέπουν τὸν ἀόρατο Θεό, καὶ ὑπομένουν μὲ γενναιότητα.

72. Ἡ ταπεινοφροσύνη ποὺ δίνεται ἀπὸ τὴ θεία χάρη τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει ἀπὸ τὸν οὐρανό, σ᾽ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν ζητοῦν μὲ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ λύπη καὶ δάκρυα, εἶναι ὑπερβολικὰ ἰσχυρότερη καὶ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ταπείνωση ποὺ ἀκολουθεῖ σ᾽ ἐκείνους ποὺ ξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀρετή. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ τὴν ἀποκτήσουν, εἶναι πράγματι τέλειοι ἄνδρες, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

73. Ὅταν ἄφησε ὁ διάβολος τὸν Κύριο στὴν ἔρημο, ἦρθαν ἄγγελοι καὶ Τὸν ὑπηρετοῦσαν[111]. Ἂς γνωρίζομε λοιπὸν ὅτι, ὅπως δὲ λέει ἡ Γραφὴ ὅτι ὅταν πειραζόταν ὁ Κύριος ἦσαν παρόντες ἄγγελοι, ἔτσι καὶ στὴν ὥρα τοῦ δικοῦ μας πειρασμοῦ, γιὰ λίγο ὑποχωροῦν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὄχι μακριά. Ἔπειτα, μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν δαιμόνων, ἔρχονται σ᾽ ἐμᾶς οἱ ἄγγελοι καὶ μᾶς ὑπηρετοῦν μὲ θεῖα νοήματα, μὲ φωτισμό, κατάνυξη, παρηγοριά, ὑπομονή, γλυκύτητα καὶ μὲ ὅσα σώζουν καὶ ἐνισχύουν καὶ φέρνουν στὴν πρώτη κατάσταση τὴν κουρασμένη ψυχή. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ στὸν Ναθαναήλ: «Θὰ δεῖς τοὺς ἀγγέλους ν᾽ ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν στὸν υἱό τοῦ ἀνθρώπου»[112], δηλαδὴ θὰ δοθεῖ πλούσια στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὑπηρεσία καὶ ἡ βοήθεια τῶν ἀγγέλων.

107. Ματθ. 10, 23.
108. Ἐξ. 10, 17-19.
109. Λουκ. 8, 31-32.
110. Ἰω. 20, 29.
111. Ματθ. 4, 11.
112. Ἰω. 1, 52.

74. Νὰ θυμᾶσαι τὸν ἀρχιερέα ἐκεῖνο, ποὺ στάθηκε στὰ δεξιά του ὁ διάβολος γιὰ νὰ ἀντιστέκεται ἐναντίον του[113] σὲ κάθε ἀγαθὴ σκέψη καὶ λόγο καὶ πράξη. Ἔτσι δὲ θὰ ἐκπλήττεσαι γιὰ ὅσα σοῦ συμβαίνουν.

75. Πρέπει ὁ μοναχὸς νὰ γνωρίζει τί εἶναι ἡ ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία —κατὰ τό: «Ἐλέησέ με, ἐπειδὴ εἶμαι ἀδύναμος»[114]— καὶ τί εἶναι ἡ ἀποστασία ἀπὸ τὸ Θεό, ἡ ὁποία εἶναι νόσος τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων.

76. Ὅπως ἡ φωτιὰ κάνει τὸ σίδερο τέτοιο ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀγγίξει, ἔτσι οἱ πυκνὲς προσευχὲς κάνουν πιὸ ρωμαλέο τὸ νοῦ στὸν πόλεμο τοῦ ἐχθροῦ. Γι' αὐτὸ μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη προσπαθοῦν νὰ μᾶς προκαλέσουν ὀκνηρία στὴν ἐπιμονή μας στὴν προσευχή, γιατὶ γνωρίζουν ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι γι' αὐτοὺς μεγάλος ἐχθρός, ἐνῶ εἶναι ὑπερασπιστὴς τοῦ νοῦ.

77. Ὁ Δαβὶδ δέχτηκε τὴν προθυμία τῶν κατοίκων τῆς Σικελὰκ ποὺ βγῆκαν νὰ πολεμήσουν μαζί του τοὺς ἀλλόφυλους, ἂν καὶ ἔμειναν ἀπὸ τὴν κόπωση στὸν χείμαρρο Βοσόρ[115]. Γιατὶ ὅταν γύρισε σ' αὐτοὺς ἀφοῦ νίκησε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἄκουσε μερικοὺς νὰ λένε νὰ μὴ δώσουν μερίδιο ἀπὸ τὰ λάφυρα σ' ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴν κούραση ἔμειναν στὸν χείμαρρο, καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἀπὸ ντροπὴ δὲν μιλοῦσαν, τότε τοὺς ὑπερασπίστηκε ὁ χρηστότατος Δαβὶδ λέγοντας ὅτι κάθησαν καὶ φύλαγαν τὰ σκεύη. Καὶ γι' αὐτὸ ἔδωσε καὶ σ' αὐτοὺς ἴσο μερίδιο λαφύρων, ὅσο καὶ στοὺς ἀνδρείους καὶ ψυχωμένους πολεμιστές. Ἐξέτασε λοιπὸν μήπως γιὰ κανένα ἀδελφὸ ποὺ ἔδειξε στὴν ἀρχὴ θέρμη, ὕστερα ὅμως λύγισε καὶ ἀπόκαμε, σκεύη σωτηρίας μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἡ πίστη, ἡ μετάνοια, ἡ ταπείνωση, τὸ κλάμα, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίδα, ἡ μακροθυμία κτλ. Ἂν καθίσει φυλάγοντας αὐτά, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ κάνει τίποτα, καὶ ὑπομένει μόνο μὲ τὴν προσδοκία τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ λαμβάνει κάποια οὐράνια δωρεά.

78. Λευῖτες καὶ ἱερεῖς ὀνομάζονται ὅσοι ἀφιερώθηκαν ὁλωσδιόλου στὸ Θεό, τόσο στὴν πράξη, ὅσο καὶ στὴ θεωρία. Κτήνη Λευϊτῶν[116] λέγονται ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ τὰ πάθη, ἀλλὰ ὀρέγονται τὴν ἀρετὴ καὶ πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν προθυμοποιοῦνται καὶ τὴν ἐπιθυμοῦν διαρκῶς, καὶ ἂν ἀκόμη πολλὲς φορὲς ἀποτυγχάνουν γιατὶ ἔχουν ἀδυνατίσει ἀπὸ τὴν κακία. Εἶναι εὔλογο καὶ αὐτοί, τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει, νὰ δεχτοῦν τὸ χάρισμα τῆς ἀπάθειας, μόνο ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τῶν πενήτων[117].

79. Τὰ χτυπήματα ποὺ ἐπιφέρει ὁ ἐχθρὸς διάβολος ἐναντίον μας, εἴτε φανερά, εἴτε ἀόρατα, πολλὲς φορὲς τὰ ἐννοοῦμε καὶ τὰ βλέπομε. Τὰ βάσανα ὅμως καὶ τοὺς πόνους ποὺ ὑποφέρει ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ ἐμᾶς ἐπειδὴ κατορθώνομε κάποιες φορὲς τὶς ἀρετές, ἢ μετανοοῦμε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἢ ἔχομε ὑπομονὴ καὶ καρτερία στὶς θλιβερὲς περιστάσεις, ἢ προσευχόμαστε καὶ κάνομε

113. Ζαχ. 3, 1.
114. Ψαλμ. 6, 3.
115. Α' Βασ. 30.
116. Ἀριθ. 3, 41-45.
117. Ψαλμ. 9, 38.

τὰ παρόμοια, γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτὸς τρίζει τὰ δόντια καὶ τιμωρεῖται καὶ θρηνεῖ καὶ χτυπιέται, ὅλα αὐτὰ ἐμεῖς μὲ θεία οἰκονομία δὲν τὰ βλέπομε, γιὰ νὰ μὴ πέσομε σὲ χαύνωση. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Εἶναι δίκαιο ὁ Θεὸς ν' ἀνταποδώσει θλίψη σὲ ὅσους σᾶς θλίβουν»[118].

80. Ἂν ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου ποὺ γέρασε στὴ γῆ καὶ στὴν πέτρα, ὅταν ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ νερὸ ξαναβλαστάνει σὰν νεόφυτο[119], εὔλογο εἶναι κι ἐμεῖς ποὺ σηκωνόμαστε ἀπὸ τὸν ὕπνο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ξαναβλαστήσομε ἀφθαρσία, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως ἔχομε λάβει, καὶ νὰ δώσομε γιὰ θερισμὸ καρποὺς ὅπως τὸ νεόφυτο, καὶ ἂν ἀκόμη πέσαμε στὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο».

81. Πρὸς τὴν ψυχὴ ποὺ ἀποδοκιμάζει τὸν ἑαυτό της καὶ ἀπελπίζεται ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς πειρασμοὺς καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ λέει: «Χάθηκε ἡ ἐλπίδα μας, εἴμαστε χαμένοι»[120], ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος δὲν ἀπελπίζεται γιὰ τὴ σωτηρία μας: «Θὰ ζήσετε καὶ θὰ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος»[121]. Πρὸς τὴν ψυχὴ ποὺ βρίσκεται σὲ ἀμηχανία, πῶς ἄραγε θὰ μπορέσει μέσω μεγάλων ἀρετῶν νὰ γεννήσει τὸ Χριστό, ἔχει λεχθεῖ: «Πνεῦμα Ἅγιο θὰ ἔρθει σὲ σένα»[122]. Καὶ ὅπου ὑπάρχει παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὴ ζητᾶς συνέπεια καὶ νόμο φύσεως καὶ συνήθειας. Γιατὶ τὸ Προσκυνητὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ εἶναι παντοδύναμο, καὶ ὅσα δὲν ὑπάρχουν, σοῦ τὰ δημιουργεῖ, γιὰ νὰ θαυμάσεις. Ἀλλὰ καὶ νικητὴ ἀναδεικνύει τὸ νοῦ ποὺ πρωτύτερα εἶχε νικηθεῖ· γιατὶ ὁ Παράκλητος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ σ' ἐμᾶς ἀπὸ εὐσπλαχνία, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα[123] καὶ σὲ ὑψώνει πάνω ἀπὸ τὰ φυσικὰ κινήματα καὶ τὰ δαιμονικὰ πάθη.

82. Ν' ἀγωνίζεσαι νὰ διατηρεῖς τὸ φῶς τοῦ λογικοῦ σου ἀπείραχτο. Ἂν ἀρχίσεις νὰ βλέπεις μ' ἐμπάθεια, σὲ σκότισε ὁ Κύριος καὶ ἔβγαλε τὸ χαλινάρι τῆς ἀρετῆς ἀπὸ σένα[124] καὶ ἔχασες τὸ φῶς τῶν ματιῶν σου[125]. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμβεῖ αὐτό, μὴν παρατήσεις τὸν ἀγώνα, μήτε νὰ παραλύσεις, ἀλλὰ νὰ δέεσαι μαζὶ μὲ τὸν Δαβίδ: «Στεῖλε τὸ φῶς Σου καὶ τὴν ἀλήθεια Σου σὲ μένα ποὺ εἶμαι σκυθρωπός, σωτηρία μου καὶ Θεέ μου[126]· γιατὶ θὰ ἐξαποστείλεις τὸ Πνεῦμα Σου καὶ θὰ ξανακτιστοῦν καὶ θὰ ἀνανεώσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»[127].

83. Μακάριος ἐκεῖνος ποὺ θὰ φάει ἐδῶ ἡμέρα καὶ νύχτα ἀχόρταγα καὶ θὰ πιεῖ προσευχὲς καὶ ψαλμοὺς καὶ θὰ δυναμώσει μὲ τὴν ἔνδοξη ἀνάγνωση τῆς Γραφῆς. Γιατὶ αὐτὰ θὰ προξενήσουν στὴν ψυχὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα χαρὰ ἀνεξάντλητη.

84. Μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη προφύλαγε τὸν ἑαυτό σου νὰ μὴν πέφτεις· γιατὶ ἡ πτώση δὲν ἁρμόζει στὸ δυνατὸ ἀθλητή. Ἂν ὅμως συμβεῖ νὰ πέσεις, πετάξου ἐπάνω ἀμέσως καὶ στάσου πάλι στὸν καλὸ ἀγώνα· καὶ ἂν μύριες

118. Α' Θεσ. 1,6.
119. Ἰὼβ 14, 7-9.
120. Ἰεζ. 37, 11.
121. Ἰεζ. 37, 6.
122. Λουκ. 1, 35.
123. Ἰω. 3, 31.
124. Ἰω. 30, 11.
125. Ψαλμ. 37, 11.
126. Ψαλμ. 42, 3-5.
127. Ψαλμ. 103, 30.

φορὲς πέσεις ἀπὸ ὑποχώρηση τῆς χάρης, ἄλλες τόσες φορὲς σήκω ἐπάνω· κι αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου σου. Γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Ἂν ὁ δίκαιος πέσει ἑφτὰ φορὲς —δηλαδὴ διαρκῶς σὲ ὅλη τὴ ζωή του— ἄλλες τόσες θὰ σηκωθεῖ»[128]. Ὅσο λοιπὸν κρατεῖς τὸ ὅπλο τοῦ ἁγίου σχήματος μὲ δάκρυα καὶ ἱκεσία στὸ Θεό, λογαριάζεσαι μ' ἐκείνους ποὺ στέκονται, κι ἂς ἔχεις πέσει πολλὲς φορές· ὅσο παραμένεις ἀνάμεσα στοὺς μοναχούς, δέχεσαι σὰν ἀνδρεῖος στρατιώτης ἀπὸ ἐμπρὸς πληγές, γιὰ τὶς ὁποῖες καὶ θὰ ἐπαινεθεῖς περισσότερο, ἐπειδὴ κι ὅταν σὲ χτυποῦσαν δὲν καταδέχτηκες νὰ ὑποχωρήσεις ἢ νὰ φύγεις ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἐνῶ ἂν φύγεις ἀπὸ τοὺς μοναχούς, τότε δέχεσαι πληγὲς στὴν πλάτη ὡς φυγὰς καὶ δειλὸς καὶ λιποτάκτης καὶ ἄνανδρος.

85. Χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς εἶναι νὰ ἀπελπίζεται. Ὁ Ἰούδας ὁ προδότης ἦταν μικρόψυχος καὶ δὲν εἶχε πείρα τοῦ πολέμου, καὶ γι' αὐτὸ ἀπελπίστηκε· ἔπεσε πάνω του μὲ ὁρμὴ ὁ διάβολος καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ἀπαγχονιστεῖ. Ὁ Πέτρος ὅμως, ἡ στερεὰ πέτρα, ἀφοῦ ἔπεσε σὲ σοβαρὸ παράπτωμα, τῆς ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ, σὰν ἐμπειροπόλεμος ποὺ ἦταν δὲν παρέλυσε, οὔτε ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὴ λύπη του, ἀλλὰ ἀφοῦ σηκώθηκε πρόσφερε πικρὰ δάκρυα μέσα ἀπὸ καρδιὰ θλιμμένη καὶ ταπεινωμένη. Καὶ ἀμέσως ὁ ἐχθρός, ὅταν τὰ εἶδε αὐτά, σὰν νὰ τὸν ἔκαψαν δυνατὲς φλόγες στὸ πρόσωπο, ἔφυγε μὲ ὁρμὴ μακριά, μὲ φοβεροὺς θρήνους.

86. Ἐναντίον αὐτῶν τῶν τριῶν προπάντων ὀφείλει ὁ μοναχὸς νὰ ἔχει κρυφὸ πόλεμο: ἐναντίον τῆς λαιμαργίας, τῆς δόξας καὶ τῆς φιλοχρηματίας, ἡ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία[129].

87. Κάποιος Ἰσραηλίτης βασιλιάς, συνέτριψε τὸ ἔθνος τῶν τρωγλοδυτῶν καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὲς πνευματικές, μὲ τὰ λόγια δηλαδὴ καὶ τὰ ὄργανα τοῦ Δαβίδ. Ἔχεις καὶ σὺ βαρβάρους τρωγλοδύτες, τοὺς δαίμονες ποὺ εἰσχωροῦν στὶς αἰσθήσεις καὶ τὰ μέλη σου καὶ πυρώνουν τὴ σάρκα καὶ σὲ κάνουν νὰ βλέπεις καὶ νὰ ἀκοῦς καὶ νὰ μυρίζεις μ' ἐμπάθεια καὶ νὰ λὲς ἄπρεπα λόγια καὶ νὰ ἔχεις μάτια γεμάτα μοιχεία καὶ νὰ εἶσαι ταραγμένος ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, ὅπως ἡ χώρα τῆς Βαβυλώνας. Φρόντισε λοιπὸν καὶ σὺ μὲ μεγάλη πίστη καὶ μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὲς πνευματικές[130], νὰ ἐξολοθρεύσεις τελείως τοὺς τρωγλοδύτες αὐτοὺς ποὺ σὲ ὠθοῦν στὰ κακά.

88. Ὅπως ὁ Κύριος θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ σώζεται μέσω ἄλλου ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ ὁ σατανᾶς σπεύδει τὸν ἄνθρωπο μέσω ἄλλου ἀνθρώπου νὰ τὸν κολάσει. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ προσκολλᾶται κανεὶς σὲ ἄνθρωπο ποὺ καταφρονεῖ τὰ θεῖα καὶ εἶναι πονηρὸς καὶ δὲν κρατεῖ τὴ γλώσσα του, γιὰ νὰ μὴν πάει μαζί του στὴν κόλαση. Γιατὶ καὶ δίκαιο ἄνθρωπο νὰ συναναστρέφεται κανείς, μόλις καὶ μπορεῖ νὰ σωθεῖ. Ἂν ὅμως συναναστραφεῖ μὲ πονηρὸ ἀπρόσεκτα, εἶναι σὰν νὰ κόλλησε λέπρα καὶ θὰ ὁδηγηθεῖ σὲ ναυάγιο. Καὶ ποιὸς λοιπὸν θὰ ἐλεήσει ἐκεῖνον ποὺ πλησιάζει χαρούμενος τὸ φίδι; Ν' ἀπο-

128. Παροιμ. 24, 16. 129. Κολ. 3, 5. 130. Ἐφ. 5, 19.

φεύγεις λοιπὸν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄτακτοι στὴ γλώσσα τους καὶ φιλόνεικοι καὶ ταράζονται ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά.

89. Ποιὸς εἶναι σοφὸς καὶ φρόνιμος καὶ θέλει νὰ ὀνομαστεῖ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φροντίσει μὲ ὅλη τὴν δύναμή του νὰ παρουσιάσει τὴν ψυχή του στὸν Κύριο τέτοια ὅπως τὴν ἔλαβε ἀπὸ Αὐτόν, καθαρή, ἀπλήγωτη καὶ τελείως ἄμεμπτη, καὶ γι' αὐτὸ νὰ στεφανωθεῖ στοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ ἐπαινεθεῖ ὡς μακάριος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους;

90. Μιὰ καλὴ λέξη, τὸν ἄλλοτε ἀκάθαρτο ἐκεῖνο ληστή, τὸν ἔκανε καθαρὸ καὶ ἅγιο καὶ τὸν ἔβαλε στὸν Παράδεισο[131]. Καὶ μιὰ λέξη ἀνάρμοστη ἔφραξε στὸ Μωυσῆ τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας[132]. Νὰ μὴ νομίσομε λοιπὸν μικρὴ ἀρρώστια τὴν φλυαρία· γιατὶ οἱ φιλοκατήγοροι καὶ φλύαροι ἀποκλείουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει κακὴ γλώσσα, κι ἂν ἀκόμη προκόψει στὴν ἐδῶ ζωή, ὅμως ἐκεῖ δὲ θὰ προκόψει, ἀλλὰ θὰ σκοντάψει καὶ θὰ τὸν συλλάβουν ὡς θήραμά τους οἱ κακὲς τιμωρίες καὶ θὰ τὸν καταστρέψουν[133]. Σωστὰ ἔλεγε κάποιος σοφός, ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ πέσεις ἀπὸ ψηλὰ στὸ ἔδαφος, παρὰ ἀπὸ γλώσσα[134]. Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστέψομε τὸν Ἀπόστολο Ἰάκωβο, ποὺ γράφει: «Κάθε ἄνθρωπος ἂς εἶναι γρήγορος ν' ἀκούσει καὶ ἀργὸς νὰ μιλήσει»[135].

91. Γιὰ νὰ μὴν ψηλώνει καὶ μετεωρίζεται ὁ νοῦς μας καὶ μᾶς ἐξαπατοῦν οἱ αἰσθήσεις μὲ τὴ ματαιότητα, καλὸ εἶναι νὰ προσέχομε σ' ἐκεῖνον ποὺ λέει: «Βάδιζε λαέ μου, ἔμπα στὰ κατάβαθα τῆς καρδιᾶς σου, στὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι κρυμμένο ἀπὸ κάθε αἰσθητὸ νόημα, τὸ κατάλυμα ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει μορφὲς αἰσθητῶν πραγμάτων, ποὺ καταφωτίζεται ἀπὸ τὴν ἀπάθεια καὶ τὴ θεία χάρη· κλεῖσε τὴν πόρτα σὲ ὅσα εἶναι ὁρατά, κρύψου λίγο, γιατὶ μικρὴ εἶναι κάθε ἀνθρώπινη ζωή». Ἔπειτα λέει: «Ὥσπου νὰ περάσει ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου»[136]. Ὅπως ἔλεγε ἄλλος: «Ὥσπου νὰ περάσει ἡ ἀνομία»[137]. Γιατὶ «ὀργὴ Κυρίου» καὶ «ἀνομία» φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ δαίμονες καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ὅπως λέει πρὸς τὸ Θεὸ ὁ Ἡσαΐας: «Ἰδού, Ἐσὺ ὀργίστηκες καὶ μεῖς ἁμαρτήσαμε»[138]. Ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει τὴν ὀργὴ αὐτὴ ὅταν προσέχει συνεχῶς στὴν καρδιά του μὲ προσευχὴ καὶ προσπαθεῖ ἐπίμονα νὰ μπεῖ στὰ ἄδυτα τοῦ ἐσωτερικοῦ του. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἄντλησε σοφία πιὸ πέρα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς»[139], ἐπειδὴ «ὅλη ἡ δόξα τῆς κόρης τοῦ βασιλιᾶ βρίσκεται μέσα της»[140]· καὶ κοπιάζω «ἕως ὅτου μπῶ στὸ ἁγιαστήριο τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ ὄρος ποὺ Αὐτὸς κληροδότησε, στὸ ἕτοιμο κατοικητήριο, τὸ ὁποῖο Σύ, Κύριε, κατασκεύασες, στὸν ἅγιο τόπο, ποὺ ἑτοίμασαν τὰ χέρια Σου»[141].

92. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει πράγματι νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν κόσμο, ἂς μιμεῖται τὸν μακάριο προφήτη Ἐλισσαῖο ποὺ δὲν πῆρε μαζί του τίποτε[142], ἐξαιτίας τοῦ μεγάλου καὶ φλογεροῦ ἔρωτα στὸ Θεό. Ἀφοῦ λοιπὸν μοιράσει ὅλα τὰ

131. Λουκ. 23, 42-43. 134. Σ. Σειρ. 20, 18. 137. Ψαλμ. 56, 2. 140. Ψαλμ. 44, 14.
132. Ἀριθ. 20, 12. 135. Ἰακ. 1, 19. 138. Ἡσ. 64, 5. 141. Ἐξ. 15, 17.
133. Ψαλμ. 139, 12. 136. Ἡσ. 26, 20. 139. Ἰὼβ 28, 18. 142. Γ' Βασ. 19, 20.

ὑπάρχοντά του σ' ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καὶ σηκώσει τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου, ἂς βιαστεῖ νὰ πορευτεῖ ὅπως Ἐκεῖνος μὲ τὴ θέλησή του στὸν ἑκούσιο θάνατο, ὁ ὁποῖος γίνεται πρόξενος τῆς αἰώνιας βασιλείας.

93. Ὅταν ἐννοήσεις ὅτι ὁ Ἀμορραῖος εἶναι ἰσχυρὸς μέσα σου σὰν δρῦς[143], τότε παρακάλεσε μ' ἐπιμονὴ τὸν Κύριο, νὰ ξηράνει τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, δηλαδὴ τὴν πρακτικὴ ἁμαρτία, καὶ τὶς ρίζες ἀπὸ κάτω, δηλαδὴ τοὺς ἀκάθαρτους λογισμούς, καὶ νὰ ἀφανίσει ὁ Κύριος τὸν Ἀμορραῖο ἀπὸ μπροστά σου.

94. Δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεστε ὅταν βλέπετε νὰ περιπαίζουν τὴν ἡσυχία μας ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἡσυχάσουν· καλύτερα νὰ προσεύχεστε γιὰ χάρη τους, χωρὶς ὅμως νὰ μνησικακεῖτε. Καὶ σταθεῖτε ἀπέναντί τους μὲ σφοδρότερη ὑποταγὴ στὸ Θεὸ καὶ λέγετε δυνατά: «Ὑποτάξου ψυχή μου στὸ Θεό[144]· ἀντὶ νὰ μὲ ἀγαποῦν, μὲ συκοφαντοῦσαν· ἐγὼ ὅμως προσευχόμουν[145] γιὰ τὴ δική μου καὶ τὴ δική τους θεραπεία».

95. Ἂν δὲν φυσήξει στὴ θάλασσα ἀέρας δυνατός, δὲν σηκώνεται κύμα· καὶ ἂν δὲν ἔρθει δαίμονας σ' ἐμᾶς, δὲν ταράζεται ἀπὸ τὰ πάθη ἡ ψυχή, οὔτε τὸ σῶμα.

96. Ἂν θερμαίνεσαι πάντοτε μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ θεία χάρη, λέει σὲ σένα ἡ θεία Γραφή, καθὼς ἔχεις ντυθεῖ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός[146]: «Ἡ στολή σου εἶναι θερμή»[147]. Ἐνῶ οἱ ἐχθροί σου φοροῦν σὰν πλατὺ μανδύα τὴ ντροπή[148] καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ ταρτάρου.

97. Ὅταν θυμᾶσαι τὶς ἁμαρτίες σου, μὴ διστάζεις νὰ χτυπᾶς τὸ στῆθος σου, γιὰ νὰ πελεκήσεις μὲ τὶς πληγὲς αὐτὲς τὴν πωρωμένη καρδιά σου καὶ νὰ βρεῖς τὸ μεταλλεῖο τοῦ τελωνικοῦ χρυσοῦ[149]· καὶ θὰ χαρεῖς ὑπερβολικὰ γιὰ τὸν κρυφὸ πλοῦτο.

98. Νὰ καίει πάντοτε στὸ θυσιαστήριο τῆς ψυχῆς σου ἡ φωτιὰ τῶν δεήσεων ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀνώτερη ἁγία μελέτη τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος.

99. Ἂν πάντοτε φροντίζεις νὰ φορεῖς ὑποδήματα στὰ πόδια σου γιὰ νὰ εἶσαι ἕτοιμος γιὰ τὸ εὐαγγέλιο τῆς εἰρήνης[150], θὰ οἰκοδομήσεις ὁπωσδήποτε καὶ τὸ δικό σου σπίτι καὶ τὸ σπίτι τοῦ πλησίον σου. Ἂν ὅμως ἀμελήσεις, θὰ ἐμπτυσθεῖς ἀοράτως καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο θὰ κληρονομήσεις τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ τοῦ ἔλυσαν τὸ ὑπόδημα[151].

100. Ἂν, ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης, ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, καὶ ὅποιος ἀγαπᾶ, μένει στὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν[152], τότε ὅποιος μισεῖ τὸν πλησίον του, μὲ τὸ νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, φανερὸ εἶναι ὅτι βρίσκεται μέσα στὸ μίσος. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μισεῖ τὸν συνάνθρωπό του, εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη καὶ ὅποιος μένει στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν. Σ' Αὐτὸν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

143. Ἀμὼς 2, 9.
144. Ψαλμ. 61, 6.
145. Ψαλμ. 108, 4.
146. Ρωμ. 13, 12.
147. Ἰὼβ 37, 17.
148. Ψαλμ. 108, 29.
149. Λουκ. 18, 13.
150. Ἐφ. 6, 15.
151. Δευτ. 25, 9-10.
152. Ἰω. 4, 16.

Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παρηγορητικός, συμπληρωματικὸς τῶν ἑκατὸ κεφαλαίων

Ποτὲ μὴ θελήσεις πάνω ἀπὸ τὸ μοναχό, νὰ μακαρίσεις τὸν κοσμικὸ ποὺ ἔχει γυναίκα καὶ παιδιὰ καὶ εὐφραίνεται γιατὶ εὐεργετεῖ πολλοὺς καὶ σκορπᾶ ἄφθονα τὴν ἐλεημοσύνη καὶ δὲν πειράζεται διόλου ἀπὸ τοὺς δαίμονες, καὶ νομίζεις ὅτι ἐσὺ εἶσαι κατώτερος ἀπὸ αὐτὸν στὴν εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ. Οὔτε νὰ ἐλεεινολογεῖς τὸν ἑαυτό σου, γιατὶ τάχα πηγαίνεις γιὰ τὴν ἀπώλεια. Δὲν λέω ὅτι ζεῖς ἄμεμπτα μὲ τὸ νὰ παραμένεις ἀνάμεσα στοὺς μοναχούς, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶσαι πάρα πολὺ ἁμαρτωλός, ἡ θλίψη τῆς ψυχῆς σου καὶ ἡ κακοπάθεια ἔχει πιὸ μεγάλη τιμὴ γιὰ τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀρετὴ τοῦ κοσμικοῦ. Ἡ μεγάλη σου λύπη, ἡ ἀθυμία, οἱ στεναγμοί, ἡ ψυχικὴ στενοχώρια, τὰ δάκρυα, ὁ βασανισμὸς τῆς συνειδήσεως, ἡ ἀμηχανία τοῦ λογισμοῦ, ἡ κατάκριση τῆς διάνοιας, τὸ κλάμα, ὁ θρῆνος τοῦ νοῦ, οἱ κραυγὲς τῆς καρδιᾶς, ἡ συντριβή, ἡ ταλαιπωρία, ἡ κατήφεια, ἡ καταφρόνηση, ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια, τὰ ὁποῖα πολλὲς φορὲς συμβαίνουν σ' ἐκείνους ποὺ ρίχνονται στὸ σιδερένιο καμίνι τῶν πειρασμῶν, εἶναι ἀπείρως πιὸ πολύτιμα καὶ πιὸ εὐπρόσδεκτα ἀπὸ τὴν εὐαρέστηση τοῦ κοσμικοῦ.

Πρόσεχε λοιπὸν νὰ μὴν πέσεις στὴν κατάκριση ποὺ λέει γιὰ λογαριασμό σου ἡ Ἁγία Γραφή: «Τί ὠφεληθήκαμε ποὺ πήγαμε ὡς ἱκέτες στὸν Κύριο καὶ μένομε πάντοτε στὸ Ναό Του;»[153] Εἶναι φανερὸ ὅτι κάθε δοῦλος ποὺ μένει κοντὰ στὸν οἰκοδεσπότη, κάποτε δέχεται καὶ μαστιγώσεις καὶ γρονθοκοπήματα καὶ κατηγορίες καὶ ὀνειδισμούς. Ὅσοι ὅμως μένουν ἔξω, πάντως ἀποφεύγουν τὰ χτυπήματα, σὰν ξένοι δοῦλοι ποὺ δὲν ἐνδιαφέρουν. «Τί ὠφεληθήκαμε λοιπόν, λένε, ἐμεῖς νὰ ὑποφέρομε θλίψεις στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, ποὺ πάντοτε προσευχόμαστε καὶ ψάλλομε; Καὶ οἱ κοσμικοὶ ποὺ μήτε προσεύχονται, μήτε ἀγρυπνοῦν, χαίρονται καὶ εὐφραίνονται καὶ προοδεύουν καὶ περνοῦν μὲ εὐθυμία καὶ χαρά;» Καὶ ὅπως λέει ὁ προφήτης: «Νά, ἀνοικοδομοῦνται ξένα σπίτια, κι ἐμεῖς καλοτυχίζομε τοὺς ἄλλους;» Καὶ προσθέτει: «Αὐτὰ τὰ εἶπαν οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχουν τὴ γνώση»[154]. Ἀλλὰ ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζουν (οἱ μοναχοί) ὅτι τίποτε τὸ παράδοξο δὲν πάσχουν μὲ τὸ νὰ θλίβονται καὶ νὰ δοκιμάζουν διάφορες λύπες ὑποφέροντας τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου, ποὺ λέει στὸ Εὐαγγέλιο: «Σᾶς βεβαιώνω ὅτι θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε ἐσεῖς ποὺ εἶστε κοντά μου, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρεῖ. Ἀλλὰ περιμένετε λίγο ἀκόμη καὶ θὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ μέσω τοῦ Παρακλήτου, θὰ διώξω τὴν ἀθυμία σας καὶ θὰ σᾶς φέρω κοντά μου μὲ λογισμοὺς οὐράνιας ζωῆς καὶ ἀναπαύσεως καὶ μὲ γλυκὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα στερηθήκατε γιὰ λίγες ἡμέρες ἐξαιτίας τῶν πειρασμῶν. Καὶ θὰ σᾶς δώσω τὸν μαστὸ τῆς χά-

153. Μαλ. 3, 14.
154. Μαλ. 3, 15-16.

ρης μου, ὅπως ἡ μητέρα στὸ βρέφος ποὺ κλαίει, καὶ θὰ σᾶς ἐνισχύσω μὲ οὐράνια δύναμη, ἐσᾶς ποὺ ἐξασθενήσατε μὲ τὸν πόλεμο ποὺ σᾶς ἔγινε· καὶ θὰ καταγλυκάνω ἐσᾶς ποὺ πικραθήκατε, ὅπως λέει ὁ Ἱερεμίας στοὺς Θρήνους γιὰ τὴν «Ἱερουσαλὴμ ποὺ εἶναι μέσα σου»· καὶ θὰ σᾶς δῶ καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά σας μὲ τὴν κρυφὴ ἐπίσκεψή μου, καὶ ἡ θλίψη σας θὰ μεταβληθεῖ σὲ χαρά· καὶ αὐτὴ τὴ χαρὰ κανεὶς δὲ θὰ μπορέσει νὰ σᾶς τὴν πάρει»[155].

Ἄς μὴν εἴμαστε λοιπὸν μύωπες καὶ τυφλοὶ καὶ καλοτυχίζομε τοὺς κοσμικοὺς περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς· ἀλλὰ γνωρίζοντας τὴν διαφορὰ τῶν γνησίων υἱῶν καὶ τῶν νόθων, ἂς προτιμοῦμε μᾶλλον τὴ ἀθλιότητα τάχα τῶν μοναχῶν καὶ τὴ φοβερὴ κακοπάθειά τους, ποὺ καταλήγει στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς δόξας τοῦ Κυρίου[156]. Ἄς προτιμήσομε λοιπὸν τὴν ταλαιπωρία τῶν ἀσκητῶν ποὺ θεωροῦνται ἁμαρτωλοί —σωστότερα θὰ ἔλεγα δίκαιοι—, καὶ τὸ νὰ εἴμαστε παραπεταμένοι στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ στὸ τάγμα ἐκείνων ποὺ δουλεύουν ἀσταμάτητα στὸ Χριστό, παρὰ νὰ κατοικοῦμε σὲ καταλύματα ἁμαρτωλῶν[157] ἢ νὰ συναναστρεφόμαστε μὲ κοσμικούς, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν μεγάλες ἀρετές.

Σοῦ λέει, μοναχέ, ὁ οὐράνιος Πατέρας σου ποὺ σὲ ὑπεραγαπᾶ καὶ σὲ θλίβει καὶ σὲ καταπονεῖ μὲ διάφορους πειρασμούς: «Γνώριζε καλά, ταλαίπωρε μοναχέ, ὅτι καθὼς ἔχω πεῖ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη, θὰ γίνω παιδευτής σου[158], θὰ σὲ συναντήσω στὸ δρόμο πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ θὰ σὲ γυμνάζω ἀδιάκοπα μὲ τὶς θλίψεις. Τοὺς ἀξιοκατάκριτους δρόμους σου θὰ τοὺς φράξω μὲ τὰ ἀγκάθια[159] τῆς πρόνοιάς μου, θὰ σὲ πληγώνω δηλαδὴ μὲ ἀπροσδόκητες συμφορές, γιὰ νὰ σ' ἐμποδίζω νὰ μὴν κάνεις ἔργο ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σκέφτεσαι μὲ τὴν ἀνόητη καρδιά σου. Καὶ θὰ φράξω τὴ θάλασσα τῶν παθῶν σου μὲ τὶς πύλες τῶν οἰκτιρμῶν μου[160]. Καὶ θὰ εἶμαι ἀπέναντί σου σὰν πάνθηρας ποὺ θὰ σὲ κατατρώγω μὲ λογισμοὺς αὐτομεμψίας καὶ αὐτοκατακρίσεως καὶ μετάνοιας μὲ τὸ νὰ σὲ φέρνω σὲ συναίσθηση τῶν ἁμαρτημάτων σου ποὺ ἀγνοεῖς. Ὅλα αὐτὰ τὰ θλιβερὰ εἶναι πολὺ μεγάλη χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὄχι μόνον πάνθηρας, ἀλλὰ καὶ κεντρὶ θὰ εἶμαι[161] καὶ θὰ σὲ πληγώνω μὲ λογισμοὺς κατανύξεως καὶ πόνους καρδιακούς, καὶ δὲν θὰ λείψει πόνος καὶ θλίψη ἀπὸ τὸν οἶκο σου», δηλαδὴ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ποὺ θὰ κατεργαστοῦν καλὰ καὶ ὠφέλιμα τὰ γλυκὰ πράγματι καὶ μελιστάλαχτα παιδευτήρια τοῦ Θεοῦ. Τὸ τέλος ὅμως τῶν τιμωριῶν καὶ τῶν πόνων καὶ τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ντροπῆς καὶ τῶν φόβων καὶ τῶν ἀπελπισμῶν ποὺ συνήθως συμβαίνουν στοὺς ἀσκητές, ὅλων αὐτῶν τῶν σκυθρωπῶν τὸ τέλος εἶναι χαρὰ ἐπουράνια καὶ ἀπόλαυση ἀνερμήνευτη καὶ δόξα ἀνεκλάλητη καὶ ἀγαλλίαση ἀκατάπαυστη. «Γι' αὐτό, λέει, σὲ ἔθλιψα, γιὰ νὰ σὲ θρέφω μὲ τὸ μάννα τῆς γνώσεως· καὶ σὲ ἄφησα νὰ πεινάσεις γιὰ νὰ σὲ εὐεργετήσω στὸ

155. Ἰω. 16, 20-22.
156. Α' Πέτρ. 5, 4.
157. Ψαλμ. 83, 11.
158. Ὠσηὲ 5, 2.
159. Ὠσηὲ 2, 8.
160. Ἰὼβ 38, 8.
161. Ὠσηὲ 13, 7.

τέλος καὶ νὰ σὲ εἰσαγάγω στὴν οὐράνια βασιλεία». Τότε θὰ σκιρτήσετε ἀπὸ χαρὰ οἱ ταπεινοὶ μοναχοὶ σὰν τὰ μοσχάρια ὅταν λυθοῦν ἀπὸ τὰ δεσμά, δηλαδὴ τὰ σαρκικὰ πάθη καὶ τοὺς πειρασμοὺς τῶν ἐχθρῶν· καὶ τότε θὰ καταπατήσετε τοὺς ἄνομους δαίμονες ποὺ τώρα σᾶς καταπατοῦν· καὶ θὰ γίνουν στάχτη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας[162].

Ἂν εἶσαι, μοναχέ, θεοσεβὴς καὶ ταπεινὸς καὶ δὲ φουσκώνεις ἀπὸ μάταιη ἔπαρση, οὔτε εἶσαι αὐθάδης, ἀλλὰ ἔχεις κατάνυξη στὴν καρδιά σου καὶ θεωρεῖς τὸν ἑαυτό σου ἀχρεῖο δοῦλο[163] καὶ ἔχεις συντριβὴ στὸ πνεῦμα σου· ἂν ἔχεις τέτοια ταπεινοφροσύνη, τότε εἶναι καλύτερο τὸ σφάλμα σου ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῶν κοσμικῶν. Καὶ οἱ λεκέδες σου εἶναι προτιμότεροι ἀπὸ τὴν μεγάλη κάθαρση τῶν κοσμικῶν. Τί εἶναι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο θλίβεσαι; Πάντως κάποια κηλίδα ποὺ σοῦ συνέβη. Ἀλλὰ κοίταξε· ὁ ἄνθρωπος ὅταν λερώσει τὰ χέρια του μὲ πίσσα, καθαρίζεται μὲ λίγο λάδι. Πολὺ περισσότερο ἐσὺ μπορεῖς νὰ καθαριστεῖς μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δὲν εἶναι δύσκολο νὰ πλύνεις τὸ ροῦχο σου, ἔτσι πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι δύσκολο στὸν Κύριο νὰ σὲ πλύνει ἀπὸ κάθε κηλίδα, ἀκόμη καὶ ἂν κάθε ἡμέρα, ὅπως εἶναι φυσικό, συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης πειρασμός. Γιατὶ ὅταν ἐσὺ λές: «Ἁμάρτησα στὸν Κύριο», σοῦ δίνεται ἡ ἀπόκριση: «Συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σου· Ἐγὼ εἶμαι ποὺ τὶς σβήνω καὶ δὲ θὰ τὶς θυμηθῶ[164]. Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση ἀπομάκρυνα ἀπὸ ἐσένα τὶς ἁμαρτίες σου, καὶ σὲ σπλαχνίζομαι, ὅπως ἕνας πατέρας σπλαχνίζεται τοὺς γιούς του»[165]. Μόνο ἐσὺ μὴν ἀπομακρυνθεῖς καὶ φύγεις ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ σ' ἐξέλεξε νὰ ψάλλεις καὶ νὰ προσεύχεσαι, ἀλλὰ προσκολλήσου σ' Αὐτὸν ὅλη σου τὴ ζωή, εἴτε μὲ τὸ θάρρος τῆς καθαρότητας, εἴτε μὲ θεοσεβὴ ἀναίδεια καὶ σταθερὴ ἐξομολόγηση. Καὶ Αὐτὸς σὲ καθαρίζει μὲ τὸ νεῦμα Του.

Ἐκεῖνα ποὺ ὁ Θεὸς καθαρίζει μὲ τὸ θέλημά Του, οὔτε αὐτὸς ὁ μέγας Ἀπόστολος Πέτρος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ἀκάθαρτα ἢ νὰ τὰ κατακρίνει· γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτόν: «Ὅσα ἔκανε καθαρὰ ὁ Θεός, μὴ τὰ θεωρεῖς ἐσὺ ἀκάθαρτα»[166]. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ἐκεῖνος ποὺ μᾶς δικαίωσε ἀπὸ τὴ δική Του φιλανθρωπία; Ποιὸς θὰ μᾶς κατακρίνει;[167] Γιατὶ ὅταν ἐπικαλούμαστε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὔκολα καθαρίζεται ἡ συνείδησή μας καὶ τίποτα δὲ μᾶς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἄλλους ἁγίους. Ὁ Θεὸς δὲ μᾶς προόρισε γιὰ τὴν ὀργή Του, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς· ἔτσι ὥστε εἴτε ἐπαγρυπνοῦμε στὶς ἀρετές, εἴτε συμβεῖ νὰ κοιμόμαστε, ὅπως εἶναι πιθανό, γιὰ μερικὰ ἐλαττώματα, νὰ ζήσομε μαζὶ μὲ τὸ Χριστό, ἀτενίζοντας πάντοτε πρὸς Αὐτὸν μὲ μεγάλους στεναγμοὺς καὶ θρηνολογῶντας ἀκατάπαυστα καὶ Αὐτὸν ἀναπνέοντας. Ἂς ντυθοῦμε λοιπὸν ὡς θώρακα τὴν πίστη καὶ ἂς φορέσομε ὡς

162. Μαλ. 4, 2-3.
163. Λουκ. 17, 10.
164. Ἠσ. 43, 25.
165. Ψαλμ. 102, 12-13.
166. Πράξ. 10, 15.
167. Ρωμ. 8, 34.

περικεφαλαία τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας[168], γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν νὰ εἰσχωρήσουν μέσα μας τὰ βέλη τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας.

Ἀλλὰ σὺ ὁ ἴδιος λές: «Ὀργίζομαι καὶ ἀγανακτῶ, ὅταν βλέπω τοὺς κοσμικοὺς νὰ μὴ πειράζονται σὲ τίποτε». Ἀλλὰ γνώριζε, ἀγαπητέ, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ σατανᾶς νὰ πειράζει ἐκείνους ποὺ πειράζονται μόνοι τους καὶ σύρονται πάντοτε στὴ γῆ μὲ τὶς βιοτικὲς ὑποθέσεις. Γνώριζε καὶ τοῦτο· ὅτι τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια εἶναι προορισμένα γιὰ ὅσους πειράζονται, καὶ ὄχι γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν φροντίζουν γιὰ τὸ Θεό, οὔτε γιὰ τοὺς κοσμικοὺς ποὺ εἶναι ξαπλωμένοι καὶ ροχαλίζουν. «Ἀλλὰ ἐγώ, μᾶς λές, πειράζομαι ὑπερβολικὰ καὶ οἱ νεφροί μου γέμισαν ἀπὸ πόνους[169], καθὼς λέει ὁ προφήτης, καὶ ταλαιπωρία καὶ τέλειο τσάκισμα, καὶ δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὸ σῶμα μου καὶ ἐπιμέλεια στὰ κόκκαλά μου»[170]. Ἀλλὰ κοντὰ εἶναι ὁ μέγας Γιατρὸς τῶν ἀσθενῶν, Αὐτὸς ποὺ σήκωσε τὶς ἀδυναμίες μας καὶ ποὺ μὲ τὴν πληγή Του μᾶς θεράπευσε[171] καὶ μᾶς θεραπεύει· εἶναι κοντὰ καὶ τώρα, θέτοντας τὰ σωτήρια φάρμακα. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ἐγὼ χτύπησα μὲ τὴν ἐγκατάλειψη, ἐγὼ καὶ θὰ θεραπεύσω[172]. Μὴ φοβηθεῖς λοιπόν· ὅταν περάσει ἡ μεγάλη ὀργή Μου, πάλι θὰ θεραπεύσω[173]. Καὶ ὅπως δὲ θὰ ξεχάσει ἡ γυναίκα νὰ σπλαχνίζεται τὰ παιδιά της, ἔτσι καὶ ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ξεχάσω[174]. Κι ἂν τὸ πουλὶ σπλαχνίζεται τοὺς νεοσσούς του καὶ συνεχῶς τοὺς ἐπισκέπτεται καὶ τοὺς φωνάζει καὶ τοὺς δίνει τροφὴ στὸ στόμα, πολὺ περισσότερο ἁπλώνονται οἱ δικοί μου οἰκτιρμοὶ πάνω στὰ κτίσματά Μου, καὶ ἀκόμη περισσότερο ἁπλώνονται τὰ σπλάγχνα μου ἐπάνω σου καὶ σὲ ἐπισκέπτομαι κρυφὰ καὶ σοῦ μιλῶ νοερὰ καὶ βάζω τροφὴ στὴ διάνοιά σου, ποὺ ἔχει ἀνοιχτὸ τὸ στόμα σὰν μικρὸ χελιδόνι. Σοῦ δίνω τροφὴ τοῦ θείου φόβου καὶ τροφὴ ἐπουράνιου πόθου καὶ τροφὴ στεναγμῶν παρηγοριᾶς καὶ τροφὴ κατανύξεως καὶ τροφὴ μελωδίας καὶ τροφὴ βαθύτερης γνώσεως καὶ τροφὴ κάποιων θείων μυστηρίων. Ἂν σοῦ λέω ψέματα, ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Πατέρας σου, ἔλεγξέ με καὶ θὰ τὸ δεχτῶ». Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Κύριος πάντοτε συνομιλεῖ νοερὰ μαζί μας.

Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω ὅτι ξεπέρασα τὸ μέτρο καὶ σᾶς ἔγραψα πολλά· ἀλλὰ σεῖς μὲ προτρέψατε νὰ τὸ κάνω. Μάκρυνα τὸ λόγο γιὰ νὰ στηριχθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ κινδυνεύουν νὰ πέσουν ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας. Γιατὶ καθὼς μοῦ γράψατε, βρέθηκαν ἀνάμεσά σας στὴν Ἰνδία μερικοὶ ἀδελφοὶ ποὺ ἀπόκαμαν ἀπὸ ὑπερβολικοὺς καὶ ἀπροσδόκητους πειρασμοὺς καὶ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἄσκηση τῶν μοναχῶν, λέγοντας ὅτι εἶναι καταπιεστικὴ καὶ ἔχει μύριους κινδύνους. Καὶ καλοτύχισαν φανερὰ τοὺς κοσμικούς, ἐνῶ κατηγόρησαν τὴν ἡμέρα ποὺ ἔλαβαν τὸ σχῆμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ἀναγκάστηκα νὰ μακρύνω τὸ λόγο καὶ νὰ χρησιμοποιήσω ἁπλὰ λόγια ὥστε νὰ μπορεῖ

168. Α' Θεσ. 5, 8-10.
169. Ψαλμ. 37, 8.
170. Παροιμ. 3, 8.
171. Ἡσ. 53, 5.
172. Δευτ. 32, 39.
173. Ἡσ. 7, 4.
174. Ἡσ. 49, 15.

καὶ ὁ ἁπλὸς καὶ ἀγράμματος νὰ κατανοήσει τὰ γραφόμενα. Γι' αὐτὸ ἔγραψα πολλά, ὥστε στὸ ἑξῆς νὰ μὴν καλοτυχίζουν κανένα κοσμικὸ οἱ μοναχοί, ἀλλὰ μόνο τὸν ἑαυτό τους· γιατὶ αὐτοὶ χωρὶς ἀντίρρηση εἶναι ἀνώτεροι καὶ λαμπρότεροι καὶ ἐνδοξότεροι ἀπὸ τοὺς βασιλιάδες ποὺ φοροῦν στέμματα, ἐπειδὴ πάντοτε κάθονται κοντὰ στὸ Θεό. Κι ἐγὼ ποὺ τὰ ἔγραψα αὐτά, ἱκετεύω τὴν ἀγάπη σας νὰ μὲ θυμᾶστε διαρκῶς στὶς προσευχές σας, ὥστε νὰ δεχτῶ ὁ ἐλεεινὸς τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τελειώσω τὴν παροῦσα ζωὴ μὲ ἀγαθὸ τέλος. Καὶ ὁ Πατέρας τῆς εὐσπλαχνίας καὶ Θεὸς κάθε παρηγοριᾶς[175] εἴθε νὰ σᾶς χαρίσει αἰώνια παρηγοριὰ καὶ ἀγαθὴ ἐλπίδα μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν Ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

175. Β' Κορ. 1, 3.

Ευρετήρια

Α' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ

Α

Β

M

N

Ξ

O

Π

P

Σ

T

Y

Φ

X

Ψ

Ω

B′ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

Γένεσις

Ἔξοδος

Λευϊτικόν

Ἀριθμοί

Δευτερονόμιον

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ

Κριταί

Α′ Βασιλειῶν